AMMIANI MARCELLINI

RERVM GESTARVM LIBRI

QVI SVPERSVNT

FRANCISCVS EYSSENHARDT

RECENSVIT

BEROLINI MDCCCLXXI

F. VAHLEN

PRAEFATIO

Haud leuem fuisse inter Fuldense et Hersfeldense monasteria aemulationem cum aliunde constat tum ea uidetur etiam monachos utrosque certatim ad transcribendos antiquos scriptores instigasse. ita factum est ut in utroque monasterio Ammiani Marcellini libri ex nescio quo codice repeterentur: et ille quidem codex ubinam fuerit ignoratur, hodie exstare non uidetur, Hersfeldense apographum 'gratis et alacriter suppeditasse egregium principem Abbatem Hirsfeldensem' siue sibi ipsi siue Hieronymo Frobenio testatus est Basileae anno MDXXXIII Sigismundus Gelenius; ex hoc inde tempore delituit. alterum apographum Fuldae confectum quando Romam perlatum sit — hodie enim in bibliotheca Vaticana est — nescimus; neque tamen memoria indignum est utriusque monasterii abbatibus necessitudinem quandam cum Basileensibus intercessisse: nam iam saeculo duodecimo aut tertio decimo codex Arateorum Caesaris Germanici siue Fulda eo peruenit siue petentibus Basileensibus Fuldae descriptus est (uid. praef. in Martianum Capellum p. LXII): potuit igitur codex Ammiani siue antiquiore aetate siue concilii Basileensis tempore ab homine aliquo Italo in urbem aeternam deferri. mihi autumno anni h. s. sexagesimi sexti exemplum editionis ab I. A. Wagnero curatae, quod Vlricus Koehlerus cum codice accuratissime contulerat, Roma prompto hominis illius clarissimi beneficio transmissum est. substiterat Koehlerus in folio codicis undequadragesimo, hoc est in libri XVII 2, 3 uerbis *perueniret horque*. reliquam codicis partem biennio abhinc ego excussi.

Vaticanus liber iam ab Iano Grutero subinde ad emendandum Ammianum adhibitus erat, excerptis quibusdam utebatur Henricus Valesius, quantum utilitatis habeat perspicue cognosci potuit ex eis quae M. Hauptius (prooem. ind. lect. uniuers. Berolinensis a. MDCCCLXVIII) et V. Gardthausenus coniectanea Ammianea Kiliae a. MDCCCLXVIII) inde protulerunt. scriptus est in membranis formae quadratae maioris saeculo nono a librariis, ni fallor, Germanis, quippe qui *bd* et *pt* litteras saepissime confuderint. numerum in Vaticana habet 1873. folia sunt ducenta octo recenti tempore numerata. columnae in singulis paginis sunt singulae, uersiculi modo uiceni septeni modo uiceni octoni. exaratus mihi uidebatur ab hominibus compluribus sed eadem aetate: ita enim factum est ut modo minusculas modo grandiores litteras deprehendas: tantum autem discrimen inter graciliores et crassiores altioresque ductus interest, ut quae istis minutioribus scriptae sunt schedulae, duplo saepe plus illis contineant. duas manus emendatrices facile distinguas: alteram primo librario aequalem, alteram non multo recentiorem, rarissime tertiam eamque recentissimam hoc est saeculo quinto decimo corrigentem uidebis. in ultimo folio *Monasterii fuldensis* inscriptum est manu, ut mihi uisum est, saeculi quarti decimi: qua de re si recte iudicaui — quamquam in tam paucis litteris facile erraueris — iam ante concilia siue Constantiense siue Basileense Fulda codex asportatus est. continet quidquid Ammiani librorum aetatem tulit praeter ea uerba quae inter p. 586, 8 *disponebat agrarias* et p. 591, 18 *quanto cum uigore* leguntur: ea enim interciderunt. scriptura elegans est neque quidquam habet singulare, nisi quod *i* littera, quamquam plerumque parua est et talis, qualem uulgo librarii pingebant, tamen saepe longius deducta facile pro *l* haberi potest, ueluti p. 103, 23 *sun* in codice est, non *sln.* cum enim utraque litterula hasta longa constaret, *l* infra habebat uirgulam semirotundam, *i* addebatur lineola directa eaque et minutissima et inferne in obliquum adsurgens. — *a* littera frequentius ita pingitur ut superne claudatur, neque tamen raro aperta inuenitur; *r* ante *t* saepe simillima est litterae *s*; quae omnia in illius aetatis

codicibus saepissime facta esse constat. in litteris Graecis notandum est, litteram H saepissime N similem esse, quia hasta media oblique pingebatur: hoc operae accurate distinguere non poterant. — mira est et ingens cuiusuis generis mendorum copia, sed qui commentarios nostros perlustrauerit, intelleget hac in re alios codicis partes ab aliis prorsus differre. sunt enim loci quibus uix quidquam excogitari potest corruptius, sunt qui uulgaribus tantum librariorum erroribus inquinarentur. hoc quamquam ex parte quidem ad illum codicem referendum erit, ex quo Fuldensis et Hersfeldensis describebantur, tamen mihi inter excutienda illa librariorum portenta persuasi multis locis aliter explicari non posse, nisi ita ut codicem non ab uno et eodem homine exaratum esse conicias; cuius rei aliquod documentum est quos antea tetigi litterarum ductus aliter alio loco pictos; hoc enim falleret qui ad calamos referret aut recens paratos aut diuturno usu attritos. sed ad talia diiudicanda codicem ipsum uoluisse oportet.

Ex hoc codice plenam lectionis uarietatem exscripsi praeterquam quod *ae* et *e* elementa inter se commutata plerumque non notaui. haud paruam etiam diligentiam adhibui in eis siue litterulis siue uerbis enotandis, quas aut eadem aut posterior aliqua manus addidit; qua in re illud sciendum est, ubi diserte non traditur emendatio a prima an a secunda manu profecta sit, primae mihi uisam esse. saepe litterula aliqua non puncto subter addito (ạ) deleta est sed lineola transfixa: ubi hoc factum est, operis flagitantibus in commentariis eam puncto inductam repraesentaui. — aliud mendorum genus prorsus omisi, si menda dici possunt uocabula ab hominibus barbaris prorsus insane siue distincta siue coniuncta, eaque saepissime postea rectius siue ab eadem siue ab alia manu constituta ueluti

Nihī-lagi

in codice legitur, ubi quas lineolas supra et infra additas uides, manus secunda addidisse mihi uidebatur. talia igitur exscribere et ridiculum fuisset et inutiliter libri molem auxisset. itaque

ueluti p. 521, 9 ex codice enotaui *roman* cum ita exaratum inuenerim *romanaliquotiens*.

De Accursio et Gelenio rectissime iudicauit Henricus Valesius, cuius uerba quoniam ad codicem Hersfeldensem quoque spectant ex editionis Parisinae a. MDCXXXVI fol. 7 recto huc transscribo 'anno MDXXXIII editiones duae prodiere: prior Augustae Vindelicorum, emendata a Mariangelo Accursio. posterior apud Hieronymum Frobenium Ioannis filium, cui praefuit Sig. Gelenius. haec Calendis Iulii: illa mense Maio absoluta est. utraque porro ex scriptorum codicum fide et emendata et aucta. nam Accursius libros quinque postremos, qui in superioribus editionibus deerant, ex suo codice primus adiecit. in editione uero Gelenii, qui Hirsfeldensi ms. exemplari usus est, ultimus liber cum extrema tricesimi pagina desideratur. ceterum has inter se editiones conferre nec inutile mihi, nec iniucundum fuit. erat quidem in utroque horum uirorum magna doctrina, ut scripta utriusque testantur. sed in Gelenio maior quaedam ingenii uis, et iudicium acrius fuit. quod cum multi praeclari labores illius uiri testantur, tum maxime interpretationes Latinae Dionysii Halicarnassei, Appiani, Philonis item ac Iosephi, Origenis et aliorum. ex quibus apparet eum excellenti ingenio et singulari doctrina praeditum fuisse. sed et Ammiani Marcellini historiae ab eo editae id ipsum testantur. in quibus plurima acute et ingeniose emendauit: et insignem paginarum transpositionem, quae in mss. omnibus codicibus reperitur, et in editione exstat Accursii, mira dexteritate restituit. quamobrem eius uiri nomini libenter hoc laudis testimonium impertimus neminem adhuc exstitisse qui de historia Marcellini melius meritus sit.'

Et de Gelenio deque eis quae ex codice Hersfeldensi in Ammiano siue suppleuit siue emendauit, perquam difficile est et lubricum iudicium. nam Gelenius ne semel quidem de codice illo data opera quidquam testatus est, sed tacito quae corrupta uiderentur emendauit. itaque ubi lacunam in Vaticano hiantem, in Gelenii exemplo expletam inueneris, nullo alio indicio uteris, ut Gelenius supplementa ex codice addiderit an suo periculo excogitauerit diiudices, nisi cum sua quadam rei

probabilitate tum uerborum ipsorum quasi colore et quam in scriptore diuturna tibi lectione noto informare animo possis quadam cum Ammiani ingenio similitudine. sed per se patet Gelenium hominem ingeniosissimum Ammianum feliciter imitari potuisse, et scriptorem multa dixisse absona et sui ipsius dissimilia. et primum quidem, ubi tantam inter utrumque codicem intercedere uidebis similitudinem, aegre tibi persuadebis Gelenium re uera in suo codice supplementa uel pauca ex multis illis repperisse, quibus locos mancos expleuit, sed ego omnibus accuratius retractatis uix eum semper sua apposuisse adducar ut credam. erat enim homo admodum religiosus, quippe qui locos corruptos quales in codice inueniret, accuratissime, nisi emendare poterat in suo exemplo repraesentaret: cuius rei haud leuia documenta multi loci praebent prorsus similiter in Vaticano corrupti. deinde haud raro si siue uerba quaedam in libro Hersfeldensi insanabilia siue lacunam aliquam repperisset, id lacuna relicta et stellula interposita indicauit. quis igitur sibi persuadeat talem hominem suo periculo omnes illas integras sententias addidisse? accedit quod plerumque in illis ipsis sententiis inueniantur quaedam quae Gelenius si ipse excogitasset, uix dubitari poterit, quin aliter enuntiaturus fuisset. ueluti p. 248, 2 si uerba in Vaticano desiderata Gelenius ipse, ut lacunam expleret, finxisset, quis credat eum dicturum fuisse *aliorsum ad quae decebat*, non *aliorsum quam ad quae decebat?* tamen Gelenii codex propius ad Vaticanum accedebat, quam ex ea egregii hominis consuetudine tibi persuadeas, ex qua multos locos in Vaticano et mancos et incredibilem in modum corruptos magna quidem ex parte prorsus omittebat. ueluti, ut pauca exempla afferam, p. 415, 12 post *abit* pergit statim u. 17 *Quidam* omissis uerbis intermediis. p. 416, 14 post *pereunt* pergit u. 17 *Alius*. p. 417, 14 post *innuentes* sequi facit (u. 16) *nec*. p. 442, 1 post *formarat* statim transilit ad u. 3 *Constantianus*. p. 443, 15 *digredientis* excipit u. 18 *e speculis*. p. 444, 17 post *gnari* sequitur u. 20 *tempore*. talia igitur ne re uera in libro Hersfeldensi omissa esse putes cautum est cum stellulis, quibus non nullos eius modi hiatus insigniuit, tum innumeris locis in utroque codice prorsus similiter ser-

uatis, cuius rei quaeuis tibi nostri exempli pagina documenta suppeditabit. haec igitur cum sit Hersfeldensis codicis auctoritas, ita eo usus sum, ut Gelenium laudauerim, ubicunque Gelenius siue primus aliquid exhibebat aliter atque Vaticanus, siue editionum anteriorum testimonia confirmabat, utpote quibus solis nulla uel uix ulla auctoritas tribuenda sit. unum addo, librum tricesimum primum in Gelenii codice non fuisse (ad finem libri tricesimi legitur *Reliqua in archetypo desiderantur*).

Lacunam codicis Vaticani (p. 507, 1 — p. 512, 8) expleui ex bibliothecae Vaticanae codice Vrbinate n. 416, saeculo quinto decimo in membranis scripto.

Ex eis quae exposui iam facile perspicietur, quales mihi in restituenda Ammiani oratione sequendae fuerint rationes: Vaticanum codicem quam potui fidelissime secutus sum, Gelenii lectionibus in locis corruptis magnam tribui auctoritatem, quia persaepe, quae primo aspectu coniectura orta uidentur, Hersfeldensis libri memoriam repraesentare possunt, quae Gelenius solus habet, Vaticanus omittit, magnam partem in orationis seriem non recepi. accurate autem sequendus erat Vaticanus in re orthographica, in qua Gelenius pro suae aetatis more codicem Hersfeldensem prorsus deseruit. itaque recepi quaedam a uulgari usu remota neque tamen ut spero sua ratione carentia. eorum habes infra breuem conspectum

Amandandi uerbum, ubicumque inuenitur, *amendare* scribitur: semel *amandatis* (p. 446, 11) in exemplo Wagneriano, quod cum Vaticano conferebam, non correxi sed non dubito quin codex *amendatis* habeat. (uid. p. 84, 5. 91, 5. 104, 26. 184, 6. 308, 13. 323, 27. 335, 13. 341, 30, 390, 29. 404, 15. 456, 9. 480, 18. 483, 26. 486, 9) quod cum per se recte fieri patet propter commendandi similitudinem tum *amendatum* exstat apud Tacitum hist. IIII, 56 in codice Mediceo.

Saltim et p. 88, 3. 349, 11. 519, 20 recte scribitur in Vaticano et saepe ita scriptum in uetustis libris reperitur. de forma cf. Corssenus (*Kritische Beiträge zur Lat. Formenlehre p.* 288).

Dioecensin, quod reliqui p. 105, 14, re uera ueterem scribendi fuisse rationem testis est Ciceronis ad fam. III 8, 4 codex Mediceus, in quo legitur *diocensium*.

Retrosus retinui p. 175, 17. cf. Brambachius de re orthographica Latina p. 273.

Verrutum quae constans est et Fuldensis (p. 390, 21. 505, 5) et Vegetii codicum antiquiorum (uid. p. 48, 5. 97, 13. 147, 17 ed. Lang) scriptura, relinquere quam poetarum consuetudinem sequi malui.

Saepissime uerba in esco desinentia cum in libro Fuldensi tum in aliis codicibus uetustis in isco desinunt. qua in re cum codex mirum in modum sibi constet, ego hanc terminationem admisi, ubi non absonam eam esse alia argumenta suadebant.

Itaque intepisco habes p. 9, 25. 19, 21. 188, 21. 523, 22. Italorum est *intepidire.*

Ingrauisco p. 17, 15. 196, 5. 465, 21 (Isidori de rerum nat. ed. Becker. p. 59, 16 *ingrauiscente* est in Bambergensibus saeculorum octaui et noni.). cf. Italorum *ingrauirsi.*

Inlucisco p. 418, 12. *lucisceret* est apud Ciceronem ad fam. XV 4, 8 in codice Mediceo, cf. Hispanorum *lucir,* quod uix puto ex lucescendi uerbo oriri potuisse.

Obdurisco p. 121, 30. cf. Italorum *indurito indurire.*

Coalisco p. 492, 23. cf. Italorum *coalire.*

Crudisco p. 338, 26. 486, 7. cf. Italorum *incrudirsi.*

Detumisco p. 53, 9. Itali ab *intumidiscendi* uerbo, quod in nostris auctoribus non inuenitur, deriuabant *intumidire.*

Gracilisco p. 98, 26. Itali dicunt *ingracilirsi.*

Similia sunt delitisco p. 425, 30; flauisco p. 194, 5; pubisco p. 377, 28; rarisco p. 259, 18 ubi nescio quo errore remansit *rarescant*; p. 348, 10; extimisco p. 339, 21; inhorrisco p. 369, 28; incalisco p. 464, 8.

Notanda est lacesco forma p. 4, 29; 89, 21; quam non recepi. sed reperiuntur similia uelut *capesco.*

Non dubitaui mensuum genetiuum p. 346, 7 ex Vaticano restituere, quippe qui multis uetustorum codicum testimoniis firmetur. ita enim legitur in Apuleii codice Florentino p. 174, 8 ed. meae. idem reliqueram in Gordiani tertii uitae cap. 28, 2 (p. 46, 6): nam *mensium*, quod post me restitutum est, omni auctoritate caret, cum *mensuum* in codicibus Palatino et Bam-

bergensi legatur. quod sicui *mensuum* displicet, certe *mensum* scribendum erit. *mensuum* reliqui etiam Historiae miscellae X 23 (p. 223, 8), ubi *u* geminatam codex Bambergensis uterque exhibet. idem in eo ex quo haec descripta sunt, Eutropio (VIII 21) ex codice aliquo Lugdunensi Batauo enotauit Verheyckius. idem ante secundae manus emendationem legebatur in Caesaris codice Parisino (B. G. VI 18, p. 392, 3 Nipperdeii). idem exstat in Vegetii codicibus Parisino Monacensi Gudiano (IIII 29, p. 155, 15 ed. Langii). idem ex Isidori codicibus uetustis protulit G. Beckerus (de natura rerum p. 1, 5. 2, 15. 13, 8 et 11 et 14 et 17. 20, 8) uera haec mihi forma uidetur et primitiua indeque ortum est *mensum*, de quo uidendus est Priscianus I p. 353, 6 Hertzii et quos Heinsius laudat ad Ouidii Metam. VIII 500. inuenitur cum alias saepissime tum in Liuii codice Veronensi, cf. Mommsenus (comm. Acad. Berol. anni 1868, p. 167) et in titulo apud Huebnerum Inscript. Hispan. n. 540. — sed quid exemplis opus est in re aperta! scilicet nec Itali *mensuale* nec Hispani *mensual* nec utrique *mensualmente* (nam quod ex Boetio laudant *mensualis*, non inuenio) dixissent, nisi *u* littera iam in uocabulo Latino fuisset.

Die genetiuum reliqui p. 180, 4. 298, 21. senatu datiuum habes p. 399, 25. inpigi perfectum est p. 10, 18. 24, 18. *conpigerunt* 366, 27. adfulgi perfectum non turbaui p. 159, 29. insidi perfectum inuenitur p. 422, 12; 503, 11 et similia *subsidi* 7, 29. 308, 9 et *obsidi* 184, 5.

Nouorum uocabulorum inuentorem fuisse Ammianum ex eis patet, quae Langenus (programma scholast. Durae 1867 emissum, p. 5) diligenter collegit. itaque nec sollicitaui *adaequitabat* p. 63, 7, nec dubitaui suadente codice scribere *perrigidus* p. 297, 16. item prope ad codicis uestigia accedens scripsi *demiserandam* p. 35, 20 et *admolliret* p. 395, 4; *ammollire* factum est apud Italos. reliqui etiam *desuasor* p. 485, 5 et *tripes* substantiuum p. 432, 9.

Repperio in antiquissimis libris scribi et testatur Lachmannus ad Lucretii III 1050 et exhibet Vaticanus fere semper. hoc non minus retinui quam oportunus, quod pariter Vati-

canus atque alii ueteres codices mira constantia praebent, quamquam poetarum consuetudini utrumque refragatur. quod si re uera primitus praepositio *red* fuit (cf. Lucianus Muellerus de re metrica p. L. p. 361), iure suo praesens quoque tempus geminatam *p* flagitabit: hoc non ita dico, quasi Guilielmum Wagnerum errasse contendam, qui *repperi* ex *repeperi* ortum esse censet (uid. *The. Academy* 1870, p. 331): utraque enim ratio stare poterit.

In hominum doctorum coniecturis commemorandis spatio peperci, ne nimium libri moles augeretur; multa etiam bene excogitata neglegenda erant, quia in Vaticano longe alia exstant quam ea, quibus illi tamquam fundamento usi erant. alia scite inuenta ipso codice confirmabantur, uelut quod Ioannes Hermannus inter alia partim perbona (diss. inaug. Bonnensis a. 1865) proposuit (p. 4, 14 ed. meae) *uel utiles*, in ipso reperitur Vaticano. sunt quae speciose excogitata commemorare non potui, nisi ita ut simul cur non receperim indicarem, ueluti p. 8, 15 Gardthausenus coniecit *per diuersa se raptantes*, cum in codice sit *per diuersa reptantes*. sed similiter Ammianus dixit p. 139, 16 *ciuitatem petebam anhelo cursu rependo* et p. 156, 11 *per aestum arida siti reptantes*. perquam ingeniosum est, quod Alfredus Gutschmidius (uid. Gardthausenus p. 26) in hac sententia (p. 264, 16) *ex his fontibus per sublimia gradiens, sermonum amplitudine Iouis aemulus, non uisa Aegypto militauit sapientia gloriosa* excidisse putat post *his* notam IHS hoc est *Iesus*. sed primum quidem apud Ammianum nihil inuenitur ex quo concludas eum uel tenuissimam Christianae doctrinae notitiam habuisse: ubicunque Christianorum mentionem facit, cum summo contemptu loquitur. deinde Ammianus credo dixisset *Aegypto non uisa*, ad extremum Iesus re uera Aegyptum uiderat. itaque mihi recte uidetur Valesius proposuisse *Platon* pro *non*.

Dum liber iam inprimitur, allatae sunt Langeni emendationes Philologi uolumini undetricesimo insertae. ita factum est ut earum parua tantum parte uti potuerim. ueluti rectissimum est quod p. 121, 17 scribendum esse dicit *lucri*. item magnam habet probabilitatis speciem, quod p. 113, 7 post

cogitarunt uerba aliquot intercidisse putat, quorum haec fuerit sententia *at in angustias trusi a nostris militibus circumuenti sunt.*

Optime de Ammiano meruit Gardthausenus cum locis corruptis emendatis tum eo quod nomina geographica et diligenter cum aliorum notationibus comparauit et multis ueram formam feliciter restituit (cf. in primis p. 28 sqq.) ex his ego haud pauca quamquam per se recta non recepi, ne Ammiani ipsius errores tollere uidear. simile est quod C. O. Muellerus (enchiridii archaeologici p. 270 sqq.) Hermapionis notarum obelisco incisarum interpretationem (p. 100, 18 sqq.) egregie ita restituit ut Hermapio scripsisse uidetur, ab Ammiano scilicet breuiatus et mutatus. ex quibus ego nihil attuli nisi quod ad Ammianum ipsum emendandum facere uidebatur. ceterum ex nullo alio loco tam clare perspicitur quantae sit Hersfeldensis codex auctoritatis: uniuersa enim illa interpretatio Graeca a solo Gelenio seruata est, cum in nullo quantum sciam codice exstet, qui aetatem tulerunt.

Aliquotiens emendationibus siue meis siue aliorum nisi a talis editionis instituto alienum esset, addidissem, quibus aut confirmarentur aut melius intellegerentur. ueluti p. 415, 1 Otto Hirschfeldius, qui egregie aliquot locos a me rogatus emendauit, uera mihi inuenisse uidetur, modo post *uelleris certamen* siue subaudias ex eis quae antecedunt *se putant aequiperasse,* siue simile aliquid excidisse putes. — *summatum* quod restitui p. 118, 32, prorsus eodem modo ab Ammiano dicitur p. 142, 27 et 485, 30. — *obex* masculinum est, si recte emendaui, p. 28, 6 aeque ac 508, 13, quamquam femininum habes p. 213, 27. 389, 6. — reliqui cum *hostilibus* p. 520, 17 eadem significatione qua *hostibus* tum similia alia. cf. euang. Lucae 1, 39 'Maria in diebus illis abiit in *montana*', Genes. 2, 6 'fons ascendebat e *terrena*', nam sermo in barbariem uergens noua ex adiectiuis substantiua creare coeperat. — rectissimum est quod Hirschfeldius p. 460, 23 pro *nominis* scribendum putat *numinis:* hoc quod in contextum non recipiebatur, meo aliquo errore factum est.

Inclinatis litteris uocabula repraesentari iussi quaecunque integra contra Vaticani auctoritatem addenda uidebantur; quod idem fieri nolui in uocabulis ex coniectura mutatis, falsam accurationis speciem defugiendam censui. hac enim ratione id quidem significare poteris quod contra codicem addideris, illud significare nequibis quod contra codicem omiseris, ex quo consequitur sinceram codicis imaginem nullo modo repraesentatum iri. ueluti, si in codice est *notantem* (p. 336, 35), cum scribendum sit *nutantem*, in contextu scribendum esset

n*u*tantem.

contra si codex praebet *insinuarent* (p. 337, 5), cum scribendum sit *insinuare*, quo modo significabis id quod in codice exstat, a te inminutum exhiberi? sed haec simplicia sunt; uerum ubi in codice legitur *breuis* (p. 337, 3) cum uerum sit *uerbis*, ecqua est ratio, qua hoc significetur? quodsi homo egregius, qui hoc nuper a me flagitauit (diarii scholastici Austriaci 1870, p. 173), quidquid contra codicem mutatum est, inclinatis litteris pingendum censet, uerendum esset ne in scriptore tam corrupto multa folia operis musiui speciem et iniucundam et ut mihi uidetur inutilem praeberent.

Restat ut de Ammiani sodali — sociabatur enim cum eius editionibus inde ab anno MDCXXXVI — dicam, Anonymo quem uocant Valesii. de eo Henricus Valesius (praef. fol. 9 r.) haec habet 'Postremo excerpta de gestis Constantini, quorum in Annotationibus saepe mentionem facio, huic editioni nostrae subiungere placuit. Eorum autem mihi copiam fecit R. P. Iacobus Sirmondus, iudicio, doctrina, stilique elegantia, ut inter omnes constat, eminentissimus.' haec excerpta repetiit a. 1681 Hadrianus Valesius, cuius in praefatione (fol. 5 u.) haec sunt uerba 'Ammiano M. subjunxi de Constantio Chloro, de Constantino Magno & aliis Imperatoribus Excerpta uetera Auctoris ignoti, & ex libris Chronicorum de Odoacre & Theoderico regibus Italiae nonnulla magni facienda, quae Valesius a V. Cl. Iac. Sirmundo acceperat, ac notis illustrauerat.' uidetur autem Hadrianus Sirmondi codicem rursus tractauisse idque Henrico, homine ceteroquin uix satis lau-

dando et de Ammiano immortaliter merito, multo accuratius: haud pauca enim uerba apud Henricum desiderantur, quae apud Hadrianum inueniuntur. ego haec notasse satis habui, neque enim sine codicis ipsius adiumento ad certam emendationem quidquam proficere posse mihi uidebar.

AMMIANVS MARCELLINVS

V = *codex Vaticanus* 1873

V' = *lectio codicis V primae manus emendatione anterior*

v = *lectio codicis V a secunda manu emendata*

V^m = *margo codicis V*

⟨ ⟩ = *littera in rasura scripta*

* = *unius litterae erasae spatium*

· = *unius litterae spatium uacuum*

U = *codex Vrbinas* 416

LIBER XIIII

Post emensos insuperabilis expeditionis euentus languenti- 1
bus partium animis quas periculorum uarietas fregerat et labo-
rum, nondum tubarum cessante clangore uel milite locato per
stationes hibernas, fortunae saeuientis procellae tempestates alias
rebus infudere communibus per multa illa et dira facinora Cae-
saris Galli, qui ex squalore imo miseriarum in aetatis adultae
primitiis ad principale culmen insperato cultu prouectus ultra
terminos potestatis delatae procurrens asperitate nimia cuncta
foedabat. propinquitate enim regiae stirpis gentilitateque etiam
tum Constantini nominis efferabatur in fastus, si plus ualuis-
set, ausurus hostilia in auctorem suae felicitatis, ut uidebatur.
cuius acerbitati uxor graue accesserat incentiuum, germanitate 2
Augusti turgida supra modum, quam Hannibaliano regi fratris
filio antehac Constantinus iunxerat pater. Megaera quaedam
mortalis, inflammatrix saeuientis adsidua, humani cruoris auida
nihil mitius quam maritus, qui paulatim eruditiores facti pro-
cessu temporis ad nocendum per clandestinos uersutosque ru-
migerulos conpertis leuiter addere quaedam male suetos falsa
et placentia sibi discentes, adfectati regni uel artium nefandarum
calumnias insontibus adfigebant. eminuit autem inter humilia 3
supergressa iam potentia fines mediocrium delictorum nefanda
Clematii cuiusdam Alexandrini nobilis mors repentina. cuius
socrus cum misceri sibi generum, flagrans eius amore, non

1 *om.* *V* 5 fortunę ſaeuıentef *V* 6 ınfundere *V* 7 imo *Accursius*: ımmo *V* 8 ultro *V* 10 proq(pin)uitate (*emend. man. sec.*) *V* 11 Constantii *coniecit Valesius* 11 efferebetur *Gelenius* 13 germantalte (i) *V* 14 annıballıano *V* 15 megera *V* 21 mınuıt *V* 23 more (f) (*emend. man. sec.*) *V* 24 ſocruſ(cũ) commıſcerı (*emend. man. rec.*) *V*

impetraret, ut ferebatur, per palatii pseudothyrum introducta,
oblato pretioso reginae monili id adsecuta est ut ad Honoratum
tum comitem orientis formula missa letali homo scelere nullo
contactus [idem Clematius] nec hiscere nec loqui permissus
occideretur.

4 Post hoc impie perpetratum quod in aliis quoque iam time-
batur, tamquam licentia crudelitati indulta per suspicionum
nebulas aestimati quidam noxii damnabantur. quorum pars
necati, alii puniti bonorum multatione actique laribus suis
extorres nullo sibi relicto praeter querellas et lacrimas, stipe
conlaticia uictitabant, et ciuili iustoque imperio ad uoluntatem
conuerso cruentam claudebantur opulentae domus et clarae.
5 nec uox accusatoris ulla licet subditicii in his malorum quae-
rebatur aceruis ut saltem specie tenus crimina praescriptis legum
committerentur, quod aliquotiens fecere principes saeui: sed
quidquid Caesaris inplacabilitati sedisset, id uelut fas iusque
6 perpensum confestim urgebatur impleri. excogitatum est super
his ut homines quidam ignoti, uilitate ipsa parum cauendi ad
colligendos rumores per Antiochiae latera cuncta destinarentur
relaturi quae audirent. hi peragranter et dissimulanter ho-
noratorum circulis adsistendo peruadendoque diuitum domus
egentium habitu quicquid noscere poterant uel audire latenter
intromissi per posticas in regiam nuntiabant, id obseruantes
conspiratione concordi ut fingerent quaedam et cognita dupli-
carent in peius, laudes uero supprimerent Caesaris, quas inuitis
7 conpluribus formido malorum inpendentium exprimebat. et
interdum acciderat ut siquid in penetrali secreto nullo cite-
rioris uitae ministro praesente paterfamilias uxori susurrasset
in aurem, uelut Amphiarao referente aut Marcio, quondam
uatibus inclitis, postridie disceret imperator. ideoque etiam
8 parietes arcanorum soli conscii timebantur. adulescebat autem
obstinatum propositum erga haec et similia multa scrutandi,
stimulos admouente regina, quae abrupte mariti fortunas tru-
debat in exitium praeceps, cum eum potius lenitate feminea

1 pseudotyrum *V* 2 p̄tioso *V* 3 laetali omo *V* 4 *glossam del. Wagnerus* 8 dampnabantur *V* 10 quaerellas *V* 13 subditi et *V* 14 praescriptus *V* 15 facere (*emend. man. sec.*) *V* 19 anteochiae *V* 20 hi meragranter *V* 21 diuitum (*emend. man. sec.*) *V* 22 habitus *V* 27 citerioreis *V* 28 usurasset (*emend. man. sec.*) *V* 33 abruptue *V*

ad ueritatis humanitatisque uiam reducere utilia suadendo deberet, ut in Gordianorum actibus factitasse Maximini truculenti illius imperatoris retulimus coniugem.

9 Nouo denique perniciosoque exemplo idem Gallus ausus est inire flagitium graue quod Romae cum ultimo dedecore temptasse aliquando dicitur Gallienus, et adhibitis paucis clam ferro succinctis uesperi per tabernas palabatur et conpita quaeritando Graeco sermone, cuius erat inpendio gnarus, quid de Caesare quisque sentiret. et haec confidenter agebat in urbe ubi pernoctantium luminum claritudo dierum solet imitari fulgorem. postremo agnitus saepe iamque si prodisset, conspicuum se fore contemplans, non nisi luce palam egrediens ad agenda quae putabat seria cernebatur. et haec quidem medullitus multis gementibus agebantur.

10 Thalassius uero ea tempestate praefectus praetorio praesens ipse quoque adrogantis ingenii, considerans incitationem eius ad multorum augeri discrimina, non maturitate uel consiliis mitigabat, *ut* aliquotiens celsae potestates iras principum molliuerunt, sed aduersando iurgandoque cum parum congrueret, eum ad rabiem potius euibrabat, Augustum actus eius exaggerando creberrime docens idque, incertum qua mente, ne lateret adfectans. quibus mox Caesar acrius efferatus, uelut contumaciae quoddam uexillum altius erigens, sine respectu salutis alienae uel suae ad uertenda supposita instar rapidi fluminis inreuocabili impetu ferebatur.

2 Nec sane haec sola pernicies orientem diuersis cladibus adfligebat. namque et Isauri, quibus est usitatum saepe pacari saepeque inopinis excursibus cuncta miscere, ex latrociniis occultis et raris, alente inpunitate adulescentem in peius audaciam ad bella grauia proruperunt, diu quidem perduelles spiritus inrequietis motibus erigentes, hac tamen indignitate

---

4 exemplo ıdem galluſ auſuſ eſt ınıre flagıtıum *in margine add. manus prima in V* 11 prodıſ et ſed (ſed *del. man. sec.*) *V* 12 lutem (*emend. man. sec.*) *V* 14 multum *V* agebatur *V* 15 thalaſſuſ *V* 16 at *V* 18 ut *om. V* 19 pıarū *V* 20 ab *V* eıuſ eıuſ (*post.* eıuſ *del. man. sec.*) *V* 22 quıbuſ ut mox *V* 23 quo^d^am (*emend. man. sec.*) *V* 28 et *V* 29 aduhſcentem *V* 30 pruperunt *V* 31 motıbuſ engenteſ hac tamen ındıgnıtate percıtı uehe *add. manus prima in margine V:* menteſ *V*

perciti uehementer, ut iactitabant, quod eorum capti quidam
consortes apud Iconium Pisidiae oppidum in amphitheatrali
2 spectaculo feris praedatricibus obiacti sunt praeter morem. at-
que, ut Tullius ait, ut etiam *bestiae* fame monitae plerumque
ad eum locum ubi aliquando pastae sunt reuertuntur, ita omnes
instar turbinis degressi montibus impeditis et arduis loca peti-
uere mari confinia, per quae uiis latebrosis sese conuallibusque
occultantes cum appeterent noctes — luna etiam tum cornuta
ideoque nondum solido splendore fulgente — nauticos obserua-
bant. quos cum in somnum sentirent effusos, per ancoralia
quadrupedo gradu repentes seseque suspensis passibus iniectan-
tes in scaphas eisdem sensim nihil opinantibus adsistebant et
incendente auiditate saeuitiam ne cedentium quidem ulli par-
cendo obtruncatis omnibus merces opimas uel utiles nullis re-
pugnantibus auertebant. haecque non diu sunt perpetrata.
3 cognitis enim pilatorum caesorumque funeribus nemo deinde
ad has stationes appulit nauem sed ut Scironis praerupta le-
talia declinantes litoribus Cypriis contigui nauigabant, quae
4 Isauriae scopulis sunt controuersa. procedente igitur mox tem-
pore cum aduenticium nihil inueniretur, relicta ora maritima
in Lycaoniam adnexam Isauriae se contulerunt ibique densis
intersaepientes itinera praetenturis prouincialium et uiatorum
5 opibus pascebantur. excitauit hic ardor milites per municipia
plurima quae isdem conterminant dispositos et castella, et quis-
que serpentes latius pro uiribus repellere moliens, nunc globis
confertos, aliquotiens et dispersos multitudine superabatur in-
genti, quae nata et educata inter editos recuruosque ambitus
montium eos ut loca plana persultat et mollia, missilibus obuios
6 eminus lacessens et ululatu truci perterrens. coactique aliquo-
tiens nostri pedites ad eos persequendos scandere cliuos subli-
mes etiam si lapsantibus plantis fruticeta prensando uel dumos
ad uertices uenerint summos, inter arta tamen et inuia nullas
acies explicare permissi nec firmare nisu ualido gressus, hoste
discursatore rupium abscisa uoluente superne, periculose per

3 obiacti (*emend. man. rec.*) *V* 4 *pro Cluentio* 25, 67 bestiae *add. Valesius, om. V* famae *V* 5 patae (*emend. man. rec.*) *V* 8 occultateſ *V* noctiſ *V* 12 ſcafaſ *V* sensim *scripsi:* enim *V* 13 cendentium *V* 14 uelut uiles *Gelenius* 16 uiatorum caesorum *Gelenius* 17 athaſtationeſ *V* etalia (l *emend. man. rec.*) *V* 22 interaſipientiſ *V* 29 laceſcenſ *V* 33 greſſoſ *V*

prona discedunt, aut ex necessitate ultima fortiter dimicantes
ruinis ponderum inmanium consternuntur. quam ob rem circum- 7
specta cautela obseruatum est deinceps et cum edita montium
petere coeperint grassatores, loci iniquitate milites cedunt. ubi
autem in planitie potuerint repperiri, quod contingit adsidue,
nec exertare lacertos nec crispare permissi tela, quae uehunt
bina uel terna, pecudum ritu inertium trucidantur.

Metuentes igitur idem latrones Lycaoniam magna parte 8
campestrem cum se inpares nostris fore congressione stataria
documentis frequentibus scirent, tramitibus deuiis petiuere Pamphyliam
diu quidem intactam sed timore populationum et caedium
milite per omnia diffuso propinqua magnis undique praesidiis
conmunitam. raptim igitur properantes ut motus sui 9
rumores celeritate nimia praeuenirent, uigore corporum ac leuitate
confisi per flexuosas semitas ad summitates collium tardius
euadebant. et cum superatis difficultatibus arduis ad supercilia
uenissent fluuii Melanis alti et uerticosi, qui pro muro
tuetur accolas circumfusus, augente nocte adulta terrorem quieuere
paulisper lucem opperientes. arbitrabantur enim nullo
inpediente transgressi inopino adcursu adposita quaeque uastare,
sed in cassum labores pertulere grauissimos. nam sole orto 10
magnitudine angusti gurgitis sed profundi a transitu arcebantur
et dum piscatores quaerunt lenunculos uel innare temere contextis
ratibus parant, effusae legiones, quae hiemabant tunc
apud Siden, isdem impetu occurrere ueloci. et signis prope
ripam locatis ad manus comminus conserendas denseta scutorum
conpage semet scientissime praestruebant, ausos quoque
aliquos fiducia nandi uel cauatis arborum truncis amnem permeare
latenter facillime trucidarunt. unde temptatis ad dis- 11
crimen ultimum artibus multum cum nihil impetraretur, pauore
uique repellente extrusi et quo tenderent ambigentes uenere
prope oppidum Laranda. ibi uictu recreati et quiete postquam 12
abierat timor, uicos opulentos adorti equestrium adiumento cohortium,
quae casu propinquabant, nec resistere planitie por-

11 caedum *V* 12 diffusa *V* 18 adulta terrorem *uulgo:* adultate proremque *V* 20 quequae *V* 21 laborem *V* 22 magnitudinem *V* 23 contexti sunt *V* 24 legionem *V* 26 densetas (*post.* s *inducta*) *V* 27 temet *V* 28 caluatis arborem *V* 31 ambientes uenire *V* 34 planitiae *V*

recta conati digressi sunt retroque concedentes omne inuentutis
13 robur relictum in sedibus acciuerunt. et quoniam inedia graui
adflictabantur, locum petiuere Paleas nomine, uergentem in
mare, ualido muro firmatum, ubi conduntur nunc usque com-
meatus distribui militibus omne latus Isauriae defendentibus
adsueti. circumstetere igitur hoc munimentum per triduum et
trinoctium et cum neque adcliuitas ipsa sine discrimine adiri
letali nec cuniculis quicquam geri posset, nec procedebat ullum
obsidionale commentum, maesti excedunt postrema ui subigente
14 maiora uiribus adgressuri. proinde concepta rabie saeuiore,
quam desperatio incendebat et fames, amplificatis uiribus ar-
dore incohibili in excidium urbium matris Seleuciae efferebau-
tur, quam comes tuebatur Castricius tresque legiones bellicis
15 sudoribus induratae. horum aduentum praedocti speculationibus
fidis rectores militum tessera data sollemni armatos omnes celeri
eduxere procursu et agiliter praeterito Calycadni fluminis ponte,
cuius undarum magnitudo murorum adluit turres, in speciem
locauere pugnandi. neque tamen exiluit quisquam nec permis-
sus est congredi. formidabatur enim flagrans uesania manus
et superior numero et ruitura sine respectu salutis in ferrum.
16 uiso itaque exercitu procul auditoque liticinum cantu, represso
gradu parumper stetere praedones exertantesque minaces gladios
17 postea lentius incedebant. quibus occurrere bene pertinax miles
explicatis ordinibus parans hastisque feriens scuta — qui habi-
tus iram pugnantium concitat et dolorem — proximos iam gestu
terrebat. sed eum in certamen alacriter consurgentem reuoca-
uere ductores rati intempestiuum anceps subire certamen cum
haut longe muri distarent, quorum tutela securitas poterat in
18 solido locari cunctorum. hac ita persuasione reducti intra
moenia bellatores obseratis undique portarum aditibus, pro-
pugnaculis insistebant et pinnis, congesta undique saxa telaque
habentes in promptu ut siqui se proripuisset citerius, multi-
19 tudine missilium sterneretur et lapidum. illud tamen clausos

1 iubentutiſ rubor *V* 2 acciperunt (*emend. man. rec.*) *V* inaedia grati *V* 7 poſſit adire laetali *V* 9 *post* commentum *inductum* mentũ *in V* 12 ſeleucia *V* 15 fide *V* 16 calydcanni *V* 17 merorum *V* 21 laticinum canto *V* 22 extanteſque minateſ *V* 24 haſteſque *V* 25 proximo *V* 27 ratim *V* 29 locarum cunctorum hac uti *V* 32 proripuiſſe . . . teriuſ *V* (citerius *Gronouius*)

uehementer angebat quod captis nauigiis, quae frumenta uehe-
bant per flumen, Isauri quidem alimentorum copiis affluebant,
ipsi uero solitarum rerum cibos iam consumendo inediae pro-
pinquantis aerumnas exitialis horrebant. haec ubi latius fama 20
uulgasset missaeque relationes adsiduae Gallum Caesarem per-
mouissent, quoniam magister equitum longius ea tempestate
distinebatur, iussus comes orientis Nebridius contractis undi-
que militaribus copiis ad eximendam periculo ciuitatem amplam
et oportunam studio properabat ingenti. quo cognito absces-
sere latrones nulla re amplius memorabili gesta, dispersique ut
solent auia montium petiere celsorum.

Eo adducta re per Isauriam, rege Persarum bellis finitimis **3**
inligato repellenteque a conlimitiis suis ferocissimas gentes,
quae mente quadam uersabili hostiliter eum saepe incessunt et
in nos arma mouentem aliquotiens iuuant, Nohodares quidam
nomine e numero optimatum, incursare Mesopotamiam quotiens
copia dederit ordinatus, explorabat nostra sollicite, si repperisset
usquam locum ui subita perrupturus. et quia Mesopotamiae 2
tractus omnes crebro inquietari sueti praetenturis et stationibus
seruabantur agrariis, laeuorsum flexo itinere Osdroenae subsi-
derat extimas partes, nouum parumque aliquando temptatum
commentum adgressus. quod si impetrasset, fulminis modo
cuncta uastarat. erat autem quod cogitabat huius modi.

Batne municipium in Anthemusia conditum Macedonum 3
manu priscorum ab Euphrate flumine breui spatio disparatur,
refertum mercatoribus opulentis, ubi annua sollemnitate prope
septembris initium mensis ad nundinas magna promiscae for-
tunae conuenit multitudo ad commercanda quae Indi mittunt
et Seres *et* alia plurima uehi terra marique consueta. hanc 4
regionem praestitutis celebritati diebus inuadere parans dux ante
dictus per solitudines Aboraeque amnis herbidas ripas, suorum

---

1 quae (od above) captiſ (ae *in rasura*, od *a man. rec.*) *V* 3 cıbo *V* ın-aedıae ꝓpınquıtatıſ *V* 4 exıtalıſ *V* 7 deſtınabatur *V* contractū *V* 8 at *V* 10 ream amplıuſ *V* dıſperſıſque *V* 11 petere *V* 12 pe ..... ıſaurıam regem *V* 15 alıquotıeſ ıubant *V* noodareſ *V* 19 inquietari sueti *Gelenius:* ınquıeta rıſu et *V* 20 oſdruenae *V* 21 extımanſ *V* partumque *V* 23 agitabat *Gelenius* 25 eufrate *V* breuıſ partıo *V* 26 mercatorıbuſ opulentıſ ubı annua ſollemnıtate *add. V*[m] 29 et *add. Gelenius* 31 aboreque *V*

indicio proditus qui admissi flagitii metu exagitati ad praesidia discidere Romana, absque ullo egressus effectu deinde tabescebat immobilis.

4 Saraceni tamen nec amici nobis umquam nec hostis optandi, ultro citroque discursantes quicquid inueniri poterat momento temporis parui uastabant miluorum rapacitati similes, qui si praedam dispexerint celsius, uolatu rapiunt celeri, aut si im-
2 petrauerint, non inmorantur. super quorum moribus licet in actibus principis Marci et postea aliquotiens meminerim rettulisse, tamen nunc quoque pauca de isdem expediam carptim.
3 apud has gentes, quarum exordiens initium ab Assyriis ad Nili cataractas porrigitur et confinia Blemmyarum, omnes pari sorte sunt bellatores seminudi coloratis sagulis pube tenus amicti, equorum adiumento pernicium graciliumque camelorum per diuersa reptantes, in tranquillis uel turbidis rebus: nec eorum quisquam aliquando stiuam adprehendit uel arborem colit aut arua subigendo quaeritat uictum, sed errant semper *per* spatia longe lateque distenta sine lare sine sedibus fixis aut legibus: nec idem perferunt diutius caelum aut tractus unius soli illis
4 umquam placet. uita est illis semper in fuga uxoresque mercenariae conductae ad tempus ex pacto atque ut sit species matrimonii, dotis nomine futura coniunx hastam et tabernaculum offert marito, post statum diem si id elegerit discessura, et incredibile est quo ardore apud eos in uenerem uterque soluitur
5 sexus. ita autem quoad uixerint, late palantur ut alibi mulier nubat, in loco pariat alio liberosque procul educat nulla copia
6 quiescendi permissa. uictus uniuersis caro ferina est lactisque abundans copia qua sustentantur, et herbae multiplices et siquae alites capi per aucupium possint, et plerosque nos uidimus frumenti usum et uini penitus ignorantes.

7 Hactenus de natione perniciosa. nunc ad textum propositum reuertamur.

---

1 ad *Gelenius:* et *V* 2 abuſque *V* 4 ſaeraceni (*pr.* e *erasa*) *V* nobiſ cum quam *V* 6 rapacitati *scripsi:* rapaciuiti *V* 7 nisi *coni. Valesius* 9 meminerit tuliſſe *V* 11 at *V* 12 corrigitur *V* 13 amictu *V* 17 quaeritaut *V* per *om. V, add. Gelenius* ſpacia *V* 19 ſol *V* 23 poteſtatū diem *V* 24 et c incri debile *V* quod *V* in uenerem *Gelenius:* inuenire *V* 26 deducat *V* 27 queſciendi *V* ferina *V* 30 paenituſ *V* 31 pernitioſa *V* 32 reuertuntur *ante emend. man. rec. V*

Dum haec in oriente aguntur, Arelate hiemem agens Con- 5
stantius post theatralis ludos atque circenses ambitioso editos
apparatu, die sexto idus octobres, qui imperii eius annum tri-
censimum terminabat, insolentiae pondera grauius librans, si-
quid dubium deferebatur aut falsum, pro liquido accipiens et
conperto, inter alia excarnificatum Gerontium Magnentianae
comitem partis exulari maerore multauit. utque aegrum corpus 2
quassari etiam leuibus solet offensis, ita animus eius angustus
et tener, quicquid increpuisset, ad salutis suae dispendium exi-
stimans factum aut cogitatum, insontium caedibus fecit uicto-
riam luctuosam. siquis enim militarium uel honoratorum aut 3
nobilis inter suos rumore tenus esset insimulatus fouisse partes
hostiles, iniecto onere catenarum in modum beluae trahebatur
et inimico urguente uel nullo, quasi sufficiente hoc solo quod
nominatus esset aut delatus aut postulatus, capite uel multa-
tione bonorum aut insulari solitudine damnabatur.

Accedebant enim eius asperitati ubi inminuta amplitudo 4
imperii dicebatur, et iracundae suspicionum quantitati proxi-
morum cruentae blanditiae exaggerantium incidentia et dolere
inpendio simulantium si principis perditur uita, a cuius salute
uelut filo pendere statum orbis terrarum fictis uocibus exclama-
bant. ideoque fertur neminem aliquando *ob* haec uel similia 5
poenae addictum, oblato de more elogio reuocari iussisse, quod
inexorabilis quoque principes factitarunt. et exitiale hoc uiti-
um, quod in aliis non numquam intepiscit, in illo aetatis pro-
gressu efferuescebat, obstinatum eius propositum accendente
adulatorum cohorte.

Inter quos Paulus eminebat notarius ortus in Hispania, 6
glabro quidam sub uultu latens, odorandi uias periculorum oc-
cultas perquam sagax. is in Britanniam missus ut militares
quosdam perduceret ausos conspirasse Magnentio, cum reniti
non possent, iussa licentius supergressus fluminis modo fortunis

---

1 Harelate hiemmem *V* 3 ſextu *V* 7 merore *V* 13 intecto *V* beluaſ *V* 14 nulla *V* 15 eſſe (t *add. man. sec.*) dant *V* poſtcelatuſ *V* mutatione *V* 16 inſulariſ *V* 17 accidebant *V* (accendebant — asperitatem *Gelenius*) inminutae .... amplitudo *V* 18 iracundie *V* 19 cruentae *V* 22 ob *add. Gelenius* 23 pene *V* 24 principiſ *V* 25 progreſſo *V* 27 hortuſ (h *inducta*) *V* 29 glaber *V* 30 britannia *V* 32 iuſſa (i *longa ut uid.*, *non* l) *V* fortunuſ *V*

conplurium sese repentinus infudit et ferebatur per strages mul-
tiplices ac ruinas, uinculis membra ingenuorum adfligens et
quosdam obterens manicis, crimina scilicet multa consarcinando
a ueritate longe discreta. unde admissum est facinus impium
7 quod Constanti tempus nota inusserat sempiterna. Martinus
agens illas prouincias pro praefectis aerumnas innocentium gra-
uiter gemens saepeque obsecrans ut ab omni culpa inmunibus
parceretur, cum non inpetraret, minabatur se discessurum: ut
saltem id metuens perquisitor maliuolus tandem desineret quieti
8 coalitos homines in aperta pericula proiectare. per hoc minui
studium suum existimans Paulus, ut erat in conplicandis ne-
gotiis artifex dirus, unde ei Catenae inditum est cognomentum,
uicarium ipsum eos quibus praeerat adhuc defensantem ad sor-
tem periculorum communium traxit. et instabat ut eum quoque
cum tribunis et aliis pluribus ad comitatum imperatoris uinctum
perduceret: quo percitus ille exitio urguente abrupto ferro eun-
dem adoritur Paulum. et quia languente dextera letaliter ferire
non potuit, iam destrictum mucronem in proprium latus inpigit
hocque deformi genere mortis excessit e uita iustissimus, re-
9 mora ausus miserabiles casus leuare multorum. quibus ita sce-
leste patratis Paulus cruore perfusus reuersusque ad principis
castra multos coopertos paene catenis adduxit in squalorem de-
iectos atque maestitiam, quorum aduentu intendebantur eculei
uncosque parabat carnifex et tormenta. et ex his proscripti sunt
plures actique in exilium alii, non nullos gladii consumpsere
poenales. nec enim quisquam facile meminit sub Constantio,
ubi susurro tenus haec mouebantur, quemquam absolutum.

6 Inter haec Orfitus praefecti potestate regebat urbem aeter-
nam ultra modum delatae dignitatis sese efferens insolenter, uir
quidem prudens et forensium negotiorum oppido gnarus sed

---

1 rium *in* conplurium *ab alia manu sed et ipsa antiqua in V* 2 et quoſdam obterenſ *ab alia manu sed et ipsa antiqua in V* 3 manicíſ ••crimina *V* 5 notare iuſſerat *V* 10 prolectare *V* 12 ei] et *V* catene *V* indinuũ *emend. man. rec. in margine in* inditum *V* 13 ab *(emend. man. rec.) V* 16 quae *V* urguent *(emend. man. rec.) V* 17 langente *(emend. man. sec.) V* lactaliter *V* 22 adductiſ *V* 24 tormente tex *V* his *scripsi:* iſ *V* proſcripta *V* 25 acrique mexilium *V* 27 ſurro *(emend. man. rec.) V* 29 ur .... nam *(in lacuna scripsit* bem etate *man. sec.) V*

splendore liberalium doctrinarum minus quam nobilem decuerat institutus, quo administrante seditiones sunt concitatae graues ob inopiam uini: huius auidis usibus uulgus intentum ad motus asperos excitatur et crebros.

Et quoniam mirari posse quosdam peregrinos existimo haec 2
lecturos forsitan si contigerit, quamobrem cum oratio ad ea monstranda deflexerit quae Romae gererentur, nihil praeter seditiones narratur et tabernas et uilitates harum similis alias, summatim causas perstringam nusquam a ueritate sponte propria digressurus.

Tempore quo primis auspiciis in mundanum fulgorem sur- 3
geret uictura dum erunt homines Roma, ut augeretur sublimibus incrementis, foedere pacis aeternae Virtus conuenit atque Fortuna plerumque dissidentes, quarum si altera defuisset, ad
perfectam non uenerat summitatem. eius populus ab incuna- 4
bulis primis ad usque pueritiae tempus extremum, quod annis circumcluditur fere trecentis, circummurana pertulit bella, deinde aetatem ingressus adultam post multiplices bellorum aerumnas Alpes transcendit et fretum, in iuuenem erectus et uirum ex omni plaga quam orbis ambit inmensus, reportauit laureae triumphos, iamque uergens in senium et nomine solo aliquo-
tiens uincens ad tranquilliora uitae discessit. ideo urbs uene- 5
rabilis post superbas efferatarum gentium ceruices oppressas latasque leges fundamenta libertatis et retinacula sempiterna uelut frugi parens et prudens et diues Caesaribus tamquam li-
beris suis regenda patrimonii iura permisit. et olim licet otiosae 6
sint tribus pacataeque centuriae et nulla suffragiorum certamina set Pompiliani redierit securitas temporis, per omnes tamen quotquot sunt partes terrarum, ut domina suspicitur et regina et ubique patrum reuerenda cum auctoritate canities populique Romani nomen circumspectum et uerecundum.

---

2 quod miniſtrante *V* 3 uini *in lacuna scripsit man. sec. in V* motuſ *Gelenius:* mittentuſ *V* 5 haec *et* 6 ſi *scripsit man. sec. in rasura in V* 7 gerentur *ante emend. man. sec. V* 8 aliā *V* 10 degreſſuruſ *V* 11 ſurgeretur ictura *V* 13 foedera *V* 14 ſi aliter adfuiſſet *V* 18 ad ultimam *V*, L' meli' adultam *V^m* 20 laureace *V* 22 a (*emend. man. sec.*) *V* 23 ſuperbum *V* 27 certaminaſ et (*emend. man. sec.*) *V* 28 ponpiliani *V* 29 quotque *V* parteſ quae terrarum *V* domna (*emend. man. sec.*) *V* ſuſcipitur *V* 30 patruum *V* canicieſ *V*

7 Sed laeditur hic coetuum magnificus splendor leuitate paucorum incondita, ubi nati sunt non reputantium sed tamquam indulta licentia uitiis ad errores lapsorum ac lasciuiam. ut enim Simonides lyricus docet, beate perfecta ratione uicturo
8 ante alia patriam esse conuenit gloriosam. ex his quidam aeternitati se commendari posse per statuas aestimantes eas ardenter adfectant quasi plus praemii de figmentis aereis sensibus carentibus adepturi quam ex conscientia honeste recteque factorum, easque auro curant inbracteari, quod Acilio Glabrioni delatum est primo cum consiliis armisque regem superasset Antiochum. quam autem sit pulchrum exigua haec spernentem et minima ad ascensus uerae gloriae tendere longos et arduos, ut memorat uates Ascraeus, Censorius Cato monstrauit. qui interrogatus quam ob rem inter multos * * * * statuam non haberet 'malo' inquit 'ambigere bonos quam ob rem id non meruerim quam quod est grauius cur inpetrauerim musitare'.

9 Alii summum decus in carruchis solito altioribus et amenti uestium cultu ponentes sudant sub ponderibus lacernarum, quas in collis insertas cingulis ipsis adnectunt nimia subtegminum tenuitate perflabilis, expandentes *eas* crebris agitationibus maximeque sinistra ut longiores fimbriae tunicaeque perspicue luceant uarietate liciorum effigiatae in species animalium multiformes.
10 alii nullo quaerente uultus seueritate adsimulata patrimonia sua in inmensum extollunt, cultorum ut puta feracium multiplicantes annuos fructus, quae a primo ad ultimum solem se ab-

1 laeuitate *V* 2 sint *Gelenius* 3 ac *scripsi:* ad *V* 6 commendare (*emend. man. sec.*) *V* 7 quaſ *V* sensibus *Gelenius:* ſenſiſ *V* 9 acilicio *V* 11 exiguam *V* 12 ardoſ (*emend. man. sec.*) *V* 13 aſcreuſ *V* (*opp.* 289) canto (n *erasa*) *V* 14 *inter* multoſ *et* non *lacuna* 10 *fere litterarum, in qua* ſtatuam *add. man. sec. in V*, nobiles statuam *Gelenius* 15 mallo *V p.* 104, 18 *ed. Iordani* 17 amenti *scripsi:* ambitu *V* 18 ſubdant *V* 19 insertas cingulis *Valesius:* inſerta ſinguliſ *V*, insertas iugulis '*regius*' *teste Iano Vlitio ad Nemesiani Cynegeticon* 93 at nectunt (*pro* u *etiam* a *legi potest*) *V* nemia (*emend. man. sec.*) *V* 20 perflabiles expandentes eas *Valesius:* *in lacuna* 24 *litterarum* per pia uiuiſ expectanteſ *scripsit man. rec. V* perflabiles filis extantes crebris a locis omnibus maximeque sinistra *coniecit Vlitius l. l.* agitationibus *Valesius:* a cogitationibuſ *V* 22 effricacae *V* 23 querente *V* ſeuerate *V* 24 putant ferocium *V* 25 ſolum *V*

unde iactitant possidere, ignorantes profecto maiores suos, per
quos ita magnitudo Romana porrigitur, non diuitiis eluxisse sed
per bella saeuissima, nec opibus nec uictu nec indumentorum
uilitate gregariis militibus discrepantes opposita cuncta supe-
rasse uirtute. hac ex causa conlaticia stipe Valerius humatur 11
ille Publicola et subsidiis amicorum mariti inops cum liberis
uxor alitur Reguli et dotatur ex aerario filia Scipionis, cum
nobilitas florem adultae uirginis diuturnum absentia pauperis
erubesceret patris.

At nunc si ad aliquem bene nummatum tumentemque ideo 12
honestus aduena salutatum introiueris, primitus tamquam ex-
optatus suscipieris et interrogatus multa coactusque mentiri,
miraberis numquam antea uisus summatem uirum tenuem te
sic enixius obseruantem, ut paeniteat ob haec bona tamquam
praecipua non uidisse ante decennium Romam. hacque adfabi- 13
litate confisus cum eadem postridie feceris, ut incognitus hae-
rebis et repentinus, hortatore illo hesterno ruminando, qui sis
uel unde uenias diutius ambigente. agnitus uero tandem et
adscitus in amicitiam si te salutandi adsiduitati dederis triennio
indiscretus et per totidem defueris tempus, reuerteris ad paria
perferenda, nec ubi esses interrogatus et quo tandem miser dis-
cesseris, aetatem omnem frustra in stipite conteres summit-
tendo. cum autem commodis interuallata temporibus conuiuia 14
longa et noxia coeperint apparari uel distributio sollemnium
sportularum, anxia deliberatione tractatur an exceptis his qui-

---

5 hac *scripsi:* hıc *V* humatur (u *supra* o) *V* 6 ınobſ *V* lıberaſ (i *supra* a) (*emend. man. sec.*) *V* 7 regulı *in lacuna 10 litt. scripsit man. sec. in V* dotatū rex *V* filı *V* 8 mobılıtaſ *V* absentia *Valesius:* abſentıam *V* 11 ınquoıerıſ *V* exoptatum ſuſcıperıſ *V*, *deinde* (*in fine uersiculi*) *lacuna 5 litterarum in V* 13 mırabırıſ (e *supra* i) (*emend. man. sec.*) *V* tenuem deſiſſe nixıuſ *V* 14 praenıteat ut haec *V* 15 hacquae *V* 16 ut ıncognıtuſ haerebıſ *in lacuna 12 litterarum postea add. in V* 17 hortatoreſ *V* *post* heſterno *in fine prioris et initio sequentis uersiculi 6 litterarum lacuna in V et apud Gelenium* ruminando *scripsi:* numerando *V* 19 ın amıcıtıam ſı te ſalutandı *praeter* tandı *in lacuna 24 litterarum litteris antiquis erasis postea additum in V* adſıduıtate *V* 20 ſparıa *V* 21 et quo tandem miser *scripsi:* et non temıſerò *in ras. V*, et num e medio *Gelenius* 22 omnem (*inter* m *et* n *rasura et lacuna 11 litterarum*) *V* fruſtram ſtıpıte *praeter* ıpıte *postea add. in V* 23 commodis *Valesius:* commotuſ *V* (cum autem commotuſ *postea addita in V*)

bus uicissitudo debetur, peregrinum inuitari conueniet et si digesto plene consilio id placuerit fieri, is adhibetur qui pro domibus excubat aurigarum aut artem tesserariam profitetur aut
15 secretiora quaedam se nosse confingit. homines enim eruditos et sobrios ut infaustos et inutiles uitant, eo quoque accedente quod et nomenculatores adsueti haec et talia uenditare, mercede accepta lucris quosdam et prandiis inserunt subditicios ignobiles et obscuros.

16 Mensarum enim uoragines et uarias uoluptatum inlecebras, ne longius progrediar, praetermitto illuc transiturus quod quidam per ampla spatia urbis subuersasque silices sine periculi metu properantes equos uelut publicos signatis quod dicitur calceis agitant, familiarum agmina tamquam praedatorios globos post terga trahentes ne Sannione quidem, ut ait comicus, domi relicto. quos imitatae matronae complures opertis capitibus et
17 basternis per latera ciuitatis cuncta discurrunt. utque proeliorum periti rectores primo cateruas densas opponunt et fortes, deinde leues armaturas, post iaculatores ultimasque subsidiales acies, si fors adegerit, iuuaturas, ita praepositis urbanae familiae suspensae digerentibus sollicite, quos insignes faciunt uirgae dexteris aptatae uelut tessera data castrensi iuxta uehiculi frontem omne textrinum incedit: huic atratum coquinae iungitur ministerium, dein totum promisce seruitium cum otiosis plebeiis de uicinitate coniunctis: postrema multitudo spadonum a senibus in pueros desinens obluridi distortaque liniamentorum conpage deformes, ut quaqua incesserit quisquam cernens mutilorum hominum agmina detestetur memoriam Semiramidis reginae illius ueteris, quae teneros mares castrauit omnium prima uelut uim iniectans naturae, eandemque ab instituto cursu retorquens, quae inter ipsa oriundi crepundia per primigenios seminis fontes tacita quodam modo lege uias propagandae posteritatis ostendit.

---

2 pleno (*emend. man. sec.*) *V* 5 uitante quoque *V* 7 ſubditioſ *V* 10 quot *V* 11 ampla — periculi *add. in margine V* 12 properanter aequoſ *V* 13 calciſ *V* 14 erga *V* *Terentius Eunucho* 780 15 emitate *V* 18 armaturoſ *V* 19 iuuaturaſ *V*: inuasuras *Gelenius* 20 sollicitae *V* 22 omnem et extrinum incidit *V* 23 promiſce *V* plebeiſ *V* 24 coniunctеſ *V* 27 Semiramide *V* 29 eundemque *V* 31 forteſ *V*

Quod cum ita sit, paucae domus studiorum seriis cultibus 18
antea celebratae nunc ludibriis ignauiae torpentis exundant,
uocali sono, perflabili tinnitu fidium resultantes. denique pro
philosopho cantor et in locum oratoris doctor artium ludicrarum
accitur et bybliothecis sepulcrorum ritu in perpetuum clausis
organa fabricantur hydraulica, et lyrae de specie carpentorum
ingentes tibiaeque et histrionici gestus instrumenta non leuia.
postremo ad id indignitatis est uentum ut cum peregrini ob 19
formidatam haut ita dudum alimentorum inopiam pellerentur
ab urbe praecipites, sectatoribus disciplinarum liberalium in-
pendio paucis sine respiratione ulla extrusis tenerentur mima-
rum adseculae ueri quique id simularunt ad tempus, et tria milia
saltatricum ne interpellata quidem cum choris totidemque rema-
nerent magistris.

Et licet quocumque oculos flexeris feminas adfatim multas 20
spectare cirratas, quibus si nupsissent, per aetatem ter iam nixus
poterat suppetere liberorum, ad usque taedium pedibus paui-
menta tergentes iactari uolubilibus gyris, dum exprimunt in-
numera simulacra, quae finxere fabulae theatrales.

Illud autem non dubitatur quod cum esset aliquando uir- 21
tutum omnium domicilium Roma, ingenuos aduenas plerique
nobilium ut Homerici bacarum suauitate Lotophagi humanitatis
multiformibus officiis retentabant. nunc uero inanes flatus 22
quorundam uile esse quicquid extra urbis pomerium nascitur
aestimant praeter orbos et caelibes, nec credi potest qua obse-
quiorum diuersitate coluntur homines sine liberis Romae. et 23
quoniam apud eos ut in capite mundi morborum acerbitates
celsius dominantur, ad quos uel sedandos omnis professio me-
dendi torpescit, excogitatum est adminiculum sospitale nequi
amicum perferentem similia uideat, additumque est cautionibus
paucis remedium aliud satis ualidum, *ut* famulos percontatum

---

2 ludibruſ (u *supra* i) *V* torrenteſ *V* 3 uocabuli ſonu perflauili *V* *ante* fidium *inductum* in *in* *V* 4 philoſofo *V* 5 bybliothecuſ ſepulchrorum *V* 6 specie *scripsi:* ſpeciem *V* entorum *in* carpentorum *postea add. in* *V* 8 indignituſ (ta *supra*) *V* 9 haut (ita *supra*) dudum *V* 10 ſecatoribuſ *V* 11 minimarum *V* 13 ſaltatricum cum *V* 16 ſi *in rasura* *V* nixiuſ *V* 18 tergentiſ iactare uoluetur cyriſ *V* innumeraſ *V* 22 ſuauitatae lotofagi *V* 26 et quō put eoſ *V* 27 capite mundiorum aceruitatiſ *V* 28 ſidando (ſ *add. man. sec.*) *V* omneſ *V* 29 torreſcit *V* 31 ut *om.* *V*, *add. uulgo*

missos quem ad modum ualeant noti hac aegritudine colligati
non ante recipiant domum quam lauacro purgauerint corpus.
24 ita etiam alienis oculis uisa metuitur labes. sed tamen haec
cum ita tutius obseruentur, quidam uigore artuum inminuto
rogati ad nuptias ubi aurum dextris manibus cauatis offertur,
inpigre uel usque Spoletium pergunt. haec nobilium instituta.
25 Ex turba uero imae sortis et paupertinae in tabernis aliqui
pernoctant uinariis, non nulli uelabris umbraculorum theatra-
lium latent, quae Campanam imitatus lasciuiam Catulus in aedi-
litate sua suspendit omnium primus; aut pugnaciter aleis certant
turpi sono fragosis naribus introrsum reducto spiritu concre-
pantes; aut quod est studiorum omnium maximum, ab ortu
lucis ad uesperam sole fatiscunt uel pluuiis, praemia aurigarum
26 eorumque praecipua uel delicta scrutantes. et est admodum
mirum uidere plebem innumeram mentibus ardore quodam
infuso cum dimicationum currulium euentu pendentem. haec
et similia memorabile nihil uel serium agi Romae permittunt.
ergo redeundum ad textum.

7 Latius iam disseminata licentia onerosus bonis omnibus
Caesar nullum post haec adhibens modum orientis latera cuncta
uexabat nec honoratis parcens nec urbium primatibus nec ple-
2 beiis. denique Antiochensis ordinis uertices sub uno elogio
iussit occidi ideo efferatus quod ei celebrari uilitatem intem-
pestiuam urgenti, cum inpenderet inopia, grauius rationabili
responderunt; et perissent ad unum ni comes orientis tunc
3 Honoratus fixa constantia restitisset. erat autem diritatis eius
hoc quoque indicium nec obscurum nec latens, quod ludicris
cruentis delectabatur et in circo sex uel septem aliquotiens ueti-
tis certaminibus pugilum uicissim se concidentium perfusorum-
4 que sanguine specie ut lucratus ingentia laetabatur. accenderat
super his incitatum propositum ad nocendum aliqua mulier uilis,

1 noti hac *Gelenius:* non haec *V* 6 ınpıger *V* perdunt *V* *post* nobılıum *add.* eſt *V* 7 ın me ſorteſ *V* 8 pernuotant ūlaruſ (ul̄ *in rasura a man. sec.*) *V* non nullıſ *V* 9 emıtatuſ laſcnlam *V* 10 certanturpı *V* 12 ab ortuluſ ad *V* 13 praemıa *Gelenius:* pmunnaſ *V* 16 ınfiſo *V* currı̄lıum *V* 17 ſimılıaquae *V* 18 at *V* 19 disseminata *Valesius:* dıſſimulata *V* oneroſoſ *V* 21 plebeıſ *V* 22 antıchıſiſ *V* uertıcıſ *V* 26 onoratuſ *V* 27 ludrıcıſ *V* 28 VII *V* uetıtuſ *V* 29 pugıllum *V* 30 accederat *V* 31 uıleſ *V*

quae ad palatium ut poposcerat intromissa insidias ei latenter
obtendi prodiderat a militibus obscurissimis. quam Constantina
exultans ut in tuto iam locata mariti salute muneratam uehi-
culoque inpositam per regiae ianuas emisit in publicum, ut his
inlecebris alios quoque ad indicanda proliceret paria uel maiora.
post haec Gallus Hierapolim profecturus ut expeditioni specie 5
tenus adesset, Antiochensi plebi suppliciter obsecranti ut in-
ediae dispelleret metum, quae per multas difficilisque causas
adfore iam sperabatur, non ut mos est principibus, quorum dif-
fusa potestas localibus subinde medetur aerumnis, disponi quid-
quam statuit uel ex prouinciis alimenta transferri conterminis,
sed consularem Syriae Theophilum prope adstantem ultima
metuenti multitudini dedit id adsidue replicando quod inuito
rectore nullus egere poterit uictu. auxerunt haec uulgi sordi- 6
dioris audaciam et cum ingrauisceret penuria commeatuum,
famis et furoris inpulsu Eubuli cuiusdam inter suos clari do-
mum ambitiosam ignibus subditis inflammauit rectoremque ut
sibi iudicio imperiali addictum calcibus incessens et pugnis con-
culcans seminecem laniatu miserando discerpsit. post cuius
lacrimosum interitum in unius exitio quisque imaginem periculi
sui considerans documento recenti similia formidabat. eodem 7
tempore Serenianus ex duce, cuius ignauia populatam in Phoe-
nice Celsen ante retulimus, pulsatae maiestatis imperii reus iure
postulatus ac lege incertum qua potuit suffragatione absolui,
aperte conuictus familiarem suum cum pilleo, quo caput ope-
riebat, incantato uetitis artibus ad templum misisse fatidicum,
quaeritatum presse an ei firmum portenderetur imperium, ut
cupiebat, et cunctum. duplexque isdem diebus acciderat malum, 8
quod et Theophilum insontem atrox interceperat casus et Sere-
nianus dignus execratione cunctorum, innoxius modo non recla-
mante publico uigore discessit.
Haec subinde Constantius audiens et quaedam referente 9

---

1 popoſcerit *V* ınſıdıa· ſe ın latenter *V* 2 conſtantıa *V* 3 toto *V* 4 his *scripsi:* ıſ *V* 6 ıerapolım *V* 7 antıochem ſı *V* ınaedıae *V* 9 atfore *V* est *Gelenius:* et *V* 10 locabılıſ *V* quıſquam *V* 13 dedit id *scripsi:* dedıtı' *V* adſiduae neplıcando *V* 14 aegere *V* 16 fameſ *V* eubı•lı *V* 17 nectoremque *V* 18 ınceſſeſ *V* 19 lanıatū *V* 23 celſe ınante *V* maıeſtateſ *V* 27 presse *scripsi:* praeſa *V* 28 cūtum *V* 29 ſenıanuſ *V*

Thalassio doctus, quem obisse iam conpererat lege communi,
scribens ad Caesarem blandius adiumenta paulatim illi subtraxit,
sollicitari se simulans ne, uti est militare otium fere tumultuo-
sum, in eius perniciem conspiraret solisque scholis iussit esse
contentum palatinis et protectorum cum scutariis et gentilibus,
et mandabat Domitiano, ex comite largitionum, praefecto pro-
uecto ut cum in Syriam uenerit, Gallum, quem crebro acciuerat,
10 ad Italiam properare blande hortaretur *et* uerecunde. qui cum
uenisset ob haec festinatis itineribus Antiochiam, praestrictis
palatii ianuis, contempto Caesare, quem uideri decuerat, ad
praetorium cum pompa sollemni perrexit morbosque diu causa-
tus nec regiam introiit nec processit in publicum sed abditus
multa in eius moliebatur exitium addens quaedam relationibus
11 superuacua quas subinde dimittebat ad principem. rogatus ad
ultimum admissusque in consistorium ambage nulla praegressa
inconsiderate et leuiter 'proficiscere' inquit 'ut praeceptum est,
Caesar, sciens quod si cessaueris, et tuas et palatii tui auferri
iubebo prope diem annonas'. hocque solo contumaciter dicto
subiratus abscessit nec in conspectum eius postea uenit saepius
12 arcessitus. hinc ille commotus ut iniusta perferens et indigna
praefecti custodiam protectoribus mandauerat fidis. quo con-
perto Montius tunc quaestor uafer quidem sed ad leuitatem
propensior, consulens in commune aduocatos palatinarum primos
scholarum adlocutus est mollius docens nec decere haec fieri
nec prodesse addensque uocis obiurgatorio sonu quod si id
placeret, post statuas Constantii deiectas super adimenda uita
13 praefecto conueniet securius cogitari. his cognitis Gallus ut
serpens adpetitus telo uel saxo iamque spes extremas opperiens
et succurrens saluti suae quauis ratione colligi omnes iussit
armatos et cum starent attoniti, districta dentium acie stridens
14 'adeste' inquit 'uiri fortes mihi periclitanti uobiscum. Montius
nos tumore inusitato quodam et nouo ut rebellis et maiestati recal-

---

1 quē mouiſſe *V* 3 uti est *Valesius:* uitiae *V* 7 acciuerat *Valesius:* acciperat *V* 8 et *om. V* 11 ſolemni *V* 14 at principem *V* 20 arcerſituſ *V* iniuſtę *V* 22 uafer *codex regius:* afen *V*, acer *coniecit Gronouius* leuitatem *Gibbonus cap. XVIIII nota* 20: lenitatem *V* 25 uoceſ *V* 26 placere *V* conſtantini *V* adimentia uita *V* 28 operienſ *V* 29 ſuccurrae *V* collegi *V* 31 adeſt inquid *V* uobiſ commo•tiuſ *V* 32 recalcitanteſ *V*

citrantes Augustae per haec quae strepit incausat iratus nimirum
quod contumacem praefectum, quid rerum ordo postulat ignorare
dissimulantem formidine tenus iusserim custodiri'. nihil morati 15
post haec militares auidi saepe turbarum adorti sunt Montium
primum, qui deuertebat in proximo, leui corpore senem atque
morbosum, et hirsutis resticulis cruribus eius innexis diuarica-
tum sine spiramento ullo ad usque praetorium traxere prae-
fecti. et eodem impetu Domitianum praecipitem per scalas 16
itidem funibus constrinxerunt, eosque coniunctos per ampla
spatia ciuitatis acri raptauere discursu. iamque artuum et mem-
brorum diuulsa conpage superscandentes corpora mortuorum ad
ultimam truncata deformitatem uelut exsaturati mox abiecerunt
in flumen. incenderat autem audaces usque ad insaniam ho- 17
mines ad haec, quae nefariis egere conatibus, Luscus quidam
curator urbis subito uisus: eosque ut heiulans baiolorum prae-
centor ad expediendum quod orsi sunt incitans uocibus crebris.
qui haud longe postea ideo uiuus exustus est.

Et quia Montius inter dilaniantium manus spiritum effla- 18
turus Epigonium et Eusebium nec professionem nec digni-
tatem ostendens aliquotiens increpabat, qui sint hi magna quae-
rebatur industria, et nequid intepisceret, Epigonius e Lycia
philosophus ducitur et Eusebius ab Emissa Pittacas cognomento,
concitatus orator, cum quaestor non hos sed tribunos fabricarum
insimulasset promittentes armorum si nouas res agitari conpe-
rissent. isdem diebus Apollinaris Domitiani gener, paulo ante 19
agens palatii Caesaris curam, ad Mesopotamiam missus a socero
per militares numeros inmodice scrutabatur an quaedam altiora
meditantis iam Galli secreta susceperint scripta, qui conpertis
Antiochiae gestis per minorem Armeniam lapsus Constantinopo-
lim petit exindeque *per* protectores retractus artissime tenebatur.

---

1 nemırum *V* 4 milıtarıſ *V* 5 atquē ordoſum *V* 10 parauere dıſcur ſı amq. (ſı *a man. sec. in rasura*) *V* 12 exſaturatıo *V* 13 plumen *V* 15 eoſq. — expedıendum *add. in margine V* 17 haud *Gelenius:* hanc (n *in rasura*) *V* 18 dılatınantıum *V* 19 epıgonum *V* 20 ıncrepabant *V* quı ſınt *alio atramento supra lin. add. in V* quaerebantur *V* 21 epıgonuſ haec lıcıa *V* 22 ad dımıſſa pıttacaſ (ad *ut uid. ex* ab *corr.*) *alio atramento in rasura scripta in V* 24 adminicula armorum *coniecit Valesius* noue *V* conpıſſent *V* 26 palatı *V* mıſſoſ *V* 28 medıtanteſ *V* ſuſcıpenınt *V* 30 exındequae *V* per *om. V, add. Gelenius*

20 Quae dum ita struuntur, indicatum est apud Tyrum indumentum regale textum occulte incertum quo locante uel cuius usibus apparatum. ideoque rector prouinciae tunc pater Apollinaris eiusdem nominis ut conscius ductus est aliique congregati sunt ex diuersis ciuitatibus multi qui atrocium criminum ponderibus urguebantur.

21 Iamque lituis cladium concrepantibus internarum non celate ut antea turbidum saeuiebat ingenium a ueri consideratione detortum et nullo inpositorum uel conpositorum fidem sollemniter inquirente nec discernente a societate noxiorum insontes uelut exturbatum e iudiciis fas omne discessit et causarum legitima silente defensione carnifex rapinarum sequester et obductio capitum et bonorum ubique multatio uersabatur per orientales prouincias, quas recensere puto nunc oportunum absque Mesopotamia iam digesta, cum bella Parthica dicerentur, et Aegypto, quam necessario aliud reieci ad tempus.

8 Superatis Tauri montis uerticibus qui ad solis ortum sublimius attolluntur, Cilicia spatiis porrigitur late distentis diues bonis omnibus terra, eiusque lateri dextro adnexa Isauria, pari sorte uberi palmite uiget et frugibus multis, quam mediam
2 nauigabile flumen Calycadnus interscindit. et hanc quidem praeter oppida multa duae ciuitates exornant Seleucia opus Seleuci regis, et Claudiopolis quam eduxit coloniam Claudius Caesar. Isaura enim antehac nimium potens, olim subuersa ut rebellatrix interniciua aegre uestigia claritudinis pristinae
3 monstrat admodum pauca. Ciliciam uero, quae Cydno amni exultat, Tarsus nobilitat, urbs perspicabilis — hanc condidisse Perseus memoratur, Iouis filius et Danais uel certe ex Aethiopia profectus Sandan quidam nomine uir opulentus et nobilis — et Anazarbus auctoris uocabulum referens, et Mopsuestia uatis illius domicilium Mopsi, quem a conmilitio Argonautarum cum aureo uellere direpto redirent, errore abstractum delatumque ad

3 que *in* ideoque *postea add. in* *V* apollonarıſ *V* 7 ınteruarum *V* non c.] concelatae *V* 8 ſaeuiebant *V* 11 legıtımaſ ſilenteſ *V* 15 M. i.] meſopotamıam *V* parthıca .... rentur *V* 16 reıcı ..... ad *V* 19 eıuſquae *V* 20 uı^r^get (*ead. m. em.*) *V* minutis *coniecit Gardthausenus* 24 caeſarıſ aurenım ante hac *V* nemıum *V* 26 Cılı^ci^am (*emend. man. rec.*) 28 danaıſ *sic* *V* aethıo prouectuſ *V* 30 mob^p^ſu e^ſ^ſtıa (*emend. man. sec.*) *V* 31 mob^p^ſı (*emend. man. sec.*) *V* 32 bellere *V*

Africae litus mors repentina consumpsit, et ex eo cespite punico
tecti manes eius heroici dolorum uarietati medentur plerumque
sospitales. hae duae prouinciae bello quondam piratico cateruis 4
mixtae praedonum a Seruilio pro consule missae sub iugum
factae sunt uectigales. et hae quidem regiones uelut in prominenti
terrarum lingua positae ab orbe eoo monte Amano
disparantur. orientis uero limes in longum protentus et rectum 5
ab Euphratis fluminis ripis ad usque supercilia porrigitur Nili,
laeua Saracenis conterminans gentibus, dextra pelagi fragoribus
patens, quam plagam Nicator Seleucus occupatam auxit magnum
in modum, cum post Alexandri Macedonis obitum successorio
iure teneret regna Persidis, efficaciae inpetrabilis rex, ut indicat
cognomentum. abusus enim multitudine hominum, quam 6
tranquillis in rebus diutius rexit, ex agrestibus habitaculis urbes
construxit multis opibus firmas et uiribus, quarum ad praesens
pleraeque licet Graecis nominibus appellentur, quae isdem ad
arbitrium inposita sunt conditoris, primigenia tamen nomina
non amittunt, quae eis Assyria lingua institutores ueteres indiderunt.

Et prima post Osdroenam quam, ut dictum est, ab hac 7
descriptione discreuimus, Commagena, nunc Euphratensis, clementer
adsurgit, Hierapoli, uetere Nino et Samosata ciuitatibus
amplis inlustris.

Dein Syria per speciosam interpatet diffusa planitiem. hanc 8
nobilitat Antiochia, mundo cognita ciuitas cui non certauerit
alia aduecticiis ita adfluere copiis et internis, et Laodicia et
Apamia itidemque Seleucia iam inde a primis auspiciis florentissimae.

Post hanc adclinis Libano monti Phoenice, regio plena 9
gratiarum et uenustatis, urbibus decorata magnis et pulchris;
in quibus amoenitate celebritateque nominum Tyros excellit
Sidon et Berytus isdemque pares Emissa et Damascus saeculis
conditae priscis. has autem prouincias, quas Orontes ambiens 10
amnis imosque pedes Cassii montis illius celsi praetermeans

---

2 heroici *V* modentur *V* 3 prouintiae *V* 5 haec *V* 6 urbe eo *V* 8 eufrate *V* 9 leua *V* 10 nicaṭor (n *superscr.*) *V* 12 efficacie *V* 21 descriptione *Gelenius*: discretione *V* eufratensis *V* 22 ueterennino *V* 23 amplis et inlustris *V* 26 afluere *V* 27 seleuciam inde *V* 29 atclinis *V* foenicae *V* 32 beratus (i *superscr.*) *V* 33 orontis *V* 34 amnes *V* montes *V*

funditur *in* Parthenium mare, Cn. Pompeius superato Tigrane regnis Armeniorum abstractas ditioni Romanae coniunxit.

11 Ultima Syriarum est Palaestina per interualla magna protenta, cultis abundans terris et nitidis et ciuitates habens quasdam egregias, nullam nulli cedentem sed sibi uicissim uelut ad perpendiculum aemulas: Caesaream quam ad honorem Octauiani principis exaedificauit Herodes, et Eleutheropolim et Neapolim itidemque Ascalonem Gazam aeuo superiore exstructas.

12 in his tractibus nauigerum nusquam uisitur flumen set in locis plurimis aquae suapte natura calentes emergunt ad usus aptae multiplicium medellarum. uerum has quoque regiones pari sorte Pompeius Iudaeis domitis et Hierosolymis captis in prouinciae speciem delata iuris dictione formauit.

13 Huic Arabia est conserta, ex alio latere Nabataeis contigua; opima uarietate conmerciorum castrisque oppleta ualidis et castellis, quae ad repellendos gentium uicinarum excursus sollicitudo peruigil ueterum per oportunos saltus erexit et cautes. haec quoque ciuitates habet inter oppida quaedam ingentes Bostram et Gerasam atque Philadelphiam murorum firmitate cautissimas. hanc prouinciae inposito nomine rectoreque adtributo obtemperare legibus nostris Traianus conpulit imperator incolarum tumore saepe contunso cum glorioso marte Mediam urgeret et Parthos.

14 Cyprum itidem insulam procul a continenti discretam et portuosam inter municipia crebra urbes duo faciunt claram Salamis et Paphus, altera Iouis delubris altera Veneris templo insignis. tanta tamque multiplici fertilitate abundat rerum omnium eadem Cyprus ut nullius externi indigens adminiculi indigenis uiribus a fundamento ipso carinae ad supremos usque

---

1 in *om. V, add. Gelenius* parthemium *V* 2 gnauſ *V* 3 paleſtına *V* 4 oulıſ *V* 6 ceſaream *V* honor.. octauıanı *V* 8 aſcalone *V* 9 set *Gardthausenus:* et *V* 10 ſuaptae *V* emergent *V* aptı *V* 11 medu[c]larum *V* 12 domıtıſq; regıoneſ et hıeroſolımıſ captu[i]ſ *V* prouinciae speciem *Castellus:* prouıncıaſ recıem *V* 13 rectori delata *coniecit Castellus* aurıſ *V* 14 conſortu[a] (*emend. man. rec.*) *V* later[c]ınabat[e]ıſ (*emend. man. rec.*) *V* 15 conmertıorum *V* 17 cautes *Reinesius:* cautoſ *V* 19 filadelfia *V* 24 contınendıſ quetam *V* 26 pafuc *V* 27 tanta k *in fine uersiculi V* abundo[anſ] (*emend. man. rec.*) *V* 29 at ſuppremaſ (*sed post.* a *dubia*) *V*

carbasos aedificet onerariam nauem omnibusque armamentis in-
structam mari committat. nec piget dicere auide magis hanc 15
insulam populum Romanum inuasisse quam iuste. Ptolomaeo
enim rege foederato nobis et socio ob aerarii nostri angustias
iusso sine ulla culpa proscribi ideoque hausto ueneno uolun-
taria morte deleto et tributaria facta est et uelut hostiles eius
exubiae classi inpositae in urbem aduectae sunt per Catonem.
nunc repetetur ordo gestorum.

Inter has ruinarum uarietates a Nisibi quam tuebatur ac- 9
citus *Vrsicinus*, cui nos obsecuturos iunxerat imperiale prae-
ceptum, dispicere litis exitialis semina cogebatur, abnuens et
reclamans adulatorum oblatrantibus turmis, bellicosus sane mi-
lesque semper et militum ductor sed forensibus iurgiis longe
discretus, qui metu sui discriminis anxius cum accussatores
quaesitoresque subditiuos sibi consociatos ex isdem foueis cer-
neret emergentes, quae clam palamue agitabantur, occultis Con-
stantium litteris edocebat inplorans subsidia, quorum metu tumor
notissimus Caesaris exhalaret. sed cautela nimia in peiores 2
haeserat plagas, ut narrabimus postea, aemulis consarcinantibus
insidias graues apud Constantium, cetera medium principem
sed siquid auribus eius huius modi quiuis infudisset ignotus,
acerbum et inplacabilem et in hoc causarum titulo dissimi-
lem sui.

Proinde die funestis interrogationibus praestituto imagina- 3
rius iudex equitum resedit magister adhibitis aliis iam quae
essent agenda praedoctis, et adsistebant hinc inde notarii, quid
quaesitum esset quidue responsum, cursim ad Caesarem per-
ferentes, cuius imperio truci, immo stimulis reginae exertantis
aurem subinde per aulaeum, nec diluere obiecta permissi nec
defensi periere conplures. primi igitur omnium statuuntur Epi- 4
gonius et Eusebius ob nominum gentilitatem oppressi. praedi-
ximus enim Montium sub ipso uiuendi termino his uocabulis
appellatos fabricarum culpasse tribunos ut adminicula futurae

1 carboſoſ *V* 3 populum r̄ *V* ptolomeo *V* 4 ęrrarıı *V* 6 delecto *V* 10 Vrsicinus *ex Fauchetii codice add. Valesius, om. V* 11 lıteſ exıtıale ſe ... mına *V* adnuenſ *V* 14 anxıtuſ *V* 15 hıſdem *V* 18 nouissimus *coniecit Hermannus* nemıa (*emend. man. sec.*) *V* 20 ınſıdıſ *V* 22 aceruum (*emend. man. rec.*) *V* 28 truci immo *scripsi:* truceſtıma *V*, trucis tum a *Gelenius* exertanteſ aura *V* 29 auleum *V* 30 perıre *V* erıgonuſ *V* 33 appellatuſ *V*

5 molitioni pollicitos. et Epigonius quidem amictu tenus philo-
sophus, ut apparuit, prece frustra temptata, sulcatis lateribus
mortisque metu admoto turpi confessione cogitatorum socium,
quae nulla erant, fuisse firmauit cum nec uidisset quicquam
nec audisset penitus expers forensium rerum; Eusebius uero
obiecta fidentius negans, suspensus in eodem gradu constantiae
6 stetit latrocinium illud esse, non iudicium clamans. cumque
pertinacius ut legum gnarus accusatorem flagitaret atque sol-
lemnia, doctus id Caesar libertatemque superbiam ratus tam-
quam obtrectatorem audacem excarnificari praecipit, qui ita
euisceratus ut cruciatibus membra deessent, inplorans caelo
iustitiam, toruum renidens fundato pectore mansit inmobilis nec
se incusare nec quemquam alium passus et tandem nec con-
fessus nec confutatus cum abiecto consorte poenali est morte
multatus. et ducebatur intrepidus temporum iniquitati insul-
tans, imitatus Zenonem illum ueterem Stoicum qui ut menti-
retur quaedam laceratus diutius, auulsam sedibus linguam suam
cum cruento sputamine in oculos interrogantis Cyprii regis in-
7 pigit. post haec indumentum regale quaerebatur et ministris
fucandae purpurae tortis confessisque pectoralem tuniculam sine
manicis textam Maras nomine quidam inductus est — ut ap-
pellant Christiani — diaconus, cuius prolata rescripta Graeco
sermone ad Tyrii textrini praepositum celerari speciem perur-
gebant — quam autem non indicabant — denique etiam idem
ad usque discrimen uitae uexatus nihil fateri conpulsus est.
8 quaestione igitur per multiplices dilatata fortunas cum ambige-
rentur quaedam, non nulla leuius actitata constaret, post mul-
torum clades Apollinares ambo pater et filius in exilium acti
cum ad locum Crateras nomine peruenissent, uillam scilicet
suam quae ab Antiochia uicensimo et quarto disiungitur lapide,
ut mandatum est, fractis cruribus occiduntur.
9 Post quorum necem nihilo lenius ferociens Gallus ut leo
cadaueribus pastus multa huius modi scrutabatur. quae singula

1 mılıtıonı (*emend. man. rec.*) *V* tenenſ *V* 2 ut *a man. rec. in rasura V* praece *V* teptataſ ulcatıſ *V* 5 poenıtuſ *V* 6 gradu cunctantıa eſt et ıd latrocınıum *V* 11 eıuſceratu ſuſ *V* 12 coruum *V* 18 ınterrogranteſ cyprım *V* 20 purpure *V* 22 prolata rescripta *scripsi:* prolatere ſcrıptae *V*, prolatae litterae scriptae *Gelenius* 23 perurgebat *V* 24 ındıcabat *V* 26 queſtıone *V* 29 crateręſ *V* 30 lande *V*

narrare non refert ne professione modum, quo saeuitatum est,
excedamus.

Haec dum oriens diu perferret, caeli reserato tepore Con- **10**
stantius consulatu suo septies et Caesaris ter egressus Arelate
Valentiam petit, in Gundomadum et Vadomarium fratres Ala-
mannorum reges arma moturus, quorum crebris excursibus
uastabantur confines limitibus terrae Gallorum. dumque ibi 2
diu moratur commeatus opperiens, quorum translationem ex
Aquitania uerni imbres solito crebriores prohibebant auctique
torrentes, Herculanus aduenit protector domesticus, Hermogenis
ex magistro equitum filius, apud Constantinopolim, ut supra
retulimus, populari quondam turbela discerpti. quo uerissime
referente quae Gallus egerat, damnis super praeteritis maerens
et futurorum timore suspensus angorem animi quam diu potuit
emendabat. miles tamen interea omnis apud Cabillona colle- 3
ctus morarum inpatiens saeuiebat hoc inritatior quod nec sub-
sidia uiuendi suppeterent alimentis nondum ex usu translatis.
unde Rufinus ea tempestate praefectus praetorio ad discrimen 4
trusus est ultimum. ire enim ipse conpellebatur ad militem,
quem exagitabat inopia simul et feritas, et alioqui coalito more
in ordinarias dignitates asperum semper et saeuum, ut satis-
faceret atque monstraret quam ob causam annonae conuectio
sit inpedita. quod opera consulta cogitabatur astute ut hoc 5
insidiarum genere Galli periret auunculus, ne eum ut prae-
potens acueret in fiduciam exitiosa coeptantem. uerum nauata
est opera diligens hocque delato Eusebius praepositus cubiculi
missus est Cabillona aurum secum perferens, quo per turbu-
lentos seditionum concitores occultius distributo et tumor con-

---

1 ne professione *scripsi:* nec profeſſioneſ *V*, ne professionis *Gelenius* quo ſaeuitatum eſt *V:* quod euitatum est *Gelenius* 3 tempore *V* 4 conſulatū *V* ter *Valesius:* iterū *V* arelatae *V* 5 in *add. man. sec.* in *V* gundoundum et uademarium *V* 6 excurſa *V* 8 operienſ *V* 9 auer nimbreſ *V* probibant *V* auitiq. forrenteſ hirculanuſ *V* 10 hermogeneſ *V* 11 conſtantianopolim ut ſupretulimuſ (*emend. man. rec.*) populari ut quondam *V* 13 domuſquae ſup (*emend. ut uid. man. rec.*) *V* merenſ *V* 14 quāquādiu *V* 15 cabyllona *V* 20 aexagitabat *V* 21 ſaeuium *V* 23 aſtate (*emend. man. rec.*) *V* 24 Galli *Gelenius:* taliſ *V* 26 hacque *V* dilato *coniecit Valesius* 27 cabyllona *V* turbulent ſed et ionam (*emend. man. rec.*) *V*

senuit militum et salus est in tuto locata praefecti. deinde cibo
6 abunde perlato castra die praedicto sunt mota. emensis itaque
difficultatibus multis et niue obrutis callibus plurimis ubi prope
Rauracum uentum est ad supercilia fluminis Rheni, resistente
multitudine Alamanna pontem suspendere nauium conpage
Romani ui nimia uetabantur ritu grandinis undique conuolan-
tibus telis, et cum id inpossibile uideretur, imperator cogita-
7 tionibus magnis attonitus, quid capesseret ambigebat. ecce
autem ex inprouiso index quidam regionum gnarus aduenit et
mercede accepta uadosum locum nocte monstrauit unde superari
potuit flumen: et potuisset aliorsum intentis hostibus exercitus
inde transgressus nullo id opinante cuncta uastare, ni pauci ex
eadem gente, quibus erat honoratioris militiae cura commissa,
populares suos haec per nuntios docuissent occultos, ut quidam
8 existimabant. infamabat autem haec suspicio Latinum dome-
sticorum comitem et Agilonem tribunum stabuli atque Scudi-
lonem scutariorum rectorem, qui tunc ut dextris suis gestantes
9 rem publicam colebantur. at barbari suscepto *pro* instantium
rerum ratione consilio, dirimentibus forte auspicibus uel con-
gredi prohibente auctoritate sacrorum, mollito rigore, quo fiden-
tius resistebant, optimates misere delictorum ueniam petituros
10 et pacem. tentis igitur regis utriusque legatis et negotio tectius
diu pensato cum pacem oportere tribui, quae iustis condicionibus
petebatur, eamque ex re tum fore sententiarum uia concinens
adprobasset, aduocato in contionem exercitu imperator pro
tempore pauca dicturus tribunali adsistens circumdatus potesta-
tum coetu celsarum ad hunc dissuerit modum

11 'Nemo quaeso miretur si post exudatos labores itinerum
longos congestosque adfatim commeatus fiducia uestri ductante
barbaricos pagos aduentans uelut mutato repente consilio ad
12 placidiora deuerti. pro suo enim loco et animo quisque uestrum
reputans id inueniet uerum quod miles ubique licet membris
uigentibus firmus se solum uitamque propriam circumspicit et

---

1 t$\overset{u}{o}$t$\overset{o}{a}$ (*emend. man. rec.*) *V* cito *V* 5 ſuſpenderunt *V* 6 nemia *V* 8 capeſceret *V* 11 mittentiſ *V* 12 deinde *V* uaſtarent pauci *V* 13 honoratioreſ militiſ *V* 18 ad *V* pro *om. V*, *add. Gelenius* 20 prohibente *Valesius:* prohibentia *V* rigore *Gelenius:* rigere *V*, *deinde* que *V* 23 iuſtiuſ conditionibuſ *V* 24 ex rerum fore *V* 25 aduocatio in concionem *V* 29 congeſtuſque *V* 33 firmiuſ *V*

defendit, imperator uero officiosus dum metuit omnibus, alie-
nae custos salutis nihil non ad sui spectare tutelam ratus,
..... et remedia cuncta quae status negotiorum admittit, arri-
pere debet alacriter secunda numinis uoluntate delata. ut in 13
breue igitur conferam et ostendam qua ex causa omnes uos
simul adesse uolui, commilitiones mei fidissimi, accipite aequis
auribus quae succinctius explicabo. ueritatis enim absolutus
sermo ac semper est simplex. arduos uestrae gloriae gradus, 14
quos fama per plagarum quoque accolas extimarum diffundit,
excellenter adcrescens Alamannorum reges et populi formidantes
per oratores quos uidetis summissis ceruicibus concessionem
praeteritorum poscunt et pacem. quam ut cunctator et cautus
utiliumque monitor, si uestra uoluntas adest, tribui debere
censeo multa contemplans. primo ut Martis ambigua declinen-
tur, dein ut auxiliatores pro aduersariis adsciscamus — quod
pollicentur — tum autem ut incruenti mitigemus ferociae flatus
perniciosos saepe prouinciis, postremo id reputantes quod non
ille hostis uincitur solus qui cadit in acie pondere armorum
oppressus et uirium sed multo tutius etiam tuba tacente sub
iugum mittitur uoluntarius qui sentit expertus nec fortitudinem
in rebellis nec lenitatem in supplices animos abesse. in summa 15
tamquam arbitros uos quid suadetis opperior ut princeps tran-
quillus temperanter adhibere modum adlapsa felicitate decer-
nens. non enim inertiae sed modestiae humanitatique, mihi
credite, hoc quod recte consultum est adsignabitur'.

Mox dicta finierat, multitudo omnis ad quae imperator
uoluit promptior laudato consilio consensit in pacem ea ratione
maxime percita quod norat expeditionibus crebris fortunam eius

---

1 officiosus *Langenus:* officiorum *V* metuit *scripsi:* equiſ *V*, aequus *Gelenius* 2 ratus *scripsi:* ratio *V*, *deinde sequitur lacuna* 35 *litterarum, sed uix plus uno uocabulo intercidit; lacunarum enim spatium pro arbitrio uariasse librarium multis locis conspicitur;* rationes populorum cognoscit *coniecit Castellus*, rationes rerum ac temporum ponderare *Valesius*, ratio est (*omisso deinde* et) *Gronouius* 4 nominiſ *V* ut *uulgo:* id *V* 7 ſuccinxiuſ *V* enim abſolimo ſemper at per eſt *V* 9 eſtimarum *V* 11 congeſſionem *V* 12 cunctatur *V* 16 mitegimuſ *V* 19 ſed *V* 20 etpertuſ *V* 21 abesse *scripsi:* adeſſe *sequente* 10 *litt. lac.* (*sed in init. uers.*) *V*, deesse *Gelenius* 22 operior *V* 24 modeſtae humanitateque *V* 26 ad quae *Gelenius* atque *V* 28 et crebriſ *V*

in malis tantum ciuilibus uigilasse, cum autem bella mouerentur externa, accidisse plerumque luctuosa. icto post haec foedere gentium ritu perfectaque sollemnitate imperator Mediolanum ad hiberna discessit.

11 Vbi curarum abiectis ponderibus aliis tamquam nodum et obicem difficillimum Caesarem conuellere nisu ualido cogitabat, eique deliberanti cum proximis, clandestinis conloquiis et nocturnis qua ui quibusue commentis id fieret antequam effundendis rebus pertinacius incumberet confidentia, acciri mollioribus scriptis per simulationem tractatus publici nimis urgentis eundem placuerat Gallum ut auxilio destitutus sine ullo interiret
2 obstaculo. huic sententiae uersabilium adulatorum refragantibus globis — inter quos erat Arbetio ad insidiandum acer et flagrans et Eusebius tunc praepositus cubiculi effusior ad nocendum — id occurrebat Caesare discedente Vrsicinum in oriente perniciose relinquendum, si nullus esset qui prohiberet, altiora
3 meditaturum. isdemque residui regii accessere spadones, quorum ea tempestate plus habendi cupiditas ultra mortalem modum adolescebat, inter ministeria uitae secretioris per arcanos susurros nutrimenta fictis criminibus subserentes: qui ponderibus inuidiae grauioris uirum fortissimum opprimebant, subolescere imperio adultos eius filios mussitantes, decore corporum fauorabiles et aetate, per multiplicem armaturae scientiam agilitatemque membrorum inter cotidiana proludia exercitus consulto consilio cognitos: Gallum suopte ingenio trucem per suppositos quosdam ad saeua facinora ideo animatum ut eo digna omnium ordinum detestatione exoso ad magistri equitum liberos principatus insignia transferantur.

4 Cum haec taliaque sollicitas eius aures euerberarent expositas semper eius modi rumoribus et patentes, uaria animo tum miscente consilia, tandem id ut optimum factu elegit: et Vrsicinum primum ad se uenire summo cum honore mandauit ea specie ut pro rerum tunc urgentium captu disponeretur concordi consilio quibus uirium incrementis Parthicarum gentium

---

5 et obicem *scripsi:* et odıem *V*, et codicem *coniecit Hauptius*, Gordium *Gelenius* 10 argentıſ *V* 16 pernıtiofe *V* prohıbet altıore *V* 23 faborabılef *V* 27 ecquıtum *V* 29 ıtalıaq. *V* 30 uaria animo tum miscente *codex regius:* uarıo anımo tumıſcente *V* 31 id ut *Valesius:* dot *V*, dato *Gelenius*

arma minantium impetus frangerentur. et nequid suspicaretur 5
aduersi uenturus, uicarius eius, dum redit, Prosper missus est
comes: acceptisque litteris et copia rei uehiculariae data Me-
diolanum itineribus properauimus magnis.
Restabat ut Caesar post haec properaret accitus et abster- 6
gendae causa suspicionis sororem suam, eius uxorem, Constan-
tius ad se tandem desideratam uenire multis fictisque blanditiis
hortabatur. quae licet ambigeret metuens saepe cruentum, spe
tamen quod eum lenire poterat ut germanum profecta, cum
Bithyniam introisset, in statione quae Caenos Gallicanos ap-
pellatur, absumpta est ui febrium repentina. cuius post obitum
maritus contemplans cecidisse fiduciam qua se fultum existi-
mabat, anxia cogitatione quid moliretur haerebat. inter res 7
enim inpeditas et turbidas ad hoc unum mentem sollicitam diri-
gebat quod Constantius cuncta ad suam sententiam conferens
nec satisfactionem suscipiet aliquam nec erratis ignoscet sed ut
erat in propinquitatis perniciem inclinatior laqueos ei latenter
obtendens, si cepisset incautum, morte multaret. eo necessi- 8
tatis adductus ultimaque ni uigilasset opperiens, principem
locum, si copia patuisset [quam] adfectabat sed perfidiam pro-
ximorum ratione bifaria uerebatur, qui eum ut truculentum
horrebant et leuem quique altiorem Constantii fortunam in
discordiis ciuilibus formidabant. inter has curarum moles in- 9
mensas imperatoris scripta suscipiebat adsidua monentis oran-
tisque ut ad se ueniret et mente monstrantis obliqua rem
publicam nec posse diuidi nec debere sed pro uiribus quemque
ei ferre suppetias fluctuanti, nimirum Galliarum indicans uasti-
tatem. quibus subserebat non adeo uetus exemplum quod 10
Diocletiano et eius collegae ut apparitores Caesares non resi-
des sed ultro citroque discurrentes obtemperabant et in Syria
Augusti uehiculum irascentis per spatium mille passuum fere
pedes antegressus est Galerius purpuratus.
Aduenit post multos Scudilo scutariorum tribunus uela- 11
mento subagrestis ingenii persuasionis opifex callidus. qui eum

---

3 accepıt ıſque *V* 6 ſuſpıcıoneſ *V* 9 profectam (m *inducta*) *V* 10 bythınam *V* 14 ſollıcıtum *V* 17 et *V* 19 operıenſ *V* 20 quam *deleui* (siqua copia patuisset *Gelenius*) 21 bafarıa ferebatur *V* 24 ımperatorı (*emend. man. rec.*) *V* 27 nemırum *V* 29 resides *Gelenius:* refedıſſe *V* 30 en *V* 33 multo Scudıculo *V*

adulabili sermone seriis admixto solus omnium proficisci pel-
lexit uultu adsimulato saepius replicando quod flagrantibus uotis
eum uidere frater cuperet patruelis, quidquid per inprudentiam
gestum est remissurus ut mitis et clemens, participemque eum
suae maiestatis adscitum et futurum laborum quoque socium,
12 quos Arctoae prouinciae diu fessae poscebant. | utque solent
manum iniectantibus fatis hebetari sensus hominum et obtundi,
his inlecebris ad meliorum expectationem erectus egressusque
Antiochia numine laeuo ductante prorsus ire tendebat de fumo,
ut prouerbium loquitur uetus, ad flammam, et ingressus Con-
stantinopolim tamquam in rebus prosperis et securis, editis eque-
stribus ludis capiti Coracis aurigae coronam inposuit ut uictoris.
13 Quo cognito Constantius ultra mortalem modum exarsit ac
nequo casu idem Gallus de futuris incertus agitare quaedam
conducentia saluti suae per itinera conaretur, remoti sunt omnes
14 de industria milites agentes in ciuitatibus peruiis. | eoque tem-
pore Taurus quaestor ad Armeniam missus confidenter nec ap-
pellato eo nec uiso transiuit. uenere tamen aliqui iussu impe-
ratoris administrationum specie diuersarum, eundem ne com-
mouere se posset neue temptaret aliquid occulte custodituri,
inter quos Leontius erat postea urbi praefectus ut quaestor et
Lucillianus quasi domesticorum comes et scutariorum tribunus
15 nomine Bainobaudes. emensis itaque longis interuallis et planis
cum Hadrianopolim introisset urbem Haemimontanam, Vscu-
damam antehac appellatam, fessasque labore diebus duodecim
recreans uires conperit Thebaeas legiones in uicinis oppidis
hiemantes consortes suos misisse quosdam, eum ut remaneret
promissis fidis hortaturos et firmis, sui fiducia abunde per
stationes locati confines, sed obseruante cura peruigili proxi-
morum nullam uidendi uel audiendi quae ferebant furari potuit
16 facultatem. inde aliis super alias urgentibus litteris exire et
decem uehiculis publicis, ut praeceptum est, usus relicto pa-
latio omni praeter paucos tori ministros et mensae, quos auexe-
rat secum, squalore concretus celerare gradum conpellebatur

---

1 perııſ (*emend. man. rec.*) *V* 3 quidquid *scripsi:* quıd *V* 5 ad-ſcıſo *V* 6 arctoe *V* 8 rectuſ *V* 12 capıta et hora [capite thoracıſ] (cıſ *emend. man. rec.*) *V* 14 agıtaret *V* 18 uenıre *V* 21 ut quaeſtor ut *V* 24 hemımontanam uſcudumam *V* 25 XII *V* 26 thebeaſ *V* 29 locat *V* peruſgılı (*emend. man. rec.*) *V* 30 dıdendı *V*

adigentibus multis, temeritati suae subinde flebiliter inprecatus,
quae eum iam despectum et uilem arbitrio subdiderat infimo-
rum. inter haec tamen per indutias naturae conquiescentis 17
sauciabantur eius sensus circumstridentium terrore laruarum
interfectorumque cateruae Domitiano et Montio praeuiis corre-
ptum eum, — ut existimabat in somnis — uncis furialibus
obiectabant. solutus enim corporeis nexibus animus semper 18
uigens motibus indefessis et cogitationibus subiectus et curis,
quae mortalium sollicitant mentes, colligit uisa nocturna, quas
phantasias nos appellamus.

Pandente itaque uiam fatorum sorte tristissima, qua prae- 19
stitutum erat eum uita et imperio spoliari, itineribus interiectis
per mutationem iumentorum emensis uenit Petobionem oppidum
Noricorum, ubi reseratae sunt insidiarum latebrae omnes, et
Barbatio repente apparuit comes, qui sub eo domesticis prae-
fuit, cum Apodemio agente in rebus milites ducens, quos
beneficiis suis oppigneratos elegerat imperator certus nec prae-
miis nec miseratione ulla posse deflecti.

Iamque non umbratis fallaciis res agebatur sed qua pala- 20
tium est extra muros, armatis omne circumdedit. ingressusque
obscuro iam die, ablatis regiis indumentis Caesarem tunica texit
et paludamento communi, eum post haec nihil passurum uelut
mandatu principis iurandi crebritate confirmans et 'statim' in-
quit 'exsurge' et inopinum carpento priuato inpositum ad Hi-
striam duxit prope oppidum Polam, ubi quondam peremptum
Constantini filium accipimus Crispum. et cum ibi seruaretur 21
artissime terrore propinquantis exitus iam praesepultus, accurrit
Eusebius cubiculi tunc praepositus Pentadiusque notarius et
Mellobaudes armaturarum tribunus iussu imperatoris conpulsuri
eum singillatim docere quam ob causam quemque apud Antio-
chiam necatorum iusserat trucidari. ad quae Adrasteo pallore 22
perfusus hactenus ualuit loqui quod plerosque incitante coniuge
iugulauerit Constantina, ignorans profecto Alexandrum Magnum

---

1 ınprecatuſq; eum *V* 4 larbarum *V* 8 ındefeſſıſ ex *V* ſubıectıſ *V* 10 fantaſıaſ *V* 12 ıta *V* interiectis *Gelenius:* eıectıſ *V*, electis *coniecit Gronouius* 13 permutatione *Accursius* 14 sleferuatae (*emend. man. rec.*) *V* 15 barbaratıo *V* 17 elıgerat *V* 21 de *V* 22 uelud *V* 24 exurgeret ınopınum *V* 27 exıt uıam *V* 29 conpulſı *V* 31 atque adraſteo *V* 32 uoluıt *V*

urgenti matri ut occideret quendam insontem, et dictitanti spe
impetrandi postea quae uellet eum se per nouem menses utero
portasse praegnantem, ita respondisse prudenter 'aliam, parens
optima, posce mercedem; hominis enim salus beneficio nullo
23 pensatur'. quo conperto inreuocabili ira princeps percitus et
dolore fiduciam omnem fundandae securitatis in eodem posuit
abolendo. et misso Sereniano, quem in crimen maiestatis
uocatum praestigiis quibusdam absolutum esse supra monstrauimus,
Pentadio quin etiam notario et Apodemio agente in
rebus, eum capitali supplicio destinauit et ita conligatis manibus
in modum noxii cuiusdam latronis ceruice abscisa ereptaque
uultus et capitis dignitate cadauer est relictum informe paulo
24 ante urbibus et prouinciis formidatum. sed uigilauit utrubique
superni numinis aequitas. nam et Gallum actus oppressere
crudeles et non diu postea ambo cruciabili morte absumpti sunt
qui eum licet nocentem blandius palpantes periuriis ad usque
plagas perduxere letales. quorum Scudilo destillatione iecoris
pulmones uomitans interiit, Barbatio qui in eum iam diu falsa
conposuerat crimina, cum ex magisterio peditum altius niti
quorundam susurris incausaretur, damnatus extincti per fallacias
Caesaris manibus inlacrimoso obitu parentauit.

25 Haec et huius modi quaedam innumerabilia ultrix facinorum
impiorum bonorumque praemiatrix aliquotiens operatur
Adrastia — atque utinam semper — quam uocabulo duplici
etiam Nemesim appellamus: ius quoddam sublime numinis
efficacis, humanarum mentium opinione lunari circulo superpositum,
uel ut definiunt alii, substantialis tutela generali potentia
partilibus praesidens fatis, quam theologi ueteres fingentes
Iustitiae filiam ex abdita quadam aeternitate tradunt omnia
26 despectare terrena. haec ut regina causarum et arbitra rerum
ac disceptatrix urnam sortium temperat accidentium uices alternans
uoluntatumque nostrarum exorsa interdum alio quam quo

---

6 ſecuritate[i]ſ (*emend. man. rec.*) *V* 7 ſeriniano *V* 8 praeſtrigiſ *V* 10 capitaliſ *V* 11 ceruiſae (s *potest etiam pro* c *accipi*) *V* 14 opreſſe *V* 16 nocente me *V* 17 laetaleſ *V* [de]ſtellatione (*alio atramento add.*) *V* 18 [in]eum (*alio atramento add.*) *V* 21 manibuſ anima in lab[c]ri-moſo *V* 22 ultra *V* 25 nemiſim *V* quodam ſublimen nume[i]niſ (*emend. man rec.*) *V* 26 h[u]amanarum *V* 27 uelud diffiniunt *V* 29 iuſtitia[c]m *V* 31 hac diſceptatri[x]a (*emend. man. rec.*) *V* urna *V*

contendebant exitu terminans multiplices actus permutando con-
uoluit. eademque necessitatis insolubili retinaculo mortalitatis
uinciens fastus tumentes in cassum et incrementorum detrimen-
torumque momenta uersans, ut nouit, nunc erectas mentium
ceruices opprimit et eneruat, nunc bonos ab imo suscitans ad
bene uiuendum extollit. pinnas autem ideo illi fabulosa uetu-
stas aptauit ut adesse uelocitate uolucri cunctis existimetur, et
praetendere gubernaculum dedit eique subdedit rotam ut uni-
uersitatem regere per elementa discurrens omnia non ignoretur.
Hoc inmaturo interitu ipse quoque sui pertaesus excessit 27
e uita aetatis nono anno atque uicensimo cum quadriennio im-
perasset. natus apud Tuscos in Massa Veternensi, patre Con-
stantio Constantini fratre imperatoris, matreque Galla sorore
Rufini et Cerealis, quos trabeae consulares nobilitarunt et prae-
fecturae. *fuit* autem forma conspicuus bona, decente filo cor- 28
poris membrorumque recta conpage, flauo capillo et molli, barba
licet recens emergente lanugine tenera, ita tamen ut maturius
auctoritas emineret, tantum a temperatis moribus Iuliani dif-
ferens fratris quantum inter Vespasiani filios fuit Domitianum
et Titum. assumptus autem in amplissimum fortunae fasti- 29
gium uersabilis eius motus expertus est, qui ludunt mortalitatem
nunc euehentes quosdam in sidera, nunc ad Cocyti profunda
mergentes. cuius rei cum innumera sint exempla, pauca tactu
summo transcurram. haec fortuna mutabilis et inconstans fecit 30
Agathoclen Siculum ex figulo regem et Dionysium gentium
quondam terrorem Corinthi litterario ludo praefecit. haec 31
Adramytenum Andriscum in fullonio natum ad Pseudophilippi
nomen euexit et Persei legitimum filium artem ferrariam ob
quaerendum docuit uictum. eadem Mancinum post imperium 32
dedit Numantinis, Samnitum atrocitati Veturium et Claudium
Corsis substrauitque feritati Carthaginis Regulum, istius ini-

2 neceſſıtatuſ *V* 3 tumentıſ *V* 4 uerſabıſ *V* 10 perteſuſ *V* 14 cerealeſ *V* 15 fuıt *in lac. 5 litterarum add. man. recentissima in V* 17 feneraſ *V* 18 tantem a temperantıſ *V* 21 quae *V* 22 at (*emend. man. rec.*) *V* 23 mercenteſ (*emend. man. rec.*) *V* tactuſ *V* 26 ludu *V* 27 adramıtenum adrıſcum *V* **natum ab ſeudophılıppo *V* 30 Samnitum atrocitati *Valesius:* ſumnı .... atrocıtate *V* 31 ſubſtrauıt quıd ferıtatı chartag.nıſ *V*

quitate Pompeius post quaesitum Magni ex rerum gestarum amplitudine cognomentum ad spadonum libidinem in Aegypto
33 trucidatur. et Eunus quidam ergastularius seruus ductauit in Sicilia fugitiuos. quam multi splendido loco nati eadem rerum domina coniuente Viriathi genua sunt amplexi uel Spartaci? quot capita, quae horruere gentes, funesti carnifices absciderunt? alter in uincula ducitur, alter insperatae praeficitur
34 potestati, alius a summo culmine dignitatis excutitur. quae omnia si scire quisquam uelit quam uaria sint et adsidua, harenarum numerum idem iam desipiens et montium pondera scrutari putabit.

LIBER XV

1 Vtcumque potuimus ueritatem scrutari, et quae uidere licuit per aetatem, uel perplexe interrogando uersatos in medio scire, narrauimus ordine casuum exposito diuersorum: residua quae secuturus aperiet textus, pro uirium captu limatius absoluemus, nihil obtrectatores longi, ut putant, operis formidantes. tunc enim laudi est breuitas cum moras rumpens intempestiuas nihil subtrahit cognitioni gestorum.

2 Nondum apud Noricum exuto penitus Gallo Apodemius quoad uixerat igneus turbarum incentor raptos eius calceos uehens equorum permutatione ueloci, ut nimietate cogendi quosdam extingueret, praecursorius index Mediolanum aduenit ingressusque regiam ante pedes proiecit Constantii uelut spolia regis occisi Parthorum et perlato nuntio repentino, docente rem

4 natura *V* 5 coniuente[b] uenathı *V* 6 abſıderunt *V* 11 putauıt *V* *subscriptum* AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM EXPLICIT LIBER XIIII· INCIPIT LIBER XV· FELICITER *in V*

13 utcumque potuimus ueritatem *Gelenius:* Vtcum ıppe tumerıtate *V* et *scripsi:* ea *V* 14 aetate *V* perpleae *V* 17 obtrectam[to] reſ (*emend. man. rec.*) *V* 18 laudi *scripsi:* lauda *V*, laudanda *Gelenius* moram *V* 19 gestorum *Valesius:* Iuſtorũ (*longa* i) *V* 20 paenıtuıt *V* apodemnıſ *V* 21 calcen[o]ſ *V* 22 aequorum *V* nemıetate *V* 24 conſtante uelud *V* 25 accıſı *V*

insperatam et arduam ad sententiam tota facilitate completam,
hi qui summam aulam tenebant, omni placendi studio in adu-
lationem ex more conlato uirtutem felicitatemque imperatoris
extollebant in caelum, cuius nutu in modum gregariorum mili-
tum licet diuersis temporibus duo exauctorati sunt principes,
Veteranio nimirum et Gallus. quo ille studio blanditiarum 3
exquisito sublatus inmunemque se deinde fore ab omni morta-
litatis incommodo fidenter existimans confestim a iustitia decli-
nauit ita intemperanter ut Aeternitatem meam aliquotiens
subsereret ipse dictando scribendoque propria manu orbis totius
se dominum appellaret, quod dicentibus aliis indignanter admo-
dum ferre deberet is qui ad aemulationem ciuilium principum
formare uitam moresque suos, ut praedicabat, diligentia labo-
rabat enixa. namque etiam si mundorum infinitates Democriti 4
regeret, quos Anaxarcho incitante magnus somniabat Alexander,
id reputasset legens uel audiens quod — ut docent mathematici
concinentes — ambitus terrae totius, quae nobis uidetur in-
mensa, *ad* magnitudinem uniuersitatis instar breuis optinet
puncti.

Iamque post demiserandam deleti Caesaris cladem sonante **2**
periculorum iudicialium tuba in crimen laesae maiestatis arces-
sebatur Vrsicinus adulescente magis magisque contra eius salu-
tem liuore omnibus bonis infesto. hac enim superabatur dif- 2
ficultate quod ad suscipiendas defensiones aequas et probabilis
imperatoris aures occlusae patebant susurris insidiantium clan-
destinis, qui Constantii nomine per orientis tractus omnes
abolito ante dictum ducem domi forisque desiderari ut formi-
dolosum Persicae genti fingebant. sed contra accidentia uir 3
magnanimus stabat immobilis, ne se proiceret abiectius cauens,
parum tuto loco innocentiam stare medullitus gemens hocque
uno tristior quod amici ante haec frequentes ad potiores desci-
uerant ut ad successores officiorum more poscente solent transire

1 totam *V* 2 placidi *V* 4 notu *V* 6 nemirum *V* 7 ad *V* 9 meam *sic V* 10 assereret *Gelenius* 11 dominū apellaret *V* 12 hiſ *V* 13 diegentia laboraeat *V* 16 degenſ *V* ducent (*emend. man. rec.*) *V* 17 inmenſam *V* 18 ad *add. Gelenius* magnitudimem *V* 20 demiserandam *scripsi:* petiferandam *V* 25 imperatoreſ *V* occluſeratebant *V* 26 orienteſ (*emend. man. rec.*) *V* 29 proieceret *V* 30 ſiare *V* 32 et *V* poſcenteſ *V* tranſrelictoreſ *V*

4 lictores. inpugnabat autem eum per fictae benignitatis in-
lecebras collega et uirum fortem propalam saepe appellans
Arbetio ad innectendas letales insidias uitae simplici perquam
callens et ea tempestate nimium potens. ut enim subterraneus
serpens foramen subsidens occultum adsultu subito singulos
transitores obseruans incessit, ita ille ab ima sorte etiam
post . . . . . militiae munus nec laesus aliquando nec lacessitus
inexplebili quodam laedendi proposito conscientiam polluebat.
5 igitur paucis arcanorum praefectis consciis latenter cum im-
peratore sententia id sederat ut nocte uentura procul a con-
spectu militarium raptus Vrsicinus indemnatus occideretur ut
quondam Domitius Corbulo dicitur caesus in conluuione illa
6 Neroniani saeculi, prouinciarum fidus defensor et cautus. qui-
bus ita conpositis cum ad hoc destinati praedictum tempus
opperirentur, consilio in lenitudinem flexo facinus impium ad
deliberationem secundam differri praeceptum est.
7 Indeque ad Iulianum recens perductum calumniarum uer-
titur machina memorabilem postea principem, gemino crimine
ut iniquitas aestimabat inplicitum: quod a Macelli fundo in
Cappadocia posito ad Asiam demigrarat liberalium desiderio
doctrinarum *et* per Constantinopolim transeuntem uiderat fratrem.
8 qui cum obiecta dilueret ostenderetque neutrum sine iussu fe-
cisse, nefando adsentatorum coetu perisset urgente, ni adspi-
ratione superni numinis Eusebia suffragante regina ductus ad
Comum oppidum Mediolano uicinum ibique paulisper moratus
procudendi ingenii causa ut cupidine flagrauit, ad Graeciam
9 ire permissus est. — nec defuere deinceps ex his emergentia
casibus, quae dispiceres secundis auibus contigisse, dum puni-

1 inlecebranſ *V* 3 arbitio *V* laetaleſ *V* 5 ſurpenſ (*emend. man. rec.*) *V* 6 ad diemae ſorteſ etiam poſt *sequente* 13 *litterarum lacuna V* (ab ima sorte *Gronouius, post* poſt *uidetur excidisse* acceptum *uel tale aliquid;* ab imae sortis gregario ad summum erectus *coniecit Valesius*) 9 agitur *V* praefectib; *V* 10 ſententia . . . . id *V*, sententiam rogante id *uulgo* 12 curbulo *V* 13 neroniano (*emend. man. rec.*) *V* 14 adhuc *V* pdictum *V* 15 operirentur *V* linitudinem (*emend. man. rec.*) flexa *V* 16 defferri *V* 19 quodam acelli *V* 20 cappadotia *V* 21 et *om. V*, *add. Gelenius* uiderant *V* 23 periſſe urgentem adſpiratione *V* 26 procudendi *Lindenbrogius:* procundenti *V* greciam te permiſſuſ *V* 27 eſſet *Gelenius* 28 dispiceres *Valesius:* diſpice *V* auibus *Valesius:* auribuſ *V* tum *V*

rentur ex iure, uel tamquam inrita diffluebant et uana. ....
sed accidebat non numquam ut opulenti pulsantes praesidia po-
tiorum isdemque tamquam ederae celsis arboribus adhaerentes
absolutionem pretiis mercarentur immensis: tenues uero, qui-
bus exiguae uires erant ad redimendam salutem aut nullae,
damnabantur abrupte. ideoque et ueritas mendaciis uelabatur
et ualuere pro ueris aliquotiens falsa.

Perductus est isdem diebus et Gorgonius, cui erat thalami 10
Caesariani cura commissa, cumque eum ausorum fuisse parti-
cipem concitoremque interdum ex confesso pateret, conspira-
tione spadonum, iustitia concinnatis mendaciis obumbrata peri-
culo euolutus abscessit.

Haec dum Mediolani aguntur, militarium cateruae ab 3
oriente perductae sunt Aquileiam cum aulicis pluribus, mem-
bris inter catenas fluentibus spiritum trahentes exiguum uiuen-
dique moras per aerumnas detestati multiplices. arcessebantur
enim ministri fuisse Galli ferocientis perque eos Domitianus
discerptus credebatur et Montius, et alii post eos acti in exi-
tium praeceps. ad quos audiendos Arboreus missus est et 2
Eusebius cubiculi tunc praepositus, ambo inconsideratae iactan-
tiae, iniusti pariter et cruenti. qui nulla perspicacitate sine
innocentium sontiumque differentia alios uerberibus uel tor-
mentis adflictos exulari poena damnarunt, quosdam ad infimam
trusere militiam, residuos capitalibus addixere suppliciis. im-
pletisque funerum bustis reuersi uelut ouantes gesta retulerunt
ad principem erga haec et similia palam obstinatum et grauem.
uehementius hinc et deinde Constantius quasi praescriptum 3
fatorum ordinem conuulsurus recluso pectore patebat insidian-
tibus multis. unde rumorum aucupes subito extitere conplures,
honorum uertices ipsos ferinis morsibus adpetentes posteaque
pauperes et diuites indiscrete: non ut Cibyratae illi Verrini,
tribunal unius legati lambentes sed rei publicae membra totius
per incidentia mala uexantes. inter quos facile Paulus et Mer- 4

1 *lac. indicaui* 2 opulanti *V* 3 aedere *V* 4 praetiſ *V* emenſiſ *V* 5 exigue uere ſerant *V* redemendam *V* 16 erumnaſ *V* 18 mōtiuſ *V* actu *V* 19 audiendos Arboreus *Valesius:* auodoſ arborum *V* 21 nulla perspicacitate *Accursius:* nullo perſpicaciter *V* 22 ueluenbuſ *V* 24 ſupplectiſ *V* 29 extetere *V* 30 fericuſ *V* 31 cibirate *V* 32 reip̄ *V*

curius eminebant: hic origine Persa, *ille* natus in Dacia: notarius ille, hic a ministro triclinii rationalis. et Paulo quidem, ut relatum est supra, Catenae inditum est cognomentum eo quod in conplicandis calumniarum nexibus erat indissolubili ira, inuentorum sese uarietate dispendens ut in conluctatio-
5 nibus callere nimis quidam solent artifices palaestritae. Mercurius somniorum appellatus comes quod ut clam mordax canis interna saeuitia submissius agitans caudam, epulis coetibusque se crebris inserens si per quietem quisquam, ubi fusius natura diuagatur, uidisse aliquid amico narrasset, id uenenatis artibus coloratum in peius patulis imperatoris auribus infundebat et ob hoc homo tamquam inexpiabili obnoxius culpae, graui mole
6 criminis pulsabatur. haec augente uulgatius fama tantum aberat ut proderet quisquam uisa nocturna, cum aegre homines dormisse sese praesentibus faterentur externis, maerebantque docti quidam quod apud Atlanteos nati non essent ubi memorantur somnia non uideri, quod unde eueniat rerum scientissimis relinquamus.
7 Inter has quaestionum suppliciorumque species diras in Illyrico exoritur alia clades ad multorum pericula ex uerborum inanitate progressa. in conuiuio Africani Pannoniae secundae rectoris apud Sirmium poculis amplioribus madefacti quidam arbitrum adesse nullum existimantes licenter imperium praesens ut molestissimum incusabant: *e* quibus alii optatam permutationem temporum aduentare ueluti e praesagiis adfirmabant,

1 hinc *V* pſanatuſ *V* ille *add. Gelenius sed cf. Gronouius* 2 a *supra lin. add. in V* triclini *V* 3 ſup^ra^ (*emend. man. rec.*) *V* 4 indissolubili ira, inuentorum sese uarietate dispendens *scripsi:* indiſſolubili intra in uenerum ſeſe uarietate diſpendenſ *V*, indissolubilis, taetra uenena serens uarieque disperdens *coniecit Castellus*, erat indissolubilis, taetra inuentorum sesi uarietate distendens *Valesius*, indissolubilis, miram in nodorum uarietatem sese dispendens *Salmasius* 6 callere nimis *Salmasius:* calce renem Iſ *V*, calce tenere *coniecit Castellus* paleſtritae *V* 7 somniorum *Valesius:* ſollemniorum *V* 8 saeuitia submissius *Hermannus:* uitia summissus *V* ſummiſſuſ *V* aepuliſ *V* 9 crebruſ inferenſ *V* quietum *V* natura 10 diuagatur *scripsi:* naturali agatur *V* naraſ *V* 12 inexplicabili *V* 15 merebantquae *V* 19 ſuppliciorum^que^ *V* 22 rectoreſ *V* ſirmium poculiſ (TT *in rasura*) *V* 23 pre ſe et *V* 24 e *add. uulgo, om. V* 25 uelut die *V*

non nulli maiorum auguria sibi portendi incogitabili dementia
promittebant. e quorum numero Gaudentius agens in rebus, 8
mente praecipiti stolidus rem ut seriam detulerat ad Rufinum,
apparitionis praefecturae praetorianae tunc principem, ultimorum semper auidum hominem et coalita prauitate famosum.
qui confestim quasi pinnis elatus ad comitatum principis ad- 9
uolauit eumque ad suspiciones huius modi mollem et penetrabilem ita acriter inflammauit ut sine deliberatione ulla Africanus
et omnes letalis mensae participes iuberentur rapi sublimes.
quo facto delator funestus uetita ex more humano ualidius
cupiens biennio id quod agebat, ut postularat, continuare praeceptus est. missus igitur ad eos corripiendos Teutomeres pro- 10
tector domesticus cum collega onustos omnes catenis, ut mandatum est, perducebat. sed ubi uentum est Aquileiam, Marinus
ex campidoctore eo tempore uacans, auctor perniciosi sermonis
et alioquin naturae feruentis in taberna relictus dum parantur
itineri necessaria, lateri cultrum casu repertum inpegit statimque extractis uitalibus interiit. residui ducti Mediolanum ex- 11
cruciatique tormentis et confessi inter epulas petulanter se
quaedam locutos iussi sunt attineri poenalibus claustris sub
absolutionis aliqua spe licet incerta. protectores uero pronuntiati uertere solum exilio, ut Marino isdem consciis mori permisso, ueniam Arbetione meruere precante.

Re hoc modo finita .... et Lentiensibus Alamannicis 4
pagis indictum est bellum conlimitia saepe Romana latius inrumpentibus, ad quem procinctum imperator egressus in Raetias
camposque uenit Caninos et digestis diu consiliis id uisum est
honestum et utile ut eo cum militis parte Arbetio magister
equitum, cum ualidiore exercitus manu relegens margines lacus

1 auirio *V* portandı *V* demente apmittebant Aequorum *V* 2 agens *Valesius:* magıſ *V* 3 recıpıt ıſtolıduſ *V* 4 prıncıpe multımorum *V* 5 collıta *V* 8 Affrıcanuſ *V* 9 laetalıſ *V* rarı *V* 10 factu *V* 14 marınuſ .... ex *V* (tribunus *suppleuit Valesius*) 15 uacant *V* pernıtıoſı ſermoneſ *V* 16 alıoquınnatur *V* 17 laterı .... cultrum *V* (suo *suppletum uulgo*) 18 ducı *V* 19 confeſ ... ınter aepulaſ *V* (confessi ui quaestionis *suppleuit Gelenius*) 20 caufıſ *V* 21 pronuncıa ınuerte *V* 22 concıuſ *V* pmıſſo *V* 24 hac *V* finıta .... et *V* (paulo post *suppleuit Gelenius*) 25 ındıtum *V* conlıtıa *V* 26 retıaſ *V* 28 pater *V* 29 mane relıgens margınıs *V*

Brigantiae pergeret protinus barbaris congressurus. cuius loci
figuram breuiter, quantum ratio patitur, designabo.
2 Inter montium celsorum amfractus inmani pulsu Rhenus
.... scopulos extenditur ...... amnes adoptans ut *per*
cataractas inclinatione praecipiti funditur Nilus. et nauigari ab
ortu poterat primigenio copiis exuberans propriis ni ruenti cur-
3 reret similis *potius* quam fluenti. iamque absolutus altaque
diuortia riparum adradens lacum inuadit rotundum et uastum,
quem Brigantiam accola Raetus appellat, perque quadringenta
et sexaginta stadia longum parique paene spatio late diffusum
horrore siluarum squalentium inaccessum — nisi qua uetus illa
Romana uirtus et sobria iter conposuit latum — barbaris et
4 natura locorum et caeli inclementia refragante. hanc ergo pa-
ludem spumosis strependo uerticibus amnis inrumpens et unda-
rum quietem permeans pigram, mediam uelut funali intersecat
libramento et tamquam elementum perenni discordia separatum
nec aucto nec imminuto agmine quod intulit, uocabulo et uiri-
bus absoluitur integris nec contagia deinde ulla perpetiens
5 oceani gurgitibus intimatur. quodque est impendio mirum,
nec stagnum aquarum rapido transcursu mouetur nec limosa
subluuie tardatur properans flumen et confusum misceri non
potest corpus: quod ni ita agi ipse doceret aspectus, nulla ui
6 credebatur posse discerni. sic Alpheus oriens in Arcadia cupi-
dine fontis Arethusae captus scindens Ionium mare, ut fabulae
ferunt, ad usque amatae confinia ....

---

3 pulſu rhen .... pulos extendıtur *V*, (rhenus exoriens per praeruptos scopulos *suppleuit Valesius*, per Alpinos populos *Gronouius* 4 extendıtur........ Neſ adoptaſ ut ... cataractaſ *V* (nullos aduenas amnes adoptans *suppleuit Gronouius*, per *add. uulgo*) 5 praecipiti *uulgo:* praeteritı *V* et ....garı *V* 6 poterat at prımıgenıo copıı ſedueranſ nı ruentı curreret ſım ....ſquam *V*, *suppleuit Valesius*, *deinde* fluentı ....ıamque ad ....ſolutuſ *V* (absolutus *Valesius*, ad Coriam ſolutuſ *Gronouius*) 8 ınuadıtur *V* 9 murıgantıam *V* quadragenta (in *supra*) *V* 11 quıa uetuſ ınaremana *V* 14 ſtertendo *V* amneſ *V* 15 funalı *Loisellus:* finalı *V* 16 dlementum *V* 17 necauto nec *V* 18 nulla *V* 19 quotque *V* 21 ſubluuıa et ardatur *V* 22 ne *V* 23 alfeuſ orıentıſ *V* 24 fontes arceuſe (et *supra*) (*emend. man. rec.*) *V* captu• *V* at *V* 25 confinıa pgrontuſ que barbaroſ, *uacantibus deinde duobus uersiculis et dimidio V* (*in quo sequitur* dum): confinia proruit nymphae. Arbetio qui aduentus barbarorum

.... dum adessent, licet sciret .... orsa bel- 7
lorum, in occultas delatus insidias *stetit* immobilis malo repentino
perculsus. .... uisi e latebris hostis exiliunt et sine parsi- 8
monia quicquid offendi poterat, telorum genere multiplici con-
figebant: nec enim resistere nostrorum quisquam potuit nec
aliud uitae subsidium nisi discessu sperare ueloci. quocirca
uulneribus declinandis intenti inconposito agmine milites huc
et illuc dispalantes terga ferienda dederunt. plerique tamen
per angustas semitas sparsi periculoque praesidio tenebrosae
noctis extracti reuoluta iam luce redintegratis uiribus agmini
quisque proprio sese consociauit. in quo casu ita tristi et in-
opino abundans numerus armatorum et tribuni desiderati sunt
decem. / ob quae Alamanni sublatis animis ferocius incedentes 9
cotidie prope munimenta Romana adimente matutina nebula
lucem strictis mucronibus discurrebant frendendo minas tumi-
das intentantes. egressique repente scutarii cum obiectu tur-
marum hostilium repercussi stetissent, omnes suos conspiratis
mentibus ciebant ad pugnam./ uerum cum plerosque recentis 10
aerumnae documenta terrerent *et* intuta fore residua credens
haereret Arbetio, tres simul exiluere tribuni, Arintheus agens
uicem armaturarum rectoris et Seniauchus qui equestrem tur-
mam comitum tuebatur et Bappo ducens promotos ....
.... missis sibi .... causa communis 11
uelut propria .... ueterum exemplo instarque
fluminis hostibus superfusi non iusto proelio sed discursionibus
.... uniuersos in fugam coegere foedissimam. qui dispersi
laxatis ordinibus dumque elabi properant impediti corpora nudan-

---

nuntiarent non expectans dum *suppleuit Castellus* (confinia progreditur *Gelenius*)

1 ſcıret ....orta *V* 2 ınſı .... ımmobılıſ *V*, *suppleuit Valesius* 3 perculſuſ .... uıſı *V* sine parcimonia *Valesius:* ſiue parſ........nıa *V* 9 tenebroſo *V* 10 agmınıſ *V* 11 trıſtet *V* 12 abundanſ (*emend. man. rec.*) *V* 13 ferocıb; ıncıdenteſ ſe cotıdıe *V* 16 ıntentantıſ *V* 18 recenteſ *V* 19 et *add. uulgo* intuta *Valesius:* ıntota *V* 21 armatū curectoreſ *V* 22 tubatur (*emend. man. rec.*) *V* promoto *deinde post lacunam* 30 *litterarum sequitur* mıſſıſ *V* 23 ſıbı .... cauſa *V* 24 proprı .... ueterum *V* instarque fluminis *Valesius:* ufuentere fulmınıſ *V* 25 dıſcurſıonıbuſ .... unıuerſoſ *V* 26 fedıſſımam *V*

tes intecta gladiorum hastarumque densis ictibus truncabantur,
12 multique cum equis interfecti iacentes etiam tum eorum dorsis
uidebantur innexi: quo uiso omnes e castris effusi, qui prodire
in proelium cum sociis ambigebant, cauendi inmemores prote-
rebant barbaram plebem nisi quos fuga exemerat morti, cal-
13 cantes cadauerum strues et perfusi sanie peremptorum. hocque
exitu proelio terminato imperator Mediolanum ad hiberna ouans
reuertit et laetus.

5 Exoritur iam hinc rebus adflictis haut dispari prouinciarum
malo calamitatum turbo nouarum extincturus omnia simul ni
fortuna moderatrix humanorum casuum motum euentu celeri
2 consummauit inpendio formidatum. cum diuturna incuria Gal-
liae caedes acerbas rapinasque et incendia barbaris licenter
grassantibus nullo iuuante perferrent, Siluanus pedestris mili-
tiae rector ut efficax ad haec corrigenda principis iussi perrexit
Arbetione id maturari modis quibus poterat adigente, ut ab-
senti aemulo quem superesse adhuc gra.......
3 .... actuarius sarcinalium principis iumentorum com-
mendaticias ab eo petierat litteras ad amicos ut quasi familiaris
eiusdem esset notissimus. hoc inpetrato cum ille nihil suspi-
cans simpliciter praestitisset, seruabat epistulas ut perniciosum
4 aliquid in tempore moliretur. memorato itaque duce Gallias
ex re publica discursante barbarosque propellente iam sibi dif-
fidentes et trepidantes idem Dynamius inquietius agens ut uer-
sutus et in fallendo exercitatus fraudem comminiscitur inpiam
subornatore et conscio, ut iactauere rumores incerti, Lampadio
praefecto praetorio, et Eusebio ex comite rei priuatae, cui cogno-
mentum erat inditum Mattyocopae, atque Aedesio ex magistro
memoriae, quos ad consulatum ut amicos iunctissimos idem
curarat rogari praefectus, et peniculo serie litterarum abstersa,
sola incolumi relicta subscriptione alter multum a uero illo

1 fruncabantur *V* 2 dorſib; *V* 3 uıſ om̃ſ *V* 5 nıſı poſt *V* morte *V* 7 exıtō (*emend. man. rec.*) *V* 14 pedeſtreſ *V* 15 ut] ıd *V* principis iussu perrexit *Valesius:* prımum ıpſıuſ ſuperrexıt *V* 17 adhuc gra, *deinde post 3 uersiculorum lacunam* actuarıuſ *V* 20 notıſſımıſ hoc ın ımpetrato *V* 21 aepıſtolaſ ıat pernıcıoſum *V* 24 trepıdenteſ *V* 25 commıſcıtur ın ımpıam *V* 27 praefectorıo et euſebı *V* 28 *ματτυοκόπης Wesselingius:* mattıocobe *V* etmagıſtro *V* 29 conſolatum *V* ıunecıſſımoſ *V* 30 paenıculo ſaerıae *V* 31 cumcolumı *V* uıro *V*

dissonans superscribitur textus: uelut Siluano rogante uerbis
obliquis hortanteque amicos agentes intra palatium, uel priua-
tos — inter quos et Tuscus erat Albinus, aliique plures — ut
se altiora coeptantem et prope diem loci principalis aditurum
.... hunc fascem ad arbitrium figmenti conposuit, uitam 5
pulsaturum insontis: a Dynamio susceptum praefectus impera-
tori, auido scrutari, haec et similia, censuit offerendum ....
solus ingressus intimum capto e re tempore, deinde sperans ut
peruigilem salutis eius custodem .... lectaque consistorio
astu callido consarcinata materia tribuni iussi sunt custodiri et
de prouinciis duci priuati quorum epistulae nomina designabant.
confestimque iniquitate rei percitus Malarichus gentilium rector 6
collegis adhibitis strepebat inmaniter circumueniri homines di-
catos imperio per factiones et dolos minime debere proclamans,
petebatque ut ipse relictis obsidum loco necessitudinibus suis
Mallobaude armaturarum tribuno spondente quod remeabit,
uelocius iuberetur ire ducturus Siluanum adgredi nihil tale
conatum quale insidiatores acerrimi concitarunt: uel contra se
paria promittente Mallobaudem orabat properare permitti, haec
quae ipse pollicitus est impleturum. testabatur enim id se 7
procul dubio scire quod siqui mitteretur externus, suopte in-
genio Siluanus etiam nulla re perterrente timidior conposita
forte turbabit.

Et quamquam utilia moneret et necessaria, uentis tamen 8
loquebatur in cassum. namque Arbetione auctore Apodemius
ad eum uocandum cum litteris mittitur inimicus bonorum
omnium diuturnus et grauis. qui incidentis .... cum

---

2 hortanteque *scripsi:* ortanteque *V* *post* uel *inductum* quoſ *in V* 3 alıque *V* 4 albora *V* locı prıncıpalıſ adıturum....... hunc *V*, loci principalis potiturum *Salmasius* (*Script. hist. Aug. ed. Hack.* I *p.* 221) 5 conposuit *scripsi:* co.......ſıt *V*, commisit *Castellus* 6 insontis *Castellus:* ınſonteſ *V* adynamuſ ceptum praefectuſ ımperatorı auıde ſcrutarı haec et ſımılıa cenſue tererete (*r superscr.*) ....ıd ſole ıngreſſuſ *V*: *adscripsi supplementa Valesii* 8 capto e re tempore *scripsi:* caperem tempore *V* 9 ſalutıſ ∋ (*hoc est* eıus) cuſtodem .... lectaque *V* 11 prıuato *V* aepıſtolae *V* 12 malarıdıuſ *V* 13 cırcumuenıre *V* 15 obſıdıum *V* 16 mallolaude *V* remeauıt *V* 17 dıcturuſ *V* 18 qualem *V* 19 mallobaude morabat *V* 23 turbauit *V* 25 ıncaſum *V* 27 ıncıdentıſ, *deinde post* 24 *litterarum lacuna* cum *V*, incidentia parui ducens cum *coniecit Valesius*

uenisset in Gallias, dissidens a mandatis quae proficiscenti sunt
data, nec uiso Siluano nec oblatis scriptis ut ueniret admonito
remansit adscitoque rationali quasi proscripti iamque necandi
magistri peditum clientes et seruos hostili tumore uexabat.
9 inter haec tamen dum praesentia Siluani speratur et Apode-
mius quieta perturbat, Dynamius ut argumento ualidiore impie
structorum adsereret fidem, conpositas litteras his concinentes
quas obtulerat principi per praefectum, ad tribunum miserat
fabricae Cremonensis nomine Siluani et Malarichi, a quibus
10 ut arcanorum conscius monebatur parare propere cuncta. qui
cum haec legisset, haerens et ambigens diu quidnam id esset
— nec enim meminerat secum aliquando super negotio ullo
interiore hos quorum litteras acceperat conlocutos — epistulas
ipsas per baiulum qui portarat, iuncto milite ad Malarichum
misit obsecrans ut doceret aperte quae uellet, non ita perplexe:
nec enim intellexisse firmabat ut subagrestem et simplicem quid
11 significatum esset obscurius. haec Malarichus subito nanctus
etiam tunc squalens et maestus suamque et popularis Siluani
uicem grauiter ingemiscens adhibitis Francis, quorum ea tem-
pestate in palatio multitudo florebat, erectius iam loquebatur:
tumultuabaturque patefactis insidiis retectaque iam fallacia, per
12 quam ex confesso salus eorum adpetebatur. hisque cognitis
statuit imperator dispicientibus consistorianis et militaribus uni-
uersis in negotium praeterinquiri. cumque iudices fastidissent,
Florentius Nigriniani filius agens tunc pro magistro officiorum,
contemplans diligentius scripta apicumque pristinorum reliquias
quasdam repperiens animaduertit, ut factum est, priore textu
interpolato longe alia quam dictarat Siluanus, ex libidine con-
13 sarcinatae falsitatis adscripta. / proinde fallaciarum nube dis-
cussa imperator doctus gesta relatione fideli, abrogata potestate
praefectum statui sub quaestione praecipit sed absolutus est

1 uenisset *Gelenius:* uentıſ et *V* quã *V* 2 oblato (o *inducta*) *V* admonıt. Remanſit *V* 3 quaſ procaptı *V* 6 ualıdıoreſ *V* 8 obtulerant *V* 10 prope *V* 13 accıperat *V* epıſtolaſ *V* 15 obſeruanſ *V* 16 et] ın *V* 17 eſſe *V* 19 ıngemeſcenſ *V* adhıbetıſ *V* 21 tumultua .... factıſ *V* (tumultuabaturque *Gelenius*, patefactis *Valesius*) refe....-que *V* 22 ex confeſſio pluſ *V* 23 conſıturıanıſ *V* 24 feſtıdıſſent *V* 26 reliquias *Gelenius:* quaſ *V* quandam *V* 27 anımaduertıtum factum *V* texto *V* 28 alia quam *Valesius:* alıquam *V* 30 geſtarum latıone *V* 31 ſe *V*

enixa conspiratione multorum. suspensus autem Eusebius ex comite priuatarum se conscio haec dixerat concitata. Aedesius 14 enim minus scisse quid actum sit pertinaci infitiatione contendens abiit innoxius et ita finito negotio omnes sunt absoluti quos exhiberi delatio conpulit criminosa. Dynamius uero ut praeclaris artibus inlustratus cum correctoris dignitate regere iussus est Tuscos.

Agens inter haec aput Agrippinam Siluanus assiduisque 15 suorum conpertis nuntiis quae Apodemius in labem suarum ageret fortunarum et sciens animum tenerum uersabilis principis, *timens ne* trucidaretur absens et indamnatus, in difficultate positus maxima barbaricae se fidei committere cogitabat. sed Laniogaiso uetante, tunc tribuno, quem dum militaret can- 16 didatus solum adfuisse morituro Constanti supra retulimus, docenteque Francos, unde oriebatur, interfecturos eum aut accepto praemio proditoros, nihil tutum ex praesentibus ratus in consilia agitabatur extrema et sensim cum principiorum uerticibus secretius conlocutus isdemque magnitudine promissae mercedis accensis, cultu purpureo a draconum et uexillorum insignibus ad tempus abstracto ad culmen imperiale surrexit.

Dumque haec aguntur in Galliis, ad occasum inclinato iam 17 die perfertur Mediolanum insperabilis nuntius aperte Siluanum demonstrans dum ex magisterio peditum altius nititur, sollicitato exercitu ad augustum culmen euectum. / hac mole casus 18 inopini Constantio icto quasi fulmine fati primates consilio secunda uigilia conuocato properarunt omnes in regiam. cumque nulli ad eligendum quid agi deberet, mens suppetere posset aut lingua, submissis uerbis perstringebatur Vrsicini mentio ut consiliis rei bellicae praestantissimi frustraque graui iniuria lacessiti et per admissionum magistrum — qui mos est honoratior — accito eodem, ingresso consistorium offertur purpura multo quam

3 *ante* ſit *inducta* e *in* V 5 crimınoſ. Adynamıuſ V 7 *post* Tuſcoſ 17 *litterarum lacuna in* V 9 conperıſ V 10 anımarum V uerſabılı V prıncıpıſ .... aretur abſenſ et (*et in rasura*) V: *suppleuit Gronouius* 11 ındamnatuſ *sic* V 14 morıture conſtantı ſupple retulımuſ docentemque V 17 agitabatur *scripsi:* cogıtabatur V, cogebatur *Gelenius* eum V 18 erectıuſ V mercedeſ accuſiſ V 22 ſiluarum V 13 nıtıtor V 24 hoc V 25 ıpſo V prımatıſ V 28 ſummıſſıſ V ſıcını V 31 multa V

antea placidius .... omnium primus extero ritu et regio more
instituit adorari cum semper antea ad similitudinem iudicum
19 salutatos principes legerimus. / et qui paulo antea cum inse-
ctatione maliuola orientis uorago inuadendaeque summae rei per
filios adfectator conpellabatur, tunc dux prudentissimus et Con-
stantini magni erat conmilito solusque ad extinguendum probis
quidem sed insidiosis rationibus petebatur. diligens enim opera
nauabatur Siluanum extingui ut fortissimum perduellem, aut
si secus accidisset, Vrsicinum exulceratum iam penitus aboleri
20 ne superesset scrupulus inpendio formidandus./ igitur cum de
profectione celeranda disponeretur, propulsationem obiectorum
criminum eundem ducem parantem praegressus oratione leni
prohibet imperator, non id esse memorans tempus ut contro-
uersa defensio causae susciperetur cum uicissim restitui in pri-
stinam concordiam partes necessitas subigeret urgentium rerum
21 antequam cresceret mollienda./ habita igitur deliberatione mul-
tiplici potissimum tractabatur quo commento Siluanus gesta etiam
tum imperatorem ignorare existimaret. *et* probabili argumento
ad firmandam fidem reperto monetur honorificis scriptis ut ac-
22 cepto Vrsicino successore cum potestate rediret intacta. post
haec ita digesta protinus iubetur exire, tribunis et protectoribus
domesticis decem, ut postularat, ad iuuandas necessitates publi-
cas ei coniunctis. inter quos ego quoque eram cum Veriniano
23 collega, residui omnes .... iamque cum
egressum solum de se metuens quisque per longa spatia dedu-
cebat. et quamquam ut bestiarii obiceremur intractabilibus feris,
perpendentes tamen hoc bonum habere tristia praecedentia quod

---

1 placıdıuſ .... cũ ſemp antea .... amnıum prı-muſ extortıo eı regıo re ınſtıtuıt adoran cũ ſempantea (*extrema uerba in uers. initio sub illis* cũ ſempantea *posita sunt*) *V*, *em. Gelenius* 2 ıudıcem *V* 3 legeremuſ *V* ınfectatıone alıuola (*emend. man. sec.*) *V* 4 uoragı .... uadendaeque *V* 5 conpollabatur *V* 6 magnuſ erat (*emend. man. recentiss.*) *V* 8 extıngui ſiluanum *V*, extıngui ſiluanum *V*[m] 9 paenıtuſ adolen ... Ne *V* 10 ſcropuluſ *V* formıdanuſ *V* 11 propulſatıone *V* 13 controuerſia *V* 16 mollıendo *V* 17 geſto *V* 18 ımperatore rem *V* et *om. V*, *add. uulgo* 19 ad *om. V*, *add. Gelenius* 23 Et *V* 24 omnı, *deinde post* 24 *litterarum lacunam* ıamque *V* 25 metuens *Valesius:* metũ *V* 27 perpendeſ *V* haberet trıſtıtia recıdentıa *V*

in locis suis secunda substituunt, mirabamur illam sententiam Tullianam ex internis ueritatis ipsius promulgatam, quae est talis 'et quamquam optatissimum est perpetuo fortunam quam florentissimam permanere, illa tamen aequalitas uitae non tantum habet sensum quantum cum ex feris et perditis rebus ad meliorem statum fortuna reuocatur'.

Festinamus itaque itineribus magnis ut ambitiosus magister 24 armorum ante adlapsum per Italicos de tyrannide ullum rumorem in suspectis finibus appareret. uerum cursim nos properantes aeria quaedam anteuolans prodiderat fama et Agrippinam ingressi inuenimus cuncta nostris conatibus altiora. namque 25 conuena undique multitudine trepide coepta fundante coactisque copiis multis pro statu rei praesentis id aptius uidebatur ut ad imperatoris nouelli per ludibriosa auspicia uirium accessu firmandi sensum ac uoluntatem dux flebilis uerteretur: quo uariis adsentandi figmentis in mollius uergente securitate nihil metuens hostile deciperetur. cuius rei finis arduus uidebatur. 26 erat enim cautius obseruandum ut adpetitus oportunitati optemperarent, nec praecurrentes eam nec deserentes. qui *si* eluxissent intempestiue, constabat nos omnes sub elogio uno morte multandos.

Susceptus tamen idem dux leniter adactusque inclinante 27 negotio ipso ceruices adorare sollemniter anhelantem celsius purpuratum, ut spectabilis colebatur et intimus: facilitate aditus honoreque mensae regalis adeo antepositus aliis ut iam secretius de rerum summa consultaretur. aegre ferebat Siluanus *ad* 28 consulatum potestatesque sublimes elatis indignis se *et* Vrsicinum solos post exudatos magnos pro re publica labores et crebros ita fuisse despectos ut ipse quidem per quaestiones fami-

---

1 locis sunt *V* substituunt... Mirabamur *V* *de loco Ciceroniano cf. Valesius et Gronouius* 3 perpetui *V* 4 aequalitas *scripsi:* qualitas *V*, aequabilitas *uulgo* 5 feris *scripsi* (*memoriter enim Ciceronem laudasse putandus est Ammianus*): feris *V*, saeuis *Gelenius*, scaeuis *coniecit Reinesius* 10 aeraria *V* 11 contibus *V* 12 trepidae *V* 13 stratur ei praesentib; id aptib; *V* 14 ludibrios *V* 16 mollius endo urgente *V* 17 arduos *V* 19 ne praecurrentes *V* si *om. V*, *add. Gelenius* 20 intempestiuae *V* 23 sollepmniter *V* 24 purpuratam *V* spectiabilis *V* 26 ad *om. V*, *add. Gelenius* 27 potestatisque *V* et *om. V*, *add. Gelenius* 29 dispectos *V*

liarium sub disceptatione ignobili crudeliter agitatus commi-
sisse in maiestatem arcesseretur, alter uero ab oriente raptus
odiis inimicorum addiceretur: et haec adsidue clam querebatur
29 et palam. terrebant nos tamen, cum dicerentur haec et simi-
lia, circumfrementia undique murmura causantis inopiam militis
et rapida celeritate ardentis angustias Alpium perrumpere Cot-
tiarum.
30 In hoc aestu mentis ancipiti ad effectum tendens consilium
occulta scrutabamus indagine sederatque tandem mutatis prae
timore saepe sententiis ut quaesitis magna industria cautis rei
ministris, obstricto religionum consecratione conloquio Braccati
sollicitarentur atque Cornuti, fluxioris ...... ubertate mercedis/
31 ad momentum omne uersabiles. firmato itaque negotio per
sequestres quosdam gregarios obscuritate ipsa ad id patrandum
idoneos, praemiorum exspectatione accensos solis ortu iam ru-
tilo subitus armatorum globus erupit atque, ut solet in dubiis
rebus, audentior caesis custodibus regia penetrata Siluanum ex-
tractum aedicula, quo exanimatus confugerat, ad conuenticulum
ritus Christiani tendentem densis gladiorum ictibus trucidarunt.
32 Ita dux haut exilium meritorum hoc genere oppetit mortis
metu calumniarum, quibus factione iniquorum inretitus est
absens, ut tueri possit salutem ad praesidia progressus extrema.
33 licet enim ob tempestiuam illam cum armaturis proditionem
ante Mursense proelium obligatum gratia retineret Constantium,
ut dubium tamen *et* mutabilem uerebatur, licet patris quoque
Boniti praetenderet fortia facta Franci quidem sed pro Con-
stantini partibus in bello ciuili acriter contra Licinianos saepe
34 uersati./ euenerat autem antequam huius modi aliquid agita-
retur in Galliis *ut* Romae in Circo maximo populus, incertum
ratione quadam percitus an praesagio 'Siluanus deuictus est'
magnis uocibus exclamaret.

1 diſcerptatıone *V* agıtatıſ cum mıſiſſe *V* 3 quaerebatur *V* 6 altıum perrumperet *V* 10 cautis rei *Valesius:* cautı ſpeı *V* 11 bracchıatı *V* 12 fluxıorıſ, *deinde post* 22 *litt. lac.* ubertate *V* (fidei et *suppleuit Gelenius*) 13 uerſubılcſ *V* 16 globoſ *V* 17 ſignarum *V* 18 ad] aut *V* 19 trucıdarant *V* 20 aut *V* 23 prodıtıone mantemur ſenſe *V* 25 et *om. V*, *add. uulgo* 26 ſrangı *V* 28 tanta quam *V* 29 ut *om. V*, *add. Gelenius* maxıme *V* 30 *post* praeſagıo *add.* et *V* deuictus *Gelenius:* deuı ıeſt *V*

Igitur Siluano Agrippinae, ut relatum est, interfecto in- 35
aestimabili gaudio re cognita princeps insolentia coalitus et
tumore, hoc quoque felicitatis suae prosperis cursibus adsigna-
bat eo more quo semper oderat fortiter facientes, ut quondam
Domitianus, superare tamen quacumque arte contraria cupiebat.
tantumque abfuit laudare industrie gesta ut etiam quaedam 36
scriberet de Gallicanis intercepta thesauris, quos nemo attigerat.
idque scrutari iusserat artius interrogato Remigio etiam tum
rationario apparitionis armorum magistri, cui multo postea Valen-
tiniani temporibus laqueus uitam in causa Tripolitanae lega-
tionis eripuit. post quae ita conpleta Constantius ut iam caelo 37
contiguus casibusque imperaturus humanis magniloquentia suf-
flabatur adulatorum, quos augebat ipse spernendo proiciendoque
id genus parum callentes. ut Croesum legimus ideo regno
suo Solonem expulisse praecipitem quia blandiri nesciebat, et
Dionysium intentasse poetae Philoxeno mortem cum eum reci-
tantem proprios uersus absurdos et inconcinnos laudantibus
cunctis solus audiret immobilis: quae res perniciosa uitiorum 38
est altrix. ea demum enim laus grata esse potestati debet ex-
celsae cum interdum et uituperationi secus gestorum pateat locus.

Iamque post securitatem quaestiones agitabantur ex more 6
et uinculis catenisque plures ut noxii plectebantur. exurgebat
enim efferuens laetitia Paulus, tartareus ille delator, ad uene-
natas artes suas licentius exercendas, et inquirentibus in ne-
gotium consistorianis atque militaribus, ut praeceptum est,
Proculus admouetur eculeo, Siluani domesticus, homo gracilis
et morbosus metuentibus cunctis ne ui nimia tormentorum leui
corpore fatigato reos atrocium criminum perspicue citari faceret
multos. uerum contra quam speratum est contigit. memor 2
enim somnii quo uetitus erat per quietem, ut ipse firmauit,
pulsare quemquam insontem, usque ad confinia mortis uexatus
nec nominauit nec prodidit aliquem sed adserebat factum Sil-
uani constanter, id eum cogitasse quod iniit non cupiditate sed

---

1 ſiluanuſ agripinam *V* 6 quandam *V* afuit *V* induſtriae *V* 10 lacuſ *V* legationeſ erupit *V* 14 orueſſum *V* regnoſ ſuolonem expulſiſſe *V* 16 dioniſium intentare *V* filoxeno montem *V* 18 audire *V* pernitioſa *V* 20 uetiperationi *V* geſſiorum *V* 22 noxi phetebantur *V* 23 illaſ *V* uenae nataſ *V* 28 perſpice *V* 31 quenquam *V* inſontem *supra uers. alio atramento add. man. aeque antiqua in V* 33 eo *V*

3 necessitate conpulsum, argumento euidenti demonstrans. causam enim probabilem ponebat in medio multorum testimoniis claram quod die quinto antequam infulas susciperet principatus, donatum stipendio militem Constanti nomine adlocutus est, fortis esset et fidus. unde apparebat quod si praesumere fortunae superioris insignia conaretur, auri tam graue pondus
4 largiretur ut suum./ post hunc damnatorum sorte Poemenius raptus ad supplicium interiit, qui — ut supra retulimus — cum Treueri ciuitatem Caesari clausissent Decentio, ad defendendam plebem electus est. tum Asclepiodotus et Lutto et Maudio Comites interempti sunt aliique plures, haec et similia perplexe temporis obstinatione scrutante.

7 Dum has exitiorum communium clades suscitat turbo feralis, urbem aeternam Leontius regens multa spectati iudicis documenta praebebat in audiendo celer, in disceptando iustissimus, natura beniuolus, licet auctoritatis causa seruandae acer
2 quibusdam uidebatur et inclinatior ad damnandum./prima igitur causa seditionis in eum concitandae uilissima fuit et leuis. Philoromum enim aurigam rapi praeceptum secuta plebs omnis uelut defensura proprium pignus terribili impetu praefectum incessebat ut timidum, sed ille stabilis et erectus inmissis apparitoribus correptos aliquos uexatosque tormentis nec strepente
3 ullo nec obsistente insulari poena multauit. diebusque paucis secutis cum itidem plebs excita calore quo consueuit, uini causando inopiam, ad Septemzodium conuenisset, celebrem locum ubi operis ambitiosi Nymphaeum Marcus condidit imperator, illuc de industria pergens praefectus ab omni toga apparitioneque rogabatur enixius ne in multitudinem se adrogantem inmitteret et minacem, ex commotione pristina saeuientem: difficilis ad pauorem recte tetendit adeo ut eum obsequentium

3 et *post* prıncıpatuſ *add. V* 4 mılıte *V* 5 praesumeret *V* 7 largiretur *Valesius:* gıretur *V* 8 ſup^ra (*emend. man. rec.*) *V* 9 treuere *V* clauſiſent (*emend. man. rec.*) *V* 10 lutto *sic V* 13 clabeſ *V* 14 ıudıceſ *V* 15 praecıpıebat *V* celerı dıſceptando *V* 16 damnandum *Erfurdtius:* amandum *V* 18 cauſa *uulgo:* aut *V* 19 filoromum *V* 21 ıncessabat *V* 22 correctoſ *V* alıquoſ *sic V* 23 multatı ſunt *V* 24 ıdıdem *V* 25 at *V* lecebrem *V* 26 nymfeum *V* 27 ıllud *V* ad *V* apparıtıon^eique (*emend. man. rec.*) *V* 30 rectı *V* obſequen .... deſererat *V* (obsequentium pars *supplet Gelenius*)

pars desereret licet in periculum festinantem abruptum. insi- 4
dens itaque uehiculo cum speciosa fiducia contuebatur acribus
oculis tumultuantium undique cuneorum ueluti serpentium uultus
perpessusque multa dici probrosa agnitum quendam inter alios
eminentem uasti corporis rutilique capilli, interrogauit an ipse
esset Petrus Valuomeres, ut audierat, cognomento: eumque
cum esse sonu respondisset obiurgatorio, ut seditiosorum ante-
signanum olim sibi conpertum, reclamantibus multis post terga
manibus uinctis suspendi praecepit. quo uiso sublimi tribulium- 5
que adiumentum nequicquam implorante uulgus omne paulo
ante confertum per uaria urbis membra diffusum ita euanuit
ut turbarum acerrimus concitor tamquam in iudiciali secreto
exaratis lateribus ad Picenum eiceretur, ubi postea ausus eri-
pere uirginis non obscurae pudorem Patruini consularis sen-
tentia supplicio periit capitali addictus.

Hoc administrante Leontio Liberius Christianae legis an- 6
tistes a Constantio ad comitatum mitti praeceptus est tamquam
imperatoriis iussis et plurimorum sui consortium decretis ob-
sistens in re quam breui textu percurram. Athanasium epi- 7
scopum eo tempore apud Alexandriam ultra professionem altius
se efferentem scitarique conatum externa, ut prodidere rumo-
res adsidui, coetus in unum quaesitus eiusdem loci multo-
rum — synodus ut appellant — remouit a sacramento quod
optinebat. dicebatur enim fatidicarum sortium fidem, quaeue 8
augurales portenderent alites scientissime callens, aliquotiens
praedixisse futura: super his intendebantur ei alia quoque a
proposito legis abhorrentia, cui praesidebat. hunc per subscri- 9
ptionem abicere sede sacerdotali paria sentiens ceteris iubente
principe Liberius monitus, perseueranter renitebatur nec uisum
hominem nec auditum damnare nefas ultimum saepe exclamans,
aperte scilicet recalcitrans imperatoris arbitrio. id enim ille, 10
Athanasio semper infestus licet sciret impletum, tamen aucto-

2 conturbatur *V* 3 uelut inſerpentium *V* 5 eminentiū *V* rutu-
lique *V* 7 eſſet *V* ſonu *sic V* 8 poſterga *V* 10 omni pauli *V*
12 ut] et *V* iudicialia *V* 14 uirginef *V* 15 periit *scripsi:* ei id *V*,
ob id *Gelenius* 16 anteſtef *V* 18 iuſſiſſet *V* ſuiſ *V* 23 ſinoduſ *V*
25 fidemq; ł auguraleſ *V* 27 praepoſito *V* 29 renitebantur *V* 30 ho-
minum *V* 31 recalcetranſ *V* arbitrior *V* 32 athaſio *atramento uegetiore sed manu aeque antiqua scriptum in V*

ritate quoque potiore aeternae urbis episcopi firmari desiderio
nitebatur ardenti: quo non impetrato Liberius aegre populi
metu, qui eius amore flagrabat, cum magna difficultate noctis
medio potuit asportari.

8 Et haec quidem Romae, ut ostendit textus superior, age-
bantur. Constantium uero exagitabant adsidui deploratas iam
Gallias indicantes nullo renitente ad internicionem barbaris ua-
stantibus uniuersa: aestuansque diu qua ui propulsaret aeru-
mnas ipse in Italia residens ut cupiebat — periculosum enim
existimabat se in partem contrudere longe dimotam — repperit
tandem consilium rectum et Iulianum patruelem fratrem haut
ita dudum ab Achaico tractu accitum, etiam tum palliatum in
2 societatem imperii adsciscere cogitabat. id ubi urgente malo-
rum inpendentium mole confessus est proximis succumbere tot
necessitatibus tamque crebris unum se, quod numquam fecerat,
aperte demonstrans: illi in adsentationem nimiam eruditi in-
fatuabant hominem, nihil esse ita asperum dictitantes quod
praepotens eius uirtus fortunaque tam uicina sideribus non
superaret ex more. addebantque noxarum conscientia stimu-
lante conplures deinceps caueri debere Caesaris nomen, repli-
3 cantes gesta sub Gallo. quis adnitentibus obstinate opponebat
se sola regina, incertum migrationem ad longinqua pertime-
scens an pro natiua prudentia consulens in commune omnibus-
que memorans anteponi debere propinquum. post multaque
per deliberationes ambiguas actitata stetit fixa sententia ab-
iectisque disputationibus inritis ad imperium placuit Iulianum
4 adsumere. cum uenisset accitus praedicto die, aduocato omni
quod aderat conmilitio, tribunali *ad* altiorem suggestum erecto,
quod aquilae circumdederunt et signa, Augustus inscendens
eumque manu retinens dextera, haec sermone placido perorauit
5 'Adsistimus apud uos, optimi rei publicae defensores, causae
communi uno paene omnium spiritu uindicandae, quam acturus

1 potiore *codex regius:* potıoreſ *V* urbeſ *V* 2 ımperato *V* 6 *post* adsidui *add.* nuntii *Gelenius, om. V* 7 ınternıtıonem *V* 9 ıpſa *V* 12 achaıa contractu accıtu *V* palleatum *V* 14 molle *V* ſuccumberet *V* 17 eſſe haſ ıta *V* 21 optınebat *V* 25 actıtaſ te ut fıxa *V* 25 ad-ıectıſque *V* 27 adsumere *Gelenius:* adſumet *V* 28 trıbundı ...... tıorem (altıo *add. man. recentissima*) *V* (ad *supplet Gelenius*) 29 inscen-dens *Gelenius:* ınſıgınenſ *V* 30 manum *V* placıtıo *V*

tamquam apud aequos iudices succinctius edocebo. post inte- 6
ritum rebellium tyrannorum, quos ad haec temptanda quae
mouerunt rabies egit et furor, uelut impiis eorum manibus
Romano sanguine parentantes persultant barbari Gallias rupta
limitum pace: hac animati fiducia quod nos per disiunctissimas
terras arduae necessitates adstringunt. huic igitur malo ultra 7
adposita iam proserpenti, si dum patitur tempus, occurrerit
nostri uestrique consulti suffragium et colla superbarum gen-
tium detumiscent et imperii fines erunt intacti. restat ut re-
rum spem, quam gero, secundo roboretis effectu. Iulianum 8
hunc fratrem meum patruelem, ut nostis, uerecundia, qua
nobis ita ut necessitudine carus est, recte spectatum iamque
elucentis industriae iuuenem in Caesaris adhibere potestatem
exopto, coeptis, si uidentur utilia, etiam uestra concessione
firmandis.'

Dicere super his plura conantem interpellans contio lenius 9
prohibebat arbitrium summi numinis id esse, non mentis hu-
manae uelut praescia uenturi praedicans. stansque imperator 10
inmobilis dum silerent, residua fidentius explicauit 'quia igitur
uestrum quoque fauorem adesse fremitus indicat laetus, adule-
scens uigoris tranquilli, cuius temperati mores imitandi sunt
potius quam praedicandi, ad honorem prosperatum exsurgat:
cuius praeclaram indolem bonis artibus institutam hoc ipso
plene uideor exposuisse quod elegi. ergo eum praesente nutu
dei caelestis amictu principali uelabo.'

Dixit moxque indutum auita purpura Iulianum et Caesa- 11
rem cum exercitus gaudio declaratum his adloquitur contractiore
uultu submaestum 'recepisti primaeuus originis tuae splendi- 12
dum florem, amantissime mihi omnium frater: aucta gloria
mea confiteor qui iustus in deferenda superiori potestate' nobi-
litati mihi propinquae, quam ipsa potestate uideor esse subli-
mis. adesto igitur laborum periculorumque particeps et tute- 13
lam ministerii suscipe Galliarum, omni beneficentia partes

---

1 tamquam poetae quoſ *V* 7 proſerpentıſ dum *V* 9 detumıſcent *sic V* restat ut rerum *Gelenius:* reſta tueturum *V* 10 r$\overset{u}{o}$boretıſ (*emend. man. rec.*) *V* 13 eluateſ *V* 14 consensione *coniecit Valesius* 17 nomınıſ *V* 18 praedanſ *V* 20 adulıſcenſ *V* 21 tempora tımoreſ emıtendı *V* 22 ppeſperatum *V* 25 di *V* 28 recıpıſtı *V* 30 ſuperarı *V* nobılıtate *V* 31 ſublımeſ *V* 32 tutela *V* 33 beneficıentıa *V*

leuaturus adflictas: et si hostibus congredi sit necesse, fixo
gradu consiste inter signiferos ipsos, audendi in tempore con-
sideratus hortator, pugnantes accedens praeeundo cautissime
turbatosque subsidiis fulciens, modeste increpans desides, ueris-
14 simus testis adfuturus industriis et ignauis. proinde urgente
rei magnitudine perge uir fortis ducturus uiros itidem fortes.
aderimus uobis uicissim amoris robusta constantia, militabimus
simul, una orbem pacatum, deus modo uelit quod oramus,
pari moderatione pietateque recturi. mecum ubique uideberis
praesens et ego tibi quodcumque acturo non deero. ad sum-
mam i i, propera sociis omnium uotis, uelut adsignatam tibi
ab ipsa re publica stationem cura peruigili defensurus'.
15 Nemo post haec finita reticuit sed militares omnes hor-
rendo fragore scuta genibus inlidentes — quod est prosperitatis
indicium plenum: nam contra cum hastis clipei feriuntur, irae
documentum est et doloris — inmane quo quantoque gaudio
praeter paucos Augusti probauere indicium Caesaremque ad-
miratione digna suscipiebant imperatorii muricis fulgore fla-
16 grantem. / cuius oculos cum uenustate terribiles uultumque
excitatius gratum diu multumque contuentes, qui futurus sit
colligebant uelut scrutatis ueteribus libris, quorum lectio per
corporum signa pandit animarum interna. eumque ut potiori
reuerentia seruaretur, nec supra modum laudabant nec infra
quam decebat, atque ideo censorum uoces sunt aestimatae, non
17 militum. susceptus denique ad consessum uehiculi receptusque
in regiam hunc uersum ex Homerico carmine susurrabat

ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος καὶ μοῖρα κραταιή.

haec die octauo iduum nouembrium gesta sunt cum Arbetio-
18 nem consulem annus haberet et Lollianum. deinde diebus
paucis Helena uirgine Constantis sorore eidem Caesari iugali

1 adflictıſ *V* hoſtılıbuſ *V* 2 audıendı *V* 4 ſubſıdıenſ *V* mo-deſte •• ıncrepanſ *V* 5 ıgnauıſ *V* 7 nobıſ *V* 9 uıdebarıſ *V* 10 ad summam i i *Valesius:* adſuma mıhı *V* 12 curam *V* 13 ſe *V* 14 fra-gere *V* ınlıdentıſ *V* 16 doloreſ *V* quantaque gaudıa *V* 17 pro-babere *V* 19 terrıbılıſ *V* 21 ſcrutantıſ *V* 23 reuouerentıa *V* ſup^{ra} (*emend. man. rec.*) *V* 24 cenſorıum *V* 25 confeſſum *V* 26 car-mineſ *V* 27 *Il.* E 83

ЄΜΑΒЄΙΤΟ ΡΦΥΡЄΟϹ ΘΑΝΑΤΟϹ ΙϹΑΤΜΥΡΑΤЄΗ *V*

28 octa^{uo}lium (*emend. man. rec.*) *V* nouem^{b}uri^{u}em *V*

foedere copulata paratisque uniuersis, quae maturitas profici-
scendi poscebat, comitatu paruo suscepto kalendis decembribus
egressus est deductusque ab Augusto ad usque locum duabus
columnis insignem, qui Laumellum interiacet et Ticinum, iti-
neribus rectis Taurinos peruenit, ubi nuntio percellitur graui,
qui nuper in comitatum Augusti perlatus de industria silebatur
ne parata diffluerent. indicabat autem Coloniam Agrippinam, 19
ampli nominis urbem in secunda Germania, pertinaci barba-
rorum obsidione reseratam magnis uiribus et deletam./ quo 20
maerore perculsus uelut primo aduentantium malorum auspicio
murmurans querulis uocibus saepe audiebatur: nihil se plus
adsecutum quam ut occupatior interiret. cumque Viennam 21
uenisset, ingredientem optatum quidem et impetrabilem hono-
rifice susceptura omnis aetas concurrebat et dignitas proculque
uisum plebs uniuersa cum uicinitate finitima, imperatorem cle-
mentem appellans et faustum, praeuia consonis laudibus cele-
brabat, auidius pompam regiam in principe legitimo cernens:
communiumque remedium aerumnarum in eius locabat aduentu,
salutarem quendam genium adfulsisse conclamatis negotiis ar-
bitrata. tunc anus quaedam orba luminibus cum percontando 22
quinam esset ingressus, Iulianum Caesarem conperisset, excla-
mauit hunc deorum templa reparaturum.

Proinde quoniam — ut Mantuanus uates praedixit excel- 9
sus — 'maius opus moueo' maiorque mihi rerum nascitur ordo,
Galliarum tractus et situm ostendere puto nunc tempestiuum,
ne inter procinctus ardentes proeliorumque uarios casus ignota
quibusdam expediens imitari uidear desides nauticos, adtrita
lintea cum rudentibus, quae licuit parari securius, inter fluctus
resarcire coactos et tempestates/ ambigentes super origine prima 2
Gallorum scriptores ueteres notitiam reliquere negotii semiple-
nam, sed Timagenes et diligentia Graecus et lingua haec quae

---

4 laomellum *V* 5 per^{cu}...lıtur (cu *add. man. rec.*) *V* 7 agrıpınam *V* 9 delatam *V* 10 merore *V* 12 occupator *V* ^{u}bıennam (*emend. man. sec.*) *V* 13 ımperabılem *V* 19 ſalutare *V* conclamantıſ *V* 20 or^{b}ta (*emend. man. sec.*) *V* 23 *Vergilius Aen.* VII 44 24 opuſ moueo majuſ *add. man. rec. sup. uers. in V* ordo *add. man. rec. sup. uers. in V* 25 de gallıarum *V* 27 uıdeor deſıdenſ *V* 30 relınquere negotıuſ *V* 31 ſed ^{t}ut ımagıneſ (*emend. man. rec.*) *V*, tımagıneſ *in margine add. man. rec. in V* dılıgentıuſ *V*

diu sunt ignorata, collegit ex multiplicibus libris. cuius fidem
secuti obscuritate dimota eadem distincte docebimus et aperte.
3 Aborigines primos in his regionibus quidam uisos esse firma-
runt, Celtas nomine regis amabilis et matris eius uocabulo
Galatas dictos: ita enim Gallos sermo Graecus appellat. alii
Dorienses antiquiorem secutos Herculem Oceani locos inhabi-
4 tasse confines. / Drasidae memorant re uera fuisse populi partem
indigenam, sed alios quoque ab insulis extimis confluxisse et
tractibus transrhenanis, crebritate bellorum et adluuione feruidi
5 maris sedibus suis expulsos. aiunt quidam paucos post exci-
dium Troiae et fugitantes Graecos ubique dispersos loca haec
6 occupasse tunc uacua. regionum autem incolae id magis omni-
bus adseuerant, quod etiam nos legimus in monumentis eorum
incisum, Amphitryonis filium Herculem ad Geryonis et Tau-
risci saeuium tyrannorum perniciem festinasse, quorum alter
Hispanias, alter Gallias infestabat: superatisque ambobus coisse
cum generosis feminis suscepisseque liberos plures et eos partes
7 quibus imperitabant, suis nominibus appellasse. a Phocaea uero
Asiaticus populus Harpali inclementiam uitans, Cyri regis prae-
fecti, Italiam nauigio petit. cuius pars in Lucania Veliam, alia
condidit in Viennensi Massiliam: dein secutis aetatibus oppida
aucta uirium copia instituere non pauca. / set declinanda ua-
8 rietas saepe satietati coniuncta. per haec loca hominibus paula-
tim excultis uiguere studia laudabilium doctrinarum, inchoata
per bardos et euhagis et druidas. et bardi quidem fortia uiro-
rum inlustrium facta heroicis conposita uersibus cum dulcibus
lyrae modulis cantitarunt, euhagis uero scrutantes serio uim et
sublimia naturae pandere conabantur. inter eos druidae ingeniis
celsiores, ut auctoritas Pythagorae decreuit, sodaliciis adstricti
consortiis, quaestionibus occultarum rerum altarumque erecti
sunt et despectantes humana pronuntiarunt animas inmortales.

---

2 dıſtunete *V* 6 donenſıſ *V* 8 ex 9 tranſrenanıſ *V* 14 amfıtryonıſ *V* 17 ſuſcıpıſſeque *V* 18 focea *V* 20 lucanıam uelımalıa (*emend. man. sec.*) *V* 21 manſılıam (*emend. man. rec.*) *V* 23 ſatıetatıſ *V* 25 uardoſ *V* Druidas *Gelenius:* dratıſ *V*, Drasidae *coniecit Gardthausenus* uardı *V* 27 serio uim *scripsi:* ſeruıanı *V*, seriem *uulgo*, summa *Gelenius* 28 eos *scripsi:* eſ *V* dryandę *V*, Drasidae *coniecit Gardthausenus* 31 et deſpectanteſ — ınmortaleſ *in margine a man. sec. add.* (*in contextu* 16 *litterarum lacuna*) *in V*

Hanc Galliarum plagam ob suggestus montium arduos et 10
horrore niuali semper obductos orbis residui incolis antehac
paene ignotam nisi qua litoribus est uicina, munimina clau-
dunt undique natura uelut arte circumdata. / et a latere qui- 2
dem australi Tyrrheno adluitur et Gallico mari: qua cae-
leste suspicit plaustrum, a feris gentibus fluentis distinguitur
Rheni: ubi occidentali subiecta est sideri, Oceano et altitudine
Pyrenaei urgetur; unde ad solis ortus adtollitur, aggeribus
cedit Alpium Cottiarum: quas rex Cottius perdomitis Galliis
solus in angustiis latens inuiaque locorum asperitate confisus
lenito tandem tumore in amicitiam Octauiani receptus prin-
cipis molibus magnis exstruxit ad uicem memorabilis muneris,
conpendiarias et uiantibus oportunas, medias inter alias Alpes
uetustas, super quibus conperta paulo postea referemus. / in 3
his Alpibus Cottiis, quarum initium a Segusione est oppido,
praecelsum erigitur iugum, nulli fere sine discrimine penetra-
bile. est enim e Galliis uenientibus prona humilitate deuexum, 4
pendentium saxorum altrinsecus uisu terribile praesertim uerno
tempore, cum liquente gelu niuibusque solutis flatu calidiore
uentorum per diruptas utrimque angustias et lacunas prui-
narum congerie latebrosas descendentes cunctantibus plantis
homines et iumenta procidunt et carpenta, idque remedium
ad arcendum exitium repertum est solum quod pleraque uehi-
cula uastis funibus inligata pone cohibente uirorum uel boum
nisu ualido uix gressu reptante paulo tutius deuoluuntur. et
haec, ut diximus, anni uerno contingunt. / hieme uero humus 5
crustata frigoribus et tamquam leuigata ideoque labilis inces-
sum praecipitantem inpellit et patulae ualles per spatia plana
glacie perfidae uorant non numquam transeuntes. ob quae
locorum callidi eminentes ligneos stilos per cautiora loca de-
figunt, ut eorum series uiatorem ducat innoxium: qui si
niuibus operti latuerint, montanis defluentibus riuis euersi,
gnaris agrestibus praeuiis difficile peruadunt. a summitate 6

---

3 munımıma *V* 8 pyreneı *V* urgetur *scripsi:* ſurgıtur *V et Gelenius* 10 confiſum *V* 11 receptıſ *V* 12 at *V* 13 uıuantıbuſ *V* 15 ſegutıone *V* 16 nullı fereſ ınedıa crımıne (c *a man. sec. in rasura*) *V* penetrabılı *V* 19 flata *V* 24 bonum nıſı *V* 29 glatıae *V* 30 defiguntur ut *V* 33 gnaris (*et postea* peruadunt) *Hauptius:* grauēſ *V* peruaduntur *V*

autem huius Italici cliui planities ad usque stationem nomine
Martis per septem extenditur milia, et hinc alia celsitudo
erectior aegreque superabilis ad Matronae porrigitur uerticem,
7 cuius uocabulum casus feminae nobilis dedit. / unde decliue
quidem iter sed expeditius ad usque castellum Virgantiam
patet. huius sepulcrum reguli, quem itinera struxisse retuli-
mus, Segusione est moenibus proximum manesque eius ratione
gemina religiose coluntur, quod iusto moderamine rexerat suos
et adscitus in societatem rei Romanae quietem genti praestitit
8 sempiternam. / et licet haec, quam diximus uiam, media sit et
conpendiaria magisque celebris, tamen etiam aliae multo antea
9 temporibus sunt constructae diuersis. / et primam Thebaeus
Hercules ad Geryonem extinguendum, ut relatum est, et
Tauriscum lenius gradiens prope maritimas conposuit Alpes,
hisque harum indidit nomen; Monoeci similiter arcem et por-
tum ad perennem sui memoriam consecrauit. deinde emensis
postea saeculis multis hac ex causa sunt Alpes excogitatae
10 Poeninae. / superioris Africani pater P. Cornelius Scipio Sa-
guntinis memorabilibus aerumnis et fide, pertinaci destinatione
Afrorum obsessis iturus auxilio in Hispaniam traduxit onustam
manu ualida classem, sed ciuitate potiore Marte deleta Hanni-
balem sequi nequiens triduo ante transito Rhodano ad partes
Italiae contendentem nauigatione ueloci intercurso spatio maris
haut longo degressurum montibus apud Genuam obseruabat
Liguriae oppidum, ut cum eo, si copiam fors dedisset, uiarum
11 asperitate fatigato decerneret in planitie. / consulens tamen rei
communi Cn. Scipionem fratrem ire monuit in Hispanias ut
Hasdrubalem exinde similiter erupturum arceret. quae Hanni-
bal doctus *a* perfugis, ut erat expeditae mentis et callidae,
Taurinis ducentibus accolis per Tricasinos et oram Vocontio-

---

1 planıcieſ *V* 6 ſepulchrum *V* 8 relıgıone *V* 12 thebeuſ hırculıſ *V* 15 hisque *Gardthausenus*: hıque *V*, hicque *Gelenius* moenecı *V* 16 at *V* 18 publıuſ *V* 19 b; *in* memorabılıb; *in rasura a man. sec. in V* aerumnıſ ptınacı et fıde *V* 20 aforum (*emend. man. rec.*) *V* auxılıo *add. man. sec. in V* honuſtam *V* 21 potıorem arte *V* 22 ſe quıneq; enſ trıduo *V* 24 haut (*emend. man. rec.*) *V* 25 oppıdum — 26 aſperıtate *in margine add. man. aeque antiqua* (*in contextu in lacuna* 11 *litterarum* đ) *V* planıcıe *V* 27 gn̄ *scripsit man. sec. in V* 29 a *om. V*, *add. Gelenius* 30 trıcaſınoſ *sic V* uocontıgrum *V*

rum extremam ad saltus Tricorios uenit. indeque exorsus aliud
iter antehac insuperabile fecit excisaque rupe in inmensum
elata, quam cremando ui magna flammarum acetoque infuso
igni dissoluit, per Druentiam flumen gurgitibus uagis intutum
regiones occupauit Etruscas. hactenus super Alpibus. nunc
ad restantia ueniamus.

Temporibus priscis cum laterent hae partes ut barbarae, 11
tripertitae fuisse creduntur in Celtas eosdemque Gallos diuisae
et Aquitanos et Belgas, lingua institutis legibusque discre-
pantes. et Gallos quidem, qui Celtae sunt, ab Aquitanis 2
Garumna disterminat flumen, a Pyrenaeis oriens collibus post-
que oppida multa transcursa in Oceano delitescens. a Belgis 3
eandem gentem Matrona discernit et Sequana, amnes magni-
tudinis geminae: qui fluentes per Lugdunensem post circum-
clausum ambitu insulari Parisiorum castellum, Lutetiam no-
mine, consociatim meantes protinus prope castra Constantia
funduntur in mare. horum omnium apud ueteres Belgae dice- 4
bantur esse fortissimi ea propter quod ab humaniore cultu
longe discreti nec aduenticiis effeminati deliciis, diu cum trans-
rhenanis certauere Germanis. Aquitani enim, ad quorum 5
litora ut proxima placidaque merces aduenticiae conuehuntur,
moribus ad mollitiem lapsis facile in dicionem uenere Roma-
nam. regebantur autem Galliae omnes iam inde uti crebritate 6
bellorum urgenti cessere Iulio dictatori, potestate in partes
diuisa quattuor, quarum Narbonensis una, Viennensem intra
se continebat et Lugdunensem: altera Aquitanis praeerat uni-
uersis: superiorem et inferiorem Germaniam Belgasque duae
iurisdictiones isdem rexere temporibus. at nunc numerantur 7
prouinciae per omnem ambitum Galliarum: secunda Germania,

---

2 fecit *add. man. sec. sup. uers. in V* 3 acitoque infuſo acitoquae *V* 4 igni dissoluit *scripsi* (*cf. Liuius* XXI 37, 2 *'ardentiaque saxa infuso aceto putrefaciunt'*): infoli diſſoluit *V*, in solidam soluit *coniecit Gardthausenus*, dissoluit *Gelenius* droentiam *V* intotum *V* 5 ſep *V* 8 tripentitae *V* 9 aequitanoſ *V* 10 celte *V* 11 garunna *V* pyreneiſ *V* 12 deliti-ſcenſ *V* *post* belgiſ *sup. uers.* Q (*ut uid.*) *add. man. sec. in V* 13 deſcendit *ante emend. recentissimae manus V* 15 luticia *V* 16 meanti meanteſq; q; *inductum*) *V* 17 apu(d)t (*emend. man. rec.*) *V* 19 (ef)feminati d(e)iliciſ ducū tranſ(r)henaniſ (*ter emend. man. rec.*) *V* 25 IIIIor inarbonenſiſ *V* biennenſe *V* 26 alter(a) (*emend. man. rec.*) *V* 28 iuriſdictioniſ *V*

prima ab occidentali exordiens cardine, Agrippina et Tungris
8 munita, ciuitatibus amplis et copiosis. dein prima Germania
ubi praeter alia municipia Mogontiacus est et Vangiones et
9 Nemetae et Argentoratus barbaricis cladibus nota. post has
Belgica prima Mediomatricos praetendit et Treuiros domicilium
10 principum clarum. huic adnexa secunda est Belgica, qua Am-
biani sunt, urbs inter alias eminens et Catelauni et Remi.
11 apud Sequanos Bisontios uidemus et Rauracos aliis potiores
oppidis multis. Lugdunensem primam Lugdunus ornat et Ca-
billonus et Sennones et Biturrigae et moenium Augustuduni
12 magnitudo uetusta. secundam enim Lugdunensem Rotomagi
et Turini Mediolanium ostendunt et Tricasini: Alpes Graiae
et Poeninae exceptis obscurioribus habent et Auenticum, de-
sertam quidem ciuitatem sed non ignobilem quondam ut aedi-
ficia semiruta nunc quoque demonstrant. hae prouinciae ur-
13 besque sunt splendidae Galliarum. *in* Aquitania quae Pyre-
naeos montes et eam partem spectat Oceani, quae pertinet ad
Hispanos, prima prouincia est Aquitanica, amplitudine ciui-
tatum admodum culta: omissis aliis multis Burdigala et Ar-
14 uerni excellunt et Santones et Pictaui. nouem populos Ausci
commendant et Vasatae. in Narbonensi Elusa et Narbona et
Tolosa principatum urbium tenent. Viennensis ciuitatum exul-
tat decore multarum, quibus potiores sunt Vienna ipsa et
Arelate et Valentia: quibus Massilia iungitur, cuius societate
et uiribus in discriminibus arduis fultam aliquotiens legimus
15 Romam. his prope Salluuii sunt et Nicaea et Antipolis in-
16 sulaeque Stoechades. et quoniam ad has partes opere con-
texto peruenimus, silere super Rhodano maximi nominis flu-
mine incongruum est et absurdum. a Poeninis Alpibus effu-

---

1 agrıpına *V* tungrıſ (*emend. man recentiss.*) *V* 3 mogontıatuſ *V* 5 treuerof *V* 7 catelaunıctremı *V* 9 cabyllonеſ (*emend. man. sec.*) *V* 10 ſennoneſ (*prima* n *a man. sec. inducta*) *V* ueturrıgae *V* 11 rotomagı (*emend. man. sec.*) *V* 13 *post* obscurioribus *ut uid. lac.* 3 *litt. in V; sed nihil uidetur excidisse* aduentıcum *V* 16 in *om. V* pyreneoſ *V* 17 eam *Gelenius:* aean (*pr.* a *inducta*) *V* 20 cantoneſ *V* pıctıcuı *ut uid. V* populuſ *V* 21 luſa (*emend. man. sec.*) *V* 22 *post* tolosa *add.* et *V* 24 arelatae *V* 25 fulta *V* 26 et nıcee tantıpolıſ ınſule qua eſto et chadeſ *a man. sec. in rasura add. in V* 28 ſuperhodano *add. man. aut prima aut sec. in margine V*

siore copia fontium Rhodanus fluens et procliui impetu ad
planiora degrediens proprio agmine ripas occultat et paludi
sese ingurgitat nomine Limanno eamque intermeans nusquam
aquis miscetur externis sed altrinsecus summitates undae prae-
terlabens segnioris quaeritans exitus uiam sibi impetu ueloci
molitur./ unde sine iactura rerum per Sapaudiam fertur et 17
Sequanos longeque progressus Viennensem latere sinistro per-
stringit, dextro Lugdunensem et emensus spatia flexuosa Ararim,
quem Sauconnam appellant, inter Germaniam primam fluentem,
suum in nomen adsciscit, qui locus exordium est Galliarum.
exindeque non millenis passibus sed leugis itinera metiuntur./
hinc Rhodanus aquis aduenis locupletior uehit grandissimas 18
naues, uentorum difflatu iactari saepius adsuetas finitisque in-
teruallis, quae ei natura praescripsit, spumeus Gallico mari
concorporatur per patulum sinum, quem uocant ad gradus,
ab Arelate octauo decimo ferme lapide disparatum. sit satis
de situ locorum. nunc figuras et mores hominum designabo.

Celsioris staturae et candidi paene Galli sunt omnes et 12
rutili luminumque toruitate terribiles, auidi iurgiorum et sub-
latius insolentes. nec enim eorum quemquam adhibita uxore
rixantem, multo fortiore et glauca, peregrinorum ferre poterit
globus, tum maxime cum illa inflata ceruice suffrendens pon-
deransque niueas ulnas et uastas admixtis calcibus emittere
coeperit pugnos ut catapultas tortilibus neruis excussas/ me- 2
tuendae uoces conplurium et minaces placatorum iuxta et ira-
scentium, tersi tamen pari diligentia cuncti et mundi, nec in
tractibus illis maximeque apud Aquitanos poterit aliquis uideri
uel femina licet perquam pauper ut alibi frustis squalere panno-

1 hrodanuſ *V* at plenıora *V* 3 ıter meanſ *V*. 4 ſummıtatıſ *V* 5 ſegnıorıſ entanſ (*non* entanſ; i *add. man. sec.*) *V* 6 per Sapaudiam *Valesius:* p penſa paudıum *V* 7 praeſtrıngıt dexter *V* 8 ſpatıo *V* 9 inter Germaniam primam] *locus desperatus: cf. Hadrianus Valesius* 10 in *Gelenius:* et *V* 12 ..han..rhodanuſ adquıſ *V* 13 dıfflato *V* ınteruallеſ *V* 14 natura *add. man. sec. in V* ſpumeoſ *V* 16 aralaete *V* 18 celſioreſ *V* candı *V* 19 torııtatet terrıbıleſ *V* et ſub *in* et ſublacıuſ *in rasura a man sec. in V* 21 multoſ *V* 22 ſufferendenſ *V* 23 uınaſ *V* calcibus *uulgo:* adcıb; *V* 24 excuſaſ *V* 27 fractıbuſ *V* aqua .... poterıt *V* alıquı *add. man. sec. sup. uers. in V* 28 fruſtra *V* pannoſorum *V*

3 rum. ad militandum omnis aetas aptissima et pari pectoris
robore senex ad procinctum ducitur et adultus gelu duratis
artubus et labore adsiduo multa contempturus et formidanda.
nec eorum aliquando quisquam ut in Italia munus Martium
pertimescens pollicem sibi praecidit, quos iocaliter murcos appel-
4 lant. uini auidum genus, adfectans ad uini similitudinem
multiplices potus et inter eos humiles quidam obtunsis ebrie-
tate continua sensibus, quam furoris uoluntariam speciem esse
Catoniana sententia definiuit, raptantur discursibns uagis ut
uerum illud uideatur quod ait defendens Fonteium Tullius
'Gallos post haec dilutius esse poturos' quod illi uenenum esse
arbitrabantur.

5 Hae regiones, praecipue quae confinis Italicis, paulatim
leui sudore sub imperium uenere Romanum primo temptatae
per Fuluium, deinde proeliis paruis quassatae per Sextium, ad
ultimum per Fabium Maximum domitae. cui negotii plenus
effectus asperiore Allobrogum gente deuicta hoc indidit cogno-
6 mentum. nam omnes Galliae, nisi qua paludibus inuiae fuere
Sallustio docetur auctore post decennalis belli mutuas clades
sub .... societatique nostrae foederibus iunxit aeter-
nis. euectus sum longius sed remeabo tandem ad coepta.

13 Domitiano crudeli morte consumpto Musonianus eius suc-
cessor orientem praetoriani regebat potestate praefecti, fa-
cundia sermonis utriusque clarus. unde sublimius quam spe-
2 rabatur eluxit. Constantinus enim cum limatius superstitionum
quaereret sectas, Manichaeorum et similium, nec interpres in-
ueniretur idoneus, hunc sibi commendatum ut sufficientem
elegit: quem officio functum perite Musonianum uoluit apel-
lari, ante Strategium dictitatum et ex eo percursis honorum
gradibus multis ascendit ad praefecturam, prudens alia tolera-
bilisque prouinciis et mitis et blandus set ex qualibet occasione
maximeque ex controuersis litibus, quod nefandum est, et in

2 ruboreſ enexat *V* 3 et^{ad} labore (*emend. man. sec.*) *V* 9 *p.* 110,24 *Iordani* 10 fontenm *V* 14 leui sudore (*et deinde* uenere) *Salmasius*: leuiſ odore (*s in. rasura*) (*et deinde* uenire) *V*, leuius odere *coniecit Lindenbrogius* 16 fauium *V* 20 ſub .... ſocietatique *V* (subegit Caesar *suppleuit Gelenius*, Sulpicio Marcello coss. subegit Caesar *Gardthausenus*) foederis *V* 21 at *V* 23 oriente *V* 26 manicheorum *V* 29 percuſſiſ *V* 31 prouintiſ *V* blanduſ et *V*

totum lucrandi auiditate sordescens, ut inter alia multa euidenter apparuit in quaestionibus agitatis super morte Theophili Syriae consularis, proditione Caesaris Galli, impetu plebis promiscae discerpti, ubi damnatis pauperibus, quos cum haec agerentur, peregre fuisse constabat, auctores diri facinoris exutis patrimoniis absoluti sunt diuites.

Hunc Prosper adaequitabat, pro magistro equitum, agente 3
etiam tum in Galliis, militem regens, abiecte ignauus et, ut ait comicus, arte despecta furtorum rapiens propalam.

Quis concordantibus mutaque commercia uicissim sibi con- 4
ciliando locupletatis Persici duces uicini fluminibus, rege in ultimis terrarum suarum terminis occupato per praedatorios globos nostra uexabant, nunc Armeniam, aliquotiens Mesopotamiam confidentius incursantes Romanis ductoribus ad colligendas oboedientium exuuias occupatis.

LIBER XVI

Haec per orbem Romanum fatorum ordine contexto uer- 1
sante Caesar apud Viennam in collegium fastorum a consule octiens Augusto adscitus urgente genuino uigore pugnarum fragores caedesque barbaricas somniabat, colligere prouinciae
fragmenta iam parans, si adfuisset flatu tandem secundo. quia 2
igitur res magnae quas per Gallias uirtute felicitateque correxit, multis ueterum factis fortibus praestant, singula serie progrediente monstrabo, instrumenta omnia mediocris ingenii,
si suffecerint, commoturus./ quicquid autem narrabitur, quod 3
non falsitas arguta concinnat sed fides integra rerum absoluit, documentis euidentibus fulta ad laudatiuam paene materiam

---

2 quiſitionibuſ *in* queſtionibuſ *emend. a man. sec. in V* 3 proditioni *V* 4 promiſce diſcepti *V* 6 auctoriſ *V* 7 adaequitabat *sic V* aequitum *V* 8 galliſ *V* abiectae *V* *Plautus Epidico* I 1,10 9 deſpectatur uorum *V* 11 fluminib; uicini *V* 13 glouoſ *V* nun^c (*emend. man. sec.*) *V* aliquot *V* 15 exubiaſ *V* *subscriptum* EXPLICIT LIBER XV INCIP̄ LIBER XVI FELICIT̄ *in V*

17 factorum *V* 19 urgènte *V* 20 caediſque *V* ſomnabat *V* prouintiae *V* 23 feriae *V* 25 ſufficerint *V*

4 pertinebit. uidetur enim lex quaedam uitae melioris hunc iu-
uenem a nobilibus cunis ad usque spiritum comitata supre-
mum. namque incrementis uelocibus ita domi forisque con-
luxit ut prudentia [Vespasiani filius] Titus alter aestimaretur,
bellorum gloriosis cursibus Traiani simillimus, clemens ut An-
toninus, rectae perfectaeque rationis indagine congruens Marco,
5 ad cuius aemulationem actus suos effingebat et mores. et
quoniam, ut Tulliana docet auctoritas, omnium magnarum ar-
tium sicut arborum altitudo nos delectat, radices stirpesque
non item, sic praeclarae huius indolis rudimenta tunc multis
obnubilantibus tegebantur, quae anteferri gestis eius postea
multis et miris hac ratione deberent, quod adulescens pri-
maeuus ut Erechtheus in secessu Mineruae nutritus ex aca-
demiae quietis umbraculis non e militari tabernaculo in pul-
uerem Martium tractus strata Germania pacatisque rigentis
Rheni meatibus cruenta spirantium regum hic sanguinem fudit,
alibi manus catenis adflixit.

2 Agens itaque negotiosam hiemem apud oppidum ante di-
ctum inter rumores qui uolitabant adsidui, conperit Augustu-
duni ciuitatis antiquae muros spatiosi quidem ambitus sed carie
uetustatis inualidos barbarorum impetu repentino insessos, tor-
pente praesentium militum manu ueteranos concursatione per-
uigili defendisse, ut solet abrupta saepe discrimina salutis
2 ultima desperatio propulsare. nihil itaque remittentibus curis,
ancillari adulatione posthabita, qua eum proximi ad amoeni-
tatem flectebant et luxum, satis omnibus conparatis VIII Ka
lendas Iulias Augustudunum peruenit uelut dux diuturnus ui-
ribus eminens et consiliis per diuersa palantes barbaros ubi
3 dedisset fors copiam adgressurus. habita itaque deliberatione
adsistentibus locorum peritis, quodnam iter eligeretur ut tutum,
multa ultro citroque dicebantur aliis per Arbor ....
quibusdam per Sedelaucum et Coram iri debere firmantibus.

---

2 ſuppremum *V* 4 uespassiani (*ita V*) filius *deleuit Wagnerus* 8 *de Oratore* III 46 9 ſturpiſque (*emend. man. rec.*) *V* 10 r•u•dimenta *V* 12 hoc (*emend. man. sec.*) *V* adulıſcenſ *V* 13 erectheuſ *V* 15 artuum *V* 16 hrenı *V* ſanguınum *V* 17 manıb; *V* 19 *ante* conperıt *inductum* qm *in V* 21 torrente *V* 22 concuſſatıone *V* 24 dıſperatıo *V* 25 quae eum *V* 26 oronıbuſ *V* 30 elıgegretur (*post.* g *inducta*) ut tota *V* 31 palıſ *V* 32 ſedelauco *V* cora *V*

sed cum subsererent quidam Siluanum paulo ante magistrum 4
peditum per conpendiosas uias, uerum suspectas quia tenebris
multis umbrantur, cum octo auxiliarium milibus aegre transisse, fidentius Caesar audaciam uiri fortis imitari magnopere
nitebatur. et nequa interueniat mora, adhibitis cataphracta- 5
riis solis et ballistariis parum ad tuendum rectorem idoneis
percurso eodem itinere Autosidorum peruenit. ubi breui, sicut 6
solebat, otio cum milite recreatus ad Tricasinos tendebat et barbaros in se cateruatim ruentes partim cum timeret ut ampliores confertis lateribus obseruabat, alios occupatis habilibus locis decursu facili proterens, non nullos pauore traditos cepit, residuos in curam celeritatis omne quod poterant conferentes, quia sequi non ualebat grauitate praepeditus armorum, inno-
cuos abire perpessus est. proinde certiore iam spe ad resi- 7
stendum ingruentibus confirmatus per multa discrimina uenit Tricasas adeo insperatus ut eo portas paene pulsante diffusae multitudinis barbarae metu aditus urbis non sine anxia pan-
deretur ambage. et paulisper moratus dum fatigato consulit 8
militi, ciuitatem Remos nihil prolatandum existimans petit, ubi in unum congregatum exercitum uehentem .... iusserat opperiri praesentiam suam: cui praesidebat Vrsicini successor Marcellus et ipse Vrsicinus ad usque expeditionis
finem agere praeceptus isdem in locis. post uariatas itaque 9
sententias plures cum placuisset per Decem pagos Alamannam adgredi plebem, densatis agminibus tendebat illuc solito ala-
crior miles. et quia dies umectus et decolor uel contiguum 10
eripiebat aspectum, iuuante locorum gnaritate hostis tramite obliquo discurso post Caesaris terga legiones duas arma cogentes adorti paene delessent ni subito concitus clamor socio-
rum auxilia coegisset. hinc [et] deinde nec itinera nec flumina 11
transire posse sine insidiis putans erat prouidus et cunctator, *quod* praecipuum bonum in magnis ductoribus opem ferre solet
exercitibus et salutem. audiens itaque Argentoratum Broto- 12

2 quıante mumıbrıſ multıſ *V* 3 mılib; (*emend. man. rec.*) *V* 4 emıtarı *V* 5 catafractarıſ *V* 7 percuſſo *V* auto...... ſudorum *V* 9 caterıatım (*emend. man. sec.*) *V* ruentıſ *V* 11 coepıt *V* 20 *lac.* 17 *litt. in V* 21 operıri *V* tuam *V* 24 alamannıam *V* 28 leonef (*emend. man. sec.*) *V* 29 delıſſent *V* 30 auxılıo *V* et *del. Langenus* 32 quod *om. V, add. Gelenius* magınıſ *V* 33 brotomago *V*

magum Tabernas Salisonem Nemetas et Vangionas et Mogon-
tiacum ciuitates barbaros possidentes territoria earum habitare
— nam ipsa oppida ut circumdata retiis busta declinant —
primam omnium Brotomagum occupauit eique iam aduentanti
13 Germanorum *manus* pugnam intentans occurrit. cumque in
bicornem figuram acie diuisa conlato pede res agi coepisset
exitioque hostes urgerentur ancipiti, captis non nullis, aliis in
ipso proelii feruore truncatis residui discessere celeritatis prae-
sidio tecti.

3 Nullo itaque post haec repugnante ad recuperandam ire
placuit Agrippinam ante Caesaris in Gallias aduentum excisam,
per quos tractus nec ciuitas ulla uisitur nec castellum nisi
quod apud Confluentes, locum ita cognominatum ubi amnis
Mosella confunditur Rheno, Rigomagum oppidum est et una
2 prope ipsam Coloniam turris./ igitur Agrippinam ingressus
non ante motus est exinde quam Francorum regibus furore
mitescente perterritis pacem firmaret rei publicae interim pro-
3 futuram et urbem reciperet munitissimam. quibus uincendi
primitiis laetus per Treueros hiematurus apud Senonas oppi-
dum tunc oportunum abscessit. ubi bellorum inundantium
molem umeris suis, quod dicitur, uehens scindebatur in mul-
tiplices curas ut milites qui a solitis desciuere praesidiis, redu-
cerentur ad loca suspecta et conspiratas gentes in noxam Ro-
mani nominis disiectaret ac prouideret ne alimenta deessent
exercitui per uaria discursuro.

4 Haec sollicite perpensantem hostilis adgreditur multitudo
oppidi capiundi spe in maius accensa, ideo confidentes quod
ei nec scutarios adesse prodentibus perfugis didicerant, nec
gentiles, per municipia distributos ut commodius uescerentur.
cum autem ....

2 ...... clausa ergo urbe murorumque intuta parte firmata
ipse cum armatis die noctuque inter propugnacula uisebatur

---

1 ſalıſonenemetaſ *V* 2 eorum *V* 3 lustra *Accursius* 4 brotomagum (*emend. man. sec.*) *V* 5 manuſ *om. V, add. Gelenius* 7 ſurgerentur *V* 11 agrıpınam *V* 17 mıtıſcente *V* firmare *V* 19 *ante* ſenonaſ *inducta* h *in V* 22 milites *Gelenius:* mulıereſ *V* 24 deſıectaret *V* p̄uıderet *V* 27 ɔfident̄ quod et nec *V* 28 prodentibus *Gelenius:* et ꝓde montıb; *V* 29 ne *V* 30 *inter* autem *et* clauſa 46 *litterarum lacuna in V* 31 murorum urbe quae ıntota *V*

et pinnas, ira exundante substridens cum erumpere saepe co-
natus paucitate praesentis manus inpediretur. post tricesimum
denique diem abiere barbari tristis inaniter stulteque cogitasse
ciuitatis obsidium mussitantes. /at, quod indignitati rerum est 3
adsignandum, periclitanti Caesari distulit suppetias ferre Mar-
cellus *magister* equitum agens in stationibus proximis, cum
etiam si ciuitas absque principe uexaretur, opposita multitu-
dine malis obsidionalibus expediri deberet. /hoc metu solutus 4
efficacissimus Caesar prouidebat constanti sollicitudine ut mili-
tum diuturno labori quies succederet aliqua licet breuis ad
recreandas tamen sufficiens uires, quamquam ultima squalentes
inopia terrae saepe uastitatae exigua quaedam uictui congrua
aggerebant. uerum hoc quoque diligentia curato peruigili, ad- 5
fusa laetiore spe prosperorum, sublato animo ad exequenda
plurima consurgebat.

Primum igitur factuque difficile temperantiam ipse sibi in- **5**
dixit atque retinuit tamquam adstrictus sumptuariis legibus
uiueret, quas ex rhetris Lycurgi [id est axibus] Romam trans-
latas diuque obseruatas et senescentes paulatim reparauit Sulla
dictator reputans ex praedictis Democriti quod ambitiosam men-
sam fortuna, parcam uirtus adponit./ id enim etiam Tuscu- 2
lanus Cato prudenter definiens, cui Censorii cognomentum
castior uitae indidit cultus 'magna' inquit 'cura cibi, magna
uirtutis incuria'./ denique cum legeret libellum adsidue, quem 3
Constantius ut priuignum ad studia mittens manu sua con-
scripserat, praelicenter disponens quid in conuiuio Caesaris
inpendi deberet: fasianum et uuluam et sumen exigi uetuit
et inferri, munificis militis uili et fortuito cibo contentus.

Hinc contingebat ut noctes ad officia diuideret tripertita, 4
quietis et publicae rei et musarum, quod factitasse Alexandrum
legimus magnum. sed multo hic fortius. ille namque aenea
concha supposita brachio extra cubile protento pilam tenebat
argenteam, ut cum neruorum uigorem sopor laxasset infusus,

2 praeſente *V* 4 ciuitati ſubſidium *V* Et *V* 5 ſuppeti aferre *V* 6 magiſter *om. V, add. Gelenius* aequitum *V* 10 ſuccideret *V* 12 congruaſ *V* 13 operuigili *V* 14 laetioreſ pproſperorum *V* 16 dixit *V* 17 retiuſ *V* 18 Lycurgi *delebat Wagnerus* id est axibus *deleui* 19 ſylla *V* 21 fortunam' parca *V* *p.* 110, 21 *Iordani* 23 inquid *V* ibi (c *superscr.*) (*emend. man. sec.*) *V* 29 contingebant *V* 33 neruorē (um *superscr.*) (*emend. man. rec.*) *V*

5 gestaminis lapsi tinnitus abrumperet somnum./ Iulianus uero
absque instrumento quotiens uoluit euigilauit et nocte dimi-
diata semper exsurgens non e plumis uel stragulis sericis am-
biguo fulgore nitentibus sed ex tapete et σισύρᾳ, quam uul-
garis simplicitas susurnam appellat, occulte Mercurio suppli-
cabat, quem mundi uelociorem sensum esse, motum mentium
suscitantem theologicae prodidere doctrinae: atque in tanto
6 rerum defectu explorate rei publicae munera curabat./ post
quae ut ardua et seria terminata ad procudendum ingenium
uertebatur et incredibile quo quantoque ardore principalium
rerum notitiam celsam indagans et quasi pabula quaedam
animo ad sublimiora scandendi conquirens per omnia philoso-
7 phiae membra prudenter disputando currebat. sed tamen cum
haec effecte pleneque colligeret, nec humiliora despexit, poe-
ticam mediocriter et rhetoricam — ut ostendit orationum epi-
stularumque eius cum grauitate comitas incorrupta — et no-
strarum externarumque rerum historiam multiformem. super
8 his aderat latine quoque disserendi sufficiens sermo. si itaque
uerum est quod scriptores uarii memorant Cyrum regem et
Simonidem lyricum et Hippian Eleum sophistarum acerrimum
ideo ualuisse memoria quod epotis quibusdam remediis id im-
petrarunt, credendum est hunc etiam tum adultum totum me-
moriae dolium, si usquam repperiri potuit, exhausisse. et
haec quidem pudicitiae uirtutumque sunt signa nocturna.
9 Diebus uero quae ornate dixerit et facete, quaeue in appa-
ratu uel in ipsis egerit congressibus proeliorum, aut in re
ciuili magnanimitate correxerit et libertate, suo quaeque loco
10 demonstrabuntur. cum exercere proludia disciplinae castrensis
philosophus cogeretur ut princeps, artemque modulatius ince-
dendi per pyrrhicham concinentibus disceret fistulis, uetus illud
prouerbium ‘clitellae boui sunt inpositae: plane non est no-

2 dımedıata *V* 3 plurımıſ *V* 4 nıtentıbuſ .... | *V* σισύρᾳ] ſyra *V* 5 ſuſurnam *sic V et Gelenius* appellant (n a (*man. sec. deleta*) *V* 8 exploranter (nter *in rasura*). eı. p̄. m ..... curabat. Poſtq; *V*, *suppleuit Valesius* 12 ſcandentı *V* 15 rethorıcam (h *supra add. et post.* h *deleta a man. rec.*) *V* epıſtolarumque *V* 17 exterrumq; (et, a supra) *V* 18 latınae *V* 20 helum *V* 25 ornatae *V* 27 correxerit *scripsi:* correxıt *V* 28 exercerı (e supra; *emend. man. rec.*) *V* 29 ıncendendı *V* 30 pyrıcham *V* uelut *V*

strum onus' Platonem crebro nominans exclamabat. inductis 11
quadam sollemnitate agentibus in rebus in consistorium ut
aurum acciperent, inter alios quidam ex eorum consortio, non
ut moris est pansa chlamyde sed utraque manu cauata suscepit.
et imperator 'rapere' inquit 'non accipere sciunt agentes in
rebus'. aditus a parentibus uirginis raptae, eum qui uiolarat, 12
conuictum relegari decreuit. hisque indigna pati querentibus
quod non sit morte multatus, responderat hactenus 'incusent
iura clementiam sed imperatorem mitissimi animi legibus prae-
stare ceteris decet'. egressurum eum ad expeditionem plures 13
interpellant ut laesi, quos audiendos prouinciarum rectoribus
commendabat: et reuersus, quid egerint singuli quaerens, de-
lictorum uindictas genuina lenitudine mitigabat. ad ultimum 14
exceptis uictoriis, per quas cadentes saepe incolumi contumacia
barbaros fudit, quod profuerit anhelantibus extrema penuria
Gallis hinc maxime claret quod primitus partes eas ingressus
pro capitibus singulis tributi nomine uicenos quinos aureos
repperit flagitari, discedens uero septenos tantum munera uni-
uersa complentes: ob quae tamquam solem sibi serenum post
squalentes tenebras adfulsisse cum alacritate et tripudiis laeta-
bantur. denique id eum ad usque imperii finem et uitae 15
scimus utiliter obseruasse ne per indulgentias quas appellant,
tributariae rei concederet reliqua. norat enim hoc facto se
aliquid locupletibus additurum cum constet ubique pauperes
inter ipsa dictorum exordia soluere uniuersa sine laxamento
conpelli.

Inter has tamen regendi moderandique uias bonis princi- 16
pibus aemulandas barbarica rabies exarserat *in* maius. utque 17
bestiae custodum neglegentia raptu uiuere solitae ne his qui-
dem remotis adpositisque fortioribus abscesserunt sed tume-
scentes inedia sine respectu salutis armenta uel greges incur-
sant, ita etiam illi cunctis quae diripuere consumptis fame

---

1 exclamat *V* inducet et ejuf quadam follemni ..... agenf *V* 4 clamide *V* capuata *V* 5 inquid *V* 6 Audituf *V* uirginef *V* 7 quaerentibuf *V* 9 mitiffimuf *V* 14 incolŏmi *V* 15 ud *in* fudit *in rasura in V* paenuria *V* 17 capitulif *V* uicinof (*emend. man. rec.*) *V* 18 defcedenf *V* feptenof *V* 23 hoc *sup. uers. add. man. sec. in V* 24 cū *sup. uers. add. man. sec. in V* 28 in *om. V, add. Gelenius* 30 adpofituf-que *V* accefferunt *V* 31 inaedia *V*

urgente agebant aliquotiens praedas, interdum antequam con-
tingerent aliquid, oppetebant.
6 Haec per eum annum spe dubia, euentu tamen secundo
per Gallias agebantur. in comitatu uero Augusti circumlatra-
bat Arbetionem inuidia uelut summa mox adepturum decora
cultus imperatorii praestruxisse, instabatque ei strepens in-
mania comes Verissimus nomine arguens coram quod a gre-
gario ad magnum militiae culmen euectus hoc quoque non
2 contentus ut paruo locum adpeteret principalem. sed specia-
liter eum insectabatur Dorus quidam ex medico scutariorum,
quem nitentium rerum centurionem sub Magnentio Romae
prouectum retulimus accusasse Adelphium urbi praefectum ut
3 altiora coeptantem. cumque res *in* inquisitionem ueniret ne-
cessariisque negotio tentis obiectorum probatio speraretur tam-
quam per saturam subito cubiculariis suffragantibus ut loque-
batur pertinax rumor, et uinculis sunt exutae personae quae
stringebantur ut consciae et Dorus euanuit et Verissimus ilico
tacuit uelut aulaeo deposito scenae.
7 Isdem diebus adlapso rumore Constantius doctus obsesso
apud Senonas Caesari auxilium non tulisse Marcellum, eum
sacramento solutum abire iussit in larem. qui tamquam in-
iuria graui perculsus quaedam in Iulianum moliebatur auribus
2 Augusti confisus in omne patentibus crimen./ ideoque cum
discederet, Eutherius praepositus cubiculi mittitur statim post
eum siquid finxerit conuicturus. uerum ille hoc nesciens mox
uenit Mediolanum strepens et tumultuans ut erat uanidicus et
amenti propior, admissus in consistorium Iulianum ut proca-
cem insimulat, iamque ad euagandum altius ualidiores sibi
pinnas aptare: ita enim cum motu quodam corporis loque-
3 batur ingenti./ haec eo fingente licentius Eutherius ut postu-
lauit inductus iussusque loqui quod uellet, uerecunde et mo-
dice docet uelari ueritatem mendaciis. magistro enim armorum
— ut credebatur — cessante consulto industria uigili Caesarem
obsessum apud Senonas diu barbaros reppulisse apparitoremque

1 tenebant *V* 3 dubı *V* 5 decura *V* 9 paruulo cum *V* 12 adel-
fıum *V* 13 ın *om.* *V* 15 ſatyram *V* 18 uel auleo *V* 19 utlapſo *V*
21 habere *V* 27 proprıor *V* 28 ınſımul etıāque (*emend. man. sec.*) *V*
29 commotu *V* 30 *post* eo *inducta* l *in* *V* poſtulabıt *V* 32 uelare
uerıtate *V*

fidum auctori suo quoad uixerit fore obligata ceruice sua
spondebat.
Res monuit super hoc eodem Eutherio pauca subserere 4
forsitan non credenda, ea re quod si Numa Pompilius uel
Socrates bona quaedam dicerent de spadone dictisque religio-
num adderent fidem, a ueritate desciuisse arguebantur. sed
inter uepres rosae nascuntur et inter feras non nullae mite-
scunt. itaque carptim eius praecipua, quae sunt conperta,
monstrabo. / natus in Armenia sanguine libero captusque a 5
finitimis hostibus etiam tum paruulus abstractis geminis Ro-
manis mercatoribus uenundatus ad palatium Constanti dedu-
citur: ubi paulatim adulescens rationem recte uiuendi soller-
tiamque ostendebat, litteris quantum tali fortunae satis esse
poterat eruditus, cogitandi inueniendique dubia et scrupulosa
acumine nimio praestans, inmensum quantum memoria uigens,
benefaciendi auidus plenusque iusti consilii, quem si Constans
imperator olim ex adulto iamque maturum audiret honesta
suadentem et recta, nulla uel uenia certe digna peccasset. / is 6
praepositus cubiculi etiam Iulianum aliquotiens corrigebat Asia-
ticis coalitum moribus ideoque leuem. denique digressus ad
otium adscitusque postea in palatium semper sobrius et in
primis consistens ita fidem continentiamque uirtutes coluit
amplas ut nec prodidisse aliquando arcanum nisi tuendae causa
alienae salutis nec exarsisse cupidine plus habendi arcesseretur
ut ceteri. unde factum est ut subinde Romam secedens ibique 7
fixo domicilio consenescens, comitem circumferens conscien-
tiam bonam colatur a cunctis ordinibus et ametur, cum soleant
id genus homines post partas ex iniquitate diuitias latebras
captare secretas ut lucifugae uitantes multitudinis laesae con-
spectus. / cui spadonum ueterum hunc conparare debeam anti- 8
quitatem replicando conpluries inuenire non potui. fuerunt
enim apud ueteres licet oppido pauci fideles et frugi set ob
quaedam uitia maculosi. inter precipua enim quae eorum quis-
que studio possederat uel ingenio, aut rapax aut feritate con-

---

8 itaque *in rasura in V* 10 dum *V* 11 at *V* 12 paulatim .... aculeſ .... irationem *V suppleuit Valesius* 15 bigenſ *V* 17 adulto .... tamque *V, emendauit Valesius* 29 lucaefugae *V* laeſu *V* 32 frugeſ et *V* 34 poſſiderat uelint genio aut rapax et *V*

tentior fuit aut propensior ad laedendum, uel ingentibus nimium
blandus aut potentiae fastu superbior: ex omni latere autem
ita peritum neque legisse me neque audisse confiteor, aetatis
9 nostrae testimonio locupleti confisus./ uerum si forte scrupu-
losus quidam lector antiquitatum Menophilum Mithridatis Pon-
tici regis eunuchum nobis opponat, hoc monitu recordetur nihil
super eo relatum praeter id solum quod in supremo discrimine
10 gloriose monstrauit. ingenti proelio superatus a Romanis et
Pompeio rex praedictus fugiensque ad regna Colchorum adul-
tam filiam nomine Drypetinam uexatam asperitate morborum
in castello Synhorio huic Menophilo commissam reliquit. qui
uirginem omni remediorum solacio plene curatam patri tutis-
sime seruans cum a Manlio Prisco imperatoris legato muni-
mentum, quo claudebatur, obsideri coepisset defensoresque eius
4 deditionem meditari sentiret, ueritus ne parentis obprobrio
puella nobilis captiua superesset et uiolata, interfecta illa mox
gladium in uiscera sua conpegit. nunc redeam unde deuerti.
8 Superato ut dixi Marcello reuersoque Serdicam, unde
oriebatur, in castris Augusti per simulationem tuendae maie-
2 statis imperatoriae multa et nefanda perpetrabant./ nam siquis
super occentu soricis uel occursu mustelae uel similis signi
gratia consuluisset quemquam peritum, aut anile incantamentum
ad leniendum adhibuisset dolorem — quod medicinae quoque
admittit auctoritas — reus unde non poterat opinari delatus
raptusque in iudicium poenaliter interibat.
3 Per id tempus fer .... num quendam nomine
Danum terrore tenus uxor rerum leuium incusarat: certum an
incertum, hunc insontem Rufinus subsidebat — quo indicante
quaedam cognita per Gaudentium agentem in rebus, consula-
rem Pannoniae tunc Africanum, cum conuiuis retulimus inter-
fectum — apparitionis praefecturae praetorianae tum etiam prin-

---

1 propenſor *V* ingentibus *Hermannus:* ligendimuſ *V*, regentibus *coniecit Erfurdtius* nemium *V* 7 ſuperiore laetum *V* ſuppremo diſcrimen gloriosae *V* 9 aduitam *V* 11 menofilo *V* quib; orignem *V* 13 mallio prisco *V* monimentum *V* 15 meditariſ *V* 16 ſuperaſſet *V* 18 euerſoque *V* 19 a$\overset{u}{\text{n}}$gusti *V* maieſtati *V* 20 perpetrabant *sic V* siquis *Gelenius:* ſi *V* 21 ſoriceſ *V* ſigniſ *V* 22 gratiaſ (s *inducta V*) 27 incuſarat .... certum an • cincertum undenſotam rufinuſ ſubſeda *V: supplementa sunt Valesii* (hunc *addidi*) 30 retuliſſent et fectum *V* 31 dum *V*

ceps ob deuotionem. is ut loquebatur iactantius, uersabilem 4
feminam post nefandum concubitum in periculosam fraudem
inlexit, suasit consarcinatis mendaciis laesae maiestatis arces-
sere maritum insontem et fingere quod uelamen purpureum a
Diocletiani sepulcro furatus quibusdam consciis occultabat. his- 5
que ad multorum exitium ita formatis ipse spe potiorum ad
imperatoris peruolat castra excitaturus calumnias consuetas.
reque conperta iubetur Mauortius tunc praefectus praetorio,
uir sublimis constantiae crimen acri inquisitione spectare iuncto
ad audiendi societatem Vrsulo largitionum comite, seueritatis
itidem non inprobandae. exaggerato itaque negotio ad arbi- 6
trium temporum cum nihil post tormenta multorum inuenire-
tur iudicesque haererent ambigui, tandem ueritas respirauit
oppressa et in abrupto necessitatis mulier Rufinum totius ma-
chinae confitetur auctorem, nec adulterii foeditate suppressa
statimque legibus contemplatis concordes et iusti ambos sen-
tentia damnauere letali. quo cognito Constantius fremens et 7
tamquam uindicem salutis suae lugens extinctum missis equi-
tibus citis Vrsulum redire ad comitatum minaciter iussit ac
sistere ueritati, set ille spretis qui prohibebant, perrupit intre-
pidus ingressusque consistorium ore et pectore libero docuit
gesta hacque fiducia linguis adulatorum occlusis et praefectum
et se discrimine graui subtraxit.

Tunc illud apud Aquitanos euenit, quod latior fama uul- 8
garat. ueterator quidam ad lautum conuiuium rogatus et mun-
dum, qualia sunt in his regionibus plurima, cum uidisset lin-
teorum toralium par, duos clauos ita latissimos ut sibi uicissim
arte ministrantium cohaererent, mensamque operimentis paribus
tectam, anteriorem chlamydis partem utraque manu uehens
intrinsecus structuram omnem ut amictus adornauerat princi-
pales: quae res patrimonium diues euertit.

---

1 is *Valesius:* bıſ *V* loquebantur *V* 5 dıoclıtıanı ſepulchro *V* 7 ımperatoreſ *V* 10 urſu (*emend. man. sec.*) *V* 14 totıenſ *V* 15 adulten foedıtatē *V* 16 contemplatis *Valesius:* contemp *sequente* 25 *litterarum lacuna V* concordes et iusti (concordes *iam superscriptum in codice Colbertino*) *scripsi:* ordeſ et ıuſtıam *V* ambo *V* 17 laetalı *V* 19 iussit *Accursius:* poſſe *V* ac *Hauptius:* ad *V* 20 ille *uulgo:* tale *V* 22 atque *V* 24 ıllud *a man. pr. sup. lin. V* 26 uılıſſet *V* 27 par *Gelenius:* p *V* 28 partıbuſ *V* 29 clamıdıſ *V* 30 adorauerat *V* principales: quae *Hauptius:* prıncıpaleſq; *V*

9 Malignitate simili quidam agens in rebus in Hispania ad
cenam itidem inuitatus cum inferentes uespertina lumina pue-
ros exclamasse audisset ex usu 'uincamus † perun ....' sol-
lemne interpretatus atrociter, deleuit nobilem domum.
10 Haec taliaque ideo magis magisque crescebant quod Con-
stantius inpendio timidus semper se feriri sperabat ut Dionysius
tyrannus ille Siciliae, qui ob hoc idem uitium et tonstrices
docuit filias, necui alieno ora committeret leuiganda, aedemque
breuem ubi cubitare sueuerat, alta circumdedit fossa eamque
ponte solubili superstrauit, cuius disiectos asseres et axiculos
secum in somnum abiens transferebat eosdemque conpaginabat
11 lucis initio processurus. inflabant itidem has malorum ciui-
lium bucinas potentes in regia ea re ut damnatorum petita
bona suis adcorporarent essetque materia per uicinitates eorum
12 late grassandi. namque ut documenta liquida prodiderunt,
proximorum fauces aperuit primus omnium Constantinus sed
13 eos medullis prouinciarum saginauit Constantius. sub hoc
enim ordinum singulorum auctores infinita cupidine diuitiarum
arserunt sine iustitiae distinctione uel recti, inter ordinarios
iudices Rufinus primus praefectus praetorio et inter militares
equitum magister Arbetio, praepositusque cubiculi .... anus
quaestor et in urbe Anicii ....
auorum aemulationem posteritas tendens satiari numquam po-
tuit cum possessione multo maiore.

9 At Persae in oriente per furta et latrocinia potius quam,
ut solebant antea, per concursatorias pugnas hominum praedas
agitabant et pecorum, quis non numquam lucrabantur ut re-
pentini, aliquotiens superati multitudine militum amittebant,
interdum nihil prospicere prorsus quod poterat rapi permitte-
2 bantur. Musonianus tamen praefectus praetorio multis, ut ante
diximus, bonis artibus eruditus sed uenalis et flecti a ueritate

---

1 genſ (*emend. man. sec.*) *V* 2 caenam *V* 3 uıncamuſ perun .... lemne .... ınterpretatum *V*, *locus desperatus et desperandus* 5 haec ut aliquae (*emend. man. sec.*) *V* 6 *ante* ſemper *lacuna* 15 *litterarum in V* ferrı *V* dıonıſıuſ *V* 7 Secılıae (*emend. man. rec.*) *V* tonſetrıceſ *V* 10 dıſıectuſ *V* axıculo *V* 11 ſontıno *V* 14 atcorporarent *V* uıcını-tatıſ *V* 21 aequıtatum *V* cubıculı (*post.* i *in rasura*) ... lapſ.............. .... anuſ *V* 22 anıcııque .... uorum *V* 27 lucra-batur *V* 29 percumıttebantur *V*

pecunia facilis per emissarios quosdam fallendi perstringendique gnaros Persarum scitabatur consilia adsumpto in deliberationes huius modi Cassiano Mesopotamiae duce, stipendiis et discriminibus indurato diuersis./qui cum fide concinente spe- 3
culatorum aperte cognossent Saporem in extremis regni limitibus suorum sanguine fuso multiplici aegre propulsare gentes infestas, Tamsaporem ducem parti nostrae contiguum occultis per ignotos milites temptauere conloquiis ut si copiam fors dedisset, suaderet regi per litteras pacem tandem aliquando cum principe Romano firmare, ut hoc facto latere ab omni securus perduelles aduolaret adsiduos./paruit Tamsapor hisque 4
fretus refert ad regem quod bellis acerrimis Constantius inplicatus pacem postulat precatiuam. dumque ad Chionitas et Eusenos haec scripta mittuntur, in quorum confiniis agebat hiemem Sapor, tempus interstitit longum.

Haec dum per Eoas partes et Gallias pro captu temporum **10**
disponuntur, Constantius quasi recluso Iani templo stratisque hostibus cunctis Romam uisere gestiebat post Magnenti exitium absque nomine ex sanguine Romano triumphaturus./
nec enim gentem ullam bella cientem per se superauit aut 2
uictam fortitudine suorum conperit ducum uel addidit quaedam imperio aut usquam in necessitatibus summis primus uel inter primos est uisus, set ut pompam nimis extentam rigentiaque auro uexilla et pulcritudinem stipatorum ostenderet agenti tranquillius populo haec uel simile quicquam uidere nec speranti umquam nec optanti:/ignorans fortasse quosdam ueterum prin- 3
cipum in pace quidem lictoribus fuisse contentos, ubi uero proeliorum ardor nihil perpeti poterat segne, alium anhelante rabido flatu uentorum lenunculo se commisisse piscantis, alium ad Deciorum exempla uouisse pro re publica spiritum, alium hostilia castra per semet ipsum cum militibus infimis explo-

---

2 gnaruſ V 3 caſſionum V 5 cognoſcent (*emend. man. sec.*) V lımıtıbuſ *in rasura* V 6 ſuorum — 8 mılıteſ *add. manus aeque antiqua in margine* V 10 ad omnıſ V 13 precatiuam *Valesius:* precatıum V 15 hıemam V 16 eoſ V 17 quasi *Valesius:* quam V *post* templo *inductum* ſe *in* V 23 et V rıgentıaaq; V 24 pulchrıtudınem V 28 anhelante rabido *Valesius:* anhelanter auıdo V 29 lenunculoſae V 30 nouisse pro *Gelenius:* uob erro V

rasse, diuersos denique actibus inclaruisse magnificis ut glorias
suas posteritati celebri memoria commendarent.
4 Vt igitur multa quaeque consumpta sunt in apparatu . . . .
. . . . secunda Orfiti praefectura, transcurso Ocriculo, ela-
tus honoribus magnis stipatusque agminibus formidandis tam-
quam acie ducebatur instructa, omnium oculis in eo contuitu
5 pertinaci intentis. cumque urbi propinquaret, senatus officia
reuerendasque patriciae stirpis effigies ore sereno contemplans
non ut Cineas ille Pyrrhi legatus in unum coactam multitu-
dinem regum sed asylum mundi totius adesse existimabat.
6 unde cum se uertisset ad plebem, stupebat qua celeritate omne
quod ubique est hominum genus confluxerit Romam. et tam-
quam Euphraten armorum specie territurus aut Rhenum altrin-
secus praeeuntibus signis insidebat aureo solus ipse carpento
fulgenti claritudine lapidum uariorum, quo micante lux quae-
7 dam misceri uidebatur alterna. eumque post antegressos mul-
tiplices alios purpureis subtegminibus texti circumdedere dra-
cones hastarum aureis gemmatisque summitatibus inligati, hiatu
uasto perflabiles et ideo uelut ira perciti sibilantes caudarum-
8 que uolumina relinquentes in uentum. et incedebat hinc inde
ordo geminus armatorum clipeatus atque cristatus corusco lu-
mine radians, nitidis loricis indutus, sparsique cataphracti equi-
tes, quos clibanarios dictitant, personas thoracum muniti te-
gminibus et limbis ferreis cincti ut Praxitelis manu polita
crederes simulacra, non uiros: quos lamminarum circuli tenues
apti corporis flexibus ambiebant per omnia membra deducti ut
quocumque artus necessitas commouisset, uestitus congrueret
9 iunctura cohaerenter aptata. Augustus itaque faustis uocibus
appellatus uocium lituorumque intonante fragore cohorruit, talem
se tamque immobilem, qualis in prouinciis suis uisebatur,
10 ostendens./ nam et corpus perhumile curuabat portas ingre-

1 glorias *Valesius:* gloriofaſ *V* 2 *post* poſteritatiſ (*ita V*) *inducta* m *in V* 3 *lac.* 17 *litt. in V* 5 formandiſ *V* 9 pyrri *V* 13 eufraten *V* hrenum *V* 16 alterna. eumque poſt antegressos *Valesius:* alterneumque poſt tantaegreſ-ſoſ *V* 20 incidebat *V* 22 catafracti *V* 23 personas *scripsi:* perſonati *V*, Persae *Gelenius*, personatim *coniecit Wagnerus* tegminibus *Gelenius:* legem inibimuſ *V* 24 linbiſ *V* politae redderef ſimulacora *V* 25 lamminarum *V* 26 at *V* 28 aptatae *V* auguſtoſ *V* 29 appella . . . . otium litorumque *V: emendauit et suppleuit Gelenius* 30 qualeſ *V*

diens celsas et uelut collo munito rectam aciem luminum ten-
dens nec dextra uultum nec laeua flectebat tamquam figmen-
tum hominis: non cum rota concuteret nutans, nec spuens
aut os aut nasum tergens uel fricans, manumue agitans uisus
est umquam./ quae licet adfectabat, erant tamen haec et alia 11
quaedam in citeriore uita patientiae non mediocris indicia, ut
existimari dabatur, uni illi concessae. quod autem per omne 12
tempus imperii nec in consessum uehiculi quemquam suscepit
nec in trabea socium priuatum adsciuit ut fecere principes
consecrati, et similia multa, *quae* elatus in arduum supercilium
tamquam leges aequissimas obseruauit, praetereo memor ea
me retulisse cum incidissent.

Proinde Romam ingressus imperii uirtutumque omnium 13
larem cum uenisset ad rostra, perspectissimum priscae poten-
tiae forum, obstupuit perque omne latus quo se oculi contu-
lissent miraculorum densitate praestrictus, adlocutus nobilitatem
in curia populumque *e* tribunali, in palatium receptus fauore
multiplici, laetitia fruebatur optata, et saepe cum equestres
ederet ludos, dicacitate plebis oblectabatur nec superbae nec a
libertate coalita desciscentis, reuerenter modum ipse quoque
debitum seruans./ non enim ut per ciuitates alias ad arbitrium 14
suum certamina finiri patiebatur, sed ut mos est uariis casibus
permittebat. deinde intra septem montium culmina per adcli-
uitates planitiemque posita urbis membra conlustrans et sub-
urbana, quicquid uiderat primum, id eminere inter alia cuncta
sperabat: Iouis Tarpei delubra, quantum terrenis diuina prae-
cellunt: lauacra in modum prouinciarum exstructa: amphi-
theatri molem solidatam lapidis Tiburtini compage, ad cuius
summitatem aegre uisio humana conscendit: Pantheum uelut
regionem teretem speciosa celsitudine fornicatam: elatosque
uertices *qui* scansili suggestu consurgunt priorum principum
imitamenta portantes, et Vrbis templum forumque Pacis et
Pompei theatrum et Odeum et Stadium aliaque inter haec de-

---

2 leua *V* 3 non *Gelenius:* nam *V* 6 ceteriore *V* 7 u *in* uni *in rasura in V*, 8 confenfum *V* 9 facere *V* 10 quae *add. Gelenius, om. V* 14 at *V* 15 obftupuit *V* 17 e *om. V, add. Valesius* 18 fruibatur *V* 20 difcifcentif *V* 21 ad *sup. uers. add. man. rec. in V* 25 uiderat *Valesius:* erat *V* 30 terretem *V* 31 qui scansili *Valesius:* cafsili *V*

15 cora urbis aeternae. uerum cum ad Traiani forum uenisset,
singularem sub omni caelo structuram, ut opinamur, etiam
numinum adsensione mirabilem, haerebat adtonitus per gigan-
teos contextus circumferens mentem nec relatu effabiles nec
rursus mortalibus adpetendos. omni itaque spe huius modi
quicquam conandi depulsa Traiani equum solum locatum in
atrii medio, qui ipsum principem uehit, imitari se uelle dicebat
16 et posse. cui prope adstans regalis Hormisda, cuius e Per-
side discessum supra monstrauimus, respondit astu gentili 'ante'
inquit 'imperator stabulum tale condi iubeto, si uales: equus
quem fabricare disponis, ita late succedat ut iste quem uide-
mus'. is ipse interrogatus quid de Roma sentiret, id tantum
sibi placuisse aiebat, quod didicisset ibi quoque homines mori.
17 multis igitur cum stupore uisis horrendo imperator in fama
querebatur ut inualida uel maligna quod augens omnia semper
in maius erga haec explicanda quae Romae sunt obsolescit:
deliberansque diu *quid* ageret, urbis addere statuit ornamentis
ut in maximo circo erigeret obeliscum, cuius originem for-
mamque loco conpetenti monstrabo.

18 Inter haec Helenae sorori Constanti, Iuliani coniugi Cae-
saris, Romam adfectionis specie ductae regina tunc insidia-
batur Eusebia, ipsa quoad uixerat sterilis, quaesitumque uene-
num bibere per fraudem inlexit ut quotienscumque concepisset,
19 inmaturum abiceret partum. / nam et pridem in Galliis cum
marem genuisset infantem, hoc perdidit dolo quod obstetrix
corrupta mercede mox natum praesecto plus quam conuenerat
umbilico necauit: tanta tamque diligens opera nauabatur ne
fortissimi uiri soboles appareret.

20 Cupiens itaque augustissima omnium sede morari diutius
imperator ut otio puriore frueretur et uoluptate, adsiduis nun-
tiis terrebatur et certis, indicantibus Suebos Raetias incursare,
Quadosque Valeriam et Sarmatas latrocinandi peritissimum ge-

---

3 nõminum ad[f]cenſione *V* 5 ſpê *V* 6 .quicquam *a man. sec. sup. lin. V* 8 ormiſda *V* 9 ſup[ra] (*emend. man. sec.*) *V* astu *codex regius:* aguſtu *V* 10 inquid *V* 13 quid *V* 14 imperator in *Gronouius:* imperatori *V* 15 quaerebatur *V* maligna *Accursius:* magna *V* 17 quid *om. V, add. Gelenius* 18 maximo *Valesius:* proximo *V* 20 haelene ſororem conſtanti *V* 23 quotienſque *V* 24 inmaturàm *V* 27 nega[c]uit (*emend. man. rec.*) *V* 31 retiaſ *V* 32 qđuſq; *V*

nus superiorem Moesiam et secundam populari Pannoniam:
quibus percitus tricensimo postquam ingressus est die, IIII kal.
iunias ab urbe profectus per Tridentum iter in Illyricum fe-
stinauit. unde misso in locum Marcelli Seuero bellorum usu 21
et maturitate firmato Vrsicinum ad se uenire pracepit. et ille
litteris gratanter acceptis Sirmium uenit comitantibus sociis
libratisque diu super pace consiliis, quam fundari posse cum
Persis Musonianus retulerat, in orientem cum magisterii re-
mittitur potestate, prouectis e consortio nostro ad regendos
milites natu maioribus adulescentes eum sequi iubemur, quid-
quid pro re publica mandauerit impleturi.

At Caesar exacta apud Senonas hieme turbulenta, Augusto 11
nouies seque iterum consulibus Germanicis undique circum-
frementibus minis, secundis ominibus motus Remos properauit
alacrior magisque laetus quod exercitum regebat Seuerus nec
discors nec adrogans sed longa militiae frugalitate conpertus
et eum recta praeeuntem secuturus ut ductorem morigerus
miles. /parte alia Barbatio post Siluani interitum promotus ad 2
peditum magisterium ex Italia iussu principis cum XXV mili-
bus armatorum Rauracos uenit. / cogitatum est enim sollici- 3
teque praestructum ut saeuientes ultra solitum Alamanni ua-
gantesque fusius multitudine geminata nostrorum forcipis specie
trusi in angustias caederentur./ dum haec tamen rite disposita 4
celerantur, Laeti barbari ad tempestiua furta sollertes inter
utriusque exercitus castra occulte transgressi inuasere Lugdu-
num incautam eamque populatam ui subita concremassent ni
clausis aditibus repercussi quicquid extra oppidum potuit in-
ueniri uastassent./qua clade cognita agili studio Caesar missis 5
cuneis tribus equitum expeditorum et fortium tria obseruauit
itinera sciens per ea erupturos procul dubio grassatores: nec
conatus inritus fuit./ cunctis enim qui per eos tramites exiere 6
truncatis receptaque praeda omni intacta hi soli innoxii ab-

---

2 quartum kl iuniaſ *V* 3 tridenum *V* yllıricum *V* 6 ſyrmium *V* ſoliſ liberatiſque *V* 8 muſoninuſ *V* oriente *V* 9 re *V* 12 hiemere *V* 13 conſu legermaniciſ *V* 14 omnibuſ *V* 17 ut *add. man. sec. sup. lin. in V* morigerus *Petauius*: murigerum *V* 19 XX·U· *V* 20 cognitatum *V* 24 furto *V* 26 ui subita c. *Hermannus*: uiſu .... aconcremaſſent *V* 29 equitum *V* 30 rupturoſ *V* nec conatus *codex regius*: neco ..... in-anti *V*

soluti sunt qui per uallum Barbationis transiere securi, ideo
labi permissi quod Bainobaudes tribunus et Valentinianus po-
stea imperator cum equestribus turmis quas regebant ad exe-
quendum id ordinati a Cella tribuno scutariorum, qui Barba-
tioni sociatus uenerat ad procinctum, iter obseruare sunt uetiti,
7 unde redituros didicere Germanos./ quo non contentus ma-
gister peditum ignauus et gloriarum Iuliani peruicax obtrectator
sciens se id contra utilitatem Romanam iussisse — hoc enim
cum argueretur, Cella confessus est — relatione fefellit Con-
stantium finxitque hos eosdem tribunos ad sollicitandos milites
quos duxerat, per speciem uenisse negotii publici: qua causa
abrogata potestate ad lares rediere priuati.
8 Isdem diebus exercituum aduentu perterriti barbari, qui
domicilia fixere cis Rhenum, partim difficiles uias et suapte
natura cliuosas concaedibus clausere sollerter, arboribus in-
mensi roboris caesis: alii occupatis insulis sparsis crebro per
flumen Rhenum ululantes lugubre conuiciis et Romanos in-
cessebant et Caesarem: qui grauiore motu animi percitus ad
corripiendos aliquos, septem a Barbatione petierat naues ex
his, quas uelut transiturus amnem ad conpaginandos parauerat
pontes: qui nequid per eum impetraretur, omnes incendit./
9 doctus denique exploratorum delatione recens captorum aestate
iam torrida fluuium uado posse transiri, hortatus auxiliares
uelites cum Bainobaude Cornutorum tribuno misit, facinus me-
morabile *si* iuuisset fors patraturos, qui nunc incedendo per
breuia aliquotiens scutis in modum alueorum subpositis nando
ad insulam uenere propinquam egressique promisce uirile et
muliebre secus sine aetatis ullo discrimine trucidabant ut pe-
cudes nanctique uacuas luntres per eas licet uacillantes euecti
huius modi loca plurima perruperunt et ubi caedendi satietas
cepit, opimitate praedarum onusti, cuius partem ui fluminis
10 amiserunt, rediere omnes incolumes./ hocque conperto residui
Germani, ut infido praesidio insularum relicto, ad ulteriora
11 necessitudines et fruges opesque barbaricas contulerunt./ con-

8 romanıae *V* 12 adrogata *V* redıre *V* 14 *et* 17 hrenum *V* 15 concedıbuſ *V* ſolerter *V* 17 et lugubre conuıcııſ romanoſ *V* 19 barbetıone *V* 20 anmem *V* 24 memorabılı *V* 25 si *add. Gelenius, om. V* ıubıſſet *V* quınun ıncedendo *V* 27 uen[e]ıre (*emend. man. sec.*) *V* 28 sine *Gelenius:* ın *V* 29 luntres *sic V* 32 ıncolomeſ *V*

uersus hinc Iulianus ad reparandas Tres tabernas, munimentum
ita cognominatum, haut ita dudum obstinatione subuersum hostili
— quo aedificato constabat ad intima Galliarum, ut consue-
uerant, adire Germanos arceri — et opus spe celerius consum-
mauit et uictum defensoribus ibi locandis ex barbaricis mes-
sibus non sine discriminis metu collectum militis manu condidit
ad usus anni totius, nec sane hoc solo contentus sibi quoque 12
uiginti dierum alimenta parata collegit. libentius enim bella-
tores quaesito dexteris propriis utebantur admodum indignati
quoniam ex commeatu qui eis recens aduectus est, ideo nihil
sumere potuerunt quod partem eius Barbatio cum transiret
iuxta, superbe praesumpsit: residuum quod superfuit conge-
stum in aceruum exussit, quae utrum ut uanus gerebat et
demens an mandatu principis confidenter nefanda multa tem-
ptabat usque in id temporis latuit. illud tamen rumore tenus 13
ubique iactabatur quod Iulianus non leuaturus incommoda Gal-
liarum electus est sed ut possit per bella deleri saeuissima,
rudis etiam tum ut existimabatur et ne sonitum quidem dura-
turus armorum. dum castrorum opera mature consurgunt mi- 14
litisque pars stationes praetendit agrarias, alia frumenta insi-
diarum metu colligit caute, multitudo barbarica rumorem nimia
uelocitate praeuersa Barbationem cum exercitu quem regebat,
ut praedictum est, Gallico uallo discretum impetu repentino
adgressa sequensque fugientes ad usque Rauracos et ultra quoad
potuit, rapta sarcinarum et iumentorum cum calonibus parte
maxima redit ad suos. et ille tamquam expeditione euentu 15
prospero terminata milite disperso per stationes hibernas ad
comitatum imperatoris reuertit crimen conpositurus in Caesarem
ut solebat.

Quo dispalato foedo terrore Alamannorum reges Chnodo- **12**
marius et Vestralpus, Vrius quin etiam et Vrsicinus cum Se-
rapione et Suomario et Hortario in unum robore uirium suarum
omni collecto consedere prope urbem Argentoratum, extrema

---

2 aut *V* 8 XX *V* 9 ammodum *V* 10 quonam *V* 13 quae *V* 14 demenſam mandatu *V* multa temptabat usque *Gelenius:* multı tempta-batuſ que *V* (temptabatuſ — 15 tamen *add. eadem manus in margine in V*) 16 ıactatur (ba *emend. man. sec.*) *V* 19 conſurgıt *V* 26 *post* ſuoſ *in fine uersiculi* 13 *litterarum lacuna in V* 30 chonodomarıuſ *V* 32 ortarıo *V* 33 collecto consedere *Gelenius:* collecto bellı. Cumq; foedere *V*

metuentem Caesarem arbitrati retrocessisse cum ille tum etiam
2 perficiendi munimenti studio stringeretur. / erexit autem confi-
dentiam caput altius adtollentium scutarius perfuga, qui com-
missi criminis metuens poenam transgressus ad eos post ducis
fugati discessum armatorum tredecim milia tantum remansisse
cum Iuliano docebat — is enim numerus eum sequebatur —
3 barbara feritate certaminum rabiem undique concitante/ cuius
adseueratione eadem subinde replicantis ad maiora stimulati
fiducia missis legatis satis/ pro imperio/Caesari mandauerunt ut
terris abscederet uirtute sibi quaesitis et ferro: qui ignarus
pauendi nec ira nec dolore perculsus sed fastus barbaricos
ridens detentis legatis ad usque perfectum opus castrorum in
eodem gradu constantiae stetit inmobilis.

4 Agitabat autem miscebatque omnia sine modo ubique sese
diffunditans et princeps audendi periculosa rex Chnodomarius
5 ardua subrigens supercilia ut saepe secundis rebus elatus. nam
et Decentium Caesarem superauit aequo Marte congressus et
ciuitates erutas multas uastauit et opulentas licentiusque diu
nullo refragante Gallias persultauit. ad cuius robarandam fidu-
ciam recens quoque fuga ducis accessit numero praestantis et
6 uiribus. / Alamanni enim scutorum insignia contuentes norant
eos milites permisisse paucis suorum latronibus terram, quorum
metu aliquotiens, sin aliter gradum conferrent, amissis pluribus
abiere dispersi. quae anxie ferebat sollicitus Caesar quod tru-
dente ipsa necessitate digresso periculis cum paucis licet for-
tibus populosis gentibus occurrere cogebatur.

7 Iamque solis radiis rutilantibus tubarumque concinente
clangore pedestres copiae lentis incessibus educuntur earumque
lateri equestres coniunctae sunt turmae, inter quas cataphra-
8 ctarii erant et sagittarii, formidabile genus armorum. et quo-
niam a loco, unde Romana promota sunt signa, ad usque
uallum barbaricum quarta leuga signabatur et decima id est
unum et uiginti milia passuum, utilitati securitatique recte
consulens Caesar/reuocatis praecursatoribus iam antegressis/ in-

1 dum *V* 3 adtollentum ſcutarioſ *V* 4 crimine *V* 5 mil *V*
11 •nec (*etiam* nec *in rasura*) *V* nedolore *V* faſtu *V* 12 tentiſ *V*
15 chonodomariuſ *V* 17 aequum arte *V* 23 sin aliter *scripsi:* in ali-
quã *V* 24 diſperſiſ quaſ *V* ſollicuſ (tu) (*emend. man. sec.*) *V* trodante *V*
29 cunctae *V* catafractiari *V* 31 uſq; (ad) (*emend. man. sec.*) *V*

dictaque solitis uocibus quiete /cuneatim circumsistentes adlo-
quitur genuina placiditate sermonis
'Vrget ratio salutis tuendae communis ut parcissime dicam 9
non iacentis animi Caesarem hortari uos et orare, conmilitones
mei, ut adulta robustaque uirtute confisi cautiorem uiam potius
eligamus ad toleranda uel ad depellenda quae sperantur, non
praeproperam et ancipitem. / ut enim in periculis iuuentutem 10
inpigram esse conuenit et audacem, ita cum res postulat, re-
gibilem et consultam. quid igitur censeo, si arbitrium adfuerit
uestrum, iustaque sustinet indignatio, paucis absoluam. / iam 11
dies in meridiem uergit, lassitudine nos itineris fatigatos scru-
pulosi tramites excipient et obscuri, nox senescente luna nullis
sideribus adiuuanda, terrae protinus aestu flagrantes nullis
aquarum subsidiis fultae: quae si dederit quisquam commode
posse transiri, ruentibus hostium examinibus post otium cibi-
que refectionem et potus, quid nos agimus? quo uigore inedia
siti laboreque membris marcentibus occurramus?/ergo quoniam 12
negotiis difficillimis saepe dispositio tempestiua prospexit et
statum nutantium rerum recto consilio in bonam partem accepto
aliquotiens diuina remedia repararunt, hic quaeso uallo fossa-
que circumdati diuisis uigiliis quiescamus somnoque et uictu
congruis potiti pro tempore, pace dei sit dictum, triumphaturas
aquilas et uexilla uictricia primo lucis moueamus exordio'.
Nec finiri perpessi quae dicebantur, stridore dentium in- 13
frendentes ardoremque pugnandi hastis inlidendo scuta mon-
strantes, in hostem se duci iam conspicuum exorabant, caelitis
dei fauore fiduciaque sui et fortunati rectoris expertis uirtuti-
bus freti, atque ut exitus docuit, salutaris quidam genius
praesens ad dimicandum eos, dum adesse potuit, incitabat./
accessit huic alacritati plenus celsarum potestatum adsensus 14
maximeque Florentii praefecti praetorio, periculose quidem sed
ratione secunda pugnandum esse censentis dum instarent bar-
bari conglobati, qui si diffluxissent, motum militis in seditio-
nes natiuo calore propensioris ferri non posse aiebat, extortam
sibi uictoriam, ut putauit, non sine ultimorum conatu grauiter
toleraturi. /addiderat autem fiduciam nostris consideratio ge- 15

11 mergit V nos in itineris V 16 uigorem edia V 17 occurramus quoq; ergo V 18 dispositione V 26 hostes V 27 dī V 31 praeterio V 32 consentis V 36 tollerat' V

mina recordantibus quod anno nuper emenso Romanis per transrhenana spatia fusius uolitantibus nec uisus est quisquam laris sui defensor nec obuius stetit sed concaede arborum densa undique semitis clausis sidere urente brumali aegre uixere barbari longius amendati, quodque imperatore terras eorum ingresso nec resistere ausi nec apparere pacem impetrauerunt sup-
16 pliciter obsecrantes. / sed nullus mutatam rationem temporis aduertebat quod tunc tripertito exitio premebantur imperatore urgente per Raetias, Caesare proximo nusquam elabi permittente, finitimis, quos hostes fecere discordiae, modo non occipitia conculcantibus hinc indeque cinctorum. postea uero pace data discesserat imperator et sedata iurgiorum materia uicinae gentes iam concordabant et turpissimus ducis Romani digressus
17 ferociam natura conceptam auxit in maius. alio itidem modo res est adgrauata Romana ex negotio tali. regii duo fratres uinculo pacis adstricti, quam anno praeterito impetrauerant a Constantio, nec tumultuare nec commoueri sunt ausi. sed paulo postea uno ex his Gundomado, qui potior erat fideique firmioris, per insidias interempto omnis eius populus cum nostris hostibus conspirauit et confestim Vadomarii plebs, ut adserebat, agminibus bella cientium barbarorum sese coniunxit.

18 Cunctis igitur summis infimisque adprobantibus tunc oportune congrediendum nec de rigore animorum quicquam remittentibus exclamauit subito signifer 'perge, felicissime omnium Caesar, quo te fortuna prosperior ducit: tandem per te uirtutem et consilia militare sentimus. i praeuius ut faustus antesignanus et fortis: experieris quid miles sub conspectu bellicosi ductoris testisqe indiuidui gerendorum, modo adsit superum
19 numen, uiribus efficiet excitatis'. his auditis cum nullae laxarentur indutiae, promotus exercitus prope collem aduenit molliter editum, opertum segetibus iam maturis, a superciliis Rheni haut longo interuallo distantem: e cuius summitate speculatores hostium tres equites exciti subito nuntiaturi Ro-

---

2 tranſhrenana *V* 3 concede armorum *V* 5 amendatı *sic V* 6 auſo *V* 9 retıaſ *V* me labı *V* 10 facere (*emend. man. sec.*) *V* 15 talı reſıduo fratreſ *V* 16 ımperauerat *V* 20 plebſ .... ut (*add. in margine* H) *V* 26 i *add. Gelenius, om. V* anteſıgnanoſ *V* 29 uiribus *Valesius:* ut rebuſ *V* 32 hrenı *V* eı *V* 33 ſpeculatorıſ *V*

manum exercitum aduentare festinarunt ad suos, unus uero
pedes, qui sequi non potuit, captus agilitate nostrorum indi-
cauit per triduum et trinoctium flumen transisse Germanos./
quos cum iam prope densantes semet in cuneos nostrorum 20
conspexere ductores, steterunt uestigiis fixis, antepilanis hasta-
tisque et ordinum primis uelut insolubili muro fundatis et
pari cautela hostes stetere cuneati. cumque ita ut ante dictus 21
docuerat perfuga, equitatum omnem a dextro latere sibi ui-
dissent oppositum, quicquid apud eos per equestres copias
praepollebat, in laeuo cornu locauere confertum. isdemque
sparsim pedites miscuere discursatores et leues profecto ratione
tuta poscente. /norant enim licet prudentem ex equo bella- 22
torem cum clibanario nostro congressum frena retinentem et
scutum, hasta una manu uibrata, tegminibus ferreis abscondito
bellatori nocere non posse, peditem uero inter ipsos discrimi-
num uertices cum nihil caueri solet praeter id quod occurrit,
humi occulte reptantem latere forato iumenti incautum recto-
rem praecipitem agere leui negotio trucidandum. hoc itaque 23
disposito dextrum sui latus struxere clandestinis insidiis et
obscuris. ductabant autem populos omnes pugnaces et saeuos
Chnodomarius et Serapio potestate excelsiores ante alios reges.
et Chnodomarius quidem nefarius belli totius incentor, cuius 24
uertici flammeus torulus aptabatur, anteibat cornu sinistrum
audax et fidus ingenti robore lacertorum, ubi ardor proelii
sperabatur inmanis, equo spumante sublimior, erectus in iacu-
lum formidandae uastitatis armorumque nitore conspicuus, antea
strenuus et miles et utilis praeter ceteros ductor. latus uero 25
dextrum Serapio agebat etiam tum adultae lanuginis iuuenis,
efficacia praecurrens aetatem: Mederichi fratris Chnodomarii
filius, hominis quoad uixerat perfidissimi: ideo sic appellatus
quod pater eius diu obsidatus pignore tentus in Galliis doctus-
que Graeca quaedam arcana hunc filium suum Agenarichum
genitali uocabulo dictitatum ad Serapionis transtulit nomen.
hos sequebantur potestate proximi reges numero quinque re- 26

6 inſolubili uelut *V* 7 cuneati *Reinesius*: cunctanti *V*, cunctati *Gelenius* 12 aequo *V* 14 haſtae *V* manū uibratae *V* 15 uellatori *V* 17 humiliter *V* ſumenti *V* 19 diſpoſitio *V* 22 belli *Gelenius*: boni *V* 23 flammenſtoruluſ *V* 24 fiduſ *V*: fidens *Gelenius* rubore *V* 28 dum *V* lanugineſ *V* 29 chonodomarii *V* 32 archana *V*

galesque decem et optimatum series magna armatorumque mi-
lia triginta et quinque, ex uariis nationibus partim mercede,
partim pacto uicissitudinis reddendae quaesita.
27 Iamque toruum concrepantibus tubis Seuerus dux Roma-
norum aciem dirigens laeuam cum prope fossas armatorum
refertas uenisset, unde dispositum erat ut abditi repente exorti
cuncta turbarent, stetit inpauidus suspectiorque de obscuris
28 nec referre gradum nec ulterius ire temptauit./ quo uiso ani-
mosus contra labores maximos Caesar ducentis equitibus sae-
ptus ut ardor negotii flagitabat, agmina peditum impetu ueloci
29 discurrens uerbis hortabatur. et quoniam adloqui pariter omnes
nec longitudo spatiorum extenta nec in unum coactae multitu-
dinis permitteret crebritas — et alioqui uitabat grauioris in-
uidiae pondus ne uideretur id adfectasse quod soli sibi deberi
Augustus existimabat — cautior sui hostium tela praeteruolans
his et similibus notos pariter et ignotos ad faciendum fortiter
30 accendebat/ 'aduenit, o socii, iustum pugnandi iam tempus
olim exoptatum mihi uobiscum, quod antehac arcessentes, arma
31 inquietis motibus poscebatis'. item cum ad alios postsignanos
in acie locatos extrema uenisset 'en' inquit 'conmilitones, diu
speratus praesto est dies conpellens nos omnes elutis pristinis
maculis Romanae maiestati reddere proprium decus. hi sunt
barbari, quos rabies et inmodicus furor ad perniciem rerum
32 suarum coegit occurrere nostris uiribus opprimendos'. alios
itidem bellandi usu diutino callentes aptius ordinans his ex-
hortationibus adiuuabat 'exsurgamus uiri fortes: propellemus
fortitudine congrua inlisa nostris partibus probra: quae con-
33 templans Caesaris nomen cunctando suscepi'. quoscumque au-
tem pugnae signum inconsulte poscentes rupturosque imperium
inrequietis motibus praeuideret 'quaeso' inquit 'ne hostes uer-
tendos in fugam sequentes auidius futurae uictoriae gloriam
uioletis, neu quis ante necessitatem ultimam cedat. nam fugi-

2 XXX et quinque *V* 4 Saeueruſ *V* 5 leuam *V* 8 qui *V* 9 maximuſ *V* aequitibuſ ſeptuſ *V* 11 diſcurrent *V* ortabatur *V* quõ *V* 13 permitterent crebitaſ *V* grauioreſ *V* 14 adfectiſſe *V* 17 aduenit oſo cuiuſ tc̃ pugnandi *V* 18 ante haec (*post.* e *inducta a man. rec.*) *V* 20 inquid (d *in* t *emend.*) *V* conmilitoniſ *V* 22 maieſtatiſ *V* 25 uellandi *V* exortationibuſ *V* 26 propellemuſ *sic V* 30 puiueret *V* 32 caedat *V*

turos procul dubio deseram, hostium terga caesuris adero indiscretus, si hoc pensatione moderata fiat et cauta'.

Haec aliaque in eundem modum saepius replicando maio- 34
rem exercitus partem primae barbarorum opposuit fronti, et subito Alamannorum peditum fremitus indignationi mixtus auditus est unanimi conspiratione uociferantium relictis equis secum oportere uersari regales, ne siquid contigisset aduersum, deserta miserabili plebe facilem discedendi copiam repperirent.
hocque conperto Chnodomarius iumento ipse statim desiluit et 35
secuti eum residui idem facere nihil morati: nec enim eorum quisquam ambigebat partem suam fore uictricem.

Dato igitur aeneatorum accentu sollemniter signo ad pu- 36
gnandum utrimque magnis concursum est uiribus. propilabantur missilia et properantes cito quam considerato cursu Germani telaque dextris explicantes inuolauere nostrorum equitum turmas frendentes inmania eorumque ultra solitum saeuientium coma fluentes horrebant et elucebat quidam ex oculis furor, quos contra pertinax miles scutorum obicibus uertices tegens eiectansque gladios uel tela concrispans mortem minitantia perterrebat.
cumque in ipso proeliorum articulo eques 37
se fortiter conturmaret et muniret latera sua firmius pedes, frontem artissimis conserens parmis, erigebantur crassi pulueris nubes uariique fuere discursus nunc resistentibus nunc cedentibus nostris, et obnixi genibus quidam barbari peritissimi bellatores hostem propellere laborabant sed destinatione nimia dexterae dexteris miscebantur et umbo trudebat umbonem caelumque exultantium cadentiumque resonabat a uocibus magnis, et cum cornu sinistrum altius gradiens urgentium tot agmina Germanorum ui nimia pepulisset, iretque in barbaros fremens, equites nostri cornu tenentes dextrum, praeter spem incondite discesserunt, dumque primi fugientium postremos inpediunt, gremio legionum protecti fixerunt integrato proelio gradum.
hoc autem exinde acciderat, quod dum ordinum restituitur 38
series, cataphracti equites uiso rectore suo leuiter uulnerato et

5 ſubito ad alamannorum *V* 8 miſerabile plebem (m *deleuit man. rec.*) *V* diſcidendi *V* 9 dinodomariuſ *V* ipse *scripsi:* id *V* 13 uiribuſ populiſ p̄ pilabantur *V* 14 cuto *V* 17 horrebat *V* 22 ſi (crif *emend. man. sec.*) puluereſ *V* 23 caedentibuſ *V* 24 obnoxi *V* 29 nemia *V* 31 diſceſſerunt *V* 32 graemio *V* 33 accidere at q̄d *V* 34 catafracti *V*

consorte quodam per ceruicem equi labentis pondere armorum
oppresso dilapsi qua quisque poterat peditesque calcando cuncta
turbassent, ni conferti illi sibique uicissim innixi stetissent
immobiles. igitur cum equites nihil praeter fugae circumspe-
ctantes praesidia uidisset longius Caesar, concito equo eos
39 uelut repagulum quoddam cohibuit. quo agnito per purpureum
signum Draconis, summitati hastae longioris aptatum uelut se-
nectutis pandentis exuuias, stetit unius turmae tribunus et pal-
40 lore timoreque perculsus ad aciem integrandam recurrit. utque
in rebus amat fieri dubiis, eosdem lenius increpans Caesar
'quo' inquit 'cedimus, uiri fortissimi? an ignoratis fugam quae
salutem numquam repperit, inriti conatus stultitiam indicare?
redeamus ad nostros, saltim gloriae futuri participes, si eos
41 pro re publica dimicantes *non* relinquimus inconsulte'. haec
reuerenter dicendo reduxit omnes ad munia subeunda bellandi
imitatus salua differentia ueterem Sullam, qui cum contra Ar-
chelaum Mithridatis ducem educta acie proelio fatigabatur ar-
denti, relictus a militibus cunctis cucurrit in ordinem primum
raptoque et coniecto uexillo in partem hostilem 'ite' dixerat
'socii periculorum electi et scitantibus ubi relictus sim impera-
tor, respondete nihil fallentes: solus in Boeotia pro omnibus
nobis cum dispendio sanguinis sui decernens'.

42 Proinde Alamanni pulsis disiectisque equitibus nostris
primam aciem peditum incesserunt, eam abiecta resistendi ani-
43 mositate pulsuri. set postquam comminus uentum est, pugna-
batur paribus diu momentis. Cornuti enim et Braccati usu
proeliorum diuturno firmati eos iam gestu terrentes barritum
ciere uel maximum: qui clamor ipso feruore certaminum a
tenui susurro exoriens paulatimque adulescens ritu extollitur
fluctuum cautibus inlisorum: iaculorum deinde stridentium cre-
britate hinc indeque conuolante puluis aequali motu adsurgens

---

2 oppreſſi *V* 6 per pureum *V* 8 peandentıſ exubıaſ *V* 12 ınretı (*emend. man. sec.*) *V* 13 n̄ro (ſ *add. man. rec. ut uid.*) *V* 13 ſaltım sic *V* 14 non *add. Accursius, om. V* 16 dıfferentıā (˜ *rursus deletum*) *V* ſyllam *V* 19 exıllo (*emend. man. rec.*) *V* 21 reſpondıte *V* 24 abıectam *V* 25 pulſunſ et *V* 26 braochıatı *V* 27 gesturientes *Gelenius* uarrıtum *V* cıuere *coniecit Valesius sed cf. Charisius p.* 244 11 *K.* 28 quıd amor (*emend. man. rec.*) *V* 29 tenuıſ *V* adoleſcenſ *V* 30 crebrıtatem 31 puluıt (*emend. man. rec.*) *V* adcorgenſ (*emend. man. rec.*) *V*

et prospectum eripiens arma armis corporaque corporibus ob-
trudebat. sed uiolentia iraque inconpositi barbari in modum 44
exarsere flammarum nexamque scutorum conpagem, quae no-
stros in modum testudinis tuebatur, scindebant ictibus gladio-
rum adsiduis. quo cognito opitulatum conturmalibus suis 45
celeri cursu Bataui uenere cum regibus — formidabilis manus,
extremae necessitatis articulo circumuentos, si iuuisset fors,
ereptura — toruumque canentibus classicis adultis uiribus cer-
tabatur. uerum Alamanni bella alacriter ineuntes altius an- 46
helabant uelut quodam furoris adfectu opposita omnia deleturi.
spicula tamen uerrutaque missilia non cessabant ferrataeque
arundines fundebantur, quamquam etiam comminus mucro fe-
riebat contra mucronem et loricae gladiis findebantur, et uul-
nerati nondum effuso cruore ad audendum exertius consurge-
bant. pares enim quodam modo coiuere cum paribus, Ala- 47
manni robusti et celsiores, milites usu nimio dociles: illi feri
et turbidi, hi quieti et cauti: animis isti fidentes, grandissimis
illi corporibus freti. resurgebat tamen aliquotiens armorum 48
pondere pulsus loco Romanus lassatisque inpressus genibus
laeuum reflectens poplitem barbarus subsidebat hostem ultro
lacessens, quod indicium est obstinationis extremae. exiluit 49
itaque subito ardens optimatium globus, inter quos decerne-
bant et reges, et sequente uulgo ante alios agmina nostrorum
inrupit et iter sibi aperiendo ad usque primanorum legionem
peruenit locatam in medio — quae confirmatio castra praetoria
dictitatur — ubi densior et ordinibus frequens miles instar
turrium fixa firmitate consistens proelium maiore spiritu repe-
tiuit et uulneribus declinandis intentus seque in modum mir-
millonis operiens hostium latera, quae nudabat ira flagrantior,
districtis gladiis perforabat. at illi prodigere uitam pro uicto- 50
ria contendentes temptabant agminis nostri laxare conpagem.

---

1 arıtuſ (mıſ) (*emend. man. rec.*) *V* obtrudebant *V* 4 teſtıtudınıſ (ſtı *inducta*) *V* 6 uenıre (e) (*emend. man. rec.*) *V* 7 ıubıſ ſet (*emend. man. rec.*) *V* 8 torbumque *V* 9 al *in* alacrıter *inducta in V post* altıuſ *inducta* l *in V* 12 etiam *Gelenius:* enım *V* conmınuſ *V* 13 fundebantur *V* 14 ad ad audıendum (ı *induxit man. rec.*) *V* exertius *Valesius:* exercıtuſ *V* 15 coiuere *Gelenius:* cum re *V* 16 fıeret (ferı et) (*emend. man. rec.*) *V* 19 ınpreſſıſ *V* 21 laſceſcenſ *V* 24 parıendo *V* 26 dıctıtator *V* 28 nodum (m) myrmıllonıſ *V* 30 deſtrıctıſ *V*

sed continuata serie peremptorum, quos Romanus iam fiden-
tior strauit, succedebant barbari superstites interfectis auditoque
51 occumbentium gemitu crebro, pauore perfusi torpebant/ fessi
denique tot aerumnis et ad solam deinceps strenui fugam per
diuersos tramites tota celeritate egredi festinabant ut e mediis
saeuientis pelagi fluctibus quocumque auexerit uentus eici nau-
tici properant et uectores: quod uoti magis quam spei fuisse
52 fatebitur quilibet tunc praesens. aderatque propitiati numinis
arbitrium clemens et secans terga cedentium miles cum inter-
dum flexis ensibus feriendi non suppeterent instrumenta, ipsis
barbaris tela eorum uitalibus inmergebat nec quisquam uulne-
rantium sanguine iram expleuit nec satiauit caede multiplici
53 dexteram uel miseratus supplicantem abscessit./ iacebant ita-
que plurimi transfixi letaliter remedia mortis conpendio postu-
lantes, alii semineces labente iam spiritu lucis usuram oculis
morientibus inquirebant, quorundam capita discissa trabalibus
telis et pendentia iugulis cohaerebant, pars *per* lutosum et
lubricum solum in sociorum cruore lapsi intactis ferro corpo-
54 ribus aceruis superruentium obruti necabantur. /quae ubi satis
euenere prosperrime, ualidius instante uictore acumina densis
ictibus hebescebant splendentesque galeae sub pedibus uolue-
bantur et scuta, ultimo denique trudente discrimine barbari,
cum elati cadauerum aggeres exitus inpedirent, ad subsidia
fluminis petiuere, quae sola restabant eorum terga iam per-
55 stringentis./ et quia cursu sub armis concito fugientes miles
indefessus urgebat, quidam nandi peritia eximi se posse discri-
minibus arbitrati animas fluctibus conmiserunt. qua causa
celeri corde futura praeuidens Caesar cum tribunis et ducibus
clamore obiugatorio prohibebat, ne hostem auidius sequens
56 nostrorum quisquam se gurgitibus committeret uerticosis/ unde
id obseruatum est ut marginibus insistentes confoderent telo-
rum uarietate Germanos, quorum siquem morti uelocitas sub-
traxisset, iacti corporis pondere ad ima fluminis subsidebat.

---

3 occubentıum *V* 4 tota erumnıſ *V* 5 gredı (*emend. man. rec.*) *V* 6 deıcı *V* 7 properant et uectores *Valesius:* properante uıctoreſ *V* quo totı *V* 10 ſenſibuſ *V* ſuppeteret *V* 12 cede *V* 14 laetalıter *V* 17 per *om. V*, *add. Gelenius, deinde* lubroſum *V* 18 ſolumıne ſocıorum *V* ıntectıſ *V* 20 euenıre *V* 21 haebıſcebant *V* 23 aggerıſ *V* 24 perſtrıngenteſ *V* 25 qua *V* 26 exımıſſe poſſe *V* 29 clamatore *V* nı *V*

et uelut in quodam theatrali spectaculo aulaeis miranda mon- 57
strantibus multa licebat iam sine metu uidere, nandi strenuis
quosdam nescios adhaerentes, fluitantes alios cum expeditio-
ribus linquerentur ut stipites, et uelut luctante amnis uiolentia
uorari quosdam fluctibus inuolutos, non nullos clipeis uectos
praeruptas undarum occursantium moles obliquatis meatibus
declinantes ad ripas ulteriores post multa discrimina peruenire.
spumans denique cruore barbarico decolor alueus insueta stu-
pebat augmenta.

Dum haec *aguntur*, rex Chnodomarius reperta copia disce- 58
dendi lapsus per funerum strues cum satellitibus paucis cele-
ritate rapida properabat ad castra, quae prope Tribuncos et
Concordiam munimenta Romana fixit in Triboccis, ut escensis
nauigiis dudum paratis ad casus ancipites in secretis *se* se-
cessibus amendaret. / et quia non nisi Rheno transito ad terri- 59
toria sua poterat peruenire, uultum ne agnosceretur operiens,
sensim retulit pedem. cumque propinquaret iam ripis, lacu-
nam palustribus aquis interfusam circumgrediens ut transiret,
calcata mollitie glutinosa, equo est euolutus et confestim licet
obeso corpore grauior ad subsidium uicini collis euasit, quem
agnitum — nec enim potuit celare qui fuerit, fortunae prioris
magnitudine proditus — statim anhelo cursu cohors cum tri-
buno secuta, armis circumdatum aggerem nemorosum cautius
obsidebat, perrumpere uerita, ne fraude latenti inter ramorum
tenebras exciperetur occultas. /quibus uisis conpulsus ad ulti- 60
mos metus ultro se dedit solus egressus comitesque eius du-
centi numero et tres amici iunctissimi, flagitium arbitrati post
regem uiuere, uel pro rege non mori, si ita tulerit casus,
tradidere *se* uinciendos. / utque natiuo more sunt barbari hu- 61
miles in aduersis disparesque in secundis, seruus alienae uo-
luntatis trahebatur pallore confusus claudente noxarum con-
scientia linguam, inmensum quantum ab eo differens qui post

---

1 quadam *V* aureiſ *V* 3 adadherente *V* 4 ſtipetiſ *V* 6 moliſ *V* 10 aguntur *om. V, add. Gelenius* 13 in Triboccis *Wagnerus:* intRepiduſ *V* 14 ſe *om. V, add. Valesius* 15 emendaret *V,* abderet *coniecit Langenus* hreno *V* 18 plauſtribuſ *V* 20 oboſo *V* 23 cautio ſubſidebat *V* 24 ueritani fraude *V* 26 comitiſque *V* 29 ſe *om. V, add. Gelenius* uincendoſ *V* 32 qui poſteroſ *V*

feros lugubresque terrores cineribus Galliarum insultans multa
minabatur et saeua.
62 Quibus ita fauore superni numinis terminatis post exactum
iam diem occinente liticine reuocatus inuictissimus miles prope
supercilia Rheni tendebat scutorumque ordine multiplicato ual-
63 latus uictu fruebatur et somno. / ceciderunt autem in hac pugna
Romani quidem CCXL et III, rectores uero IIII, Bainobaudes
cornutorum tribunus adaeque Laipso et Innocentius cataphra-
ctarios ducens et uacans quidam tribunus cuius non suppetit
nomen: ex Alamannis uero sex milia corporum numerata sunt
in campo constrata et inaestimabiles mortuorum acerui per
64 undas fluminis ferebantur. / tunc Iulianus ut erat fortuna sui
spectatior meritisque magis quam imperio potens, Augustus
adclamatione concordi totius exercitus appellatus ut agentes
petulantius milites increpabat, id se nec sperare nec adipisci
65 uelle iurando confirmans. / et ut augeret euentus secundi lae-
titiam, concilio .... Chnodomarium sibi iussit offerri.
qui primo curuatus, deinde humi supplicitur fusus gentilique
66 prece ueniam poscens bono animo esse est iussus. et diebus
postea paucis ductus ad comitatum imperatoris missusque ex-
inde Romam in castris peregrinis, quae in monte sunt Caelio,
morbo ueterni consumptus est.
67 His tot ac talibus prospero peractis euentu in palatio
Constanti quidam Iulianum culpantes ut princeps ipse delecta-
retur, inrisiue Victorinum ideo nominabant quod uerecunde
referens, quotiens imperaret, superatos indicabat saepe Ger-
68 manos. / interque exaggerationem inanium laudium ostentatio-
nemque aperte lucentium inflabant ex usu imperatorem suopte
ingenio nimium quicquid per omnem terrae ambitum agebatur
69 felicibus eius auspiciis adsignantes. / quocirca magniloquentia
elatus adulatorum tunc et deinde edictis propositis adroganter

---

4 elitı cınere uocatuſ *V* ınuıtıſſımuſ *V* 5 hrenı *V* ordınē *V* 7 IIIIor *V* 8 rıbunuſ (*emend. man. rec.*) *V* catafractarıoſ *V* 9 quı-dem *V* 10 ſexalıſ mılıa *V* 15 adıpıſcı (ſcı *a man. sec. in rasura*) uılle (*emend. man. sec.*) *V* 16 augere *V* 17 laetıtıa concılıo .... muſpecıare chnodomarıum *V*, laetitiam, concilio conuocato captiuos omnes, specialiter Chnodomarıum *coniecit Valesius* 19 prece *Valesius:* pace *V* 21 celıo *V* 25 inrisiue *Valesius:* ınurıſıue *V* 26 ımpetraret *V* 27 lauduū obteſta-netıomque *V* 30 adſignanteſ ..... quocırca *V*

satis multa mentiebatur, se solum, cum gestis non adfuisset,
et dimicasse et uicisse et supplices reges gentium erexisse ali-
quotiens scribens, et si uerbi gratia eo agente tunc in Italia
dux quidam egisset fortiter contra Persas, nulla eius mentione
per textum longissimum facta laureatas litteras ad prouincia-
rum damna mittebat, se inter primores uersatum cum odiosa sui
iactatione significans extant denique eius edicta in tabulariis 70
principis publicis condita .... delata narrandi extollendique
semet in caelum. ab Argentorato cum pugnaretur mansione
quadragesima disparatus, describens proelium aciem ordinasse
et stetisse inter signiferos et barbaros fugasse praecipites sibi-
que oblatum falso indicat Chnodomarium — pro rerum indigni-
tas — super Iuliani gloriosis actibus conticescens, quos sepe-
lierat penitus ni fama res maximas uel obumbrantibus plurimis
silere nesciret.

LIBER XVII

Hac rerum, quas iam digessimus, uarietate ita conclusa 1
Martius iuuencus Rheno post Argentoratensem pugnam otiose
fluente securus, sollicitusque ne dirae uolucres consumerent
corpora peremptorum, sine discretione cunctos humari man-
dauit, absolutisque legatis, quos ante certamen superba quae-
dam portasse praediximus, ad Tres tabernas reuertit. unde 2
cum captiuis omnibus praedam Mediomatricos seruandam ad
reditum usque suum duci praecipit et petiturus ipse Mogon-
tiacum, ut ponte conpacto transgressus in suis requireret bar-
baros, cum nullum reliquisset in nostris, refragante uetabatur
exercitu: uerum facundia iucunditateque sermonum allectum

---

2 dimicaſſet *V* uiciſſet *V* 7 dicta *V* 8 principiſ (*altera* i *in rasura a man. sec.*) *V* condi .... delata *V* extollendoque *V* 13 conticiſcenſ *V* 14 ſaepelierat *V* 15 *subscriptum* AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM EXPLICIT LIBER XVI INCIP LIBER XVII *in V*

17 rerum quiſ uarietate iam digeſſimuſ ita concluſam artiuſ *V* 18 iuuencus *scripsi* (*cf. Hist. misc.* XI 27): iuuetuſ *V* 19 ne *Gelenius:* ine *V* 25 requ^re^iret *V* 26 relinquiſſet et in *V* 27 facundi iocunditateque ſermonem *V*

in uoluntatem traduxerat suam. amor enim post documenta
flagrantior sequi libenter hortatus est omnis operae contur-
malem, auctoritate magnificum ducem, plus laboris indicere
sibi quam militi, sicut perspicue contigit, adsuetum. moxque
ad locum praedictum est uentum, flumine pontibus constratis
3 transmisso occupauere terras hostiles. at barbari praestricti
negotii magnitudine, qui se in tranquillo positos otio tunc
parum inquietari posse sperabant, aliorum exitio quid fortunis
suis inmineret anxie cogitantes, simulata pacis petitione ut
primae uertiginis impetum declinarent, misere legatos cum
uerbis conpositis quae denuntiarent concordem foederum fir-
mitatem, incertumque quo consilio aut instituto mutata uolun-
tate per alios cursu celeri uenire conpulsos acerrimum nostris
minati sunt bellum, ni eorum regionibus excessisent.
4 Quibus clara fide conpertis Caesar noctis prima quiete
nauigiis modicis et uelocibus octingentos inposuit milites ea
re ut ui ingenti sursum uersum decurso egressi quicquid in-
5 uenire potuerint ferro uiolarent et flammis. quo ita disposito
solis primo exortu uisis per montium uertices barbaris ad cel-
siora ducebatur alacrior miles nulloque inuento — hoc si qui-
dem opinati discessere confestim — eminus ingentia fumi uo-
lumina uisebantur indicantia nostros perruptas populari terras
6 hostiles. quae res Germanorum perculit animos atque desertis
insidiis, quas per arta loca et latebrosa struxerant nostris,
trans Moenum nomine fluuium ad opitulandum suis necessi-
7 tudinibus auolarunt. ut enim rebus amat fieri dubiis et tur-
batis, hinc equitum nostrorum adcursu, inde nauigiis uectorum
militum impetu repentino perterrefacti euadendi subsidium ue-
lox locorum inuenere prudentes, quorum digressu miles libere
gradiens opulentas pecore uillas et frugibus rapiebat nulli par-
cendo. extractisque captiuis domicilia cuncta curatius ritu
8 Romano constructa flammis subditis exurebat. emensaque aesti-
matione decimi lapidis cum prope siluam uenisset squalore tene-
brarum horrendam, stetit diu cunctando, indicio perfugae doctus

1 traduxerunt ſuıam *V* 3 poſt (pluſ) *V* 6 ad *V* pſtrıctı *V* 7 poſito ſocıo *V* 12 conſilıo ſtat ınſtıtutoſ *V* 14 ne *V* 16 mılıtıſ *V* ea re ut ui ingenti *Valesius*: eoꝝ XX *V* 18 uıolaren (t) *V* dıſpoſita *V* 20 nulleque *V* 25 menum *V* 29 ınuenıre *V* 30 rapebat (ı) *V* 31 rıto *V* 32 emenſıque *V* 33 ſilua (ue) . nıſſet *V* 34 horrenda *V*

per subterranea quaedam occulta fossasque multifidas latere
plurimos, ubi habile uisum fuerit erupturos. ausi tamen omnes 9
accedere fidentissime, ilicibus incisis et fraxinis roboreque abie-
tum magno semitas inuenere constratas. ideoque gradientes
cautius retro non nisi per anfractus longos et asperos ultra
progredi posse uix indignationen capientibus animis aduerte-
bant. /et quoniam aeris urente saeuitia cum discriminibus ul- 10
timis laboratur in cassum — aequinoctio quippe autumnali ex-
acto per eos tractus superfusae niues oppleuere montes simul
et campos — opus arreptum est memorabile./ et dum nullus 11
obsisteret, munimentum quod in Alamannorum solo conditum
Traianus suo nomine uoluit appellari, dudum uiolentius oppu-
gnatum, tumultuario studio reparatum est locatisque ibi pro
tempore defensoribus, ex barbarorum uisceribus alimenta con-
gesta sunt. /quae illi maturata ad suam perniciem contem- 12
plantes metuque rei peractae uolucriter congregati precibus et
humilitate suprema petiere missis oratoribus pacem: quam Cae-
sar omni consiliorum uia firmata, causatus ueri similia plurima,
per decem mensuum tribuit interuallum: id nimirum sollerti
colligens mente quod castra, supra quam optari potuit occupata
sine obstaculo, tormentis muralibus et apparatu deberent ualido
conmuniri./ hac fiducia tres inmanissimi reges uenerunt tan- 13
dem aliquando iam trepidi, ex his qui misere uictis apud Ar-
gentoratum auxilia, iurantes conceptis ritu patrio uerbis nihil
inquietum acturos sed foedera ad praestitutum usque diem,
quia id nostris placuerat, cum munimento seruaturos intacto
frugesque portaturos humeris, si defuisse sibi docuerint defen-
sores. ′ quod utrumque metu perfidiam frenante fecerunt.

Hoc memorabili bello, conparando quidem Punicis et Teu- 14
tonicis sed dispendiis rei Romanae peracto leuissimis, ut faustus
Caesar exultabat et felix: credique obtrectatoribus potuit, ideo
fortiter eum ubique fecisse fingentibus quod oppetere dimi-

---

1 lanere plurimuſ *V* 3 accidere *V* abiectum *V* 4 inuenire *V* gradientеſ *V* 7 ſeuitia *V* 14 barbarum *V* 17 ſupprema petierem iſtuſ *V* 18 ueniri ſimilia *V* 19 interuallum .... |¦ Id *V* 20 aptari *V* 21 tormentiſ *ead. man. add. sup. lin. in V* murabilibuſ *V* 24 patrio uero .... L inquietum *V* 25 praeſtitum *V* 26 commonimenta ſeruaturo ſit acto *V* 27 humeroſ *V* defuiſſeſ *V* docuerim *V* 28 frenante *V* 29 memorabile *V* 30 diſpendii *V*

cando gloriose magis optabat quam damnatorum sorte, sicut sperabant, ut frater Gallus occidi: ni pari proposito post excessum quoque Constanti actibus mirandis inclaruisset.

2 Quibus ut in tali re conpositis firmiter, ad sedes reuertens hibernas sudorum reliquias repperit tales. Remos Seuerus magister equitum per Agrippinam petens et Iuliacum Francorum ualidissimos cuneos in sexcentis uelitibus, ut postea claruit, uacua praesidiis loca uastantes offendit: hac opportunitate in scelus audaciam erigente quod Caesare in Alamannorum secessibus occupato nulloque uetante expleri se posse praedarum opimitate sunt arbitrati. sed metu iam reuersi exercitus, munimentis duobus, quae olim exinanita sunt, occupatis se
2 quoad fieri poterat tuebantur./ hac Iulianus rei nouitate perculsus et coniciens quorsum erumperet, si isdem transisset intactis, retento milite circumuallare disposuit .... Mosa fluuius praeterlambit et ad usque quartum et quinquagesimum diem, Decembri scilicet et Ianuario mense, obsidionales tractae sunt morae, destinatis barbarorum animis incre-
3 dibili pertinacia reluctatis. tunc pertimescens sollertissimus Caesar ne obseruata nocte inluni barbari gelu uinctum amnem peruaderent, cotidie a sole in uesperam flexo ad usque lucis principium lusoriis nauibus discurrere flumen ultro citroque milites ordinauit ut crustis pruinarum diffractis nullus ad erumpendum quopiam facile perueniret. hocque commento, inedia et uigiliis et desperatione postrema lassati sponte se propria
4 dederunt statimque ad comitatum Augusti sunt missi. ad quos eximendos periculo multitudo Francorum egressa cum captos conperisset et asportatos, nihil amplius ausa repedauit ad sua, hisque perfectis acturus hiemem reuertit Parisios Caesar.

3 Quia igitur plurimae gentes ui maiore conlaturae capita sperabantur, dubia bellorum coniectans sobrius rector magnis curarum molibus stringebatur. dumque per indutias licet ne-

1 magıſ quã optabat quã *V* 2 ſperabat *V* 4 ſedenſ (n *inducta*) *V* 9 alıamannoꝝ *V* 15 dıſpoſuıt .... oſa *V* 19 reluctantıſ *V* permıſcenſ *V* 21 puaderent *V* 23 dıfractıſ *V* erumpendo copıam *V* 24 peruenıret .... hocque *V* ınaedıa *V* 25 dıſperatıone *V* laſſatıſ ponte *V* 26 ad quos *Gelenius:* alıquoſ *V* 28 repaedauıt *V* 29 a *in* acturuſ *in rasura in V* parrıſıoſ *V* 32 dolıı abellorum *V* 33 ınducıaſ *V*

gotiosas et breues aerumnosis possessorum damnis mederi posse
credebat, tributi ratiocinia dispensauit. / cumque Florentius 2
praefectus praetorio cuncta permensus, ut contendebat, quic-
quid in capitatione deesset, ex conquisitis se supplere firmaret,
talium gnarus, animam prius amittere quam hoc sinere fieri
memorabat. / norat enim huius modi provisionum, immo euer- 3
sionum, ut uerius dixerim, insanabilia uulnera saepe ad ulti-
mam egestatem prouincias contraxisse, quae res, ut docebitur
postea, penitus euertit Illyricum. ob quae praefecto praetorio 4
ferri non posse clamante se repente factum infidum cui Augu-
stus summam commiserit rerum, Iulianus eum sedatius leniens
scrupulose conputando et uere docuit non sufficere solum ue-
rum etiam exuberare capitationis calculum ad commeatuum
necessarios apparatus. nihilo minus tamen diu postea indictio- 5
nale augmentum oblatum sibi nec recitare nec subnotare per-
pessus humi proiecit. litterisque Augusti monitus ex relatione
praefecti, non agere ita perplexe ut uideretur parum Florentio
credi, rescripsit gratandum esse si prouincialis hinc inde ua-
status saltem sollemnia praebeat, nedum incrementa, quae nulla
supplicia egenis possent hominibus extorquere. factumque est
tunc et deinde unius animi firmitate ut praeter solita nemo
Gallis quicquam exprimere conaretur/ denique inusitato exem- 6
plo id petendo Caesar inpetrauerat a praefecto ut secundae
Belgicae multiformibus malis oppressae dispositio sibi commit-
teretur ea uidelicet lege ut nec praefectianus nec praesidalis
apparitor ad soluendum quendam urgeret. quo leuati solacio
cuncti, quos in curam susceperat suam, nec interpellati ante
praestitutum tempus debita contulerunt.

Inter haec recreandarum exordia Galliarum administrante 4
secundam adhuc Orfito praefecturam obeliscus Romae in circo
erectus est maximo. super quo nunc, quia tempestiuum est,
pauca discurram. / urbem priscis saeculis conditam ambitiosa 2
moenium strue et portarum centum quondam aditibus celebrem

---

4 captatione *V* 5 ammittere *V* 8 aegeſtatem *V* 9 paenituſ *V* ylliricum *V* 11 ſedatuſ *V* 13 capitationeſ *V* at *V* 22 *inter* conaretur et inique (*ita V:* denique *Valesius*) *lacuna* 19 *litterarum in V* 23 ſecunda belgicae (g *emend. ex* b) *V* 24 oppraeſſe *V* 26 ſolatio *V* 27 curam ſuſceperat *codex regius:* cura .... ſeparat *V* 29 ereandarum *V* 30 obaeliſcuſ *V*

hecatompylos Thebas institutores ex facto cognominarunt, cuius
3 uocabulo prouincia nunc usque Thebais adpellatur. hanc inter
exordia pandentis se late Carthaginis inproviso excursu duces
oppressere Poenorum, posteaque reparatam Persarum rex ille
Cambyses quoad uixerat alieni cupidus et inmanis Aegypto
perrupta adgressus est, ut opes exinde raperet invidendas, ne
4 deorum quidem donariis parcens. qui dum inter praedatores
turbulente concursat, laxitate praepeditus indumentorum con-
cidit pronus ac suomet pugione, quem aptatum femori dextro
gestabat, subita ui ruinae nudato uulneratus paene letaliter
5 interisset. longe autem postea Cornelius Gallus Octauiano res
tenente Romanas Aegypti procurator exhausit ciuitatem pluri-
mis interceptis reuersusque cum furtorum arcesseretur et po-
pulatae prouinciae, metu nobilitatis acriter indignatae, cui ne-
gotium spectandum dederat imperator, stricto incubuit ferro.
is est, si recte existimo, Gallus poeta, quem flens quodam
modo in postrema Bucolicorum parte Vergilius carmine leni
decantat.

6 In hac urbe inter labra ingentia diuersasque moles figmenta
Aegyptiorum numinum exprimentes obeliscos uidimus plures
aliosque iacentes et conminutos, quos antiqui reges bello do-
mitis gentibus aut prosperitatibus summarum rerum elati mon-
tium uenis uel apud extremos orbis incolas perscrutatis excisos
7 erectosque dis superis in religione dicarunt./ est autem obe-
liscus asperrimus lapis in figuram metae cuiusdam sensim ad
proceritatem consurgens excelsam, utque radium imitetur, gra-
ciliscens, paulatim specie quadrata in uerticem productus an-
8 gustum, manu leuigatus artifici./ formarum autem innumeras
notas, hieroglyphicas appellatas, quas ei undique uidemus in-
9 cisas, initialis sapientiae uetus insigniuit auctoritas. uolucrum
enim ferarumque, etiam alieni mundi, genera multa sculpentes
ad aeui quoque sequentis aetates uti peractorum uulgatius per-

1 ecaton pylos (r *add. man. sec.*) *V* 3 pandent ēe *a man. sec. in* pandente se *V* 5 cambises *V* uicerat *V* 7 deeorum *V* 8 concedit *V* 10 la&a | liter *V* 13 reuersus quae *V* 14 negotium *V* 15 strictor *V* 16 poeta *om. V'* 17 uirgilius *v* 19 Inter haec *deleta ante* in hac *in V* 21 dotis (mi *add. man. sec.*) *V* 23 pscrutantis *V* 24 dus *V* 26 emitetur *V'* graciliscens *sic V* 27 pductos *ante emend. 3ae man. V* 29 hieroglyficas *V* 32 sequentes *V* uti peractorum *Gronouius:* ut inpetratorum *V* puenire *V*

ueniret memoria, promissa uel soluta regum uota monstrabant./
non enim ut nunc litterarum numerus praestitutus et facilis 10
exprimit quicquid humana mens concipere potest, ita prisci
quoque scriptitarunt Aegyptii sed singulae litterae singulis
nominibus seruiebant et uerbis; non numquam significabant
integros sensus. cuius rei scientiam his expediam duobus 11
exemplis. per uulturem naturae uocabulum pandunt quia
mares nullos posse inter has alites inueniri rationes memorant
physicae, perque speciem apis mella conficientis indicant regem,
moderatori cum iucunditate aculeos quoque innasci debere his
signis ostendentes. et similia plurima.

Et quia sufflantes adulatores ex more Constantium id sine 12
modo strepebant quod, cum Octauianus Augustus obeliscos
duos ab Heliopolitana ciuitate transtulisset Aegyptia, quorum
unus in circo maximo, alter in campo locatus est Martio; hunc
recens aduectum difficultate magnitudinis territus nec contrectare ausus est nec mouere, discant qui ignorant, ueterem
principem translatis aliquibus hunc intactum ideo praeterisse
quod Deo Soli speciali munere dedicatus fixusque intra ambitiosi templi delubra, quae contingi non poterant, tamquam
apex omnium eminebat. / uerum Constantinus id parui ducens, 13
auulsam hanc molem sedibus suis nihilque committere in religionem recte existimans, si ablatum uno templo miraculum
Romae sacraret id est in templo mundi totius, iacere diu perpessus est dum translationi pararentur utilia/ quo conuecto
per alueum Nili proiectoque Alexandriae, nauis amplitudinis
antehac inusitatae aedificata est sub trecentis remigibus agitanda. quibus ita prouisis digressoque uita principe memorato 14
urgens effectus intepuit tandemque sero inpositus naui per
maria fluentaque Tibridis uelut pauentis ne, quod paene ignotus miserat Nilus, ipse parum sub meatus sui discrimine moenibus alumnis inferret, defertur in uicum Alexandri, tertio

---

2 prae | ſtıtuſ *V* 4 ſcrıp || tıtarent (u *emend. man. sec.*) *V* aegyptıſ & *emend. a man. sec.*) *V* 6 scientiam *scripsi:* ſcıentıa ın *V* expediam *scripsi:* ınterım *V* 7 exemplis *scripsi:* exemplum *V* 8 maroſ *V* nulloſ *om. V* 9 fyſıcae *V* 10 ıocundıtate *V* 11 ſıgnı | b; *emend. in* ſıgnıſ *man. sec. V* 13 quot *V* obelıſcuſ duo (o, ſ *man. pr. aut sec.*) *V* 14 helıu | polıtam *V* 16 ³trectare (*man. 1 emend.*) *V* 21 apeſ (*emend. man. sec. aut* 3) *V* 25 tranſlatıone *ante emend. man. sec. V* 28 prıncıdē memorata *V* 30 thybrıdıſ *V*

lapide ab urbe seiunctum. unde chamulcis inpositus tractusque lenius per Ostiensem portam piscinamque publicam circo
15 inlatus est maximo. sola post haec restabat erectio, quae uix aut ne uix quidem sperabatur posse conpleri: digestisque *ad* perpendiculum altis trabibus, ut machinarum cerneres nemus, innectuntur uasti funes et longi ad speciem multiplicium liciorum caelum densitate nimia subtexentes. quibus conligatus mons ipse effigiatus scriptilibus elementis, paulatimque in arduum per inane protentus, diu pensilis, hominum milibus multis tamquam molendinarias rotantibus metas, cauea locatur in media eique sphaera superponitur ahenea aureis lamminis nitens, qua confestim ui ignis diuini contacta ideoque sublata, facis imitamentum infigitur aereum, itidem auro imbratteatum uelut
16 abundanti flamma candentis. secutaeque aetates alios transtulerunt. quorum unus in Vaticano, alter in hortis Sallusti,
17 duo in Augusti monumento erecti sunt. qui autem notarum textus obelisco incisus est ueteri, quem uidemus in circo, Hermapionis librum secuti interpretatum litteris subiecimus Graecis

ΑΡΧΗΝ ΑΠΟ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΔΙΕΡΜΗΝΕΥΜΕΝΑ ΕΧΕΙ ΣΤΙΧΟΣ ΠΡΩΤΟΣ ΤΑΔΕ

18 *Λέγει Ἥλιος βασιλεῖ Ῥαμέστῃ· δεδώρημαί σοι ἀνὰ πᾶσαν οἰκουμένην μετὰ χαρᾶς βασιλεύειν, ὃν Ἥλιος φιλεῖ. — [καὶ] Ἀπόλλων κρατερὸς φιλαλήθης υἱὸς Ἥρωνος, θεογέννητος κτιστὴς τῆς οἰκουμένης, ὃν Ἥλιος προέκρινεν, ἄλκιμος Ἄρεως βασιλεὺς Ῥαμέστης. ᾧ πᾶσα ὑποτέτακται ἡ γῆ μετὰ ἀλκῆς καὶ θάρσους. βασιλεὺς Ῥαμέστης Ἡλίου παῖς αἰωνόβιος.*

---

2 ostienfem (*fuit* h) *V* 4 digestisque ad perpendiculum *Hauptius:* ideftifque periculū *V* 8 in arduum per inane *scripsi:* id per arduum inane *V* 9 mileb; *v* 10 molendariaſ rogantib; *V* locatuſ *V* mediae | queſſerea (*ultima* e *deleta:* ſphera *v in margine*) *V* 11 aenea *V* lamminiſ *V* 13 infigitur *Valesius:* infigura *V* 14 canentiſ (d *add. man. sec.*) *V* 15 ortiſ *V* 18 interpraetatum *V* 20 ΑΡΧΗΝ ΑΤΙΟ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΔΙΕΡΜΝΝCΥΜΕΝΑ ЄΧЄΙ CΤΕΧΟCΣΤ ΙΡΩΤΟC ΤΑΔЄ ΑЄΤЄΤΝΑΙΟC | ΒΑCΙΑΤΡΑ ΜΑЄCΤΗΔЄΔΩΡΗΜЄ ΑCΟΙΠΑCΟ ΝΟΝCΟ, *deinde in eadem linea uacat spatium* 27 *litterarum et reliqua paginae pars* (19 *lineae*) *et folii* 42 *recti* 19 *uersiculi et spatium* 6 *litterarum. in margine superiore fol.* 41 *u. scriptum est* Mosterij *et folii* 42 *r.* fuldens *a manu ut uid. saeculi XV in V: emendauit Gelenius* (22 *λέγει Oddfredus Müllerus*) 22—101, 33 *om. V, leguntur apud Gelenium* 23 *καὶ del. Müllerus*

ΣΤΙΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Ἀπόλλων κρατερὸς ὁ ἑστὼς ἐπ' ἀληθείας δεσπότης δια- 19 δήματος, τὴν Αἴγυπτον δοξάσας κεκτημένος, ὁ ἀγλαοποιήσας Ἡλίου πόλιν, καὶ κτίσας τὴν λοιπὴν οἰκουμένην, καὶ πολυτιμήσας τοὺς ἐν Ἡλίου πόλει θεοὺς ἀνιδρυμένους, ὃν Ἥλιος φιλεῖ.

ΤΡΙΤΟΣ ΣΤΙΧΟΣ

Ἀπόλλων κρατερὸς Ἡλίου παῖς παμφεγγὴς, ὃν Ἥλιος προέ- 20 κρινεν καὶ Ἄρης ἄλκιμος ἐδωρήσατο. οὗ τὰ ἀγαθὰ ἐν παντὶ διαμένει καιρῷ. ὃν Ἄμμων ἀγαπᾷ, πληρώσας τὸν νέων τοῦ φοίνικος ἀγαθῶν. ᾧ οἱ θεοὶ ζωῆς χρόνον ἐδωρήσαντο. Ἀπόλλων κρατερὸς υἱὸς Ἥρωνος βασιλεὺς οἰκουμένης Ῥαμέστης, ὃς ἐφύλαξεν Αἴγυπτον τοὺς ἀλλοεθνεῖς νικήσας. ὃν Ἥλιος φιλεῖ. ᾧ πολὺν χρόνον ζωῆς ἐδωρήσαντο θεοὶ, δεσπότης οἰκουμένης Ῥαμέστης αἰωνόβιος.

ΑΛΛΟΣ ΣΤΙΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Ἥλιος θεὸς μέγας δεσπότης οὐρανοῦ. δεδώρημαί σοι βίον 21 ἀπρόσκορον. Ἀπόλλων κρατερὸς κύριος διαδήματος ἀνείκαστος, ὃς τῶν θεῶν ἀνδριάντας ἀνέθηκεν ἐν τῇδε τῇ βασιλείᾳ, δεσπότης Αἰγύπτου, καὶ ἐκόσμησεν Ἡλίου πόλιν ὁμοίως καὶ αὐτὸν Ἥλιον δεσπότην οὐρανοῦ. συνετελεύτησεν ἔργον ἀγαθόν. Ἡλίου παῖς βασιλεὺς αἰωνόβιος.

ΤΡΙΤΟΣ ΣΤΙΧΟΣ

Ἥλιος θεὸς δεσπότης οὐρανοῦ Ῥαμέστῃ βασιλεῖ· δεδώρημαι 22 τὸ κράτος καὶ τὴν κατὰ πάντων ἐξουσίαν. ὃν Ἀπόλλων φιλαλήθης δεσπότης χρόνων καὶ Ἥφαιστος ὁ τῶν θεῶν πατὴρ προέκρινεν διὰ τὸν Ἄρεα. βασιλεὺς παγχαρὴς Ἡλίου παῖς, καὶ ὑπὸ Ἡλίου φιλούμενος.

ΑΦΗΛΙΩΤΗΣ ΠΡΩΤΟΣ ΣΤΙΧΟΣ

Ὁ ἀφ' Ἡλίου πόλεως μέγας θεὸς ἐνουράνιος Ἀπόλλων 23 κρατερὸς, Ἥρωνος υἱὸς, ὃν Ἥλιος ἠγώγησεν, ὃν οἱ θεοὶ ἐτίμησαν, ὁ πάσης γῆς βασιλεύων, ὃν Ἥλιος προέκρινεν, ὁ ἄλκιμος διὰ τὸν Ἄρεα βασιλεὺς, ὃν Ἄμμων φιλεῖ. καὶ ὁ παμφεγγὴς συγκρίνας αἰώνιον βασιλέα et reliqua.

Datiano et Cereali consulibus cum uniuersa per Gallias 5 studio cautiore disponerentur formidoque praeteritorum barbaricos hebetaret excursus, rex Persarum in confiniis agens adhuc gentium extimarum, iamque cum Chionitis et Gelanis

16 ὃς τῶν θεῶν *Müllerus*: ὧν *Gelenius* 29 ἠγάπησεν *Erfurdtius*, ἠγώγησεν *Gronouius* 34 & reliqua datiano & ceriali *V* 36 nıſ *in* gelanıſ *in rasura 5 litterarum (prima fuit e) V*

omnium acerrimis bellatoribus pignore icto societatis rediturus
ad sua, Tamsaporis scripta suscepit, pacem Romanum prin-
2 cipem nuntiantis poscere precatiuam. ideoque non nisi infir-
mato imperii robore temptari talia suspicatus latius semet ex-
tentans pacis amplectitur nomen et condiciones proposuit graues,
missoque cum muneribus Narseo quodam legato litteras ad
Constantium dedit nusquam a genuino fastu declinans, quarum
hunc fuisse accepimus sensum

3 'Rex regum Sapor, particeps siderum, frater Solis et Lu-
nae, Constantio Caesari fratri meo salutem plurimam dico.

Gaudeo tandemque mihi placet ad optimatem uiam te re-
uertisse et incorruptum aequitatis agnouisse suffragium rebus
ipsis expertum, pertinax alieni cupiditas quas aliquotiens edi-
4 derit strages. quia igitur ueritatis oratio soluta esse debet et
libera et celsiores fortunas idem loqui decet atque sentire, pro-
positum meum in pauca conferam, reminiscens haec quae
5 dicturus sum me saepius replicasse. ad usque Strymona flu-
men et Macedonicos fines tenuisse maiores meos, antiquitates
quoque uestrae testantur: haec me conuenit flagitare — ne sit
adrogans, quod adfirmo — splendore uirtutumque insignium
serie uetustis regibus antistantem. sed ubique mihi cordi est
moderatio, cui coalitus ab adulescentia prima nihil umquam
6 paenitendum admisi. ideoque Armeniam recuperare cum Me-
sopotamia debeo, auo meo composita fraude praereptam. Illud
apud nos numquam in acceptum feretur, quod adseritis uos
exultantes nullo discrimine uirtutis ac doli prosperos omnes
7 laudari debere bellorum euentus. postremo si morem gerere
suadenti uolueris recte, contemne partem exiguam semper lucti-
ficam et cruentam, ut cetera regas securus, prudenter repu-
tans medellarum quoque artifices urere non numquam et secare
et partes corporum amputare, ut reliquis uti liceat integris;
hocque bestias factitare: quae cum aduertant cur maximo opere
capiantur, illud propria sponte amittunt ut uiuere deinde pos-
8 sint inpauidae. id sane pronuntio quod, si haec mea legatio

---

1 ıſto ſocıetateſ *V* 3 nıſı fırmato *V* 5 condıtıoneſ *V* 9 ſiuerũ *V* 11 optımatem *sic V* 14 ratıo *V* deſſe *V* 17 ſermona *V* 20 uırtutũ quae *V* 22 moderatio *Valesius:* recordatıo *V*, recta ratio *coniecit Erfurdtius* adulıſcentıa *V* 23 penıtendum *V* 25 feretur *Hauptius:* fretuſ *V* 33 admıttunt *V*

redierit inrita, post tempus hiemalis quietis exemptum, uiribus
totis accinctus, fortuna condicionumque aequitate spem succes-
sus secundi fundante uenire, quoad ratio siuerit, festinabo'.

His litteris diu libratis recto pectore, quod dicitur, con- 9
siderateque responsum est hoc modo

'Victor terra marique Constantius semper Augustus fratri 10
meo Sapori regi salutem plurimam dico.

Sospitati quidem tuae gratulor ut futurus, si uelis, ami-
cus, cupiditatem uero semper indeflexam fusiusque uagantem
uehementer insimulo. Mesopotamiam poscis ut tuam perin- 11
deque Armeniam et suades integro corpori adimere membra
quaedam, ut salus eius deinceps locetur in solido, quod infrin-
gendum est potius quam ulla consensione firmandum. accipe
igitur ueritatem non obtectam praestigiis sed perspicuam nul-
lisque minis inanibus perterrendam. praefectus praetorio meus 12
opinatus adgredi negotium publicae utilitati conducens cum
duce tuo per quosdam ignobiles me inconsulto sermones con-
seruit super pace. non refutamus hanc nec repellimus: adsit
modo cum decore et honestate nihil pudori nostro praereptura
uel maiestati. est enim absonum et insipiens cum gestarum 13
rerum ordine placatae sint aurae inuidiae, *quae* nobis multipli-
citer inluserunt, cum deletis tyrannis totus orbis Romanus
nobis obtemperat, ea prodere, quae contrusi in orientales an-
gustias diu seruauimus inlibata. cessent autem quaeso for- 14
midines quae nobis intentantur ex more, cum ambigi nequeat
non inertia nos sed modestia pugnas interdum excepisse potius
quam intulisse et nostra, quotiens lacessimur, fortissimo bene-
uolentiae spiritu defensare, id experiendo legendoque scientes
in proeliis quibusdam raro rem titubasse Romanam, in summa
uero bellorum numquam ad deteriorem prolapsam'.

Hanc legationem nullo inpetrato remissam — nec enim 15

---

1 ınlıta *V* 2 a&ate aequıtate *V* 3 reſtınabo *V* 8 •amıcuſ *V* 9 ındeflexum *V* fuſtuſque *V* 11 corpore *V* 12 infringendum *Hauptius:* ın | fundendum *V* 14 p̄ſtrıgıſ *V* 19 praeruptura *V* 20 ınſıpıenſ cum *codex regius:* ınſıdıenſ num *V* 21 ordıneſ *V* quae *addidit Hauptius* 22 inluserunt *Hauptius:* ınluxerunt *V* delectıſ *V* 23 contrusi in *Hauptius:* contra ſun (*inter* si *et* n *est* i *longa ut saepe in hoc codice, non* l) *V* 24 ſeruıuımuſ *V* formıdınıſ *ante emend. man. sec. V* 25 ex more *om. V*

effrenatae regis cupiditati responderi amplius quicquam potuit — post paucissimos dies secutus est Prosper comes et Spectatus tribunus et notarius itemque Eustathius Musoniano suggerente philosophus, ut opifex suadendi: imperatoris scripta perferentes et munera, enisuri apparatum interim Saporis arte quadam suspendere, *ut* supra humanum modum prouinciae munirentur arctoae.

6 Inter quae ita ambigua Iuthungi Alamannorum pars Italicis conterminans tractibus obliti pacis et foederum, quae adepti sunt obsecrando, Raetias turbulente uastabant adeo ut
2 etiam oppidorum temptarent obsidia praeter solitum. ad quos repellendos cum ualida manu missus Barbatio in locum Siluani peditum promotus magister, ignauus sed uerbis effusior, alacritate militum uehementer erecta prostrauit acerrime multos ita ut exigua portio, quae periculi metu se dedit *in* fugam, aegre dilapsa res suas non sine lacrimis reuiseret et lamentis.
3 huic pugnae Neuita, postea consul, equestris praepositus turmae, et adfuisse et fortiter fecisse firmatur.

7 Isdem diebus terrae motus horrendi per Macedoniam Asiamque et Pontum adsiduis pulsibus oppida multa concusserunt et montes. inter monumenta tamen multiformium aerumnarum eminuere Nicomediae clades, Bithyniae urbium matris, cuius ruinarum euentum uere breuiterque absoluam.

2 Primo lucis exortu die nono kal. Septembrium concreti nubium globi nigrantium laetam paulo ante caeli speciem confuderunt et amendato solis splendore nec contigua uel adposita cernebantur: ita oculorum optutu praestricto humo inuo-
3 lutus crassae caliginis squalor insedit. dein uelut numine summo fatales contorquente manubias uentosque ab ipsis excitante cardinibus magnitudo furentium incubuit procellarum, cuius inpetu pulsorum auditus est montium gemitus et elisi litoris fragor, haecque secuti typhones atque presteres, cum horrifico tremore terrarum ciuitatem et suburbana funditus
4 euerterunt. et quoniam adcliuitate collium aedes pleraeque

---

1 efferenate *V* 4 phı | loſuſ (fo *supra*) *V* 6 ut *om.* *V*, *add. Gelenius* puıntıae *V* 8 ıuthıuntı galam anno℞ *V* 10 retıaſ *V* 15 metuſ edıdıt *V* in *om.* *V*, *add. Gelenius* 16 egredı lapſa *V* ſuoſ *V* 17 huc *V'* conſulę quaeſtrıſ *V* 24 dıem nonum Kał *V* 25 la&ã *om.* *V'* 26 poſıta *V* 31 ınpectu *V* 32 haec quae ſecũ tyfoneſ *V* 34 adcıuıtate *V*

uehebantur, aliae super alias concidebant reclangentibus cunctis
sonitu ruinarum inmenso. interim clamoribus uariis celsa cul-
mina resultabant quaeritantium coniugium liberosque et siquid
necessitudines artae constringunt. post horam denique secun- 5
dam, *non* multo ante tertiam, aer iam sudus et liquidus latentes
retexit funereas strages. non nulli enim superruentium rude-
rum ui nimia constipati sub ipsis interiere ponderibus. qui-
dam collo tenus aggeribus obruti cum superesse possent siqui
iuuissent, auxiliorum inopia necabantur. alii lignorum extan-
tium acuminibus fixi pendebant. uno ictu caesi conplures, 6
paulo ante homines, tunc promiscae strages cadauerum cerne-
bantur. quosdam domorum inclinata fastigia intrinsecus sera-
bant intactos, angore et inedia consumendos. inter quos Ari-
staenetus, affectatam recens dioecensin curans uicaria potestate,
quam Constantius ad honorem uxoris Eusebiae Pietatem cogno-
minarat, animam hoc casu cruciatam diutius exhalauit. alii 7
subita magnitudine oppressi, isdem adhuc molibus conteguntur.
conlisis quidam capitibus uel umeris praesectis aut cruribus
inter uitae mortisque confinia aliorum adiumenta paria per-
ferentium inplorantes cum obtestatione magna deserebantur.
et superesse potuit aedium sacrarum et priuatarum hominum- 8
que pars maior, ni palantes abrupte flammarum ardores per
quinquaginta dies et noctes quicquid consumi poterat ex-
ussissent.

Adesse tempus existimo pauca dicere quae de terrae pul- 9
sibus coniectura ueteres conlegerunt. ad ipsius enim uerita-
tis arcana non modo haec nostra uulgaris inscitia sed ne sem-
piterna quidem lucubrationibus longis nondum exhausta phy-
sicorum iurgia penetrarunt. unde et in ritualibus et pontificiis 10
obseruatur obtemperantibus sacerdotiis caute ne alio deo pro
alio nominato, cum, qui eorum terram concutiat sit in abstruso,

---

1 concedebant *V* 2 ſonıtuſ *V* 4 necessitudines artae *Hauptius:* neceſſıtudınıſ arte *V* 5 non *addidi, om.* *V* relıquıduſ *V* 6 funere aſtrageſ *V* ſupuıdıentıũ | ruderũ uınemıa conſtıpatıſ ſub *V* 9 ıubuıſſ& *V* 10 aculmınıb; *V* 11 ꝓmıſce *V* 12 serabant *Hauptius:* ſerebant *V* 13 arıſtenetuſ *V* 14 regenſ *V* 15 pı&atıſ eo cognomınarat *V* 16 caſum *V*' 22 abruptı *V* 23 L *V* exuſſent (*post* ſ *emend. ut uid. ex* ı) *V* 28 fyſicoꝝ *V* 29 et] ut *V* 30 obseruatur *codex regius:* obtemperantur *V* 31 quı *sic* *V*

11 piacula committantur. accidunt autem, ut opiniones aestimant,
inter quas Aristoteles aestuat et laborat, aut in cauernis minu-
tis terrarum, quas Graece syringas appellamus, inpulsa cre-
briore aquis undabundis: aut certe, ut Anaxagoras adfirmat,
uentorum ui subeuntium ima terrarum: qui cum soliditatibus
concrustatis inciderint, eruptiones nullas reperientes, eas par-
tes soli conuibrant, quas subrepserint umidi. unde plerumque
obseruatur terra tremente uentorum apud nos spiramina nulla
12 sentiri, quod in ultimis eius secessibus occupantur. Anaxi-
mander ait arescentem nimia aestuum siccitate aut post mado-
res imbrium terram rimas pandere grandiores, quas penetrat
supernus aer uiolentus et nimius, ac per eas uehementi spi-
ritu quassatam cieri propriis sedibus. qua de causa terrores
huius modi uaporatis temporibus aut nimia aquarum caelestium
superfusione contingunt. ideoque Neptunum umentis substan-
tiae potestatem Ennosigaeon et Sisichthona poetae ueteres et
theologi nuncuparunt.
13 Fiunt autem terrarum motus modis quattuor. aut enim
brasmatiae sunt, qui humum imitus suscitantes sursum pro-
pellunt inmanissimas moles, ut in Asia Delos emersit et Hiera
et Anaphe et Rhodus Ophiusa et Pelagia prioribus saeculis
dictitata, aureo quondam imbri perfusa, et Eleusin in Boeotia
et apud Tyrrhenos Vulcanus insulaeque plures; aut climatiae
qui limes ruentes et obliqui urbes aedificia montesque con-
planant; aut chasmatiae qui grandiore motu patefactis subito
uoratrinis terrarum partes absorbent, ut in Atlantico mari
Europaeo orbe spatiosior insula et in Crisaeo sinu Helice et
Bura et in Ciminia Italiae parte oppidum Saccumum ad Erebi
14 profundos hiatus abactae aeternis tenebris occultantur. inter
haec tria genera terrae motuum mycematiae sonitu audiuntur
minaci cum dissolutis elementa conpagibus ultro adsiliunt uel

1 accidunt autem *om.* *V'* 6 repperientes *V'* 7 humidi *a manu* 3 *V* 10 ait *Gelenius:* ut *V* nimiā *V'* 12 supnos *V* 13 tremores *coniecit Lindenbrogius* 16 potestate mennosigeon & sisichona *V* 18 IIIIOR *V* 19 brasmatae *V'* humum imitus *Hauptius:* humumitus (moleltus *supra*) *V* 20 moles •• ut in (s *uid. post rasuram factam additum*) *V* 21 anae pethrodus osiusa *V* 22 dictita *V* 23 tyrrenos *V* c *in* uolcanos *emend. ex* t *V* 25 gradiore *V* 26 adantico *V*, atlan | tico *man. sec. in margine* *V* 27 europeo *V* spatior *V* criseo *V* halicae & burra *V* 28 ad hebi *V*

relabuntur considentibus terris. tunc enim necesse est uelut
taurinis reboare mugitibus fragores fremitusque terrenos. sed
hinc ad exorsa.

At Caesar hiemem apud Parisios agens Alamannos prae- 8
uenire studio maturabat ingenti, nondum in unum coactos sed
in insaniam post Argentoratum audaces omnes et saeuos, op-
periensque Iulium mensem, unde sumunt Gallicani procinctus
exordia, diutius angebatur. nec enim egredi poterat antequam
ex Aquitania aestatis remissione solutis frigoribus et pruinis
ueheretur annona. sed ut est difficultatum paene omnium 2
diligens ratio uictrix, multa mente uersans et uaria id tandem
repperit solum ut anni maturitate non exspectata barbaris
occurreret insperatis firmatoque consilio xx dierum frumentum
ex eo, quod erat in sedibus consumendum, ad usus diuturni-
tatem excoctum buccellatum, ut uulgo appellant, umeris in-
posuit libentium militum, hocque subsidio fretus secundis, ut
ante, auspiciis profectus est, intra mensem quintum uel sextum
duas expeditiones consummari posse urgentes et necessarias
arbitratus. quibus paratis petit primos omnium Francos, eos 3
uidelicet quos consuetudo Salios appellauit, ausos olim in Ro-
mano solo apud Toxiandriam locum habitacula sibi figere prae-
licenter. cui cum Tungros uenisset, occurrit legatio praedicto-
rum, opinantium repperiri imperatorem etiam tum in hibernis,
pacem sub hac lege praetendens ut quiscentes eos tamquam
in suis nec lacesseret quisquam nec uexaret. hos legatos ne-
gotio plene digesto oppositaque condicionum perplexitate ut
in isdem tractibus moraturus, dum redeunt, muneratos absoluit.
dictoque citius secutus profectos Seuero duce misso per ripam 4
subito cunctos adgressus tamquam fulminis turbo perculsit
iamque precantes potius quam resistentes in oportunam cle-
mentiae partem effectu uictoriae flexo dedentes se cum opibus
liberisque suscepit. Chamauos itidem ausos similia adortus 5
eadem celeritate partim cecidit partim acriter repugnantes ui-
uosque captos conpegit in uincula, alios praecipiti fuga trepi-
dantes ad sua, ne militem spatio longo defatigaret, abire in-

1 relauunt *V* 4 aput *ni fallor V'* 6 in *om. V, add. uulgo*
6 operienſque *V* 8 agebant *V* 11 tandem *uulgo:* tantum *V* 13 in-
ſperatiſ *V:* insperatus *Gelenius* 15 bucclatum *V* 23 etiam dum *V*
26 oppoſita quae *V* 27 hiſdem *V* 28 ꝑfecto *V*

terim permisit innocuos, quorum legatis paulo postea missis
precatum consultumque rebus suis humi prostratis sub obtuti-
bus eius pacem hoc tribuit pacto ut ad sua redirent incolumes.
9 Cunctis igitur ex uoto currentibus studio peruigili pro-
perans modis omnibus utilitatem fundare prouinciarum, muni-
menta tria recta serie superciliis inposita fluminis Mosae, sub-
uersa dudum obstinatione barbarica reparare pro tempore co-
gitabat et ilico sunt instaurata procinctu paulisper omisso.
2 atque ut consilium prudens celeritas faceret tutum, ex annona
decem dierum et septem, quam *in* expeditionem pergens uehe-
bat ceruicibus miles, portionem subtractam in isdem condidit
castris sperans ex Chamauorum segetibus id suppleri posse
3 quod ablatum est. longe autem aliter accidit. frugibus enim
nondum etiam maturis miles, expensis quae portabat, nusquam
reperiens uictus, extrema minitans Iulianum conpellationibus
incessebat et probris, Asianum appellans Graeculum et fallacem
et specie sapientiae stolidum. utque inueniri solent quidam
inter armatos uerborum uolubilitate conspicui, haec et similia
4 multa strepebant 'quo trahimur spe meliorum abolita, olim
quidem dura et perpessu asperrima per niues tolerantes et
acumina crudelium pruinarum? sed nunc — pro nefas — cum
ultimis hostium fatis instamus, fame, ignauissimo mortis ge-
5 nere tabescentes. et nequi nos turbarum existimet concitores,
pro uita loqui sola testamur non aurum neque argentum pe-
tentes, quae olim nec contrectare potuimus nec uidere, ita
nobis negata uelut contra rem publicam tot suscepisse labores
6 et pericula confutatis'. et erat ratio iusta querellarum. inter
tot enim rerum probabilium cursus articulosque necessitatum
ancipites sudoribus Gallicanis miles exhaustus nec donatiuum
meruit nec stipendium iam inde ut Iulianus illo est missus,
ea re quod nec ipsi quod daret suppetere poterat usquam nec
7 Constantius erogari more solito permittebat. hocque exinde
claruit fraude potius quam tenacitate committi quod cum idem

5 monimenta *V* 9 utq; ut *V* pudenſ *V* 10 X *V* VII *V* in *om. V, add. Gelenius* 15 reppienſ *in* reperienſ *emend. in V* extremã ınıtanſ *V* 16 ꝓbruſ *V* 18 uoluptalıtate *V* 20 ꝑpreſſu *V* 22 factıſ *V* 24 ꝓuıtalı quıſola *V* petentes *Gelenius:* poterıtıſ *V* 27 ınĩ tot enĩ rerũ *in margine add. man. pr. in V* 30 *ante* ıam *nescio quid erasum et in rasura a man. sec. (ut uid.)* Nıc *additum in V* 31 ıpſı nec *V*

Caesar petenti ex usu gregario cuidam ut barbas detonderet, dedisset aliquid uile, contumeliosis calumniis adpetitus est a Gaudentio tunc notario ad explorandos eius actus diu morato per Gallias, quem postea ipse interfici iussit, ut loco monstrabitur conpetenti.

Lenito tandem tumultu non sine blanditiarum genere uario 10
contextoque nauali ponte Rheno transito terris Alamannorum calcatis Seuerus magister equitum bellicosus ante haec et industrius repente conmarcuit. et qui saepe uniuersos ad forti- 2
ter faciendum hortabatur et singulos, tunc dissuasor pugnandi contemptus uidebatur et timidus mortem fortasse metuens aduentantem, ut in Tageticis libris legitur Veiouis fulmine mox tangendos adeo hebetari ut nec tonitrum nec maiores aliquos possint audire fragores. et iter ignauiter egerat praeter solitum, ductores uiarum praeeuntes alacri gradu ultima minitando terreret, ni omnes conspirantes in unum se loca penitus ignorare firmarent. qui interdicti metuentes auctoritatem nusquam deinde sunt progressi.

Inter has tamen moras Alamannorum rex Suomarius ultro 3
cum suis inprouisus occurrit, ferox ante saeuiensque in damna Romana sed tum lucrum existimans insperatum, si propria retinere permitteretur. et quia uultus incessusque supplicem indicabat, susceptus bonoque animo esse iussus et placido, nihil arbitrio suo relinquens pacem genibus curuatis orabat, et eam cum concessione praeteritorum sub hac meruit lege ut 4
captiuos redderet nostros et, quotiens sit necesse, militibus alimenta praeberet, susceptorum uilium more securitates accipiens pro inlatis: quas si non ostendisset in tempore, sciret se rursus eadem fatigandum.

Quod ita recte dispositum est inpraepedite conpletum. 5
Hortari nomine petendus erat regis alterius pagus et quia nihil uidebatur deesse praeter ductores, Nesticae tribuno scutariorum et Charietoni uiro fortitudinis mirae imperauerat Caesar ut

---

4 iufferat *V* 7 ponto *V* 12 Tageticis *Valesius:* tagetinicif *V* *post* legitur *inducta* fortaffe m&uenf aduentantẽ *V* Veiouis *Gelenius:* uegonicif *V* 13 heuetari utnectoref nitrũ *V* 14 *ante* ignauiter *deleta* g *in V* regerat *V* 16 paenituf *V* 19 fumoariuf *V* 20 in damnaf romanaf & *V* 24 curuantif orabit *V* 26 quo* tienf (*post* o *num rasura sit dubites*) *V* 29 eadem *scripsi:* ea de *V*, ea de re *Gelenius* 30 conpeto (l) *V* 31 erit *V*

magna quaesitum industria conprehensumque offerrent sibi
captiuum, et correptus uelociter adulescens ducitur Alamannus
6 pacto optinendae salutis pollicitus itinera se monstraturum. hoc
progresso secutus exercitus celsarum arborum obsistente con-
caede ire protinus uetabatur. Verum per circuitus longos et
flexuosos uentum est tandem ad loca et ira quisque percitus
armatorum urebat agros, pecora diripiebat et homines, resisten-
7 tesque sine ulla parcimonia contruncabat. his malis percussus
rex cum multiplices legiones, uicorumque reliquias cerneret
exustorum, ultimas fortunarum iacturas adesse iam contempla-
tus orauit ipse quoque ueniam, facturum se imperanda iurandi
exsecratione, restituere uniuersos promisit: id enim cura age-
8 batur inpensiore: detentisque plurimis reddidit paucos. quo
cognito ad indignationem iustam Iulianus erectus cum mune-
randus uenisset ex more, quattuor comites eius, quorum ope et
fide maxime nitebatur, non ante absoluit dum omnes rediere
9 captiui. ad colloquium tamen accitus a Caesare trementibus
oculis adorato uictorisque superatus aspectu conditione diffi-
cili premebatur, hac scilicet ut, quoniam consentaneum erat
post tot secundos euentus ciuitates quoque reparari ui barba-
rorum excisas, carpenta et materias ex opibus suis suorumque
praeberet: et haec pollicitus inprecatusque si perfidum quic-
quam egisset, luenda sibi cruore supplicia, ad propria remeare
permissus est. annonam enim transferre ita ut Suomarius,
ea re conpelli non potuit quod ad internicionem regione eius
uastata nihil inueniri poterat quod daretur.

10 Ita reges illi tumentes quondam inmaniter rapinisque di-
tescere adsueti nostrorum Romanae potentiae iugo subdidere
colla iam domita et uelut inter tributarios nati et educati ob-
secundabant imperiis ingrauate. quibus hoc modo peractis di-
sperso per stationes milite consuetas ad hiberna regressus est
Caesar.

---

4 praegresso *Gelenius* concede *V* 5 uetebatur *V* 6 flexudıſſoſ *V* at *V* 7 armoꝝ *V* reſıſtenteſ quae *V* 8 contrungabant (t *emend. ex* s) *V* 9 *pro* m *in* multiplices *librarius scripturus erat* p *in V* legiones *Hadrianus Valesius:* regıoneſ *V*, regionis *Henricus Valesius* 13 ınpenſıor *V* detenſıſq; *V* 15 IIIIOR *V* 17 *ante* a *in rasura add.* trı *a manu* (*ut u.*) *sec. in V* 20 euentoſ *V* 23 luenda *Gelenius:* ıubenda *V* 25 ınternıcıonem *sic V* 29 uelud *V* obſecundabat ımperıı *V*

Haec cum in comitatu Constantii subinde noscerentur 11
— erat enim necesse tamquam apparitorem Caesarem super omnibus gestis ad Augusti referre scientiam — omnes qui plus poterant in palatio, adulandi professores iam docti recte consulta prospereque conpleta uertebant in deridiculum: talia sine modo strepentes insulse 'in odium uenit cum uictoriis suis capella, non homo' ut hirsutum Iulianum carpentes appellantesque loquacem talpam et purpuratam simiam et litterionem Graecum: et his congruentia plurima aeque ut tintinnabula principi resonantes, audire haec taliaque gestienti, uirtutes eius obruere uerbis inpudentibus conabantur ut segnem incessentes et timidum et umbratilem gestaque secus uerbis comptioribus exornantem: quod non tunc primitus accidit. namque ut solet 2
amplissima quaeque gloria obiecta esse semper inuidiae, legimus in ueteres quoque magnificos duces uitia criminaque etiam si inueniri non poterant, finxisse malignitatem spectatissimis actibus eorum offensam. ut Cimonem Miltiadis filium insimulatum 3
intemperantiae, qui prope Eurymedonta Pamphylium flumen Persarum populum deleuit innumerum coegitque gentem insolentia semper elatam obsecrare suppliciter pacem: Aemilianum itidem Scipionem ut somniculosum aemulorum incusari maliuolentia, cuius inpetrabili uigilantia obstinatae in perniciem Romae duae potentissimae sunt urbes excisae. nec non etiam 4
in Pompeium obtrectatores iniqui multa scrutantes cum nihil unde uituperari deberet inueniretur, duo haec obseruarunt ludibriosa et inrita: quod genuino quodam more caput digito uno scalpebat, quodque aliquandiu tegendi ulceris causa deformis fasciola candida crus colligebat: quorum alterum factitare ut dissolutum, alterum ut nouarum rerum cupidum adserebant: nihil interesse oblatrantes argumento subfrigido quam partem corporis redimiret regiae maiestatis insigni: eum uirum

---

5 uertebat *V* 6 ınſule *V* 9 aeque ut tintinnabula *Vngerus* (*progr. schol. Friedland.* 1869): atque ut ınnacula (nacula *mutatum in* aula *a man.* 3) *V* 11 ınceſſanteſ *V* 14 amplissima quaeque *scripsi:* amplıſſımaq; *V* 17 insimulatum intemperantiae qui prope *uulgo:* ınſımulatum ſaepe ante & ꝑpe *V*, 18 y *in* pamfylıum *a man. sec. in rasura in V* 19 ınſolentıa ſem relatã *V* 25 deber&ur *V* 27 quotq; *V* 28 collıbatam *V* 31 redımer& *V*

quo nec fortior nec amantior quisquam patriae fuit, ut documenta praeclara testantur.

5 Dum haec ita aguntur, Romae Artemius curans uicariam praefecturam pro Basso quoque agebat, qui recens promotus urbi praefectus fatali decesserat sorte. cuius administratio seditiones perpessa est turbulentas nec memorabile quicquam habuit quod narrari sit dignum.

12 Augusto inter haec quiescenti per hiemem apud Sirmium indicabant nuntii graues et crebri permixtos Sarmatas et Quados uicinitate et similitudine morum armaturaeque concordes Pannonias Moesiarumque alteram cuneis incursare dispersis.
2 quibus ad latrocinia magis quam aperto habilibus Marti hastae sunt longiores et loricae ex cornibus rasis et laeuigatis, plumarum specie linteis indumentis innexae: equorumque plurimi ex usu castrati, ne aut feminarum uisu exagitati raptentur aut
3 in subsidiis ferocientes prodant hinnitu densiore uectores. et per spatia discurrunt amplissima sequentes alios uel ipsi terga uertentes, insidendo uelocibus equis et morigeris trahentesque singulos, interdum et binos, uti permutatio uires foueat iumentorum uigorque otio integretur alterno.

4 Aequinoctio itaque temporis uerni confecto imperator coacta militum ualida manu, ductu laetioris fortunae profectus cum ad locum aptissimum peruenisset, flumen Histrum exundantem pruinarum iam resoluta congerie super nauium foros ponte contexto transgressus populandis barbarorum incubuit terris. qui itinere festinato praeuenti cateruasque bellatoris exercitus iugulis suis inminere cernentes, quem nondum per anni tempus colligi posse rebantur, nec spirare ausi nec stare sed uitantes exitium insperatum semet omnes effuderunt in fugam.
5 stratisque plurimis, quorum gressus uinxerat timor, hi, quos exemit celeritas morti, inter latebrosas conualles montium occultati uidebant patriam ferro pereuntem, quam uindicassent pro-

1 nec amantior *Hauptius:* necautaptıor (*sed* p *num in rasura fuerit dubites*) *in* necantautıor (*sed* u *ut u. rursus erasa*) *a pr. man. ut u. in V* patrıae patrıae *V* 3 ꝑmae *V* 11 alterũ *V* ıncurſa[re] (re *ut u. a man. sec.*) *V* 12 atalarocınıa *V*, ad latrocınıa *in margine add. man. 3 in V* 13 lorcı ex *V* lauıgatıſ *V* 14 ſpecıem *V* aequorumq; *V* 15 caſtıratı *V* reptent' *V* 17 aluſ *V* 18 aequıſ *V* 19 uınoſ *V* 30 hıſ *V* 31 r *in* inter *emend. ex* l *in V*

fecto si uigore, quo discesserant, restitissent. gerebantur haec 6
in ea parte Sarmatiae, quae secundam prospectat Pannoniam,
parique fortitudine circa Valeriam opes barbaras urendo rapien-
doque occurrentia militaris turbo uastabat. cuius cladis in- 7
mensitate permoti posthabito latendi consilio Sarmatae peten-
dae specie pacis agmine tripertito agentes securius nostros
adgredi cogitarunt: *ut* nec expedire tela nec uim uulnerum
declinare, nec, quod est in rebus artissimis ultimum, uerti
possent in fugam. aderant autem ilico Sarmatis periculorum 8
Quadi participes, qui noxarum saepe socii fuerant indiscreti:
sed ne eos quidem prompta iuuit audacia in discrimina ruen-
tes aperta. caesis enim conpluribus pars, quae potuit super- 9
esse, per notos colles euasit: quo euentu uires et animos in-
citante iunctis densius cuneis ad Quadorum regna properabat
exercitus, qui ex praeterito casu inpendentia formidantes rogaturi
suppliciter pacem, fidentes ad principis uenere conspectum erga
haec *et* similia lenioris, dictoque die statuendis condicionibus,
modo.... Zizais quoque etiam tum regalis, haud parui corporis
iuuenis ordines Sarmatarum more certaminis instruxit ad preces
uisoque imperatore abiectis armis pectore toto procubuit exa-
nimis stratus. et amisso uocis officio prae timore, tum cum
orare deberet maiorem misericordiam mouit conatus aliquotiens
parumque inpediente singultu permissus explicare quae posce-
bat. recreatus denique tandem iussusque exsurgere, genibus 10
nixus, usu linguae recuperato concessionem delictorum sibi tri-
bui supplicauit et ueniam, eoque ad precandum admissa mul-
titudo, cuius ora formido muta claudebat, periculo adhuc prae-
stantioris ambiguo, ubi ille solo iussus attolli orandi signum
exspectantibus diu monstrauit, omnes clipeis telisque proiectis
manus precibus dederunt plura excogitantes ut uincerent hu-
militate supplicandi regalem. duxerat potior cum ceteris Sar- 11
matis etiam Rumonem et Zinafrum et Fragiledum subregulos
plurimosque optimates cum inpetrandi specie similia petituros.

---

1 haec] hic *V* 2 ſarmaciae *V* 3 uerendo *V* 4 militagiſ *V* 5 armatae *V* 6 tipertito *V* 7 ut *om. V, add. uulgo* 8 declinarent *V* altiſſimiſ *V* 10 Quadi *Gelenius:* qua *V* 14 at *V* 16 uenire *V* 17 Ergo *V* et *om. V, add. Valesius* 18 *lacunam indicaui* haud parui *Gelenius:* apud ui *V* 19 ordine *V* 21 dum cū *V* 27 mutae laudebat *V* 31 patior *V* armatiſ *V* 33 ſpecie *V*, spe *Gelenius*

qui, licet elati gaudio salutis indultae, condicionum sarcina con-
pensare inimice facta pollicebantur seque cum facultatibus et
liberis et coniugibus terrarumque suarum ambitu Romanae
potentiae libenter offerrent, praeualuit tamen aequitati iuncta
benignitas iussique obtinere sedes inpauidi nostros reddidere
captiuos. duxeruntque obsides postulatos et oboedire prae-
12 ceptis deinde promptissime spoponderunt. hortante hoc exemplo
clementiae aduolarunt regales cum suis omnibus Araharius et
Vsafer inter optimates excellentes, agminum gentilium duces,
quorum alter Transiugitanorum Quadorumque parti, alter qui-
busdam Sarmatis praeerat locorum confiniis et feritate iunctis-
simis: quorum plebem ueritus imperator ne ferire foedera
simulans in arma repente consurgeret, discreto consortio pro
Sarmatis obsecrantes iussit paulisper abscedere dum Araharii
13 et Quadorum negotium spectaretur. qui cum reorum ritu ob-
lati, stantes curuatis corporibus facinora grauia purgare non
possent, ultimae sortis infortunia metuentes dederunt obsides
imperatos, numquam antea pignera foederis exhibere conpulsi.
14 his ex aequo bonoque conpositis Vsafer in preces admissus est
Arahario pertinaciter obstrepente firmanteque pacem, quam
ipse meruit, ei quoque debere proficere ut participi licet in-
15 feriori et obtemperare suis imperiis consueto. uerum quae-
stione discussa, aliena potestate eripi Sarmatae iussi ut semper
Romanorum clientes offerre obsides quietis uincula conseruan-
16 dae gratanter amplexi sunt. ingerebat autem se post haec
maximus numerus cateruarum confluentium nationum et regum,
suspendi a iugulis suis gladios obsecrantium postquam Ara-
harium inpune conpererant abscessisse: et pari modo ipsi quo-
que adepti pacem, quam poscebant, accitos ex intimis regni
procerum filios obsidatus sorte opinione celerius obtulerunt iti-
demque captiuos, ut placuerat, nostros, quos haut minore
gemitu perdidere quam suos.
17 Quibus ordinatis translata est in Sarmatos cura misera-
tione dignos potius quam simultate. quibus incredibile quan-

2 inimicae *V* ſed quae cū *V* 3 con*iugib; *V* 5 obtinere *V* inpauidoſ *V'* 8 atuolarunt *V* 9 excellenſ *V* 10 tranſſugitanorum *V* 11 confiniſ *V* 12 ueritus *Valesius:* acriuſ *V* 14 iuſſiſ *V* abſcidere *V* barbarii *V* 15 reorum *Lindenbrogius:* eorum *V* oblatiſ tantiſ *V* 19 amiſſuſ *V* 20 obſtrepenteſ *V* 28 conpererat *V* 31 aut *V*

tum prosperitatis haec attulit causa: ut uerum illud aestima-
retur, quod opinantur quidam, fatum uinci principis potestate
uel fieri. potentes olim ac nobiles erant huius indigenae regni 18
sed coniuratio clandestina seruos armauit in facinus. atque
ut barbaris esse omne ius in uiribus adsueuit, uicerunt domi-
nos ferocia pares set numero praeminentes. qui confundente 19
metu consilia ad Victohalos discretos longius confugerunt, ob-
sequi defensoribus ut in malis optabile quam seruire suis man-
cipiis arbitrati: quae deplorantes post impetratam ueniam recepti
in fidem poscebant praesidia libertati eosque iniquitate rei per-
motus inspectante omni exercitu conuocatos adlocutus uerbis
mollioribus imperator nulli nisi sibi ducibusque Romanis pa-
rere praecepit. atque ut restitutio libertatis haberet dignitatis 20
augmentum, Zizaim regem isdem praefecit, conspicuae fortu-
nae tum insignibus aptum profecto, ut res docuit, et fidelem,
nec discedere quisquam post haec gloriose gesta permissus est
antequam, ut placuerat, remearent nostri captiui. his in bar- 21
barico gestis Bregetionem castra commota sunt, ut etiam ibi
belli Quadorum reliquias circa illos agitantium tractus lacrimae
uel sanguis extingueret. quorum regalis Vitrodorus Viduari
filius regis et Agilimundus subregulus aliique optimates et
iudices uariis populis praesidentes uiso exercitu in gremio
regni solique genitalis sub gressibus iacuere militum et adepti
ueniam iussa fecerunt, sobolemque suam obsidatus pignore ut
obsecuturi condicionibus inpositis tradiderunt eductisque mu-
cronibus, *quos* pro numinibus colunt, iurauere se permansuros
in fide.

His, ut narratum est, secundo finitis euentu ad Limigan- **13**
tes Sarmatas seruos ocius signa transferri utilitas publica fla-
gitabat, quos erat admodum nefas inpune multa et nefaria
perpetrasse. nam uelut obliti priorum tunc erumpentibus libe-
ris ipsi quoque tempus aptissimum nancti limitem perrupere
Romanum, ad hanc solam fraudem dominis suis hostibusque
concordes. deliberatum est tamen id quoque lenius uindicari 2

---

1 quantum ın profperıtatıf *V* 2 opınatur *V* 3 potente | folı magnobılef *V* 5 barbarı fefe omne *V* 6 et *V* 8 seruire suis *Gelenius:* feruıtute *V* 10 lıbertatı *sic V* 12 parere *Gelenius:* parcere *V* 14 conpıcuae *V'* 16 glorıofae *V* 24 fubolemq; *V'* 25 obfecutorı *V* 26 quof *om. V, add. Gelenius* 29 focıuf *V* lıgna *V'*

quam criminum magnitudo poscebat, hactenus ultione porrecta
ut ad longinqua translati amitterent copiam nostra uexandi,
quos pericula formidare monebat scelerum conscientia diutius
3 conmissorum. ideoque in se pugnae molem suspicati uerten-
dam dolos parabant et ferrum et preces. uerum aspectu primo
exercitus tamquam fulminis ictu perculsi ultimaque cogitantes,
uitam precati, tributum annuum dilectumque ualidae iuuentu-
tis et seruitium spoponderunt, abnuere parati si iuberentur
aliorsum migrare ut gestibus indicabant et uoltibus, locorum
confisi praesidio, ubi lares post exactos dominos fixere securi.
4 has enim terras Parthiscus inruens obliquatis meatibus Histro
miscetur. sed dum solus licentius fluit, spatia longa et lata
sensim praeterlabens et ea coartans prope exitum in angustias,
accolas ab impetu Romanorum alueo Danubii defendit, a bar-
baricis uero excursibus suo tutos praestat obstaculo, ubi plera-
que umidioris soli natura et incrementis fluminum redundantia
stagnosa sunt et referta salicibus ideoque inuia nisi perquam
gnaris: et super his insularem anfractum aditu Parthisci paene
contiguum amnis potior ambiens terrae consortio separauit.
5 hortante igitur principe cum genuino fastu ad citeriorem ue-
nere fluminis ripam, ut exitus docuit, non iussa facturi sed
ne uiderentur militis praesentiam formidasse, stabantque con-
tumaciter, ideoque propinquasse monstrantes ut iubenda repu-
6 diarent. quae imperator accidere posse contemplans in agmina
plurima clam distributo exercitu celeritate uolucri migrantes
intra suorum acies clausit. stansque in aggere celsiore cum
paucis et stipatorum praesidio tectus eos, ne ferocirent, lenius
7 admonebat. sed fluctuantes ambiguitate mentium in diuersa
rapiebantur et furori mixta uersutia temptabant cum precibus
proelium uicinumque sibi in nostros parantes excursum proie-
cere consulto longius scuta ut ad ea recuperanda sensim pro-
gressi sine ullo fraudis indicio spatia furarentur.
8 Iamque uergente in uesperum die cum moras rumpere lux
moneret excedens, erectis uexillis in eos igneo miles impetu

6 cogitaneſ (t *add. ut u. man. sec.*) *V* 7 pcanti *V* 8 annuere paratiſ ſi *V* 9 indicabat *V* 10 confuſi *ut u. V'* actoſ *V'* 12 ta *in* lata *in ras. in V* 13 cohortanſ *V* 14 danubu *sic V* 17 pquamagnariſ *V* 19 anniſ *V* ſperauit *V* 20 uenire *V* 22 militeſ *V* 30 picere *V* 34 uixilliſ *V*

ferebatur. qui conferti acieque densiore contracta aduersus ipsum principem stantem, ut dictum est, altius omnem impetum contulerunt eum oculis incessentes et uocibus truculentis. cuius furoris amentiam exercitus ira ferre non potuit eosque 9
imperatori, ut dictum est, acriter imminentes desinente in angustum fronte, quem habitum caput porci simplicitas militaris appellat, impetu disiecit ardenti et dextra pedites cateruas peditum obtruncabant, equites laeua equitum se turmis agilibus infunderunt. cohors praetoria ex aduerso Augustum cautius stipans resistentium pectora moxque terga fugientium incidebat 10
et cadentes insuperabili contumacia barbari non tam mortem dolere quam nostrorum laetitiam horrendo stridore monstrabant, et iacentes absque mortuis plurimi succisis poplitibus ideoque adempto fugiendi subsidio, alii dexteris amputatis, non nulli ferro quidem intacti set superruentium conlisi ponderibus cruciatus alto silentio perferebant. nec eorum quisquam inter 11
diuersa supplicia ueniam petit aut ferrum proiecit aut exorauit celerem mortem sed arma iugiter retinentes licet adflicti minus criminis aestimabant alienis uiribus potius quam conscientiae suae iudicio uinci mussantesque audiebantur interdum: fortunae, non meriti fuisse quod euenit. ita in semihorae curriculo discrimine proeliorum emenso tot procubuere subito barbari ut pugnam fuisse sola uictoria declararet.

Vix dum populis hostilibus stratis gregatim peremptorum 12
necessitudines ducebantur humilibus extractae tuguriis aetatis sexusque prómiscui et fastu uitae prioris abolito ad infimitatem obsequiorum uenere seruilium et exiguo temporis interuallo decurso caesorum aggeres et captiuorum agmina cernebantur. incitante itaque feruore certaminum fructuque uincendi consur- 13
rectum est in perniciem eorum, qui deseruere proelia, uel in tuguriis latitantes occultabantur. hos cum ad loca uenisset auidus barbarici sanguinis miles, disiectis culmis leuibus obtruncabat nec quemquam casa uel trabibus conpacta firmissimis

6 ſinplıcıtaſ *V* 12 dolore *V* 13 puplıtıb; *V'* 14 adepto *V* 15 ıntactıſ & *V* 18 mınıſ *V'* 20 ıudıco *V* 21 ſeṃıorae *V* 22 ꝓculq; ere *V*, ꝓcubuere *add. in margine man.* 3 *in V* 24 populı *V* 25 neceſſıtudınıſ *V* ectracta et ugurıſ *V* 27 uenıre *V* & texıguo *V* 28 dıſcurſo *V'* caeſarum *V* 30 ꝑnıtıem *V'* 32 culmınıſ *in* culmıſ *emend. man. sec. in V* obtruncabant *V* 33 conpactae *V*

14 periculo mortis extraxit. denique cum inflammarentur omnia
nullusque latere iam posset, cunctis uitae praesidiis circumcisis
aut obstinate igni peribat absumptus aut incendium uitans
egressusque uno supplicio declinato ferro sternebatur hostili.
15 fugientes tamen aliqui tela incendiorumque magnitudinem amnis
uicini se conmisere gurgitibus, peritia nandi ripas ulteriores
occupare posse sperantes, quorum plerique summersi necati sunt,
alii iaculis periere confixi adeo ut abunde cruore diffuso meatus
fluminis spumaret immensi: ita per elementum utrumque Sarmatas uincentium ira uirtusque deleuit.
16 Placuerat igitur post hunc rerum ordinem cunctis adimi
spem omnem uitaeque solacium. et post lares incensos raptasque familias nauigia iussa sunt colligi ad indagandos, quos a
17 nostrorum acie ulterior discreuerat ripa.. statimque ne alacritas
intepesceret pugnatorum, inpositi lyntribus per abdita ducti
uelites expediti occuparunt latibula Sarmatarum, quos repentinus fefellit aspectus, gentiles lembos et nota remigia conspi-
18 cantes. ubi uero procul micantibus telis, quod uerebantur
propinquare senserunt, ad suffugia locorum palustrium *se* contulerunt eosque secutus infestius miles caesis plurimis ibi uictoriam repperit ubi nec caute posse consistere nec audere aliquid
19 credebatur. post absumptos paene diffusosque Amicenses petiti
sunt sine mora Picenses, ita ex regionibus appellati conterminis:
quos tutiores fecere sociorum aerumnae rumorum adsiduitate
conpertae. ad quos opprimendos — erat enim arduum sequi
per diuersa conspersos inprudentia uiarum arcente — Taifalorum auxilium et liberorum adaeque Sarmatarum adsumptum
20 est. cumque auxiliorum agmina locorum ratio separaret, tractus contiguos Moesiae sibi miles elegit, Taifali proxima suis
sedibus obtinebant, liberi terras occupauerant e regione sibi
oppositas.
21 Limigantes territi subactorum exemplis et summatum pro-

---

1 exſtruxit *V* 2 ā nulluſq; *V* poſſit *V* 4 ſternebantur *V* 5 fugientiſ *V* 6 conmiſce | re *V* namdi *V* 8 confixiſ *V* 9 ſpu | mare timenſ ita *V* armataſ *V* 16 ueliter *V* ſarmantarum *V* 17 conſpiranteſ *V* 19 ſe *om. V, add. Gelenius* 24 facere *V* 25 at *V* 26 arcenti • taifalorum (*potest fuisse* s) auxilionem *V* 27 ataeque ſarmatorum *V* 30 obtineant *V'* 31 oppoſitaſq; *V* 32 territiq; *V* summatum *scripsi*: ſubacrum *V*

stratorum diu haesitabant ambiguis mentibus utrum oppeterent
an rogarent, cum utriusque rei suppeterent documenta non
leuia. uicit tamen ad ultimum coetu seniorum urgente dedendi
se consilium, uariaeque palmae uictoriarum accessit eorum quo-
que supplicatio, qui armis libertatem inuaserant, et reliqui
eorum cum precibus ut superatos et inbelles dominos aspernati
fortioribus uisis inclinauere ceruices. accepta itaque publica 22
fide, deserto montium propugnaculo ad castra Romana conuo-
lauit eorum pars maior diffusa per spatia ampla camporum cum
parentibus et natis atque coniugibus opumque uilitate, quam
eis celeritatis ratio furari permisit. et qui animas amittere 23
potius quam cogi solum uertere putabantur, dum licentem
amentiam libertatem existimarent, parere imperiis et sedes alias
suscipere sunt adsensi tranquillas et fidas, ut nec bellis uexari
nec mutari seditionibus possint. isdemque ex sententia, ut
credebatur, acceptis quieuere paulisper, post feritate natiua in
exitiale scelus erecti, ut congruo docebitur textu.

Hoc rerum prospero currente successu tutela Illyrico con- 24
petens gemina est ratione firmata, cuius negotii duplicem magni-
tudinem imperator adgressus utramque perfecit. infidis ....
exules populos licet mobilitate suppares, acturos tamen paulo
uerecundius, tandem reductos in auitis sedibus conlocauit. isdem-
que ad gratiae cumulum non ignobilem quempiam regem sed
quem ipsi antea sibi praefecere, regalem inposuit, bonis animi
corporisque praestantem. tali textu recte factorum Constantius 25
iam metuente sublimior militarique consensu secundo Sarma-
ticus appellatus ex uocabulo subactorum, iamque discessurus
conuocatis cohortibus et centuriis et manipulis omnibus tribunal
insistens signisque ambitus et aquilis et agmine multiplicium
potestatum his exercitum adlocutus est, ore omnium fauorabilis,
ut solebat

'Hortatur recordatio rerum gloriose gestarum omni iucun- 26
ditate uiris fortibus gratior admodum uerecunde replicare, quae
diuinitus delata sorte uincendi et ante proelia et in ipso cor-

5 reliquiore cū *V* 9 diffuſa *post* diffuſa *inductum in V* 11 futu-rari *V* 18 proſper occurrente *V* i *et* y *in rasura* (*pot. fuisse* yllirico) *V* 19 firmata a cuiuſ *V* 20 *lacunam indicauit Hauptius* 21 suppares *Hauptius:* ſup*reſ *V* 24 praeficere *V* 26 ſarmaticoſ *V* 33 gratiore *V* uerecundiae *V*

reximus feruore pugnarum, Romanae rei fidissimi defensores.
quid enim tam pulchrum tamque posteritatis memoriae iusta
ratione mandandum quam ut miles strenue factis, ductor pru-
27 denter consultis exultet? persulcabat Illyricum furor hostilis,
absentiam nostram inanitate tumenti despiciens dum Italos tue-
remur et Gallos, uariisque discursibus uastabat extima limitum,
nunc cauatis roboribus, aliquotiens peragrans pedibus flumina,
non congressibus nec armis fretus aut uiribus sed latrociniis
adsuetus occultis, astu et ludificandi uarietate iam inde ab in-
stituta gente nostris quoque maioribus formidatus: quae lon-
gius disparati, qua ferri poterant tulimus, leuiores iacturas effi-
28 cacia ducum uetari posse sperantes. ubi uero per licentiam
scandens in maius ad funestas prouinciarum clades erepsit et
crebras, communitis aditibus Raeticis tutelaque peruigili Gal-
liarum securitate fundata, terrore nullo relicto post terga ueni-
mus in Pannonias, *ut* placuit numini sempiterno, labentia fir-
maturi: cunctisque paratis, ut nostis, uere adulto egressi arri-
puimus negotiorum maximas moles: primum ne struendo textis
conpagibus ponti telorum officeret multitudo, quo opera leui
perfecto uisis terris hostilibus et calcatis, obstinatis ad mortem
animis conatos resistere Sarmatas absque nostrorum dispendio
strauimus parique petulantia ruentes in agmina nobilium legio-
num Quados Sarmatis adiumenta ferentes adtriuimus. qui post
aerumnosa dispendia inter discursus et repugnandi minaces an-
helitus, quid nostra ualeat uirtus experti, manus ad dimicandum
aptatas armorum abiecto munimine pone terga uinxerunt resta-
reque solam salutem contemplantes in precibus, adfusi sunt
uestigiis Augusti clementis, cuius proelia saepe conpererant exi-
29 tus habuisse felices. his sequestratis Limigantes quoque forti-
tudine superauimus pari interfectisque pluribus alios periculi
30 declinatio adegit suffugia petere latebrarum palustrium. hisque
secundo finitis euentu lenitatis tempus aderat tempestiuae.
Limigantes ad loca migrare conpulimus longe discreta ne in per-
niciem nostrorum se commouere possent ulterius, et pepercimus

2 memorıa *V* 3 mıleſtrenuę *V* 4 perſulcabat *V*, persultabat *Gelenius* 5 dıſpıcıenſ *V* 7 nunc cauatis *uulgo:* nuncq; nauatıſ *V*, nuncque nauticis *Gelenius* 14 retıcıſ *V* 16 ut *om.* *V*, *add. Gelenius* nomıne *V* 17 ut nrīſ *V* 20 pfectıo *V* 22 petulantı *V* 23 armatıſ *V* attriuimus *Gelenius:* adtrıbuımuſ *V* 27 atfuſı *V* 28 clementeſ *V* 33 ın *om.* *V*

plurimis et Zizaim praefecimus liberis, dicatum nobis futurum
et fidum, plus aestimantes creare quam auferre barbaris regem,
hoc decore augente sollemnitatem quod isdem quoque rector
tributus antehac electus est et acceptus. quadruplex igitur 31
praemium, quod unus procinctus absoluit, nos quaesiuimus et
res publica, primo ultione parta de grassatoribus noxiis, deinde
quod uobis abunde sufficient ex hostibus captiui. his enim
uirtutem oportet esse contentam quae sudore quaesiuit et dex-
teris. nobis amplae facultates opumque sunt magni thesauri: 32
integra omnium patrimonia nostri labores et fortitudo seruarint.
hoc enim boni principis menti, hoc successibus congruit pro-
speris. postremo ego quoque hostilis uocabuli spolium prae 33
me fero, secundi Sarmatici cognomentum, quod uos unum
idemque sentientes mihi — ne sit adrogans dicere — merito
tribuistis'.

Post hunc dicendi finem contio omnis alacrior solito, aucta 34
spe potiorum et lucris, uocibus festis in laudes imperatoris ad-
surgens deumque ex usu testata non posse Constantium uinci,
tentoria repetit laeta. et reductus imperator ad regiam otioque
bidui recreatus Sirmium cum pompa triumphali regressus est
et militares numeri destinatas remearunt sedes.

Hisce isdem diebus Prosper et Spectatus atque Eustathius **14**
legati ad Persas, ut supra docuimus, missi Ctesiphonta reuersum
regem adiere, litteras perferentes imperatoris et munera, posce-
bantque rebus integris pacem et mandatorum memores nusquam
ab utilitate Romanae rei maiestateque discedébant, amicitiae
foedus sub hac lege firmari debere adseuerantes ne super tur-
bando Armeniae uel Mesopotamiae statu quicquam moueretur.
diu igitur ibi morati cum obstinatissimum regem nisi harum 2
regionum dominio sibi adiudicato obduriscentem ad susci-
piendam cernerent pacem, negotio redierunt infecto. post 3
quod id ipsum condicionum robore pari inpetraturi Lucil-

---

1 zizam *V* 2 quā adfere *V* 3 hiſdem *V* 5 quaeciumuſ & rēſp. *V* 7 captiuiſ *V* 10 integrū *V* laboriſ *V* 14 ſint *V* 16 concio *V* ſo-litaucta *V* 17 imperatoreſ (*post.* e *ut u. em. in* i) *V* 21 diſtinataſ *V* 22 hiſce | hiſdē *V* p | pere ſpectatuſ *V* 23 teſifonta *V* 24 perferentes *scripsi:* praeferenteſ *V*, proferentes *Gelenius* poſcebant quae *V* 25 me-moreſ onuſ quam *V* 26 amici itae *V* 30 dominio sibi adiudicato *Gele-nius:* domini obſidia diiudica | to *V*

lianus missus est comes et Procopius tunc notarius, qui postea nodo quodam uiolentae necessitatis adstrictus ad res consurrexit nouas.

LIBER XVIII

1 Haec per orbis uarias partes uno eodemque anno sunt gesta. at in Galliis cum in meliore statu res essent et Eusebium atque Hypatium fratres sublimarent uocabula consulum, Iulianus contextis successibus clarus apud hiberna sequestratis interim sollicitudinibus bellicis haut minore cura prouinciarum fortunis multa conducentia disponebat, diligenter obseruans nequem tributorum sarcina praegrauaret neue potentia praesumeret aliena aut hi uersarentur in medio, quorum patrimonia publicae clades augebant, uel iudicum quisquam ab aequi-
2 tate deuiaret inpune. idque ea re leui labore correxit quod ipse iurgia dirimens, ubi causarum cogebat magnitudo uel personarum, erat indeclinabilis iustorum iniustorumque distinctor.
3 et licet multa sint eius laudanda in huius modi controuersiis, unum tamen sufficiet poni, ad cuius similitudinem acta uel
4 dicta sunt. Numerium Narbonensis paulo ante rectorem accusatum ut furem inusitato censorio uigore pro tribunali palam admissis uolentibus audiebat, qui cum infitiatione defenderet obiecta nec posset in quoquam confutari, Delphidius orator acerrimus uehementer eum inpugnans documentorum inopia percitus exclamauit 'ecquis, florentissime Caesar, nocens esse poterit usquam si negare sufficiet?' contra quem Iulianus prudenter motus ex tempore 'ecquis' ait 'innocens esse poterit si

1 missus *Gelenius:* ıuſſuſ *V* 3 *subscriptum* AMMIΛNI MARCELLI•NI (*fuerat* MΛRCELLNNI) RERUꝏ GESTARUꝏ | EXPLICIT LIBER XVII INCIPIT LIBER XVIII. *in V*

6 galıſ *V* 8 nſ *in* hıbernanſ *in rasura in V* 11 ne quam (*scil. prouinciam*) *coniecit Valesius* 12 haut *V* 13 ıudıcıum *V* 15 dıre menſ *V* 18 at *V* 19 rectore *V* 21 audebat *V* ınfitatıone *V* 22 delfidıuſ *V* 24 haecquıſ *V* 25 c̄c (h. e. contra) *V* 26 &quıſ *V*

accusasse sufficiet?' et haec quidem et huius modi multa
ciuilia.

Egressurus autem ad procinctum urguentem cum Alaman- 2
norum pagos aliquos esse reputaret hostiles et ausuros inmania,
ni ipsi quoque ad ceterorum sternerentur exempla, haerebat
anxius qua ui, qua celeritate, cum primum ratio copiam tri-
buisset, rumore praecurso terras eorum inuaderet repentinus,
seditque tandem multa et uaria cogitanti, id temptare quod
utile probauit euentus. Hariobaudem uacantem tribunum fidei
fortitudinisque notae nullo conscio legationis specie ad Horta-
rium miserat regem iam pacatum ut exinde facile ad conlimi-
tia progressus eorum, in quos erant arma protinus commo-
uenda, scitari possit quid molirentur, sermonis barbarici per-
quam gnarus. quo fidenter ad haec paranda digresso ipse 3
anni tempore oportuno ad expeditionem undique milite con-
uocato profectus id inter potissima mature duxit implendum
ut ante proeliorum feruorem ciuitates multo ante excisas in-
troiret receptasque conmuniret, horrea quin etiam extrueret
pro incensis, ubi condi possit annona a Brittannis sueta trans-
ferri. et utrumque perfectum est spe omnium citius. nam et 4
horrea ueloci opere surrexerunt alimentorumque in isdem satias
condita, et ciuitates occupatae sunt septem: Castra Herculis,
Quadriburgium Tricensimae Nouesium Bonna Antennacum et
Bingio, ubi laeto quodam euento etiam Florentius praefectus
apparuit subito partem militum ducens et commeatuum per-
ferens copiam sufficientem usibus longis.

Post hac inpetrata restabat adigente necessitatum articulo 5
receptarum urbium moenia reparari nullo etiam tum intertur-
bante, idque claris indiciis adparet ea tempestate utilitati pu-
blicae metu barbaros oboedisse, rectoris amore Romanos. re- 6
ges ex pacto superioris anni aedificiis habilia multa suis misere
carpentis et auxiliarii milites semper munia spernentes huius

---

1 ſuccidet (fficiet *add. man.* 3) *V* 5 ı *in* nı *in rasura V* 16 petıſ-ſıma *V* dıxıt *V* 17 excıſa quaſ ıntroıeret *V* 19 ıncesſıſ *V* brıttanuſ ueta *V* 21 hıſ[de] *V* 22 ·VII· *V* hırculıſ *V* 23 trıcenſımae & nıueſ ıobonna antenna cum & *add. man. prima in margine V* 24 uıngo *V* 25 commeatū *V* 26 uſıb; *V* 28 ınturbante & que *V* 29 ındıcıuſ apretea tempeſtate *V* 30 rectore *V* 31 ę *in* mıſerę *in rasura V*

modi ad obsequendi sedulitatem Iuliani blanditiis deflexi quin-
quagenarias longioresque materias uexere ceruicibus ingrauate
et fabricandi ministeriis opem maximam contulerunt.
7 Quae dum diligenti maturantur effectu, Hariobaudes ex-
ploratis omnibus redit docuitque conperta. post cuius aduen-
tum incitatis uiribus omnes uenere Mogontiacum, ubi Florentio
et Lupicino, Seueri successore, destinate certantibus per pon-
tem illic constitutum transiri debere, renitebatur firmissime
Caesar adserens pacatorum terras non debere calcari ne, ut
saepe contigit, per inciuilitatem militis occurrentia uastantis
abrupte foedera frangerentur.
8 Alamanni tamen omnes, quos petebat exercitus, confine
periculum cogitantes Suomarium regem amicum nobis ex pa-
ctione praeterita monuerunt minaciter ut a transitu Romanos
arceret. eius enim pagi Rheni ripis ulterioribus adhaerebant.
quo testante resistere solum non posse, in unum coacta bar-
bara multitudo uenit prope Mogontiacum prohibitura uiribus
9 magnis exercitum ne transmitteret flumen. gemina itaque ra-
tione uisum est habile quod suaserat Caesar, ne pacatorum
terrae corrumperentur neue renitente pugnacissima plebe pons
cum multorum discrimine iungeretur, *iri* in locum ad conpagi-
10 nandum pontem aptissimum. quod hostes sollertissime con-
templati per contrarias ripas leniter incedentes ubi nostros
figere tentoria procul cernebant, ipsi quoque noctes agebant
exsomnes custodientes peruigili studio ne transitus temptaretur.
11 uerum cum nostri locum aduentarent prouisum, uallo fossaque
quieuere circumdati et adscito Lupicino in consilium Caesar
certis imperauit tribunis ut trecentenos pararent cum sudibus
milites expeditos, quid agi quoue iri deberet penitus ignoran-
12 tes. et collecti nocte prouecta inpositique omnes, quos lusoriae
naues quadraginta quae tunc aderant solae ceperunt, decurrere
iubentur per flumen adeo taciti ut etiam remi suspenderentur
ne barbaros sonitus excitaret undarum, atque mentis agilitate

1 defluxı quınquagenarıaſ longıo | reſquae *V* 6 mogantıacum *V* 9 paccatorum *V* 10 ınclıuıtatem *V* mılıtıo occurrentı uaſtantıſ *V* 12 Alammannı *V* 13 ſumoarıum *V* pac•tıone (*fuit* d) *V* 15 hrenı *V* 17 phıbıᷣ auırıb; *V* 20 nıue *V* 21 ırı *om. V, add. Valesius* 22 con-templantı *V* 23 ıncıdenteſ *V* 24 cernebantıb; ſıquoq; *V* 29 debere *V* 32 aut etıam remıſ *V* 33 menteſ *V*

et corporum, dum hostes nostrorum ignes obseruant, aduersas perrumpere [milites] ripas.

Dum haec celerantur, Hortarius rex nobis antea foederatus, 13 non nouaturus quaedam sed amicus finitimis quoque suis, reges omnes et regales et regulos ad conuiuium conrogatos retinuit epulis ad usque uigiliam tertiam gentili more extentis, quos discedentes inde casu nostri ex inprouiso adorti nec interficere nec corripere ullo genere potuerunt tenebrarum equorumque adiumento, quo dubius impetus trusit abreptos, lixas uero uel seruos, qui eos pedibus sequebantur, nisi quos exemit discrimine temporis obscuritas, occiderunt.

Cognito denique Romanorum transitu, qui tunc perque 14 expeditiones praeteritas ibi leuamen sumere laborum opinabantur ubi hostem contingeret inueniri, perculsi reges eorumque populi, qui pontem, ne strueretur, studio seruabant intento, metu exhorrescentes diffuse uertuntur in pedes: et indomito furore sedato necessitudines opesque suas transferre longius festinabant. statimque difficultate omni depulsa, ponte constrato sollicitarum gentium opinione praeuenta uisus in barbarico miles per Hortarii regna transibat intacta. ubi uero 15 terras infestorum etiam tum tetigit regum, urens omnia rapiensque per medium rebellium solum grassabatur intrepidus.

Postque saepimenta fragilium penatium inflammata et obtruncatam hominum multitudinem uisosque cadentes multos aliosque supplicantes cum uentum fuisset ad regionem cui Capellatii uel Palas nomen est, ubi terminales lapides Alamannorum et Burgundiorum confinia distinguebant, castra sunt posita ea propter ut Macrianus et Hariobaudus germani fratres et reges susciperentur inpauidi, qui propinquare sibi perniciem sentientes uenerant pacem anxiis animis precaturi. post quos 16 statim rex quoque Vadomarius uenit, cuius erat domicilium contra Rauracos, scriptisque Constanti principis, quibus commendatus est artius, allegatis leniter susceptus est, *ut* decebat,

2 milıteſ *V*, *quod seclusi*, limitis *Gelenius* 4 fıntımıſ *V* regıſ *V* 8 corrıgere *V* 9 adreptoſ *V* 13 praeterea | ſıbı *V* 18 N *in* feſtınabaN *in rasura V* dıffıcultatē *V* 21 g *in* regum *in rasura V* u *in* urenſ *in rasura V* rapınıſque *V* 23 ſepımenta *V* paenatıum *V* 24 ũ *in* homınũ *in rasura V* 26 Alemannorum *Gelenius:* romanorum *V* 27 dıſtınguebant *V* 28 macrınuſ & harıobaduſ *V* 33 ut decebat *Valesius:* ducebat *V*

17 olim ab Augusto in clientelam rei Romanae susceptus. et
Macrianus quidem cum fratre inter aquilas admissus et signa
stupebat armorum uiriumque uarium decus, uisa tunc primitus,
proque suis orabat. Vadomarius uero nostris coalitus utpote
uicinus limiti mirabatur quidem apparatum ambitiosi procinctus
sed uidisse se talia saepe ab adulescentia meminerat prima.
18 libratis denique diu consiliis concordi adsensione cunctorum
Macriano quidem et Hariobaudo pax est adtributa, Vadomario
uero, qui suam locaturus securitatem in tuto et legationis nomine
precator uenerat pro Vrio et Vrsicino et Vestralpo regibus
pacem itidem obsecrans interim responderi non poterat ne,
ut sunt fluxioris fidei barbari, post abitum recreati nostrorum
19 parum adquiescerent per alios inpetratis. sed cum ipsi quoque
missis legatis post messes incensas et habitacula captosque
plures et interfectos ita supplicarent tamquam ipsi haec deliquissent
in nostros, pacem condicionum similitudine meruerunt.
inter quas id festinatum est maxime ut captiuos restituerent
omnes quos rapuerant excursibus crebris.

3 Haec dum in Galliis caelestis corrigit cura, in comitatu
Augusti turbo nouarum exoritur rerum a primordiis leuibus
ad luctus et lamenta progressus. in domo Barbationis pedestris
militiae tunc rectoris examen apes fecere perspicuum.
superque hoc ei prodigiorum gnaros sollicite consulenti discrimen
magnum portendi responsum est, coniectura uidelicet tali
quod hae uolucres post conpositas sedes opesque congestas
2 fumo pelluntur et turbulento sonitu cymbalorum. huic uxor
erat Assyria nomine nec taciturna nec prudens, quae eo ad
expeditionem profecto et multiplici metu suspenso ob ea quae
meminerat sibi praedicta, perculsa uanitate muliebri, ancilla
adscita notarum perita, quam e patrimonio Siluani possederat,
ad maritum scripsit intempestiue uelut flens obtestans ne post
obitum Constanti propinquantem in imperium ipse ut sperabat
admissus, despecta se anteponeret Eusebiae matrimonium tunc

---

2 macr(a)inuſ *V* mı *in* admıſſuſ *in rasura V* 4 Dadomarıuſ *V* 6 aduhſcentıa *V* 8 macrınıa | no *V* 10 uarıo *V* & | uerſalpo *V* 12 fluxıoreſ *V* habıtum recredatı *V* 13 atquıeſcerent *V* 16 ſımılıtudınē (m)eruerunt (m *add. man. sec.*) *V* 19 comıtatū *V* 22 examınapeſt (ex)ere (ere *in rasura*) pſpıcuū *V* (fecere *Gelenius*) 25 geſ *in* congeſtaſ *in rasura V* 26 cım | balorū h(i)uc *V* 30 poſſıderat *V* 33 deſeptet ſe *V*

reginae decore corporis inter multas feminas excellentis. qui- 3
bus litteris occulte quantum fieri potuit missis ancilla, quae
domina dictante perscripserat, reuersis omnibus e procinctu
exemplum ferens ad Arbetionem noctis prima quiete confugit
auideque suscepta chartulam prodidit. hocque indicio ille con- 4
fisus ut erat ad criminandum aptissimus principi detulit atque
ex usu nec mora ulla negotio tributa nec quiete Barbatio epi-
stulam suscepisse confessus et mulier scripsisse documento con-
uicta non leui ceruicibus interiere praecisis, hisque punitis 5
quaestiones longe serpebant uexatique multi nocentes sunt et
innocentes. inter quos etiam Valentinus ex primicerio pro-
tectorum tribunus ut conscius inter conplures alios tortus ali-
quotiens superuixit, penitus quid erat gestum ignorans. ideo-
que ad iniuriae periculique conpensationem ducis in Illyrico
meruit potestatem.

Erat autem idem Barbatio subagrestis adrogantisque pro- 6
positi, ea re multis exosus quod et, dum domesticos protecto-
res sub Gallo regeret Caesare, proditor erat et perfidus et post
eius excessum nobilioris militiae fastu elatus in Iulianum iti-
dem Caesarem paria confingebat crebroque detestantibus bonis
sub Augusti patulis auribus multa garriebat et saeua, ignorans 7
profecto uetus Aristotelis sapiens dictum qui Callisthenen secta-
torem et propinquum suum ad regem Alexandrum mittens ei
saepe mandabat ut quam rarissime et iucunde apud hominem
loqueretur uitae potestatem et necis in acie linguae portantem.
ne sit hoc mirum, homines profutura discernere non numquam 8
et nocentia quorum mentes cognatas caelestibus arbitramur,
animalia ratione carentia salutem suam interdum alto tueri
silentio solent, ut exemplum est hoc perquam notum. linquen- 9
tes orientem anseres ob calorem plagamque petentes occiduam
cum montem penetrare coeperint Taurum aquilis abundantem,
timentes fortissimas uolucres, rostra lapillis occludunt ne eis eli-
ciat uel necessitas extrema clangorem, isdemque collibus agiliore
uolatu transcursis proiciunt calculos atque ita securius pergunt.

---

1 corpo℞ *ut uid.* *V'* 4 a barbetionem *V* 5 cartulam *V* 7 aepi-ſtolā *V* 13 paenituſ *V* 18 caeſar *V* 22 rapienſ *V'* 25 loquerent *V* 30 *post* ob *deletum* quā *V* 32 ne eiſ eliceat (*sic*) uel neceſſitaſ extrema clangorem *add. man. prima in margine* *V* 34 *prior* ſ *in* tranſcurſiſ *in rasura* *V* u *in* calculoſ *in rasura* *V*

4 Dum apud Sirmium haec diligentia quaeruntur inpensa,
orientis fortuna periculorum terribiles tubas inflabat. rex enim
Persidis ferarum gentium, quas placarat, adiumentis accinctus
augendique regni cupiditate supra homines flagrans arma uires-
que parabat et commeatus, consilia tartareis manibus miscens
et praesciones omnes consulens de futuris, hisque satis col-
lectis peruadere cuncta prima uerni temperie cogitabat.
2 Et cum haec primo rumores, dein nuntii certi perferrent
omnesque suspensos aduentantium calamitatum conplicaret ma-
gna formido, Comitatensis fabrica eandem incudem — ut dici-
tur — diu noctuque tundendo ad spadonum arbitrium, impe-
ratori suspicaci ac timido intendebat Vrsicinum uelut uultus
Gorgonei toruitatem, haec saepe taliaque replicans quod in-
terempto Siluano quasi penuria meliorum ad tuendas partes
3 eoas denuo missus altius anhelabat. hac autem adsentandi
nimia foeditate mercari conplures nitebantur Eusebi fauorem,
cubili tunc praepositi, apud quem — si uere dici debeat —
multa Constantius potuit, ante dicti magistri equitum salutem
acriter inpugnantis ratione bifaria, quod omnium solus nec
opis eius egebat ut ceteri, et domo sua non cederet Antiochiae,
4 quam molestissime flagitabat. qui ut coluber copia uires exu-
berans natorum multitudinem etiam tum aegre serpentium ex-
citans ad nocendum emittebat cubicularios iam adultos, ut inter
ministeria uitae secretioris gracilitate uocis semper puerilis et
blandae apud principis aures nimium patulas existimationem
uiri fortis inuidia graui pulsarent. et breui iussa fecerunt.
5 horum et similium taedio iuuat ueterem laudare Domitianum,
qui licet patris fratrisque dissimilis memoriam nominis sui in-
expiabili detestatione perfudit, tamen receptissima inclaruit lege
qua minaciter interdixerat ne intra terminos iuris dictionis
Romanae castraret quisquam puerum; quod ni contigisset, quis
eorum ferret examina, quorum paruitas difficile toleratur?
6 actum est tamen cautius ne, ut fingebat, rursus accitus idem

2 ſne *in* tubaſne flabat *in rasura V* 6 praesciones *Gronouius:* praeſtionſ *V* 7 *utraque* e *in* temperie *in rasura V* 10 comitanten*ſ iſ *V* 11 tun•dendo (*fuit* c) *V* 14 paenuria *V* 15 hamillabat (e *add. man. sec.*, i *man. pr.*) *V* 17 ſibi redici *V* 20 opuſ ei' agebat *V* 24 uita *V* 25 nemium *V'* 32 paruitas *Valesius:* paritaſ *V*, paucitas *Boxhornius*

Vrsicinus metu cuncta turbaret sed cum fors copiam detulisset,
raperetur ad mortem.

Haec opperientibus illis et ancipiti cogitatione districtis, 7
nobis apud Samosatam, Commageni quondam regni clarissi-
mam sedem, parumper morantibus repente noui motus rumo-
ribus densis audiuntur et confertis. quos docebit orationis
progrediens textus.

Antoninus quidam ex mercatore opulento rationarius ap- 5
paritor Mesopotamiae ducis, tunc protector, exercitatus et pru-
dens perque omnes illas notissimus terras, auiditate quorundam
nexus ingentibus damnis cum iurgando contra potentes se
magis magisque iniustitia frangi contemplaretur, ad deferen-
dam potioribus gratiam qui spectabant negotium inclinatis, ne
contra acumina calcitraret, flexit se in blanditias molliores
confessusque debitum per conludia in nomen fisci translatum,
iamque ausurus inmania rimabatur tectius rei publicae membra
totius et utriusque linguae litteras sciens circa ratiocinia uer-
sabatur, qui uel quarum uirium milites ubi agant uel procin-
ctus tempore quos tuerentur describens, itidem armorum et
commeatuum copiae aliaque usui bello futura an abunde sup-
petant indefessa sciscitatione percontans. et cum totius orien- 2
tis didicisset interna, uirorum stipendiique parte maxima per
Illyricum distributa, ubi distinebatur ex negotiis seriis impera-
tor, adlapsuro iam praestituto die soluendae pecuniae, quam
per syngrapham debere se confiteri ui metuque conpulsus est,
cum omnibus se prospiceret undique periculis opprimendum,
largitionum comite ad alterius gratiam infestius perurgente,
fugam ad Persas cum coniuge liberis et omni uinculo carita-
tum ingenti molimine conabatur. atque ut lateret stationarios 3
milites, fundum in Hiaspide, qui locus Tigridis fluentis ad-
luitur, pretio non magno mercatur. hocque commento cum
nullus causam ueniendi ad extremas Romani limitis partes iam

1 sed cum *Gelenius*: ſecum *V* 3 operıentıb; *V* 4 ſamoſatam | magenı *V* 6 confertis *Erfurdtius*: concertıſ *V*, certis *coniecit Valesius* 7 exıtuſ | Antonıuſ *V* 9 maeſopotamıae *V* 12 dıferendam *V* 14 *prior* c *in* calcıtraret *in rasura V* flexıſ *V* 16 auruſ (fu *supra*) *V* reıp̄ *V* 17 lınquae *V* 19 quoſ ıntuenturı deſcrıbenſ *V* *prior* ı *in* ıtıdem *in rasura V* 20 alıquae *V* 21 ındefeſſaſ cıtıtatıone *V* dū *V* 23 deſtınabatur *V* 24 adlapſura *V* 25 ſyngrafam *V* 30 hıaſſpıde *V* tıgrıdı *V* adluetur praetıo *V*

possessorem cum plurimis auderet exigere, per familiares fidos peritosque nandi occultis saepe conloquiis cum Tamsapore habitis, qui tractus omnes aduersos ducis potestate tunc tuebatur, et antea cognitus misso a Persicis castris auxilio uirorum pernicium, lembis inpositus cum omni penatum dulcedine nocte concubia transfretat, re contraria, specie Zopyri illius similis Babylonii proditoris.

4 Rebus per Mesopotamiam in hunc statum deductis Pala-
tina cohors palinodiam in exitium concinens nostrum inuenit
tandem ansam nocendi fortissimo uiro, auctore et incitatore
coetu spadonum, qui feri et acidi semper carentesque necessi-
tudinibus ceteris diuitias solas ut filiolas iucundissimas am-
5 plectuntur. stetitque sententia ut Sabinianus uietus quidem
senex et bene nummatus sed inbellis et ignauus et ab impe-
tranda magisterii dignitate per obscuritatem adhuc longe dis-
cretus praeficiendus Eois partibus mitteretur, Vrsicinus uero
curaturus pedestrem militiam et successurus Barbationi ad co-
mitatum reuerteretur, quo praesens rerum nouarum auidus con-
citor, ut iactabant, a grauibus inimicis et metuendis inces-
seretur.

6 Dum haec in castris Constantii quasi per lustra aguntur
et scaenam et diribitores uenundatae subito potestatis pretium
per potiores diffunditant domos, Antoninus ad regis hiberna
perductus auenter suscipitur et apicis nobilitatus auctoritate
— quo honore participantur mensae regales et meritorum apud
Persas ad suadendum ferendasque sententias in contionibus
ora panduntur — non contis nec remulco ut aiunt [id est non
flexiloquis ambagibus uel obscuris] sed uelificatione plena in
rem publicam ferebatur eundemque incitans regem ut quondam
Maharbal lentitudinis increpans Hannibalem, posse eum uin-
7 cere sed uictoria uti nescire adsidue praedicabat. educatus enim
in medio ut rerum omnium gnarus auditorum nanctus uigilis-

3 aduerſuſ *V* 4 uırurum *V'* 5 penatum] paena dum *V* 6 f *in* tranſfretat *em. ex* r *V* rex *V* ſpe cızopırı *V* 7 abr *in* babronu *in rasura*, (babylonu *in margine add. man.* 3) *V* 10 anſam *Gelenius*: amplam *V* 11 fierı (*pr.* ı *in rasura*) *V* 12 fıolaſ *V* 13 uıctuſ *V* 14 uene numatuſ *V* 22 ſcenam & dıruıtoreſ *V* 23 dıffundıt andomoſ *V* 25 qua *V'* 26 uerſaſ *V* 27 ramulco *V* *glossam deleuit Valesius* 28 plena *emend. ex* facta *V* 32 uigilissimos *scripsi*: uıgıluſ eıuſ *V*

simos sensus et aurium delenimenta captantes nec laudantium
sed secundum Homericos Phaeacas cum silentio admirantium
iam inde quadragesimi anni memoriam replicabat, post bello-
rum adsiduos casus et maxime apud Hileiam et Singaram, ubi
acerrima illa nocturna concertatione pugnatum est, nostrorum
copiis ingenti strage confossis quasi dirimente quodam medio
fetiali Persas nondum Edessam nec pontes Euphratis tetigisse
uictores, quos armipotentia fretos successibusque magnificis ita
dilatasse decuerat ..... arent et maxime eo tempore quo diu-
turnis bellorum ciuilium motibus sanguis utrimque Romani
roboris fundebatur.

His ac talibus subinde inter epulas sobrius perfuga ubi 8
de apparatu bellorum et seriis rebus apud eos Graiorum more
ueterum consultatur, regem incendebat ardentem· ut exacta
hieme statim arma fretus fortunae suae magnitudine concitaret,
ipse quoque in multis ac necessariis operam suam fidenter
promittens.

Sub isdem fere diebus Sabinianus adepta repentina po- **6**
testate sufflatus et Ciliciae fines ingressus decessori suo prin-
cipis litteras dedit hortantis ut ad comitatum dignitate adfi-
ciendus superiore citius properaret, eo necessitatum articulo
quo etiam si apud Thulen moraretur Vrsicinus, acciri eum
magnitudo rerum ratione probabili flagitabat utpote disciplinae
ueteris et longo usu bellandi artis Persicae scientissimum. quo 2
rumore prouinciis percitis ordines ciuitatum et populi decretis
et adclamationibus densis iniecta manu detinebant paene pu-
blicum defensorem, memores quod relictus ad sui tutelam cum
inerti et umbratili milite nihil amiserat per decennium, simul
metuentes saluti quod tempore dubio, remoto illo aduenisse
hominem compererant inertissimum. credimus — neque enim 3
dubium est — per aerios tramites famam praepetem uolitare,
cuius indicio haec gesta pandente, consiliorum apud Persas

2 feacaſ *V* 3 memoria *V* 4 aput *V* 7 aedeſſam *V* eufrateſ *V* 8 armapotentia *V'* 9 delataſſe *V* decueratarent *V: excidit sententia a uocula ut incipiens*, decuerat rem *Gelenius* et maxime eo *scripsi:* eo maxime eo *V* diurniſ *V'* 12 ſubriuſ *V* 13 reb; *om. V'* gratorū *V* 16 ıpe *V* 18 ſabinanuſ *V'* 22 thylen *V* 23 utpute *V* 24 uſu bellanditatiſ pſicae *V* 27 quod] ꝙ *V* (*alias* qđ *pro* quod *in hoc codice pingitur*) 30 homine *V* 31 aerarioſ *V* 32 conſilorū *V*

summa proponebatur et multis ulto citroque deliberatis placuit
Antonino suadente ut Vrsicino procul amoto despectoque no-
uello duce, posthabitis ciuitatum perniciosis obsidiis perrum-
peretur Euphrates ireturque prorsus, ut occupari possint pro-
uinciae fama celeritate praeuenta, omnibus ante bellis nisi
temporibus Gallieni intactae paceque longissima locupletes,
cuius rei prosperante deo ductorem commodissimum fore spon-
4 debat. laudato firmatoque concordi omnium uoluntate consilio
conuersisque uniuersis ad ea quae erant citius congerenda,
commeatus milites arma ceteraque instrumenta, quae poscebat
procinctus aduentans, perpetua hieme parabantur.
5 Nos interea paulisper cis Taurum morati ex imperio ad
partes Italiae festinantes prope flumen uenimus Hebrum ex
Odrysarum montibus decurrentem ibique principis scripta susce-
pimus iubentia omni causatione posthabita reuerti Mesopota-
miam sine apparitione, nullam expeditionem curaturi periculo-
6 sam, ad alium omni potestate translata. quod ideo per mo-
lestos formatores imperii struebatur ut, si Persae frustra habiti
redissent ad sua, ducis noui uirtuti facinus adsignaretur egre-
gium; si fortuna sequior ingruisset, Vrsicinus reus proditor
7 rei publicae deferretur. agitati ita sine rationibus, diu cun-
ctati reuersique fastidii plenum Sabinianum inuenimus homi-
nem mediocris staturae et parui angustique animi uix sine
turpi metu sufficientem ad leuem conuiuii nedum proelii stre-
pitum perferendum.
8 Tamen quoniam speculatores apparatus omnes apud hostes
feruere constanti adseueratione perfugis concinentibus adfirma-
bant, oscitante homunculo Nisibin propere uenimus utilia pa-
raturi, ne dissimulantes obsidium Persae ciuitati superuenirent
9 incautae. dumque intra muros maturanda perurgerentur, fu-
mus micantesque ignes adsidue a Tigride per castra Maurorum
et Sisara et conlimitia reliqua ad usque ciuitatem continui
perlucebant solito crebriores, erupisse hostium uastatorias ma-

1 praeponebatur *V* 4 eufrateſ *V* 4 puincia *om. V* 6 intacta *V* locupletiſ *V* 9 *post* conuerſiq; (*sic*) *deletum* conuerſiq; *in V* 15 cau-ſatione *Gelenius:* cautione *V* 16 ſine apparitionem ullā *V* 19 facinoſ *V* 21 reip̄ differetur. Agitatiſ ita ſiuerationibuſ *V* 24 ſtrepitum proelio *V* 29 ni *V* 31 ignıſ adſiduae trigidae *V* 32 conlitia *V* 33 perlocibant ſolito acrebrioreſ *V* uaſtitoriaſ *V*

nus superato flumine permonstrantes. qua causa ne occupa- 10
rentur itinera, celeri cursu praegressi cum ad secundum lapi-
dem uenissemus, liberali forma puerum torquatum, ut con-
iectabamus octennem, in aggeris medio uidimus heiulantem,
ingenui cuiusdam filium, ut aiebat; quem mater dum inmi-
nentium hostium terrore percita fugeret, inpeditior trepidando
reliquerat solum. hunc dum imperatu ducis miserati commo-
tique inpositum equo prae me ferens ad ciuitatem reduco,
circumuallato murorum ambitu praedatores latius uagabantur.
et quia me obsidionales aerumnae terrebant, intra semiclausam 11
posticam exposito puero nostrorum agmen agilitate uolucri re-
petebam exanimis, nec multum fuit quin caperer. nam cum 12
Abdigidum quendam tribunum fugientem cum calone ala se-
queretur hostilis, lapsoque per fugam domino seruum depre-
hensum, cum ego rapido ictu transirem, interrogassent quisnam
prouectus sit iudex, audissentque Vrsicinum paulo ante urbem
ingressum montem Izalam petere: occiso indice in unum quae-
siti conplures nos inrequietis cursibus sectabantur. quos cum 13
iumenti agilitate praegressus apud Amudin munimentum in-
firmum dispersis per pabulum equis recubantes nostros secu-
rius inuenissem, porrecto extentius brachio et summitatibus
sagi contortis elatius adesse hostes signo solito demonstrabam
isdemque iunctus impetu communi ferebar equo iam fatiscente.
terrebat autem nos plenilunium noctis et planities supina cam- 14
porum, nulla, si occupasset artior casus, latibula praebere suf-
ficiens, ubi nec arbores nec frutecta nec quicquam praeter
herbas humiles uisebatur. excogitatum est ergo ut ardente 15
superposita lampade et circumligata, ne rueret, iumentum so-
lum, quod eam uehebat, solutum sine rectore laeuorsus ire
permitteretur, cum nos ad montanos excessus dextra positos
tenderemus ut praelucere sebalem facem duci lenius gradienti
Persae credentes eum tenerent potissimum cursum; quod nisi
fuisset praeuisum, circumuenti et capti sub dicionem uenisse-
mus hostilem.

Hoc extracti periculo cum ad nemorosum quendam locum 16

---

3 liberalı formae *V* 7 commotı *V* 13 abdıgıt dū *V* 16 profectuſ *V* 17 ındıcem ın *V* 20 babulum *ut uid.* *V'* recumbanteſ noſ ſecurıuſ *V* 23 fatıſcentem *V* 29 leuorſuſ *V* 30 poſituſ *V'* 31 extenderemuſ *V*

uineis arbustisque pomiferis• consitum Meiacarire nomine uenissemus, cui fontes dedere uocabulum gelidi, lapsis accolis omnibus solum in remoto secessu latentem inuenimus militem, qui oblatus duci et locutus uaria prae timore ideoque suspectus, adigente metu qui intentabatur, pandit rerum integram fidem docetque quod apud Parisios natus in Galliis, et equestri militans turma uindictam quondam commissi facinoris timens ad Persas abierat profugus, exindeque morum probitate spectata sortita coniuge liberisque susceptis speculatorem se missum ad nostra, saepe ueros nuntios reportasse. at nunc se a Tamsapore et Nohodare optimatibus missum, qui cateruas ductauerant praedatorum, ad eos redire, quae didicerat, perlaturum. Post haec, adiectis quae agi in parte diuersa norat, occiditur.

17 Proinde curarum crescente sollicitudine inde passibus citis Amidam pro temporis copia uenimus ciuitatem postea secutis cladibus inclytam. quo reuersis exploratoribus nostris in uaginae internis notarum figuris membranam repperimus scriptam a Procopio ad nos perferri mandatam — quem legatum ad Persas antea missum cum comite Lucilliano praedixi — haec consulto obscurius indicantem ne captis baiulis sensuque intellecto scriptorum excitaretur materia funestissima

18 ‘Amendatis procul Graiorum legatis, forsitan et necandis rex longaeuus non contentus Hellesponto, iunctis Granici et Rhyndaci pontibus Asiam cum numerosis populis peruasurus adueniet, suopte ingenio inritabilis et asperrimus, auctore et incensore Hadriani quondam Romani Principis successore: actum et conclamatum est ni cauerit Graecia.’

19 Qui textus significabat Persarum regem transitis fluminibus Anzaba et Tigride, Antonino hortante dominium orientis adsectare totius. his ob perplexitatem nimiam aegerrime lectis consilium suscipitur prudens.

20 Erat eo tempore Satrapa Corduenae, quae obtemperabat potestati Persarum, Iouinianus nomine appellatus, in solo Romano adulescens, nobiscum occulte sentiens ea gratia quod

6 gallu*ſ* *V* 9 ſpectat•a (*uid. f.* t) *V* 12 dıctauerant *V* plato-rum *V* 19 mandata tamquã legatum *V* 21 ıntellectoſ *V* 23 Amendatıſ *sic* *V* 24 rex flongeuuſ *V* hellıſponto *V* graenıcıa & randıcı *V* 35 adulıſcenſ *V*

obsidatus sorte in Syriis detentus et dulcedine liberalium stu-
diorum inlectus remeare ad nostra ardenti desiderio gestiebat.
ad hunc missus ego cum centurione quodam fidissimo explo- 21
ratius noscendi gratia, quae gerebantur, per auios montes an-
gustiasque praecipites ueni. uisusque et agnitus comiterque
susceptus causam praesentiae meae uni illi confessus adiuncto
taciturno aliquo locorum perito mittor ad praecelsas rupes ex-
inde longe distantes, unde nisi oculorum deficeret acies, ad
quinquagesimum usque lapidem quoduis etiam minutissimum
apparebat. ibi morati integrum biduum cum sol tertius ad- 22
fulsisset, cernebamus terrarum omnes ambitus subiectos, quos
horizontas appellamus, agminibus oppletos innumeris et ante-
gressum regem uestis claritudine rutilantem. quem iuxta lae-
uus incedebat Grumbates Chionitarum rex nouus, aetate quidem
media rugosisque membris sed mente quadam grandifica mul-
tisque uictoriarum insignibus nobilis; dextra rex Albanorum
pari loco atque honore sublimis; post duces uarii auctoritate
et potestatibus eminentes, quos ordinum omnium multitudo
sequebatur ex uicinarum gentium roboribus lecta, ad toleran-
dam rerum asperitatem diuturnis casibus erudita. quo usque 23
nobis Doriscum Thraciae oppidum et agminatim intra consaepta
exercitus recensitos Graecia fabulosa narrabis? cum nos cauti
uel, ut uerius dixerim, timidi nihil exaggeremus praeter ea
quae fidei testimonia neque dubia neque incerta monstrarunt.

Postquam reges Nineue Adiabene ingenti ciuitate trans- 7
missa in medio pontis Anzabae hostiis caesis extisque prospe-
rantibus transiere laetissimi, coniectantes nos residuam plebem
omnem aegre penetrare post triduum posse, citius exinde ad
satrapen reuersi quieuimus hospitalibus officiis recreati. nnde 2
per loca itidem deserta et sola magno necessitatis ducente so-
lacio celerius quam potuit sperari reuersi confirmauimus animos
haesitantium unum e naualibus pontem transisse reges absque
ulla circumitione perdoctos. extemplo igitur equites citi mit- 3

5 ter *in* comiterq; *in rasura* *V* 9 qđſuiſ *V* 10 cū ſollertuiſ *V* 12 opısontac *V* 13 leuuſ *V* 14 grynbate ſcıonıtarum *V* nouuſ *scripsi*: noƀ *V*, *deinde* quidem aetate (quidem) media *V* 17 l *in* ſublımıſ *in rasura* *in* *V* auctorıtatē *V* 21 conſepta *V* 22 recenſetoſ *V* 23 exaggerımuſ *V* 25 nıneue hadıa bene *V* 29 h *in* hoſpıtalıb; *in rasura* *V* 33 Exemplo *V'*

tuntur ad Cassianum Mesopotamiae ducem rectoremque prouinciae·tunc Euphronium, conpulsuri agrestes cum familiis et pecoribus uniuersis ad tutiora transire et agiliter deseri Carras oppidum inualidis circumdatum muris, super his campos omnes
4 incendi ne pabulorum suppeteret copia. et imperatis sine mora conpletis, iniecto igni furentis elementi uis maxima frumenta omnia, cum iam stipula flauenti turgerent, herbasque pubentes ita contorruit ut ad usque Euphraten ab ipsis marginibus Tigridis nihil uiride cerneretur. tunc exustae sunt ferae conplures maximeque leones per ea loca saeuientes inmaniter, con-
5 sumi uel caecari sueti paulatim hoc modo. inter harundineta Mesopotamiae fluminum et frutecta leones uagantur innumeri, clementia hiemis ibi mollissimae semper innocui. at ubi solis radiis exarserit tempus, in regionibus aestu ambustis uapore sideris et magnitudine culicum agitantur, quorum examinibus per eas terras referta sunt omnia. et quoniam oculos quasi umida et lucentia membra eaedem appetunt uolucres palpebrarum libramentis mordicus insidentes idem leones cruciati diutius aut fluminibus mersi sorbentur, ad quae remedii causa confugiunt, aut amissis oculis, quos unguibus crebro lacerantes effodiunt, inmanius efferascunt: quod ni fieret, uniuersus oriens huius modi bestiis abundaert.

6 Dum campi cremantur, ut dictum est, tribuni cum protectoribus missi citeriores ripas Euphratis castellis et praeacutis sudibus omnique praesidiorum genere conmunibant, tormenta, qua non erat uoraginosum, locis oportunis aptantes.

7 Dum haec celerantur, Sabinianus inter rapienda momenta periculorum communium lectissimus moderator belli interneciui, per Edessena sepulchra quasi fundata cum mortuis pace nihil formidans, more uitae remissioris fluxius agens militari pyrricha sonantibus modulis pro histrionicis gestibus in silentio summo delectabatur ominoso sane et incepto et loco, cum haec et

---

1 *ante* ad *add.* tunc *V* 2 eufronium *V* 3 *post* tranſire *add.* conpelli *V* 8 conturruit *V* eufraten *V* 9 faere *V* 11 harundinita (*post.* i *em. in* e *a* 2 *man.*) *V* 13 ad *V* 17 eadem *V* palpebrantum *V'* 19 atq; [ad quae] (*emend. man. sec.*) *V* 21 uniuerſoſ *V* 24 citerionſ *V* eufrateſ *V* 25 ſedib; *V* 26 qua non *Gelenius:* quarū *V* 29 aedeſ ſena *V* 30 iuſ *in* fluxiuſ *in rasura V* pyrrico *V* 32 & in loco *V*

huius modi factu dictuque tristia [futuros praenuntiant motus]
uitare optimum quemque debere saeculi progressione discamus.
interea reges Nisibi prostratione uili transmissa, incendiis arida 8
nutrimentorum uarietate crescentibus, fugitantes inopiam pabuli
sub montium pedibus per ualles gramineas incedebant. cum- 9
que Bebasen uillam uenissent, unde ad Constantinam usque
oppidum, quod centesimo lapide disparatur, arescunt omnia
siti perpetua, nisi quod in puteis aqua repperitur exilis, quid
agerent diu cunctati iamque suorum duritiae fiducia transituri,
exploratore fido docente cognoscunt Euphraten niuibus tabe-
factis inflatum late fusis gurgitibus euagari ideoque uado ne-
quaquam posse transiri. conuertuntur ergo ad ea quae ample- 10
ctenda fortuita daret occasio, spe concepta praeter opinionem
exclusi, ac proposito pro abrupto rerum praesentium statu ur-
genti consilio, Antoninus dicere quid sentiat iussus orditur,
flecti iter suadens in dexterum latus ut per longiorem circum-
itum omnium rerum usu regionum feracium et consideratione
ea qua rectus pergeret hostis adhuc intactarum, castra duo
praesidiaria Barzala et Laudias peterentur sese ductante, ubi
tenuis fluuius prope originem et angustus nullisque adhuc
aquis aduenis adulescens facile penetrari poterit ut uadosus.
his auditis laudatoque suasore et iusso ducere qua norat, agmina 11
cuncta ab instituto itinere conuersa praeuium sequebantur.

Quo certis speculationibus cognito nos disposuimus pro- 8
perare Samosata ut superato exinde flumine pontiumque apud
Zeugma et Capersana iuncturis abscisis hostiles impetus si
iuuisset fors ulla repelleremus. sed contigit atrox et silentio 2
omni dedecus obruendum. namque duarum turmarum equites
circiter septingenti ad subsidium Mesopotamiae recens ex Illy-
rico missi enerues et timidi praesidium per eos traductus agen-
tes nocturnasque pauentes insidias ab aggeribus publicis uesperi,
quando custodiri magis omnes tramites conueniret, longius dis-

---

1 tristi••a (*fuit* ti) *V* *glossam deleuit Valesius* 3 nesibi *V* 4 pubuli *ut uid. V'* 5 incendebant *V'* 8 re•perit (*fuit* p) *V* 9 duritia *V* 10 re *in exploratore in rasura V* eufraten *V* 15 orditor *V* 16 textrum *V* 17 omnē *V* regionē inferacium *V* 18 ad hunc *V* 19 barsaloc te laudias *V* 20 Nullesq; *V'* 21 adolescens *V* 23 institutio *V'* itinera *V* praeuiū *V* 26 seuma *V* iunctura is abscisis *V* 27 repellerimus *V* 33 quando] qnđ *V*

3 cedebant. hocque obseruato eos uino oppressos et somno uiginti milia fere Persarum Tamsapore et Nohodare ductantibus nullo prospiciente transgressa post tumulos celsos uicinos Amidae occultabantur armata.

4 Moxque, ut dictum est, cum abituri Samosatam luce etiam tum dubia pergeremus, ab alta quadam specula radiantium armorum splendore praestricti hostisque adesse excitatius clamitantes, signo dato quod ad proelium solet hortari, restitimus conglobati, nec fugam capessere cum essent iam in contuitu qui sectarentur, nec congredi cum hoste equitatu et numero
5 praeualente metu indubitatae mortis cautum existimantes. denique ex ultima necessitate manibus iam conserendis, cum, quid agi oporteat cunctaremur, occiduntur quidam nostrorum temere procursantes et urgente utraque parte Antoninus ambitiosum praegrediens agmina, ab Vrsicino agnitus et obiurgatorio sonu uocis increpitus proditorque et nefarius appellatus, sublata tiara, quam capiti summo ferebat honoris insigne, desiluit equo curuatisque membris, humum uultu paene contingens salutauit patronum appellans et dominum, manus post terga conectens quod apud Assyrios supplicis indicat formam
6 et 'ignosce mihi' inquit 'amplissime comes, necessitate, non uoluntate ad haec, quae moui, scelesta prolapso: egere me praecipitem iniqui flagitatores ut nosti, quorum auaritiae ne tua quidem excelsa illa fortuna propugnans miseriis meis potuit refragari.' simul haec dicens e medio prospectu abscessit non auersus sed dum euanesceret uerecunde retrogradiens et pectus ostentans.

7 Quae dum in curriculo semihorae aguntur, postsignani nostri, qui tenebant editiora collis, exclamant aliam cataphractorum multitudinem equitum pone uisam celeritate quam
8 maxima propinquare. atque ut in rebus solent adflictis, ambigentes cuinam deberet aut posset occurri, trudente pondere

---

1 XX milia *V* 3 tumolos *V* 5 noxq; *V* l. e] lucentiã *V* 6 lata quodã *V* 7 pstricti *V* | ••• excitatiuſ (e *ut uid. emend. ex* i) *V* 8 ••hortari *V* 9 nec] nẹ (*emend. man. pr.*) *V* 14 utraque parte urgente *V'* 15 agmina bursicino *V* 16 ſonu *sic V* 17 disiluit *V* 21 inquid *V* 22 quae moui scelesta *scripsi*: quae nonis caelesta *V*, quae noui scelesta *Gelenius* plapſu *V* 23 iniqui *Hauptius*: inquid *V* 24 quidam *V'* 29 aeditiora *V* catafractorũ *V* 32 possit *V*

plebis immensae passim qua cuique proximum uidebatur, diffundimur uniuersi, dumque se quisque expedire discrimine magno conatur, sparsim disiecti hosti concursatori miscemur. itaque spreta iam uiuendi cupiditate fortiter decernentes ad 9 ripas pellimur Tigridis alte excisas. unde quidam praecipites pulsi implicantibus armis haeserunt ubi uadosus est amnis, alii lacunarum hausti uertigine uorabantur, non nulli cum hoste congressi uario euentu certabant, quidam cuneorum densitate perterriti petebant proximos Tauri montis excessus. inter 10 quos dux ipse agnitus pugnatorumque mole circumdatus cum Aiadalthe tribuno caloneque uno equi celeritate ereptus abscessit.

Mihi dum auius ab itinere comitum quid agerem circum- 11 spicio, Verennianus domesticus protector occurrit femur sagitta confixus, quam dum auellere obtestante collega conarer, cinctus undique antecedentibus Persis, ciuitatem petebam anhelo cursu rependo ex eo latere quo incessebamur in arduo sitam, unoque ascensu perangusto meabilem, quem scissis collibus molinae ad calles artandas aedificatae densius constringebant. hic mixti cum Persis eodem ictu procurrentibus ad superiora 12 nobiscum, ad usque ortum alterius solis immobilis stetimus ita conferti ut caesorum cadauera multitudine fulta repperire ruendi spatium nusquam possent utque miles ante me quidam discriminato capite, quod in aequas partes ictus gladii fiderat ualidissimus, in stipitis modum undique coartatus haereret. et 13 licet multiplicia tela per tormentorum omnia genera uolarent e propugnaculis, hoc tamen periculo murorum nos propinquitas eximebat, tandemque per posticam ingressus refertam inueni confluente ex finitimis uirili et muliebri secus. nam et casu illis ipsis diebus in suburbanis peregrina commercia circumacto anno solita celebrari multitudo conuenarum augebat agrestium. interea sonitu uario cuncta miscentur partim amis- 14 sos gementibus, aliis cum exitio sauciis, multis caritates diuersas, quas prae angustiis uidere non poterant, inuocantibus.

Hanc ciuitatem olim perquam breuem Caesar etiam tum **9** Constantius, ut accolae suffugium possint habere tutissimum,

7 lacunarium *V* 8 quidum *V'* 11 aiadalthae *V* 18 callib; *V* 19 cal | le ſartandaſ *V* 28 eximebant *V'* 29 muliebre *V* 30 cōmertia *V* 31 celebrari• *V* 32 amiſſo *V* 35 dū *V*

eo tempore quo Antoninupolim oppidum aliud struxit, turribus circumdedit amplis et moenibus, locatoque ibi conditorio muralium tormentorum fecit hostibus formidatam suoque nomine
2 uoluit appellari. et a latere quidem australi geniculato Tigridis meatu subluitur propius emergentis; qua euri opponitur flatibus, Mesopotamiae plana despectat; unde aquiloni obnoxia est, Nymphaeo amni uicina, uerticibus Taurinis umbratur gentes Transtigritanas dirimentibus et Armeniam; spiranti zephyro contrauersa Gumathenam contingit regionem uberem et cultu iuxta fecundam, in qua uicus est Abarne nomine sospitalium aquarum lauacris calentibus notus. in ipso autem Amidae meditullio sub arce fons diues exundat potabilis quidem sed
3 uaporatis aestibus non numquam faetens. cuius oppidi praesidio erat semper quinta Parthica legio destinata cum indigenarum turma non contemnenda. sed tunc ingruentem Persarum multitudinem sex legiones raptim percursis itineribus antegressae muris adstitere firmissimis. Magnentiaci et Decentiaci quos post consummatos ciuiles procinctus ut fallaces et turbidos ad orientem uenire compulit imperator, ubi nihil praeter bella timetur externa, et Tricensimani Decimanique Fortenses et superuentores atque praeuentores cum Aeliano iam Comite, quos tirones tum etiam nouellos hortante memorato adhuc protectore erupisse a Singara Persasque fusos in somnum retuli-
4 mus trucidasse complures. aderat comitum quoque sagittariorum pars maior, equestres uidelicet turmae ita cognominatae, ubi merent omnes ingenui barbari, armorum uiriumque firmitudine inter alios eminentes.

10 Haec dum primi impetus *turbo* conatibus agitat insperatis, rex cum populo suo gentibusque quas ductabat, a Bebase loco itinere flexo dextrorsus, ut monuerat Antoninus, per Horren et Meiacarire et Charcha ut transiturus Amidam, cum prope castella Romana uenisset, quorum unum Reman, alterum Busan

5 meatuſ *V'* emergenteſq; uri *V* 6 plane deſpectant *V* 7 nimphaeo *V'* 8 ſpirati *V'* 9 controuerſa *V* gumathena *V*, Comagenam *coniecit Lindenbrogius* 12 exundant *V* 13 fetenſ *V* 16 pcuſſiſ .. itinerib; (*fort. fuit* in) *V* 17 adſtiter ie *V* 20 tri | ceſimani decimiq; fortenſiſ *V* 21 cum (m *in rasura*) *V* ẹliamo *ut uid.* *V'* 22 dũ *V* hortantẽ *V* 23 ſingora *V* fu | ſoſ pſaſq; *V* 28 turbo *in fine uers. om.* *V*, *add. Gelenius* agitatim ſperatiſ *V* 32 buſ[an] *V*

appellatur, perfugarum indicio didicit multorum opes illuc translatas seruari ut in munimentis praecelsis et fidis, additumque est ibi cum suppellectili pretiosa inueniri feminam pulchram cum filia paruola Craugasii Nisibeni cuiusdam uxorem, in municipali ordine genere fama potentiaque circumspecti. auiditate itaque rapiendi aliena festinans petit inpetu fidenti 2
castella, unde subita animi consternatione defensores armorum uarietate praestricti *se* cunctosque prodidere qui ad praesidia confugerunt et digredi iussi confestim claues optulere portarum, patefactisque aditibus quicquid ibi congestum erat eruitur et productae sunt adtonitae metu mulieres et infantes matribus implicati, graues aerumnas inter initia tenerioris aetatis experti. cumque rex percontando cuiusnam coniux esset, Craugasii con- 3
perisset, uim in se metuentem prope uenire permisit intrepidam et uisam opertamque ad usque labra ipsa atro uelamine, certiore iam spe mariti recipiendi et pudoris inuiolati mansuri benignius confirmauit. audiens enim coniugem miro eius amore flagrare, hoc praemio Nisibenam proditionem mercari se posse arbitrabatur. inuentas tamen alias quoque uirgines Christiano 4
ritu cultui diuino sacratas custodiri intactas et religioni seruire solito more nullo uetante praecepit, lenitudinem profecto in tempore simulans ut omnes, quos antehac diritate crudelitateque terrebat, sponte sua metu remoto uenirent exemplis recentibus docti humanitate eum et moribus iam placidis magnitudinem temperàsse fortunae.

---

2 monumentiſ *V* 3 ſupplectili *V* 4 i *in* craugaſi *in rasura* 2 *litterarum in V* 5 municipiali *V* 6 inpertu *V* 8 praeſtrinctiſ (n *inducta*) *V* ſe *om. V* 9 degredi (di *in rasura*) *V* 11 teſ *in* infanteſ *in rasura V* 12 inter nitu tenerîſ (rio *superscr.*) *V* 13 crauſagu *V* 15 adusque *Gronouius*: abſq; *V* 19 aliaſque uirginiſ *V* 21 praecipit lenitudine *V* 22 crudelitateq; (*corr. man. sec.*) *V* 24 b *in* moribuſ *in rasura* 2 *litterarum in V* 25 fortunaſ *V* *subscriptum* AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM | EXPLICIT LIBER ·XVIII· INCIPIT LIBER ·XVIIII· *in V*

LIBER XVIIII

1 Hoc miserae nostrorum captiuitatis euentu rex laetus suc-
cessusque opperiens similes, egressus exinde paulatimque ince-
2 dens Amidam die tertio uenit. cumque primum aurora ful-
geret, uniuersa quae uideri poterant armis stellantibus coru-
3 scabant ac ferreus equitatus campos oppleuit et colles. insidens
autem equo ante alios celsior ipse praeibat agminibus cunctis,
aureum capitis arietini figmentum interstinctum lapillis pro
diademate gestans, multiplici uertice dignitatum et gentium
diuersarum comitatu sublimis. satisque eum constabat con-
loquio tenus defensores moenium temptaturum, aliorsum An-
4 tonini consilio festinantem. uerum caeleste numen ut Roma-
nae rei totius aerumnas intra unius regionis concluderet am-
bitum, adegerat in immensum se extollentem credentemque
quod uiso statim obsessi omnes metu exanimati supplices ue-
5 nirent in preces. portis obequitabat comitante cohorte regali,
qui dum se prope confidentius inserit ut etiam uultus eius
possit aperte cognosci, sagittis missilibusque ceteris ob decora
petitus insignia corruisset, ni puluere iaculantium adimente
conspectum parte indumenti tragulae ictu discissa editurus po-
6 stea strages innumeras euasisset. hinc quasi in sacrilegos uio-
lati saeuiens templi temeratumque tot regum et gentium domi-
num praedicans eruendae urbis apparatu nisibus magnis in-
stabat et orantibus potissimis ducibus, ne profusus in iram a
gloriosis descisceret coeptis, leni summatum petitione placatus
postridie quoque super deditione moneri decreuerat defensores.
7 Ideoque cum prima lux aduenisset, rex Chionitarum Grum-
bates fidenter suam operam nauaturus tendebat ad moenia cum
manu promptissima stipatorum, quem ubi uenientem iam telo
forte contiguum contemplator peritissimus aduertisset, contorta
ballista filium eius primae pubis adulescentem lateri paterno

4 miſera *V* 7 ſtillantib; *V* 8 colleaſ *V* 13 *ante* antonini *del.* dignitate *in V* 14 caleſte nomen *V* 15 intra *inductum in V* 16 imenſum *V* 17 examinati *V* 18 in *om.* *V*² 21 corgruiſſet *V*² 22 poſtea aſtrageſ *V* 25 magnaſ *V* 26 ni *V* 27 leniſ ſumatum *V* 28 poſt tridie *V* 29 grambateſ *V* 30 suam *scripsi:* an *V* nabaturuſ *V*² cum romanu promptiſſimaſ *V*

haerentem thorace cum pectore perforato profudit proceritate
et decore corporis aequalibus antestantem. cuius occasu in 8
fugam dilapsi populares eius omnes moxque, ne raperetur,
ratione iusta regressi numerosas gentes ad arma clamoribus
dissonis concitarunt, quarum concursu ritu grandinis hinc inde
conuolantibus telis atrox committitur pugna. et post interne- 9
ciua certamina ad usque finem diei protenta cum iam noctis
esset initium, per aceruos caesorum et scaturrigines sanguinis
aegre defensum caligine tenebrarum extrahitur corpus ut apud
Troiam quondam super comite Thessali ducis exanimi acies
Marte acerrimo conflixerunt. quo funere regia maesta et opti- 10
matibus uniuersis cum parente subita clade perculsis indicto
iustitio iuuenis nobilitate commendabilis et dilectus ritu natio-
nis propriae lugebatur. itaque ut armari solebat elatus in
amplo quodam suggestu locatur et celso, circaque eum lectuli
decem sternuntur figmenta uehentes hominum mortuorum, ita
curate pollincta ut imagines essent corporibus similes iam
sepultis, ac per dierum spatium septem, uiri quidem omnes
per contubernia et manipulos epulis indulgebant saltando et
cantando tristia quaedam genera naeniarum regium iuuenem
lamentantes. feminae uero miserabili planctu in primaeuo 11
flore succisam spem gentis solitis fletibus conclamabant ut la-
crimare cultrices Veneris saepe spectantur in sollemnibus Ado-
nidis sacris, quod simulacrum aliquod esse frugum adultarum
religiones mysticae docent.

Post incensum corpus ossaque in argenteam urnam con- **2**
iecta, quae ad gentem humo mandanda portari statuerat pater,
agitata summa consiliorum placuerat busto urbis subuersae ex-
piare perempti iuuenis manes; nec enim Grumbates inulta
unici pignoris umbra ire ultra patiebatur. biduoque ad otium 2
dato ac missis abunde qui pacis modo patentes agros pingues
cultosque uastarent, quinquiens ordine multiplicato scutorum
cingitur ciuitas ac tertiae principio lucis corusci globi turma-

1 thoracae *V* praefudit pceritatem *V* 4 iu *in* iusta *in rasura V* 7 nocti *V* 8 scaturrigenes *V* 10 thesali *V* exanimes aciem arte *V* 14 amari *V* 15 cercaque *V* 17 pollineta (e *emend. ex* i) *V* 18 VII *V* 20 cantando *emend. ex* saltando *in V* Tristitia *V* neniarum *V* 24 phrygum *V* 26 coniecta *Valesius:* contecta *V* 29 iuueneis (e *in rasura;* i *emend. ex* s) *V* grumba (tis *add. man. sec.*) inuita *V* 32 quinquies *V*

rum impleuerunt cuncta quae prospectus humanus potuit un-
dique contueri, et sorte loca diuisa clementi gradu incedentes
3 ordines occuparunt. Persae omnes murorum ambitus obside-
bant. pars quae orientem spectabat, Chionitis euenit qua
funestus nobis ceciderat adulescens. Vertae meridiano lateri
sunt destinati, tractum seruabant septentrionis Albani, occi-
dentali portae oppositi sunt Segestani, acerrimi omnium bella-
tores, cum quibus elata in arduum specie elephantorum agmina
rugosis horrenda corporibus leniter incedebant armatis onusta,
ultra omnem diritatem taetri spectaculi formidanda, ut retuli-
mus saepe.
4 Cernentes populos tam indimensos ad orbis Romani in-
cendium diu quaesitos in nostrum conuersos exitium, salutis
rata desperatione gloriosos uitae exitus deinde curabamus, iam-
5 que omnibus nobis optatos. a sole itaque orto usque diei
ultimum acies immobiles stabant ut fixae nullo uariato uestigio
nec sonitu uel equorum audito hinnitu, eademque figura di-
gressi qua uenerant, cibo recreati et somno, cum superesset
exiguum noctis, aeneatorum clangore ductante urbem ut mox
6 casuram terribili corona cinxerunt. uixque ubi Grumbates
hastam infectam sanguine ritu patrio nostrique more coniecerat
fetialis, armis exercitus concrepans inuolat muros confestimque
lacrimabilis belli turbo crudescit, rapido turmarum processu
in procinctum alacritate omni tendentium, et contra acri in-
tentaque occursatione nostrorum.
7 Proinde diffractis capitibus multos hostium scorpionum
iactu moles saxeae colliserunt, alii traiecti sagittis, pars con-
fixi tragulis humum corporibus obstruebant, uulnerati alii so-
8 cios fuga praecipiti repetebant. nec minores in ciuitate luctus
aut mortes, sagittarum creberrima nube auras spissa multitu-

2 incidentiſ ordiniſ *V* 3 om̃ſ muroꝝ om̃ſ *V* 4 *ante* oriente͂ *del.* omne͂ *V* exſpectabat *V'* quae *V* 5 Vertae *Gelenius*: (*cf. p.* 150, 13 Vertae in meridiem degenteſ, *nam quod V habet* uertem meridiem d. *nihil aliud est*): cuiuſ *V*, Cuni *uel* Chuni *coniecit Hadrianus Valesius* 6 occidentaliſ *V* 9 armati *V* 10 tetri *V* 14 diſperatione *V* 22 inuolanti (n *inducta*) *V* 23 —que *om. V'* lacrima ** biliſ (a *in rasura*) *V* turmarium *V* ꝓ *in* ꝓceſſu *in rasura V* 26 ſcrorpinum *V* 27 mo- *in rasura V* Ali (Alia *sic*) *in rasura V* 28 ſ *in* traguliſ *in rasura V* obſtrebant *V'* socios *in rasura V* 29 ciuitatem *V'*

dine obumbrante tormentorumque machinis, quae direpta Sin-
gara possederant Persae, uulnera inferentibus plura. namque 9
uiribus collectis propugnatores omissa uicissim certamina repe-
tentes in maximo defendendi ardore saucii perniciose cadebant
aut laniati uoluendo stantes proxime subuertebant aut certe
spicula membris infixa uiuentes adhuc uellendi peritos quaeri-
tabant. ita strages stragibus inplicatas et ad extremum usque 10
diei productas ne uespertinae quidem hebetauerant tenebrae ea
re quod obstinatione utrimque magna decernebatur. agitatis 11
itaque sub onere armorum uigiliis resultabant altrinsecus ex-
ortis clamoribus colles nostris uirtutes Constanti Caesaris ex-
tollentibus ut domini rerum et mundi, Persis Saporen s a a n-
s a a n appellantibus et p i r o s e n, quod r e x r e g i b u s i m-
p e r a n s et b e l l o r u m u i c t o r interpretatur.

Ac priusquam lux occiperet, signo per lituos dato ad fer- 12
uorem similium proeliorum excitae undique inaestimabiles co-
piae in modum alitum ferebantur, unde longe ac late prospici
poterat campis et conuallibus nihil praeter arma micantia fera-
rum gentium demonstrantibus. moxque clamore sublato cun- 13
ctis temere prorumpentibus telorum uis ingens uolabat e muris,
utque opinari dabatur, nulla frustra mittebantur inter hominum
cadentia densitatem. tot enim nos circumstantibus malis non
obtinendae causa salutis, ut dixi, sed fortiter moriendi studio
flagrabamus et a diei principio ad usque lucem obscuram neu-
trubi proelio inclinato ferocius quam consultius pugnabatur.
exurgebant enim *ruentium* terrentiumque clamores ut prae ala-
critate consistere sine uulnere uix quisquam possit. tandemque 14
nox finem caedibus fecit et satias aerumnarum indutias parti-
bus dederat longiores. ubi enim quiescendi nobis tempus est

2 poſſiderant *V* 3 re | pectef (n *supra*) *V* 4 ordare *ut uid.* *V* pernitioſe *V* 5 aut *om.* *V* • aut (*fuit* A) 6 ſpila (cu *supra*) *V* c uel *in* adhuc uellendi *in rasura* *V* 8 habitauerant *V* 9 oſtinatione (b *supra*) *V* 12 domini *Gelenius:* omni *V* ſa porenſa anſa an *V: cf. Pauli Lagardii opuscula p.* 179, 15 *sq.* 15 fertor•em (*uid. fuisse* i) *V* 17 alitum (u *add. man. sec.*) *V* ac] a *V* 20 demnere *V* 20 delorum *V* 21 opi•nari (*uid. fuisse* a) *V* 22 Tot enim nof *in rasura* *V* circũinſtantibuſ *V* 23 dixiſſet (*prior* ſ *erasa*) fortiter *V* 25 p̄•• | lio (- *add. man. sec.*) *V* 26 exurebant enim terrentiumque | clamoref *V* (ruentium *add. Valesius, deinde* ferientiumque *uulgo*) 27 uulne (re *supra*) (r *add. ut uid. man. sec.*) *V* 28 fatiſ (a *add. man. sec.*) *V* induciaſ *V*

datum, exiguas quae supererant uires continuus cum insomnia labor absumpsit sanguine et pallente expirantium facie perterrente, quibus ne suprema quidem humandi solacia tribui sinebant angustiae spatiorum, intra ciuitatis ambitum non nimium amplae legionibus septem et promiscua aduenarum ciuiumque sexus utriusque plebe et militibus aliis paucis ad usque nu-
15 merum milium uiginti cunctis inclusis. medebatur ergo suis quisque uulneribus pro possibilitate uel curantium copia, cum quidam grauiter saucii cruore exhausto spiritus reluctantes efflarent, alii confossi mucronibus prostrati in ora animis in uentum solutis proiciebantur extincti, aliquorum foratis undique membris mederi periti uetabant ne offensionibus cassis animae uexarentur adflictae, non nulli uellendis sagittis in ancipiti curatione grauiora morte supplicia perferebant.

3 Dum apud Amidam hac partium destinatione pugnatur, Vrsicinus maerens quod ex alterius pendebat arbitrio, auctoritatis tunc in regendo milite potioris Sabinianum etiam tum

---

1 exigu•aſ (*fuit* ſ) *V* ſupe•••rant *V* 2 adſumpſit *V'* (*uid. p.* 135, 1 *sq.*) ſanginne & bal (*ex* pal) ſyriſ detentuſ & dulcenine (*emend. man. sec.*) librahum (*add. man. sec.*) ſtudio | rum inlectuſ remeare & noſtra ardenti deſiderio geſtabat; Ad hunc miſſuſ ego cum cen | turione quondam fidiſſimo exploratiuſ noſcende gratia quę gerebantur per auioſ mon | teſ anguſtiaſque precipiteſ •••liſuſque & agnituſque comteſq; ſuſceptuſ cauſam praeſentiae meae (meae *in rasura*) | ani (ani *in rasura*) illi confeſſuſ ad iuncto (iuncto *in rasura*) daciturno aliquo locorum peritor mittor ad precelſaſ•• (*fuit* eſ) rupeſ | exinde longe diſtanteſ. Vnde niſi oculorum deficer& acieſ ad quinquageſſimũ | uſq; lapidem quod ſuiſ &iam minutiſſimum uſq; lapidem quod apparebat. Ibi | morati integrum biduum cum ſollertiuſ adfulſiſſet cernebamuſ terrarũ | omneſ ambituſ ſubiectoſ quoſ opizontaſ (*media* o *ex* a) appellamuſ agminibuſ obpletoſ innu | meriſ & antegreſſum regem ueſtiſ claritudine (t *ex* d) rutilantem quem iuxta leuuſ in | cedebat grynbateſ chionitarum rex nob ętate (ętate *in rasura*) quidem media regoſiſque mẽ | briſ & mente quedam pallente expirantium *V* facię (i *emend. ex* e; , *erasum*) *V* 3 de quibuſ ne ſub p̄ | ma *V* ſolatia *V* 5 & *add. man. sec. in V* adnarum (n *ut uid. ex* ri) *V* 6 ſextuſ *V* cunctis *scripsi:* concitiſ *V* 9 quidem *V* reductanteſ *ut uid. V'* 10 in ora *Hermannus* (*obs. Ammian. Bonnae* 1865 *p.* 17): curam *V* 11 ſoli•tiſ (*fuerat* ſolutiſ) *V* 13 nonnulli (*sec.* n *inducta*) *V* uellendis *uulgo:* uel *V*, uulsis *Gelenius* 16 marenſ *V* 17 rigendo (*emend. man. sec.*) *V* &tiam tu ſepulchriſ *V*

sepulcris haerentem crebro monebat ut compositis uelitaribus cunctis per imos pedes montium occultis itineribus properarent, quo leuium armorum auxilio, siqua fors iuuisset, stationibus interceptis nocturnas hostium adgrederentur excubias, quae ingenti circumitu uallauerant muros, aut lacessitionibus crebris occuparent obsidioni fortiter adhaerentes. quibus Sabinianus 2
renitebatur ut noxiis, palam quidem litteras imperiales praetendens, intacto ubique milite quicquid geri potuisset impleri debere aperte iubentes, clam uero corde altissimo retinens saepe in comitatu sibi mandatum ut ansam omnem adipiscendae laudis decessori suo ardenti studio gloriae circumcideret etiam ex re publica processuram. adeo uel cum exitio prouinciarum 3
festinabatur ne bellicosus homo memorabilis alicuius facinoris auctor nuntiaretur aut socius. ideoque his attonitus malis exploratores ad nos saepe mittendo, licet ob custodias artas nullus facile oppidum poterat introire, et utilia agitando complura nihil proficiens uisebatur ut leo magnitudine corporis et toruitate terribilis inclusos intra retia catulos periculo ereptum ire non audens unguibus ademptis et dentibus.

Sed in ciuitate ubi sparsorum per uias cadauerum multi- 4
tudo humandi officia superaret, pestilentia tot malis accessit uerminantium corporum lue tabifica, uaporatis aestibus urioque plebis languore nutrita, quae genera morborum unde oriri solent breuiter explicabo.

Nimietatem frigoris aut caloris uel umoris aut siccitatis 2
pestilentias gignere philosophi et illustres medici tradiderunt. unde accolentes loca palustria uel humecta tusses et oculares casus et similia perferunt, contra confines caloribus tepore febrium arescunt. sed quanto ignis materies ceteris est effi-

---

3 qua • (*uid. fuisse* ſ) (*omisso* ſı) *V* 4 ıungentı *V* 5 uallaueru͔nt (a *supra*) *V* 6 *secunda* r *in* fortıter *in rasura* 2 *litterarum V* 7 aut *V* *post* quıdem *inducta* ut *V* lıteraſ *V* 9 renıtenteſ *V* 10 ut amplam *V* adpıſcendę *V* 14 nunaretur (ti *supra*) *V* 17 magnıtudını *V'* torbıtate *V'* 18 perıculoſ *V* 19 anguımbuſ adeptıſ & ten | tıbuſ *V* 21 ſ (malıſ) *in rasura V* 22 mınantıum (uer *supra*) *V* ratıſ (uaporatıſ) *in rasura V* 24 preuıter *V'* 26 ıllustrıſ *V''* 27 accollenteſ *V* al (paluſtrıa) *in rasura V* tuſſeſ eıoculareſ *V* 28 •••ſımılıa (*pot. fuisse* prı) *V* 28 tempore ſe febrıum (*prius* ſe *erasa*) areſcenteſ | Sed *V* 29 eſt *uulgo:* & *V*, *om. Gelenius*

3 cacior tanto ad perimendum celerior siccitas. hinc cum decennali bello Graecia desudaret ne peregrinus poenas dissociati regalis matrimonii lucraretur, huius modi grassante pernicie
4 telis Apollinis periere conplures, qui sol aestimatur. atque ut Thucydides exponit, clades illa quae in Peloponnesiaci belli principiis Athenienses acerbo genere morbi uexauit, ab usque feruenti Aethiopiae plaga paulatim proserpens Atticam occu-
5 pauit. aliis placet auras, ut solent, aquasque uitiatas faetore cadauerum uel similibus salubritatis uiolare maximam partem, uel certe aeris permutationem subitam aegritudines parere le-
6 uiores. adfirmant etiam aliqui terrarum halitu densiore crassatum aera emittendis corporis spiraminibus resistentem necare non nullos, qua causa animalia praeter homines cetera iugiter prona Homero auctore et experimentis deinceps multis, cum
7 talis incesserit labes, ante nouimus interire. et prima species luis **pandemus** adpellatur, quae efficit in aridioribus locis agentes caloribus crebris interpellari, secunda **epidemus**, quae tempore ingruens acies hebetat luminum et concitat periculosos tumores, tertia **loemodes**, quae itidem temporaria est sed uolucri uelocitate letabilis.

8 Hac exitiali peste quassati, paucis intemperanti aestu consumptis, quos multitudo angebat, tandem nocte, quae diem consecuta est decimum exiguis imbribus disiecto concreto spiritu et crassato sospitas retenta est corporum firma.

5 Verum inter haec inquies Persa uimineis ciuitatem pluteis circumdabat et erigi aggeres coepti turresque fabricabantur frontibus ferratis excelsae, quarum fastigiis ballistae locatae sunt

---

1 primendũ *V* ficcitaf (*praeter prius* f *in rasura*, *** (*fuit* f•:) *V* 3 motrimonii *V* pernitiae *V* 4 fola *V* 5 peloponefiaci *V* 7 ferenti (u *add. man.* 3) *V* 8 auref *V* aqua (f *add. man. sec.*) *V* 9 l (fimilibuf) *in rasura V* uibiare *ut uid. V* patem *V* 10 aegitudinef *V* 11 terarum *V* denfione *V* 12 emitdendif *V* 13 nullo *V* 14 omero *V* primentif *V* 15 dalif *V* an *V* 16 paudemuf *ut uid. V* 17 fecunde | pidaemof (o *ex* u) *V* 18 haebetat *V* 19 tumores *Wagnerus*: fumoref (*emend. man. sec.*) *V* 20 la&abilif *V* 21 intemperati *V* 22 augebat *V* tantem *V* 23 if *et* I (dif | Iectof) *in rasura in V* 24 craffatu *V* 25 bineif (*emend. man. sec.*) *V* 26 &regi *V* coepit *V* frabricabuntur (*emend. man. sec.*) *V* 27 c ferracif (*emend. ex* d *V* ballifta locuta (a *add. man. sec.*) *V*

singulae ut a propugnaculis propellerent defensores, leuia ta-
men per funditores et sagittarios proelia ne puncto quidem
breui cessabant. erant nobiscum duae legiones Magnentiacae 2
recens e Galliis ductae, ut praediximus, uirorum fortium et
pernicium ad planarios conflictus aptorum, ad eas uero belli
artes, quibus stringebamur, non modo inhabiles sed contra
nimii turbatores, qui cum neque *in* machinis neque in operum
constructione iuuarent aliquem, stolidius erumpentes dimican-
tesque fidentissime minuto numero reuertebant, tantum profi-
cientes quantum in publico, ut aiunt, incendio aqua unius
hominis manu adgesta. postremo obseratis portis precantibus- 3
que tribunis egredi nequeuntes frendebant ut bestiae. uerum
secutis diebus efficacia eorum eminuit ut docebimus.

In summoto loco partis meridianae murorum, quae de- 4
spectat fluuium Tigrin, turris fuit in sublimitatem exurgens,
sub qua hiabant rupes abscisae ut despici sine uertigine hor-
renda non possent, unde cauatis fornicibus subterraneis per
radices montis scalae ad usque ciuitatis ducebant planitiem,
quo ex amnis alueo haurirentur aquae furtim, ut in omnibus
per eas regiones munimentis, quae contingunt flumina, uidi-
mus, fabre politae. per has tenebras ob dirupta neglectas op- 5
pidano transfuga quondam ductante, qui ad diuersam partem
disciuerat, septuaginta sagittarii Persae ex agmine regio arte
fiduciaque praestantes, silentio summoti loci defensi, subito sin-
guli noctis medio ad contignationem turris tertiam ascenderunt
ibique occultati mane sago punici coloris elato, quod erat sub-
eundae indicium pugnae, cum ex omni parte circumueniri ur-
bem suis copiis inundantibus aduertissent, exinanitis proiectis-
que ante pedes pharetris clamoris ululabilis incendio tela summa

---

1 leuı *V* 2 ſagıttaroſ *V'* quıdem bre caeſſabant (r *ut uid. ex* ı) *V* 3 longıone magnentıa receſſae gallıſ tucte *V* 5 plamarıoſ *V* pellı *V* 6 ınabıleſ *V* 7 nımı *V* ın *add. uulgo, om. V* opeerum *V* 8 ſtudıuſ *V* dımıt canteſque fidendıſſimae *V* 10 ıncendıa quae *V* 13 efficatıa *V* 14 ſammoto *V* merıdıa•nae (*fuit* e) *V* 16 uercıne *in* uertıgıne *emend. man.* 3 *V* 17 uacatı *V* terraneıſ (ſub *superscr.*) *V* 18 monteſ cale uſque (ſ, ad *superscr.*) *V* 19 amıBnıſ *V* aurırentur (h *superscr.*) *V* 21 fabr•e (*fuit* a) *V* a (polıta) *in rasura V* obte | rupta *V* 22 tranſga (fu *superscr.*) *V* 23 dıſcıuerat *sic V* 24 ſubıte *V* 26 Ubıq; *V* elatoſ *V* 27 cırcumuenırę (ı *superscr.*) (*emend. man. sec.*) *V* 28 exmanıtıſ *V'* 29 ſharetıſ (f *emend. ex* ſ; ha *in rasura 3 litterarum*) *V*

peritia dispergebant. moxque acies omnes densae petebant
6 multo infestius quam antea ciuitatem. *inter* incertos nos et
ancipites quibus occurri deberet, instantibus supra an multitu-
dini transcensu scalarum iam propugnacula ipsa prensanti, di-
uiditur opera et translatae leuiores quinque ballistae contra
turrim locantur, quae otius lignea tela fundentes non num-
quam binos forabant, e quibus pars grauiter uulnerati ruebant,
alii machinarum metu stridentium praecipites acti laniatis cor-
7 poribus interibant. quibus hac celeritate confectis relatisque
ad loca sueta tormentis, paulo securius moenia omnium con-
8 cursu defendebantur. et quoniam augebat curas militum sce-
lestum facinus perfugae, quasi decurrentes in planum ita iacu-
lantes diuersa missilia lacertis fortibus incumbebant ut Vertae
in meridiem degentes uulnerum acri repulsa disiecti, lacriman-
tes complurium mortes, tentoria repeterent metu.

6 Adspirauit auram quandam salutis fortuna innoxio die cum
hostili clade emenso, cuius reliquo tempore ad quietem refi-
ciendis corporibus dato posterae lucis initio ex arce innumeram
cernimus plebem, quae Ziata capto castello ad hosticum duce-
batur, quem in locum ut capacissimum et munitum — spatio
quippe decem stadiorum ambitur — promiscua confugerat mul-
2 titudo. nam etiam alia munimenta isdem diebus rapta sunt
et incensa, unde hominum milia extracta complura seruituri
sequebantur, inter quos multi senecta infirmi et mulieres iam
grandaeuae cum ex uariis deficerent causis itineris longinqui-
tate offensae, abiecta uiuendi cupiditate suris uel suffragini-
bus relinquebantur exectis.

3 Has miserabiles turmas Galli milites contuentes rationa-
bili quidem sed intempestiuo motu conferendae cum hostibus

---

1 pgebant (dis *supra*) *V* tensae tepebant *V* 2 inter *in fine uers. om. V*, *add. Gel.* 3 antecipites *V'* occurrere *V'* 4 transcensus alarum *V* iam *om. V'* diuitur *V'* 7 •binos (*fuit* a) *V* 8 i *prior in rasura*, s *add. man. sec.* (laniatis) *V* 10 moenia• (*uid. fuisse* m) *V* omnia *V* 12 im *V* 13 misilia *V* licertis (a *supra*) (*emend. man. sec.*) *V* Vertae in] uertem (gen *supra*) *V* 14 disiecta *V* 15 cum | plurimum *V* mortis *V'* tentori (a *add. man. sec.*) *V* 16 innoxia *V* 17 hostuli *ut uid. V'* re *in rasura;* si *emend. ex* st (reficiendis) *V* 18 postera *V* 19 hosticũ • (*uid. fuisse* p) *V* 21 promisquam *V* 24 multi *ex* milites *ut uid. V* 26 offen | sa *V* 27 execta *emend. in* exectis *V* 29 intemperatiuo *V*

manus copiam sibi dari poscebant, mortem tribunis uetantibus
primisque ordinibus minitantes si deinceps prohiberent. utque 4
dentatae in caueis bestiae taetro paedore acerbius efferatae
euadendi spe repagulis uersabilibus inliduntur, ita gladiis por-
tas caedebant, quas supra diximus obseratas, admodum anxii ne
urbe excisa ipsi quoque sine ullo specioso facinore deleantur
aut exuta periculis nihil egisse operae pretium pro magnanimi-
tate Gallica memorentur, licet antea saepe egressi structoresque
aggerum confossis quibusdam impedire conati, paria pertulerunt.
Inopes nos consilii et quid opponi deberet saeuientibus 5
ambigentes id potissimum aegre isdem adsentientibus tandem
elegimus ut, quoniam ultra ferri non poterant, paulisper mo-
rati custodias adgredi permitterentur hostiles, quae non procul
erant a coniectu locatae telorum, ut eis perruptis pergerent
prorsus. apparebat enim eos, si inpetrassent, strages maximas
edituros. quae dum parantur, per uaria certaminum genera 6
defensabantur acriter muri laboribus et uigiliis et tormentis ad
emittenda undique saxa telaque dispositis. et expugnatio ciui-
tatis struebatur operibus lentis: duo tamen aggeres celsi Per-
sarum peditum manu erecti, contra quos nostrorum quoque
impensiore cura moles excitabantur altissimae, fastigio aduersae
celsitudinis aequatae, propugnatorum uel nimia pondera du-
raturae.
Inter haec Galli morarum impatientes, securibus gladiis- 7
que succincti patefacta sunt egressi postica, obseruata nocte
squalida et interluni, orantes caeleste praesidium ut propitium

---

2 dein (deincepſ) *in rasura V* 3 tentate *V* tę (tetro) *in rasura V* poedore *V* offe | ratae euadendiſ per repagulıſ uerſabıbuſ *V* 6 urbiſ *ut uid. V'* debeantur *V* 7 legıſſe *V* 8 Lı& *V* ante ea • (*uid. fuisse* e) *V* greſſı *V* u (ſtructoreſq;) *in rasura V* 9 confuſıſ *V* 10 ıı (conſılıı) *in rasura V* ſeuı *in* ſeuıentıb; *in rasura 7 litterarum V* 11 ambıenteſ *V* ıſdem *praeter* m *in rasura V* tantem *V'* 14 e (locate) *in rasura 2 litterarum V* 15 apperebat *V* ſı *om. V'* ınpe •• netraſſent *V* maxıma ſedıturoſ (a *post. in rasura 2 litterarum*) *V* 18 emıtenda *V* poſı-tıſ *V* 19 duo tamen aggerıſ celſı p•ſarum pedıum manu erectı et ex-pugnatıo cıuıtatıſ ſtruebatur operıbuſ lentıſ *V: quae transposui* 22 cel-ſıtudıneſ (*emend. man. sec.*) *V* duradurae *ut uid. V'* 24 pacı | enteſ *V* 25 patefatı *V* noc | teſ qualıda (l *emend. ex* d) 26 ut *om. V'*

adesset et libens. atque ipsum spiritum reprimentes cum prope
uenissent, conferti ualido cursu quibusdam stationariis inter-
fectis exteriores castrorum uigiles ut in nullo tali metu sopitos
obtruncantes superuenire ipsi regiae, si prosperior iuuisset euen-
8 tus, occulte meditabantur. uerum audito licet leui reptantium
sonitu gemituque caesorum discusso somno, excitatis multis et
ad arma pro se quoque clamitante steterunt milites uestigiis
fixis progredi ultra non ausi; nec enim cautum deinde exper-
gefactis, quos petebant insidiae, in apertum properare discri-
men, cum iam undique frendentium cateruae Persarum in
9 proelia uenirent accensae. contra Galli corporum robore au-
daciaque quoad poterant inconcussi, gladiis secantes aduersos,
parte suorum strata uel sagittarum undique uolantium crebri-
tate confixa cum unum in locum totam periculi molem con-
uersam et currentium hostium agmina aduertissent, nullo terga
uertente euadere festinabant et, uelut repedantes sub modulis,
sensim extra uallum protrusi cum manipulos confertius inua-
dentes sustinere non possent, tubarum perciti clangore castren-
10 sium discedebant. et resultantibus e ciuitate lituis multis por-
tae panduntur recepturae nostros si peruenire illuc usque ua-
luissent, tormentorumque machinae stridebant sine iaculatione
ulla telorum, ut stationibus praesidentes post interemptos socios
pone agerentur ignari urbis oppositi moenibus nudatis, et se-
11 miapertis nostri portis susciperentur innoxii. hacque arte Galli
portam prope confinia lucis introiere minuto numero, quidam
perniciose, pars leuiter uulnerati quadringentis ea nocte desi-
deratis, qui non Rhesum nec cubitantes pro muris Iliacis
Thracas sed Persarum regem armatorum centum milibus cir-

---

1 adesse (t supra) V 3 me (tu supra) V 4 obstruccatis (n supra) V ipse V prosperior iuuisset *Valesius:* prosperior i | bus isset V 5 occulta V li&t (c supra) V leui reptantium *Hauptius:* reuetem p | dentium V 6 discussus omne V 7 clamitantes V gus (uestignis) *in rasura* 6 *litterarum* V 8 fixis *om.* V' 11 rubore V 12 inconcussis V aduersas partes quorum V 14 umum V' 15 hostium *in rasura* V agminum V 16 ue (uelut) *in rasura* V repertantes *ut uid.* V' modòlis V 17 manipolos V 18 tu*barum (*fuit* r) V 19 discendebant V' 19 & — 20 nostros *in rasura* V illud V 21 strindebant V siue V 23 nudatis et semiapertis nr̄i portis *scripsi:* nudarent mi; perta uiri fortes V 24 immoxii V 26 leuitur V 27 non | resumunt nec V 28 circumseptum V

cumsaeptum ni obstitisset uiolentior casus, in ipsis tentoriis
obtruncarant. horum campiductoribus ut fortium factorum 12
antesignanis post ciuitatis excidium armatas statuas apud Edes-
sam in regione celebri locari iusserat imperator, quae ad prae-
sens seruantur intactae.

Retectis sequenti luce funeribus cum inter caesorum cada- 13
uera optimates inuenirentur et satrapae clamoresque dissoni
fortunam aliam alibi cum lacrimis indicabant, luctus ubique
et indignatio regum audiebatur arbitrantium per stationes mu-
ris obiectas inrupisse Romanos, indutiisque ob haec tridui
datis adsensu communi nos quoque spatium ad respirandum
accepimus.

Perculsae deinde nouitate rei efferataeque gentes omissa 7
omni cunctatione operibus, quoniam uis minime procedebat,
decernere iam censebant et concito extremo belli ardore omnes
oppetere gloriose iam properabant, aut ruina urbis animis litasse
caesorum.

Iamque apparatu cunctorum alacritate perfecto, exsiliente 2
lucifero operum uariae species cum turribus ferratis admoue-
bantur, quorum in uerticibus celsis aptatae ballistae propugna-
tores agitantes humilius disiectabant. et albescente iam die 3
ferrea munimenta membrorum caelum omne subtexunt densi-
tataeque acies non inordinatim ut antea sed tubarum sonitu
leni ductante nullis procursantibus incedebant machinarum
operti tegminibus cratesque uimineas praetendentes. cumque 4
propinquantes ad coniectum uenere telorum, oppositis scutis
Persae pedites sagittas tormentis excussas e muris aegrius cui-
tantes laxarunt aciem nullo paene iaculi genere in uanum ca-
dente: etiam cataphracti hebetati et cedentes animos auxere
nostrorum. tamen quia hostilis ballistae ferratis inpositae tur- 5
ribus in humiliora ex supernis ualentes ut loco dispari ita
euentu dissimili nostra multo cruore foedabant, ingruente iam

---

1 tempori *emend.* in tentoriſ *V* 3 ciuitatem *V* aedeſſā *V* 5 ſer-uatur *V* 6 retecdiſ *ut uid.* *V'* 15 iam ceſſabant *V* 17 cae^fo^rum *V* 19 u·rnae *V* 20 ap·tatae *V* 21 albiſcente *V'* 22 tenſitate quae *V* 23 tubarum *Gelenius:* turbarum *V* 24 dectante *V* incendebant *V* 25 grateſque *V* 26 uenire *V* 27 agittaſ *V* 29 catafracti *V* 30 ta tamen *in rasura in V* ferrantiſ *V'* 31 uperniſ *V* diſparuteuentu diſſimili *V* 32 foebant *V* iam ſpera cum requieſcerent cum *V*

uespera cum requiescerent partes, noctis spatium maius consumptum est ut excogitari possit quid exitio ita atroci obiectaretur.

6 Et tandem multa uersantibus nobis sedit consilium, quod tutius celeritas fecit, quattuor isdem ballistis scorpiones opponi, qui dum translati e regione caute, quod artis est difficillimae, conlocantur, lux nobis aduenit maestissima Persarum manipulos formidatos ostentans adiectis elephantorum agminibus, quorum stridore inmanitateque corporum nihil humanae mentes
7 terribilius cernunt. cumque omni ex latere armorum et operum beluarumque molibus urgeremur, per scorpionum ferreas fundas e propugnaculis subinde rotundi lapides acti dissolutis turrium coagmentis ballistas earumque tortores ita fudere praecipites ut quidam citra uulnerum noxas, alii obtriti magnitudine ponderum interirent, elephantis ui magna propulsis, quos flammis coniectis undique circumnexos iam corporibus tactis gradientesque retrosus regere magistri non poterant, postque
8 exustis operibus nulla quies certaminibus data. rex enim ipse Persarum, qui numquam adesse certaminibus cogitur, his turbinum infortuniis percitus nouo et nusquam antea cognito more proeliatoris militis ritu prosiluit in confertos, et quia conspectior tegentium multitudine procul speculantibus uisebatur, petitus crebritate telorum multis stipatoribus stratis abscessit alternans regibilis acies, et ad extremum diei nec mortium truci uisu nec uulnerum territus tandem tempus exiguum tribui quieti permisit.

8 Verum nocte proelia dirimente, somno per breue otium capto, nitescente iam luce ad potiunda sperata ira et dolore exundans nec fas ullum prae oculis habiturus gentes in nos excitabat. cumque crematis operibus, ut docuimus, pugna

---

4 a (multa) *in rasura in V* nob *add. man. sec. in V* 5 tuis [tiu] V corpioneis *V* 6 quo [i] *V* 7 manipopulos *V* 9 ſtridere *V* 11 urgueremur (*prior* u *in rasura*) *V* 15 interirent *V* 17 gadi | enteſque retroſuſ *V* regere *codex regius:* retere [tin] (*emend. man.* 3) *V* 18 tati [d] (*emend. man.* 3) *V* 19 numquae *V* adeſe *V'* 20 infortuniſ percito [tuſ] (*emend. man. sec.*) *V* cogito [n] *V* 21 morē proeliatoriſ [ore] (˜ ore *add. man. sec.*) militeſ *V* 23 bre | britate *V* multi *V'* 25 uiſio *V* tri [bui] *V* 27 di | ri • mente *V* 28 cap • to (*fuit* t) niteſcente (i *ut uid. corr. in* ſ) *V* potiumda *V*

per aggeres celsos muris proximos temptaretur, ex adgestis
erectis intrinsecus, quantum facere nitique poterant nostri aequis
uiribus per ardua resistebant.
Et diu cruentum proelium stetit nec metu mortis quis- 2
quam ex aliqua parte a studio propugnandi remouebatur, eoque
producta contentione cum sors partium euentu regeretur in-
declinabili, diu laborata moles illa nostrorum uelut terrae quo-
dam tremore quassata procubuit et tamquam itinerario aggere
uel superposito ponte conplanatum spatium, quod inter murum
congestamque forinsecus struem hiabat, patefecit hostibus tran-
situm nullis obicibus inpeditum, et pars pleraque militum de-
iectorum oppressa uel debilitata cessabat. concursum est tamen 3
undique ad propulsationem periculi tam abrupti et festinandi
studio aliis irretientibus alios audacia hostium ipso successu
crescebat. actis igitur regis imperio proeliatoribus uniuersis 4
strictoque comminus ferro cum sanguis utrubique inmensis
caedibus funderetur, oppletae sunt corporibus fossae latiorque
uia ideo pandebatur et concursu copiarum ardenti iam ciuitate
oppleta cum omnis defendendi uel fugiendi spes esset abscisa,
pecorum ritu armati et inbelles sine sexus discrimine trun-
ciabantur.
Itaque uespera tenebrante cum adhuc licet iniqua relu- 5
ctante fortuna multitudo nostrorum manu conserta distringe-
retur, in abstrusa quadam parte oppidi cum duobus aliis latens
obscurae praesidio noctis postica, per quam nihil seruabatur,
euado et squalentum peritia locorum comitumque adiutus cele-
ritate ad decimum lapidem tandem perueni. in qua statione 6

---

1 temptateretur *V'* adgeſtıſ *em. in* acgeſtıſ *V* 2 ere^{c}tıſ (*prior* e *in rasura 2 litterarum emend. ex* t) *V* 4 mor^{tis} *V* 5 parte • | *V* 7 labo^{ta}ra (*emend. man. sec.*) *V* ^{t}erre (*emend. man. sec.*) *V* 8 tremore quassata procubuit *Gelenius*: tremore quaſına proculbuıt *V* a (ıtınerarıo) *in rasura V* 9 murorum *V* 10 forınſecu (*emend. man. sec.*) *V* praefecıt *V* 11 & paſ (*sic*) *om. V'* 12 debılıtatae ceſſabıt *V* 14 ınraedıentıbuſ *V* 15 Actıſque (que *inductum*; t *em. in* c) *V* praedatorıbuſ *V* 16 fag^{n}uıſ (*emend. man. sec.*) *V* utr^{o}ubıque (*emend. man. sec.*) *V* 17 ‖ appellatae *V* 18 ardent *V'* 19 cũ om̃ſ *in rasura V* 20 ſex^{u}oſ *V* 22 ueſ *in* ueſpera *in rasura* 5 *litt.* *V* lı^{c}& *V* 23 mortuna *V'* 24 partem *V* 25 nıhıl *om. V'* 26 loc^{o}arum (*emend. man. sec.*) *V*

lenius recreati cum ire protinus pergeremus et incedendi ni-
mietate iam superarer ut insuetus ingenuus, offendi dirum
aspectum sed fatigato mihi lassitudine graui leuamen impendio
7 tempestium. fugaci equo nudo et infreni calonum quidam
sedens, ne labi possit, ex more habenam, qua ductabatur,
sinistra manu artius inligauit moxque decussus uinculi nodum
abrumpere nequiens per auia saltusque membratim discerptus
iumentum exhaustum cursu pondere cadaueris detinebat, cuius
dorsualis conprensi seruitio usus in tempore cum isdem sociis
ad fontes sulphureos aquarum suapte natura calentium aegre
8 perueni. et quia per aestum arida siti reptantes aquam diu
quaeritando profundum bene uidimus puteum et neque descen-
dendi prae altitudine nec restium aderat copia, necessitate do-
cente postrema indumenta lintea, quibus tegebamur, in oblon-
gos discidimus pannulos, unde explicato fune ingenti centonem,
quem sub galea unus ferebat e nostris, ultimae aptauimus
summitati, *qui per* funem coniectus aquasque hauriens ad pe-
9 niculi modum facile sitim, qua hauriebamur, extinxit. unde
citi ferebamur ad flumen Euphraten, ulteriorem ripam petituri
per nauem, quam transfretandi causa iumenta et homines in
10 eo tractu diuturna consuetudo locarat. eccum autem Romanum
agmen cum equestribus signis disiectum eminus cernimus, quod
persequebatur multitudo Persarum, incertum unde impetu tam
11 repentino terga uiantum adgressa. quo exemplo terrigenas
illos non finibus terrae emersos sed exuberanti pernicitate cre-
dimus natos, qui quoniam inopini per uaria uisebantur, Sparti

---

1 leuiuſ *V* pergerimuſ (e *emend. man.* 3) & incendendi *V* 2 oſtendit tirum *V* 3 fatigatio | nihil laſſitudine (t *emend. ex* d) *V* en (leuamen) *in rasura 4 litterarum V* incendio *V* 5 laui (b *emend. man. sec.*) *V* habe• nam que (a *emend. man. sec.*) *V* 6 decuſſiſ *V* 7 aprumpere *V'* ne-queenſ *V* e (ſaltuſque) *in rasura V* 8 detenebatur *V* 9 dorſuatiſ con-prenſiſ *V* ſociuſ *V* 10 apte *V* cadentium | eagre *V* 11 reputanteſ *V* 12 bene *Lindenbrogius:* paenae *V* diſcendendi *V* 13 ate (nec.) *in rasura 4 litterarum* (*ultima fuit* m) *V* 14 intumenta *V* tegebatur *V* 15 diſcenmuſ (i di) pannoloſ *V* 17 qui per *om. V, add. Gelenius* at *V* 18 ha | riebamur *V*, urebamur *coniecit Gruterus* 19 eufraten *V* 20 quem tranſiretandi *V* hominiſ *V* 21 eo] ex *V* eccum *scripsi:* Ecu (ce *emend. man.* 3) *V* Roma-num *Gelenius:* manum (*in* magnum *emend. man.* 3) *V* 22 cum•• | (*fuit* ae) *V* 23 impetum *V* 25 ex perantı (ſu; n *emend. ex* m) *V*

uocitati humo exiluisse, uetustate ut omnia fere cetera fabulosius
extollente, sunt aestimati. hoc conciti cum omne iam esset in 12
celeritate salutis praesidium, per dumeta et siluas in montes
petimus celsiores exindeque Melitinam minoris Armeniae oppidum uenimus, ubi repertum ducem comitati iam profecturum
Antiochiam reuisimus.

Iam imperator et Persae quia tendere iam introrsus au- 9
tumno praecipiti haedorumque improbo sidere exorto prohibebantur, captiuos agentes et praedas remeare cogitabant ad sua.
inter haec tamen funera direptionesque ciuitatis excisae Aeliano 2
comite et tribunis, quorum efficacia diu defensa sunt moenia stragesque multiplicatae Persarum, patibulis sceleste suffixis Iacobus et Caesius numerarii apparitionis magistri equitum aliique protectores post terga uinctis manibus ducebantur, Transtigritanis, qui sollicita quaerebantur industria, nullo infimi summique discrimine ad unum omnibus contruncatis.

Vxor uero Craugasii quae retinens pudorem inuiolatum ut 3
matrona nobilis colebatur, maerebat uelut orbem alium sine marito uisura quamquam sperabat documentis praesentibus altiora. in rem itaque consulens suam et accidentia longe ante 4
prospiciens anxietate bifaria stringebatur uiduitatem detestans et nuptias. ideo familiarem suum perquam fidum regionumque Mesopotamiae gnarum per Izalam montem inter castella praesidiaria duo Maride et Lorne introiturum Nisibin occulte dimisit mandatis arcanisque uitae secretioris maritum exorans ut auditis, quae contigerint, ueniret secum beate uicturus.
quibus contentus expeditus uiator per saltuosos tramites et 5
frutecta Nisibin passibus citis ingressus, causatusque se domina

---

1 exiliusse *V* ut oĩa fere *scripsi:* uiatere *V* 2 extollentes *V* •estimati *V* omnes *V* 3 dumenta *V* 4 armoeniae *V* 5 ubi *uulgo:* uos *V* comitate que iam *V* 6 chi (antiochi | am) *in rasura V* reuissimus *V* 7 Interea Sapor et Persae *Gelenius* ^{im}perator *V* tende^{re} *V* autumno *Gelenius:* aut | non *V* 8 haedorum quem pro sidere *V* 9 at *em. ex* ad *V* 10 direptionisque ciuitati *V* 11 tribunus *V* efficatio *V* 12 patibulis lestes ut fixus iacobus & cesius *V* 14 posterga *V'* transtigrita^{n}tis *V* 15 quaerebant intus tria *V'* Nollo | infimissumque *V* 17 ca^{r}ugasi*i *V* 18 merebat *V* 20 consulen^{s} *V* 23 maesopotamiae *V* 24 intra^{o}iturum (*emend. man. sec.*) *V* 25 exsprans *V* 26 conti*geri^{n}t (*in ras. fuit* n; n *add. m.* 2) *V* ueni^{t}re (*emend. man. sec.*) *V* 28 Ni *et* N (Nisibin) *in rasura V* sed | omnia *V*

nusquam uisa et forsitan interempta data euadendi copia ca-
stris hostilibus abscessisse, et ideo ut uilis neglectus docet
Craugasium gesta moxque accepta fide quod, si tuto licuerit,
sequetur coniugem libens, euasit exoptatum mulieri nuntium
ferens, quae hoc cognito per Tamsaporem ducem supplicauerat
regi ut, si daretur facultas, antequam Romanis excederet fini-
bus, in potestatem suam iuberet propitius maritum adsciscì.
6 Praeter spem itaque omnium digresso aduena repentino,
qui postliminio reuersus statim sine ullius euanuit conscientia
perculsus suspicione dux Cassianus praesidentesque ibi pro-
ceres alii minitantes ultima Craugasium incessebant, non sine
eius uoluntate uel uenisse uel abisse hominem clamitantes.
7 qui proditoris metuens crimen inpendioque sollicitus ne transi-
tione perfugae uxor eius superesse doceretur et tractari piis-
sime, per simulationem matrimonium alterius splendidae uir-
ginis adfectauit. et uelut paraturus necessaria conuiuio nuptiali
egressus ad uillam octauo lapide ab urbe distantem, concito
equo ad Persarum uastatorium globum, quem didicerat aduen-
tare, confugit susceptusque auenter, qui esset ex his cognitus
quae loquebatur, Tamsapori post diem traditur quintum per-
que eum regi oblatus, opibus et necessitudine omni recuperata
cum coniuge, quam paucos post menses amisit, erat secundi
loci post Antoninum, ut ait poeta praeclarus 'longo proximus
8 interuallo'. ille enim ingenio et usu rerum diuturno firmatus
consiliis ualidis sufficiebat in cuncta quae conabatur, hic na-
tura simplicior, nominis tamen itidem peruulgati. et haec qui-
dem haut diu postea contigerunt.
9 Rex uero licet securitatem referens uultu exultansque specie

1 uisas *V* data euadendi *in rasura V* 2 h (hosti | lib;) *em. ut uid. ex* m *V* ab cessisse *V* ideo utilis *V* 3 craucasium *V* 4 coniu•gem (m *inducta*) *V* 5 hic *V* 6 taretur *V'* 9 post [li] minio *V* ne (sine) *in rasura V* 10 perculsus | pernitione *V* ubi *V* 11 raugasium incesse-bant *V* 12 ab•isse (i *sup. erasa*) *V* 13 proditoris *scripsi:* protitores (*prior* t *a man. sec. in* d) *V* 15 plendidae *V'* 16 [ne] cessaria conuiuia *V* 17 uuillam *V* destantem *V* 18 aquo *V* per (persarum) *in rasura 4 litterarum V* [di] dicerat *V* 19 cogni *in* cognitus *in rasura V* 21 opi•bus *V* 22 cōm *V* pauco | *V* amisit erat *Valesius:* amiserat *V* 25 ualidi *V* naturas inplicior *V* 26 tam etidem *V* 27 [h] aut *V* 28 hi&t *V* re[re]fens (*emend. man. sec.*) *V*, praeferens *coniecit Valesius*

tenus urbis excidio uidebatur, profundo tamen animi grauiter aestuabat reputans in obsidionalibus malis saepe luctuosas se pertulisse iacturas multoque ampliores se ipsum populos perdidisse quam e nostris ceperat uiuos, uel certe per diuersas fuderat pugnas, ut apud Nisibin aliquotiens euenit et Singaram, parique modo cum septuaginta tresque dies Amidam multitudine circumsedisset armorum, triginta milia perdidit bellatorum, quae paulo postea per Discenen tribunum et notarium numerata sunt hac discretione facilius, quod nostrorum cadauera mox caesorum fatiscunt et defluunt adeo ut nullius mortui facies post quadriduum agnoscatur, interfectorum uero Persarum inarescunt in modum stipitum corpora, ut nec liquentibus membris nec sanie perfusa madescant, quod uita parcior facit et ubi nascuntur exustae caloribus terrae.

Dum haec per uarios turbines in orientis extimo festi- 10
nantur, difficultatem aduentantis inopiae frumentorum urbs uerebatur aeterna, uique minacissimae plebis famem ultimum malorum omnium exspectantis subinde Tertullus uexabatur, ea tempestate praefectus, inrationabiliter plane, nec enim per eum steterat quo minus tempore congruo alimenta nauibus ueherentur, quas maris casus asperiores solitis uentorumque procellae reflantium delatas in proximos sinus introire portum Augusti discriminum magnitudine perterrebant. quocirca idem 2
saepe praefectus seditionibus agitatus ac plebe iam saeuiente inmanius, quam urebat inpendens exitium, ab omni spe tuendae salutis exclusus, ut aestimabat, tumultuanti acriter populo sed accidentia considerare sueto / prudenter obiecit paruulos filios et lacrimans 'en' inquit 'ciues uestri — procul omen dii 3
caelestes auertant — eadem perlaturi uobiscum ni fortuna adfulgerit laetior. si itaque his abolitis nil triste accidere posse

---

1 uibatur (de *supra* ib; ı *ut uid. ex* r) *V* 2 aeſtuebat *V* 5 ın al (nıſibın alıquotıenſ) *in rasura V* & ſignara *V* 6 ſeptuagınta IIIque *V* 7 multıtudınem *V* cırcūſedıſſ& *V* 10 fatıſ cum taede fluunt (m *em. in* nc) *V* 11 quatrıduum *V'* uero *om. V'* 12 mareſcunt *V* 13 ſanıae perfuſā • adeſcant (*fuit* t) *V* partıor *V* 15 exımo *V* 18 E • a (*uid. fuit.* t) *V* 19 plan • e (*fuit* a) *V* eum | et eterat *V* 21 marı *V* aſperıorıſ *V* pellae *V* 22 ī | pxımoſ ın *V* 25 uerebat̄ (*prior* e *in rasura man. sec.*; ‾ *add. man. sec.*) *V* 27 accedentı (*emend. man. sec.*) *V* paruulo *V'* 28 ınquıd *V* 29 adfuigerıt *sic V* 30 trıſtae ac ſıdere *V*

existimatis, praesto in potestate sunt uestra.' qua miseratione
uulgus ad clementia suapte natura procliue lenitum conticuit
4 aequanimiter uenturam opperiens sortem. moxque diuini ar-
bitrio numinis, quod auxit ab incunabulis Romam perpetuam-
que fore respondit, dum Tertullus apud Ostia in aede sa-
crificat Castorum, tranquillitas mare molliuit, mutatoque in
austrum placidum uento, uelificatione plena portum naues in-
gressae frumentis horrea referserunt.

11 Inter haec ita ambigua Constantium Sirmi etiam tum hi-
berna quiete curantem promouebant nuntii metuendi et graues
indicantes id, quod tunc magnopere formidabat, Limigantes
Sarmatas, quos expulisse paternis auitisque sedibus dominos
suos ante monstrauimus, paulatim posthabitis locis quae eis
anno praeterito utiliter sunt destinata, ne, ut sunt uersabilis, ali-
quid molirentur inicum, regiones confines limitibus occupasse
uagarique licentius genuino more, ni pellerentur, omnia tur-
baturos.

2 Quae superbius incitanda prope diem imperator dilato ne-
gotio credens, coacta undique multitudine militis ad bella prom-
ptissimi, nec dum adulto uere ad procinctum egressus est ge-
mina consideratione alacrior, quod expletus praedarum opimitate
exercitus aestate nuper emensa similium spe fidenter in effectus
animabitur prosperos, quodque Anatolio regente tunc per Illy-
ricum praefecturam necessaria cuncta uel ante tempus coacta
3 sine ullius dispendiis adfluebant. nec enim dispositionibus
umquam alterius praefecturae, ut inter omnes constat, ad prae-
sens Arctoae prouinciae bonis omnibus floruerunt, correctione
titubantium beniuola et sollerti, uehiculariae rei iacturis in-
gentibus, quae clausere domos innumeras et censuali profes-

---

3 equınımıt̃ *V* operıenſ *V* 4 ıncunalıbuſ *V* 5 fore ſpondıt *V* hoſtıa *V* 6 caſtrorum *V* 7 placıdum — portum *add.* *V*^m uel effıcatıone *V* 8 ſ (referſerunt) *in rasura* *V* 10 que ete *ut uid.* *V* 11 ındıganteſ *V* formıdabant *V* lımıtanteſ *V* 14 teſtınata *V* 15 inicum *Hauptius:* ıncōn (*non* ıncōn), n *post. inducta,* *V* 16 lıgentıū *V* 18 dılatıo *V* 19 mılıteſ *V* 20 adulto uere ad *Gelenius:* adaltoque at (t *emend. ex* d) *V* 22 eſtate* (*fuit* m) *V* menſ^e amılıum (ſı *supra*) ſpem fıdent̃ (ı *in rasura*) *V* 23 anıma*bıtur (*fuit* m) *V* proſper^e oquoq^d; *V* Ill.] ıllırıo uın* (uın *in rasura*) *V* 24 neceſſarıa — 25 ullıuſ *add.* *V*^m afluebant *V* 27 o (pro uıntıae) *in rasura* *V* 28 tutı | bantıum *V* 29 ın muneraſ *V* profeſſıo nec *V*

sione speciosa fiducia releuatae, indemnesque deinde et innoxii
earum incolae partium querellarum sopitis materiis uiuerent,
ni postea exquisitorum detestanda nomina titulorum per offe-
rentes suscipientesque criminose in maius exaggerata, his pro-
pugnare sibi nitentibus potestates, illis adtenuatis omnium
opibus se fore sperantibus tutos, ad usque proscriptiones mise-
rorumque suspendia peruenerunt.
Rem igitur emendaturus urgentem profectus cum instru- 4
mentis ambitiosis imperator, ut dictum est, Valeriam uenit,
partem quondam Pannoniae sed ad honorem Valeriae Diocle-
tiani filiae et institutam et ita cognominatam, sub pellibusque
exercitu diffuso per Histri fluminis margines barbaros obser-
uabat ante aduentum suum amicitiae uelamento Pannonias
furtim uastandas inuadere hiemis durissimo cogitantes, cum nec
dum solutae uernis caloribus niues amnem undique peruium
faciunt nostrique pruinis subdiuales moras difficile tolerabant.
Confestim itaque missis ad Limigantes duobus tribunis 5
cum interpretibus singulis explorabat modestius percunctando
quam ob rem relictis laribus post pacem et foedera petentibus
adtributa ita palarentur uarii limitesque contra interdicta pul-
sarent. qui uana quaedam causantes et inrita, pauore adigente 6
mentiri, principem exorabant in ueniam obsecrantes ut simul-
tate abolita transmisso flumine ad eum uenire permitterentur
docturi quae sustinerent incommoda, paratique intra spatia
orbis Romani, si id placuerit, terras suscipere longe discretas
ut diuturno otio inuoluti et quietem colentes tamquam saluta-
rem deam tributariorum onera subirent et nomen.
His post reditum tribunorum conpertis imperator exultans 7
ut negotio, quod rebatur inexplicabile, sine ullo puluere con-
summanto cunctos admisit, auiditate plus habendi incensus, quam

1 fidutia *V'* 2 arum *V'* r (querellarum) *in rasura V* 4 ſuſci-pientiſque *V* propugnare *Valesius:* propugnari *V* 6 op·buſ *V* q (-que) *in rasura V* 8 emandaturuſ *V'* 10 diode · tioni *V* 11 inſtitā *V* ſup *V* 12 hiſtrium (um *in rasura*) *V* marginiſ *V* 13 a | miticiae *V* pannonia *V* 14 faſtandaſ inuedere *V* 15 niueſa. ΩNE mundique *V* 18 praecunctando *V* 19 fo | dera *V* 20 adtributa *scripsi:* adtributiſ *V* uaria *V* li *in* limiteſque *em. ex* u *aut* n *V* 21 uanua *V* adigentē *V* 22 a *in* obſecranteſ *in rasura V* 23 eam *V* 26 quieteſ *V* 28 rediuni *V* 29 inexplicabili *V'* ſine — admiſit *add. V^m* 30 auidi *in* auiditate *in ras. in V*

adulatorum cohors augebat id sine modo strepentium quod externis sopitis et ubique pace conposita proletarios lucrabitur plures et tirocinia cogere poterit ualidissima: aurum quippe gratanter prouinciales corporibus dabunt, quae spes rem Ro-
8 manam aliquotiens adgrauauit. proinde uallo prope Acimincum locato celsoque aggere in speciem tribunalis erecto naues uehentes quosdam legionarios expeditos alueum fluminis proximum ripis obseruare sunt iussae cum Innocentio quodam agrimensore huius auctore consilii, ut si barbaros tumultuare sensissent, aliorsum intentos post terga peruaderent inprouisi.
9 quae Limigantes licet properari sentirent, nihil tamen *praeter* preces fingentes stabant incurui, longe alia quam quae gestu praeferebant et uerbis altis mentibus perpensantes.

10 Visoque inperatore ex alto suggestu iam sermonem parante lenissimum, meditanteque adloqui uelut morigeros iam futuros, quidam ex illis furore percitus truci, calceo suo in tribunal contorto 'marha marha,' quod est apud eos signum bellicum, exclamauit eumque secuta incondita multitudo uexillo elato repente barbarico ululans ferum in ipsum principem ferebatur.
11 qui cum ex alto despiciens plena omnia discurrentis turbae cum missilibus uidisset, retectisque gladiis et uerrutis iam propinquam perniciem, externis mixtus et suis ignotusque dux esset an miles, quia neque cunctandi aderat tempus neque
12 cessandi, equo ueloci inpositus cursu effuso euasit. stipatores tamen pauci dum ignis more inundantes conabantur arcere, aut uulnerati interierunt aut ponderibus superruentium solis adflicti, sellaque regalis cum aureo puluinari nullo uetante direpta est.

13 Mox autem audito quod ad ultimum paene tractus exitium

1 horſ *in* cohorſ *in rasura in V* 2 externuſ *V'* ꝓlateriosſ *V* 5 adgrauit *V* 9 auc *in* auctore *in rasura in V* 10 itentoſ (n *supra*) *V* 11 praeter *addidit Valesius* 12 preceſ *V* incurdo (o *emend. ex* u) *V* 14 parare *V* 15 meditantemque *V* iam futuroſ *om. V'* 16 quidã ex illiſ *in rasura in V* furo (re *supra*) *V* 17 ſi*gnum (*fuit* n) *V* 18 uix illo elati *V* 19 ſ (ululanſ) *in rasura in V* febatur (re *supra*) *V* 20 diſcurrenteſ *V* 21 missilibus *Valesius:* milibuſ *V*, militibus *codex Tolosanus* uerrutiſ *V* 22 pernicie *V* 23 iſſ& *V* 24 aequo *V* inpoſitu (ſ *supra*) *V* 25 mole *V* alcere *V* 26 pondoribuſ (r *supra*) (*emend. man. sec.*) *V* 27 ſella quae regaleſ *V* 29 paenae tractoſ *V*

in abrupto staret adhuc imperator, antiquissimum omnium exercitus ratus eum iuuare — nondum enim exemptum periculis aestimauit — salutis fastu fidentior, licet ob procursionem subitam semitectus, sonorum et Martium frendens barbarorum mori obstinatorum cateruis semet inmersit. / et quia uirtute 14
dedecus purgatura ardens copia nostrorum erupit, iras in hostem perfidum parans, obuia quaeque obtruncabat sine parsimonia uiuos conculcans et semineces et peremptos et antequam exsatiaret caedibus barbaricis manus, acerui constipati sunt mortuorum. / urgebantur enim rebelles aliis trucidatis, aliis 15
terrore disiectis, quorum pars spem uitae cassis precibus usurpando multiplicatis ictibus caedebantur, postque deletos omnes in receptum canentibus lituis nostri quoque licet rari uidebantur exanimes, quos impetus conculcauerat uehemens aut furori resistentes hostili lateraque nudantes intecta ordo fatalis absumpsit. mors tamen eminuit inter alios Cellae scutariorum 16
tribuni qui inter confligendi exordia primus omnium in medios Sarmatarum globos *se* inmisit.

Post quae tam saeua, digestis pro securitate limitum, quae 17
rationes monebant urgentes, Constantius Sirmium redit ferens de hoste fallaci uindictam, et maturatis quae necessitates temporis poscebant instantes egressus exinde Constantinopolim petit, ut orienti iam proximus cladibus apud Amidam mederetur acceptis et redintegrato supplementis exercitu impetus regis Persarum pari uirium robore cohiberet, quem constabat, ni caelestis ratio inpensiorque repelleret cura multorum, Mesopotamia relicta post terga per extenta spatia signa moturum.

Inter has tamen sollicitudines uelut ex recepto quodam **12**
antiquitus more ad uicem bellorum ciuilium inflabant litui quaedam colorata laesae crimina maiestatis, quorum exsecutor et administer saepe dictandus ille notarius missus est Paulus,

1 ſtare *V* 2 ratuſ cum ıubare *V* 6 pugnatura *ut uid. V'* 7 parſımonıa *sic V* 8 ſemınteceſ** ſ& (*fuit* ce) *V* 9 manuſ** (*fuitne* uſ?) *V* 11 deıectıſ *V* praecıbuſ *V* 13 lıtuıſ, *post.* ı *inducta V* uedebatur *V* 16 adſumpſıt *V* cella eıſ cutaruorum *V* 18 ſe *om. V, add. Gelenius* 19 ſaeue *V* mılıtum *V* 20 menebant *V* 21 fallacı *praet.* ſa *in rasura in V* maturatı *V* 22 greſſuſ *V* 25 robure *V* 26 curam *V* meſopotamıe *V* 27 poſterga *V* ſptıa *V* 30 leſae *V* maıeſtatı *V* 31 ſ·epe (*fuit* p) *V* dictandus *Valesius:* dıc | taneuſ *V*, dictus Catena *coniecit Langenus* mıſſıſ *V*

qui peritus artium cruentarum ut lanista ex commerciis libitinae uel ludi ipse quoque ex eculeo uel carnifice quaestum
2 fructumque captabat. ut enim erat obstinatum fixumque eius propositum ad laedendum ita nec furtis abstinuit, innocentibus exitialis causas adstringens dum in calamitosis stipendiis uersaretur.

3 Materiam autem in infinitum quaestionibus extendendis dedit occasio uilis et parua. oppidum est Abydum in Thebaidis parte situm extrema. hic Besae dei localiter adpellati oraculum quondam futura pandebat, priscis circumiacentium
4 regionum caerimoniis solitum coli. et quoniam quidam praesentes, pars per alios desideriorum indice missa scriptura supplicationibus expresse conceptis consulta numinum scitabantur, chartulae seu membranae, continentes quae petebantur, post data
5 quoque responsa interdum remanebant in fano./ ex his aliqua ad imperatorem maligne sunt missa, qui ut erat angusti pectoris, obsurdescens in aliis etiam nimium seriis in hoc titulo ima, quod aiunt, auricula mollior et suspicax et minutus acri felle concaluit statimque ad orientem otius ire monuit Paulum potestate delata ut instar ducis rerum experientia clari ad ar-
6 bitrium suum audiri efficeret causas. datumque est negotium Modesto etiam tum per orientem comiti apto ad haec et similia. Hermogenes enim Ponticus ea tempestate praefectus praetorio ut lenioris ingenii spernebatur.

7 Perrexit, ut praeceptum est, Paulus funesti furoris et anhelitus plenus dataque calumniae indulgentia plurimi ducebantur ab orbe prope terrarum iuxta nobiles et obscuri, quorum aliquos uinculorum adflixerant nexus, alios claustra poenalia
8 consumpserunt. et electa est spectatrix suppliciorum feralium

---

1 perritiuſ (uſ *in rasura* 3 *litterarum*) *V* * ut (*fuit* m) *V* commertiiſ *V* 2 aeculeo *V* ęcarnificae (*post.* a *inducta*) queſtum *V* 4 prepoſitum *V* 5 adfringen **** | dum *V* calamitoſ*iſ *V* ^uer^ſaretur *V* 7 queſtionibuſ extendiſ *V* 8 & pura opidum *V* y (abydum) *in rasura V* thebe^a^idiſ partiſ dum extremo *V* 9 apellati *V* 13 expreſe *V* nōminum *V* 14 cartulę ſeui — p&ebantur *add. V*[m] 15 fanſo *V* 16 ma^li^gnae *V* auguſti rectoriſ *V* 17 nemium *v* 19 ocius *v* ire] re *V* 20 experimentia crari *V'* 22 oriente *V* ^fi^milia *V* 24 ingenii* *V* 25 m^e^uroriſ (*emend. man. sec.*) & hanellituſ *V* 26 calumnia indiligentia plurimiſ *V* 27 urbe *V* iuxta — uinculorum *add. V*[m] 29 fetalium *V*

ciuitas in Palaestina Scythopolis, gemina ratione uisa magis
omnibus oportuna, quod secretior et inter Antiochiam Alexan-
driamque media, unde multi plerumque ad crimina trahebantur.
Ductus est itaque inter primos Simplicius Philippi filius 9
ex praefecto et consule, reus hac gratia postulatus quod super
adipiscendo interrogasse dicebatur imperio, perque elogium prin-
cipis torqueri praeceptus, qui in his casibus nec peccatum ali-
quando pietati dederat nec erratum, fato quodam arcente cor-
pore inmaculato lata fuga damnatus est. dein Parnasius ex 10
praefecto Aegypti, homo simplicium morum, *eo* deductus pe-
riculi ut pronuntiaretur capitis reus, itidem pulsus est in exi-
lium, saepe auditus multo antehac retulisse quod, cum Patras
Achaicum oppidum, ubi genitus habuit larem, inpetrandae
causa cuiusdam relinqueret potestatis, per quietem deducentia
se habitus tragici figmenta uiderat multa. Andronicus post a 11
studiis liberalibus et claritudine carminum notus in iudicium
introductus cum secura mente nullis suspicionibus urgeretur
purgando semper et fidentius absolutus est. Demetrius itidem 12
Chytras cognomento philosophus, grandaeuus quidem set cor-
pore durus et animo, sacrificasse aliquotiens confutatus, infitiari
non potuit, adserens propitiandi causa numinis haec a prima
adulescentia factitasse, non temptandi sublimiora scrutatis; nec
enim quemquam id nouerat adfectare. diu itaque adhaerens
eculeo cum fiducia graui fundatus nequaquam uarians eadem
oraret intrepidus, Alexandriam, unde oriebatur, innoxius abire
permissus est.
Et hos quidem aliosque paucos aequa sors ueritatis ad- 13
iutrix periculis eximit abruptis. criminibus uero serpentibus
latius per inplicatos nexus sine fine distentos quidam corpori-
bus laniatis extinguebantur, alii poenis ulterioribus damnati
sunt bonis ereptis, Paulo succentore fabularum crudelium quasi
e promptuaria cella fallaciarum et nocendi species suggerente

1 i *om. V'* paleſtına ſchytopolıſ *V* 2 oporna (tu *supra*) *V* alexantrıamque *V* 3 drahebantur *V'* 4 ſımplıtıuſ *V'* phılıpı (*media* ı *emend. in* e) *V* 10 eo *om. V, add. Gelenius* 11 reuſ *om. V'* 13 ınpetrade (n *supra*) *V* 14 relıquer& *V* 19 cythraſ *V* set *Hermannus:* et *V* 20 ſacrıcaſſe (fı *supra*) *V* 21 nōmınıſ *V* a *om. V'* 22 adulıſcentıa *V* ſublımıora *praet.* ſub *in rasura in V* 24 fidutıa *V* 29 deſtentoſ *V* 31 quaſı e] quaſce *V* 32 ſpetıeſ egerentq; conpluresſ *V*

conplures, cuius ex nutu prope dixerim pendebat incedentium
14 omnium salus. / nam siqui remedia quartanae uel doloris alte-
rius collo gestaret siue per monumentum transisse uesperum
maliuolorum argueretur indiciis, ut ueneficus sepulchrorumque
horrores et errantium ibidem animarum ludibria colligens uana
15 pronuntiatus reus capitis, interibat. et prorsus ita res agebatur
quasi Clarum Dodonaeas arbores et effata Delphorum olim
16 sollemnia in imperatoris exitium sollicitauerint multi. unde
blanditiarum taetra commenta palatina cohors exquisite confin-
gens inmunem eum fore malorum communium adserebat, fa-
tum eius uigens semper et praesens in abolendis aduersa co-
nantibus eluxisse uocibus magnis exclamans.

17 Et inquisitum in haec negotia fortius nemo qui quidem
recte sapiat reprehendit. nec enim abnuimus salutem legi-
timi principis propugnatoris bonorum et defensoris, unde salus
quaeritur aliis, consociato studio muniri debere cunctorum;
cuius redimendae causa ualidius ubi maiestas pulsata defen-
ditur, a quaestionibus uel cruentis nullam Corneliae leges
18 exemere fortunam. sed exultare maestis casibus effrenate non
decet ne uideantur licentia regi subiecti, non potestate. . imi-
tandus sit Tullius cum parcere uel laedere potuisset, ut ipse
adfirmat, ignoscendi quaerens causas, non puniendi occasiones,
quod iudicis lenti et considerati est proprium.

19 Tunc apud Daphnen amoenum illud et ambitiosum An-
tiochiae suburbanum uisu relatuque horrendum natum est
monstrum infans ore gemino cum dentibus binis et barba
quattuorque oculis et breuissimis duabus auriculis, qui partus
ita distortus praemonebat rem publicam in statum uerti de-
20 formem. nascuntur huius modi saepe portenta indicantia
rerum uariarum euentus, quae quoniam non expiantur ut
apud ueteres, publice inaudita praetereunt et incognita.

---

3 geſtarem *corr. ut uid. ex* geſtartam *V* monumen tū *V* 4 beneficuſ *V* 5 intidem animarum a ludebria *V* u a na pronunatuſ *V* 7 dodoneaſ *V* *media* a (effata) *in rasura V* delforum *V* 8 ſolentia *V* 9 tetra *V* 10 commonium *V* factum *V'* 13 in | quiſitam *V* 16 deberet *V'* 17 redinendae *V* 18 legiſ exemereſ *V* 19 meſtiſ *V* 20 timitanduſ (*prior* t *em. in* d) *V* 22 occaſioneſ *V* 24 dafne (*prior* n *emend. ex* m) *V* illut *V* 26 moſtrum *V* 27 auri · ciliſ que parthuſ *V* 28 praemanebat *V* de formem *V* 31 aput *V*

His temporibus Isauri diu quieti post gesta, quae superior 13 continet textus, temptatumque Seleuciae ciuitatis obsidium paulatim reuiuiscentes, ut solent uerno tempore foueis exilire serpentes, saltibus degressi scrupulosis et inuiis confertique in cuneos densos per furta et latrocinia finitimos adflictabant, praetenturas militum ut montani fallentes perque rupis et dumeta ex usu facile discurrentes. ad quos ui uel ratione 2 sedandos Lauricius adiecta comitis dignitate missus est rector, homo ciuilis prudentiae, qui minis potius quam acerbitate pleraque correxit adeo ut eo diu prouinciam obtinente nihil accideret quod animaduersione dignum aestimaretur.

LIBER XX

Haec per Illyricum perque orientem rerum series fuit. 1 consulatu uero Constantii deciens terque Iuliani in Brittanniis cum Scottorum Pictorumque gentium ferarum excursus rupta quiete condicta, loca limitibus uicina uastarent et inplicaret formido prouincias praeteritarum cladium congerie fessas, hiemem agens apud Parisios Caesar distractusque in sollicitudines uarias, uerebatur ire subsidio transmarinis, ut rettulimus ante fecisse Constantem, ne rectore uacuas relinqueret Gallias Alamannis ad saeuitiam etiam tum incitatis et bella. ire igitur ad haec ratione uel ui conponenda Lupicinum pla- 2 cuit ea tempestate magistrum armorum bellicosum sane et castrensis rei peritum sed supercilia erigentem ut cornua et de tragico, quod aiunt, cothurno strepentem, super quo diu

1 hiſauri (hiſ *in rasura*) *V* 2 continent *V* ſeleutię *V* 3 fouenſ *V'* 4 ſcrupaloſiſ *V* 9 aceruitate plerẹ[a]que *V* 12 *subcriptum* AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM EXPLICIT LIBER XVIIII | INCIPIT ·LIBER· XX ·FELICITER· *V*

13 yllıricum *V* ſerteſ (teſ *in rasura*) *V* 14 conſ[la]otu *V* brittaniſ *V* 15 ſco *in* ſcottorum *in rasura in V* 17 congerieſſeſſaſ (eſ *in rasura*) *V* 18 parriſioſ *V* diſtrị[a]ctoſ | que *V* ſolitudiniſ *V* 19 re[t]tulimuſ *V* 20 uaquaſ *V* 21 la (bella) *in rasura V* 22 ad hęc *praet.* c *in rasura in V* retione *V* 24 cornuae *V* 25 no (coturno) *in rasura V* qđ *in rasura V*

3 ambigebatur auarus esset potius an crudelis. / moto igitur
uelitari auxilio, Aerulis scilicet et Batauis numerisque Moesia-
corum duobus, adulta hieme dux ante dictus Bononiam uenit
quaesitisque nauigiis et omni inposito milite, obseruato flatu
secundo uentorum ad Rutupias sitas ex aduerso defertur
petitque Lundinium ut exinde suscepto pro rei qualitate con-
silio festinaret otius ad procinctum.

2 Quae cum ita geruntur, post Amidae oppugnationem
Vrsicinum ad conmilitium principis ut peditum magistrum
reuersum — successisse enim eum Barbationi praediximus —
obtrectatores excipiunt primo disseminantes mordaces susurros,
2 dein propalam ficta crimina subnectentes. quibus imperator
adsensus, ex opinione pleraque aestimans et insidiantibus
patens, Arbetionem et Florentium officiorum magistrum quae-
sitores dederat spectaturos, quas ob res oppidum sit excisum.
3 quibus apertas probabilesque refutantibus causas ueritisque ne
offenderetur Eusebius cubiculi tunc praepositus, si documenta
suscepissent perspicue demonstrantia Sabiniani pertinaci igna-
uia haec accidisse quae contigerunt, a ueritate detorti inania
quaedam longeque a negotio distantia scrutabantur.
4 Qua iniquitate percitus qui audiebatur 'etsi me' inquit
'despicit imperator, negotii tamen est magnitudo ut non nisi
iudicio principis nosci possit et uindicari; sciat tamen uelut
quodam praesagio quod, dum maeret super his, quae apud
Amidam gesta emendata didicit fide, dumque ad spadonum
arbitrium trahitur, defrustandae Mesopotamiae proximo uere
ne ipse quidem cum exercitus robore omni opitulari poterit
praesens.'
5 Relatis adiectisque cum interpretatione maligna conpluri-

---

1 r (auaruſ) *in rasura 2 litterarum V* 2 ueletarı *V* ſcılı (cẚ) *in rasura V* numerıquae (a *erasa*) *V* 5 t *in* defertur *in rasura V* 6 ut *om. V'* 7 ocıuſ *V* 8 genrentur *V* 11 obſtrectatoreſ *V* dıſſımınanteſ *V* 13 aeſtımaſ *V* 14 patenſ *in rasura V* arbıtıonem *V* offıtıorum *V'* 15 cıſum *in* excıſum *in rasura V* 16 opertaſ (rtaſ *in rasura*) *V* 17 euſe-pıuſ *V* 18 ſuſcıpıſſent *V* demonſtratıa (n) *V* 19 contıngerunt *V* 20 dam *in* quaedam *in rasura V* deſtantıa *V* 21 ınquıd dıſpicıt *V* 23 noſtı *V'* & *om. V²* uındıcare *V* 24 quot *V* mer& *V* 25 amendata (men *in rasura*) *V²* dedıcıt *V* a *in* ſpadonum *in rasura V* 26 traıtur *V* moeſo-po | tamıe *V* 27 quıdam *V* exertıtuſ *V* rubore *V* 29 malıgnı (a) *V*

bus iratus ultra modum Constantius nec discusso negotio nec patefieri, quae scientiam eius latebant, permissis adpetitum calumniis deposita militia digredi iussit ad otium, Agilone ad eius locum inmodico saltu promoto ex gentilium scutariorum tribuno.

Eodem tempore per eoos tractus caelum subtextum cali- 3
gine cernebatur obscura et a primo aurorae exortu ad usque
meridiem intermicabant iugiter stellae hisque terroribus acce-
debat quod cum lux caelestis operiretur, e mundi conspectu
penitus luce abrepta defecisse diutius solem pauidae mentes
hominum aestimabant: primo adtenuatum in lunae cornicu-
lantis effigiem, deinde in speciem auctum semenstrem postea-
que in integrum restitutum. quod alias non euenit ita per- 2
spicue, nisi cum post inaequales cursus iter menstruum lunae
ad idem reuocatur initium certis temporum interuallis, id est
cum in domicilio eiusdem signi tota repperitur luna sub sole,
liniamentis obiecta rectissimis, atque in his paulisper consistit
minutis, quae geometrica ratio partium partes appellat. ac 3
licet utriusque sideris conuersiones et motus, ut scrutatores
causarum intellegibilium aduerterant, in unum eundemque
finem lunari cursu impleto perenni distinctione conueniunt,
tamen sol non semper his diebus obducitur, sed cum luna e
regione uelut libramento quodam igneo orbi et aspectui nostro
opponitur media. ad summam tum sol occultatur splendore 4
subpresso, cum ipse et lunaris globus astrorum omnium in-
fimus parili comitatu obtinentes circulos proprios saluaque
ratione altitudinis interiectae iunctim locati, ut scienter et
decore Ptolemaeus exponit, ad dimensiones uenerint quos
ἀναβιβάζοντας et *καταβιβάζοντας ἐκλειπτικοὺς συνδέσμους*,
coagmenta uidelicet defectiua Graeco dictitant sermone. et si

1 co[n]ſtantiuſ *V* 2 patefigeri *V* 3 degredi *V* agidone *V'* 6 trac[tuſ] *V* 7 obſ[u]cra *V* 8 mi *in* intermicabant *in rasura* 3 *litterarum in V* accidebat *V* 10 paenituſ lance aberepta | deficiſſe *V* 11 ẹſtima- *in rasura V* 12 ſeme[n]ſtrem *V* 13 quod ad aliaſ *V* 14 inaequaeleſ *V* inter *V* 15 idem *Gelenius:* id *V* 17 conſiſtat *V* 18 quaſe geometrica *V* 19 hi[c]&t *V* conuerſione *V* 21 peremni *V'* 24 mendia *V* ſũ (ſũmam) *in rasura V* 25 infimiſ parliſ *V* 27 alti[tu]dinis *V* 28 ptolemeuſ *V* 29 a. NABIBA | ZON ταc et ιka. TABIBAZONTACЄ KAIΠΠKOYCCYNAЄCMO* (*erasa Y*) | YCCO; agmenta *V* dictitata *V*

contigua isdem iuncturis praestrinxerint spatia, dilutior erit
5 defectus, si uero articulis ipsis inhaeserint, qui coactius ascensus uinciunt et descensus, offunditur densioribus tenebris caelum, ut crassato aere ne proxima quidem et adposita cernere queamus.

6 Sol autem geminus ita uideri existimatur, si erecta solito celsius nubes, aeternorumque ignium propinquitate conlucens, orbis alterius claritudinem tamquam e speculo puriore formauerit.

7 Nunc ueniamus ad lunam. apertum et euidentem ita demum sustinet luna defectum, cum pleno lumine rotundata solique contraria ab eius orbe centum octoginta partibus id est signo septimo disparatur. et quamquam hoc per omne
8 plenilunium semper eueniat, uon semper deficit tamen. sed quoniam circa terrenam mobilitatem locata, et a caelo totius pulchritudinis extima, non numquam ferienti se subserit luci, obiectu metae noctis in conum desinentis angustum latet parumper umbrata, tumque nigrantibus inuoluitur globis, si sol sphaerae inferioris curuamine circumfusus mole obsistente terrena, radiis eam suis inlustrare non possit, quam numquam
9 habere proprium lumen opiniones uariae collegerunt. et cum ad idem signum aequis partibus soli concurrerit, obscuratur ut dictum est, penitus hebetato candore: *μήνης* Graece *σύνοδος* dicitur.

10 Nasci autem putatur, cum parua declinatione uelut e perpendiculo superiectum gerit solem. exortus uero eius adhuc gracilescens primitus mortalitati uidetur, cum ad secundum relicto sole migrauerit signum. progressa itaque porrectius iamque abunde nitens cornutae habitu *μηνοειδής* est adpellata. cum autem sole longo coeperit interstitio summoueri et ad

1 praeſtrinxſerint *V* 2 inaeſerint *V* 3 diſcenſuſ offenditur *V* 5 qui amuſ *V'* 11 ſui (unc&) *V* 12 cemtum *V'* 14 eueat (ni) *V* defecit *V* 16 luci *Gelenius:* lanici (ni *in rasura*) *V* 17 obiectum; & enoctiſ *V* deſidenteſ *V* n *et* m (anguſtum) *in rasura* *V* 18 ſi ſolui fere (ui *in rasura*) ſeriorſ *V* 19 obſiſtent * e (*fuit* a) terrene *V* 21 opioneſ *V* collierunt *V* & cum ad (ſ) — 26 ſolem *add.* V^m 22 obcuratur *V* 23 penituſ haeb&ato candor& | unine grece ſynodoſ *V* 25 uelut e] uel a te *V* 27 mortalita (ti) uide * tur (*uid. fuisse* a) *V* 28 progreſſuſ *V* 29 habunde *V* corn * | nut * e (*fuit* a) habitum (e) noid hoc eſt appellata *V*

quartum peruenerit signum, radiis eius ad se conuersis maius concipit lumen et fit Graeco sermone *διχόμηνος*, quae forma
semiorbem ostendit. procedens deinde iam disiunctissime, 11
quintoque signo arrepto, figuram monstrat *ἀμφικύρτον* utrimque prominentibus gibbis. e regione uero cum normaliter steterit contra, lumine pleno fulgebit, domicilium septimi retinens signi, et in eodem tum etiam agens paululumque progressa minuitur, quem habitum uocamus *ἀπόκρουσιν*, atque easdem formas repetit senescendo, traditurque doctrina multiplici congruente, non nisi tempore intermenstrui deficere uisam usquam lunam.

Quod autem solem nunc in aethere, nunc in mundo in- 12
feriore cursare praediximus, sciendum est siderea corpora quantum ad uniuersitatem pertinet, nec occidere nec oriri, sed ita uideri nostris obtutibus constitutis in terra, spiritus cuiusdam interni motu suspensa, rerumque magnitudini instar exigui subdita puncti, nunc caelo infixas suspicere stellas, quarum ordo est sempiternus, aliquotiens humana uisione languente discedere suis sedibus arbitrari. uerum ad instituta iam reuertamur.

Properantem Constantium orienti ferre suppetias turbando 4
prope diem excursibus Persicis, ut perfugae concinentes exploratoribus indicabant, urebant Iuliani uirtutes, quas per ora gentium diuersarum fama celebrior effundebat, magnorum eius laborum factorumque uehens adoreas celsas post Alamanniae quaedam regna prostrata receptaque oppida Gallicana, ante direpta a barbaris et excisa, quos tributarios ipse fecit et
uectigales. / ob haec et similia percitus metuensque ne auge- 2
rentur in maius, stimulante, ut ferebatur, praefecto Florentio,

---

1 quartum *Valesius:* quintum *V* couerſiſ *V* 2 concepit dicominiſ (*h prior* i *em. in* e) *V* 3 disiunctissime *Valesius:* diſiunctiſſimo *V* 4 amficyrti *V* 5 gabbiſ *V* 6 retimenſ *V'* 7 eo * dē *V* ageſ *V* 8 habitu inuocamuſ | ACTOKPICIN abſque ea idem *V* 9 seneſcendo graditurque doctrimā | *V* 10 conguente non ſini tempore *V* 12 inferiore *Valesius:* interiore *V* 13 curſari *V* 14 pertimet *V'* occide *V* 15 conſtituti *V* 16 inſtrar 17 ſubditam *V* infixa ſuſpice * re ******** ſtellaſ *V* 18 * uiſione *V* 20 m (reuert.) *in rasura 2 litterarum V* 21 turban *** do *V* 22 ut *om.* *V'* exploratoribuſ — uirtuteſ *add.* V^m 23 urebat *V* 24 fame *V* 25 laborumque facto | rum *V* adoreaſ ** *V* 27 tributorioſ *V*

Decentium tribunum et notarium misit auxiliares milites
exinde protinus abstracturum Aerulos et Batauos cumque Pe-
tulantibus Celtas et lectos ex numeris aliis trecentenos, hac
specie iussos adcelerare, ut adesse possint armis primo uere
mouendis in Parthos.
3 Et super auxiliariis quidem et trecentenis cogendis otius
proficisci Lupicinus conuentus est solus, transisse ad Brittan-
nias nondum conpertus, de scutariis autem et gentilibus ex-
cerpere quemque promptissimum et ipse perducere Sintula
iubetur Caesaris stabuli tunc tribunus.
4 Conticuit hisque adquieuerat Iulianus, potioris arbitrio
cuncta concedens. illud tamen nec dissimulare potuit nec
silere ut illi nullas paterentur molestias, qui relictis laribus
transrhenanis sub hoc uenerant pacto, ne ducerentur ad partes
umquam transalpinos, uerendum esse adfirmans ne uoluntarii
barbari militares, saepe sub eius modi legibus adsueti transire
ad nostra, hoc cognito deinceps arcerentur. sed loquebatur
5 in cassum. tribunus enim parui querellas Caesaris ducens
Augusti iussis obtemperabat et lecta expeditiore manu uigore
corporumque leuitate praestanti cum isdem profectus est spe
potiorum erectus.
6 Et quia sollicitus Caesar quid de residuis mitti praeceptis
agi deberet, perque uarias curas animum uersans, adtente ne-
gotium tractari oportere censebat, cum hinc barbara feritas
inde iussorum urgeret auctoritas, maximeque absentia magistri
equitum suggerente dubietatem, redire ad se praefectum hor-
tatus est, olim Viennam specie annonae parandae digressum,
7 ut se militari eximeret turba. perpendebat enim ad relatio-
nem suam, quam olim putabatur misisse, abstrahendos e
Galliarum defensione pugnaces numeros barbarisque iam for-
8 midatos. qui cum suscepisset Caesaris litteras monentis pe-

---

2 uatauoſ *V* 3 * lectoſ (*fuit* e) *V* CCCnoſ ac *V* 6 auxiliariſ *V'* ociuſ *V* 7 on (conuentuſ) *in rasura V* brittaniaſ *V* 8 conpertāſ *V* 9 & *om. V'* ſingula (*praet.* ſ *in rasura*) *V* 11 poutio | riſ (u *in rasura*) *V* 12 concudenſ *V* diſſi*mulare (*fuit* m) *V* 17 deincenpſ *V* 18 pau[r]i *V* 19 lectaſ *V* 20 praeſta[n]ti *V* hiſdem *V* 25 inte *V'* iuſtorum urgu& *V* 26 ſuge[re]nte dĕbietatem *V* ad *om. V'* 27 ſpetie *V* 28 mi (militari) *in rasura 3 litterarum V* eximer& turba *in rasura V* ad] a *V* 29 miſſiſſe *V* 30 ſ (pugnaceſ) *in rasura V*

tentisque ut uenire adceleraret rem publicam consiliis iuuaturus, obstinatissime detrectabat ea ratione pauore mente confusa, quod aperta scripta significabant ab imperatore nusquam diiungi debere praefectum in ardore terribilium rerum. adiectumque est quod, si procurare dissimulasset, ipse propria sponte proiceret insignia principatus, gloriosum esse exististimans iussa morte oppetere, quam ei prouinciarum interitum adsignari. sed uicit praefecti propositum pertinax, his quae rationabiliter poscebantur, parere contentione maxima reluctantis.

Inter has tamen moras absentis Lupicini motusque mili- 9
tares timentis praefecti, Iulianus consiliorum adminiculo destitutus ancipitique sententia fluctuans id optimum factu existimauit: uia sollemni cunctos e stationibus egressos, in quibus
hiemabant, maturare disposuit. hocque conperto apud Petu- 10
lantium signa famosum quidam libellum humi proiecit occulte, inter alia multa etiam id continentem 'nos quidem ad orbis terrarum extrema ut noxii pellimur et damnati, caritates uero nostrae Alamannis denuo seruient, quas captiuitate prima post
interneciuas liberauimus pugnas'. quo textu ad comitatum 11
perlato lectoque Iulianus contemplans rationabiles querellas, cum familiis eos ad orientem proficisci praecepit, clauularis cursus facultate permissa, et cum ambigeretur diutius qua pergerent uia, placuit notario suggerente Decentio per Parisios homines transire, ubi morabatur adhuc Caesar nusquam
motus. et ita est factum. isdemque aduentantibus in subur- 12
banis princeps occurrit, ex more laudans quos agnoscebat, factorumque fortium singulos monens animabat lenibus uerbis ut ad Augustum alacri gradu pergerent, ubi potestas est ample
patens et larga, praemia laborum adepturi dignissima. utque 13
honoratius procul abituros tractaret, ad conuiuium proceribus

1 adcele | lar& (*emend. man. sec.*) *V* 2 ea] ae *V* 3 ſigificabant *V* 4 in *emend. ex* m *V* adiectum (d *emend. ex* b) quod eſt *V* 6 proiecer& *V* 7 ei] & *V* 9 parare *V* reluctanti *V* 12 uliano *V* diſtitutuſ *V* 13 opptimum factum *V* 14 uita *V* 16 famoſam *V* hum *V* occulta *V* 18 tamnati *V* caritatiſ *V* 23 ambiceretur *V* 24 norio *V* decentio *V* parriſioſ *V* 26 ſuburbanoſ *V* 28 ſiguloſ *V* 29 taſ (poteſtaſ) *in rasura V* 30 ratenſ (ſ *in rasura*) *V'* g (digniſſima) *in rasura V* 31 proce * * | ribuſ *V*

conrogatis, petere iure, siquid in promptu esset edixit. qui
liberaliter ita suscepti, dolore duplici suspensi discesserunt et
maesti quod eos fortuna quaedam inclemens et moderato rec-
tore et terris genitalibus dispararet. hocque angore inpliciti
14 in statiua solita cesserunt. nocte uero coeptante in aper-
tum erupere discidium incitatisque animis ut quemque inspe-
rata res adflictabat, ad tela conuertuntur et manus fremituque
ingenti omnes petiuere palatium et spatiis eius ambitis, ne ad
euadendi copiam quisquam perueniret, Augustum Iulianum
horrendis clamoribus concrepabant, eum ad se prodire desti-
natius adigentes exspectareque coacti dum lux promicaret,
tandem progredi conpulerunt. quo uiso iterata magnitudine
sonus Augustum appellauere consensione firmissima.

15 Et ille mente fundata uniuersis resistebat et singulis, nunc indignari semet ostendens, nunc manus tendens oransque et obsecrans, ne post multas felicissimasque uictorias agatur aliquid indecorum neue intempestiua temeritas et prolapsio discordiarum materias excitaret. haecque adiciebat tandem sedatos leniter adlocutus

16 'Cesset ira quaeso paulisper: absque dissensione uel rerum adpetitu nouarum impetrabitur facile quod postulatis, quoniam dulcedo uos patriae retinet, et insueta peregrinaque metuitis loca, redite iam nunc ad sedes nihil uisuri, quia displicet, transalpinum. hocque apud Augustum capacem rationis et prudentissimum ego conpetenti satisfactione purgabo'.

17 Conclamabatur post haec ex omni parte nihilo minus, uno
parique ardore nitentibus uniuersis maximoque contentionis
fragore probro et conuiciis mixto, Caesar adsentire coactus est.
inpositusque scuto pedestri et sublatius eminens nullo silente
Augustus renuntiatus iubebatur diadema proferre, negansque
18 umquam habuisse, uxoris colli uel capitis poscebatur. eoque
adfirmante primis auspiciis non congruere aptari muliebri

1 ſi quod *V'* impromptu *V* 5 ut *ante* in *add. V* ſtatiui *V* ceſſarunt *V* 8 p&iuerat *V* 12 re *in* progredi *in rasura V* 16 ni (ut ne *emend. man. sec.*) *V* 17 temeritiſ (a) *V* 18 tendē (a) (*emend. man. sec; ē in rasura*) ſeditoſ (a) *V* 20 queſſo *V* diſtenſione *ut uid. V'* 21 poſtulatuſ *V* 22 patriaſ (ſ *inducta*) *V* perreginaquae | metuetiſ *V* 24 capam (ce) rationeſ (i) *V* 25 purgaui *V* 28 ro (pbro) *in rasura V* conuitiſ *V* ceſſar *V* coactu *V* 29 nullo *Accursius*: pullo *V*, populo *Gelenius* 32 mulieri *V*

mundo, equi phalera quaerebatur uti coronatus speciem saltem
obscuram superioris praetenderet potestatis. sed cum id quo-
que turpe esse adseueraret, Maurus nomine quidam, postea
comes, qui rem male gessit apud Succorum angustias, Petu-
lantium tunc hastatus, abstractum sibi torquem, quo ut dra-
conarius utebatur, capiti Iuliani inposuit confidenter, qui tru-
sus ad necessitatem extremam iamque periculum praesens
uitare non posse aduertens si reniti perseuerasset, quinos om-
nibus aureos argentique singula pondo promisit.

Hisque gestis haut minore quam antea cura constrictus, 19
futuraque celeri prouidens corde, nec diadema gestauit nec
procedere ausus est usquam nec agere seria quae nimis urge-
bant. sed cum ad latebras secessisset occultas accidentium 20
uarietate perterritus Iulianus, aliqui palatii decurio, qui ordo
est dignitatis, leniore gradu signa Petulantium ingressus at-
que Celtarum, facinus indignum turbulente exclamat, pridie
Augustum eorum arbitrio declaratum clam interemptum. hoc- 21
que conperto milites, quos ignota pari sollicitudine mouebant
et nota, pars crispantes missilia, alii minitantes nudatis gladiis,
diuerso uagoque, ut in repentino solet, excursu occupauere
uolucriter regiam strepituque inmani excubitores perculsi et
tribuni et domesticorum comes Excubitor nomine, ueritique
uersabilis perfidiam militis, euanuere metu mortis subitae dis-
palati. uiso tamen otio summo, quieti stetere paulisper armati et 22
interrogati, quae causa esset inconsulti motus et repentini, diu
tacendo haesitantes super salute principis, non antea discesserunt
quam adsciti in consistorium fulgentem eum augusto habitu
conspexissent.

His tamen auditis etiam illi, quos antegressos retulimus 5
ducente Sintula, cum eo iam securi Parisios reuertuntur edi-
ctoque ut futura luce cuncti conuenirent in campo, progressus

1 mumdo *V'* aequı falere (a *superscr.*) *V* utı — 2 ſuperıorıſ *add.* V^m ſp&tıę *V* 4 co (comeſ) *in rasura V* ſucco (ſuccorum) *in rasura V* ſpe | culantıum tunc adſtatuſ *V* 5 aco *in* draconarıuſ *in rasura V* 6 tı ıu *in* capıtı ıulıanı *in rasura V* ru *in* truſuſ *in rasura V* 10 mınor *V* 12 pcere (de *superscr.*) (*emend. man. sec.*) *V* que nemıſ (e *emend. ex* ı) *V* 13 ad *em. in* at *et rursus in* ad *V* 15 lenıore *scripsi:* pleniore *V* grado (u *superscr.*) *V* petulantum (ı *superscr.*) *V* 19 crı- ſtanteſ *V* 21 regum *V* 23 per**fıdıam mılıteſ *V* 25 re (repent.) *in rasura V* 28 conſpexıſ | ſer̄ *V* 30 reuerterentur edıcıoque *V* 31 ud *V*

princeps ambitiosius solito tribunal ascendit signis aquilisque
circumdatus et uexillis saeptusque tutius armatarum cohortium
2 globis. cumque interquieuisset paululum, dum alte contem-
platur praesentium uultus, alacres omnes uisos et laetos, quasi
lituis, uerbis, ut intellegi possit, simplicibus incendebat
3 'Res ardua poscit et flagitat, propugnatores mei reique
publicae fortis et fidi, qui mecum pro statu prouinciarum
uitam saepius obiecistis, quoniam Caesarem uestrum firmo
iudicio ad potestatum omnium columen sustulistis, perstrin-
gere pauca summatim, ut remedia permutatae rei tuta conli-
4 gantur et cauta./ uix dum adulescens specie tenus purpuratus,
ut nostis, uestrae tutelae nutu caelesti commissus, numquam a
proposito recte uiuendi deiectus sum, uobiscum in omni labore
perspicuus, cum dispersa gentium confidentia post ciuitatum
excidia peremptaque innumera hominum milia, pauca, quae
semiintegra sunt relicta, cladis inmensitas persultaret. et re-
texere superfluum puto quotiens hieme cruda rigentique caelo,
quo tempore terrae ac maria opere Martio uacant, indomitos
5 antea cum iactura uirium suarum reppulimus Alamannos./ id
sane nec praetermitti . . . . . nec taceri quod, cum prope Ar-
gentoratum inluxisset ille beatissimus dies uehens quodam
modo Galliis perpetuam libertatem, inter confertissima tela
me discurrente, uos uigore ususque diuturnitate fundati uelut
incitatos torrentes hostes abruptius inundantes superastis ferro
prostratos, uel fluminis profundo submersos, paucis relictis no-
strorum, quorum exequias honestauimus celebri potius laude
6 quam luctu./ post quae opinor tanta et talia nec posteritatem
tacituram de uestris in rem publicam meritis in gentibus
cunctis, *si* plene quem altiore fastigio maiestatis ornastis, uir-
7 tute grauitateque, siquid aduersum ingruerit, defendatis. ut
autem rerum integer ordo seruetur, praemiaque uirorum for-
tium maneant incorrupta, nec honores ambitio praeripiat clan-
destina, id sub reuerenda consilii uestri facie statuo ut neque

---

2 uixillis septusque totius *V* 7 stratu *V* 9 columen (*emend. man. sec.*) *V* 10 re rustra (*emend. man. sec.*) *V* 11 aduliscens *V* 12 ut nostis *om. V* 13 praeposito *V* 16 in monsitas *V* redexeret *V* 20 *post* praetermitti *add.* est aequum *Gelenius: nulla lacuna in V* argentoratum *V* 23 usuique *V* 24 superastes *V* 28 meritisque gentibus *V* 29 si *om. V, add. Gelenius* magestatis *V* 33 re *in* reuerenda *in ras. V* fatie *V*

ciuilis quisquam iudex nec militiae rector, alio quodam praeter merita suffragante, ad potiorem ueniat gradum, non sine detrimento pudoris eo, qui pro quolibet petere temptauerit discessuro'.

Hac fiducia spei maioris animatus inferior miles, digni- 8
tatum iam diu expers et praemiorum, hastis feriendo clipeos
sonitu adsurgens ingenti, uno prope modum ore dictis fauebat
et coeptis. statimque ne turbandae dispositioni consultae 9
tempus saltem breue concederetur, pro actuariis obsecrauere
Petulantes et Celtae, recturi, quas placuisset prouincias, mitterentur, quo non inpetrato abiere nec offensi nec tristes.

Nocte tamen, quae declarationis Augustae praecesserat 10
diem, iunctioribus proximis rettulerat imperator per quietem aliquem uisum ut formari genius publicus solet, haec obiurgando dixisse 'olim Iuliane uestibulum aedium tuarum obseruo latenter, augere tuam gestiens dignitatem et aliquotiens tamquam repudiatus abscessi: si ne nunc quidem recipior, sententia concordante multorum, ibo demissus et maestus. id tamen retineto imo corde quod tecum non diutius habitabo.'

Haec dum per Gallias agerentur intente, truculentus rex **6**
ille Persarum, incentiuo Antonini aduentu Craugasii duplicato, ardore obtinendae Mesopotamiae flagrans dum ageret cum exercitu procul Constantius, armis multiplicatis et uiribus, transmisso sollemniter Tigride, oppugnandam adoritur Singaram, milite usuique congruis omnibus, *ut* existimauere, qui regionibus
praeerant, abunde munitam. cuius propugnatores uiso hoste 2
longissime, clausis otius portis, ingentibus animis per turres discurrebant et minas, saxa tormentaque bellica congerentes, cunctisque praestructis stabant omnes armati, multitudinem parati propellere, si moenia subire temptasset.

Aduentans itaque rex cum per optimates suos propius 3
admissos pacatiore conloquio flectere defensores ad suum non

5 ac *in* hac *in rasura V* dignitatem *V* 6 feriendoſ clipeo *V* 8 cepti *V* 9 actuuariiſ obſeruare *V* 10 caeltae *V* 11 in | putrato *V* 12 (de)clarationiſ *V* 14 formare *V* puplicuſ *V* 17 abceſſe *V* 18 meſtuſ *V* 19 imoj in me *V* di *in* diutiuſ *in rasura in V* 20 troculentuſ *V* 21 graugaſij (j *in rasura*) *V* dup- *in rasura V* 24 digride *V* 25 militem *V* ut *om. V, add. Gelenius* 27 ociuſ partiſ *V* 28 (con)gerenteſ *V* 31 p *om. V'*

potuisset arbitrium, quieti diem integrum dedit et matutinae
lucis exordio, signo per flammeum erecto uexillum circum-
uaditur ciuitas a quibusdam uehentibus scalas, aliis conpo-
nentibus machinas, plerisque obiectu uinearum pluteorumque
tectis, iter ad fundamenta parietum quaerentibus subuertenda,
4 contra haec oppidani superstantes propugnaculis celsis lapidi-
bus eminus telorumque genere omni ad interiora ferocius se
proripientes arcebant.
5 Et pugnabatur euentu ancipiti diebus aliquot, hinc inde
multis amissis et uulneratis, postremo feruente certaminum
mole et propinquante iam uespera inter machinas plures ad-
motus aries robustissimus orbiculatam turrim feriebat ictibus
6 densis, unde reseratam urbem obsidio superiore docuimus. ad
quam conuersa plebe dimicabatur artissime facesque cum tae-
dis ardentibus et malleolis ad exurendum inminens malum
undique conuolabant nec sagittarum crebritate nec glandis hinc
inde cessante. uicit tamen omne prohibendi commentum
acumen arietis coagmenta fodiens lapidum recens structorum
7 madoreque etiam tum infirmium. dumque adhuc ferro cer-
tatur et ignibus, turri conlapsa cum patuisset iter in urbem,
nudato propugnatoribus loco quos periculi disiecerat magni-
tudo, Persarum agmina undique ululabili clamore sublato,
nullo cohibente cuncta oppidi membra conplebant caesisque
promisce paucissimis residui omnes mandatu Saporis uiui con-
prehensi ad regiones Persidis ultimas sunt asportati.
8 Tuebantur autem hanc ciuitatem legiones duae, prima
Flauia primaque Parthica, et indigenae plures cum auxilio
equitum ilico ob repentinum malum inclusorum, qui omnes,
ut dixi, uinctis manibus ducebantur nullo iuuante nostrorum.

---

1 arbitriumq. | &idem *V* 2 uixillum *V* 3 con | pumentibuſ (*pro* m *uid. fuisse* rn) *V* 4 i (machinaſ) *in rasura V* 5 ſu *in* ſubuertenda *in rasura V* 6 dani *in* oppidani *in rasura V* ſuperſtanteſ *V* 7 telorum q. *V* genera *V'* interiora *V* 8 ripi *in* proripienteſ *in rasura V* 9 n *in* ancipiti *in rasura in V* aliquod *V* 10 amiſiſſ & uulneratiſ *V* 12 corbiculatam (*prior* c *em. ut uid. ex* g) *V* 13 ſubperiore *V* 15 ma | num *V* 17 caeſ | ſantę *V* 18 ar&iſ *V* 20 conlapsę *V* patuiſſet et *V* iterį *V* 21 deſiecerat *V* 23 coibente *V* conplebit *V* 24 promiſcae pauciſſimi (*emend. man. sec.*) *V* 25 aſportatu *V* 27 prima q. *V* indignae (*emend. man. sec.*) *V* auxilio *V* 28 malum *Gelenius:* ad *V* 29 Nullo iuuenti *V*

Nisibin enim sub pellibus agens pars maior exercitus custo- 9
dibat interuallo perquam longo discretam, alioquin numquam
labenti Singarae uel temporibus priscis quisquam ferre auxi-
lium potuit aquarum penuria cunctis circum arentibus locis.
et licet ad praesciscendos aduersos subitosque motus id mu-
nimentum oportune locauit antiquitas, dispendio tamen fuit
rei Romae cum defensorum iactura aliquotiens interceptum.

Exciso itaque oppido rex Nisibin prudenti consilio uitans, 7
memor nimirum quae saepius ibi pertulerat, dextrum latus
itineribus petit obliquis, Bezabden, quam Phoenicam quoque
institutores ueteres appellarunt, ui uel promissorum dulcedine
inlectis defensoribus retenturus, munimentum inpendio uali-
dum in colle mediocriter edito positum uergensque in mar-
gines Tigridis atque, ubi loca suspecta sunt et humilia, du-
plici muro uallatum, ad cuius tutelam tres legiones sunt de-
putatae, secunda Flauia secundaque Armeniaca et Parthica
item secunda cum sagittariis pluribus Zabdicenis, in quorum
solo tunc nobis obtemperantium hoc est municipium positum.

Primo igitur impetu cum agmine cataphractorum fulgen- 2
tium rex ipse sublimior ceteris castrorum ambitum circum-
cursans prope labra ipsa fossarum uenit audentius, petitusque
ballistarum iactibus crebris et sagittarum densitate, opertus
armorum in modum testudinis contextorum abscessit innoxius.
ira tamen tum sequestrata caduceatoribus missis ex more 3
clausos blandius hortabatur, ut uitae speique consulturi ob-
sidium deditione soluerent oportuna, reseratisque portis egressi
supplices uictori gentium semet offerrent. quibus adire pro- 4
pius ausis defensores moenium ideo pepercerunt, quod cohae-

---

1 ſup *V* maiore | *V* 2 umquã | labenteſ in galli *V* 4 nu *in* penuria *in rasura* 4 *litterarum* *V* 5 ſubitoſquo *V* monumentum *V* 7 rei — aliquotienſ *add.* *V*[m] 9 nemirum *emend. ex* nimirum *V* textrum *V*' 10 bezebden *V* fanicham *V* o *in* quoque *in rasura* *V* 11 inſtitutoriſ ueteriſ *V* ui *Gelenius:* ut *V* 12 monimentum *V* ualidam *V* 13 medio- triter *V*' poſi*tum *V* mar | ceniſ *V* 15 tutela *V*, *deinde* ut treſ *in rasura in* *V* 16 parthicaſ fidẽ *V* 19 amine catafruc | torum *V* 21 fonſarum *V* 22 iactibus crebris *scripsi:* actib; | cretiſ *V*, ictibus certis *Gelenius* 23 tex- tudiniſ *V* innoxiu*ſ *V* 25 hortabantur *V* conſultori *V* 27 rent *in* offerrent *in rasura in* *V* 28 coherentur *V*

renter sibi iunctos duxerant isdem notos ingenuos Singarae captos: eorum enim miseratione telum nemo contorsit nec super pace respondit.

5 Deinde datis indutiis die totius et noctis, ante alterius lucis initium Persarum populus omnis adortus auide uallum, acriter minans ac fremens, ubi ad ipsa moenia confidenter accessit, dimicabat ui magna resistentibus oppidanis et . . . .
6 quare sauciabantur plerique Parthorum, quod pars scalas uehentes, alii opponentes uimineas crates uelut caeci pergebant introrsus nec nostris innocuis. sagittarum enim nimbi crebrius uolitantes stantes confertius perforabant, partibusque post solis occasum aequa iactura digressis, adpetente postridie luce, ardentius multo quam antea pugnabatur, hinc inde concinentibus tubis, nec minores strages utrobique uisae sunt ambobus obstinatissime conluctatis.

7 Verum secuto die otio conmuni adsensu post aerumnas multiplices adtributo, cum magnus terror circumsisteret muros Persaequae paria formidarent, Christianae legis antistes exire se uelle gestibus ostendebat et nutu, acceptaque fide quod redire permitteretur incolumis, ad usque tentoria regis accessit.
8 ubi data copia dicendi quae uellet, suadebat placido sermone discedere Persas ad sua, post communes partis utriusque luctus formidari etiam maiores adfirmans forsitan aduenturos. sed perstabat in cassum haec multaque similia disserendo, efferata uesania regis obstante, *non ante* castrorum exidium digredi
9 pertinaciter adiurantis. perstrinxit tamen suspicio uana quaedam episcopum, ut opinor, licet adseueratione uulgata multorum, quod clandestino conloquio Saporem docuerat quae moenium adpeteret membra ut fragilia intrinsecus et inualida. hocque exinde ueri simile uisum est quod postea intuta loca carieque nutantia cum exultatione magna, uelut regentibus

---

1 ıſtem *V* ınngenu | oſ ſıngare captuſ *V* 4 dıetocıuſ *V* 5 omneſ *V* 7 dıcabat (dı *in rasura*) *V* reſſıſten | tıbuſ *V* *lacunam significaui*, et *om.* *Gelenius* 8 quaereſ aucıebantur *V* 9 femınıeaſ *V* pergabant *V* 12 occuſum *V* poſt trıdıe *V* 14 utrubıque *V* 16 earumnaſ *V* 18 crıſtıanae *V* 19 belle *V* 20 ad uſque ad *V* 21 placeto *ut uid.* *V'* 22 dıſcedere *V* pardıſ *ut uid.* *V'* 23 maırıſ *V* aduentu poſſ& perſtabat (poſſ& *in rasura*) *V* 25 non ante *om.* *V*, *add.* *Gelenius* 26 perdı | nacıter *V* 30 uerıſ *V* ınuta locarıeque *V*

penetralium callidis contemplabiliter machinae feriebant ho-
stiles.

Et quamquam angusti calles difficiliorem aditum dabant ad 10
muros, aptatique arietes aegre promouebantur, manualium sa-
xorum sagittarumque metu arcente, nec ballistae tamen cessa-
uere nec scorpiones, illae tela torquentes, hi lapides crebros,
qualique simul ardentes pice et bitumine inliti, quorum ad-
siduitate per procliue labentium machinae haerebant uelut altis
radicibus fixae, easque malleoli et faces iactae destinatius
exurebant.

Sed cum haec ita essent caderentque altrinsecus multi, 11
ardebant magis oppugnatores naturali situ et ingenti opere
munitum oppidum ante brumale sidus excindere, rabiem regis
non ante sedari posse credentes. quocirca nec multa cruoris
effusio nec confixi mortiferis uulneribus plurimi ceteros ab
audacia parili reuocabant. sed diu cum exitio decernentes 12
postremo periculis obiectauere semet abruptis, et agitantes ari-
etes denso saxorum molarium pondere fomentisque ignium
uariis ire protinus uetabantur. uerum unus aries residuis 13
celsior umectis taurinis opertus exuuiis, ideoque minus casus
flammeos pertimescens aut tela, antegressus omnes repsit nisi-
bus magnis ad murum uastoque acumine coagmenta lapidum
fodiens turrim laxatam euertit. qua sonitu lapsa ingenti su-
perstantes quoque repentina ruina deiecti diffractique uel ob-
ruti mortibus interiere diuersis et insperatis, inuentoque tutiore
ascensu armata inruit multitudo.

Trepidis deinde superatorum auribus ululantium undique 14
Persarum intonante fragore artius proelium intra muros exar-
sit, hostium nostrorumque cateruis certantibus comminus, cum
confertis inter se corporibus hinc indeque stricto mucrone
nulli occurrentium parceretur/ magna denique mole, ancipiti 15
diu exitio renitentes obsessi postremo plebis inmensae ponde-
ribus effuse disiecti sunt. et post haec iratorum hostium
gladii quicquid inueniri poterat concidebant, abreptique sinibus

---

1 machına *V* 3 anguſtae (ae *in rasura*) cladeſ *V* 4 aerıeteſ *V* 7 ınlıte *V* adſiduıtate — 8 machınarum (*sic*) *add.* *V*[m] 11 eſſ& *V* 16 audatıa *V* dıu* *V* 17 abıectauere *V* arıenteſ denſoſ *V* 19 reduıſ *V* 20 *operteſ *V* 21 epſit *V* 22 uaſtaque *V* eoagmenta *V* ıapıdum *V* 25 deuerſiſ ex ınſperatıſ *V* 32 renıtentıſ (*post.* ı *emend. ex* e) *V*

matrum paruuli, ipsae quoque matres trucidabantur, nullo quid ageret respectante. inter tam funesta gens rapiendi cupidior, onusta spoliorum genere omni, captiuorumque examen maximum ducens, tentoria repetiuit exultans.

16 Rex tamen gaudio insolenti elatus diuque desiderio capiendae Phoenicae flagrans, munimenti perquam tempestiui, non ante discessit quam labefactata murorum parte reparata firmissime, alimentisque adfatim conditis armatos ibi locaret insignis origine bellique artibus claros. uerebatur enim, quod accidit, ne amissionem castrorum ingentium ferentes aegre Romani ad eadem obsidenda uiribus magnis accingerentur.

17 Latius se proinde iactans additaque spe quicquid adgredi
posset adipiscendi, interceptis castellis aliis uilioribus Virtam
adoriri disposuit, munimentum ualde uetustum, ut aedificatum
a Macedone credatur Alexandro, in extremo quidem Mesopo-
tamiae situm, sed muris uelut sinuosis circumdatum et cor-
18 nutis instructioneque uaria inaccessum. quod cum omni
arte temptaret, nunc promissis defensores alliciens, nunc poenas cruciabiles minitans, aliquotiens struere aggeres parans obsidionalesque admouens machinas, multis acceptis uulneribus quam inlatis, omisso uano incepto tandem abscessit.

8 Haec eo anno inter Tigrim gesta sunt et Euphraten. quae cum frequentibus nuntiis didicisset Constantius, metuens expeditiones Parthicas, hiemem apud Constantinopolim agens inpensiore cura limitem instruebat cum omni apparatu bellorum. arma quoque et tirocinia cogens legionesque augens iuuentutis ualidae supplementis, quarum statariae pugnae per orientalis saepius emicuere procinctus, auxilia super his Scy-

---

1 matruum paruuli *V* trucidebantur (*emend. man. sec.*) *V* quod *V* 3 onosta *V* 4 fentoria *V* 6 faenichae *V* 7 antequam *V* 9 pelliq; *V* 10 amissione *V* ferrentes *V'* 11 magnas *V* *post.* n *in* accingerentur *inducta in V* 14 aedifiatum (*emend. man. sec.*) *V* 18 alliciens *V* 19 cruciabilis *V'* obsidionalisquae (*post.* i *in* e *em. man. sec.*) *V* 21 amisso *V* 22 gesti *V* eufraten *V* 24 expeditionis (*post.* i *in* e *emend. man. sec.*) *V* 25 inpensiorem curam *V'* instruebant *V* 26 armeque | *in* armaquo |, *deinde* | xtirocinia *in* | ex tyrocinia *emend. in V* co *et* ns *in* cogens *in rasura V* 27 supplimentis *V* 28 orientalis (*post.* i *in* e *emend. man. sec.*) *V* enim uere *emend. in* emicuere *V* auxia *V*

tharum poscebat mercede uel gratia, ut adulto uere profectus
e Thraciis loca suspecta protinus occuparet.

Inter quae Iulianus apud Parisios hibernis locatis, summa 2
coeptorum quorsum euaderet pertimescens, erat anxius, nus-
quam adsensurum Constantium factis multa uoluendo consi-
derans, apud quem sordebat ut infimus et contemptus. cir- 3
cumspectis itaque trepidis rerum nouarum exordiis legatos ad
eum mittere statuit gesta docturos eisque concinentes litteras
dedit, quid actum sit quidue fieri oporteat deinceps monens
apertius et demonstrans. quamquam eum haec dudum con- 4
perisse opinabatur relatu Decentii olim reuersi et cubiculario-
rum recens de Galliis praegressorum, qui ad Caesarem aliqua
portauere sollemnia. et quamquam non repugnanter, tamen
nec adrogantibus uerbis quicquam scripsit ne uideretur subito
se mutasse. erat autem litterarum sensus huius modi

'Ego quidem propositi mei fidem non minus moribus quam 5
foederum pacto, quoad fuit, unum semper atque idem sentiens
conseruaui, ut effectu multiplici claruit euidenter. iamque inde 6
uti me creatum Caesarem pugnarum horrendis fragoribus ob-
iecisti, potestate delata contentus currentium ex uoto prospe-
ritatum nuntiis crebris ut apparitor fidus tuas aures impleui,
nihil usquam periculis meis adsignans, cum documentis adsi-
duis constet, diffusis permixtisque passim Germanis in laboribus
me semper uisum omnium primum, in laborum refectione po-
stremum.

Sed bona tua uenia dixerim, siquid nouatum est nunc, ut 7
existimas: in multis bellis et asperis aetatem sine fructu con-
terens miles olim deliberatum impleuit, fremens secundique in-
patiens loci rectorem, cum nullas sibi uices a Caesare diuturni
sudoris et uictoriarum frequentium rependi posse contempla-
retur. cuius iracundiae nec dignitatum augmenta nec annuum 8

---

2 th[r]aratuſ *V* 4 pertimen[ſ]cenſ *V* numquam *V'* 5 conſiderant[ſ] *V* 8 e[ſ]ique *V* 9 quidu[i]e *V* mone[n]ſ *V* 11 relu[tu] (relu *in rasura*, u *in a em.*) *V* decentn* (*uid. fuisse* ſ) *V* 12 caeſſarem *V* 13 repugnamter *V'* m *in* tam *in rasura V* 15 se mutasse *scripsi:* [repugnaſſe] redundaſſ& *V*, reclinaſſe *Gelenius* 17 pac*to (c *in rasura*) *V* 18 conſcrutaui [eruaui] (*ambae* u *in rasura*) *V* 19 utj* (j *in rasura*) *V* orrendiſ *V'* 24 re *in* re | fectione *in rasura V* 28 implebit *V* 29 locique *V* diuturniſ odoriſ *V'* 31 annum *V*

merentis stipendium id quoque inopinum accessit quod ad
partes orbis eoi postremas uenire homines iussi adsueti gla-
cialibus terris, separandique liberis et coniugibus egentes trahe-
bantur et nudi. unde solito saeuius efferati nocte in unum
collecti palatium obsidere, Augustum Iulianum uocibus magnis
9 appellantes et crebris. cohorrui, fateor, et secessi amendatus-
que dum potui salutem mussatione quaeritabam et latebris.
cumque nullae darentur indutiae, libero pectoris muro, ut ita
dixerim, saeptus, progressus ante conspectum omnium steti,
molliri posse tumultum auctoritate ratus uel sermonibus blan-
10 dis. exarsere mirum in modum, eo usque prouecti ut, quoniam
precibus uincere pertinaciam conabar, instanter mortem con-
tiguis adsultibus intentarent. uictus denique mecumque ipse
contestans, quod alter confosso me forsitan libens declarabitur
princeps, adsensus sum, uim lenire sperans armatam.
11 Gestorum hic textus est, quem mente quaeso accipito
placida. nec actum quidquam secus existimes, uel susurrantes
perniciosa malignos admittas, ad conpendia sua excitare seces-
siones principum adsuetos; sed adulatione uitiorum altrice de-
pulsa, excellentissimam uirtutum omnium aduerte iustitiam, et
condicionum aequitatem, quam propono, bona fide suscipito,
cum animo disputans haec statui Romano prodesse, nobis,
qui caritate sanguinis *et* fortunae superioris *culmine* sociamur.
12 ignosce enim: quae cum ratione poscuntur, non tam fieri
cupio quam a te utilia probari et recta, auide tua praecepta
deinde quoque suscepturus.
13 Quae necesse sit fieri in conpendium redigam breue. equos
praebebo currules Hispanos et miscendos gentilibus atque scu-

1 inoppinum *V* *posterior* c *in* accessit *in rasura V* 2 partıſ *V* eo *V'* homınıſ *V* 3 thah(ebantur) *V* (r *supra*) 4 ſolıta *V* (o *supra*) 6 amendatuſ quıdam potuı *V* 7 salutem mussatione *Gelenius:* ſalutemuſ latıone *V* 9 ſeptuſ *V* 10 mo(lırı) *V* 13 adtentarent *V* (in *supra*) 14 confuſſo *V* forſıtam *V* 15 prıncepſ adſenſuſ ſum uım *praeter* prın *in ras. V* sperans *Gelenius:* ſuperatuſ *V* 16 geſt(orum) *V* 17 quocquam *V* ſuſurrantaſ *V'* 18 pernıtıoſı *V* con | pendıo *V* 19 ıdſuetoſ *V* alutıone *V* alacrı *V* 20 ıuſtıam *V* 21 condıtıonum *V* 22 *ante* romano *deleta* ma *V* 23 et *om. V*, *add. Gelenius* fortune(ı)ſ *V* ſuperıorıſ ſocı(a)mur *V* (fortunae superioris culmine *Gelenius*) 24 ınoſcae *V* non tam] notam *V* 27 que neceſſıt fıerı *V* 28 curruleſ ſparnoſ *V*

tariis adulescentes Laetos quosdam, cis Rhenum ′editam bar-
barorum progeniem, uel certe ex dediticiis qui ad nostra desci-
scunt. et haec ad usque exitum uitae me spondeo non modo
grato *animo*, uerum cupido quoque facturum. praefectos prae- 14
torio aequitate et meritis notos tua nobis dabit clementia, residuos
ordinarios iudices militiaeque moderatores promouendos arbitrio
meo concedi est consentaneum itidemque stipatores. stultum
est enim, cum ante caueri possit ne fiat, eos *ad* latus impera-
toris adscisci, quorum mores ignorantur et uoluntates.

Hoc sane sine ulla dubitatione firmauerim: tirones ad 15
peregrina et longinqua Galli mittere, diuturna perturbatione
casibusque uexati grauissimis, nec sponte sua poterunt nec
coacti, ne consumpta penitus iuuentute, ut adfliguntur prae-
terita recordantes, ita desperatione pereant inpendentium. nec 16
Parthicis gentibus opponenda auxilia hinc acciri conuenit, cum
adhuc nec barbarici sint impetus interclusi et, si dici quod
uerum est pateris, hae prouinciae malis iactatae continuis ex-
ternis indigeant adiumentis et fortibus.

Haec hortando, ut aestimo, salutariter scripsi poscens et 17
rogans. scio enim, scio, nequid sublatius dicam cum imperio
congruens, quas rerum acerbitates iam conclamatas et perditas
concordia uicissim sibi cedentium principum meliorem reuo-
cauit in statum, cum adpareat maiorum exemplo nostrorum
moderatores haec et similia cogitantes, fortunate beateque ui-
uendi repperire quodam modo uiam, et ultimo tempori posteri-
tatique iucundam sui memoriam commendare.'

His litteris iunctas secretiores alias Constantio offerendas 18
clanculo misit obiurgatorias et mordaces, quarum seriem nec
scrutari licuit nec, si licuisset, proferre decebat in publicum.

Ad id munus inplendum electi uiri sunt grauis Pentadius 19
officiorum magister, et Eutherius cubiculi tunc praepositus,
post oblatas litteras relaturi nullo suppresso quae uiderunt et
super ordine futurorum fidenter acturi.

Auxerat inter haec coeptorum inuidiam Florenti fuga prae- 20

---

1 adulıſcenteſ lẹtoſ *V* 2 dedıcıſ *V* noſtram *V* 4 anımo *om. V*, *add. Gelenius* cupıo *V* 5 merı *V* t∗ua∗ | *V* clementıe *V* 6 moderato⟨reſ⟩ *V* 8 ē *om. V'* ⟨an⟩te *V* ad *om. V*, *add. Gelenius* 10 ſine ſıne *V* 12 ſponſate *V'* 15 axılıa *V* 19 ortando *V* 21 congrueſ *V* aceruıtatıſ *V* 23 appereat *V* 29 decedebat *V* 33 aucturı *V*

tecti. qui uelut praesagiens concitandos motus ob militem, ut
sermone tenus iactabatur, accitum, consulto discesserat Viennam,
alimentariae rei gratia diuelli causatus a Caesare, quem saepe
21 tractatum asperius formidabat. dein cum conperisset eum ad
augustum culmen euectum, exigua ac prope nulla uiuendi spe
uersus in metum, ut longe disiunctus, malis se, quae suspica-
batur, exemit et necessitudine omni relicta digressus uenit ad
Constantium itineribus lentis, utque se nulli obnoxium culpae
monstraret, Iulianum ut perduellem multis criminibus adpe-
22 tebat. cuius post abitum bene Iulianus cogitans et prudenter,
scirique uolens quod praesenti quoque pepercisset, caritates
eius cum re familiari intacta, publici cursus usu permisso, ad
orientem redire tutius inperauit.

9 Nec minore studio secuti legati haec secum ferentes, quae
praediximus, intentique ad uiandum cum uenirent ad iudices
celsiores, oblique tenebantur, morasque per Italiam et Illyricum
perpessi diuturnas et graues, tandem transfretati per Bosporum
itineribusque lentis progressi, apud Caesaream Cappadociae etiam
tum degentem inuenere Constantium, Mazacam antehac nomi-
natam, oportunam urbem et celebrem sub Argaei montis pe-
2 dibus sitam. / qui intromissi data potestate offerunt scripta
hisque recitatis ultra modum solitae indignationis excanduit
imperator, limibusque oculis eos ad usque metum contuens
mortis, egredi iussit, nihil post haec percontatus uel audire
perpessus.

3 Perculsus tamen ardenter cunctatione stringebatur ambigua,
utrum in Persas an contra Iulianum moneri iuberet acies qui-
bus fidebat, haesitansque diu perpensis consiliis flexus est quo-
rundam sententia utilium suasorum, et iter orientem uersus
4 edixit. / statim tamen et legatos absoluit et Leonam quaesto-
rem suum in Gallias cum litteris datis ad Iulianum pergere
celeri statuit gradu, nihil nouatorum se adserens suscepisse,
sed eum, si saluti suae proximorumque consulit, tumenti flatu

---

1 concitando *V* ob *Gelenius:* ut *V* 3 raei gratiae *V* 4 Deinde *V'* 5 (acp)pe *V* 7 (o)mni * *V* 8 obnox(i) * um *V* 10 (a)bitum *V* 11 cantatiſ *V* 12 publico curſu *V* 13 redi *V* inpetrauit *V* 17 hoſ-porum *V* 20 ſub argumentiſ pidibuſ *V* 22 ultra modem * ultra mo | dum *V* 23 occuliſ *V* 24 morte *V'* 26 Percu(l) | ſuſ *V* 28 uide-bat *V* quondam ſententiam *V* 30 obſoluit *V*

deposito intra Caesaris se potestatem continere praecipiens.
atque id facile formido intentatorum efficeret, uelut magnis 5
uiribus fretus in locum Florentii praefectum praetorio Nebri-
dium, tum quaestorem eiusdem Caesaris promouerat, et Feli-
cem notarium officiorum magistrum et quosdam alios. Gumo-
harium enim successorem Lupicini antequam sciretur huius
modi quicquam magistrum prouexit armorum.

Ingressus itaque Parisios Leonas susceptus ut honoratus 6
et prudens, postridie principi progresso in campum cum multi-
tudine armata pariter et plebeia, quam de industria conuocarat,
et tribunali, ut emineret altius, superstanti, scripta iubetur
offerre. replicatoque uolumine edicti, quod missum est, et
legi ab exordio coepto, cum uentum fuisset ad locum id con-
tinentem, quod gesta omnia Constantius inprobans Caesaris
potestatem sufficere Iuliano censebat, exclamabatur undique
uocum terribilium sonu 'Auguste Iuliane, ut prouincialis et 7
miles et rei publicae decreuit auctoritas recreatae quidem, sed
adhuc metuentis rediuiuos barbarorum excursus.'

Quibus auditis Leonas cum Iuliani litteris haec eadem in- 8
dicantibus reuertit incolumis, solusque admissus est ad prae-
fecturam Nebridius. id enim Caesar quoque scribens ex sen-
tentia sua fore aperte praedixit. magistrum enim officiorum
iam pridem ipse Anatolium ordinauit, libellis antea respon-
dentem, et quosdam alios ut sibi utile uidebatur et tutum.

Et quoniam cum haec ita procederent, timebatur Lupi- 9
cinus licet absens agensque etiam tum apud Brittannos, homo
superbae mentis et turgidae, eratque suspicio quod, si haec
trans mare didicisset, nouarum rerum materias excitaret, no-
tarius Bononiam mittitur obseruaturus sollicite, ne quisquam
fretum Oceani transire permitteretur. quo uetito reuersus Lupi-
cinus antequam horum quicquam sciret, nullas ciere potuit turbas.

Iulianus tamen iam celsiore fortuna militisque fiducia lae- 10

---

3 u(ı)rıbuſ *V* nıbrıdıum *V* 9 poſt | trıdıe *V* 10 ıṇ *V* 11 et *Gelenius*: e *V* 16 uotum *V* 17 re(cre)atae *V* 18 metuen | teſ *V* 19 ıulıanıſ *V'* lıtter(ſ) *V* ınuocan | tıbuſ *V* 20 ınlocomıſ ſoluq; *V* 21 nıbrıdıuſ *V* ſcrıbent *V* ſentıa *V* 23 prıdem *V* 24 ıubebatur *V* 25 procederunt *V* 26 brıttanoſ *V* 27 ſuper amenteſ & *V* 28 notarıu *V* 29 obſeruatur *V* 30 oc(e)*nı *V* 31 nulluſ *V* cıere *a man. sec. emend. in* ſcıre *V* 32 celſıoreſ *V*

tior, ne intepisceret neue ut remissus argueretur et deses,
legatis ad Constantium missis in limitem Germaniae secundae
egressus est, omnique adparatu, quem flagitabat instans nego-
2 tium, communitus Tricensimae oppido propinquabat. / Rheno
exinde transmisso regionem subito peruasit Francorum, quos
Attuarios uocant, inquietorum hominum licentius etiam tum
percursantium extima Galliarum. quos adortus subito nihil
metuentes hostile nimiumque securos, quod scruposa uiarum
difficultate arcente nullum ad suos pagos introisse meminerant,
principem superauit negotio leui, captisque plurimis et occisis,
orantibus aliis qui superfuere, pacem ex arbitrio dedit, hoc
3 prodesse possessoribus finitimis arbitratus. / unde reuersus pari
celeritate per flumen, praesidiaque limitis explorans diligenter
et corrigens, ad usque Rauracos uenit, locisque recuperatis, quae
olim barbari intercepta retinebant ut propria, isdemque pleniore
cura firmatis per Besantionem Viennam hiematurus abscessit.
11 Hic per Gallias erat ordo gestorum. quae dum ita pro-
spere succedunt et caute, Constantius adcitum Arsacen Arme-
niae regem summaque liberalitate susceptum praemonebat et
2 hortabatur, ut nobis amicus esse perseueraret et fidus. audiebat
enim saepius eum temptatum a rege Persarum fallaciis et minis
et dolis, ut Romanorum societate posthabita suis rationibus
3 stringeretur. qui crebro adiurans animam prius posse amittere
quam sententiam, muneratus cum comitibus, quos duxerat,
redit ad regnum nihil ausus temerare postea promissorum, ob-
ligatus gratiarum multiplici nexu Constantio, inter quas illud
potius excellebat quod Olympiada, Ablabi filiam praefecti quon-
dam praetorio, ei copulauerat coniugem, sponsam fratris sui
Constantis.

---

1 ıntepıſcer& *V* 2 legatuſ *V* 3 appar& quam *V* 4 commonıtuſ ob trıcaenſımae *V* 5 taranſmıſſo *V* 6 atthuarıoſ *V* ınquetorum *V* 8 oſtıle *V* đ *in* qđ *in rasura in V* ſcrupoſ ⟨auıarum⟩ *V* 9 ⟨pa⟩goſ ın | tro⟨ıſſe⟩ memınerent (a *supra*) *V* 10 cap*tıſque *V* 13 lımiten (r *supra*) *V* 14 lucıſque *V'* recuperantıſ *V* 16 firmatı (r *supra*) *V* uenıam *V* 18 conſtantıum *V* 19 lıberalıtatem ſuſcepremobat (pti, ne *supra*) *V* 21 ſaepıuſ co*temtatum (*in rasura fuit* n) *V* gallatuſ *ut uid. V'* mınıſ ſ& *V* 22 ſocıetatem *V* 23 rıngeretur *V* ad⟨ıu*r⟩anſ *V* emıttere (a *supra*) *V* 25 regnum ınthelauſuſ temeratore poſtea *V* oblıgat ıngratıarum *V* 27 excelebat *V* quot *ut uid. V'* olımpıada *V* 28 eıq⟨.co⟩pulauer⟨a⟩t *V* ſponſaſ | fratrı *V*

Quo dimisso a Cappadocia ipse per Melitenam, minoris 4
Armeniae oppidum, et Lacotena et Samosata transito Euphrate
Edessam uenit, ibique dum agmina undique conuenientium
militum et rei cibariae abundantes copias opperitur, diu mo-
ratus post aequinoctium egreditur autumnale Amidam petens.

Cuius cum prope uenisset moenia, fauillis oppleta con- 5
lustrans flebat cum gemitu, reputans qualis miseranda ciuitas
pertulerat clades. ibi tunc forte Vrsulus praesens, qui aera-
rium tuebatur, dolore percitus exclamauit 'en quibus animis
urbes a milite defenduntur, cui ut abundare stipendium possit
imperii opes iam fatiscunt!' quod dictum ita amarum mili-
taris multitudo postea apud Chalcidona recordata ad eius exi-
tium consurrexit.

Exinde cuneis confertis incedens cum Bezabden aduen- 6
taret, fixis tentoriis, uallo fossarumque altitudine circumsaeptis,
obequitans castrorum ambitum longius, docebatur relatione mul-
torum instaurata esse firmius loca, quae antehac incuria cor-
ruperat uetustatis. et nequid omitteret, quod ante feruorem 7
certaminum erat necessario praestruendum, uiris prudentibus
missis condicione posita dupla cogebat moenium defensores
redire ad suos, alienis sine cruore concessis, aut in dicionem
uenire Romanam dignitatibus augendos et praemiis. atque
cum illi destinatione natiua reniterentur ut clare nati pericu-
lisque *et* laboribus indurati, cuncta obsidioni congrua para-
bantur.

Densis itaque ordinibus cum tubarum incitamentis latera 8
oppidi cuncta adortus alacris miles, legionibus in testudines
uarias conglobatis, paulatim tuto progrediens subruere moenia

---

1 Quod mıſſo *V* ıpſa *V* mılıtenam *V* 2 armẹ*⟨n⟩ıae *V* ſamoſa (ta *sup.*) *V* eufrate aedıſſam *V* 3 acmına *V* 4 mıleṭũ *V* cıdarıae adundanteſ *V* operıtur *V* 5 autumnalẽ *V* 7 mıſerandaſ *V* 8 quı⟨a c⟩ẹrarıũ (a c *scripsit man. sec.*) *V* 10 urbıſ *V* u⟨t⟩ *V* abumdare *V'* 12 poſt*ea *V* 14 concıſ conſertıſ *V* 15 cırcumſeptıſ *V* 16 ãbıtu *V* doccebatur *ut uid. V'* elatıonem *V* 17 ınrıa (cu *sup.*) corrupuerat uır | tuṭaſ & *V* 20 condıctıone *V* defenſorem *V* 21 conceſſıt ut ındıctıonem *V* 22 augendıſ praemıſ *V* 23 ⟨deſtı⟩ | natıone (d *emend. ex* t) *V* 24 et *om. V, add. Gelenius* indurati *Valesius:* ın *V* conſtrua *V* 27 oppıda *V* alacrıſ (*emend. man. sec.*) *V* 28 progradıenſ *V'* moenıụm (a *sup.*) *V*

conabatur, et quia telorum omne genus in subeuntes effundebatur, nexu clypeorum soluto discessum est, in receptum canentibus signis.
9 laxatis deinde ad diem unum indutiis, tertia luce curiosius tecti, elatis passim clamoribus ascensus undique temptabatur. et licet defensoribus obtentis ciliciis ne conspicerentur ab hostibus latebant intrinsecus, tamen quotiens flagitabat necessitas, lacertos fortites exertantes lapidibus subiectos incessebant et telis.
10 et uimineae crates cum procederent confidenter essentque parietibus contiguae, dolia desuper cadebant, molae et columnarum fragmenta, quorum ponderibus nimiis obruebantur oppugnatores, hiatuque uiolento disiectis operimentis cum periculis ultimis euadebant.

11 Decimo itaque postquam pugnari die coeptum est cum spes nostrorum interiora cuncta maerore conpleret, transferri placuerat molem arietis magnam, quam Persae quondam Antiochia pulsibus eius excisa relatam reliquerant apud Carras, quae subito uisa aptataque faberrime, clausorum hebetauerat mentes ad usque deditionis remedia paene prolapsas, ni resumptis uiri-
12 bus opponenda minaci machinae praeparassent./ nec temeritas post haec cessauerat nec consilium. namque dum instrueretur aries uetustus et dissolutus, ut facile ueheretur, omni arte omnique uirium nisu et oppugnatorum ui et firmitudine summa defensabatur, tormenta nihilo minus et lapidum crebritas atque fundarum ex utraque parte plurimos consumebant et aggerum moles incrementis celeribus consurgebant, acriorque in dies adulescebat obsidio, multis nostrorum idcirco cadentibus, quod decernentes sub imperatoris conspectu *spe* praemiorum ut possint facile qui essent agnosci, nudantes galeis capita sagitta-

---

1 & *om.* *V'*, *deinde* qui cae | lorum *V* 2 clippeorum *V* 3 Laxati^r^ *V* indutiis *Valesius:* domiſ *V*, animis *Castellus* 4 tecto *V* paſſit *V* 6 laetebant interim | ſecuſ *V* 7 lacerti *V* 8 femineae *V* 10 flagmenta *ut uid.* *V'* 11 nemuſ obrebantur *V* hiatuque | uiolemta *V* 14 spes *Gelenius:* ſpe *V* interiora *Valesius:* interior *in rasura* *V* merore *V* 15 molem *V* magnum *V* 16 pulſebuſ *V* exeiſa *V* reliquerent *V* 17 artataque *V* fauerim *V* 18 pane *V'* prolapſoſ ne reſumptum *V* 19 minaci machinae *Gelenius:* minacimaſ hine *V* 20 dum *Gelenius:* diu *V* 21 arie *V* tiſſolutuſ *V'* arte *Gelenius:* argente *V*, argumento *coniecit* *Lindenbrogius* 22 oppug | naturum ueniet *V* 23 defenſabantur *V* nihil omniuſ *V* 25 indie adoliſcehat *V* 27 ſpe *om.* *V*, *add.* *Gelenius*

riorum hostilium peritia fundebantur. proin dies et noctes 13
intentae uigiliis cautiores stantes utrobique faciebant. et Per-
sae aggerum altitudine iam in sublime porrecta machinaeque
ingentis horrore perculsi, quam minores quoque sequebantur,
omnes exurere ui maxima nitebantur et adsidue malleolos atque
incendiaria tela torquentes laborabant in cassum ea re, quod
umectis scortis et centonibus erant opertae materiae plures,
aliae unctae alumine diligenter, ut ignis in eas laberetur in-
noxius. /uerum has admouentes fortitudine magna Romani licet 14
difficile defensabant, tamen cupiditate potiundi oppidi ne prom-
pta quidem pericula contremebant. et contra propugnatores 15
cum iam discussurus turrim oppositam aries maximus aduen-
taret, prominentem eius ferream frontem, quae re uera for-
mam effingit arietis, arte subtili inlaqueatam altrinsecus laci-
niis retinuere longissimis, ne retrogradiens resumeret uires,
neue ferire muros adsultibus densis contemplabiliter posset,
fundentes quoque feruentissimam picem. et diu promotae ma-
chinae stabant, muralia saxa perferentes et tela.

Iamque aggeribus cumulatius excitatis, defensores, ni ui- 16
gilassent, exitium adfore iam sperantes, in audacium ruere
praecipitem et repentino decursu portis effusi primosque adorti
nostrorum, faces sitellasque ferreas onustas ignibus in arietes
magnis uiribus iaciebant. uerum post ambiguam proelii uir- 17
tutem plurimi nihil inpetrato intra moenia repelluntur moxque
ex aggeribus, quos erexerant Romani, idem Persae propugna-
culis insistentes sagittis incessebantur, et fundis telisque igni-
feris, quae per tegumenta turrium uolitantia, paratis qui restin-
guerent, plerumque inrita labebantur.

---

1 fundabanī *ut uid.* *V'* proın — 2 facıebant *del.* *Langenus* 2 utrubıque *V* 3 mahınae | que ıungentes *V* 5 exurer (e *add. man. sec.*) cuı *V* 6 ıncendıarı *V* ıncausum *V* 7 cortıs *V* 8 uıcte *V* ut ıgnıs ut eas lauaretur *V* 9 & mouente fortıtudınem magnam *V* 10 dıffi[c]le *V* promta *V* 11 quıdum *V'* contremebant *Langenus:* contemnebant *V* 12 dıs⟨su⟩cussurus *V* opposita ✱arıaes (*fuit* m) *V* 13 quam *V* 14 effıncıt *V* art⟨e⟩sub⟨tılı⟩ *V* laucınıs *V* 15 remesumeret *V* 16 possıt *V* 17 f. q.] fundentesque *V* 18 te⟨la ıamq.⟩ *V* 19 ne *V* 20 adfortıam | sperantes *V* 21 ⟨&re⟩pentıno (t *em. ex* d) *V* offusı✱prımos[q] *V* 22 facıes sitelasque *V* arıetıs *V* 23 amu[b]ıguam (*em. man. sec.*) proelıam uertutem plurımıs *V* 24 mo[e]nıa *V* 25 erexerat *V* 26 ıncaesabantur *V* talısque *V'* ıgnı✱ferıs (*fuit* s) *V* 27 restrınguerunt *V*

18 Cumque pauciores utrobique fierent bellatores et Persae
truderentur ad ultima, ni potior ratio succurrisset, inpensiore
opera procursus temptabatur ex castris, et eruptione subita mul-
titudinis facta, inter armatos, qui portabant ignis, amplioribus
ordinatis iaciebantur corbes in materias ferreae plenae flamma-
19 rum, et sarmenta aliaque ad ignes concipiendos aptissima. et
quia conspectum abstulerant fumi nigerrimae nubes, classico
excitante in pugnam, legiones procinctae celeri gradu uenerunt
et subcrescente paulatim ardore bellandi cum uentum fuisset
ad manus, repente machinae omnes effusis ignibus urebantur
praeter maiorem, quam direptis restibus, quibus e muro iactis
inplicabatur, uirorum fortium acrior nisus aegre semustam
extraxit.

20 At ubi nocturnae tenebrae finem proeliis adtulerunt, non
in longum militi quies data. cibo enim exiguo refectus et
somno, rectorum monitu excitus munitiones a muro longe de-
mouit, dimicare succinctius parens per sublimes aggestus, qui
iam consummati muris altius inminebant. utque facile defen-
sores moenibus pellerentur, in ipsis aggerum summitatibus
binae sunt locatae ballistae, quarum metu ne prospicere qui-
21 dem posse hostium quisquam crederetur. his satis prouisis,
prope ipsum crepusculum triplex acies nostrorum instructa, co-
nisque galearum minacius nutans, scalas uehentibus multis im-
petum conabatur in muros. iamque resultantibus armis et
tubis uno parique ardore hinc indeque pugnabatur audaci con-
flictu, latiusque sese pandentes Romani cum Persas occultari
uiderent pauore inpositorum aggeribus tormentorum, pulsabant
turrim ariete et cum ligonibus et dolabris et uectibus scalisque
22 propinquabant, utrimque conuolante missilium crebritate. ad-
flictabant tamen multo uehementius Persas ictus uarii balli-
starum tamquam per transennam a cliuis structilibus decur-

1 pautioreſ utrubıque (*emend. man. sec.*) *V* 3 ereptıonıſ *V* 6 ugneſ *V'* 7 clauſica *V* 8 ceları *V'* 9 cum] con *V* 11 (ı)actıſ *V* 12 acrıtor *V* 14 ad *V'* praelıſ *V* 15 quıeſtate (*pr.* t *em. in* d) *V* 18 conſumnatı *V* ınmınebantur quae *V* defenſorı moenıa *V* 22 atıeſ *V* 23 multıſ ımperım conabantur ın mıſoſ *V* 26 pandentes Romani *Valesius:* pandente roma; (u *em. in* o) *V* cu ın perſaſ *V* 27 uıder& *V* pul * ſebatur (e *em. in* a) ım arı * etū lıconıb; *V* 28 fectıbuſ ſcaleque *V* 30 tamen * *V* ıctuſ *V* 31 p tranſent; Nam | cluıſ (ı, *hoc enim esse uid., add. man. sec.*) *V*

rentes. unde fortunas suas sitas in extremo iam cogitantes,
destinatam ruebant in mortem et partiti munera dimicandi inter
necessitatis articulos, relictis qui moenia tuerentur, reserata
latenter postica, strictis gladiis ualida manus erupit pone se-
quentibus aliis, qui flammas occulte portabant. dumque Ro- 23
mani nunc instant cedentibus, nunc ultro incessentes excipiunt,
qui uehebant foculos, repentes incurui prunas unius aggesti
inseruere iuncturis ramis arborum diuersarum, et iunco et ma-
nipulis constructi cannarum, qui conceptis incendiorum aridis
nutrimentis iam cremabantur, militibus cum intactis tormentis
exinde periculose digressis.

Vt uero certaminibus finem uespera dedit incedens, par- 24
tesque discesserunt ad otium breue, imperator in uaria sese
consilia deducens et uersans, cum excidio Phoenicae diutius
inminere necessariae rationes urgerent, quod munimentum uelut
insolubile claustrum hostium excursibus erat obiectum, et se-
rum repelleret tempus: certaturus leuiter ibi statuit inmorari,
alimentis destituendos forsitan cedere existimans Persas. quod
secus atque rebatur euenit. cum enim remissius pugnaretur, 25
umente caelo undantes nubes cum tenebris aduenere minacibus,
adsiduisque imbribus ita inmaduerat solum, ut luti glutinosa
mollities per eas regiones pinguissimi caespitis omnia pertur-
baret. et super his iugi fragore tonitrua fulguraque mentes
hominum pauidas perterrebant.

Accedebant arcus caelestis conspectus adsidui. quae spe- 26
cies unde ita figurari sit solita expositio breuis ostendet. ha-
litus terrae calidiores et umoris spiramina conglobata in nubes,
exindeque disiecta in aspergines paruas, ac radiorum fusione

---

1 ſu*(a)*ſıtaſı (ı)n *V* 2 teſtınatam *V'* 3 ne ceſſıtatıſ *V* reſerate *V* 4 gladıſ *V* 6 ınſtanteſ *V* ıncenſenteſ *V* 7 fuculoſ *V* 9 annarum *V* 10 nu trımentıſ *V* mılıb; *V* 11 perılose *V* deg(reſ)tıſ *V* 12 ueſpere *V* ıncendenſ *V* partıſque *V* 13 p̃ue *V* 14 eum *V* fenıdı aedıtıuſ *V* 15 quıd *V* uelud *V* 17 repellere *V* 18 deſtıtuenduſ *V* caedere *V* 19 aque *V* 20 ad uenerem *V* 21 adſıduıſ**que ınlıbrıbuſ (l *ut uid. deleta*) *V* ınmanduerat *V* lotı *V* 22 pıguıſſımı *V* 23 et] ſe *V* ful- gora | que *V* 25 accedebat *V* conſpc | tuſ *V* ſpetıeſ (*post.* e *emend. ex* ı) *V* 26 ıtaque ıguranı & ſolıta expoſıta durebıſ oſte det *V*, *emendauit Valesius* 27 calıdıorıſ *V* conglobuſta *V'* nubuſ *V* 28 aſpergınıſ *V*

splendida facta supinantur uolubiliter contra ipsum igneum orbem, irimque conformant ideo spatioso curuamine sinuosam quod in nostro panditur mundo, quem sphaerae dimidiae parti
27 rationes physicae superponunt. cuius species quantum mortalis oculus contuetur, prima lutea uisitur, secunda flauiscens uel fulua, punicea tertia, quarta purpurea, postrema caerulo
28 concreta et uiridi. hac autem mixta pulchritudine temperatur ideo, ut terrenae existimant mentes, quod prima eius pars dilutior cernitur aeri concolor circumfuso, sequens fulua id est paulo excitatior quam lutea, punicea tertia quod solis obnoxia claritudini pro reciprocatione spiritus fulgores eius purissimos e regione deflorat, quarta ideo purpurat quod intermicante asperginum densitate, per quas moritur radiorum splendor, conspiciens offendit aspectum flammeo propiorem, qui color quanto magis diffunditur, concedit in caeruleum et uirentem.

29 Arbitrantur alii tunc iridis formam rebus apparere mundanis cum altius delatae nubi crassae radii solis infusi lucem iniecerint liquidam, quae non reperiens exitum in se conglobata nimio splendescit adtritu, et proximos quidem albo colores a sole sublimiore decerpit, subuirides uero a nubis similitudine superiectae, ut in mari solet usu uenire ubi candidae sunt undae quae litoribus inliduntur, interiores sine ulla concretione caeruleae.

30 Et quoniam indicium est permutationis aurae, ut diximus, a sudo aere nubium concitans globos, aut contra ex concreto mutans in serenam laetitiam caelum, ideo apud poetas legimus saepe Irim de caelo mitti, cum praesentium rerum fit mutatus.

---

1 ſplendidae *V* 2 confirmati *V* ſpatioa *V* 3 ſphere dimediae *V* 4 rationiſ fuſicae *V* 5 ſeun | da flauiſcenſ *V* 6 pucea *V* 8 ideſt terrenae *V* 9 sequens fulua *uulgo:* que Nifula *V* id eſtiſ paulo exiſcitatior *V* 11 claritudine *V* reciprocatione *Valesius:* reticatione *V* u (fulgoreſ) *ut uid. emend. ex* b *V* puriſſimem (e *emend. ex* i) e regione *V* (purissimos *Gelenius*) 13 moritur *Gronouius:* oritur *V*, hauritur *coniecit Valesius* ſplendorum *V* 14 oſtendit *V* propriorem *V* colora tanto *V* 15 cerulum *V* 16 arbitratur *V* rubuſ *ut uid. V′* 17 al(tiuſ di)*latae nubę *V* infulſi *V* 18 inicerint *V* conglodat animo *V* 19 adtrito *V* colereſ *V′* 20 nubeſ *V* 21 mariſ | *V* 23 cerulee *V* 26 (l&i)tiam *V* 27 ſaepe (nimirum) (*sed* r *incerta*) de caelo hinc mitti *V* * fit mutatus *scripsi:* ſit ſtatuſ *V*

suppetunt aliae multae opiniones et uariae, quas dinumerare nunc est superuacuum, narratione redire unde digressa est festinante.

His ac talibus imperator inter spem metumque iactabatur 31
ingrauiscente hiemis magnitudine, speratisque per auios tractus insidiis, inter quae etiam tumultum exasperati militis uerebatur. super his urebat eius anxiam mentem quod uelut patefacta ianua diuitis domus inritus propositi reuertetur.

Quas ob res omisso uano incepto hiematurus Antiochiae 32
redit in Syriam aerumnosam, perpessus inulta et atrocia diuque deflenda. euenerat enim hoc, quasi fatali constellatione ita regente diuersos euentus, ut ipsum Constantium dimicantem cum Persis fortuna semper sequeretur adflictior, unde uincere saltim per duces optabat, quod aliquotiens meminimus contigisse.

LIBER XXI

Intercluso hac bellorum difficili sorte Constantio trans 1
flumen Euphraten Iulianus agens apud Viennam formandis in futura consiliis dies inpendebat et noctes, quantum opes patiebantur angustae altius semet adtollens, semperque ambigens utrum Constantium modis omnibus alliceret in concordiam an terroris incutiendi gratia lacesseret prior. quae sollicite repu- 2

---

1 multı oppıonef *V* tınumerare *V* 4 fpem* *V* 5 speratisque *Hauptius:* fuperetıfque (*prior* e *in* a *emendata*) *V* per auıctıo ftractuf *V*, *emendauit Gelenius* 6 *post* etıam *lacuna* 21 *litterarum; sequitur* | tum exafperatı *V*, *emendauit Gelenius* 7 uerbatur *V* uelud *V* 8 patefac | te *V* dıuıtef *V* reuertetur *sic V et Gelenius* 10 inulta et *scripsi:* etulerınt (*prior* t *pot. esse* c) fed *V* atrotıa *V*, 13 fequaereretur adflictor *V* 14 ducepoptabat *ut uid. V'* contıngıffe *V* 15 *subscriptum* AMMIANI MARCELLINI RERVM GESARVM | EXPLICIT LIBER ·XX· | INCIPIT LIBER XXI· FELICITER; | *in V*

17 ınterclufof ac *V* dıffıcıle *V* 18 eufraten *V* 20 femper *V* 21 allıcer& prıor | que follıcıte reputanf ın concordıam anterrorıf ın ⟨con⟩cutıendi gratıa laceffer& utrumque formıda | bat & amıcum cruentem *V*

tans utrumque formidabat, et amicum cruentum et in aerumnis
ciuilibus saepe uictorem, maximeque Galli fratris exemplum
mentem eius anxiam suspendebat, quem inertia mixtaeque per-
3 iuriis fraudes prodidere quorundam. erigebat tamen aliquo-
tiens animum ad multa et urgentia, tutissimum ratus inimicum
se ex confesso monstrare ei, cuius ex praeteritis motus con-
iectabat ut prudens, ne per amicitias fictas insidiis falleretur
4 occultis./ parui igitur habitis, quae per Leonam Constantius
scripserat, nulloque arbitrio eius promotorum suscepto praeter
Nebridium, quinquennalia Augustus iam edidit et ambitioso
diademate utebatur lapidum fulgore distincto, cum inter ex-
ordia principatus adsumpti uili corona circumdatus erat xystar-
5 chae similis purpurato. inter quae Helenae coniugis defunctae
suprema miserat Romam in suburbano uiae Nomentanae con-
denda, ubi uxor quoque Galli, quondam soror eius, sepulta
est Constantina.
6 Accedebat autem incendebatque eius cupiditatem, pacatis
iam Galliis incessere ultro Constantium, coniciens eum per
uaticinandi praesagia multa, quae callebat, et somnia e uita
protinus excessurum.
7 Et quoniam erudito et studioso cognitionum omnium prin-
cipi maliuoli praenoscendi futura prauas artes adsignant, ad-
uertendum est breuiter unde sapienti uiro hoc quoque accidere
8 poterit doctrinae genus haud leue./ elementorum omnium spi-
ritus, utpote perennium corporum praesentiendi motu semper
et ubique uigens, ex his, quae per disciplinas uarias affecta-
mus, participat nobiscum munera diuinandi, et substantiales
potestates ritu diuerso placatae, uelut ex perpetuis fontium uenis
uaticina mortalitati subpeditant uerba, quibus numen praeesse
dicitur Themidis, quam ex eo quod fixa fatali lege decreta
praescire facit in posterum, quae *τεθειμένα* sermo Graecus

---

3 in⟨er⟩tia mix⟨t⟩eque *V* 4 quorumdam eregebat *V* 7 ni *V* 8 auitiſ *V* conſtantiliſ *V* 9 ꝓmoturū *V* 10 nibridium *V* 12 adſumpta *V* 13 aelaenae *V* 14 ſuppraema *V* roma *V* 15 ei *om. V'* 17 accedebat *scripsi:* accidat *V*, acuebat *Wagnerus* 18 inceſſe[re] *V* 19 uaticidandi *V* calleuat *V* 20 pro⟨ti⟩ | nuſ *V* 21 cog⟨ni⟩tionum *V* 23 ē *om V'* praeuiter (p *emend. in* b) *V* 25 utpute *V* 26 p⟨er⟩* diſciplina⟨u⟩ariaſ *V* 28 perpentuiſ *V* 29 mortalitateſ *V* 30 fixae *V* 31 tethimena *V*

appellat, ita cognominatam in cubili solioque Iouis uigoris
uiuifici theologi ueteres conlocarunt. /

Auguria et auspicia non uolucrum arbitrio futura nescien- 9
tium conliguntur — nec enim hoc uel insipiens quisquam
dicet — sed uolatus auium dirigit deus, ut rostrum sonans aut
praeteruolans pinna turbido meatu uel leni futura praemon-
stret. amat enim benignitas numinis, seu quod merentur ho-
mines seu quod tangitur eorum adfectione, his quoque artibus
prodere quae inpendent.

Extis item pecudum adtenti fatidicis, in species conuerti 10
suetis innumeras, accidentia sciunt. cuius disciplinae Tages
nomine quidam monstrator est, ut fabulantur, in Etruriae par-
tibus emersisse subito uisus e terra.

Aperiunt tunc quoque uentura cum aestuant hominum 11
corda sed locuntur diuina. sol enim, ut aiunt physici, mens
mundi, nostras mentes ex sese uelut scintillas diffunditans cum
eas incenderit uehementius, futuri conscias reddit. unde Si-
byllae crebro se dicunt ardere torrente ui magna flammarum.
multa significant super his crepitus uocum et occurrentia signa,
tonitrua quin etiam et fulgura et fulmina itidemque side-
rum sulci.

Somniorum autem rata fides et indubitabilis foret, ni ratio- 12
cinantes coniectura fallerentur. interdumque, ut Aristoteles
adfirmat, tum fixa sunt et stabilia, cum animantis altius quie-
scentis ocularis pupilla neutrubi inclinata rectissime cernit. et 13
quia uanities aliquotiens plebeia strepit, haec inperite mus-
sando, si esset praesentiendi notitia quaedam, cur ille se ca-
surum in bello uel alius hoc se passurum ignorauit aut illud,
sufficiet dici, quod et grammaticus locutus interdum est bar-
bare, et absurde cecinit musicus, et ignorauit remedium medicus,
et non ideo nec grammatica nec musica nec medicina subsistit.

---

3 (Auguri &) *V* aufpicia non uolucrum arbitrium futura nafcentium *add.* *V*ᵐ 5 uolutuf *V* 10 Extiftidem *V* 11 fueti *V* 12 monftratorem ut *V* aetruriae *V* 14 hunc *V* aeftiuant *V* 15 loquuntur *V* f(y)fici *V* 16 noftranf *V'* 17 confciuf *V* fybillaf *V* 18 fae dicant ardore *V* 20 fulgora *V* 22 fomnorum *V* indubitabilef *V* 24 fixae *V* animantef *V* 25 ocularef *V* popiala *V* 26 mufando *V* 27 caufarum *V'* 28 hoc te *V* 29 f(uff)ici& *V* 30 abfurdae caecinit *V* 31 medina *V*

14 unde praeclare hoc quoque ut alia Tullius 'signa ostenduntur' ait 'a dis rerum futurarum. in his siqui errauerit, non deorum natura sed hominum coniectura peccauit'. ne igitur extra calcem, quod dicitur, sermo decurrens lecturo fastidium ferat, ad explicanda prospecta reuertamur.

2 Cum apud Parisios adhuc Caesar Iulianus quatiens scutum uariis motibus exerceretur in campo, axiculis, quis orbis erat conpaginatus, in uanum excussis ansa remanserat sola,
2 quam retinens ualida manu stringebat. territisque ut omine diro praesentibus cunctis 'nemo' inquit 'uereatur: habeo firmiter quod tenebam.' item cum apud Viennam postea quiesceret sobrius, horrore medio noctis imago quaedam uisa splendidior hos ei uersus heroos modo non uigilanti aperte dixit eadem saepius replicando, quibus fretus nihil asperum sibi superesse existimabat

Ζεὺς ὅταν εἰς πλατὺ τέρμα μόλῃ κλυτοῦ ὑδροχόοιο,
Παρθενικῆς δὲ Κρόνος μοίρῃ βαίνῃ ἐπὶ πέμπτῃ
εἰκοστῇ, βασιλεὺς Κωνστάντιος Ἀσίδος αἴης
τέρμα φίλον βιοτοῦ στυγερὸν καὶ ἐπώδυνον ἕξει.

3 agebat itaque nihil interim de statu rerum praesentium mutans, sed animo tranquillo et quieto incidentia cuncta disponens paulatimque sese conroborans ut dignitatis augmento uirium
4 quoque congruerent incrementa. utque omnes nullo inpediente ad sui fauorem inliceret, adhaerere cultui Christiano fingebat, a quo iam pridem occulte desciverat, arcanorum participibus paucis, haruspicinae auguriisque intentus et ceteris quae deo-
5 rum semper fecere cultores. et ut haec interim celarentur, feriarum die, quem celebrantes mense Ianuario Christiani Epiphania dictitant, progressus in eorum ecclesiam sollemniter numine orato discessit.

---

1 praedare *V'* *de natura deorum* II, 4, 12 2 aıt ad hıſ *V* futuraram *V* ſiquı epauerıt *V* 4 quo *V* 5 recertamur *V* 6 aput *V* ad hoc *V* 7 axı | colıſ quıd orbıſ *V* 8 amplere manſerat ſalo *V* 9 homıne *V* 12 nocteſ *V* ſpendıdıor *V* 15 *(ſu)*pereſſe *V* 16 *πλατύ*] **ITIAATY**, *deinde* **TEPCIA·** UloANKITOYYΔPOXOOIO *V* 17 **ΠAPEENIK ‖ NC** *V* **ΦOIPNC BENNE ΠIΠEALΠTNEIKOCTNBACAEYC KOCTANTI | OC** *V* 18 *αἴης*] **E HC** *V* 19 **TEPΛΛΛ ΦIOΔN** *V* **ETY ΓEPON KAI** *V* **EZEI** *V* 21 traquıllo *V* 23 om̃(ſ) *V* 25 ıam prıdıe *V* 28 (ı)nenſe *V* aephıphanıa dıctıta progreſſua ın *V* 30 dı(ſceſſıt) *V*

Dum haec ita aguntur, propinquante iam uere, nuntio 3
percitus inopino ad tristitiam uersus est et maerorem. didicit
enim Alamannos a pago Vadomarii exorsos, unde nihil post
ictum foedus sperabatur incommodum, uastare confinis Raetiis
tractus, nihilque sinere intemptatum manus praedatorias fusius
discurrentes. quod ne dissimulatum rediuiuas bellorum ma- 2
terias excitaret, Libinonem quendam comitem cum Celtis et
Petulantibus misit hiemantibus secum, negotium, ut poscebat
ratio, correcturum. qui cum mature prope oppidum Sanctio- 3
nem uenisset longe uisus a barbaris, qui iam certamina medi-
tantes sese per ualles abdiderant, hortatusque milites licet nu-
mero inpares, cupidine tamen pugnandi uehementius inritatos,
adgreditur inconsulte Germanos interque dimicandi exordia ipse
concidit omnium primus, cuius interitu erecta barbarorum fidu-
cia Romanisque ad ducis uindictam accensis certamen commit-
titur obstinatum, et urgente magnitudinis mole disiecti sunt
nostri occisis paucis et uulneratis.

Cum hoc Vadomario et Gundomado eius fratre itidem 4
rege Constantius, ut iam relatum est, firmauerat pacem. post
quae mortuo Gundomado hunc sibi fore existimans fidum se-
cretorumque taciturnum exsecutorem et efficacem mandabat, si
famae solius admittenda est fides, scribebatque ut tamquam
rupto concordiae pacto subinde conlimitia sibi uicina uexaret,
quo Iulianus id metuens nusquam a tutela discederet Gallia-
rum. / quibus, ut dignum est credere, obtemperans Vadomarius 5
haec et similia perpetrabat, ad perstringendum fallendumque
miris modis ab aetatis primitiis callens, ut postea quoque du-
catum per Phoenicen regens ostendit. sed re ipsa conuictus 6
abstinuit. capto enim a stationariis militibus notario, quem
miserat ad Constantium, scrutatoque siquid portaret, epistula

---

2 merorem *V* 4 ıctıum *V* ſperebatur *V* faſtare confınıſ retıſ *V* 6 decurrenteſ *V'* nı⟨dıſſımu⟩latum *V* 7 ⟨cel⟩tıſ *V* 9 ſanctıunem *V'* 10 uenıſſe *V* 11 addıderant *V* ortatuſque mılıtıſ (*media* ı *in* e *emend. man. sec.*) *V* 14 condıt *V* barb^{ar}orum *V* 19 reuelatum *V'* 21 exſecutore effacıtatem madabat *V*, *emendatum in margine codicis regii* 23 ſano (o *in* e *emend. man. sec.*) cordıę *V* conclımatıa (c *post. in rasura emend. man. sec.*) *V* uıxar& (ı *in* e *emend. man. sec.*) *V* 25 ut] & *V* 27 prımıtuſ *del. ante* prımıtuſ *V* gallenſ *V* 28 fenıcen *V* conuı⟨c⟩tuſ *V* 30 aepıſtola *V*

eius reperta est in qua praeter alia multa id quoque scripserat
'Caesar tuus disciplinam non habet.' Iulianum autem adsidue
per litteras dominum et Augustum appellabat et deum.
4 Haec ut erant periculosa et dubia, Iulianus in exitiale
malum eruptura considerans, in unum omni cogitatione intenta,
eum incautum rapere festinabat ut securitatem suam prouincia-
2 rumque locaret in tuto et iniit consilium tale. Philagrium
notarium, orientis postea comitem, ad eas miserat partes,
cuius prudentiae fidebat olim sibi conperti, eique inter multa,
quae pro captu instantium rerum erat acturus, signatam quo-
que chartulam tradidit, mandauitque ne aperiret uel recitaret
3 nisi Vadomario uiso cis Rhenum./ perrexit Philagrius ut prae-
ceptum est eoque praesente et negotiis adstricto diuersis trans-
gressus Vadomarius flumen, ut nihil in profunda metuens pace,
nihilque secus gestorum simulans scire, uiso praeposito militum
ibi degentium, pauca locutus ex more, ultro semet, ut suspi-
cionis nihil relinqueret abiturus, ad conuiuium eius uenire
4 promisit, ad quod erat etiam Philagrius inuitatus. qui statim
ingressus, rege conspecto imperatoris recordatus est uerba, cau-
satusque rem seriam et urgentem, ad diuersorium rediit, scri-
ptisque lectis doctus quid agi conueniret, confestim reuersus
5 discubuit inter ceteros. finitisque epulis Vadomarium fortiter
adprehensum rectori militum arte custodiendum apud signa
conmisit, textu lecto iussorum, comitibus eius ad sua redire
6 conpulsis, super quibus nihil fuerat imperatum. exhibitus
tamen idem rex ad principis castra iamque spe ueniae omni
praeclusa, cum interceptum notarium et quae scripserat ad Con-
stantium conperisset iam publicata, ne conuicio quidem tenus
conpellatus missus est ad Hispanias. id enim studio curabatur
ingenti, ne Iuliano discedente a Galliis inmanissimus homo
prouinciarum statum aegre conpositum licentius conturbaret.

---

4 haec iterant *V* 5 intentae uimincautem (c *emend. ex* e; v *add. man. sec.*) *V* 7 locarent *V* Filagrium *V* 8 pate^r^s *V* 10 signatu^a^m *V* 12 uada^o^ mario *V* 12 *et* 18 filagrius *V* 14 profundu^a^ *V* 15 similans *V* uo^i^so *V* 16 diligentium *V* ultris *V* ⟨ut⟩ su^s^picionis *V* 17 habiturus *V* 18 Qu⟨i statim⟩* *V* 19 conspectu^o^ *V* ⟨uerba⟩ *V* 20 saepiam *V* reddit *V* 21 docti^u^s (*emend. man. sec.*) *V* conueni& *V* 22 apulis *in* aepulis *V* 24 lectu *V* 27 praeclusu^a^ *V* in^ter^ceptum *V* 28 publicatione conuitio *V* 30 ni *V* disce⟨den⟩te *V* gallus *V*

Hoc casu elatior Iulianus, regis opinione citius intercepti, 7
quem profecturus ad longinqua formidabat, nihil remittentibus
curis barbaros adoriri disposuit, quos peremisse Libinonem
comitem in congressu cum militibus docuimus paucis. / et ne 8
rumor aduentus sui eos ad remotiora traduceret, superato Rheno noctis alto silentio cum auxiliorum expeditissimis globis nihil metuentes huius modi circumuenit, excitatosque hostilium fragore armorum dum gladios circumspectant et tela, celeriter inuolauit et quosdam occidit, orantes alios praedamque offerentes dediticios cepit, reliquis, qui remansere, pacem precantibus dedit quietem pollicitis firmam.

Quae dum mentibus aguntur erectis, coniectans quantas 5
intestinae cladis excitauerat moles, nihilque tam conuenire conatibus subitis quam celeritatem sagaci praeuidens mente, professa palam defectione se tutiorem fore existimauit, incertusque de militum fide, placata ritu secretiore Bellona, classico ad contionem exercitu conuocato, saxeo suggestu insistens, iamque, ut apparebat, fidentior / haec clarius solito disserebat

'Iam dudum tacita deliberatione uos aestimo, magni con- 2
militones, gestorum excitos amplitudine hoc opperiri consilium ut euentus, qui sperantur, perpendi possint et praecaueri. plus enim audire quam loqui militem decet actibus coalitum gloriosis, nec alia spectatae aequitatis sentire rectorem, quam ea quae laudari digne potuerunt et probari. ut igitur quae proposui abiectis .... absoluam, aduertite oro beniuole quae sermone breui percurram.

Arbitrio dei caelestis uobis inter ipsa iuuentae rudimenta 3
permixtus inruptiones Alamannorum adsiduas et Francorum

---

1 hoc eaſ uelictı | or (o *supra add. man.* 3) *V* oppınıonı *V* 2 lonbınqua *ut uid.* *V'* 3 lıbınnem *V* 4 greſſu (con *supra*) cōm *V* 5 ſuperatur hemo (m *emend. in* n) *V* 6 auxı * * lıorum *V* 7 metumteſ *V'* 8 flagore *V* 9 praedam *V* 10 dedıtıoſ (ci *supra*) *V* 11 quıetum *V* 13 exercıtauerat *V'* conantıb; *V'* 14 profeſſa * *V* 15 defeccıone *V* cucıorem *V* 16 cla⟨u⟩ſico *V* 17 conuocatı * *V* 19 tatıta *V'* magnanımı *coniecit Erfurdtius* 20 excıtoſ *Gelenius:* exercıtoſ *V* hoc operıſ *V* 22 coalıtum (*in* coactum *emend. man. sec.*) .... (*nihil erasum*) glorıoſıſ *V* 23 ẹlaquıtatıſ (ẹ *in rasura*) *V'* quaemea qua *V* 25 ambagıbuſ *excidisse putat Wagnerus*, abıectıuſ *coniecit Valesius* 26 percuram *V* 27 dī⟨ı⟩ (‾ *add. man. sec.*) *V*

populandique iugem licentiam fregi, et uigore communi Ro-
manis agminibus quotiens libet Rhenum peruium feci, contra
rumorum fremitus gentiumque ualidarum uiolentos excursus
stando inmobilis, uirtutis uestrae nimirum firmamento confisus.
4 et haec laborum, quos exhausimus, Galliae spectatrices post
funera multa iacturasque recreatae diuturnas et graues, posteri-
5 tati per aetatum examina commendabunt. at nunc cum aucto-
ritate uestri iudicii rerumque necessitate conpulsus ad augustum
elatus sum culmen, deo uobisque fautoribus, si fortuna coeptis
adfuerit, altius adfecto maiora, id prae me ferens quod exer-
citui, cuius aequitas armorumque inclaruit magnitudo, domi
moderatus uisus sum et tranquillus et in crebritate bellorum
6 contra conspiratas gentium copias consideratus et cautus. ut
igitur aduersa praeueniamus mentium societate iunctissima, se-
quimini uiam consilii mei salutarem, ut puto, cum integritas
rerum intentioni nostrae uoluntatique respondeat, et dum ma-
ioribus uacant praesidiis regiones Illyricae, inpraepedito cursu
tendentes Daciarum interim fines extimos occupemus, exinde
7 quid agi oporteat bonis successibus instruendi. at uos ex more
fidentium ducum iuramento quaeso concordiam spondete man-
suram et fidem, operam mihi nauaturo sedulam et solitam,
nequid agatur inconsultum et segne, et producturo, siquis exege-
rit, incorruptam conscientiam meam, quod nihil uoluntate prae-
ter ea, quae in commune conducunt, adgrediar aut temptabo.
8 Illud sane obtestor et rogo obseruate, ne inpetu gliscentis ardo-
ris in priuatorum damna quisquam uestrum exsiliat, id cogi-
tans quod ita nos inlustrarunt hostium innumerae strages,
ut indemnitas prouinciarum et salus exemplis uirtutum per-
uulgatae.

---

1 & uigore *add. man. sec.* *V* commu*nı (*uid. fuisse* m) *V* 2 (quo-tienſ lib& thre) num *V* 4 Nemırum *V* fırma(m̃to) *V* 5 claborũ *V* 6 recrate *V* 9 e(l)atuſ *V* 11 a | morumque ıncaruıt *V* 12 uıſſuſ *V* tranquılla (*post.* a *ut uid. em. ex* u) luc& ın crebrıta | te *V* 15 conſılıu meı ſalutare *V* 17 uagant *V* ıllycae *V* 18 ıntorım *V'* 19 ſuccen-ſıbuſ *ut uid.* *V'* ıntruendı *V* at uos *Valesius*: ut quoſ *V* 20 concor-dam *V* 21 operum mına banturo ſedulam & ſollıtam *V* 22 & ſıgna & *V* exıgerıt *V* 23 praetereat quae *V* 24 communıone *V'* aut] abı *V* 25 ordorıſ *V* 26 exıſılıat *V* 27 haud *ante* ita *add.* *Valesius* ıntuſ trarent *V* ın(numere) *V*

Hoc sermone imperatoris uice alicuius oraculi conprobato 9
mota est incitatius omnis contio et rerum cupida novandarum
unanimanti consensu uoces horrendas inmani scutorum fragore
miscebat, magnum elatumque ducem et, ut experta est, fortu-
natum domitorem gentium adpellans et regum. iussique uni- 10
uersi in eius nomen iurare sollemniter gladiis ceruicibus suis
admotis sub exsecrationibus diris uerbis iurauere conceptis
omnes pro eo casus, quoad uitam profuderint, si id necessitas
exegerit, perlaturos; quae secuti rectores omnesque principis
proximi fidem simili religione firmarunt. solus omnium licet 11
proposito stabili, audacter tamen praefectus repugnauit Nebri-
dius, iuris iurandi nexu contra Constantium nequaquam se
stringi posse commemorans, cuius beneficiis obligatus erat cre-
bris et multis. quibus auditis cum stantes propius milites 12
acriter inflammati eum adpeterent trucidandum, ad genua sua
prolapsum imperator paludamento protexit, indeque reuersus
in regiam cum antegressum eum uidisset supplicemque iacen-
tem orare, ut leuandi causa timoris ei porrigeret dexteram
'ecquid' ait 'praecipuum amicis seruabitur, si tu manum teti-
geris meam? sed hinc quo libet abi securus.' hocque audito
ille innoxius ad larem suum recessit in Tusciam. his Iulia- 13
nus, ut poscebat negotii magnitudo, praestructis, expertus quid
in rebus tumultuosis anteuersio ualeat et praegressus, per tes-
seram edicto itinere in Pannonias, castris promotis et signis
temere se fortunae conmisit ambiguae.

Replicare nunc conuenit tempore et narrare summatim
quae, dum aguntur in Galliis ante dicta, Constantius hiemans 6
Antiochiae domi militiaeque perfecit. inter conplures alios
honore conspicuos adoraturi imperatorem peregre uenientem 2
ordinantur etiam ex tribunis insignibus. cum igitur a Meso-
potamia reuersus Constantius hoc exciperetur officio, Amphi-

1 imperator *V* 2 incitatioſ contio *V* 3 orrendaſ *V* 5 domina-torem *V'* iuſque *V* 7 exſecretionibuſ *V* 8 quod (ad) *V* 9 egerit *V* principeſ *V* 10 proximiſ *V* firmauerunt *V'* 11 ſgabili *V* 13 con-ſtringi *V'* 14 auditiſ conſtanteſ (r) *V* 16 & *ante* indeque *del.* *V* 19 Et quid *V* 20 hi (nc) (*emend. man. sec.*) *V* abi * *V* 22 poſ * tebat (*fuit* t) *V* 23 deſſeram *V* 24 itine (ro) *V* pannoni⟨a⟩ſ *V* 27 galliſ *V* 29 adorator *V* 30 meſopomia (to) *V* 31 amphilociuſ *V*

lochius quidam ex tribuno Paphlago, quem dudum sub Constante militantem discordiarum seuisse causas inter priores fratres suspiciones contiguae ueritati pulsabant, ausus paulo petulantius stare, ut ipse quoque ad parile obsequium admittendus, agnitus est et prohibitus, strepentibusque multis et intueri lucem ulterius non debere clamantibus ut perduellem et obstinatum, Constantius circa haec lenior solito 'desinite' ait 'urgere hominem ut existimo sontem sed nondum aperte conuictum et mementote quod, siquid admisit huius modi, sub obtutibus meis conscientiae ipsius sententia punietur, quam
3 latere non poterit' et ita discessum est. postridie ludis Circensibus idem ex aduerso imperatoris, ubi consueuerat, spectans repentino clamore sublato cum certamen opinatum emitteretur, diffractis cancellis, quibus una cum pluribus incumbebat, cunctis cum eo in uanum excussis laesisque leuiter paucis, interna conpage disrupta efflasse spiritum repertus solus, unde Constantius futurorum quoque praescius exultabat.

4 Eodem tempore Faustinam nomine sortitus est coniugem amissa iam pridem Eusebia, cuius fratres erant Eusebius et Hypatius consulares, corporis morumque pulchritudine pluribus antistante et in culmine tam celso humana, cuius fauore iustissimo exemptum periculis declaratumque Caesarem rettulimus Iulianum.

5 Habita est isdem diebus etiam Florentii ratio e Galliis nouitatis metu digressi, et Anatolio recens mortuo praefecto praetorio per Illyricum, ad eius mittitur locum, cumque Tauro itidem praefecto praetorio per Italiam amplissimi suscepit insignia magistratus.

6 Parabantur nihilo minus externorum atque ciuilium instrumenta bellorum et augebatur turmarum equestrium numerus parique studio supplementa legionibus scripta sunt indictis

---

1 paflago *V* conſtantẽ (˜ *erasum*) *V* 2 ſaeuuiſſe *V* prıorıſ *V* 4 conquıum *ut uid.* *V'* mıttenduſ agituſ *V* 5 ſ⟨tre⟩pentıbuſque *V* ıntuere *V* 6 *ulterıuſ non tenere *V* 7 ſolıtu *V'* ⟨aıt⟩ *V* 11 poteri (*emend. man. sec.*) *V* cır | centıbuſ *V* 16 dıſtrupa *V* eſt *post* repertuſ *add. uulgo* 18 fauſtınaın *V'* 19 ım *V* 20 conſolarıſ *V* pulchıtudıne *V* 21 ant*ıſtante *V* ıuſtıſſımum *V'* 22 redtulımuſ *post corr. primae m.* *V* 24 frorentu *ut uid.* *V'* *ratıo *V* gall⟨ıı⟩ſ *V* 26 ad eõſ *V* 27 prſ. pr.] praefectorıo *V* 30 num⟨e⟩ruſ *V*

per prouincias tirociniis, omnisque ordo et professio uexabatur, uestem armaque exhibens et tormenta, aurum quin etiam et argentum, multiplicisque rei cibariae copias et diuersa genera iumentorum. / et quia Persarum rege ob difficultatem hiberni 7
temporis aegre contruso, reserata caeli temperie ualidior impetus timebatur, ad Transtigritanos reges et satrapas legati cum muneribus missi sunt amplis, monituri cunctos et hortaturi nostra sentire et nihil fallax temptare uel fraudulentum. ante omnia tamen Arsaces et Meribanes, Armeniae et Hiberiae 8
reges, cultu ambitioso indumentorum emercabantur et multiformibus donis, damna negotiis Romanis inlaturi, si rebus tum etiam dubiis disciuissent ad Persas. inter tot urgentia Her- 9
mogene defuncto ad praefecturam promouetur Helpidius ortus in Paphlagonia, aspectu uilis et lingua sed simplicioris ingenii, incruentus et mitis adeo, ut cum ei coram innocentem quendam torquere Constantius praecepisset, aequo animo abrogari sibi potestatem oraret haecque potioribus aliis ex sententia principis agenda permitti.

Rigore itaque instantium negotiorum anceps Constantius, 7
quid capesseret ambigebat, diu multumque anxius utrum Iulianum peteret et longinqua, an Parthos repelleret iam transituros ut minabantur Euphraten, haerensque tandem cum ducibus communicato saepe consilio, in id flexus est ut finito propiore bello uel certe mollito, nullo post terga relicto quem formidaret, Illyriis percursis et Italia, ut rebatur, Iulianum inter exordia ipsa coeptorum tamquam uenaticiam praedam caperet. hoc enim ad leniendum suorum metum subinde praedicabat. tamen ne intepesceret aut omisisse belli uideretur aliud latus, 2
aduentus sui terrorem ubique dispergens, ueritusque ne Africa absente eo perrumperetur ad omnes casus principibus oportuna,

---

1 puın | tı * ſ (*fuit* ı) tyrocınııſ (y *emend. ex* ı) *V* 2 arma * que *V* 3 multıplıceſq. *V'* cupıaſ *V'* 4 rige *V* ad (*sic*) dıffıcultatem — con *add. V*[m], *in textu sequitur* ſtruſo *V* 5 caelı *om. V'* uılıdıor *V* 8 ſentıret Nıhıl *V* 10 emerſabantur *V* 12 árguentıa *V* 13 praefecturum *V* helpedıuſ hortuſ ın paflagonıa *V* 14 uıleſ *V'* ſımplıcıoreſ *V'* 15 ınmocentem *V'* 16 praecıpıſſ& *V* 17 orabat *V* poctorıbuſ *ut uid. V'* 21 partoſ *V* 22 eufraten *V* 24 erga *V* 25 percuſſıt & ıtalıo *V* 28 ınterpeſceret aucto mıſıſſe uellı *V* 29 affrıca *V* 30 prıncıpıpuſ (*emend. man. sec.*) *V*

uelut finibus orientis egressus per mare notarium misit Gau-
dentium, quem exploratorem actuum Iuliani per Gallias ali-
3 quandiu fuisse praestrinximus. / hunc enim obsequio celeri
cuncta consideratione gemina efficere posse sperabat quod ad-
uersam partem metueret offensam, et properabat nanctus hanc
oportunitatem commendari Constantio, quem credebat procul
dubio fore uictorem: nemo enim omnium tunc ab hac con-
4 stanti sententia discrepabat. / qui cum eo uenisset, mandato-
rum principis memor per litteras Cretione comite quid age-
retur edocto, reliquisque rectoribus, lecto undique milite fortiore
translatisque ab utraque Mauritania discursatoribus expeditis,
5 Aquitaniae et Italiae obiecta litora tuebatur artissime. neque
id consilium fefellit Constantium. eo enim superstite nullus
aduersorum illas tetigit terras licet oram Siciliensem a Lily-
baeo protentam et Pachyno multitudo seruabat armata, si pa-
tuisset facultas, ocius transitura.
6 His pro rerum ratione, ut sibi prodesse existimabat Con-
stantius, aliisque minutis et leuioribus ordinatis, ducum nuntiis
docebatur et litteris Persarum copias in unum coactas, rege
turgido praeeunte, iam prope margines tendere Tigridis, incer-
7 tum quonam erumpere cogitantes. / quibus percitus ut propius
agens futuros possit anteuenire conatus, quam primum hiber-
nis egressus, accito undique equitatu peditumque robore, quo
fidebat, per Capessanam Euphrate nauali ponte transcurso
Edessam petit uberem commeatibus et munitam, ibi parumper
opperiens dum exploratores aut perfugae motum castrorum
hostilium indicarent.
8 Discedens inter haec Iulianus a Rauracis, peractis, quae
docuimus dudum, Sallustium praefectum promotum remisit in
Gallias Germaniano iusso uicem tueri Nebridii, itidemque Ne-
uitae magisterium commisit armorum, Gumoarium proditorem
antiquum timens, quem cum scutarios ageret, latenter prodi-

1 orientes V 2 auctuum V 4 gemma V aduersum V 7 tubio (d *superscr.*) V constantia V 10 lecto | undici milite V 12 &haliae V 14 ora V a libus | beo V 15 bachyno (& *superscr.*) V 18 & leui ordina | tus V 20 in-gestum V 21 erumper& V 23 peditumq(;) V 24 uidebat V eufratae (a *post. erasa*) V 25 aedessam V 26 oriens V 27 host(ilium) ***** V 28 discendens V peractus V' 29 promŏtum V 30 gallia V 31 uittae (ne *superscr.*) magistrum V cumaorium V 32 laetantĕ V

disse Veteranionem suum principem audiebat; et Iouio quae-
sturam, cuius in actibus Magnenti meminimus, et Mamertino
largitiones curandas, et Dagalaifum praefecit domesticis, alios-
que plures ex arbitrio suo militibus regendis adposuit, quorum
merita norat et fidem. /profecturus itaque per Marcianas sil- 2
uas uiasque iunctas Histri fluminis ripis, inter subita uehe-
menter incertus id uerebatur ne contemptus ut comitantibus
paucis multitudinem offenderet repugnantem. /quod ne fieret 3
consilio sollerti praeuidit et agminibus distributis, per itinera
Italiae nota quosdam properaturos cum Iouino misit et Iouio,
alios per mediterranea Raetiarum magistro equitum Neuitae
commissos, quo diffusi per uaria opinionem numeri praeberent
immensi, formidineque cuncta conplerent. id enim et Alexan-
der Magnus et deinde alii plures negotio ita poscente periti
fecere ductores. mandabat tamen egressis ut tamquam hoste 4
protinus occursuro ocius graderentur, stationesque nocturnas
agerent et uigilias, ne improuiso *hostium* inuaderenter excursu.

Quibus ita, ut uidebatur, apte dispositis, more quo tractus **9**
perruperat saepe barbaricos, contextis successibus fidens por-
rectius ire pergebat./ cumque ad locum uenisset, unde naui- 2
gari posse didicit flumen lembis escensis, quos oportune fors
dederat plurimos, per alueum, quantum fieri potuit, ferebatur
occulte, ideo latens quod toleranter et fortiter nullius cibi in-
digens mundioris sed paucis contentus et uilibus, oppida forin-
secus transibat et castra, imitatus egregium illud Cyri ueteris
dictum, qui cum delatus ad hospitem interrogaretur ab eo
quid ad conuiuium parari deberet, panem responderat solum:
sperare enim aiebat prope riuum se cenaturum. fama uero 3
quae mille, ut aiunt, linguis rerum misere exaggerat fidem,
per Illyrios omnes celebrior fundebatur, Iulianum strata per

---

2 magnemtı *V* 5 narat *V* ſıluaſ* (*fuit* &) *V* 7 ferebatur *V* comıtatıbuſ (n *sup.*) *V* 10 ıouına *V* 11 r&ıorum *V* aequıtu neuıta *V* 12 dıfuſı *V* 13 en*enſ (m *sup.*) formıdeneq:· (ı *sup.*) *V* 15 facere (e *sup.*) *V* ut] & *V* 16 to (u *sup.*) | tıuſ (u *add. man. sec.*) *V* 17 Nem prouıſo ſuo ..... | .... mınuaderentur (*nihil erasum*) *V*: hoſtıum *addidi* 18 uedebatur *V'* (tr)actuſ *V* 19 ſuccenſıbuſ (ſ *sup.*) *V* porrectıuſ repergebat *V* 21 posse *Gelenius*: fuıſſe *V* lempıſ *V* 22 prurımoſ *ut uid.* *V'* quatum *V* 23 tolran | ter (le *sup.*) *V* & fortıt' *add.* V^m 24 uı*lıbuſ (*fuit* l) *V* 25 tranſlı | bat & catrae mıtatuſ gregıum *V* 29 aıu(nt) *V* exıgerat *V*

Gallias multitudine regum et gentium, numeroso exercitu et
4 successibus tumidum uariis aduentare. quo rumore perculsus
praefectus praetorio Taurus ut hostem uitans externum mature
discessit, uectusque mutatione celeri cursus publici, transitis
Alpibus Iuliis eodem ictu Florentium itidem praefectum secum
5 abduxit./ leuibus tamen indiciis super Iuliani motu Lucillia-
nus percitus comes, qui per illas regiones rem curabat ea
tempestate castrensem, agensque apud Sirmium milites con-
gregans, quos ex *stationibus* propriis acciri celeritatis ratio per-
6 mittebat, uenturo resistere cogitabat. sed ille ut fax uel in-
census malleolus uolucriter ad destinata festinans, cum uenisset
Bononiam a Sirmio miliario nono disparatam et decimo, sene-
scente luna ideoque obscurante noctis maximam partem e naui
exiluit inprouisus, statimque Dagalaiphum misit cum expeditis
7 ad Lucillianum uocandum trahendumque si reniteretur. / qui
tum etiam quiescens cum strepitu excitatus turbulento uidisset
ignotorum hominum se circulo circumsaeptum, concepto ne-
gotio et imperatorii nominis metu praestrictus, praeceptis paruit
inuitissimus secutusque alienum arbitrium magister equitum
paulo ante superbus et ferox, iumentoque inpositus repentino,
principi ut captiuus offertur ignobilis, obpressam terrore uix
8 colligens mentem. / uerum cum primitus uisus adorandae pur-
purae datam sibi copiam aduertisset, recreatus tandem suique
securus 'incaute' inquit 'imperator et temere cum paucis alie-
nis partibus te conmisisti.' cui amarum Iulianus subridens
'haec uerba prudentia serua' inquit 'Constantio. maiestatis
enim insigne non ut consiliario tibi sed ut desinas pauere
porrexi.'

10 Nihil deinde amoto Lucilliano differendum nec agendum

1 multıtudınem *V* 2 quorum reper | culſuſ *V* 3 praeterıo *V* exter num ture dıſceſſıt *V* 4 motatıone *V* 5 alpıpuſ *V* florentıum *V* 6 ıncıcluſ *V'* 7 ea] & *V* 8 caſtreſem *V* agenſ *V*, *deinde* quē apud ſırmıum mılıteſ (*pr.* ı *emend. ex* e) ɔgreganſ *add.* *V*[m] 9 quoſ ex | .... proprıſ (*nihil erasum*) *V* (stationibus *add.* *Gelenius*) pertmıttebat *V* 10 gıtabat *V* 11 malleolèſ *V* at *V* 12 paratam *V* ſaeneſcente *V* 14 dagalıſum *V* 15 trahenduque *V* 16 tum *Gelenius:* cum *V* 17 cırcumſeptum *V* 18 ımperatorı *V* motu *V* parauıt *V* 19 que *om.* *V'* 20 & *om.* *V'* 23 tatam *V* 24 *et* 26 ınquıd *V* 25 te] & *V* 26 conſtantıum *V* 27 deſenaſ pauerı *V* 29 dıffendum *V*

segne ratus, ut erat in rebus trepidis audax et confidentior, ciuitatem ut praesumebat dediticiam petens, citis passibus incedebat, eumque suburbanis propinquantem amplis nimiumque protentis, militaris et omnis generis turba cum lumine multo et floribus uotisque faustis Augustum adpellans et dominum duxit in regiam./ ubi euentu laetus et omine, firmata spe uen- 2
turorum quod ad exemplum urbium matris et populosae et celebris per alias quoque ciuitates ut sidus salutare susciperetur, edito postridie curuli certamine cum gaudio plebis, ubi lux excanduit tertia, morarum impatiens percursis aggeribus publicis Succos nemine auso resistere praesidiis occupauit, isdemque tuendis Neuitam praefecit ut fidum. cuius loci situm exnunc conuenienter ostendam.

Consertae celsorum montium summitates Aemi et Rhodo- 3
pes, quorum alter ab ipsis Histri marginibus, alter ab Axii fluminis citeriore parte consurgit, in angustias tumulosis collibus desinentes Illyrios interscindunt et Thracas, hinc uicinae mediterraneis Dacis et Serdicae, inde Thracias despectantes et Philippopolim, ciuitates amplas et nobiles, et tamquam natura in dicionem Romanam redigendas nationes circumsitas praenoscente, ita figuratae consulto, inter artos colles quondam hiantes obscurius, ad magnitudinem splendoremque postea rebus elatis patefactae sunt et carpentis, aditibusque aliquotiens clausis magnorum ducum populorumque repulere conatus./ et pars, 4
quae Illyricum spectat, mollius edita uelut incauta subinde superatur. latus uero *e* regione oppositum Thraciis prona humilitate deruptum hincque et inde fragosis tramitibus inpeditum difficile scanditur etiam nullo uetante. sub hac altitudine aggerum utrobique spatiosa camporum planities iacet, superior ad usque Iulias Alpes extenta, inferior ita resupina et

---

1 ſegemcatuſ ut *V* 2 ın | cendebat *V* 3 propınquıtatem *V* 5 portıſque *V* appelanſ *V* 6 homıne fırmaıe *V* 7 matrıo populoſae *V* 8 ſalutareſ *V* 9 poſt | rudıe *V* 10 lex excandıuıt tertıam orarēm patienſ ınſıpıenſ *V* 11 ſöccoſ *V* ıdemque *V* 13 conuenı& & oſtendı *V* 14 rhopae *V* 15 ıſtrı *V* 16 ceterıore *V* 17 deſınenter per ılly | rıo *V* hınec *V* 18 dıcıſ & ſaerdıcae *V* 19 fılıppolım *V* 20 ındıctıonem romanum *V* nanatıoneſ *V* 21 conſultae *V* 22 obſcrurıuſ *V* 23 elatıo *V* 24 repellere *V* 26 e *om.* *V* 29 utrubıque *V* planıcıaeſ *V* 30 ınferı | ıta reſpına *V*

panda ut nullis habitetur obstaculis ad usque fretum et Propontidem.

5 His ut in re tali tamque urgenti conpositis, magistro equitum illic relicto imperator reuertitur Naessum copiosum oppidum, quo inpraepedite cuncta disponeret suis utilitatibus
6 profutura. ubi Victorem apud Sirmium uisum scriptorem historicum exindeque uenire praeceptum, Pannoniae secundae consularem praefecit et honorauit aenea statua, uirum sobrietatis
7 gratia aemulandum, multo post urbi praefectum/ iamque altius se extollens et numquam credens ad concordiam prouocari posse Constantium, orationem acrem et inuectiuam, probra quaedam in eum explanantem et uitia, scripserat ad senatum. quae cum Tertullo administrante adhuc praefecturam recitarentur in curia, eminuit nobilitatis cum speciosa fiducia benignitas grata. exclamatum est enim in unum cunctorum sententia congruente 'auctori tuo reuerentiam rogamus.'

8 Tunc et memoriam Constantini ut nouatoris turbatorisque priscarum legum et moris antiquitus recepti uexauit, eum aperte incusans quod barbaros omnium primus ad usque fasces auxerat et trabeas consulares, insulse nimirum et leuiter, qui cum uitare deberet id quod infestius obiurgauit, breui postea Mamertino in consulatu iunxit Neuitam nec splendore nec usu nec gloria horum similem, quibus magistratum amplissimum detulerat Constantinus — contra inconsummatum et subagrestem et, quod minus erat ferendum, celsa in potestate crudelem.

11 Haec et talia cogitanti sollicitoque super maximis rebus et seriis, nuntius metuendus intimatur et insperatus, ausa indicans quorundam inmania, inpeditura cursus eius ardentes, ni uigilanter haec quoque antequam adulescerent hebetasset. quae breuiter exponentur.

2 Duas legiones Constantiacas addita una sagittariorum co-

3 (t)alıamque *V* 4 copıtısum (o *supra*) *V* 5 ındepraepedıte *V* 6 scptorem (ri *supra*) (rı *in rasura*) ıstorıcum *V* 8 honorabıt *V* 9 gratıae mutıla*dum (n *supra*) *V* altıus est & tollens *V* 11 ınuectınam (v *supra*) *V* probro *V* 12 ın e.] meum *V* 13 tum *V* ın curıae mınuıt *V* 14 spatıosa *V* 17 nob(u)atorıs turbatorıaeque *V* 19 faces *V* 21 bostea *V'* 22 consuluta *V'* neuıttam *V* 25 ferrendum *V* 26 sollıcıtaque *V'* 27 ınspıratus *V* 29 uıgılan ! tes *V* adulıscerent habetass& (e *supra*) *V* 31 unu (a *supra*) sagıtarıorum (t *supra*) *V*

horte quas inuenerat apud Sirmium, ut suspectae adhuc fidei
per speciem necessitatum urgentium misit in Gallias. quae
pigrius motae spatiaque itinerum longa et Germanos hostes
truces et adsiduos formidantes, nouare quaedam moliebantur
auctore et incitatore Nigrino, equitum turmae tribuno in Me-
sopotamia genito, reque digesta per secreta conloquia et alto
roborata silentio, cum Aquileiam peruenissent urbem situ et
opibus murisque circumdatam ualidis, eam hostiliter repente
clausere iuuante indigena plebe tumultus horrorem, cui Con-
stanti nomen erat tum etiam amicum. et obseratis aditibus 3
turribusque armatis et propugnaculis, futurae concertationi prae-
parabant utilia, interim soluti et liberi, hocque facinore ita
audaci ad fauendum Constantii partibus ut superstitis Italicos
incolas excitabant.

Quibus Iulianus acceptis, agens tunc apud Naessum nihil **12**
a tergo timens aduersum, legensque et audiens hanc ciuitatem
circumsessam quidem aliquotiens, numquam tamen excisam aut
deditam, inpensiore studio sibi sociare uel fraude uel diuersis
adulationum generibus, antequam maius oriretur aliquid, pro-
perabat. ideoque Iouinum magistrum equitum uenientem per 2
Alpes, Noricosque ingressum ad id, quod exarserat, quoquo
modo corrigendum redire citius imperauit. et nequid deesset,
milites omnes, qui comitatum sequebantur aut signa, retineri
iussit per idem oppidum transeuntes pro uiribus laturos auxilium.

Hisque dispositis ipse haud diu postea cognita morte Con- 3
stanti, discursis Thraciis Constantinopolim introiit: ac saepe do-
ctus lentius fore id obsidium quam uerendum, Immone cum
comitibus aliis ad hoc destinato remouit exinde Iouinum, alia
quae potiores flagitabat necessitates acturum.

1 ınuerat (ne *superscr.*) *V* 3 mo* | tae (e *erasa*) *V* longe *V* 4 quaſdam *V* 5 ıncıtatorē (˜ *erasum*) *V* maeſopotamıa *V* 6 alıo *V* 7 aquılaıam *V* ubem (r *superscr.*) *V* 8 cırcūdata *V* 9 clauſſere ıuuen (a *superscr.*) | te *V* plebem tumultū. horrare (o *superscr.*) *V* 10 amicum *Gelenius:* ınıtıū (t *emend. ex* c) *V*, intimum *Ioannes Hermannus obseruationum Ammianearum* (*Bonnae* 1865) *p.* 24. 12 t *in* ıta *emend. ut uid. ex* a *V* 13 autacıa (t *emend. in* d) *V* 16 dergo *V* 17 cırcūſeſſam *V* alıquo* | tıenſ (*fuit* ſ) *V* 20 magıſtro *V* 22 cur | -rıgendum *V'* teeſſe *V'* 23 commıtatum *V* retıne (rı *superscr.*) *V* 25 hıque (ſ *superscr.*) *V* haut (d *superscr.*) poſteam (dıu *superscr.*) *V* conſtantınoolım (p *superscr.*) *V* 27 centıuſ *V* 29 neceſſıtatıſ *V*

4 Ordine itaque scutorum gemino Aquileia circumsaepta, con-
cinentibus sententiis ducum conueniens uisum est ad deditio-
nem allicere defensores minacium blandorumque uarietate ser-
monum, et multis ultro citroque dictitatis in inmensum obsti-
5 natione gliscente ex conloquio re infecta disceditur. / et quia
nihil praeter pugnam iam spectabatur, curatis utrobique cibis
somnoque corporibus, aurora iam exsurgente, concrepante sonitu
bucinorum partes accensae in clades mutuas, ferocientes magis
6 quam consultius elatis clamoribus ferebantur. pluteos igitur
praeferentes oppugnatores cratesque densius textas, sensim in-
cedentes et caute, murorum ima suffodere ferramentorum mul-
titudine conabantur, factas plerique uehentes ad mensuram
moenium scalas, iamque parietibus paene contigui pars lapidi-
bus uolutis in pronum conlisi, pars confixi stridentibus iaculis
retroque gradientes auerterunt secum omnes alios metu simi-
7 lium a proposito pugnandi detortos. / hoc primo congressu
erecti in audaciam clausi, adsumpta fiducia meliorum parui
ducebant restantia, mentibusque fundatis et conpositis *per* opor-
tuna tormentis, indefesso labore uigilias et cetera subsidia
8 securitatis implebant. contra munitores licet pauore discrimi-
num anxii, pudore tamen ne secordes uiderentur et segnes,
ubi parum uis procedebat Marte aperto temptata, ad instrumenta
obsidionalium artium transtulerunt. et quia nec arietibus ad-
mouendis nec ad intemptandas machinas uel ut possint forari
cuniculi inueniebatur usquam habilis locus, disparatione breui
ciuitatem Natisone amni praeterlabente, commentum excogita-
9 tum est cum ueteribus admirandum. constructas ueloci studio
ligneas turres propugnaculis hostium celsiores inposuere trige-

---

1 ſtutorum *V′* cirſepta (cū *sup.*) *V* 2 docū (u *sup.*) *V* 3 mina*tium (*fuit* c) blandorum (q; *sup.*) uerıtate (a e *sup.*) *V* 5 conloquior (e *add. man. sec.*) *V* dıſcıdıtur *V* qua *V* 6 pugna *V* utru*bıque (*fuit* ı) *V* 7 autrota *V* exsurgente *scripsi:* ſugente (r *sup.*) ex | *V* 8 cludeſ (a *sup.*) *V* 9 clatıſ *V* referebantur; Plateoſ ıgıtur ē ferenteſ *V* 10 tecta *V* ıncıdenteſ *V* 11 ımı (ſ *sup.*) *V* 12 nataſ *V* ementeſ *V* 13 moenıam calaſ *V* penae (* *sup.*) *V* 14 conſılı *V* confıxıſ ſtrıdentıbuſ ıaculıſ retroque gredıentıb; | ıaculıſ· retroque gradıenteſ auerterunt *V* 17 autacıam (d *sup.*) *V* 18 per *om. V, add. Valesius* 18 pertuna (o *sup.*) torrentıſ ındefenſo (*post.* n *emend. in* ſ) *V* 20 munıtorıſ *V* pauo (re *sup.*) *V* 22 ınarte aperta *V* 24 ıntentandaſ *V* machına (ſ *sup.*) *V* 25 usquam *uulgo:* quam *V* deſperatıone *V* 26 teſıonı *V* 28 lıgeneaſ *V*

minis nauibus ualde sibi conexis, quibus insistentes armati
uno parique ardore prohibitores dispellere conlatis ex propin-
quo uiribus nitebantur, subterque expediti uelites a turrïum
cauernis egressi, iniectis ponticulis, quos ante conpaginarant,
transgredi festinarunt indiuiso negotio ut, dum uicissim missi-
libus se petunt et saxis utrimquesecus alte locati, hi qui
transiere per pontes, nullo interpellante aedificii parte conuulsa
aditus in penetralia reserarent. interim summa coepti pruden- 10
tis aliorsum euasit. cum enim aduentarent iam turres, con-
tortis malleolis madentibus pice, harundine quin etiam, sar-
mentis ac uario fomite flammarum incessebantur. quae quoniam
incendio celeri ponderibusque trepide superstantium inclinatae
prociderunt in flumen, armatorum aliqui per earum fastigia
interibant eminus confixi tormentis. inter quae destituti pe- 11
dites post naualium sociorum occasum obtriti sunt saxis inma-
nibus praeter paucos, quos morti scilicet per inpedita suffugia
uelocitas exemerat pedum. ad ultimum certamine protracto
in uespera, datoque signo in receptum, ex more ambo digressi
diei residuum animis egere disparibus. munitorum enim mae- 12
rores, funera lugentium propria, prohibitores spe iam superandi
firmabant, licet ipsi quoque paucos gemebant amissos. pro-
perabatur tamen nihilo minus et quantum recreandis uiribus
quiete et cibo satis fuit, tributo per noctis integrae spatium,
reparatur lucis exordio proelium incitamento tubarum. et qui- 13
dam elatis super capita scutis ut pugnaturi leuius, alii uehen-
tes umeris ut antea scalas feruentique impetu procurrentes,
pectora multiformium telorum ictibus exponebant. alii ferratas
portarum obices effringendas adorti, ultro ignibus petebantur

2 dıſpollere *V* 4 egreſſe *V* pontıbulıſ *V'* 5 ıranſgredı *V* uıcıſum *V* 6 hıſ *V* 7 paer parteſ *V* aedıficııſ *V* 8 penetralı | .... ſerarent (*nihil erasum*) *V* interim *scripsi:* ıterum *V* 11 formıte *V* 14 dıſtıtutı *V* 15 noualıum (*emend. man. sec.*) *V* 16 morte *V* ſcufugıa (*sed prior* u *corr. ut uid. in* a) *V* 17 ꝓtracto — 18 receptũ *add. V^m* 19 dıſparıı *V* muroreſ *V* 20 lucentıam (c *in* g *emend. man. sec.*) *V* proıbıtoreſ *V* ſuperandıſ fiamabant *V* 21 ıpſe *V* amı | ſoſ *V* 22 nıhıl omnıuſ *V* recreadıſm *V* 24 ıncıtato | tamentotıcarum & *V* 25 ut] ıt *V* 26 feruenteq; *V'* ımp&u ꝓcurrente ſpecto amultı formıũ (*fuit* m *add. V^m*) 27 ſorum *V* alıı ferrantaſ *V*

uel saxis muralibus oppetebant. quidam fossas audentius transire conati, repentinis eorum adsultibus, qui erumpebant clanculo per posticas, ruebant incaute *uel* saucii discedebant. recursus enim ad moenia tutior uallumque antemuranum cespi-
14 tibus fultum insidiantes ab omni discrimine defendebat. et quamquam prohibitores loci peritia bellorumque artibus antistarent, quibus nihil praeter moenium supererat adiumentum, collectus tamen ex potioribus numeris miles diuturnas ferre nequiens moras, suburbana omnia circumibat diligenter inquirens qua ui
15 uel machinis posset patefactam inrumpere ciuitatem. quod ubi patrare non poterat magnitudine uetante difficultatum, obsideri remissius coepta est, et excubiis stationibusque relictis, praesidiarii milites uastantes agros propinquos omnibus congruentibus abundabant raptorum pleraque concorporalibus suis inpertientes. unde largiore admodum potu saginisque distenti marcebant.

16 His relatione Immonis consortiumque cognitis, Iulianus Constantinopoli etiam tum hibernans, sollerti remedio turbatis consuluit rebus, moxque Agilonem magistrum peditum ea tempestate probe cognitum miserat ut uiso honoratissimo uiro conpertaque per eum morte Constantii solueretur obsidium.

17 Inter quae ne cessaret Aquileiae .... cum in reliquis opera consumeretur in cassum, placuit resistentes acriter ad deditionem siti conpelli. et ubi aquarum ductibus intersectis nihilo minus celsiore fiducia repugnarent, flumen laboribus auertitur magnis. quod itidem frustra est factum. attenuatis enim auidioribus bibendi subsidiis, hi, quos temeritas clauserat, contenti putealibus aquis parce uixerunt.

1 u∗el (*fuit* a) dıſ TRAxıſ muralıbuſ *V* fossas audentius *scripsi:* foſſaſ addentıuſ *ut uid. em. ex* foſſam ddentıuſ *V* 3 pactıcaſ *V* uel *om. V*, *add. Gelenius* 4 ceſpıtıtıbuſ *V'* 5 homnı *V* dıſcrımınıum *V'* defendebant *V* 6 proıbıtoreſ *V* loci peritia *scripsi:* tutrıcıtıa *V*, duritia *Valesius* antıſ; ....ıant (*nih. erasum*) quıbuſ *V* 7 ſupe | rıet *V* 8 dıunatur naſ ferre. Neque enım | oraſ ſuburbano *V* 10 ıbı *V* 12 ta∗tıobuſ (*fuit* n) *V* ſıreſıdıarumıleſ *V* 14 adundabant *V* cumcorporalıbuſ *V* 17 ınmunıſ *V* cogıtıſ *V* 19 agılıonem *V* praedıtum *V* 20 mıſırat *V* 21 conſtratıı *V* obſıdum *V* 22 ceſſer& aquılei .... cum ın relı⟨n⟩quıſ (*nih. erasum*) *V* 23 conſumeremur *V* reſıſtentıſ *V* 24 ad deditionem *Gelenius:* addıdıt *V* 27 hıı *V*

Quae dum agitantur casibus ante dictis, uenit, ut prae- 18
ceptum est, Agilo, scutorumque densitate contectus prope
fidenter accessit, multaque locutus et uera, quibus Constantii
obitum firmatumque Iuliani docebat imperium, non sine con-
uiciis confutabatur ut fallax. nec ei quisquam credidit gesta
narranti, antequam pacta salute susceptus ad pugnaculum solus,
fide religiosius reddita ea, quae docuerat, replicaret. his au- 19
ditis ex diuturno angore portis reclusis omnes effusi susce-
pere laeti pacificum ducem, seque purgantes Nigrinum totius
furoris auctorem paucosque alios obtulerunt, eorum supplicio
laesae crimina maiestatis et urbis aerumnas expiari poscentes.
paucis denique post diebus exploratius spectato toto negotio, 20
Mamertino rem iudicante praefecto praetorio, Nigrinus ut acer-
rimus belli instinctor exustus est uiuus. Romulus uero post
eum et Sabostius curiales conuicti sine respectu periculi in
studia saeuiisse discordiarum, poenali consumpti sunt ferro. re-
sidui omnes abierunt innoxii, quos ad certaminum rabiem ne-
cessitas egerat, non uoluntas. id enim aequitate pensata sta-
tuerat placabilis imperator et clemens.

Et haec quidem postea gesta sunt. Iulianus uero agens 21
etiam tum apud Naessum curis altioribus stringebatur, multa
utrimque pertimescens. formidabat enim ne clausorum mi-
litum apud Aquileiam repentino adsultu obseratis angustiis
Alpium Iuliarum, prouincias et adminicula perderet, quae ex-
inde sperabat in dies. / itidemque opes orientis magnopere 22
uerebatur audiens dispersum per Thracias militem contra uim
subitam cito coactum aduentare Succorum confinia, comite Mar-
tiano ducente. sed tamen congrua instantium sollicitudinum
moli ipse quoque agitans, efficaciter Illyricum contrahebat exer-

1 caſſibuſ ante dictiſ .... N it ut *V* (uenit *scripsi*, superuenit *Gelenius*) 4 conficnſ *V* 5 confutabatur ut *Lindenbrogius*: conputabatur infalax *V* 7 audictiſ *V'* 8 angore — effuſiuſ *add.* *V*ᵐ, *deinde* ceperae *V* 10 foronſ (u *suprascr.*) *V* 12 toto *scripsi*: to *V* 13 di · rum iudicante praefecto · | ebuſ exploratiuoſ (*sic*) ſpectatoto negotio mamertino · praeterio nigrniſ ut accerrimuſ | uellanſ tinctor *V* rem *scripsi*: rum *V*, tum *Gelenius* 14 rumuluſ *V* 15 conuincti *V* re .... ut periculi in (ſ)tudia ſaeuiſſe diſcorbarum *V* (saeuiisse *scripsi*, seuisse *Gelenius*) 16 ferroreſ du .... neſ alterunt *V* 19 imperat *V* 21 ulcioribuſ *V* 22 pertimenſcenſ *V* 23 perpentino (re *suprascr.*) *V* 25 pere (magno *suprascr.*) | euerebatur *V* 26 thaciaſ *V* 27 ſubita *V* aduentar& *V* comitte *V*

citum, puluere coalitum Martio, promptumque in certaminibus
23 bellicoso iungi rectori. / nec priuatorum utilitates in tempore
adflagranti despiciens litesque audiens controuersas maxime
municipalium ordinum, ad quorum fauorem propensior iniuste
24 plures muneribus publicis adnectebat. ibi Symmachum re-
pertum et Maximum senatores conspicuos, a nobilitate legatos
ad Constantium missos, exinde reuersos honorifice uidit, et po-
tiore posthabito in locum Tertulli Maximum urbi praefecit
aeternae ad Rufini Vulcatii gratiam, cuius sororis eum filium
norat. /hoc administrante alimentaria res abundauit et querel-
25 lae plebis excitari crebro solitae cessauerunt. tunc ut securi-
tatem trepidis rebus adferret et oboedientium nutriret fiduciam,
Mamertinum praefectum praetorio per Illyricum designauit con-
sulem, et Neuitam, qui nuper ut primum augendae barbaricae
uilitatis auctorem inmoderate notauerat Constantinum.

13 His ac talibus inter spem metumque noua negotia com-
mouente, Constantius apud Edessam exploratorum relationibus
uariis anxius in rationes diducebatur ancipites, nunc ad con-
cursatorias pugnas militem struens, nunc, si copia patuisset,
obsidione gemina Bezabden aggressurus, consultans prudenter
ne mox partes petiturus arctoas inprotectum Mesopotamiae
2 relinqueret latus. uerum consiliorum ambiguum retinebant
multiplices morae, tardante *trans* Tigridem rege dum moueri
permitterent sacra. nam si permeato flumine nullum qui re-
sisteret inuenisset, absque difficultate penetraret Euphraten:
alioqui ad ciuilia bella custodiens militem timebat eum peri-
culis obiectare circummuranis, firmitatem moenium munimenti
defensorumque alacritatem expertus.

---

1 promp(tu)que V 2 rector V 3 aflagranti V controuerſiaſ V 5 reperum V 8 tertylli V ubi praefectum V 9 uulcaci gratium V 10 habundauit V quae rellae V 11 c(i)bro ſolita V ut| & V 12 adfer& V obedientium V 13 mamertinum promertinum praefectum V deſingnauit V 14 neuittam *sic* V 15 utilitateſ auctorem· ÷& inter ſpem tū | metum÷· inmoderate notauerat conſtantinum · hiſ ac talibuſ ÷ que noua negotia V 17 aedeſſam V 18 anxibuſ V teduce | ba*tur (*fuit* n; *prior* t *emend. in* d) V & *ante* nunc *del.* V 19 pungnaſ V potuiſſ& V' 20 b(e*ſab)***den V 21 ne *om.* V' 22 lıttuſ V 23 multiplicıſ V tardantem V tranſ *om.* V, *add. uulgo* 24 permenato V' 25 eufraten V 26 coſtodienſ V 27 circumiuranıſ V 28 defenſurumque V

Ne quiesceret tamen neue condemnaretur inertiae, Arbe- 3
tionem et Agilonem, *pedestris* equestrisque militiae magistros
cum agminibus maximis properare coegit, non ut lacesserent
Persas in proelia sed praetenturis iuncturos citeriores Tigridis
ripas, et speculaturos quonam rex erumperet uiolentus. ad-
debatque monendo saepius et scribendo ut, si multitudo trans-
ire coepisset hostilis, referrent citius pedem./ dumque conli- 4
mitia iussa custodiunt duces, et occulta fallacissimae gentis ob-
seruantur, agens ipse cum parte ualidiori exercitus curabat
urgentia uelut pugnaturus, oppidaque tuebatur excursu. spe-
culatores uero et transfugae subinde uenientes repugnantia
prodebant, ideo futurorum incerti quod apud Persas nemo con-
siliorum est conscius praeter optimates taciturnos et fidos, apud
quos silentii quoque colitur numen./ accersebatur autem a 5
memoratis ducibus inperator adsidue, orantibus ferri sibi sup-
petias. testabantur enim se non nisi coactis in unum uiribus
cunctis posse impetum regis ardentissimi sustinere.

Quae dum aguntur ita sollicite, nuntii percrebuere cer- 6
tissimi. quorum clara fide conpertum est Iulianum Italiam et
Illyricum cursu celeri praetergressum claustra interim occupasse
Succorum, accita undique praestolantem auxilia, ut multitudine
stipatus armorum peruaderet Thracias./ quo cognito, maerore 7
offusus Constantius, solacio uno sustentabatur quod intestinos
semper superauerit motus, re tamen magnam ei difficultatem
ad capessendum consilium adferente id elegit potissimum, ut
uehiculis publicis inpositum paulatim praemitteret militem, in-
minenti casus atrocitati uelocius occursurum./ omniumque con- 8
sensu adprobata sententia pergebant, ut praeceptum est, ex-
pediti. eique haec disponenti luce postera nuntiatur, regem
cum omni manu, quam duxerat, ad propria reuertisse, auspi-
ciis dirimentibus, lenitoque metu, reuocatis omnibus praeter eos,

1 contemptarei̅ (n *supra* t) *V* ambitione̅ & *V* 2 pedestris *addidit Valesius* equeſtrıſquae *V* mınıſtroſ cum *V* 4 ceterioreſ *V* 5 ſpeculaturuſ *V* erumpere uıolentòſ *V* 6 sı multitudo *scripsi:* ſımılıtudo *V* 7 pạedem * | *V* 8 obſeruantèr *V* 9 ualıdıorıſ (exercıtuſ) *V* 10 gentıa *V* (excurſu ſpecu)latore ſ *V* 13 optımateſ — (apud quos) ſilentıı quoq; *add.* V^m 15 ınperator *V* 20 occupaſſ& *V* 22 merore *V* 24 ei *Valesius:* & 25 adferent eı delegıt *V* 27 atrocıtantı uelotıuſ (c *supra* t) *V* 28 acprobata *V* 29 dıſ | ponent *V* 30 omnı umanu (h *supra* u) *V* ad ꝓprıa *om.* *V'* 31 dırımentınum *ut uid.* *V'*

quos consuetudo praesidio Mesopotamiae destinarat, reuersus
est Hierapolim.
9 Summa itaque coeptorum quorsum euaderet ambigens,
cum in unum exercitus conuenisset, omnes centurias et mani-
pulos et cohortes in contionem uocauit, concinentibus tubis
oppletoque multitudinis campo, ut eam ad firmanda promptius
adigeret inperanda, tribunali celso sistens, stipatoque solito
densius, haec prosecutus est ad serenitatis speciem *et* fiduciae
uultu formato.
10 'Sollicitus semper nequid re leui uel uerbo conmittam in-
culpatae parum congruens honestati, utque cautus nauigandi
magister clauos pro fluctuum motibus erigens uel inclinans,
conpellor nunc apud uos, amantissimi uiri, confiteri meos er-
rores, quin potius, si dici liceat uerum, humanitatem, quam
credidi negotiis communibus profuturam. proinde ut scire
facilius possitis quae sit huius concilii conuocandi materia,
accipite quaeso aequis auribus et secundis.
11 Gallum patruelem meum tempore, quo confundendis rebus
pertinaciter Magnentius inhaerebat, quem obruere uestrae uir-
tutes, potestate Caesaris sublimatum ad orientis praesidium
misi. qui cum a iustitia per multa uisu relatuque nefaria de-
12 fecisset, arbitrio punitus est legum. atque utinam hoc con-
tenta fuisset Inuidia, turbarum acerrima concitatrix: et ange-
bat nos una sed secura doloris praeteriti recordatio. at nunc
aliud accidit, ausim dicere praeteritis maestius, quod per forti-
13 tudinem uobis ingenitam adiumenta caelestia coercebunt. Iu-
lianus, quem, dum circumfrementes Illyricum nationes exteras
oppugnatis, tuendis praefecimus Galliis, leuium confidentia
proeliorum, quae cum Germanis gessit semermibus ut uecors
elatus, adscitis in societatem superbam auxiliaribus paucis, feri-
tate speque postrema ad perniciosam audaciam promptis, in

2 eſt .... capolım *V* 3 ambienſ (*emend. man. sec.*) *V* 4 exertıtuſ *V'* manıpoloſ (*emend. man. sec.*) *V* 5 noncınentıbuſ *V'* 6 opplettoque *V'* 8 et *om. V*, *add. Valesius* fıdutıae *V* 10 Sollıtuſ *V* 12 erienſ *V* 13 nc *om. V'* 14 umanıtatem *V* 16 poſſıt (*emend. man. sec.*) *V* 19 ınerebat *V* 20 & *ante* caeſareſ *del. in V* orentıſ praeſidum. ſıquı cum ıuſtıa (*emend. man. sec.*) *V* 22 contempta tıſſ& (*emend. man. sec.*) *V* (fuisset *scripsi:* esset *uulgo*) 24 prae | teretı ** cordatıo 25 meſtıaſ *V* 26 caeleſtıa* (*fuit* r) *V*

noxam publicam conspirauit, aequitate calcata, parente nutriceque orbis Romani, quam fauillas istas efflaturam perinde ut sceleste factorum ultricem et ipse expertus et docente antiquitate facile credo.

Quid igitur superest nisi ut turbinibus excitis occurramus, 14 subcrescentis rabiem belli antequam pubescat ualidius, celeritatis remediis oppressuri? nec enim dubium, fauore numinis summi praesente, cuius perenni suffragio damnantur ingrati, ferrum impie praeparatum ad eorum interitum esse uertendum, qui non lacessiti sed aucti beneficiis pluribus ad insontium pericula surrexerunt. ut enim mea mens inaugurat iustitiaque 15 rectis consiliis adfutura promittit, spondeo quod, si uentum fuerit comminus, ita pauore torpescent ut nec oculorum uestrorum uibratae lucis ardorem nec barritus sonum perferant primum.'

Omnes post haec dicta in sententiam suam hastasque ui- 16 brantes irati post multa, quae beniuole responderant, petebant duci se protinus in rebellem. qua gratia in laetitiam imperator uersus ex metu, contione mox absoluta, Arbetionem ante alios faustum ad intestina bella sedanda ex ante actis iam sciens, iter suum praeire cum lanceariis et Mattiariis et cateruis expeditorum praecepit, et cum Laetis itidem Gomoarium, uenturis in Succorum angustias opponendum, ea re aliis antelatum quod ut contemptus in Galliis erat Iuliano infestus.

In hoc rerum aduersarum tumultu haerens eius fortuna **14** iam et subsistens, aduentare casum uitae difficilem, modo non loquentibus signis aperte monstrabat. namque et nocturnis

2 fauillas istas efflaturam perinde ut sceleste factorum ultricem *scripsi:* fauıllaſſe facturamque · deı ınde ut | ſceleſte laetorum ultrıcem *V*, tumenteſ spiritus tanquam fauillas effecturam deinde ut sceleste laetorum ultricem *Gelenius* 6 ſubcreſtıſ*** [i cep] (*fuit* cen) *V* 7 nōmınıſ *V* 8 ſudfragıo *ut uid. V'* 10 laceſſitıſ *V* prurıbuſ *V'* 11 mens inaugurat *scripsi:* menſam augurat *V* ıoſtıtıa querectıſ (,' *add. man. sec.*) *V* 13 torpıſcent *V* occulorum *V* 14 uıbra*tae (*fuit* e) *V* uarrıtuſ *V'* 16 haſtaſ quē | brenteſ [ui a] (*emend. man. sec.*) *V* 17 denebuoloe *V* 18 quam gratıam *V* 19 contıonem ex abſoluta *V* arbıtıonem *V'* 21 praeır& *V* lantıarıſ *V* expetorum [di] praecıpı *V* 22 gemoarıum *V* uenturı ſınt *V*, *deinde* ſuccurum *V'* 23 anguſtuſ *V* 25 hoc *om. V'* 27 unamque *V*

imaginibus terrebatur, et nondum penitus mersus in somnum umbram uiderat patris obtulisse pulchrum infantem, eumque susceptum et locatum in gremio suo excussam sibi proiecisse longius sphaeram, quam ipse dextera manu gestabat. id autem permutationem temporum indicabat licet interpretantes placentia
2 responderent. post haec confessus est iunctioribus proximis, quod tamquam desolatus secretum aliquid uidere desierit, quod interdum adfuisse sibi squalidius aestimabat, et putabatur genius esse quidam tutelae salutis adpositus eum reliquisse, mundo
3 citius digressurum. ferunt enim theologi in lucem editis hominibus cunctis salua firmitate fatali huius modi quaedam uelut actus rectura numina sociari, admodum tamen paucissimis uisa,
4 quos multiplices auxere uirtutes. idque et oracula et auctores docuere praeclari. inter quos est etiam Menander comicus apud quem hi senarii duo leguntur

ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται
εὐθὺς γενομένῳ, μυσταγωγὸς τοῦ βίου.

5 itidem *ex* sempiternis Homeri carminibus intellegi datur, non deos caelestes cum uiris fortibus locutos nec adfuisse pugnantibus uel iuuisse, sed familiaris genios cum isdem uersatos, quorum adminiculis freti praecipuis Pythagoras enituisse dicitur et Socrates Numaque Pompilius et superior Scipio et, ut quidam existimant, Marius et Octauianus, cui Augusti uocabulum delatum est primo, Hermesque Termaximus et Tyaneus Apollonius atque Plotinus, ausus quaedam super hac re disserere mystica, alteque monstrare, quibus primordiis hi genii animis conexi mortalium eas tamquam gremiis suis susceptas tuentur, quoad licitum est, docentque maiora, si senserint puras et a conluuione peccandi inmaculata corporis societate discretas.

---

1 poenıtuſ menſuſ *V* 4 p(f)heram *V* dextram anguſtabat *V* 7 uıderı *V* 8 ſıbı — 9 eſſe *add.* *V*ᵐ geniuſ eſſe (reliquiſſe) *V* 10 degreſſurum (ı) *V* *ante* enım *inductum* relıquıſſe *in* *V* 12 (c)retur anuomına *V* 14 docuerem *V* 16 ΑΠΑΝΤ ΔΩΜΩΝΑΝΔΡΙCΤΑΤΑΙЄΥΟΥЄΓЄΝΟΜЄΝ | ΩΑLΥCΤΑ ΤΩΓΟC ΤΟΥ ΒΙΟΥ ..... Itıde.............. ſempıternıſ *V* (*Mein. IIII p.*238) 18 (d)tatur *V* 19 loc*u*tos *V* 20 gentos *ut uid.* *V'* 21 admıraculıſ *V'* pythracoraſ *V'* 22 ⟨dıcı⟩t̄ *V* ſuper(ior) (*emend. man. sec.*) *V* 24 (d)telatum *V* he(r)meſque *V* 25 pl(o)itinuſ *V* abſuſ *V'* ha*c (*fuit* e) *V* 26 hı⟨ı⟩ *V* 27 mortalıum caſtam quam g⟨re⟩mıt ſuıſ *V* 28 tuentu *V* doc*⟨e⟩n(t)⟨q;⟩, *deinde inducta* ınmaculata. ÷cent | , *deinde* | quae maıora ** *V* 29 ınmacula(ta) corporıſ *V*

Ingressus itaque Antiochiam festinando Constantius, ad 15
motum certaminum ciuilium, ut solebat, auide surrecturus, pa-
ratis omnibus exire properabat inmodice, renitentibus plurimis
murmure tenus. nec enim dissuadere palam audebat quisquam
uel uetare. autumno iam senescente profectus cum ad subur- 2
banum uenisset disiunctum exinde tertio lapide, Hippocephalum
nomine, lucente iam die cadauer hominis interfecti dextra iacens
capite auulso conspexit, contra occiduum latus extensum, terri-
tusque omine, finem parantibus fatis, destinatius ipse tendebat
uenitque Tarsum, ubi leuiore febri contactus ratusque itinerario
motu inminutae ualitudinis excuti posse discrimen, petit per
uias difficiles Mopsucrenas, Ciliciae ultimam hinc pergentibus
stationem, sub Tauri montis radicibus positam, egredique secuto
die conatus inualente morbi grauitate detentus est, paulatimque
urente calore nimio uenas, ut ne tangi quidem corpus eius
posset in modum foculi feruens, cum usus deficeret medella-
rum, ultimum spirans deflebat exitium mentisque sensu tum
etiam integro successorem suae potestatis statuisse dicitur Iu-
lianum. deinde anhelitu iam pulsante letali conticuit, diuque 3
cum anima conluctatus iam discessura abiit e uita tertium
nonarum Octobrium, imperii uitaeque anno quadrangesimo et
mensibus paucis.

Post quae, supremis cum gemitu conclamatis excitisque 4
lamentis et luctu, deliberabant locum obtinentes in aula regia
primum quid agerent quidue moliri deberent, paucisque occulte
super eligendo imperatore temptatis, incitante, ut ferebatur,
Eusebio, quem noxarum conscientia stimulabat, cum nouandis
rebus imminens obsisteret Iulianus, mittuntur ad eum Theo-
laifus et Aligildus tunc comites, mortem indicantes propinqui
et oraturi, ut mora omni depulsa ad obtinendum obtemperare
sibi paratum tenderet orientem. fama tamen rumorque loque- 5
batur incertus Constantium uoluntatem ordinasse postremam,
in qua Iulianum, ut praediximus, scripsit et heredem et his

---

1 anti$\overset{o}{a}$chiam V 3 prunmiſ V' 6 hippocefalum V 7 $\overset{d}{t}$extra V 8 au$\overset{o}{u}$lſo (*emend. man. sec.*) V 9 omnem V paranti*buſ V teſtinatiuſ tenebat V 12 mobſcrenaſ V hunc V 14 inlabente V 19 hanilhtu V pulsante *scripsi:* pulſanta V laetali V 21 nonar*um (*fuit* i) o(c)to-brium V im | peri** V quadrageſſimo V 24 delibrabant V opti-mentiſ V' 27 euſebiuſ V 32 ſtantium V 33 quam V

6 quos diligebat, fidei commissa detulit et legata. uxorem autem
praegnantem reliquit, unde edita postuma eiusque nomine ap-
pellata cum adoleuisset, matrimonii iure copulata est Gratiano.
16 Bonorum igitur uitiorumque eius differentia uere seruata,
praecipua prima conueniet expediri. imperatoriae auctoritatis
cothurnum ubique custodiens, popularitatem elato animo con-
temnebat et magno, erga tribuendas celsiores dignitates in-
pendio parcus, nihil circa administrationum augmenta praeter
pauca nouari perpessus, numquam erigens cornua militarium,
2 nec sub eo dux quisquam cum clarissimatu prouectus est.
erant enim, ut nos quoque meminimus, perfectissimi: nec oc-
currebat magistro equitum prouinciae rector nec contingi ab
eo ciuile negotium permittebat. sed cunctae castrenses et or-
dinariae potestates ut honorum omnium apicem priscae reue-
3 rentiae more praefectos semper suspexere praetorio./ in con-
seruando milite nimium cautus, examinator meritorum non
numquam subscruposus, palatinas dignitates uelut ex quodam
tribuens perpendiculo, et sub eo nemo celsum aliquid acturus
in regia repentinus adhibitus est uel incognitus, sed qui post
decennium officiorum magisterium uel largitiones uel simile
quicquam esset recturus, apertissime noscebatur. ualdeque
raro contigerat ut militarium aliquis ad ciuilia regenda trans-
iret contraque non nisi puluere bellico indurati praeficiebantur
4 armatis./doctrinarum diligens adfectator, sed cum a rhetorica
per ingenium desereretur obtunsum, ad uersificandum trans-
5 gressus nihil operae pretium fecit. in uita parca et sobria
edendi potandique moderatione ualitudinem ita retinuit firmam,
ut raros colligeret morbos sed eos non procul a uitae periculis:
id enim euenire corporibus a lasciuia demotis et luxu, diuturna
6 experimenta et probationes medendi monstrarunt. somno con-

1 dilig^e^abat *V* V(x)orem *V* 2 reliquid *V* 3 adoluiſſ& matrimonio *V* 4 uihorumque *V* differentiae *V'* 5 prima *om. V'* 6 coturnum *V* cuſdodienſ *V'* 8 parcâſ *V* 9 mili•arium (*fuit* ı) *V* 10 clariſſimatuſ *V* 13 negotio (e *emend. ex* o) *V* cunc | ta *V* 14 homorum *V* uerentiamore *V* 15 ſuſpexere praeteanoſ *V* 16 examinatorem *V* 17 ^{ſu}ſcrupoſuſ *V* 18 aucturuſ *V* 21 quaquam *ut uid. V'* p^{r}aro (*emend. man.* 3) *V* 22 militari(ū) *V* 24 retoricaę *V* 25 obtunſiam *ut uid. V'* 26 ſobriae ^{e}dend^{o}e (*emend. man. sec.*) *V* 27 pudantiquae (u *em. in* o) *V* firmum *V* 28 n̄ *add. man. sec. in V* 30 propaſſioneſ *V*

tentus exiguo, cum id posceret tempus et ratio, perque spatia uitae longissima inpendio castus, ut amare nec *a* ministro saltem suspicione tenus posset redargui, quod crimen etiam si non inuenit malignitas, fingit in summarum licentia potestatum. equitandi et iaculandi, maximeque perite dirigendi sagittas, ar- 7 tiumque armaturae pedestris perquam scientissimus. quod autem *nec* tersisse umquam nares in publico nec spuisse nec transtulisse in partem alterutram uultum aliquando est uisus, nec pomorum quoad uixerat gustauerit, ut dicta saepius praetermitto.

Dinumeratis carptim bonis, quae scire potuimus, nunc ad 8 explananda eius uitia ueniamus. cum esset in negotiis aliis principibus mediis conparandus, si adfectatae dominationis ansam quandam falsam reperisset aut leuem, hanc sine fine scrutando, fasque eodem loco ducens et nefas, Caligulae et Domitiani et Commodi inmanitatem facile superabat, quorum aemulatus saeuitiam inter imperandi exordia cunctos sanguine et genere se contingentes turpiter interemit. addebatur misero- 9 rum aerumnis, qui rei maiestatis inminutae uel laesae deferebantur, acerbitas eius et iracundae suspiciones in huius modi cuncta distentae. et siquid tale increpuisset, in quaestiones acrius exurgens quam ciuiliter, spectatores adponebat his litibus truces, mortemque longius in puniendis quibusdam, si natura permitteret, conabatur extendi, in eius modi controuersiarum partibus etiam Gallieno ferocior. ille enim perduellionum 10 crebris uerisque adpetitus insidiis, Aureoli et Postumi et In-

2 ınpendıa ocaſtuſ *V* ut *Gelenius:* ıta *V* amare nec a ministro *scripsi:* nec mare mınıſtro *V:* nec amaro ministro *coniecit Hauptius*, nec amare ministros *Lindenbrogius* 3 ſuſp[ci]ıone *V* 4 ınuentı *V* f*ıngıt (*fuit* r) *V* 5 dırıgendıſ *V* 6 pedeſtrıoſ *V* 7 nec *om.* *V* ſterſıſſeeum quam *V* mareſ *V'* 8 tranſtulıſſe *V* 9 quod ad *V* *post* praetermıtto *secuntur* huıuſmodı ‖ cuncta (20)—29 alıorumque plurımum, *deinde post lacunam* 13 *litterarum* dınumeratıſ carptım *cett.* *V* 12 prıncıpebuſ *ut uid.* *V'* amplam *V* 16 ınte[r] (*emend. man. sec.*) *V* 17 ge[ne]re (*emend. man. sec.*) *V* tırpıuſ [u t] (*emend. man. sec.*) *V* 18 erumnıſ *add. man. sec. in* *V* uel[le] ſae deferebantur *V* 19 aceruıtaſ *V* ıracundıa ſuſpıtıoneſ | de ın huıuſmodıcum & adıſtente, *sequentia* (-plurıum p. 224, 1) *et nunc secuntur* (*W*) *et ante legebantur* (*V*) 20 cuncta dıſtentae *V*, cum & a dıſtente *W* talem *V* 22 morteque *W* ſe[l] *V* 23 extenſı *W* controuerſarıum *VW* 25 adſıduſ *W* aurıolı *W* ıngentıſ *W'*

genui et Valentis, cognomento Thessalonici, aliorumque plurium mortem factura crimina aliquotiens lenius uindicabat: hic etiam ficta uel dubia adigebat uideri certissima ui nimia tormento-
11 rum./ iustumque in eius modi titulis capitaliter oderat, cum maxime id ageret ut iustus existimaretur et clemens. et tamquam ex arida silua uolantes scintillae flatu leni uentorum ad usque discrimina uicorum agrestium incohibili cursu perueniunt, ita ille quoque ex minimis causis malorum congeries excitabat, Marci illius dissimilis principis uerecundi, qui cum ad imperiale culmen in Syria Cassius surrexisset, epistularum fascem ab eo ad conscios missum, perlatore capto sibi oblatum ilico signatum exuri praecepit, agens adhuc in Illyrico, ne insidiatoribus cognitis inuitus quosdam habere posset offensos.
12 utque recte sentientes quidam arbitrabantur, uirtutis erat potius indicium magnae, imperio eundem Constantium sine cruore
13 cessisse quam uindicasse tam inclementer. ut Tullius quoque docet crudelitatis increpans Caesarem in quadam ad Nepotem epistula 'neque enim quicquam aliud est felicitas' inquit 'nisi honestarum rerum prosperitas. uel ut alio modo definiam: felicitas est fortuna adiutrix consiliorum bonorum, quibus qui non utitur, felix esse nullo pacto potest. ergo in perditis impiisque consiliis, quibus Caesar usus erat, nulla potuit esse felicitas. feliciorque meo iudicio Camillus exulans quam temporibus isdem Manlius, etiam si — id quod cupierat — regnare
14 potuisset.' id Ephesius quoque Heraclitus adserens monet ab inertibus et ignauis euentus uariante fortuna superatos aliquotiens uiros fuisse praestantes: illud uero eminere inter praecipuas laudes, cum potestas in gradu, uelut sub iugum missa

---

1 thesalonici *V*, tbesanici *W* 3 ficta *Hermannus:* facta *V* adegebat *V* uinea tormentorum. | Tumque in *V* 4 operat cōm maxime id ageret ut ius siluauolantes scintellę | *V*, ius aestimar&ur & clemens &iam quam ex arida *V*[m] 6 ausque *V* uitiorum egrestium *V* 8 elle *V'* 9 Marcullius dissimilis *V* 10 syriae assius rexiss& *V* epistolarum *V* 11 missim *V* captas *V* 12 *post* agens *del.* in *in V* adhunc *V'* 15 magni *V* conotan | tium *V* 16 censissis *ut uid. V'* iam *V'* 17 caessarem *V* 18 *p.* 968, 21 *sq. ed. Baiteri et Halmii* inquid *V'* 19 alo *V* felicita (*emend. man. sec.*) *V* 21 *titur (*fuit* i) *V* nollo | papto *V* 22 esse* *V* 24 mallius *V* 25 efesius *V*

nocendi saeuiendi cupiditate et irascendi, in arce uictoris animi tropaeum erexerit gloriosum.

Vt autem in externis bellis hic Princeps fuit saucius et 15
adflictus, ita prospere succedentibus pugnis ciuilibus tumidus et intestinis ulceribus rei publicae sanie perfusus horrenda, quo prauo proposito magis quam recto uel usitato triumphalis arcus ex clade prouinciarum sumptibus magnis erexit in Galliis et Pannoniis titulis gestorum adfixis .... se, quoad stare poterunt, monumenta lecturis. uxoribus et spadonum graci- 16
lentis uocibus et palatinis quibusdam nimium quantum addictus ad singula eius uerba plaudentibus et quid ille aiat aut neget, ut adsentiri possint, obseruantibus.

Augebat etiam amaritudinem temporum flagitatorum rapa- 17
citas inexpleta plus odiorum ei quam pecuniae conferentium. hocque multis intolerantius uidebatur, quod nec causam aliquando audiuit nec prouinciarum indemnitati prospexit, cum multiplicatis tributis et uectigalibus uexarentur. eratque super his adimere facilis quae donabat.

Christianam religionem absolutam et simplicem anili super- 18
stitione confundens, in qua scrutanda perplexius quam conponenda grauius, excitauit discidia plurima, quae progressa fusius aluit concertatione uerborum, ut cateruis antistitum iumentis publicis ultro citroque discurrentibus per synodos, quas appellant, dum ritum omnem ad suum trahere conantur arbitrium, rei uehiculariae succideret neruos.

Figura tali situque membrorum: subniger, luce oculorum 19
edita, cernensque acutum, molli capillo, rasis adsidue genis lucentibus ad decorem, ad usque pubem ab ipsis colli confiniis longior, breuissimis cruribus et incuruis, unde saltu ualebat et cursu.

1 in a.] marce *V* 2 tropeum *V* 3 fuis *V* 4 ſuccidentibuſ *V* 5 ſaniae *V* horenda *V* 6 pauo *V* 8 adfixiſſe quoad *sine lacuna V* 10 nium *V* 11 ſigula *V* plandentibuſ *V* *ante* ut *del.* & *V* 13 poſſit *ante* augebat *add. V'* flagitatorum — 14 odiorum *add. V*^m^ fonferentium *ut uid. V'* 15 *tulerantiuſ (*uid. fuisse* ſ) *V* uideba | tar *V* 16 intemnitati *V* 17 tributiſ & *om. V'* uexerantur (*emend. man. sec.*) *V* 19 Chriſtianum *V* ſup⟨in⟩ſticione *V* 20 quamquam *V* 21 pgreſſa *om. V'* 22 concertatioque *V* 23 parſ modoſ quaſ *V* 24 conatur *coniecit Valesius* 26 occulorum *V* 27 cernenſque* | *V* adſiduae *genſibuſ *V* 28 docorem uſque ad pub⟨ē⟩ *V* 29 incur*uiſ (*uid. fuisse* c) *V*

20 Pollinctum igitur corpus defuncti conditumque in loculis
Iouianus etiam tum protector domesticus cum regia prosequi
pompa Constantinopolim usque iussus est prope necessitudines
21 eius humandum. eique uehiculo insidenti quod portabat reli-
quias, ut principibus solet, annonae militaris offerebantur in-
dicia, ut ipsi nominant, proba et animalia publica monstra-
bantur et ex usu crebrescebant occursus, quae et alia horum
similia eidem Iouiano imperium quidem sed et cassum et um-
bratile ut ministro rerum funebrium portendebant.

LIBER XXII

1 Dum haec in diuersa parte terrarum fortunae struunt
uolubiles casus, Iulianus inter multa, quae per Illyricum agi-
tabat, exta rimabatur adsidue, auesque suspiciens praescire
festinabat accidentium finem sed responsis ambiguis et obscuris
2 haerebat futurorum incertus. eique tandem aruspicinae peritus
Aprunculus Gallus orator, promotus rector postea Narbonensis,
nuntiauit euentus inspectu iecoris, ut aiebat ipse, praedoctus
quod operimento duplici uiderat tectum. cumque ille timeret
cupiditati suae congruentia fingerentur, atque ideo maestus,
omen multo praesentius ipse conspexit, quod excessum Con-
stantii clare monstrabat. eodem enim puncto quo idem obierat
in Cilicia, lapso milite qui se insessurum eoque dextra manu
erexit, humique prostrato exclamauit ilico audientibus multis
3 cecidisse qui eum ad culmen euexit. fixa tamen firmitate con-

2 retia *V* 3 neceſſitudinıſ *V* 4 umandum (h *supra*) *V* ınſıdentıſ (ſ *emend. ex* c) *V* relıquıſ *V* 5 offerebuntur *V* 6 probam *V* monſtrabuntur *V* 7 ala (i *supra*; *emend. man. sec.*) *V* 8 aſſum *V* 9 po⟨r⟩tendebant *V* *subscriptum* AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM || EXPLICIT LIBER ·XXI· | INCIPIT LIBER ·XXII· FELICITER· *in* *V*

13 exta rımabatur (excruciabat *supra*; *add. man. sec.*) *V* ſuſcıpıenſ *V* 14 reſponſa (*emend. man. sec.*) *V* ſ& obſeatrıſ (curiſ *supra*) *V* 16 narbo | nuntıauıt (uarioſ *supra*; *emend. man. sec.*) *V* 18 uerat (id *supra*) *V* cum (qi *supra*) *V* 19 cupıdıtatıſ *V* congruendı afrıgerentur (n *supra*; *emend. man. sec.*) *V* 21 pungto *V'* que (o *supra*) *V* 22 ınſenſurum eo quo (aſcenſurū, equoū *supra*) *V* 23 umıque *V* 24 exuelut fixa *V*

sistens intra terminos Daciae se continebat, sic quoque plurima pertimescens. nec enim cautum ducebat coniecturis credere forsitan in contrarium erupturis.

Inter quae tam suspensa aduenere subito missi ad eum 2
legati Theolaiphus atque Aligildus, defunctum Constantium nuntiantes, addentesque quod eum uoce suprema successorem
suae fecerit potestatis. /qua re cognita post exemptos pericu- 2
lorum aestus et bellicarum sollicitudinum turbas imminentes elatus, iamque uaticiniis credens et celeritatem negotiis suis aliquotiens profuisse expertus, edixit iter in Thracias, motisque propere signis emensa decliuitate Succorum Philippopolim petit, Eumolpiada ueterem, alacri gradu, sequentibus, quos duxerat,
cunctis. aduertebant enim imperium, quod ereptum ibant cum 3
ultimorum metu discriminum, praeter spem ordinario iure concessum. utque solet fama nouitates augere, properabat exinde sublimior ut quodam Triptolemi curru, quem ob rapidos circumgressus aeriis serpentibus et pinnigeris fabulosa uetustas inponit, perque terras et maria formidatus, nullis obstantibus
muris, Heracleam ingressus est Perinthum. /quo apud Constan- 4
tinopolim mox conperto effundebatur aetas omnis et sexus tamquam dimissum aliquem uisura de caelo. exceptus igitur tertio Idum decembrium uerecundis senatus officiis et popularium consonis plausibus, stipatusque armatorum et togatorum agminibus, uelut acie ducebatur instructa, omnium oculis in eum non modo contuitu destinato sed cum admiratione magna
defixis. /somnio enim propius uidebatur adultum adhuc iuue- 5
nem exiguo corpore, factis praestantem ingentibus, post cruentos exitus regum et gentium ab urbe in urbem inopina uelocitate transgressum, quaqua incederet accessione opum et uirium flammae instar cuncta facilius occupasse, principatum denique

---

1 ſic] ſe V   5 tholaiſuſ V   6 uoceſ V   ſucceſorem V   8 bellicarum ſollicitudinum V   in inmenteſ uelatuſ (*emend. man. sec.*) V   9 uaticiniſ V   10 motique | prope V   11 emonſa V   filippopolim V   12 eum olpia(da) V   u&erẽ — 13 cunctiſ *add.* V[m]   eruptum V   16 ſublimiorum | quondam V   17 aeriſ V   19 ingreſuſ V   20 conpe(rt)o V   omneſ V   ſextuſ V'   21 uiſuram V   22 tertium V   idum *sic* V   23 amatorum V   24 ocoliſ V'   in e.] meum V   26 ſomnio] omnia   27 cruentoſ ſexituſregum (ſexituſ *a man. sec. inductum*) V   29 incider& o operũ V   30 famae V

deferente nutu caelesti absque ulla publicae rei suscepisse iactura.

3 Breui deinde Secundo Sallustio, promoto praefecto praetorio, summam quaestionum agitandarum ut fido conmisit: Mamertino et Arbetione et Agilone atque Neuita adiunctis, itidemque Iouino magistro equitum per Illyricum recens prouecto.
2 qui omnes transgressi Chalcedona, praesentibus Iouianorum Herculianorumque principiis et tribunis, causas uehementius aequo bonoque spectauerunt praeter paucas, in *quibus* ueritas
3 reos nocentissimos offerebat./ et Palladium primum ex magistro officiorum in Brittannos exterminarunt suspicione tenus insimulatum quaedam in Gallum conposuisse apud Constantium,
4 dum sub eodem Caesare officiorum esset magister. dein Taurum ex praefecto praetorio in exilium egere Vercellum, cuius factum apud iudices iustorum iniustorumque distinctores uideri potuit ueniae plenum. quid enim deliquit si ortum turbinem ueritus ad tutelam principis sui confugit? et acta super eo gesta non sine magno legebantur horrore, cum id uoluminis publici contineret exordium 'consulatu Tauri et Florenti in-
5 ducto sub praeconibus Tauro.' ad exitium itidem tale Pentadius trahebatur, cui id obiectum est quod a Constantio missus notis excepit, quae propinquante pernicie super multis interrogatus responderat Gallus. sed cum se iuste defenderet, tan-
6 dem abiit innoxius. iniquitate simili Florentius tunc magister officiorum, Nigriniani filius, contrusus est in insulam Delmatiam Boas. alter enim Florentius, ex praefecto praetorio consul etiam tum, rerum mutatione subita territus cum coniuge periculis exemptus diu delituit, nec redire ante mortem potuit,
7 capitis crimine tamen damnatus est absens. pari sorte Euagrius comes rei priuatae et Saturninus ex cura palatii et Cyrinus ex notario portati sunt in exilium. Vrsuli uero necem

---

1 [de]ferente *V* 3 ſalutio *V* praeterio *V* 4 fida *V* 5 n[e]uitta *V* 8 hirculianorumque *V* principibus *uulgo* 9 quibuſ *om. V, add. Gelenius* 11 brittanoſ *V* 12 conſtantinum *V* 15 diſtictoreſ *V* 16 uin[i]ea *V* 19 conſolatuſ *V* 21 conſtantino *V* 22 noctiſ excepi *V* perniciеſ *V* 23 defendere *V* 24 iniquitati *V* 25 conti[r]uſuſ (*emend. man. sec.*) 26 ex p̃ | fectorio conſul *V* 27 [cu] * *V* 28 exepm[p]tuſ *V* 30 [rei] re (*emend. man. sec.*) *V* 31 [u]bero (*emend. man. sec.*) *V*

largitionum comitis ipsa mihi uidetur flesse Iustitia, imperatorem
arguens ut ingratum. cum enim Caesar in partes mitteretur
occiduas omni tenacitate stringendus, nullaque potestate militi
quicquam donandi delata, ut pateret ad motus asperior exer-
citus, hic idem Vrsulus datis litteris ad eum, qui Gallicanos
tuebatur thesauros, quidquid posceret Caesar procul dubio ius-
serat dari. / quo extincto cum maledictis execrationibusque 8
multorum se Iulianus sentiret expositum, inpurgabile crimen
excusari posse existimans, absque conscientia sua hominem ad-
firmabat occisum, praetendens quod eum militaris ira deleuit,
memor quae dixerat, ut ante retulimus, cum Amidam uidisset
excisam. / ideoque timidus uidebatur uel parum intellegens 9
quid conueniret, cum Arbetionem semper ambiguum et prae-
tumidum his quaestionibus praefecisset, aliis specie tenus cum
principiis legionum praesentibus, quem primum omnium saluti
suae norat obiectum, ut decuit uictoriarum ciuilium participem
fortem.

Et quamquam haec, quae retulimus, eius displicuere fau- 10
toribus, sequentia tamen seueritatis recto uigore sunt gesta.
Apodemium enim ex agente in rebus, quem in Siluani necem 11
et Galli effrenatius arsisse docuimus, Paulumque notarium
cognomento Catenam, cum multorum gemitu nominandum,
uiuos exustos qui sperari debuit, oppressit euentus. Eusebium 12
super his, cui erat Constantiani thalami cura commissa, alte
spirantem et dirum, addixere poenae letali, quem ab ima sorte
ad usque iubendum imperatoria paene elatum ideoque intole-
rabilem, humanorum spectatrix Adrastia aurem — quod dici-
tur — uellens monensque ut castigatius uiueret, reluctantem
praecipitem tamquam e rupe quadam egit excelsa.

Conuersus post haec princeps ad palatinos omnes omnino 4

---

6 t[d]ubio cefferat *V* 7 maledictu[i]f execrationiq; *V* 9 excura[fari] (*emend. man. sec.*) *V* exiftiman[f] *V* 10 occi*fum praetend*(e)nf *V* enim[eū] (*emend. man. sec.*) *V* 11 *ante (*fuit* t) *V* 14 praefecifse[t] talif *V* 15 falutif uenerat obiectum *V* 16 u·riarum[uicto] (*emend. man. sec.*) *V* par- ticem[ip] *V* 18 uelim3[retulimuf] (*emend. man. sec.*) *V* 19 feueritatef *V* uictore *V* 20 Apudemium *V* 22 gemitun(i) minandum[no] uiuuf *V* 24 conftatiniani[n] (*emend. man. sec.*) *V* 25 addixere et dirum paena laetali *V* 26 pene *V* intollerabilem *V* 28 uenir& reluc(tantē) *V* 30 hom[i]nef *V*

qui sunt quique esse possunt, ... non ut philosophus
2 ueritatis indagandae professor. laudari enim poterat, si saltem moderatos quosdam licet paucos retinuisset morumque probitate conpertos. namque fatendum est, pleramque eorum partem uitiorum omnium seminarium effusius aluisse ita ut rem publicam infecerint cupiditatibus prauis, plusque exemplis, quam
3 peccandi licentia laederent multos./ pasti enim ex his quidam templorum spoliis, et lucra ex omni odorantes occasione, ab egestate infima ad saltum sublati diuitiarum ingentium, nec largiendi nec rapiendi nec absumendi tenuere aliquem modum,
4 aliena inuadere semper adsuefacti. unde fluxioris uitae initia pullularunt et periuria et nullus existimationis respectus, demensque superbia fidem suam probrosis quaestibus polluebat.
5 inter quae ingluuies et gurgites creuere praerupti conuiuiorum et pro uictorialibus epulares triumphi, ususque abundantes serici et textiles auctae sunt artes et culinarum sollicitior cura, et ambitiosa ornatarum domorum exquisita sunt spatia, quorum mensuram si in agris consul Quinctius possedisset, amiserat etiam post dictaturam gloriam paupertatis.
6 Quibus tam maculosis accessere flagitia disciplinae castrensis, cum miles cantilenas meditaretur pro iubilo molliores, et non saxum erat ut antehac armato cubile, sed pluma et flexilis lectuli et grauiora gladiis pocula — testa enim bibere iam pudebat — et quaerebantur aedes marmoreae, cum scriptum sit antiquitatibus Spartanum militem coercitum acriter, quod pro-
7 cinctus tempore ausus sit uideri sub tecto./ adeo autem ferox

---

1 *lacunam indicaui, plura excidisse ratus quam Petrus Pithoeus, cui* remouit *uel* proiecit *excidisse uisum est;* siue sint rei siue non sint remouendos *coniecit Reinesius* filıoſophuſ *V* 2 Laud* *V* 3 probate *V* 5 uıtıarum *V* 6 ⟨cu⟩pıdıtatıbuſ *V* 7 lıcentıam *V'* la⟨ed⟩eren⟨t⟩ * *V* **** ex *V* 8 temporum *V* odorantıſ *V* 9 ınfırma *V* ⟨d⟩ıuıtıarum *V* 10 abſumentı (*emend. man. sec.*) *V* 11 alena ınuader& *V* adſuafactı *V* **fl⟨v⟩ | orıſ (*emend. man. sec.*) *V* 12 pulularunt *V* e⟨x⟩ıſtımatıon⟨ı⟩ſ reſpect⟨u⟩ſ *V* 13 ⟨ſuã⟩ *V* quaeſtı (*emend. man. sec.*) *V* pulluebat *V'* 14 glubıeſ (*emend. man. sec.*) *V* cru | ere *V* 15 abundantıſ *V* 16 ſollıcıor *V* 17 ambıoſa (*emend. man. sec.*) *V* 18 grıſ *V* 20 tam] dã *om. V'* flagıtiſ adıſcıplınae *V* 21 cantıl⟨e⟩naſ medıta**retur *V* 22 ſaxam erãt (˜ *add. man. sec.*) ut hac (.... *add. man. sec.*) | *armato *V* 23 grauora *V'* uıue⟨re⟩ | *V* 25 aerıter *V* 26 ſubıecto adeo *V*

erat in suos illius temporibus miles et rapax, ignauus uero in
hostes et fractus ut per ambitiones otiumque opibus partis,
auri et lapillorum uarietates discerneret scientissime, contra
quam recens memoria tradidit. notum est enim sub Maxi- 8
miano Caesare uallo regis Persarum direpto gregarium quen-
dam post sacculum Parthicum, in quo erant margaritae, re-
pertum, proiectis inperitia gemmis abisse, pellis nitore solo
contentum.

Euenerat isdem diebus ut ad demendum imperatoris ca- 9
pillum tonsor uenire praeceptus introiret quidam ambitiose
uestitus. quo uiso Iulianus obstupuit 'ego' inquit '*non* ratio-
nalem iussi sed tonsorem acciri'. interrogatus tamen ille quid
haberet ex arte conpendii, uicenas diurnas respondit annonas
totidemque pabula iumentorum, quae uulgo dictitant capita, et
annuum stipendium graue absque fructuosis petitionibus multis.
unde motus omnes huius modi cum cocis similibusque aliis 10
eadem paene accipere consuetos, ut parum sibi necessarios, data
quo uelint eundi potestate, proiecit.

Et quamquam a rudimentis pueritiae primis inclinatior **5**
erat erga numinum cultum paulatimque adulescens desiderio
rei flagrabat, multa metuens tamen agitabat quaedam ad id
pertinentia, quantum fieri poterat, occultissime. ubi uero abo- 2
litis quae uerebatur, adesse sibi liberum tempus faciendi quae
uellet aduertit, pectoris patefecit arcana et planis absolutis-
que decretis aperiri templa arisque hostias admouere *ad* deorum
statuit cultum. utque dispositorum roboraret effectum, dissi- 3

---

1 ılluıſ *sic V, deinde inducta* ſıt uıderı ſubıecto adeo autem *V* 3 uarıe-tatıſ *V* 4 quem (u supra e) (*emend. man. sec.*) *V* tradedıt *v* 5 ualle *V* 6 ſac-cutum (*emend. man. sec.*) *V* 7 ınperıtıtıa *V* pellı nıtoreſ *V'* 9 Eu(ne)erat ıtıdem *V* demetendum *coniecit Ernestius* capıllı *in* capılloſ *emendatum in V* 11 ⟨ue⟩ſtutuſ *V* obſtıpuıt *V* ınquı⟨t⟩ *V* non *om. V, add. Gelenius* 12 ſed (*puncta add. man. sec.*) *V* ton⟨ſ⟩orēſ *V* 13 conpendıa *V* 14 •⟨uu⟩lgo dıetıtante *V* 15 **⟨ſtı⟩pendı⟨ũ * aeſ⟩* (*in prima rasura fuit* ſt; ũ aes *scripsit man. sec.*) *V* 16 cocı *V* 19 pudımentıſ *V'* 20 pau-latımqu⟨e•⟩ *V* adolıſcenſ (*emend. man. sec.*) *V* 21 ad ınpertınentıa quam tum *V* 22 adolıtıſ (*emend. man. sec.*) *V* 24 uellıt (*emend. man. sec.*) *V* aduer⟨tıt⟩ | bı pectorıſ (tıt *emend. man. sec.*) *V* ⟨planıſ⟩ (*emend. man. sec.*) *V* 25 ad *om. V, add. uulgo* 26 dıſſıdentıſ *V*

dentes Christianorum antistites cum plebe discissa in palatium intromissos monebat ciuilius, ut discordiis consopitis quisque
4 nullo uetante religioni suae seruiret intrepidus. quod agebat ideo obstinate, ut dissensiones augente licentia non timeret unanimantem postea plebem, nullas infestas hominibus bestias, *ut* sunt sibi ferales plerique Christianorum expertus. saepeque dictitabat 'audite me quem Alamanni audierunt et Franci' imitari putans Marci principis ueteris dictum. sed parum ad-
5 uertit hoc ab eo nimium discrepare. ille enim cum Palaestinam transiret Aegyptum petens, Iudaeorum faetentium et tumultuantium saepe taedio percitus dolenter dicitur exclamasse '*o* Marcomanni, o Quadi, o Sarmatae, tandem alios uobis ineptiores inueni'.

6 Per hoc idem tempus rumoribus exciti uariis Aegyptii uenere conplures, genus hominum controuersum et adsuetudine perplexius litigandi semper laetissimum, maximeque auidum multiplicatum reposcere, si conpulsori quicquam dederit, ut leuari debito possit, uel certe commodius per dilationem inferre, quae flagitantur, aut criminis uitandi formidine, diuites pecu-
2 niarum repetundarum interrogare. hi omnes densati *in* unum, principem ipsum et praefectos praetorio graculorum more strepentes interpellabant incondite, modo non ante septuagensimum annum extorquentes quae dedisse se iure uel secus plurimis
3 adfirmabant. cumque nihil aliud agi permitterent, edicto proposito uniuersos iussit transire Chalcidona, pollicitus quod ipse
4 quoque protinus ueniet, cuncta eorum negotia finiturus. quibus transgressis mandatum est nauigiorum magistris ultro citroque discurrentium, nequis transfretare auderet Aegyptium, hoc-

---

1 am | tiſtiteſ *V* diſ**ciſa (*fuit* ſi) *V* 2 conſoptitiſ (*emend. man. sec.*) *V* 3 regioni (*emend. man. sec.*) *V* 4 ideo (*emend. man. sec.*) *V* ut *om. V*, *add. Gelenius* 6 feralibuſ *V* 7 auditem *V* 8 principeſ *V* 9 illi *V* paleſtinam *V* 10 iudeorum fetentium (*emend. man. sec.; in rasura fuit* p) *V* 11 (te)dio *V* 12 o *om. V*, *add. Gelenius* oſ | armate (*emend. man. sec.*) *V* ineptiores *scripsi:* inetioreſ *V* 14 aegypti uenire *V* 18 dilectionem interreque (, *add. man. sec.*) *V* 19 uitanti *V* 20 reputanda *V* hic *V* denſi .... unum *V* 21 eragularum *V* ſtre | ſtrepenteſ *V* 23 dediſſeſ & iure *V* 25 unierſoſ *V* ipſi *V* 26 ueni& cum & eorum negotia futuruſ *V* 28 diſrentium (*emend. man. sec.*) *V* nequid tranfetare *V*

que obseruato cura perpensiore euanuit pertinax calumniandi
propositum, et omnes spe praesumpta frustrati redierunt ad
lares. unde uelut aequitate ipsa dictante lex est promulgata, 5
qua cauetur nullum interpellari suffragatorem super his quae
eum recte constiterit accepisse.

Adlapso itaque Calendarum Ianuariarum die cum Mamertini **7**
et Neuitae nomina suscepissent paginae consularis, humilior
princeps uisus est in officio, pedibus gradiendo cum honoratis,
quod laudabant alii, quidam ut adfectatum et uile carpebant,
dein Mamertino ludos edente circenses, manu mittendis ex 2
more inductis per admissionum proximum, ipse lege agi dixerat, ut solebat, statimque admonitus iuris dictionem eo die ad
alterum pertinere, ut errato obnoxium decem libris auri semet
ipse multauit.

Frequentabat inter haec curiam agendo diuersa, quae di- 3
uisiones multiplices ingerebant. et cum die quodam ei causas
ibi spectanti uenisse nuntiatus esset ex Asia philosophus Maximus, exsiluit indecore, et qui esset oblitus, effuso cursu a uestibulo longe progressus exosculatum susceptumque reuerenter
secum induxit per ostentationem intempestiuam nimius captator inanis gloriae uisus, praeclarique illius dicti inmemor Tulliani, quo tales notando ita relatum 'ipsi illi philosophi etiam 4
in his libris, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen
suum inscribunt ut in eo ipso, quo praedicationem nobilitatemque despiciunt, praedicari de se ac se nominari uelint'.

Haut multo deinceps duo agentes in rebus ex his, qui 5
proiecti sunt, eum adiere fidentius, promittentes latebras monstrare Florentii, si eis gradus militiae redderetur, quos incessens
delatoresque adpellans addebat non esse imperatorium, obliquis
flecti indiciis ad retrahendum hominem mortis metu abscondi-

4 quo V interpella⟨ri*⟩ suffrag⟨at⟩orem V quareum *ut uid.* V' 5 accipiſſe V 6 mamertino V 10 ex muro inductuſ V 11 agi ductuſ dixerat V 13 decem libris auri semet ipse multauit *Nicolaus Heinsius ad Claudiani lib. I in Eutropium*, 303: decembriſ aurorem & ipſe mutauit V 15 frequentabant V 18 &ſiluit V 20 induxit proſtentationem V 22 *pro Archia* 11, 26 ipſ⟨i⟩ V 23 ⟨commendãda⟩ *scripsit man.* 3 *in* V 24 ſcribuntur (*emend. man. sec.*) V praedictionem (*emend. man. sec.*) V 25 diſpiciunt v 26 haut *scripsi:* Aut V, *deinde* multo incepſ V 27 diere uedentiuſ V 28 florentiſ V incereſ V' 29 dilatoreſque V

ditum, qui forte non diu latitare citra spem ueniae per-
mitteretur.
6 Aderat his omnibus Praetextatus, praeclare indolis graui-
tatisque priscae senator, ex negotio proprio forte repertus apud
Constantinopolim, quem arbitrio suo Achaiae proconsulari prae-
fecerat potestate.
7 Nec tamen, cum corrigendis ciuilibus ita diligenter insta-
ret, omisit castrensia, rectores militibus diu exploratos adpo-
nens, urbes quin etiam per Thracias omnes cum munimentis
reparans extimis, curansque sollicite, ne arma uel indumenta
aut stipendium uel alimenta deessent his quos per supercilia
Histri dispersos excursibusque barbarorum oppositos agere uigi-
8 lanter audiebat *et* fortiter. quae cum ita diuideret nihil segnius
agi permittens, suadentibus proximis ut adgrederetur propin-
quos Gothos saepe fallaces et perfidos, hostes quaerere se me-
liores aiebat: illis enim sufficere mercatores Galatas, per quos
ubique sine condicionis discrimine uenundantur.
9 Haec eum curantem et talia commendabat externis natio-
nibus fama ut fortitudine, sobrietate, militaris rei scientia, uir-
tutumque omnium incrementis excelsum, paulatimque progre-
10 diens ambitum oppleuerat mundi./ proinde timore eius aduen-
tus per finitimos longeque distantes latius explicato legationes
undique solito ocius concurrebant: hinc Transtigritanis pacem
obsecrantibus et Armeniis, inde nationibus Indicis certatim
cum donis optimates mittentibus ante tempus ab usque Diuis
et Serendiuis, ab australi plaga ad famulandum rei Romanae
semet offerentibus Mauris, ab aquilone et regionibus solis, per
quas in mare Phasis accipitur, Bosporanis aliisque antehac
ignotis legationes uehentibus supplices, ut annua conplentes
sollemnia intra terrarum genitalium terminos otiose uiuere
sinerentur.

---

1 u[e]ineae (*emend. man. sec.*) *V* 3 praedextatuſ *V'* 4 pe⟨rıſcae⟩ (e *emend. ex* r) *V* apu⟨d⟩ *V* 5 achıae *V* praeferat poteſ⟨ta⟩te *V* 9 omneſ commonımentıſ repparanſ *V* 10 ın⟨d⟩umenta ut *V* 11 de⟨e⟩ſſent *V* 12 [ex]curſibuſque *V* 13 augebat fortıter *V* 16 ſufıcer& *V* mergatoreſ *V'* 17 condıtıonıſ *V* 18 ⟨talıa⟩ (*emend. man. sec.*) *V* 22 fi[nt]tımoſ *V* 23 [magıſ]eıuſ (*emend. man. sec.*) *V* tran⟨ſtı⟩g[r]ıtanıſ (ſtı *scripsit man. sec.*) *V* 25 tempuſ⟨que ****⟩ dıuıſ *V* 26 ad *Gelenius:* ut *V* 28 faſıſ *V* boſporıanıſ *V* alı[ſ]que (*emend. man. sec.*) *V* 29 legatıone[ıbꝰ]ſ (*emend. man. sec.*) *V* ſupplıcıſ *V*

Adpositum est, ut existimo, tempus ad has partes nos 8
occasione magni principis deuolutos super Thraciarum extimis
situque Pontici sinus uisa uel lecta quaedam perspicua fide
monstrare.

Athos in Macedonia mons ille praecelsus nauibus quon- 2
dam Medicis peruius, et Caphareus Euboicus scopulus, ubi
Nauplius Palamedis pater classem conlisit Argiuam, licet longo
spatio controuersi a Thessalo mari distinguunt Aegaeum, quod
paulatim fusius adulescens, dextra, qua late protenditur, per
Sporadas est insulosum atque Cycladas, ideo sic appellatas quod
omnes ambiunt Delon partu deorum insignem, laeua Imbrum
et Tenedum circumluens et Lemnum et Thasum, quando per-
flatur, Lesbo inliditur uiolentius. unde gurgitibus refluis Apol- 3
linis Sminthii templum et Tròada perstringit et Ilium heroicis
casibus claram, efficitque Melana sinum oppositum Zephyro,
cuius apud principium Abdera uisitur Protagorae domicilium
et Democriti, cruentaequae Diomedis Thracii sedes et con-
ualles, per quas Hebrus sibi miscetur, et Maronea et Aenus,
qua diris auspiciis coepta moxque relicta ad Ausoniam ueterem
ductu numinum properauit Aeneas.

Hinc gracilescens paulatim et uelut naturali quodam com- 4
mercio ruens in Pontum eiusque partem adsumens, in speciem
Φ litterae, formatur, exin Hellespontum a Rhodopa scindens,
Cynossema, ubi sepulta creditur Hecuba, et Coela praeterla-
bitur et Seston et Callipolin. contra per Achillis Aiacisque
sepulchra Dardanum contingit et Abydon, unde iunctis ponti-
bus Xerxes maria pedibus peragrauit, dein Lampsacum Themi-
stocli dono datam a rege Persarum et Parion, quam condidit

---

2 deuolutuſ *V* 3 uiſa *om. V'* tecta *V* 5 Adhoſ *V* prece(l)ſuſ *V* 6 cafereuſ *V* 7 palamediſ *V* conſilit *V* 8 contro uerſaria theſſamalitiſ | tingunt *V*, controuersae Athos summitatis *coniecit Is. Vossius* (contrauersus *Gronouius*) aegeum *V* 9 adulifcenſ *V* 10 inſolorum *V* 11 parte *V* leuaan *V* 12 taenedum *V* lennū *V* tha^r^ſū quanto ^per^flatur, *deinde inductum* paer *in V* 13 gurgitibuſ | fluiſ *V* 14 throada *V* heroci^i^ſ *V* 15 m(e)lana *V* zephyri *V* 16 (ui)ſitur *V* protagore *V* 18 matronae *V* attenuſ *in* ac aenuſ (*emend. man. sec.*) *V* (et *Gardthausenus*) 19 at *V'* 22 adsumens *uulgo:* ad ſeuncenſ *V* 23 litterae caeli terrae formatur & in hellíſ | pontu marodo pa *V* 24 ubiſ *V* (ec)cuba & coelan *V* 25 a^c^hilliſ *V* 26 abo^i^e | dum *V* 27 xerſiſ *V* lapſacum *V*

5 Iasionis filius Parius. unde semiorbe curuescens altrinsecus, lataque aperiens terrarum diuortia, circumfluis spatiis Propontidos respergit ex eoo latere Cyzicum et Dindyma, religiosa matris magnae delubra, et Apamiam Ciumque, ubi Hyla, secuto tempore Nicomediam a rege cognominatam, qua in occasum procedit Cherronesum pulsat et Aegospotamus, in quo loco lapides casuros ex caelo praedixit Anaxagoras, et Lysimachiam et ciuitatem, quam Hercules conditam Perinthi comitis
6 sui memoriae dedicauit. et ut effectae plenaeque Φ litterae figura seruetur, in meditullio ipso rotunditatis Proconesus insula est oblonga et Besbicus.

7 Post cuius summitatem in angustias rursus extenuatum Europam et Bithyniam intercurrens, per Chalcidona, Chrysopo-
8 lim, et stationes transit obscuras. nam supercilia eius sinistra Athyras portus despectat et Selymbria et Constantinopolis, uetus Byzantium, Atticorum colonia, et promuntorium Ceras praelucentem nauibus uehens constructam celsius turrim, quapropter Ceratas adpellatur uentus inde suetus oriri praegelidus.

9 Hoc modo fractum et participatione maris utriusque finitum iamque mitescens in aequoream panditur faciem, quantum
10 potest cadere sub aspectum late diffusum et longe. omnis autem eius uelut insularis circuitus litorea nauigatio uiginti tribus dimensa milibus stadiorum, ut Eratosthenes adfirmat et Hecataeus et Ptolomaeus aliique huius modi cognitionum minutissimi scitatores, *in* speciem Scythici arcus neruo coagmentati
11 geographiae totius adsensione formatur. et qua sol Oceano exurgit eoo, paludibus clauditur Maeotidos: qua declinat in

1 ıaſonıſ *V* parıſ *V* curgeſcenſ (cu *sup.*) *V* 2 cırcumfluiſ (*emend. man. sec.*) *V* 3 ex eo *V* 4 cıumque (h *sup.*) *V* ubi Hyla *Gronouius:* ubı hylam *V* Ciumque abiectam secuto tempore et Nicomedian *coniecit Gutschmidius apud Gardthausenum* 6 egoſpotamuſ (quo *sup.*) *V* 7 lapıdıſ *V* 8 & *inductum in V* 10 ıpſorum undıta | tıſ *V* 11 beſbumcuſ *V* 13 bıthınıam *V* 14 tranſ (it *sup.*) *V* 15 athıraſ *V* ſelmurıa (b *sup.*) *V* 16 uentuſ *V* promontorıum *V* caeraſ *V* 18 Ceratoſ *Salmasius Plinian. exercitat. p.* 116 *a E:* elataſ *V*, ceratas *Valesius* uentus *Valesius:* uetuſ *V* oriri *Valesius:* orıpı *V* 19 ex patıcıpatıone (r *sup. bis*) *V* finıtuſ *V* 21 aſpectum *V* omneſ *V* 24 haecateuſ *V* ptholomeuſ *V* munıtıſſimı *V* 25 in *om. V*, *add. Gelenius* coagmentotı geographyae *V* 26 firmatur *V* quıa *V* 27 meotıdo (r *sup.*) (*emend. man. sec.*) *V* declınatı ueſperultromanus *V*

uesperum, Romanis prouinciis terminatur: unde suspicit sidus arctoum, homines alit linguis et moribus dispares: latus eius austrinum molli deuexitate subductum. per haec amplissima 12
spatia oppida sunt dispersa Graecorum, quae cuncta aetatibus uariis praeter pauca Atheniensium coloni condidere Milesii, inter Ionas alios in Asia per Nileum multo ante locati, Codri illius filium, qui se pro patria bello fertur Dorico deuouisse. extremitates autem arcus utrimque tenues duo exprimunt Bos- 13
pori e regione sibi oppositi Thracius et Cimmericus, hac causa Bospori uocitati, quod per eos quondam Inachi filia mutata, ut poetae locuntur, in bouem ad mare Ionium permeauit.

Dextram igitur inflexionem Bospori Thracii excipit Bithy- 14
niae litus, quam ueteres dixere Mygdoniam, in qua Thynia et Mariandena sunt regiones et Amyci saeuitia Bebryces exempti uirtute Pollucis, remotaque statio, in qua uolitantes minaciter harpyias Phineus uates horrebat; per quae litora in sinus oblongos curuatus Sangarius et Phyllis et Lycus et Rhebas fluuii funduntur in maria, quibus controuersae cyaneae sunt Synplegades, gemini scopuli in uertices undique porrecti diruptos, adsueti priscis saeculis obuiam sibi cum horrendo fragore conlisis molibus ferri, cedentes queretrorsus acri adsultu ad ea reuerti, quae pulsarant. per has saxorum dehiscentium concursantiumque crebritates si etiam ales interuolasset, nulla celeritate pinnarum eripi poterat quin interiret oppressa. hi scopuli 15
cum eos Argo prima omnium nauis Colchos ad direptionem aurei properans uelleris praeterisset innoxia, inmobilis turbine circumfracto stetere concorporati, ut eos aliquando fuisse direm-

---

2 hominiſ (e *emend. man. sec.*) *V* 3 teuexitate *V* 5 condide *in* condedere *V* milesi *V* 6 locate *V* 8 utrumque *V* boſppriae (p *emend. ex* r) regioneſ ibi *V* 11 locun | tur imbuſquem ad maxionem boſpori thracii *V*, ~ ad mare ioniũ pmeauit; dextrũ igitur infle *V*[m] 12 excepit *V* 13 litus *Gardthausenus:* latuſ *V* ſmigdo | niam *V* thyniam & martamdena *V* 14 ſaebitia baebryciſ *V* 15 ſtatia *V* 16 arpyaſ fineuſ *V* 17 curuatus *Gardthausenus:* curuat(a) *V*, fulliſ *V* Lycuſ *Valesius:* bycuſ *V* reba *V* 18 cyaneae *Valesius:* extranea *V* 19 diruptiſ *V* 20 urendo (r; u *emend. in* o) *V* con(liſi)ſ *V* 21 cadenteſque *V* 23 crebri (tuſ *emend. man. sec.*) *V* 27 circumfractoſ cetere noncorporati ut eo *V* fuiſſ& (e *emend. man. sec.*) *V*

ptos nulli nunc conspicantium credant, nisi super hoc congruerunt omnes priscorum carminum cantus.

16 Post Bithyniae partem prouinciae Pontus et Paphlagonia protenduntur, in quibus Heraclea et Sinope et Polemonion, et Amisos amplae sunt ciuitates et Tios et Amastris, omnes ab auspicio diligentia fundatae Graecorum, et Cerasus, unde aduexit huius modi poma Lucullus, insulaeque arduae, Trapezunta
17 et Pityunta continentis oppida non obscura. ultra haec loca Acherusium specus est, quod accolae *μυχοπόντιον* adpellant, et portus Acone, fluuii diuersi, Acheron, idemque Arcadius et Iris et Tibris et iuxta Parthenius, omnes in mare ictu rapido decurrentes. Thermodon his est proximus ab Armonio defluens monte et Themiscyraeos interlabens lucos, ad quos Amazonas quondam migrare necessitas subegerat talis.

18 Adtritis damnorum assiduitate finitimis, Amazones ueteres, quae eos cruentis populabantur incursibus, altiora spirabant, uiresque suas circumspectantes his, quae propinqua saepius adpetebant, ualidiores, raptae praecipiti cupiditatis ardore, perruptis nationibus plurimis manus Atheniensibus intulerunt, acrique concertatione effuse disiectae omnes nudatis equitatus
19 sui lateribus conruere. harum interitu cognito residuae ut imbelles domi relictae, extrema perpessae, uicinitatis eis repensantis similia funestos impetus declinantes, ad pacatiorem sedem transiere Thermodontis, quarum progenies longe deinde propagata per numerosam subolem manu firmissima ad loca reuerterat genitalia, secuto tempore populis diuersarum originum formidabilis.

20 Haud procul inde attollitur Carambis placide collis contra

3 bythıniae *V* paflagonıam *V* 4 heraclaeę *V* 5 amıſſoſ *V* *post* ſunt *del.* & *in V* 6 dıgentıae *V* 7 ſıngulaequae *emendatum in* ınſulaequae *in V* tre | pezunta *V* 8 Pıtyunta *Gelenius:* hpıdunta *V*, Ophıunta *coniecit Gardthausenus* haec *ex* enım *in V* 9 **YYXOTIONTION** apellant *V* 10 dıueſae cherontıdemquę *V* et Irıſ *secludebat Gardthausenus* 11 thybrıſ *V* 13 thermıſcyreoſ *V* 14 quondum *V'* mıgrare — 15 amazonaſ *add.* *V*[m] 14 ſubıgerat *V* 17 ſaepıaſ *V* 18 praecıpıdı *V* perreptıſ *V* 19 prumıſ *V'* 20 dıſıeectae *V* aequıtatıſ *V* 21 ınterıto *V* [im]bellef *V* 22 perpeſſa *V* eis *uulgo:* & *V* 23 ad peccatorū *V* 24 tranſıer& hermodoctıſ quaram *V* progınıſ *V'* 25 fırmıſſa[im] *V* 26 popula[is] *V* 28 haut[d] *V* rapıde *coniecit Kirchmayerus*

[septentrionem] Helicen exsurgens, cuius e regione est Criu-
metopon, Tauricae promuntorium, duobus milibus et quingentis
stadiis dispalatum. hocque ex loco omnis ora maritima, cuius
initium Halys est amnis, uelut longitudine lineali directa nerui
efficit speciem, duabus arcus summitatibus conplicati. his re- 21
gionibus Dahae confinis sunt, acerrimi omnium bellatores, et
Chalybes, per quos erutum et domitum est primitus ferrum.
post quos terras patentes Byzares obtinent et Sapires et Tiba-
reni et Mossynoeci et Macrones et Philyres, populi nulla nobis
adsuetudine cogniti. a quibus breui spatio distant uirorum 22
monumenta nobilium, in quibus Sthelenus est humatus et
Idmon et Tiphys, primus Herculis socius Amazonico bello
letaliter uulneratus, alter augur Argonautarum, tertius eiusdem
nauis cautissimus rector./ praetercursis partibus memoratis Au- 23
lion antrum est, et fluenta Callichori ex facto cognominati,
quod superatis post triennium Indicis nationibus, ad eos tra-
ctus Liber reuersus, circa huius ripas uirides et opacas orgia
pristina reparauit et choros: trieterica huius modi sacra qui-
dam existimant appellari. post haec confinia Camaritarum 24
pagi sunt celebres, et Phasis fremebundis cursibus Colchos at-
tingit, Aegyptiorum antiquam subolem, ubi inter ciuitates alias
Phasis est nomine fluuii dictitata, et Dioscurias nunc usque
nota, cuius auctores Amphitus et Cercius Spartani traduntur,
aurigae Castoris et Pollucis, quibus Heniochorum natio est
instituta. paulum ab his secernuntur Achaei, qui bello ante- 25
riore quodam apud Troiam consummato, non cum super Helena

---

1 ſemptem⟨trı**⟩onem elıcen *V* crıum⟨ı&t⟩opon (t *crasa*) *V* 2 tau-rıcaſ *V'* mıllebuſ *V'* 3 ſtadııſ* *V* 4 halıſ *V* 5 conplıgatı *V*, conligati *coniecit Gardthausenus* 7 chalıbeſ *V* *erutum (*fuit* ſ) *V* comıtum (d, ı *superscr.*) *V* 8 patıentеſ bytareſ *V* tıparenı & maſſino ecı *V* 9 utacroneſ *V* filıreſ *V* 10 adıſſuı | tudıne *V* 12 tıfor *V* hırculıſ (*emend. man. sec.*) ſınıuſ *V* uello *V* 14 cautıſ (ſımuſ) *V* memoratıſ alıo nautro eſt & *V* 15 factato *V* 16 natıobuſ *V* 17 lıbe *V* ſpıpaſ *V* uıdıſ *V* 18 repperauıt (*emend. man. sec.*) *V* trıoterıca *V* 19 appelları .... | Poſt hae confınıa *V* 20 faſıſ fru-mıbundıſ curſıſ | colehoſ *V* 22 faſıſ *V* dıctıtıtata & dıoſcorıa *V* 23 nata *V* amfıtuſ *V* Rhecius *coniecit Salmasius Plinianar. exercitat.* (*ed.* 1689) *p.* 136 *b B* 25 ınſtımata *V* acheı *V* antetеrıore *V* 26 elena *V*

certaretur, ut auctores prodidere non nulli, in Pontum reflan-
tibus uentis errore delati cunctisque hostilibus, stabilem domi-
ciliis sedem nusquam repperientes, uerticibus montium insedere
semper niualium, et horrore caeli districti, uictum etiam sibi
cum periculis rapto parare adsuefacti sunt, atque eo ultra
omnem deinde ferociam saeuierunt. super Cercetis, qui isdem
adnexi sunt, nihil memoratu traditur dignum.

26 Quorum post terga Cimmerici agitant incolae Bospori, ubi
Milesiae sunt ciuitates, harumque uelut mater omnium Panti-
capaeum, quam perstringit Hypanis fluuius genuinis intume-
27 scens aquis et externis. itineribus hinc extensis Amazones ad
usque Caspium mare porrectae circumcolunt Tanain, qui inter
Caucasias oriens rupes per sinuosos labitur circumflexus, Asiam-
que disterminans ab Europa, in stagnis Maeoticis delitescit.
28 huic Ra uicinus est amnis, in cuius superciliis quaedam uege-
tabilis eiusdem nominis gignitur radix, proficiens ad usus mul-
tiplices medellarum.

29 Vltra Tanain panduntur in latitudinem Sauromatae, per quos amnes fluunt perpetui Maraccus et Rombitis et Theophanes et Totordanes. licet alia quoque distans inmanibus interuallis Sauromatarum praetenditur natio litori iuncta, quod Coracen suscipiens fluuium in aequor eiectat extremum.

30 Prope palus est Maeotis amplissimi circumgressus, ex cuius
uberrimis uenis per Panticapes angustias undarum magnitudo
prorumpit *in* Pontum, cuius in dextro latere insulae sunt Pha-
31 nagorus et Hermonassa studio constructae Graecorum. circa
haec stagna ultima extimaque plures habitant gentes, sermo-
num institutorumque uarietate dispariles, Iaxamatae et Maeotae

---

1 nulliuſ *V* 3 sedem *Gelenius:* idem *V* 4 uinum etum | ſibi *V* 5 peculiſ *V* ultro *V* 7 ad nexti *V'* tradiditur *V'* 8 erga cimerici (*emend. man. sec.*) *V* 9 panticapeum *V* 10 pergegythyfaniſ *V* 11 & *V* 12 caſpi**um *V* porrectaſ *V* 13 caucaſioſ *V* ſi | nu(oſ)oſ *V* 14 diſternanſ *V* meoti(*ciſ) delidiſcit *V* 15 ſuper *V* 16 multiplicıſ *V* 18 multitudinem *V'* 19 dameſ fluui *V* Marabius *Wagnerus* Rombitus et Theophanius *Gardthausenus ex Ptolemaeo* theofaneſ *V* 21 interualleſ *V* 22 aequorae *V* 23 meotiſ *V* 24 Panticapes *Holstenius ad Stephanum Byzant. p.* 71 *b:* patareſ *V* 25 in *om. V, add. Gelenius* textro *V* panagoruſ *V* 27 exiſtimaequae *V* 28 diſperileſ (*emend. man. sec.*) ixomate & meotae & iazyteſ rox· uolanique *V*

et Iazyges, Roxolanique et Halani et Melanchlaenae et cum
Gelonis Agathyrsi, apud quos adamantis est copia lapidis:
aliique ultra latentes, quod sunt omnium penitissimi. sed 32
Maeotidos lateri laeuo Cherronesus est propinqua, coloniarum
plena Graecarum. unde quieti sunt homines et sedati, adhibentes uomeri curam et prouentibus fructuariis uictitantes.

A quibus per uaria regna deducti itineribus modicis Tauri 33
dissociantur, inter quos inmani diritate terribiles Arinchi et
Sinchi et Napaei, intendente saeuitiam licentia diuturna, indidere mari nomen inhospitale, et a contrario per cauillationem
Pontus Euxinos appellatur, ut euethen Graeci dicimus stultum
et noctem euphronen, et furias Eumenidas. dis enim hostiis 34
litantes humanis et immolantes aduenas Dianae, quae apud eos
dicitur Orsiloche, caesorum capita fani parietibus praefigebant,
uelut fortium perpetua monumenta facinorum.

In hac Taurica insula Leuce sine habitatoribus ullis Achilli 35
est dedicata. in quam si fuerint quidam forte delati, uisis
antiquitatis uestigiis temploque et donariis eidem heroi consecratis, uesperi repetunt naues: aiunt enim non sine discrimine
uitae illic quemquam pernoctare. ibi et aquae sunt et candidae aues nascuntur halcyonibus similes, super quarum origine
et Hellespontiacis proeliis tempore disseremus. sunt autem 36
quaedam per Tauricam ciuitates, inter quas eminet Eupatoria
et Dandace, et Theodosia et minores aliae nullis humanis
hostiis inpiatae.

Hactenus arcus apex protendi existimatur. eius nunc re- 37
sidua leuiter sinuata, subiectaque ursae caelesti ad usque laeuum Bospori Thracii latus, ut ordo postulat, exsequemur id
admonentes, quod cum arcus omnium gentium flexis curuantur hastilibus, Scythici soli uel Parthici circumductis utrimque

1 melanchlene *V* 2 ladıdıſ *V* 4 meotıdoſ *V* cherenefſuſ *V* colonıorum *V* 5 graecaram *V* 6 probuentıbuſ *V* 7 deductı *sic V* 9 napeı. ıntenden aeuıtıam *V* 12 eufronen *V* dıſ *V* hoſtıſ (*emend. man. sec.*) *V* 14 parıantıbuſ (*emend. man. sec.*) praefigebat (*emend. man. sec.*) *V* 15 fatıorum (*emend. man. sec.*) *V* 16 haſ *V* ınſulae *V* 17 ıuſ | ſıſ *V* 18 eroı (*man.* 3) *V* 21 altyonıbuſ mıſımıleſ *V* quaram *V* 22 ılleſ | pontıacıſ *V* 23 enımn& *V* 24 theodeſıo *V* 25 hoſtı | aſ *V* 26 haertenuſ *V* 27 ſecaeleſtıſ & uſque reuunbaſ (*prior* u *a man. sec. in* C *aut* G *emendata*) porı traculatuſ *V* 28 hordo *V*

introrsus pandis et patulis cornibus effigiem lunae decrescentis ostendunt, medietatem recta et rotunda regula diuidente.
38 Ergo in ipso huius conpagis exordio, ubi Riphaei deficiunt montes, habitant Arimphaei iusti homines, placiditateque cognitique, quos amnes Chronius et Bisula praeterfluunt; iuxtaque Massagetae Halani et Sargetae, aliique plures obscuri, quo-
39 rum nec uocabula nobis sunt nota nec mores. interiectu deinde non mediocri Carcinites panditur sinus eiusdemque nomi-
40 nis fluuius, et religiosus per eas terras Triuiae lucus. dein Borysthenes a montibus oriens Neruiorum, primigeniis fontibus copiosus concursuque multorum amnium adulescens, mari praeruptis undarum uerticibus intimatur, cuius in marginibus nemorosis Borysthenes est ciuitas et Cephalonesus, et arae
41 Alexandro Magno Caesarique Augusto sacratae. longo exinde interuallo paene est insula, quam incolunt Sindi ignobiles, post eriles in Asia casus coniugiis potiti dominorum et rebus, quibus subiectum gracile litus Achilleos uocant indigenae dromon, exercitiis ducis quondam Thessali memorabilem. eique proxima est ciuitas Tyros colonia Phoenicum, quam praestringit fluuius Tyras.
42 In medio autem spatio arcus, quod prolixae rotunditatis esse praediximus, quodque expedito uiatori diebus conficitur quindecim, Europaei sunt Halani et Costobocae gentesque Scytharum innumerae, quae porriguntur ad usque terras sine cognita fine distentas, quarum pars exigua frugibus alitur, residuae omnes palantes per solitudines uastas nec stiuam aliquando nec sementem expertas, sed squalentes et pruinosas ferarum taetro ritu uescuntur, eisque caritates et habitacula, uilesque suppellectiles plaustris inpositae sunt corticibus tectis, et cum placuerit, sine obstaculo migrant, eadem carpenta quo libuerit conuoluentes.
43 Cum autem ad alium portuosum ambitum fuerit uentum,

1 utrorſuſ paudiſ *V* decreſcentiſ *V* 3 rifei *V* 4 montes *Gelenius*: omneſ *V* armefi *V* placiditatemque *V* 5 omneſ *V* Chronus et Vistula *coniecit Valesius* iuxtaquem *V* 8 carcinetes pauditur *V* 10 fontibu *V* 11 adoleſcenſ *V* 12 in *add. v* 13 boryſtthenes *V* cefalone'| ſuſ *V* 15 pene *V* 16 coniungii *V* 17 achilliof *V* indignae *V* 19 colonio | foenicum *V* 23 europei *V* 25 aliter *V* 26 pallanteſ *V* sti*uam (*uid. fuisse* t) *V* 27 ruinonaſ *V* 32 ad *om. V*

qui arcus figuram determinat ultimam, Peuce prominet insula, quam circumcolunt Trogodytae et Peuci minoresque aliae gentes, et Histros quondam potentissima ciuitas, et Tomi et Apollonia et Anchialos et Odissos, aliae praeterea multae, quas litora continent Thraciarum. amnis uero Danubius oriens prope 44 Rauracos monte confine limitibus Raeticis per latiorem orbem praetentus ac sexaginta nauigabilis paene *omnes* recipiens fluuios, septem ostiis per hoc Scythicum latus erumpit in mare. quorum primum est Peuce insula supra dicta, ut interpretata 45 sunt uocabula Graeco sermone, secundum Naracustoma, tertium Calonstoma, quartum Pseudostoma; nam Borionstoma ac deinde Stenostoma longe minora sunt ceteris; septimum ingens et palustri specie nigrum.

Omnis autem circumfluo ambitu Pontus et nebulosus est, 46 et dulcior aequorum ceteris et uadosus, quod et concrescit aer ex umorum spiramine saepe densetus, et inruentium undarum magnitudine temperatur, et consurgit in breuia tortuosa, limum globosque adgerente multitudine circumuenientium fluentorum. et constat ab ultimis nostri finibus maris agminatim ad hunc 47 secessum pariendi gratia petere pisces, ut aquarum suauitate salubrius fetus educant in receptaculis cauis — *quae* sunt ibi densissima — securi uoracium beluarum: nihil enim in Ponto huius modi aliquando est uisum, praeter innoxios delphinas et paruos. quidquid autem eiusdem pontici sinus Aquilone caeditur 48 et pruinis, ita perstringitur gelu, ut nec amnium cursus subteruolui credantur nec per infidum et labile solum gressus hominis possit uel iumenti firmari, quod uitium numquam mare sincerum sed permixtum aquis amnicis temptat. — prolati

2 Peucini *coniecit Gardthausenus* 3 potiſſimi *V* 4 appollinia *V* odyſſoſ *V* 5 litera (o *supra* e) (*emend. man. sec.*) *V* danubiuſ *sic V* 6 monte confine *Salmasius exerc. Plin. p.* 131 *a B:* monteſ confineſ *V* 7 omneſ *add. Gardthausenus* 8 hoſtiſ *V* lituſ *coniecit Gardthausenus* 9 pri mum *V* peuae (c *supra*) *V* 10 naracuſtona *V* 11 quarumpſpeudoſtomon (t *supra*) *V* 12 longe minora *V:* languidiora *coniecit Gardthausenus ex Solino* ingens *Gelenius:* genuſ *V*, segnius *Gardthausenus* 13 pigrum *Solinus* pauluſ tri *V* 14 omneſ *V* 15 concreſcat *V* 16 tenſetuſ *V* 17 torſuoſa *V* 19 nr̄ī *V* acminatim (c *supra*) *V* 21 receptabiliſ (e *supra*) *V* quae *om. V, add. uulgo* 23 innoxio delfinaſ & pauoſ (r *supra*) *V* 25 ruiniſ it pſtringit | *V* ammium *V*

aliquantorsum longius quam sperabamus pergamus ad reliqua.

49 Accesserat aliud ad gaudiorum praesentium cumulum diu quidem speratum, sed dilationum ambage multiplici tractum. nuntiatum est enim per Agilonem et Iouium postea quaestorem Aquileiae defensores longioris obsidii taedio, cognitoque Constantii excessu, patefactis portis egressos auctores prodidisse turbarum, isdemque uiuis exustis, ut supra relatum est, omnes concessionem inpetrasse delictorum et ueniam.

9 At prosperis Iulianus elatior ultra homines iam spirabat, periclis expertus adsiduis, quod ei orbem Romanum placide iam regenti, uelut mundanam cornucopiam Fortuna gestans propitia cuncta gloriosa deferebat et prospera, antegressis uictoriarum titulis haec quoque adiciens, quod, dum teneret imperium solus, nec motibus internis est concitus nec barbarorum quisquam ultra suos exsiluit fines: populi omnes, auiditate semper insectari praeterita ut damnosa et noxia, in laudes eius studiis miris accendebantur.

2 Omnibus igitur, quae res diuersae poscebant et tempora,
perpensa deliberatione dispositis, et militibus orationibus crebris
stipendioque conpetenti ad expedienda incidentia promptius
animatis, cunctorum fauore sublimis Antiochiam ire contendens
reliquit Constantinopolim incrementis maximis fultam: natus
3 enim illic diligebat eam ut genitalem patriam et colebat. transgressus itaque fretum praetercursa Chalcedona et Libyssa, ubi
sepultus est Hannibal Poenus, Nicomediam uenit urbem antehac inclytam, ita magnis retro principum amplificatam inpensis
ut aedium multitudine priuatarum et publicarum recte noscen-
4 tibus regio quaedam urbis aestimaretur aeternae. cuius moenia cum uidisset in fauillas miserabiles consedisse, angorem
animi tacitis fletibus indicans pigriore gradu pergebat ad re-

ſper·ebamuſ (*fuit* a) V relıgua V′ 5 ahlonem V′ 6 abuıleıae V′ 6 longıor [et] & obſidıe V conſtantıſ v 7 exceſſuſ V′ egreſſuſ *in* egreſſo *emend. man. sec. in* V 10 ſperabat V 11 urbem (*emend. man. sec.*) V placıtaeı ıam regente V 14 dȧm (*emend. man. sec.*) V 18 accendebatur V 19 tempera [o] (*emend. man. sec.*) V 20 crebrıſ ſuſpendıoque V 21 ıncıtentı V 23 fultum V 25 pr&ercuſſa calcedona V 27 magıſ petro V ınpen | ſeſ V 28 prıuarıtarum V 30 ſidıſſet [u] (*emend. man. sec.*) V angorum [e] V

giam, hoc maxime aerumnis eius inlacrimans quod ordo squa-
lens occurrit *et* populus nimium quantum antehac florentis-
simus, et agnoscebat quosdam ibidem ab Eusebio educatus
episcopo, quem genere longius contingebat. hic quoque pari 5
modo ad reparanda, quae terrae subuerterat tremor, abunde
praestitis plurimis per Nicaeam uenit ad Gallograeciae fines,
unde dextrorsus itinere declinato Pessinunta conuertit, uisurus
uetusta matris magnae delubra, a quo oppido bello Punico
secundo carmine Cumano monente per Scipionem Nasicam
simulacrum translatum est Romam. cuius super aduentu in 6
Italiam pauca cum aliis huic materiae congruentibus in actibus
Commodi principis digessimus per excessum, quam autem ob
rem hoc nomine oppidum sit appellatum uariant rerum scri-
ptores. quidam enim figmento deae caelitus lapso *ἀπὸ τοῦ* 7
πεσεῖν, quod cadere nos dicimus, urbem adseruere cognomi-
natam. alii memorant Ilum, Trois filium Dardaniae regem,
locum sic appellasse. Theopompus non Ilum id egisse sed
Midam adfirmat Phrygiae quondam potentissimum regem.

Venerato igitur numine hostiisque litato et uotis Ancyram 8
redit eumque exinde progredientem ulterius multitudo inquie-
tabat, pars uiolenter erepta reddi sibi poscentium, alii queren-
tes consortiis se curiarum addictos iniuste, non nulli sine re-
spectu periculi agentes ad usque rabiem, ut aduersarios suos
laesae maiestatis criminibus inligarent. /uerum ille iudicibus 9
Cassiis tristior et Lycurgis, causarum momenta aequo iure per-
pendens, suum cuique tribuebat, nusquam a uero abductus,
acrius in calumniatores exsurgens, quos oderat multorum huius
modi petulantem saepe dementiam ad usque discrimen exper-
tus dum esset adhuc humilis et priuatus. exemplumque pa- 10
tientiae eius in tali negotio, licet sint alia plurima, id unum

2 et *om. V, add. Valesius* atthoc (ante) *V* 3 ıbıdem *V* ducatuſ *V* 4 hıc (*fuit* o) *V* 6 praeſtıtı *V* nıceam *V* gallogracciſtıaſ (eciae) *V* 7 reſſınunta *V'* 8 ueſtuſta *V'* matreſ *V* 9 cum | taeno *V* ſpıtıonem (ſcıpıonem) (*emend. man. sec.*) *V* 10 tanſlatum (r) (*emend. man. sec.*) *V* aduentum *V* 12 commodıſ *V* dıgreſſımuſ *V* Qam *V* 15 ΠЄCI | IN *V* 17 uellocum *V* appellaſſ& *V* ıdıgeſſe (te) *V* 18 frygıae *V* 19 nomıne (u) hoſtıſq; *V* ancyram (u) reddıt *V* 20 progredıente *V* 21 erupta *V* quaerenteſ *V* 22 ſeo urı | arıum *V* addıctuſ (u *ut uid. emend. in* o) *V* non nullıſ *V* 24 ıllı *V* 25 trı | ſtıor (e) *V* 28 expertur *V*

sufficiet poni. inimicum quidam suum, cum quo discordabat asperrime, commisisse in maiestatem turbulentius deferebat, imperatoreque dissimulante eadem diebus continuis replicans, interrogatus ad ultimum qui esset quem argueret, respondit, municipem locupletem. quo audito princeps renidens 'quibus indiciis' ait 'ad hoc peruenisti?' et ille 'purpureum sibi' in-
11 quit 'indumentum ex serico pallio parat' iussusque post haec ut uilis arduae rei uilem incusans abire tacitus et innoxius, nihilo minus instabat. quo taedio Iulianus defetigatus ad largitionum comitem uisum propius 'iube' inquit 'periculoso garrulo pedum tegmina dari purpurea ad aduersarium perferenda, quem, ut datur intellegi, chlamydem huius coloris memorat sibi consarcinasse, ut sciri possit sine uiribus maximis quid pannuli proficient leues'.

12 Sed ut haec laudanda et bonis moderatoribus aemulanda, ita illud amarum et notabile fuit, quod aegre sub eo a curialibus quisquam adpetitus, licet priuilegiis et stipendiorum numero et originis penitus alienae firmitudine communitus, obtinebat aequissimum, adeo ut plerique territi emercarentur molestias pretiis clandestinis.

13 Itineribus itaque emensis cum ad Pylas uenisset, qui locus Cappadocas discernit et Cilicas, osculo susceptum rectorem prouinciae nomine Celsum, iam inde a studiis cognitum Atticis, adscitumque in consessum uehiculi Tarsum secum in-
14 duxit. at hinc uidere properans Antiochiam, orientis apicem pulcrum, usus itineribus solitis uenit, urbique propinquans in speciem alicuius numinis uotis excipitur publicis, miratus uoces multitudinis magnae, salutare sidus inluxisse eois partibus ad-
15 clamantis. euenerat autem isdem diebus annuo cursu conpleto Adonea ritu ueteri celebrari, amato Veneris, ut fabulae fingunt, apri dente ferali deleto, quod in adulto flore sectarum est in-

---

2 commıſſiſe *V* 3 edem (a *supra* e) *V* 4 reſpondeaſ (it *supra*) munıpem (ci *supra*) *V* 6 *et* 10 ınquıd *V* 7 ſırıco *V* paratı uſuſque *V* 10 perrıcòloſo *V* garrulo *Hauptius:* garruto *V* 12 damıdem (cl *et* ı *supra*) (*sic*) *V* 14 profıcıent *sic V* 18 penıtuſ *V* fırmıtudı*ne (e *emend. ex* ı) commònıtuſ ſubop | tınebat (p *emend. ex* b) *V* 19 plequae (ri *supra*) *V* aemertarenť modeſtıaſ *V* 20 clandeſtınıſ .... ıtıneribuſ *V* 21 pyla *V* 23 mıne (no *supra*) *V* attucıſ *V* 24 conſenſum (ſ *supra*) *V* arſum (t *supra*) *V* 25 Ad *V* 27 nomınıſ (u *supra*) (*emend. man. sec.*) *V* 28 addamanſ *V*

dicium frugum. et uisum est triste quod amplam urbem principumque domicilium introeunte imperatore nunc primum, ululabiles undique planctus et lugubres sonus audiebantur.
hic patientiae eius et lenitudinis documentum leue quidem 16
apparuit sed mirandum. Thalassium quendam ex proximo libellorum, insidiatorem fratris oderat Galli, quo adorare adesseque officio inter honoratos prohibito aduersarii, cum quibus litigabat in foro, postridie turba congregata superflua, adito imperatore 'Thalassius' clamitabant 'inimicus pietatis tuae
nostra uiolenter eripuit.' et ille hac occasione hominem op- 17
primi posse coniciens 'agnosco' respondit 'quem dicitis offendisse me iusta de causa, set silere uos interim consentaneum est dum mihi inimico potiori faciat satis', mandauitque adsidenti praefecto ne audiretur eorum negotium antequam ipse cum Thalassio rediret in gratiam, quod breui euenit.

Ibi hiemans ex sententia nullis interim uoluptatis rapie- **10**
batur inlecebris, quibus abundant Syriae omnes, uerum per speciem quietis iudicialibus causis intentus non minus arduis quam bellicis distrahebatur multiformibus curis, exquisita docilitate librans, quibus modis suum cuique tribueret: iustisque sententiis et inprobi modicis coercerentur suppliciis, et innocentes fortunis defenderentur intactis. et quamquam in dis- 2
ceptando aliquotiens erat intempestiuus, quid quisque iurgantium coleret tempore alieno interrogans, tamen nulla eius definitio litis a uero dissonans repperitur, nec argui umquam potuit ob religionem uel quodcumque aliud ab aequitatis recto tramite deuiasse. iudicium enim hoc est optandum et rectum, 3
ubi per uaria negotiorum examina iustum id est et iniustum, a quo ille ne aberraret, tamquam scopulos cauebat abruptos. hoc autem ideo adsequi potuit, quod leuitatem agnoscens com-

---

2 ımperator | & nunc *V* 3 ſunuſ *V'* 4 patıentıa *V* 6 adeſſe quo affıcıo *V'* 8 latıge | bat *V* 9 clamıtabat *V* 10 ⟨h⟩occaſſıone *V* 11 conıtıenſ *V* offendıſſı *V* 12 cauſaſ & *V* 16 uoluptatıbuſ *V* 17 habundant *V* 18 arduis quam bellicis *Gelenius:* quam arduıſ bellıcıſque quıbuſ *V* 20 lıberanſ *V* 21 coercentur *V* ſubblıcıſ (p *supra* b) *V* et ınnocenteſ *om. V, add. Gelenius* 22 defenderetur erat *V* ıntactuſ (*sic*) — alıquotıenſ *add. V*[m] 23 erat *om. V* 24 locr& (*supra* coler&) *V* alıenum (o *supra* u) *V* 25 arguunt quam *V* 27 deıu | aſſe *V* 29 n*e (*fuit* a) *V*

motioris ingenii sui praefectis proximisque permittebat, ut fiden-
ter impetus suos aliorsum tendentes, ad quae decebat, monitu
oportuno frenarent: monstrabatque subinde se dolere delictis et
4 gaudere correctione. cumque eum defensores causarum ut con-
scium rationis perfectae plausibus maximis celebrarent, fertur id
dixisse permotus 'gaudebam plane prae meque ferebam si ab his
laudarer, quos et uituperare posse aduerterem, siquid factum sit
5 secus aut dictum'. sufficiet autem pro multis, quae clementer
egit in litibus cognoscendis, hoc unum ponere nec abhorrens a
proposito, nec absurdum. inducta in iudicium femina quae-
dam cum palatinum aduersarium suum e numero proiectorum,
cinctum praeter spem conspexisset, hoc factum insolens tumul-
tuando querebatur, et imperator 'prosequere' ait 'mulier, si-
quid te laesam existimas: hic enim sic cinctus est ut expedi-
tius per lutum incedat: parum nocere tuis partibus potest'.
6. Et aestimabatur per haec et similia, ut ipse dicebat ad-
sidue, uetus illa Iustitia, quam offensam uitiis hominum Aratus
extollit in caelum, imperante eo reuersa ad terras, ni quaedam
suo ageret, non legum arbitrio, erransque aliquotiens obnubi-
7 laret gloriarum multiplices cursus. post multa enim etiam iura
quaedam correxit in melius, ambagibus circumcisis, indicantia
liquide quid iuberent fieri uel uetarent. illud autem erat in-
clemens, obruendum perenni silentio, quod arcebat docere ma-
gistros rhetoricos et grammaticos ritus christiani cultores.

11 Isdem diebus notarius ille Gaudentius, quem opponendum
per Africam missum supra diximus a Constantio, Iulianus quin
etiam ex uicario, earundem partium nimius fautor retracti sub
2 uinculis, morte periere poenali. tunc et Artemius ex duce
Aegypti Alexandrinis urgentibus atrocium criminum mole sup-
plicio capitali multatus est. post quem Marcelli ex magistro
equitum et peditum filius ut iniectans imperio manus publica

---

1 ingeniſ ut praefectiſ *V* permittebat quae *sine lacuna V:* permittebat, ut fidenter impetus suos aliorsum tendentes, ad quae decebat, monitu oportuno fraenarent: monstrabatque *addidit Gelenius* 6 meque me *V* 9 huc *V'*, *deinde* eum *V* 13 quaerebatur *V* 14 quid telam exiſtimanſ *V* e^{pe}xditiuſ *V* 15 latum *V* 16 i^{ſe}p *V* 17 offenſa *V* 18 reuerſam *V* 21 cor(rexit in meliuſ) *V* 22 indemenſ *V* 23 perren^{n}i (*emend. man. sec.*) *V* 24 retoricoſ *V* 26 affricam *V* ſuppra *V* 27 uicar^{o}i earumdem *V* nemiuſ *V* retrac•ti (*uid. fuisse* ſ) *V*

deletus est morte. Romanus quin etiam et Vincentius, scutariorum scholae primae secundaeque tribuni, agitasse conuicti quaedam suis uiribus altiora, acti sunt in exilium.

Cumque tempus interstetisset exiguum, Alexandrini Ar- 3
temii conperto interitu, quem uerebantur, ne cum potestate reuersus — id enim minatus est — multos laederet ut offensus, iram in Georgium uerterunt episcopum, uipereis, ut ita
dixerim, morsibus ab eo saepius adpetiti. in fullonio natus, 4
ut ferebatur, apud Epiphaniam Ciliciae oppidum, auctusque in damna conplurium contra utilitatem suam reique communis episcopus Alexandriae est ordinatus, in ciuitate quae suopte motu, et ubi causae non suppetunt, seditionibus crebris agi-
tatur et turbulentis, ut oraculorum quoque loquitur fides. his 5
efferatis hominum mentibus Georgius quoque ipse graue accesserat incentiuum, apud patulas aures Constantii multos exinde incausans ut eius recalcitrantes imperiis, professionisque suae oblitus, quae nihil nisi iustum suadet et lene, ad delato-
rum ausa feralia desciscebat. et inter cetera dicebatur id quo- 6
que maligne docuisse Constantium, quod in urbe praedicta aedificia cuncta solo cohaerentia, a conditore Alexandro magnitudine inpensarum publicarum extructa, emolumentis aerarii
proficere debent ex iure. ad haec mala id quoque addiderat, 7
unde paulo post eiectus est in exitium praeceps. reuersus ex comitatu principis cum transiret per speciosum genii templum, multitudine stipatus ex more, flexis ad aedem ipsam luminibus 'quam diu' inquit 'sepulchrum hoc stabit?' quo audito uelut fulmine multi perculsi, metuentesque ne illud quoque temptaret euertere, quicquid poterant in eius perniciem clandestinis in-
sidiis concitabant. ecce autem repente perlato laetabili nuntio 8
indicante extinctum Artemium, plebs omnis elata gaudio insperato, uocibus horrendis infrendens Georgium petit raptum-

---

2 conuınctı *V* 8 morſib(;*) *V* adpetıtuſ *V* fullıo *V* 9 aepıfanıam cılıtıae *V* 10 conplurımum *V* 13 turlentıſ (bo *supra*) *V* 14 acceſſerant *V* 15 aureſ *om. V'* 16 ıncauſanſ *sic V* recalcıanteſ *V* profeſſıoneſque *V* 17 & *om. V'* 20 ſolo *V:* Serapeio *uel* Bucolo *coniecit Reinesius* m(ag*)ıtudıne *V* 21 extrácta *V* 22 ꝓfıcere *om. V'* 23 eiectus *scripsi:* eıuſ (eı *in rasura*) *V* 25 ſtıpatur *V* 26 ınquıd *V* ΛUDO *V* 27 perculſım *V* 28 euerter& *V* eius *Gelenius:* cıuſ (*emend. man. sec.*) *V* 29 ΛUTUM (e *supra*) *V* letabılı *V* 30 plepſ omneſ *V*

que diuersis mulcandi generibus proterens et conculcans diua-
ricatis pedibus.
9 Cumque eo Dracontius monetae praepositus et Diodorus
quidam, ueluti comes, iniectis per crura funibus simul exani-
mati sunt; ille quod aram in moneta, quam regebat, recens
locatam euertit; alter quod dum aedificandae praeesset eccle-
siae, cirros puerorum licentius detondebat, id quoque ad deo-
10 rum cultum existimans pertinere./ quo non contenta multitudo
inmanis dilaniata cadauera peremptorum camelis inposita uexit
ad litus isdemque subdito igne crematis cineres proiecit in
mare id metuens, *ut* clamabat, ne collectis supremis aedes illis
extruerentur ut reliquis, qui deuiare a religione conpulsi per-
tulere cruciabiles poenas, ad usque gloriosam mortem inteme-
rata fide progressi, et nunc martyres appellantur.

Poterantque miserandi homines ad crudele supplicium ducti
christianorum adiumento defendi, ni Georgii odio omnes in-
11 discrete flagrabant. hoc comperto imperator ad uindicandum
facinus nefandum erectus, iamque expetiturus poenas a noxiis
ultimas, mitigatus est lenientibus proximis, missoque edicto acri
oratione scelus detestabatur admissum, minatus extrema, si
deinde temptatum fuerit aliquid quod iustitia uetet et leges.

12 Inter haec expeditionem parans in Persas, quam dudum
animi robore conceperat celso, ad ultionem praeteritorum ue-
hementer elatus est, sciens et audiens gentem asperrimam per
sexaginta ferme annos inussisse orienti caedum et direptionum
monumenta saeuissima, ad internitionem exercitibus nostris
2 saepe deletis./ urebatur autem bellandi gemino desiderio, primo
quod inpatiens otii lituos somniabat et proelia, dein quod in
aetatis flore primaeuo obiectus efferatarum gentium armis, reca-
lentibus etiam tum regum precibus et regalium, qui uinci ma-
gis posse quam supplices manus tendere credebantur, orna-

---

5 eram (a *sup.*) ın monıta *V* 9 cad(au *sup.*)er⟨a⟩ (*in rasura fuit* p) *V* 10 latuſ *V*
11 ut *om. V, add. Gelenius* ſuppraemıſ ſaedeſ *V* 12 qui *Gelenius:*
que *V* 13 cruabıleſ (ci *sup.*) *V* glorıoſum *V'* 15 mıſerendı (a *sup.*) homınıſ *V*
16 geogı (r *sup.*) *V* 18 expertıturuſ *V* 19 ultemaſ *V'* lenıentıbuſ (i *sup.*) *V*
21 ıuſtıtıam *V* 22 expedıtıone *V* p⟨a⟩rſaſ *V* 23 concıperat *V*
25 ſexangınta *V* ınuſıſſe *V* 26 ınternıtıonem *sic V* 28 lıtupſ *V'*
29 efferatarum *scripsi:* effetarum *V* armıſ (*puncta add. man. sec.*) reca-
lentıbuſ armıſ *V*

mentis inlustrium gloriarum inserere Parthici cognomentum ardebat.

Quae maximis molibus festinari cernentes obtrectatores 3
desides et maligni, unius corporis permutatione tot cieri turbas intempestiuas indignum et perniciosum esse strepebant, studium omne in differendo procinctu ponentes. et dictitabant his praesentibus, quos audita referre ad imperatorem posse rebantur, eum, ni sedatius ageret, inmodica rerum secundarum prosperitate, uelut luxuriantes ubertate nimia fruges, bonis suis protinus occasurum./ et haec diu multumque agitantes frustra 4
uirum circumlatrabant inmobilem occultis iniuriis, ut Pygmaei uel Thiodamas agrestis homo Lindius Herculem. ille tamen 5
ut maioris praeter ceteros spiritus, nihilo lentius magnitudinem expeditionis secum commentans in praeparandis congruis operam nauabat enixam.

Hostiarum tamen sanguine plurimo aras crebritate nimia 6
perfundebat, tauros aliquotiens inmolando centenos et innumeros uarii pecoris greges auesque candidas terra quaesitas et mari, adeo ut in dies paene singulos milites carnis distentiore sagina uictitantes incultius, potusque auiditate corrupti, umeris inpositi transeuntium per plateas ex publicis aedibus, ubi uindicandis potius quam concedendis conuiuiis indulgebant, ad sua diuersoria portarentur, Petulantes ante omnes et Celtae, quorum ea tempestate confidentia creuerat ultra modum. au- 7
gebantur autem cerimoniarum ritus inmodice cum inpensarum amplitudine antehac iuusitata et graui et quisque, cum inpraepedite liceret, scientiam uaticinandi professus, iuxta imperitus et docilis, sine fine uel praestitutis ordinibus, oraculorum permittebantur scitari responsa, et extispicia non numquam futura pandentia, oscinumque et auguriorum et omnium fides, si repperiri usquam posset, affectata uarietate quaerebatur. haecque 8

---

1 inluſ | trium *V* glonarám (*emend. man. sec.*) *V* parthicio *V* 4 malıngnı *V'* permutatıonem *V* cıer (*emend. man. sec.*) *V* 6 dıffendo (*emend. man. sec.*) *V* 8 ſitatıuſ *V'* ſedarum *V* 9 luxorıanteſ *V* 10 occaſſurū (*post.* u *ut uid. em. ex* a) 11 pıgmeı *V* 12 lıdıuſ (lı *ut uid. emend. ex* a) herculeı *V* 13 coeteroſ *V* 18 queſıtuſ *V* 19 ſigulof *V* carneſ *V* 20 ſagıta *V* 21 lateaſ *V* 23 ſua dıuerſa orıa — ante *add. V^m* & *om. V'* caeltae *V* 26 ınpraeoedıte *V'* 27 | **lıcere (*fuit* ae) *V* 27 ſatıcınandı *V*

dum ita procedunt more pacis, multorum curiosior Iulianus
nouam consilii uiam ingressus est, uenas fatidicas Castalii re-
cludere cogitans fontis, quem obstruxisse Caesar dicitur Ha-
drianus mole saxorum ingenti, ueritus ne, ut ipse praecinen-
tibus aquis capessendam rem publicam conperit, etiam alii
similia docerentur, ac statim circumhumata corpora statuit ex-
inde transferri eo ritu quo Athenienses insulam purgauerant
Delon.

13 Eodem tempore die undecimo kalendarum Nouembrium
amplissimum Daphnaei Apollinis fanum, quod Epiphanes An-
tiochus rex ille condidit iracundus et saeuus, et simulacrum in
eo Olympiaci Iouis, imitamenti aequiperans magnitudinem, su-
2 bita ui flammarum exustum est. quo tam atroci casu repente
consumpto ad id usque imperatorem ira prouexit ut quaestio-
nes agitari iuberet solito acriores et maiorem ecclesiam Antio-
chiae claudi. suspicabatur enim id christianos egisse stimu-
latos inuidia, quod idem templum inuiti uidebant ambitioso
3 circumdari peristylio. ferebatur autem licet rumore leuissimo
hac ex causa conflagrasse delubrum quod Asclepiades philoso-
phus, cuius in actibus Magnenti meminimus, cum uisendi
gratia Iuliani peregre ad id suburbanum uenisset, deae caele-
stis argenteum breue figmentum, quocumque ibat secum soli-
tus efferre, ante pedes statuit simulacri sublimes, accensisque
cereis ex usu cessit, unde medietate noctis emensa cum nec
adesse quisquam potuit nec iuuare, uolitantes scintillae adhae-
sere materiis uetustissimis, ignesque aridis nutrimentis erecti
omne quidquid contingi potuit, licet *ardua* discretum celsitu-
4 dine concremarunt. eo anno sidere etiam tum instante brumali
aquarum incessit inopia metuenda, ut et riui cassescerent qui-
dam et fontes antehac aquarum copiosis pulsibus abundantes,

---

2 nouam *om V'* caſtralı *V* redudere *V'* 4 molıſ *V* prae-
cınnentıbuſ *V* 5 capaſſendam (e *sup.*) remp̃ *V* alıſ *V* 6 ac statim
Gelenius: adfatus *V* 9 undecımum *V* 10 dafneı appollınıſ *V* epı-
faneſ *V* 11 (con *sup.*) dedıt *V* 12 (ıo)uıſ ſemıtamentı *V* 15 anthıocıae (h *sup.*) *V*
18 *ante* perıſt. *del.* darı *in V* 19 haec *V* delublum *V'* 20 eum *V*
21 uenıſſe *V* 24 uſucceſſıt *V* 25 adeſere *V* 27 contıgnı *V* ardua
om. V, add. Gelenius 28 Eo* (*uid. fuisse* t) *V* etıam dum *V* 29 ut & |
ırı uıcaſſe ſoerent quıdã *V* (cassescerent *Hauptius*)

sed in integrum postea restituti sunt. et quarto nonas De- 5
cembres, uergente se in uesperam die, reliqua Nicomedia con-
lapsa est terrae motu, itidemque Nicaeae portio non mediocris.
Quae tam etsi maestitiam sollicito incuterent principi, re- 14
sidua tamen non contemnebat urgentia dum pugnandi tempus
ei ueniret optatum. inter praecipua tamen et seria illud agere
superfluum uidebatur, quod, nulla probabili ratione suscepta,
popularitatis amore uilitati studebat uenalium rerum, quae non
numquam secus quam conuenit ordinata inopiam gignere solet
et famem. / et Antiochensi ordine id tunc fieri, cum ille iu- 2
beret, non posse aperte monstrante nusquam a proposito de-
clinabat, Galli similis fratris licet incruentus. quocirca in eos
deinceps saeuiens ut obtrectatores et contumaces uolumen con-
posuit inuectiuum, quod Antiochense uel Misopogonem appel-
lauit, probra ciuitatis infensa meta enumerans addensque ueri-
tati conplura, post quae multa in se facete dicta conperiens,
coactus dissimulare pro tempore, ira sufflabatur interna. / ride- 3
batur enim ut Cercops, homo breuis, humeros extentans an-
gustos et barbam prae se ferens hircinam, grandiaque incedens
tamquam Oti frater et Ephialtis, quorum proceritatem Home-
rus in inmensum tollit, itidemque uictimarius pro sacricola di-
cebatur ad crebritatem hostiarum alludentibus multis, et cul-
pabatur hinc oportune, cum ostentationis gratia uehens licenter
pro sacerdotibus sacra, stipatusque mulierculis laetabatur. et
quamquam his paribusque de causis indignaretur, tacens tamen
motumque in animi retinens potestate sollemnia celebrabat.
Denique praestituto feriarum die Casium montem ascendit 4
nemorosum et tereti ambitu in sublime porrectum, unde se-
cundis galliciniis uidetur primo solis exortus. cumque Ioui
faceret rem diuinam, repente conspexit quendam humi pro-

1 quarto nonas *Gelenius:* quartum *V* 2 se in *scripsi:* in se *V* reliqua (nicome)diae *V* 3 terra *V'* nicea (*emend. man. sec.*) *V* 6 ageret *V* 7 nullo *V* 8 pupularitatis *V* uilitatis *V* studebat *em. in* studebant *V* 10 anthiocensi *V* 14 miso pagonē *V* 15 mente *Gelenius:* meta *V* enumerans *scripsi:* innumerans *V* 17 internan. Delatur *V* 19 augustis *V* hircinam *V* incidens *V* 20 fr(**&i)fialtis *V* homurus (*emend. man. sec.*) *V* 21 marius uicti *V* sacricula *V* 22 aludentib; *V* 23 inc *V* 24 mu | herculi *V* 27 Dniq; *V* cassium *V* 28 am *V* 29 uidentur *V*

stratum, supplici uoce uitam precantem et ueniam. interro-
gantique ei qui esset, responsum est praesidalem esse Theo-
dotum Hierapolitanum, *qui* profectum a ciuitate sua Constantium
inter honoratos deducens adulando deformiter tamquam futu-
rum sine dubietate uictorem, orabat lacrimas fingens et gemi-
tum ut Iuliani ad eos mitteret caput perduellis ingrati, specie
5 illa, qua Magnenti circumlatum meminerat membrum/ quibus
auditis 'accepi' inquit, olim 'hoc dictum' imperator 'relatione
multorum, sed abi securus ad lares, exutus omni metu clemen-
tia principis, qui ut prudens definiuit inimicorum minuere
numerum augereque amicorum sponte sua contendit ac libens.'

6 Exin sacrorum perfecto ritu digresso, offeruntur rectoris
Aegypti scripta, Apim bouem operosa quaesitum industria tamen
post tempus inueniri potuisse firmantis, quod ut earum regio-
num existimant incolae faustum et ubertatem frugum diuersa-
que indicat bona.

7 Super qua re pauca conueniet expediri. inter animalia
antiquis obseruationibus consecrata Mneuis et Apis sunt no-
tiora: Mneuis soli sacratur, super quo nihil dicitur memorabile;
sequens lunae. est enim Apis bos diuersis genitalium notarum
figuris expressus, maximeque omnium corniculantis lunae specie
latere dextro insignis, qui cum post uiuendi spatium praestitu-
tum sacro fonte inmersus e uita abierit — nec enim ultra eum
trahere licet aetatem quam secreta librorum praescribit auctori-
tas mysticorum — necatur *eadem* hora et bos femina, *quae ei* in-
uenta cum notis certis offertur, quo perempto alter cum pu-
blico quaeritur luctu, et si omnibus signis consummatus repe-
riri potuerit, ducitur Memphim, urbem frequentem praesentiaque
8 numinis Aesculapii claram. cumque initiante antistitum nu-

---

1 ınterrogatıque *V* 2 p̃sıdale *V* 3 qui *om. V, add. Gelenius* con-
ſtatuũ *V* 6 ut *Gelenius:* & *V* metteret *V* 7 quã agnentı *V*
8 ınquıd *V* relatıonẽ *V* 9 at *V* exıtuſ (*emend. man. sec.*) *V* dıetč
(*sed* dı *incertum est*) *V* 10 ınuere (*emend. man. sec.*) *V* 12 ſacrorum
Gelenius: uectorum *V* rectoreſ *V* 14 fırmanteſ *V* 15 exaeſtıman *V*
16 ındıcant *V* 18 obſeruatıob; *V* neumıſ *V* 19 neuuıſ *V* 21 cornı-
culanteſ *V* 22 laterı *V* textro *V* 24 trahere lae& a(e)tẽ quaem *V*
25 eadem hora et *Valesius:* horago areı *V* quae ei *add. Salmasius*
26 obffertur *V* 27 repperı *V* 28 dıcıtur memfım urbem p̃ | ſentıã
plentıa homınıſeſcula pıſ clarã *V*

mero centum, inductus in thalamum esse coeperit sacer, coniecturis apertis signa rerum futurarum dicitur demonstrare et adeuntes quosdam indiciis auerti uidetur obliquis, ut offerentem cibum aliquando Germanicum Caesarem, sicut lectum est, auersatus portenderat paulo post euentura.

Strictim itaque, quoniam tempus uidetur hoc flagitare, res **15**
Aegyptiacae tangantur, quarum notitiam in actibus Hadriani
et Seueri principum digessimus late, uisa pleraque narrantes.
Aegyptiam gentem omnium uetustissimam, nisi quod super an- 2
tiquitate certat cum Scythis, a meridiali latere Syrtes maiores et Phycus promontorium et Borion et Garamantes nationesque uariae claudunt, qua orientem e regione prospicit, Elephantinen et Meroen urbes Aethiopum et Catadupos rubrumque pelagus et Scenitas praetenditur Arabas, quos Sarracenos nunc appellamus, septentrioni opposita terrarum situ cohaeret inmenso, unde exordium Asia Syriarumque prouinciae sumunt, a uespera Issiaco disiungitur mari, quod quidam nominauere Parthenium.

Pauca itaque super beniuolo omnium flumine Nilo, quem 3
Aegyptum Homerus appellat, praestringi conueniet, mox osten-
dendis aliis, quae sunt in his regionibus admiranda. origines 4
fontium Nili, ut mihi quidem uideri solet, sicut adhuc factum est, posterae quoque ignorabunt aetates. uerum quoniam fabulantes poetae uariantesque geographi in diuersa latentem notitiam scindunt, opiniones eorum ueritati confines, ut arbitror,
expediam paucis. adfirmant aliqui physicorum in subiectis 5
septentrioni spatiis, cum hiemes frigidae cuncta constringunt, magnitudines niuium congelascere, easque postea ui flagrantis sideris resolutas, fluxis umoribus nubes efficere grauidas, quae in meridianam plagam etesiis flantibus pulsae, expressaeque

---

1 centē V 2 ſiuna (*superscr.* ſigna) V 6 uid&u (*superscr.* r) V 7 aegyptiaę** (*superscr.* c) (*uid. fuisse* ae) V noti**tiā V 8 digreſſimuſ V 9 Aegyptum V antequitate (*superscr.* i) V 10 ſcytiſ̄ V 11 fucuſ V garumanteſ (*superscr.* a) (*emend. man. sec.*) V 12 elaefantinen V 13 &hiopuſ (*superscr.* a) V 15 apellamuſ V ſeptentrioniſ V 17 iſiaco V 19 beniuolo (*superscr.* c) (*emend. man. sec.*) V omnium flumine nilo *add.* V^m 20 homineſ V' 21 origini V 22 fortium V' 23 ignorabànt V 24 geografi V 25 ſcindit oppinioniſ V 26 fyſicorū V 27 ſeptentrioniſ V hiemiſ V 28 niū *emend. in* niui (*superscr.* um) V congeluere V 29 effecere V 30 merianam (*superscr.* di) V

6 tepore nimio incrementa ubertim suggerere Nilo creduntur. ex
Aethiopicis imbribus, qui abundantes in tractibus illis per
aestus torridos cadere memorantur, exundationes eius erigi
anni temporibus adserunt alii praestitutis, quod utrumque dis-
sonare uidetur a ueritate. imbres enim apud Aethiopas aut
numquam aut per interualla temporum longa cadere memo-
7 rantur. opinio est celebrior alia, quod spirantibus prodromis,
perque dies quadraginta et quinque etesiarum continuis flati-
bus repellentibus eius meatum, uelocitate cohibita, superfusis
fluctibus intumescit, et reluctante spiritu controuerso adulescens
in maius, hinc ui reuerberante uentorum, inde urgente cursu
uenarum perennium, progrediens in sublime tegit omnia, et
humo suppressa per supina camporum speciem exhibet maris.
8 rex autem Iuba Punicorum confisus textu librorum a monte
quodam oriri eum exponit, qui situs in Mauritania despectat
Oceanum, hisque indiciis hoc proditum ait, quod pisces et her-
9 bae et beluae similes per eas paludes gignuntur. Aethiopiae
autem partes praetermeans Nilus nominum diuersitate decursa,
quae ei orbem peragranti nationes indidere conplures, aestuans
inundatione ditissima ad cataractas [id est praeruptos scopulos]
uenit, e quibus praecipitans ruit potius quam fluit, unde Atos
olim accolas usu aurium fragore adsiduo deminuto necessitas
10 uertere solum ad quietiora coegit. exinde lenius means per
ostia septem, quorum singula perpetuorum amnium usum et
faciem praebent, nullis per Aegyptum aquis externis adiutus
eiectatur. et praeter amnis plurimos ex alueo deriuatos au-
ctore, cadentesque in suppares eius, septem nauigabiles sunt et
undosi, quibus subiecta uocabula ueteres indiderunt: Heracleo-
ticus Sebennyticus Bolbiticus Pathmiticus Mendesius Taniticus
11 et Pelusiacus. oriens autem inde, ut dictum est, propellitur

---

1 tẽpore (~ *a man. 3 del.*) *V* suggere[re] *V* 2 qua ludantes *V* 3 exundantiones *V* 6 non numquam *V* 8 &siarum (*emend. man. 3*) *V* 10 intumescunt *V* adolescens *V* 12 sublimem *V* 13 humos oppressa *V* 15 mori | ri *V* exponit⟨ur⟩ (*emend. man. sec.*) *V* 17 gignunt — praeterme *V*[m], ans *V* 18 decussaque & orbem *V* 19 etans *V* 20 cataracias *in* cataractas *a man. sec. emend. in V* *glossam sustulit Reinesius* 21 Aetos *coni. Wesselingius* 23 ad quietiora *Valesius:* atque diciora *V* 24 hostia *V* 26 electatur *V* derium ocauctore *V* 27 Optem nauigauiles *V* 28 u&res indideron heradeoticus *V* 29 bucente pathmiticus *V* tan&icus *V*

e paludibus ad usque cataractas insulasque efficit plures, qua-
rum aliquae ita porrectis aquis dicuntur extentae ut singulas
aegre tertio die relinquat. inter quas duae sunt clarae Meroe 12
et Delta, a triquetrae litterae forma hoc uocabulo signatius ap-
pellata. cum autem sol per Cancri sidus coeperit uehi, au-
gescens ad usque transitum eius in Libram, diebusque centum
sublatius fluens minuitur postea et mitigatis ponderibus aqua-
rum nauibus antea peruios equitabiles campos ostendit. abunde 13
itaque luxurians ita est noxius ut infructuosus, si uenerit par-
cior: gurgitum enim nimietate umectans diutius terras cultu-
ras moratur agrorum, paruitate autem minatur steriles segetes.
eumque nemo aliquando extolli cubitis altius sedecim posses-
sor optauit. et si inciderit moderatius, aliquotiens iactae se-
mentes in liquorem pinguis cespitis cum augmento fere
septuagesimo renascuntur, solusque fluminum auras nullas in-
spirat.

Exuberat Aegyptus etiam pecudibus multis, inter quas 14
terrestres sunt et aquatiles. aliae quae humi et in humoribus
uiuunt unde ἀμφίβιοι nominantur. et in aridis quidem ca-
preoli uescuntur et bubali et spinturnicia omni deformitate
ridicula, aliaque monstra quae numerare non refert.

Inter aquatiles autem bestias crocodilus ubique per eos 15
tractus abundat, exitiale quadrupes malum, adsuetum elemen-
tis ambobus, lingua carens, maxillam superiorem commouens
solum, ordine dentium pectinato, perniciosis morsibus, quid-
quid contigerit pertinaciter petens, per oua edens fetus anse-
rinis similia. utque armatus est unguibus, si haberet etiam 16

---

2 porrectuſ *V* 3 quiſ *V* mero*e (*uid. fuisse* r) *V* 4 *delta (*uid. fuisse* i) *V* tri quae&re *V* 5 haugeſcenſ auuſque *V* 6 inlibrã die | buſque tranſi | tum eiuſ *inter* eiuſ *et* incentěm ſublatiuſ fluenſ *add.* V^m 7 poſita *V* 8 peruiuſ *V* 9 uerit (ne) paucior (r) *V* 12 cumque *V* poſ-ſeſſorum *V* 13 moueratiuſ aliquontienſ *V* 14 liquorem *Gardthausenus:* loquore *V* fruere ſeptugeſſimo *V* 15 fluominum *V* 17 ter *post* quaſ *del. in V* 19 uidebunt *V* amfiboe *V* 20 bubali *codex regius:* bucali *V* ſpinturnicia *Salmasius exerc. Plin. p.* 267 *b D:* piſturnicia *V* 22 aqualiti (ti ef) *V* 23 habunda (t) (*emend. man. sec.*) *V* exitialo *V* maium *V* 25 solum *Gardthausenus:* ſalam (o) *V* pectinaco pernitioſiſ moribuſ *V* 26 per | oucdenſ uetuſ (f) anſere niſ *V*

pollices, ad euertendas quoque naues sufficeret uiribus magnis:
ad cubitorum enim longitudinem octodecim interdum extentus,
noctibus quiescens per undas, diebus humi uesciturc onfidentia
cutis, quam ita ualidam gerit ut eius terga cataphracta uix
17 tormentorum ictibus perforentur. et saeuientes semper eaedem
ferae quasi pacto foedere quodam castrensi per septem caeri-
moniosos dies mitescunt ab omni saeuitia desciscentes, quibus
18 sacerdotes Memphi natales celebrant Nili. praeter eos autem
qui fortuita pereunt morte, alii dirumpuntur suffossis aluis
mollibus serratis ferarum dorsualibus cristis, quas delphinis si-
miles nutrit fluuius ante dictus, alii exitio intereunt tali.
19 trochilus auicula breuis dum escarum minutias captat, circa
cubantem feram uolitans blande, genasque eius inritatius titil-
lando peruenit ad usque ipsam uiciniam gutturis. quod factum
contuens enhydrus ichneumonis genus oris aditum penetrat
alite praeuia patefactum et populato uentre, uitalibus dilanci-
20 natis erumpit. audax tamen crocodilus monstrum fugacibus;
ubi audacem senserit, timidissimum, et in terra acutius cer-
nens, per quattuor menses hibernos nullo uesci dicitur cibo.
21 Hippopotami quoque generantur in illis partibus ultra
animalia cuncta ratione carentia sagacissimi, ad speciem equo-
rum bifidas *habentes ungulas* caudasque breues, quorum soller-
22 tiae duo interim ostendere documenta sufficiet. inter arundi-
nes celsas et squalentes nimia densitate haec belua cubilibus
positis, otium peruigili studio circumspectat, laxataque copia ad

---

1 naueo (*em. man.* 3) ſufficeret (*emend. man. sec.*) *V* 2 octodecim *Accursius:* ecdecem *V* 3 uituperatur *V*, uescitur *Gelenius*, uersatur *coniecit Salmasius exercit. Plin. p.* 314 *b A*, uenatur *Gronouius* 4 gerat *V* tergora — perforetur *coniecit Salmasius* catafracta *V* 5 ſaeuenıentıſ *V* eademfere *V* 6 cırımo | nıoſoſ *V* 7 ſaeuıſıa (*emend. man. sec.*) *V* 8 memfı *V* 9 alui *coniecit Salmasius exercit. Plin. p.* 317 *b D* 10 serratis *Gardthausenus:* ſertıſ (*em. man.* 3) *V* cristis *Salmasius:* cruſſıſ *V* uel fınıſ (*em. man. sec.*) *V* 11 exıtıenter eunt *V* 12 Trocıuluſ *V* 13 cubantem (*emend. man. sec.*) *V* tıtıllandı *V* 15 enhydruſ *Salmasius exercit. Plin.* 316 *b D:* hydruſ *V* hıcheumonıſ *V* 16 uentre *V* 17 crocotıluſ *V'* 18 dımıdıſſımum *V* acuıuıſ *V* 19 hıdornoſ *V* 20 Hıp | propotamı *V* 21 ſpecıem *V* 22 bıfıdbſ *V* habenteſ ungulaſ *om. V*, *add. Gelenius* 23 oſtendere (*emend. man. sec.*) *V* arundınıſ *V* 24 et *Gelenius:* aut *V* 24 *et* 259, 4 nemıa *v* uelba belua (*em. man.* 3) cubılıbuſ *V* 25 laxatque *V*

segetes depascendas egreditur. cumque iam coeperit redire
distenta, auersis uestigiis distinguit tramites multos, ne unius
plani itineris lineas insidiatores secuti repertum sine difficul-
tate confodiant. item cum auiditate nimia extuberato uentre 23
pigrescit, super calamos recens exsectos femora conuoluit et
crura, ut pedibus uulneratis cruor egestus sagina distentum
faciat leuem, et partes saucias caeno oblinit quam diu in ci-
catrices conueniant plagae. has mostruosas antehac raritate 24
in beluis in aedilitate Scauri uidit Romanus populus primitus,
patris illius Scauri, quem defendens Tullius imperat Sardis ut
de familia nobili ipsi quoque cum orbis terrarum auctoritate
sentirent, et per aetates exinde plures saepe huc ducti nunc
inueniri nusquam possunt, ut coniectantes regionum incolae
dicunt, insectantis multitudinis taedio ad Blemmyas migrasse
conpulsi.

Inter Aegyptias alites, quarum uarietas nullo conprehendi 25
numero potest, ibis sacra est et amabilis et innocua ideo quod
nidulis suis ad cibum suggerens oua serpentum, efficit ut rare-
scant mortiferae pestes absumptae. occurrunt eaedem uolu- 26
cres pinnatis agminibus anguium, qui ex Arabicis emergunt
paludibus uenena malignantes, eosque antequam finibus suis
excedunt, proeliis superatos aeriis uorant, quas aues per rostra
edere fetus accepimus. serpentes quoque Aegyptus alit innu- 27
meras, ultra omnem perniciem saeuientes, basiliscos et amphis-
baenas et scytalas et acontias et dipsadas et uiperas aliasque
conplures, quas omnes magnitudine et decore aspis facile su-
pereminens, numquam sponte sua fluenta egreditur Nili.

Multa in illis tractibus pretium est operae maximum 28
cernere. e quibus pauca conueniet explicari. templa ubique
molibus magnis exstructa. *pyramides* ad miracula septem

5 calamo crefcenf *V* femore *V* 6 rura *V* egeftuf. IN adeftem-tum *V* 7 partes *Gardthausenus:* paref *V*, carnes *Gelenius* 8 moftruofaf *sic V* 9 edebılıtate (*emend. man. sec.*) *V* 11 quo locũ orbıf *V* 13 ınuenıte *V* 14 ınfectaf *V* be(m)maf *V* 16 IN *V* conprehenfı numero poteft *V* 18 fuggererenf qua ferpentum *V* ranfcant *V* 19 p&ef *V* eadem *V* 20 mergunt *V* 22 proclıf *V* aerıf *V* 24 & ıam fız-bemnaf 25 aconcıaf *V* 27 ∗gredıtur (*fuit* f) nılı .... | multa *V* 28 trantıb; *V* maxıma *V* 29 cernere e *Hauptius:* aeger ne *V* 30 mobılıb; *V* pyramıdef *om. V, add. Gelenius*

prouectae, quarum diuturnas surgendi difficultates scriptor Herodotus docet, ultra omnem omnino altitudinem, quae humana manu confici potest, erectae sunt turres, ab imo latissimae in
29 summitates acutissimas desinentes. quae figura apud geometras ideo sic appellatur quod ad ignis speciem, *τοῦ πυρὸς* ut nos dicimus, extenuatur in conum. quarum magnitudo quoniam in celsitudinem nimiam scandens gracilescit paulatim, umbras quoque mechanica ratione consumit.

30 Sunt et syringes subterranei quidam et flexuosi secessus, quos, ut fertur, periti rituum uetustorum aduentare diluuium praescii, metuentesque ne cerimoniarum oblitteraretur memoria, penitus operosis digestos fodinis per loca diuersa struxerunt, et excisis parietibus uolucrum ferarumque genera multa sculpserunt, et animalium species innumeras illas, quas hierographicas litteras appellarunt.

31 Dein Syene, in qua solstitio tempore, quo sol aestiuum cursum extendit, recta omnia ambientes radii excedere ipsis corporibus umbras non sinunt. inde *si* stipitem quisquam fixerit rectum uel hominem aut arborem uiderit stantem, circa lineamentorum ipsas extremitates contemplabitur umbras absumi, sicut apud Meroen Aethiopiae partem aequinoctiali circulo proximam dicitur euenire, ubi per nonaginta dies umbrae nostris in contrarium cadunt, unde Antiscios eius incolas uocant.
32 quae quoniam miracula multa sunt opusculi nostri propositum excedentia, ad ingenia celsa reiciamus, pauca super prouinciis narraturi.

16 Tres prouincias Aegyptus fertur habuisse temporibus priscis, Aegyptum ipsam et Thebaidam et Libyam, quibus duas adiecit posteritas, ab Aegypto Augustamnicam et Pentapolim a Libya sicciore dissociatam.

2 Igitur Thebais multas inter urbes clariores aliis Hermo-

---

1 difficultat[sc t] ruptor (*emend. man. sec.*) *V* 2 nominum *V* humana manu *Lindenbrogius:* humanıſ *V* 3 te[u]rreſ *V* [ı]mo *V* 4 aput[d] *V* 5 tu pyroſ *V* 7 gracılıocıt *V* 9 ſıryngeſ *V* 14 etiam alieni species innumeras mundi *coniecit Gardthausenus* illas *scripsi:* multaſ *V* hıerograficaſ *V* 15 appellarunt .... | De[ſı]ın ene *V* 16 solstitio *deleuit Wagnerus* auſtıuum *V* 18 corporıſ uſumbraſ *V* ſı *om. V, add. Gelenius* 20 adſumı *V* 21 apu[d] *V* 23 noſtrae [ı]contrarıum *V* 27 aegy[p]gtuſ *V* 28 lıbı | am *V* 30 dıſſoratam *V*

polim habet et Copton et Antinou, quam Hadrianus in hono-
rem ephebi condidit sui: apud hecatompylos enim Thebas
magnorum . . . .
In Augustamnica Pelusium est oppidum nobile, quod Pe- 3
leus Achillis pater dicitur condidisse, lustrari deorum monitu
iussus in lacu, qui eiusdem ciuitatis adluit moenia, cum post
interfectum fratrem nomine Phocum horrendis furiarum ima-
ginibus raptaretur, et Cassium, ubi Pompei sepulchrum est
Magni, et Ostracine et Rhinocolura.
In Pentapoli Libya Cyrene est posita, urbs antiqua set 4
deserta, quam Spartanus condidit Battus, et Ptolomais et Ar-
sinoe eademque Teuchira et Darnis et Berenice, quas Hespe-
ridas appellant. in sicciore uero Libye Paraetonion et Chae- 5
recla et Neapolis inter municipia pauca et breuia.
Aegyptus ipsa, quae iam inde, uti Romano imperio iuncta 6
est regio, regitur a praefectis, exceptis minoribus multis, Ath-
ribi et Oxyryncho et Thmui et Memphi maximis urbibus nitet.
Alexandria enim uertex omnium est ciuitatum, quam multa 7
nobilitant et magnificentia conditoris altissimi et architecti sol-
lertia Dinocratis, qui creta ad momentum parum reperta om-
nes ambitus lineales farina respersit, quod ciuitatem post haec
alimentorum uberi copia circumfluere fortuito monstrauit. inibi 8
aurae salubriter spirantes, aer tranquillus et clemens atque, ut
periculum docuit per uarias collectum aetates, nullo paene die
incolentes hanc ciuitatem solem serenum non uident. hoc 9
litus cum fallacibus et insidiosis accessibus adfligeret antehac
nauigantes discriminibus plurimis, excogitauit in portu Cleo-
patra turrim excelsam, quae Pharos a loco ipso cognominatur,

1 antinoū (˜ (*add. man. sec. aut* 3) *V* in honore & mantino (*emend. man. sec.*) ieebit (*emend. man. sec.*) condidit *V* (ephebi *Accursius*) ecaton pyloſ *V* 3 *lacunam indicaui* 7 fratrum (*em. man.* 3) *V* focum *V* flenarum *V* 9 rinocorura inter *V* 10 pentapolim *V* curae eſt *V* 11 ptholomaiſ *V* orſinoe (*emend. man. sec.*) *V* 12 &heychira *V* eſpe-ridaſ (*emend. man. sec.*) *V* 13 uiro *V* paretonion *V* chereda *V* 14 neappoliſ *V* 15 inperito *V* 16 regie *coniecit Gronouius*, regio iure *Valesius* 17 ozurinmo *V* timui *V* memfim *V* 19 magnifica *V* al | tiſſimum *V* orchitectuſ (*emend. man. sec.*) *V* 20 dinocrateſ *V* creta *Gardthausenus:* cum *V*, *deinde* ammonumentū | parum repente omneſ am-bituſ *V* 23 aer *Gelenius:* ſaepe *V* 24 Nōllo *V* 28 excelſaſ *V'* faroſ *V*

praelucendi nauibus nocturna suggerens ministeria, cum quon-
dam ex Parthenio pelago uenientes aut Libyco, per pandas
oras et patulas, montium nullas speculas uel collium signa cer-
nentes, harenarum inlisae glutinosae mollitiae frangerentur.
10 haec eadem regina heptastadium sicut uix credenda celeritate
ita magnitudine mira construxit ob causam notam et necessa-
riam. insula Pharos, ubi Protea cum phocarum gregibus di-
uersatum Homerus fabulatur inflatius, a ciuitatis litore mille
11 passibus disparata Rhodiorum erat obnoxia uectigali. quod
cum in die quodam nimium quantum petituri uenissent,
femina callida semper in fraudes, sollemnium specie feriarum
isdem publicanis secum ad suburbana perductis, opus iusserat
inrequietis laboribus consummari, et septem diebus totidem
stadia molibus iactis in mare, solo propinquanti terrae sunt
uindicata. quo cum uehiculo ingressa errare ait Rhodios in-
sularum non continentis portorium flagitantes.
12 His accedunt altis sufflata fastigiis templa. inter quae
eminet Serapeum, quod licet minuatur exilitate uerborum,
atriis tamen columnariis amplissimis et spirantibus signorum
figmentis et reliqua operum multitudine ita est exornatum ut
post Capitolium, quo se uenerabilis Roma in aeternum ad-
13 tollit, nihil orbis terrarum ambitiosius cernat. in quo byblio-
thecae fuerunt inaestimabiles: et loquitur monumentorum uete-
rum concinens fides septingenta uoluminum milia, Ptolomaeis
regibus uigiliis intentis conposita bello Alexandrino, dum di-
ripitur ciuitas sub dictatore Caesare, conflagrasse.
14 Canopus inde duodecimo disiungitur lapide, quem, ut
priscae memoriae tradunt, Menelai gubernator sepultus ibi
cognominauit. hactenus inpendio locus et diuersoriis laetis
extructus, auris et salutari temperamento perflabilis, ita ut extra

---

2 parthenio (etonio superscr.) (*emend. man. sec.*) *V* lybico *V* 3 & fatum laſ *V* ſpeculaſ .... | uel *V* 4 ınſelae *V* 5 eptaſtadıum *V* caelae$\overset{\text{r}}{\text{p}}$itate (*emend. man. sec.*) *V* 6 ne*ceſſarıam *V* 7 faroſ ubı praeea *V* foca-rum *V* 9 rodıorum (*emend. man. sec.*) *V* 10 quıdam *V* 11 ſpere *V* 15 uındıcate quocumque *V* ıngreſſa erat rodıoſ *cett om.* *V* 16 contı-nenteſ *V* 17 acc$\overset{\text{e}}{\text{i}}$dunt (*em. man.* 3) *V* ſufflata *V et Gelenius:* ſublata *uulgo* 18 emın$\overset{\text{e}}{\text{a}}$t ſerap$\overset{\text{a}}{\text{e}}$eum (*em. man.* 3) *V* 19 columnarıſ *V* 22 quod *V*, quo *sequente lacuna trium litterarum Gelenius* 24 ptholo-maeıſ *V* 27 Canopus *Gelenius:* Canıſiuſ *V* 28 Menelai *Gelenius:* me *V*

mundum nostrum morari se quisquam arbitretur in illis tractibus agens, cum saepe aprico spiritu inmurmurantes audierit uentos.

Sed Alexandria ipsa non sensim, ut aliae urbes, sed inter 15
initia prima aucta per spatiosos ambitus, internisque seditionibus diu aspere fatigata, ad ultimum multis post annis Aureliano imperium agente, ciuilibus iurgiis ad certamina interniciua prolapsis dirutisque moenibus amisit regionum maximam partem, quae Bruchion appellabatur, diuturnum praestantium hominum domicilium. unde Aristarchus grammaticae rei do- 16
nis excellens, et Herodianus artium minutissimus sciscitator, et Saccas Ammonius Plotini magister, aliique plurimi scriptores multorum in litteris nobilium studiorum, inter quos Chalcenterus eminuit Didymus, multiplicis scientiae copia memorabilis, qui in illis sex libris ubi non numquam inperfecte Tullium reprehendit sillographos imitatus scriptores maledicos, iudicio doctarum aurium incusatur ut inmania frementem leonem putidulis uocibus canis catulus longius circumlatrans. et quam- 17
quam ueteres cum his, quorum memini floruere conplures, tamen ne nunc quidem in eadem urbe doctrinae uariae silent; nam et disciplinarum magistri quodam modo spirant et nudatur ibi geometrico radio quidquid reconditum latet, nondumque apud eos penitus exaruit musica, nec harmonica conticuit et recalet apud quosdam adhuc licet raros consideratio mundani motus et siderum, doctique sunt numeros haud pauci, super his scientiam callent quae fatorum uias ostendit. medicinae 18
autem, cuius in hac uita nostra nec parca nec sobria desiderantur adminicula crebra, ita studia augentur in dies ut, licet opus ipsum redoleat, pro omni tamen experimento sufficiat

---

7 ınternıcıua *sic V* 10 arıſtharchuſ *V* domıſ *V*, doctrinis *Gelenius* 11 ſcıſcıtutor (*emend. man. sec.*) *V* 12 amonıuſ *V* plotınıı *V* plurımıſ *V* 13 chalcenteıruſ *ut uid. V'* 14 copia *Hauptius:* coptı *V*, coepti *Gelenius*, cumprime *coniecit Hertzius*, captu *Gruterus*, scriptis *Valesius* 16 ſıllograuoſ *V* maleedıeoſ ıudıcıa doctorū *V* 18 putidulis *Gelenius:* pıtredulıſ *V* canis *Ianus Vlitius ad Nemesiani Cynegeticon* 174: canuſ *V*, catus *coniecit Ernestius* 19 floluere *ut uid. V'* 23 paenıtuſ *V* armonıa *V* 24 adhunc *V* raros *Valesius:* atroſ *V* 25 doctıſque *V* numeros haud *Valesius:* aut numero *V* 26 hı *V* 28 ſtadıa (*emend. man. sec.*) *V*

medico ad commendandam artis auctoritatem, *si* Alexandriae
19 se dixerit eruditum. et haec quidem hactenus. sed *si* intel-
legendi diuini editionem multiplicem et praesensionum origi-
nem mente uegeta quisquam uoluerit replicare, per mundum
omnem inueniet mathemata huius modi ab Aegypto circum-
20 lata. *hic* primum homines longe ante alios ad uaria religio-
num incunabula, ut dicitur, peruenerunt et initia prima sa-
21 crorum caute tuentur condita scriptis arcanis. hac institutus
prudentia Pythagoras colens secretius deos, quicquid dixit aut
uoluit auctoritatem esse instituit ratam, et femur suum aureum
apud Olympiam saepe monstrabat, et cum aquila conloquens
22 subinde uisebatur. hinc Anaxagoras lapides e caelo lapsuros
et putealem limum contrectans tremores futuros praedixerat
terrae. et Solon sententiis adiutus Aegypti sacerdotum, latis
iusto moderamine legibus Romano quoque iuri maximum ad-
didit firmamentum. ex his fontibus per sublimia gradiens ser-
monum amplitudine Iouis aemulus Platon uisa Aegypto mili-
tauit sapientia gloriosa.

23 Homines autem Aegyptii plerique subfusculi sunt et atrati,
magisque maestiores, gracilenti et aridi, ad singulos motus ex-
candescentes, controuersi et reposcones acerrimi. erubescit apud
eos siqui non infitiando tributa, plurimas in corpore uibices
ostendat. et nulla tormentorum uis inueniri adhuc potuit quae
obdurato illius tractus latroni inuito elicere potuit ut nomen
proprium dicat.

24 Id autem notum est, ut annales ueteres monstrant, quod
Aegyptus omnis sub amicis erat antea regibus, sed superatis
apud Actium bello nauali Antonio et Cleopatra, prouinciae
nomen accepit ab Octauiano Augusto possessa. aridiorem Li-

---

1 ſı *om. V, add. Gelenius* 2 ſı *om. V, add. Gelenius* 3 praeſenſıoonum *V* orıgıne *V* 4 replıcata *V* 5 ınuenı .... a huıuſ modı *ceteris omissis V* 6 hıc *om. V, add. Gelenius* $\overset{n}{a}$te *V* 7 $\overset{ut}{\&}$ (*emend. man. sec.*) *V* 8 ſcriptis *codex Fauchetii:* ſcrıbuſ *V* 14 letıſ *V* 17 Platon *Valesius:* non *V* 18 glorıoſo *V* 19 ſuſſıcılı *V* 20 gra$\overset{c}{t}$ılemnıtı *V, deinde* ut *V'* 21 eru*beſcıt (*fuit* n) *V* 22 ınfıcı*endo (*fuit* a) *V* 22 uıuaceſ *V* 23 uıſı *V* 24 ^{d}obturato *V* pactuſ latrocını ınuıt$\overset{e}{o}$e | lıgere *V* 26 amnaleſ *V* 27 omneſ *V* 28 cle .... ra (ᵒpat *add. man. sec.*) *V* 29 poſſeſa *V*

byam supremo Apionis regis consecuti sumus arbitrio, Cyrenas cum residuis ciuitatibus Libyae Pentapoleos Ptolomaei liberalitate suscepimus. euectus longius ad ordinem remeabo coeptorum.

LIBER XXIII

Haec eo anno — *ut* praetereamus negotiorum minutias — 1
agebantur. Iulianus uero iam ter consul, adscito in collegium trabeae Sallustio praefecto per Gallias, quater ipse amplissimum inierat magistratum, et uidebatur nouum adiunctum esse Augusto priuatum, quod post Diocletianum et Aristobulum nullus
meminerat gestum./ et licet accidentium uarietatem sollicita 2
mente praecipiens multiplicatos expeditionis apparatus flagranti studio perurgeret, diligentiam tamen ubique diuidens imperiique sui memoriam magnitudine operum gestiens propagare, ambitiosum quondam apud Hierosolyma templum, quod post multa et interneciua certamina obsidente Vespasiano posteaque Tito aegre est expugnatum, instaurare sumptibus cogitabat inmodicis, negotiumque maturandum Alypio dederat Antiochensi, qui olim Brittannias curauerat pro praefectis./
cum itaque rei idem fortiter instaret Alypius iuuaretque pro- 3
uinciae rector, metuendi globi flammarum prope fundamenta crebris adsultibus erumpentes fecere locum exustis aliquotiens operantibus inaccessum, hocque modo elemento destinatius repellente cessauit inceptum.

---

1 ſuppraemo *V* consecuti *Gelenius:* conſentı *V* artrıo [bi] *V* cynenaſ [r] (*emend. man. sec.*) con [u] (*emend. man. sec.*) *V* 2 lybıae *V* ptolomeı lıtteralıtate *V* 4 coepto | AMMIANI MARCELLI [XI] RERVM GESTARVM· | EXPLICIT LIBER ·XXII· ‖ haec eo anno *V*
6 ut *om. V, add. Gelenius* 7 atſcıto [d] (*emend. man. sec.*) *V* 9 magıſtratuſ *V'* 10 arıſtobolum *V* 12 multıplıcatoſ (*emend. man. sec.*) *V* 13 dıffıdenſ *V* 15 hıeroſolıma *V* 17 expugnatum *Gelenius:* oppugnatum *V* ſumptımuſ [b] *V* 19 anthıocenſı — brıttanıaſ curauerat *add. V*[m] 22 adſumptıbuſ *V* 23 ınexceſſum hocquo *V* clemento repellante [e] (*emend. man. sec.*) *V* 24 ıncertum *V*

4 Isdem diebus legatos ad se missos ab urbe aeterna clare
natos meritisque probabilis uitae compertos imperator honori-
bus diuersis adfecit. et Apronianum Romae decreuit esse prae-
fectum, Octauianum proconsulem Africae, Venusto uicariam
conmisit Hispaniae, Rufinum Aradium comitem orientis in
5 locum auunculi sui Iuliani recens defuncti prouexit. quibus
ut conuenerat, ordinatis terrebatur omine quodam ut docuit
exitus praesentissimo. Felice enim largitionum comite proflu-
uio sanguinis repente extincto eumque comite Iuliano secuto
uulgus publicos contuens titulos Felicem Iulianum Augustum-
6 que pronuntiabat. praecesserat aliud saeuum. namque Ka-
lendis ipsis ianuariis ascendente eo gradile Genii templum
e sacerdotum consortio quidam ceteris diuturnior nullo pulsante
repente concidit animamque insperato casu efflauit, quod ad-
stantes incertum per inperitiam an adulandi cupiditate memo-
rabant consulum seniori portendi nimirum Sallustio, set ut
apparuit non aetati sed potestati maiori interitum propinquare
7 monstrabat. super his alia quoque minora signa subinde quid
accideret ostendebant. inter ipsa enim exordia procinctus Par-
thici disponendi nuntiatum est Constantinopolim terrae pulsu
uibratam, quod horum periti minus laetum esse pronuntiabant
aliena peruadere molienti rectori. ideoque intempestiuo conatu
desistere suadebant, ita demum haec et similia contemni opor-
tere firmantes, cum inruentibus armis externis lex una sit et
perpetua, salutem omni ratione defendere, nihil remittente ui
mortis. isdem diebus nuntiatum est ei per litteras Romae su-
per hoc bello libros Sibyllae consultos, ut iusserat, imperato-
rem eo anno discedere a limitibus suis aperto prohibuisse re-
sponso.

2 Inter haec tamen legationes gentium plurimarum auxilia
pollicentium, liberaliter susceptae remittebantur, speciosa fidu-
cia principe respondente, nequaquam decere aduenticiis adiu-

---

1 legatıſ *V* ad se *Gelenius:* adıem *V* dare *V* 2 compentoſ *V* 4 uıcarı *V* 7 homıne *V* 8 felıc*e (*fuit* a) *V* 9 extınctum quae comıte *V* 13 e sacordotum consortio quidam *uulgo:* ſacerdotıum conſortıo quıdam e *V* 14 concedıt *V* ınſpırato *V* 18 monstrabat *scripsi:* monſtrabant *V* quid accideret *uulgo:* quod accıderat *V* 22 ın-tempeſtuuo (*emend. man. sec.*) *V* 26 mortis *Lindenbrogius:* morıſ *V* 27 ſıbıllae *V* 30 aegentıum *V* 32 aduentıcuſ *V*

mentis rem uindicari Romanam, cuius opibus foueri conueniret
amicos et socios, si auxilium eos adegeri, necessitas inplorare,
solum Arsacem monuerat Armeniae regem ut collectis copiis 2
ualidis iubenda opperiretur, quo tendere, quid deberet urguere
propere cogniturus. proinde cum primam consultae rationes
copiam praebuissent, rumore praecurso hostiles occupare pro-
perans terras nondum adulto uere, missa per militares nume-
ros expeditionali tessera cunctos transire iussit Euphraten.
quo conperto omnes euolant ex hibernis transmissoque, ut 3
textus docebat scriptorum, dispersi per stationes uarias aduen-
tum principis exspectabant. ipse autem Antiochiam egressu-
rus Heliopoliten quendam Alexandrum Syriacae iuris dictioni
praefecit turbulentum et saeuum, dicebatque non illum me-
ruisse sed Antiochensibus auaris et contumeliosis huius modi
iudicem conuenire. cumque eum profecturum deduceret mul- 4
titudo promiscua, itum felicem reditumque gloriosum exoptans
oransque ut deinde placabilis esset et lenior, nondum ira,
quam ex conpellationibus et probris conceperat, emollita lo-
quebatur asperius se esse eos adserens postea non uisurum.
disposuisse enim aiebat hiemandi gratia per conpendiariam 5
uiam consummato procinctu Tarsum Ciliciae reuersurum, scri-
psisseque ad Memorium praesidem ut in eadem urbe cuncta
sui congrua pararentur. et hoc haud diu postea contigit.
corpus namque eius illuc relatum exequiarum humili pompa
in suburbana sepultum est ut ipse mandarat.

Iamque apricante caelo tertium Nonas maias profectus 6
Hierapolim solitis itineribus uenit. ubi cum introierit ciuitatis
capacissimae portas, sinistra porticus subito lapsa, subter ten-
dentes quinquaginta milites exceptis plurimis uulneratis tig-
norum tegularumque pondere magno conlisit. unde contractis 7
copiis omnibus Mesopotamiam tam propere signa commouit ut
fama de se nulla praeuersa — id enim curatius obseruarat —
inprouisus Assyrios occuparet. denique cum exercitu et Scy-

---

4 operıretur *V* tenderet *V* 7 muſſa *V* 8 eufratem (m *emend. in* n) *V* 9 tranſmıſſaque *V* 10 ſ⟨crı⟩ptorum *V* 14 an | tıoceſıbuſ *V* 16 promıſ quantum felıcem *V* exortanſ *V* 18 concıperat *V* 22 ⟨m⟩emorıum *V* 23 sibi *Gelenius* haut *V* 25 suburbano *Gelenius* ut ıpſe mandarat *add. V*[m] 26 martıaſ *Gelenius* 27 ıtenerıbuſ *V* 28 partaſ *v* 30 con contractıſ *V*

tharum auxiliis Euphrate nauali ponte transmisso uenit ad
Batnas municipium Osdroenae ibique inlaetabile portentum
6 offendit. cum enim calonum frequens multitudo ad suscipien-
dum consuete pabulum prope aceruum palearum stetisset in-
pendio celsum — hoc enim modo per regiones illas tales spe-
cies construuntur — rapientibus multis quassata congeries in-
clinata est parique exitio quinquaginta obruit homines mole
maxima ruinarum.
3 Maestus exinde digressus uenit cursu propero Carras an-
tiquum oppidum, Crassorum et Romani exercitus aerumnis
insigne. unde duae ducentes Persidem uiae regiae distingu-
untur, laeua per Adiabenam et Tigridem, dextra per Assyrios
2 et Euphraten. ibi moratus aliquot dies dum necessaria parat,
et Lunae, quae religiose per eos colitur tractus, ritu locorum
fert sacra, dicitur ante aras nullo arbitrorum admisso occulte
paludamentum purpureum propinquo suo tradidisse Procopio
mandasseque arripere fidentius principatum si se interisse di-
3 dicerit apud Parthos. hic Iuliani quiescentis animus agitatus
insomniis euenturum triste aliquid praesagiebat. quocirca et
ipse et uisorum interpretes praesentia contemplantes, diem se-
cuturum, qui erat quartum decimum Kalendas Aprilis, obser-
uari debere pronuntiabant. uerum ut conpertum est postea,
hac eadem nocte Palatini Apollinis templum praefecturam re-
gente Aproniano in urbe conflagrauit aeterna, ubi, ni multiplex
iuuisset auxilium, etiam Cumana carmina consumpserat magni-
tudo flammarum.
4 Post quae ita digesta, agmina et commeatus omnis generis
disponenti procursatorum aduentu anhelantium etiam tum in-
dicatur equestres hostium turmas uicino limite quodam per-
5 rupto auertisse subito praedas. cuius atrocitate mali perculsus
ilico, ut ante cogitauerat, triginta milia lectorum militum eidem
commisit Procopio iuncto ad parilem potestatem Sebastiano

1 eufraten *V* 2 batnat *ut uid.* *V'* 3 colonum *V* 7 moleſ *V* 8 ruminarum *V* 9 caraſ (*emend. man. sec.*) *V* 10 cum *del. ante* oppidum *V* 12 leua *V* hadiabenam *V* 13 eufraten *V* aliquod *V* 14 ſitu *V* 17 didicent (*emend. man. sec.*) *V* 19 in ſomniſ *V* praeſagebat *V* 20 ſecutum *V* 22 con conpertum *V* 23 haec *V* 24 ne *V* 25 conſumſerat *V* 28 diſponendi perparo cur | ſatorum (*emend. man.* 3) *V* 31 cogitaerat *V* 32 cummiſit *V'*

comite ex duce Aegypti, isdemque praecepit ut intra Tigridem
interim agerent, uigilanter omnia seruaturi nequid inopinum ex
incauto latere oreretur, qualia multa saepe didicerat euenisse,
mandabatque eis ut, si fieri potius posset, regi sociarentur Ar-
saci cumque eo per Corduenam et Moxoenam, Chiliocomo uberi
Mediae tractu, partibusque aliis praestricto cursu uastatis apud
Assyrios adhuc agenti sibi concurrerent necessitatum articulis
adfuturi.

His ita ordinatis ipse exitu simulato per Tigrim, quod 6
iter etiam re cibaria de industria iusserat instrui, flexit dex-
trorsus et quieta nocte emensa, mane iumentum quo ueheretur
ex usu, poposcit, oblatusque ei equus Babylonius nomine ictu
torminis consternatus dum dolorum inpatiens uoluitur, auro
lapillisque ornamenta distincta conspersit. quo ostento laetior
exclamauit plaudentibus proximis 'Babylona humi procidisse
ornamentis omnibus spoliatam.' / et paulisper detentus ut omen 7
per hostias litando firmaret, Dauanam uenit castra praesidia-
ria, unde ortus Belias fluuius funditur in Euphraten. hic cor-
poribus cibo curatis et quiete, postridie uentum est ad Callini-
cum, munimentum robustum et commercandi opimitate gratis-
simum, ubi *ante* diem sextum Kalendas, quo Romae matri
deorum pompae celebrantur annales, et carpentum, quo uehitur
simulacrum, Almonis undis ablui perhibetur, sacrorum sollem-
nitate prisco more conpleta, somno per otium capto exultans
pernoctauit et laetus. / luce uero secuta profectus exinde per 8
supercilia riparum fluuialium aquis adulescentibus undique
conuenis cum armigera gradiens manu in statione quadam sub
pellibus mansit, ubi Saracenarum reguli gentium genibus sup-
plices nixi oblata ex auro corona tamquam mundi nationumque
suarum dominum adorarunt, suscepti gratanter ut ad furta bel-
lorum adpositi. / dumque hos adloquitur, Xerxis illius poten- 9

---

1 aegipti *V* 4 sociarentur (i *suprascr.*) *V* assaci *ut uid.* *V'* 7 agente *V* concurrent (re *suprascr.*, *em. man.* 3) *V* 9 tigrum *V* 10 regi uaria *V* 13 tor | mini *V* 14 consperfit (x *suprascr.*, *em. man.* 3) *V* extento *V* 15 esclamauit (x *suprascr.*, *emend. man. sec.*) *V* praecidisse (o *suprascr.*, *emend. man. sec.*) *V* 18 ī *add. man.* 3 *in* *V* eufraten *V* 19 cibo cur misit qui&e posttridie *V* callinisum *V* 20 rubustum *V* opiimitate (ortuni *suprascr.*, *emend. man. sec.*) *V* 21 ante *om.* *V*, *add. uulgo* 23 salmo-nis *V* sollicitate (solennitate *suprascr.*, *emend. man. sec.*) *V* 24 conplecta *V* 26 adulis-centibus undequae *V* 27 sup (b *suprascr.*, *emend. man. sec.*) *V* 28 saracinarum *V*

tissimi regis instar, classis aduenit tribuno Constantiano cum comite Lucilliano ductante, quae latissimum flumen Euphraten artabat, in qua mille erant onerariae naues ex diuersa trabe contextae, commeatus abunde ferentes et tela et obsidionales machinas; quinquaginta aliae bellatrices totidemque ad conpaginandos necessariae pontes.

4 Re ipsa admoneor, breuiter, quantum mediocre potest ingenium haec instrumentorum genera ignorantibus circumscripte
2 monstrare, et Ballistae figura docebitur prima. ferrum inter axiculos duos firmum conpaginatur et uastum in modum regulae maioris extentum, cuius ex uolumine tereti, quod in medio pars polita conponit, quadratus eminet stilus extentius, recto canalis angusti meatu cauatus, et hac multiplici chorda neruorum tortilium inligatus: eique cochleae duae ligneae coniunguntur aptissime, quarum prope unam adsistit artifex contemplabilis et subtiliter adponit in temonis cauamine sagittam maligne spiculo maiore conglutinatam, hocque facto hinc inde
3 ualidi iuuenes uersant agiliter rotabilem flexum. cum ad extremitatem neruorum acumen uenerit summum, percita interno pulsu a ballista ex oculis auolat, interdum nimio ardore scintillans, et euenit saepius ut antequam telum cernatur, dolor letale uulnus agnoscat.

4 Scorpionis autem, quem appellant nunc Onagrum, huius modi forma est. dolantur axes duo quernei uel ilicei, curuanturque mediocriter ut prominere uideantur in gibbas, hique in modum serratoriae machinae conectuntur ex utroque latere patentius perforati, quos inter per cauernas funes conligantur
5 robusti, conpagem, ne dissiliat, continentes. ab hac medietate restium ligneus stilus exsurgens obliquus et in modum iugalis temonis erectus ita neruorum nodulis inplicatur, ut altius tolli possit et inclinari, summitatique eius unci ferrei copulantur, e

---

1 claſſi[ſ] *V* 2 eufraten artabant *V* 4 contextae *Gelenius*: contectae *V* 5 bellatrıteſ *V'* 6 po[n]teſ *V* 7 admoneo *V* 10 duo[ſ] (*emend. man. sec.*) *V* 13 multıplıcıſ [c]horda (*emend. man. sec.*) *V* 14 illigatum *coniecit Köchly* (*Gr. Kriegsschriftsteller I*, 406) coachleae *V* lıneam *V* 16 temoneſ *V* 18 ag[lı]ıter *V* [ro]otabılem (*emend. man. sec.*) *V* 20 balıſta *V* 22 l(&a)le *V* 24 querenei | uel lıcaeı *V* 25 hıcque *V* 28 dissiliat *Gelenius*: dıſſılıant *V*

quibus pendet stuppea uel ferrea funda, cui ligno fulmentum
prosternitur ingens, cilicium paleis confertum minutis, ualidis
nexibus inligatum et locatum super congestos cespites uel
latericios aggeres. nam muro saxeo huius modi moles inpo-
sita disiectat quidquid inuenerit subter concussione uiolenta,
non pondere. cum igitur ad concertationem uentum fuerit, 6
lapide rotundo fundae inposito, quaterni altrinsecus iuuenes
repagula, quibus incorporati sunt funes, explicantes, retrorsus
stilum paene supinum inclinant itaque demum sublimis adstans
magister claustrum, quod totius operis continet uincula, rese-
rat malleo forti perculsum, unde absolutus ictu uolucri stilus
et mollitudine offensus cilicii saxum contorquet, quidquid in-
currerit conlisurum. et tormentum quidem appellatur ex eo quod 7
omnis explicatio torquetur, scorpio autem autem quoniam acu-
leum desuper habet erectum, cui etiam onagri uocabulum indidit
aetas nouella ea re, quod asini feri cum uenatibus agitantur, ita
eminus lapides post terga calcitrando emittunt ut perforent
pectora sequentium aut perfractis ossibus capita ipsa displodant.

Hinc ad Arietem ueniemus. eligitur abies uel ornus ex- 8
celsa, cuius summitas duro ferro concluditur et prolixo, arietis
efficiens prominulam speciem, quae forma huic machinamento
uocabulum indidit, et sic suspensa utrimque transuersis asse-
ribus et ferratis quasi ex lance uinculis trabis alterius conti-
netur, eamque quantum mensurae ratio patitur multitudo retro
repellens rursus ad obuia quaeque rumpenda protrudit ictibus
ualidissimis instar adsurgentis et caedentis arietis. qua cre-
britate uelut reciproci fulminis impetu aedificiis scissis in rimas
concidunt structurae laxatae murorum. hoc genere operis si 9
fuerit exerto uigore discussum, nudatis defensoribus ideoque
solutis obsidiis ciuitates munitissimae recluduntur.

Pro his arietum meditamentis iam crebritate despectis 10

---

1 pendent *V* ſtruppea *V* ferrea [funda] ferrea *V* 3 co[e]ſpıteſ *V* 5 quıcquıd *V'* ſuper *V* 6 ad] [n]ate (*emend. man. sec.*) *V* 9 supinum *Valesius:* ſurınū *V* dem[vm] *V* 11 mallıo [f]sortı (*emend. man. sec.*) *V* perculsum *Hauptius:* perclauſum *V* 12 quıcquıd ınconcurrent *V'* 13 con[li]ſorum *V* 17 erga cal⟨cıta⟩ndo *V* 19 au[b]ıeſ *V* 21 promınullam *V* hoc *V* 22 ſı *V* 23 trabeſ *V* 24 multitudo *Gelenius:* altıtudo *V* 25 ad obuia *Gelenius:* ad ıobına *V* 26 ualıdıſſımuſ *ut uid.* *V'* arietis *codex regius:* armatı *V* 30 ⟨n⟩ınutıſſımae *V*

conditur machina scriptoribus historicis nota, quam Helepolim Graeci cognominamus. cuius opera diuturna Demetrius Antigoni filius regis Rhodo aliisque urbibus oppugnatis Poliorcetes
11 est appellatus. aedificatur autem hoc modo. testudo conpaginatur inmanis axibus roborata, longissimis ferreisque clauis aptata et contegitur coriis bubulis uirgarumque recenti textura atque limo asperguntur eius suprema ut flammeos detrectet et
12 missiles casus. conseruntur autem eius frontalibus trisulcae cuspides praeacutae, ponderibus ferreis graues, qualia nobis pictores ostendunt fulmina uel fictores, ut quidquid petierit acu-
13 leis exsertis abrumpat. hanc ita ualidam molem rotis et funibus regens numerosus intrinsecus miles languidiori murorum parti uiribus admouet concitis, et nisi desuper propugnantium ualuerint uires conlisis parietibus aditus patefacit ingentes.

14 Malleoli autem, teli genus, figurantur hac specie. sagitta est cannea inter spiculum et harundinem multifido ferro coagmentata, quae in muliebris coli formam, quo nentur lintea stamina, concauatur uentre subtiliter et plurifariam patens
15 atque in alueo ipso ignem cum aliquo suscipit alimento. et si emissa lentius arcu inualido — ictu enim rapidiore extinguitur — haeserit usquam, tenaciter cremat aquisque conspersa acriores excitat aestus incendiorum, nec remedio ullo quam superiacto puluere consopitur. hactenus de instrumentis muralibus, e quibus pauca sunt dicta. nunc ad rerum ordinem reuertamur.

5 Adscitis Saracenorum auxiliis, quae animis obtulere promptissimis, tendens imperator agili gradu Cercusium principio mensis Aprilis ingressus est munimentum tutissimum et fabre politum. cuius moenia Abora et Euphrates ambiunt flumina
2 uelut spatium insulare fingentes. quod Diocletianus exiguum antehoc et suspectum muris turribusque circumdedit celsis, cum in ipsis barbarorum confiniis interiores limites ordinaret, ne uagarentur per Syriam Persae ita ut paucis ante annis cum
3 magnis prouinciarum contigerat damnis. namque, cum Antio-

---

1 haelepolım *V* 3 rodo *V* polıorcetıſ [cliteſ] (*emend. man. sec.*) *V* 7 ſuppraema aut *V* 9 cuſpıdıſ *V* 11 potıſ *V* 19 albeo *V* ſuſcepıt *V* 20 arcu ınualıdo arcuſ ıcto *V* rapıdore *V* 22 acrıore *V* ſuperıaeto [c] (*emend. man. sec.*) *V* 27 ınprator *V* 29 aborae tora eufrateſ am | bunt *V* 31 ſuſceptum mırıſ *V* 32 edocumento *V*

chiae in alto silentio scaenicis ludis mimus cum uxore inmis-
sus e medio sumpta quaedam imitaretur, populo uenustate at-
tonito coniunx 'nisi somnus est' inquit 'en Persae' et retortis
plebs uniuersa ceruicibus exaceruantia in se tela declinans
spargitur passim. ita ciuitate incensa et obtruncatis pluribus,
qui pacis more palabantur effusius, incensisque locis finitimis
et uastatis, onusti praeda hostes ad sua remearunt innoxii, Ma-
reade uiuo exusto, qui eos ad suorum interitum ciuium duxerat
inconsulte. et haec quidem Gallieni temporibus euenerunt.

Iulianus uero dum moratur apud Cercusium, ut per naua- 4
lem Aborae pontem exercitus et omnes sequellae transirent,
litteras tristes Sallusti Galliarum praefecti suscepit orantis sus-
pendi expeditionem in Parthos obtestantisque ne ita intempe-
stiue nondum pace numinum exorata inreuocabile subiret exi-
tium. / posthabito tamen suasore cautissimo fidentius ultra ten- 5
debat, quoniam nulla uis humana uel uirtus meruisse umquam
potuit, ut quod praescripsit fatalis ordo non fiat. statimque
transgressus pontem auelli praecepit, necui militum ab agmi-
nibus propriis reuertendi fiducia remaneret. pari sorte hic 6
quoque omen inlaetabile uisum est apparitoris cuisdam cadauer
extentum carnificis manu deleti, quem praefectus Sallustius
praesens ea re supplicio capitali damnarat quod intra praesti-
tutum diem alimentorum augmentum exhibere pollicitus casu
inpediente frustratus est. sed miserando homine trucidato po-
stridie aduenit, ut ille promiserat, alia classis abunde uehens
annonam.

Profecti exinde Zaitham uenimus locum, qui olea arbor 7
interpretatur. hic Gordiani imperatoris longe conspicuum ui-
dimus tumulum, cuius actus a pueritia prima exercituumque
felicissimos ductus et insidiosum interitum digessimus tempore
conpetenti. /ubi cum pro ingenita pietate consecrato principi 8
parentasset pergeretque ad Duram desertum oppidum, procul
militarem cuneum conspicatus stetit inmobilis eique dubitanti
quid ferrent, offertur ab eis inmanissimi corporis leo, cum aciem

1 ſcenıcıſ *V* mımoſ *V* 2 emıtaretur *V* 3 ınquıd *V* 4 exa-
cerbantıa *V* lela *ut uid.* *V'* 5 ı (ta superscr.) *V* 7 honoſtıſ (u superscr.) (*emend. man. sec.*) *V*
praeda hoſtıſ *V* Cyriade *coniecit Wagnerus* 10 cercuſtūſ *V* 11 abore *V*
tranſıret *V* 15 ultro *V* 18 nequı *V* 21 ſalu(ſt)ıuſ *V* 24 poſttrıdıe *V*
25 abunderhenſ *V* 27 ad locum *V* 33 cum eum *V*

peteret multiplici telorum iactu confossus. quo omine uelut
certiore iam spectaculi prosperioris elatus exultantius incedebat,
sed incerto fatu fortunae aliorsum prorupit euentus. obitus
9 enim regis portendebatur sed cuius, erat incertum. nam et
oracula dubia legimus, quae non nisi casus discreuere postremi,
ut fidem uaticinii Delphici, quae post Halyn flumen transmis-
sum maximum regnum deiecturum praedixerat Croesum, et
aliam quae Atheniensibus ad certandum contra Medos oblique
destinauerat mare, sortemque his posteriorem ueram quidem
sed non minus ambiguam

aio te Aeacida Romanos uincere posse.

10 Etrusci tamen haruspices qui comitabantur, gnari prodi-
gialium rerum, cum illis procinctum hunc saepe arcentibus non
crederetur, prolatis libris exercitualibus ostendebant signum
hoc esse prohibitorium principique aliena licet iuste inuadenti
11 contrarium. / sed calcabantur philosophis refragantibus, quorum
reuerenda tunc erat auctoritas, errantium subinde et in parum
cognitis perseuerantium diu. et enim ut probabile argumen-
tum ad fidem implendam scientiae suae id praetendebant, quod
et Maximiano antehac Caesari cum Narseo Persarum rege iam
congressuro itidem leo et aper ingens trucidati simul oblati
sunt et superata gente discessit incolumis, illo minime con-
templato quod aliena petenti portendebatur exitium et Narseus
12 primus Armeniam Romano iuri obnoxiam occuparat. secuto
itidem die, qui erat VII Idus Aprilis, sole uergente iam in
occasum ex parua nubicula subito aere crassato usus adimitur
lucis et post minacem tonitruum crebritatem et fulgurum Io-
uianus nomine miles de caelo tactus cum duobus equis con-
13 cidit, quos potu satiatos a flumine reducebat. eoque uiso
harum rerum interpretes arcessiti interrogatique etiam id ue-
tare procinctum fidentius adfirmabant, fulmen consiliarium esse

---

1 homıne *V* 2 ſpectatoſ *V*, spe status *coniecit Valesius* cedebat *V* 4 protendebatur *V* 5 deſcrıbere poſtrem *V* 6 delfıcı *V* alyn *V* 7 cryſſum & alıe *V* 9 * * * * * * ueram | (*fuit* q *et* ueram) *V* 11 eacıda *V* 12 haruſpıcıſ *V* comıtabantur gnaruſ prodıgıarum *V* 15 ınuadendı *V* 16 calcabuntur phılofophı *V* 17 ſerrantıum *V* 22 cente *V* ıncolomıſ *V* contemplate *V* 25 ſeptımum *V* 26 nubıcula *sic V* ademıtur *V* 27 fulgorum *V* nomine *deleuit Stewechius ad Vegetii I* 17 28 concedıt 30 arceſſıt *V* 31 conſılıatrıum *V*

monstrantes: ita enim appellantur quae dissuadent aliquid fieri uel suadent. ideoque hoc nimis cauendum quod militem celsi nominis cum bellatoriis iumentis extinxit, et hoc modo contacta loca nec intueri nec calcari debére fulgurales pronuntiant
libri./ contra philosophi candorem ignis sacri repente conspecti 14
nihil significare aiebant sed esse acrioris spiritus cursum ex aethere aliqua ui ad inferiora detrusum, aut si exinde praenoscitur aliquid, incrementa claritudinis imperatori portendi gloriosa coeptanti, cum constet flammas suapte natura nullo obstante ad sublimia conuolare.

Peracto igitur, ut ante dictum est, ponte cunctisque trans- 15
gressis imperator antiquissimum omnium ratus est militem adloqui sui rectorisque fiducia properantem intrepide. signo itaque per lituos dato cum centuriae omnes et cohortes et manipuli conuenissent, ipse aggere glebali adsistens coronaque celsarum circumdatus potestatum talia ore sereno disseruit fauorabilis studio concordi cunctorum

'Contemplans maximis uiribus et alacritate uos uigere, 16
fortissimi milites, contionari disposui, docturus ratione multiplici non nunc primitus, ut maledici mussitant, Romanos penetrasse regna Persidis. namque ut Lucullum transeam uel Pompeium, qui per Albanos et Massagetas, quos Alanos nunc appellamus, hac quoque natione perrupta uidit Caspius lacus, Ventidium nouimus Antoni legatum strages per hos tractus
innumeras edidisse./ sed ut a uetustate discedam, haec quae 17
tradidit recens memoria replicabo. Traianus et Verus *et* Seuerus hinc sunt digressi uictores et tropaeati, redissetque pari splendore iunior Gordianus, cuius monumentum nunc uidimus honorate, apud Resainam superato fugatoque rege Persarum, ni factione Philippi praefecti praetorio sceleste iuuantibus pau-

2 idioque *V'* nemiſ *v* 4 fulguraliſ (*emend. man. sec.*) *V* 5 philoſ*ſi (*fuit* i) *V* 6 aerioriſ *V* 8 potendi (*emend. man. sec.*) *V* 10 optante (*man.* 3) *V* ſu⟨b⟩limia conualere *V* 11 cuncti | quae *V* 12 antoquiſſimum *V* 14 li | quoſ *V* manipauli *V'* 18 alacitate *V* uiuigere *V* 19 concionari *V* 20 muſſitanti ramoſ· paene tra⟨ſ⟩ſo *V* 21 pſideſ *V* 22 alanuſ *V* 23 hoec *V* 25 enũmera ſedіedisse (˜ *eras.* e *quarta emend. ex* i) *V* 26 rei ⟨rep⟩licabo *V* et *om. V*, *add. Valesius* 27 hic *V* tropeati *V* 29 aput *V* 30 filippi p⟨rae⟩fecti *V*

cis in hoc ubi sepultus est loco, uulnere impio cecidisset. nec
errauere diu manes eius inulti, quod uelut elaborante iustitia
omnes qui in eum conspirauere, cruciabilibus interiere suppli-
18 ciis. et illos quidem uoluntas ad altiora propensior subire in-
pulit facinora memoranda, nos uero miseranda recens captarum
urbium et inultae caesorum exercituum umbrae et damnorum
magnitudines castrorumque amissiones ad haec, quae propo-
suimus, hortantur, uotis omnium sociis ut medeamur praeteri-
tis et honorata huius lateris securitate re publica, quae de
19 nobis magnifice loquatur posteritas relinquamus. adero ubique
uobis adiumento numinis sempiterni imperator et antesignanus
et conturmalis ominibus secundis, ut reor. at si fortuna uer-
sabilis in pugna me usquam fuderit, mihi uero pro Romano
orbe memet uouisse sufficiet ut Curtii Muciique ueteres et clara
prosapia Deciorum. abolenda nobis natio molestissima cuius
20 in gladiis nondum nostrae propinquitatis exaruit cruor. plures
absumptae sunt maioribus nostris aetates, ut interirent radicitus
quae uexabant. deuicta est perplexo et diuturno Marte Car-
thago, sed eam dux inclytus timuit superesse uictoriae. euertit
funditus Numantiam Scipio post multiplices casus obsidionis
emensos. Fidenas ne imperio subcrescerent aemulae, Roma sub-
uertit, et Faliscos ita oppressit et Veios, ut suadere nobis labo-
ret monumentorum ueterum fides, ut has ciuitates aliquando
21 ualuisse credamus. haec ut antiquitatum peritus exposui, su-
perest ut auiditate rapiendi posthabita, quae insidiatrix saepe
Romani militis fuit, quisque agmini cohaerens incedat, cum
ad necessitatem congrediendi fuerit uentum, signa propria se-
cuturus sciens, quod, *qui* remanserit usquam, exsectis cruribus
relinquetur. nihil enim praeter dolos et insidias hostium
22 uereor nimium callidorum. ad summam polliceor uniuersis

---

1 caed[ci]iſſ& *V* 2 er[erro]ıtauere *V* elabrente *V* 3 ın eıuſ *V* 4 aut *V* propenſıore *V* 5 regenſ *V* 6 e[x]uercıtuum umbra *V* 7 carorumque *V* *ad *V* 8 uotis *Valesius:* utıſ *V* 10 loquebatur *V* 11 ſempıternū *V* ante ſıgna noſ *V* 12 omnıbuſ *V* 14 uobıſſe *V*, uouıſſe *emend. man. sec. in margine V* tereſ *V* 17 [ab]ſumptae *V* radıcıtuſ (*post.* ı *emend. in* e) *V* 18 marthe *V* 19 dux *Valesius:* dū *V* 22 [u]beıoſ *V* laborat *V* 24 ſapere | eſt *V* 27 uentum hı ſıgna *V* propria — 28 uſquam *add. V*[m], *deinde* quā exſectuſ (u *emend. in* ı) frurıbuſ *V* qui *addidi*, si *add. Gelenius* 29 relınquıtur *V*

rebus post haec prospere mitigatis absque omni praerogatiua
principum, qui quod dixerint uel censuerint pro potestate
auctoritatis iustum esse existimant, rationem me recte consul-
torum uel secus siquis exegerit redditurum. quocirca erigite 23
iam nunc quaeso, erigite animos uestros, multa praesumentes
et bona aequata sorte nobiscum quidquid occurrerit difficile
subituri et coniectantes aequitati semper solere iungi uictoriam.'

Conclusa oratione ad hunc gratissimum finem, ductoris 24
gloria proeliator miles exultans, speque prosperum elatior, su-
blatis altius scutis nihil periculosum fore uel arduum clamita-
bat sub imperatore plus sibi laboris quam gregariis indicente.
maxime omnium id numeri Gallicani fremitu laetiore monstra- 25
bant, memores aliquotiens eo ductante perque ordines discur-
rente cadentes uidisse gentes aliquas, alias supplicantes.

Res adegit huc prolapsa ut in excessu celeri situm mon- **6**
strare Persidis, descriptoribus gentium curiose digestis, *e* quibus
aegre uera dixere paucissimi. quod autem erit paulo prolixior
textus, ad scientiam proficiet plenam. quisquis enim adfectat
nimiam breuitatem ubi narrantur incognita, non quid signatius
explicet sed quid debeat praeteriri, scrutatur.

Hoc regnum quondam exiguum multisque antea nomini- 2
bus appellatum ob causas quas saepe retulimus, cum apud
Babylona Magnum fata rapuissent Alexandrum, in uocabulum
Parthi concessit Arsacis obscure geniti, latronum inter adule-
scentiae rudimenta ductoris, uerum paulatim in melius mutato
proposito clarorum contextu factorum aucti sublimius. qui post 3
multa gloriose et fortiter gesta superato Nicatore Seleuco eius-
dem Alexandri successore, cui uictoriarum crebritas hoc indi-
derat cognomentum, praesidiisque Macedonum pulsis ipse tran-
quillius agens temperator oboedientium fuit et arbiter lenis.
denique post finitima cuncta ui uel aequitatis consideratione 4
uel metu subacta, ciuitatum et castrorum castellorumque mu-
nimentis oppleta Perside, adsuefactaque timori esse accolis om-

1 mıttıgatoſ *V'* 2 cenſurınt *V* 5 aıam *V* 6 quıdquıd (*emend. man. sec.*) *V* dıffıcıleſ *V* 11 ındıcantı *V* 13 dıſcurrenteſ *V* 15 huc *Gelenius:* ut *V* exce(ſſ)u *V* 16 dıgeſtıſ quıbuſ *V* 18 profıcet *V* 19 nar(r)antur *V* 24 arſachıſ *V* adulıſcentıae *V* 25 doctorıſ *V* 26 auctı* (*fuit* ſ) *V* 27 nıcanore *v* 29 pul(ſ)ıſ *V* 31 fınıtı(r)na *V* 33 adſuae facta (qu)ae *V* accollıſ *V'*

nibus, quos antea formidabat, medium ipse agens cursum aetatis placida morte decessit. certatimque summatum et uulgi sententiis concinentibus, astris, ut ipsi existimant, ritus sui
5 consecratione permixtus est omnium primus. unde ad id tempus reges eiusdem gentis praetumidi appellari se patiuntur solis fratres et lunae, utque imperatoribus nostris Augusta nuncupatio amabilis est et optata, ita regibus Parthicis abiectis et ignobilibus antea, incrementa dignitatum felicibus Arsacis
6 auspiciis accessere uel maxima. quam ob rem numinis eum uice uenerantur et colunt eo usque propagatis honoribus ut ad nostri memoriam non nisi Arsacides is sit, quisquam in suscipiendo regno cunctis anteponatur, et in qualibet ciuili concertatione, quae adsidue apud eos eueniunt, uelut sacrilegium quisque caueat ne dextra sua Arsaciden arma gestantem feriat uel priuatum.

7 Satisque constat hanc gentem regna populis ui superatis conpluribus dilatasse ad usque Propontidem et Thracias, sed alte spirantium ducum superbia licenter grassantium per longinqua aerumnis maximis inminutam primo per Cyrum, quem Bospori fretum cum multitudine fabulosa transgressum ad internicionem deleuit Tomyris regina Scytharum ultrix acerrima
8 filiorum. deinde cum Dareus posteaque Xerxes Graeciam elementorum usu mutato adgressi cunctis paene copiis terra marique consumptis uix ipsi tutum inuenere discessum, ut bella praetereamus Alexandri et testamento nationem omnem in successoris unius iura translatam.

9 Quibus peractis transcursisque temporibus longis sub consulibus et deinceps in potestatem Caesarum redacta re publica, nobiscum hae nationes subinde dimicarunt paribusque momentis interdum aliquotiens superatae non numquam abiere uictrices.

10 Nunc locorum situm, quantum ratio sinit, carptim breuiterque absoluam. hae regiones in amplitudines diffusae lon-

---

5 regıſ ad eıuſdem *V* 6 fratrıſ *V* 9 nomınıſ *V* 11 ⟨n⟩ıſı *V* ıſ ſıtuſ quam *V* 12 concer[t]atıone *V* 16 fatıſque *V'* ſuperatuſ *V'* 20 boſp[h]orı *V* ınternıcıonem *sic V* 21 t[a]omyrıſ (*emend. man. sec.*) reg[ı]na (*emend. man. sec.*) *V* 23 uſum ut auto *V* 24 ınuenıre *V* 25 alexandrınae teſtamento *V* 30 abıre *V* 32 breuıter *V* 33 haec *V* ım *V'*

gas et latas ex omni latere insulosum et celebre Persicum
ambiunt mare, cuius ostia adeo esse perhibentur angusta, *ut*
ex Harmozonte Carmaniae promuntorio contra oppositum aliud
promuntorium, quod appellant incolae Maces, sine inpedimento
cernatur. quibus angustiis permeatis cum latitudo patuerit 11
nimis extensa, nauigatio ad usque urbem Teredona porrigitur,
ubi post iacturas multiplices pelago miscetur Euphrates, om-
nisque sinus dimensione litorea in numerum uiginti milium
stadiorum uelut spatio detornato finitur, cuius per oras omnes
oppidorum est densitas et uicorum nauiumque crebri discursus.
ergo permeatis angustiis ante dictis uenitur ad Carmaniae si- 12
num orienti obiectum interuallo. Canticlus nomine panditur
sinus australis. haud procul inde alius, quem uocant Chaliten,
occiduo obnoxius sideri. hinc praestrictis pluribus insulis, e
quibus paucae sunt notae, Indorum mari iunguntur Oceano,
qui feruentem solis exortum suscipit omnium primus ipse quo-
que nimium calens. / utque geographici stili formarunt, hac 13
specie distinguitur omnis circuitus ante dictus. ab arctoo car-
dine ad usque Caspias portas Cadusiis conterminat et Scytha-
rum gentibus multis et Arimaspis hominibus luscis et feris.
ab occidua plaga contingit Armenios et Niphaten et in Asia
sitos Albanos, mare rubrum et Scenitas Arabas, quos Sarace-
nos posteritas appellauit. Mesopotamiam sub axe meridiali de-
spectat. orienti a fronte contrarius ad Gangen extenditur
flumen, quod Indorum intersecans terras in pelagus eiectatur
australe.

Sunt autem in omni Perside hae regiones maximae, quas 14
Vitaxae id est magistri equitum curant, et reges et satrapae
— nam minores plurimas recensere difficile est et superfluum
— Assyria Susiana Media Persis Parthia Carmania maior, Hyr-

1 perſiccũ *V* 2 hoſtıa *V* ut *om. V, add. Gelenius* 3 amazonta carmınıae (*emend. man. sec.*) *V* 4 incolae *ἐν Μάκαις coniecit Valesius* 6 nemıſ *v* extenſa qua nauıgatıo *V* 7 ıacturuſ (*emend. man. sec.*) *V* eufrateſ omneſque *V* 11 Carmaniae *Gardthausenus:* armenıae *V* 13 haut (*emend. man. sec.*) *V* chalıte⟨n⟩ *V* 15 noctae *V'* 17 nemıũ *v* geografıcı *V* hae *V* 18 omneſ *V* artoo *V* 19 uſque ad *V* caduſeıſ *V* 20 arıma⟨ſ⟩pıſ omnıbuſ lucıſ *V* 21 u (occıdua) *ex* a *emendat. in V* nıfaten *V* 23 moeſopotamıam *V* 27 omneſ perſıdae haec *V* 28 ſatrapıae *V*

cania Margiana Bactriani Sogdiani Sacae Scythia ultra Emodon montem, Serica Aria Paropanisadae Drangiana Arachosia et Gedrosia.

15 Citra omnes propinqua est nobilis Assyria celebritate et magnitudine et multiformi feracitate ditissima. quae per populos pagosque amplos diffusa quondam et copiosa, ad unum concessit uocabulum et nunc omnis appellatur Assyria, ubi inter bacarum uulgariumque abundantiam frugum bitumen nascitur prope lacum nomine Sosingiten, cuius alueo Tigris uoratus fluensque subterraneus percursis spatiis longis emergit.
16 hic et naphtha gignitur picea specie glutinosa, similis ipsa quoque bitumini, cui etiam si auicula insederit breuis, praepedito uolatu subuersa penitus euanescit. et cum hoc liquoris ardere coeperit genus, nullum inueniet humana mens praeter puluerem extinguendi commentum.

17 In his pagis hiatus quoque conspicitur terrae, unde halitus letalis exsurgens quodcumque animal proxime steterit odore graui consumit. quae lues oriens a profundo quodam puteo, cum os eius excesserit latum, antequam sublimius uagaretur,
18 terras circumsitas inhabitabiles acerbitate fecisset. / cuius simile
foramen apud Hierapolim Phrygiae antehac, ut adserunt aliqui, uidebatur. unde emergens itidem noxius spiritus perseueranti odore quidquid prope uenerat conrumpebat absque spadonibus solis, quod qua causa eueniat rationibus physicis permittatur.
19 apud Asbamaei quoque Iouis templum in Cappadocia, ubi
amplissimus ille philosophus Apollonius traditur natus prope oppidum Tyana, stagno effluens fons cernitur, qui magnitudine aquarum inflatus seseque resorbens numquam extra margines intumescit.

20 Intra hunc circuitum Adiabena est, Assyria priscis temporibus uocitata longaque adsuetudine ad hoc translata uoca-

---

1 face *V* Emodem *Gelenius:* eundem *V* (Scythia infra Imaum et ultra eundem *coniecit Gardthausenus*) 2 paro panıf ad condrangıana *V* 3 cedrufia (*emend. man. sec.*) *V* 4 propınquae *V'* nobılıf *V:* nobis *uulgo* 6 copıof *V* 8 uulcarıumque *V* 9 albeo (*emend. man. sec.*) *V* 11 napta(l)ı *V* 14 puluerem (*man.* 1) *V*, puluerē *add. in margine man.* 3 *in V* 18 lueņf *V* 20 aceruıtate (*emend. man. sec.*) *V* 21 aput (*man.* 3) *V* frygıae *V* 22 mergenf *V* 23 quıcquıd *v* 24 quod *v* fyficıf *V* 25 afmabeı *V* 30 hınc (*emend. man. sec.*) cırcumıtum *V*

bulum ea re quod inter Onam et Tigridem sita nauigeros flu-
uios adiri uado numquam potuit: transire enim διαβαίνειν
dicimus Graeci. et ueteres quidem hoc arbitrantur. nos autem 21
id dicimus quod in his terris amnes sunt duo perpetui, quos
ipsi transiuimus, Diabas et Adiabas iuncti naualibus pontibus,
ideoque intellegi Adiabenam cognominatam ut a fluminibus
maximis Aegyptos Homero auctore et India et Euphratensis
ante hoc Commagena, itidemque Hiberia ex Hibero, nunc
Hispania, et a Baeti amne insigni prouincia Baetica.

In hac Adiabena Ninus est ciuitas, quae olim Persidis 22
regna possederat, nomen Nini potentissimi quondam regis Se-
miramidis mariti declarans, et Ecbatana et Arbela et Gauga-
mela, ubi Dareum Alexander post discrimina uaria proeliorum
incitato Marte prostrauit.

In omni autem Assyria multae sunt urbes. inter quas 23
Apamia eminet Mesene cognominata et Teredon et Apollonia
et Vologessia hisque similes multae. splendidissimae uero et
peruulgatae hae solae sunt tres: Babylon cuius moenia bitu-
mine Semiramis struxit — arcem enim antiquissimus rex con-
didit Belus — et Ctesiphon quam Vardanes priscis temporibus
instituit, posteaque rex Pacorus incolarum uiribus amplificatam
et moenibus Graeco indito nomine Persidis, effecit specimen
summum. post hanc Seleucia ambitiosum opus Nicatoris Se-
leuci. qua per duces Veri Caesaris, ut ante rettulimus, ex- 24
pulsata, auulsum sedibus simulacrum Comei Apollinis perla-
tumque Romam in aede Apollinis Palatini deorum antistites
collocarunt. fertur autem quod post direptum hoc idem figmen-
tum incensa ciuitate milites fanum scrutantes inuenere foramen

---

2 dia | benin (u *emend. man. sec.*) *V* 3 graece *v* 4 quos ipsi transiuimus *scripsi:* quoſ ſietranſimuſ *V*, quos et transiuimus *Gelenius* 5 hadiabaſ *V* 6 adiobenam (a u *emend. man. sec.*) *V* 7 eufratenſ *V* 8 commagina (e *man. 3*) *V* 9 beti *V* inſigni (ſ *emend. man. sec.*) *V* 10 hadiabenanimuſ (n *emend. man. sec.*) *V* 11 poſſiderat (e *emend. man. sec.*) *V* ſamiramidiſ (e *emend. man. sec.*) *V* 16 Mesenae *coniecit Holstenius ad Stephanum Byz. p.* 39 *a* 20 teſifon (c) *V* 22 perſideſ efficit (i o i) *V* 23 mbitioſum (a; b *emend. ex* u) *V* nicanoriſ *v* 24 retulimuſ (t) *V* 25 ſimulacrum (*emend. man. sec.*) chomei *V* Chochaei *coniecit Salmasius* (*Scriptores hist. Aug. ed. Hack. I* 426) 28 ſerutanteſ *V'* inuenire (e *emend. man. sec.*) *V*

angustum, quo reserato, *ut* pretiosum aliquid inuenirent, ex adyto quodam concluso a Chaldaeorum arcanis labes primordialis exiluit, quae insanabilium ui concepta morborum eiusdem Veri Marcique Antonini temporibus ab ipsis Persarum finibus ad usque Rhenum et Gallias cuncta contagiis polluebat et mortibus.

25 Hic prope Chaldaeorum est regio altrix philosophiae ueteris, ut memorant ipsi, apud quos ueridica uaticinandi fides eluxit. perfluunt autem has easdem terras potiores ante alios amnes hi, quos praediximus, et Marses et flumen regium et Euphrates cunctis excellens. qui tripertitus nauigabilis per omnes est riuos, insulasque circumfluens, et arua cultorum industria diligentius rigans uomeri et gignendis arbustis habilia facit.

26 His tractibus Susiani iunguntur, apud quos non multa sunt oppida. inter alia tamen eminet Susa saepe domicilium regum, et Arsiana et Sele et Aracha. cetera breuia sunt et obscura. fluuii uero multi per haec loca discurrunt, quibus praestant Oates et Harax et Meseus, per harenosas angustias, quae a rubro prohibent Caspium mare, aequoream multitudinem inundantes.

27 At in laeua Media confinis Hyrcano panditur mari. quam ante regnum Cyri superioris et incrementa Persidos legimus Asiae reginam totius Assyriis domitis, quorum plurimos pagos in Acropatenae uocabulum permutatos belli iure possedit.
28 pugnatrix natio et formidanda post Parthos, quibus uincitur solis, regiones inhabitans ad speciem quadratae figurae formatas. harum terrarum incolae omnes ad latitudinem nimiam extenduntur, eisque maximae celsitudines imminent montium,

---

1 ut *om. V, add. Gelenius* 2 audıto *V* ch[a]l | d[e]orum (*emend. man. sec.*) arcanıſ (*emend. man. sec.*) *V* 3 conceptı *ut uid. V'* 4 antonı(nı)*V* 5 Rhenum et Gallias *Gelenius:* rheab | met gallıaſ *V*, Rhebam et Gallum *coniecit Gardthausenus* 7 chaldeorum *V* [a]ultrıx (*emend. man. sec.*) *V* uete[i]reſ *V* 8 ueredıca *V* 10 ammeſ *V* 11 eufrateſ *V* nauıga[bi]l[f]ıbuſ (*emend. man. sec.*) *V* 13 habılıſ *V* 15 ſuſtanı *V* 16 enım& *V* 18 obſc[u]ıra (*emend. man. sec.*) *V* 19 Oroates *Accursius* haren(oſ)aſ *V* 20 [m]ultıtudınem (*emend. man. sec.*) *V* 22 a[l]d (*emend. man. sec.*) *V* leua *V* confrıngıſ *V* 23 regna *V* 25 Atropatenae *Accursius* 28 a[d]t (*emend. man. sec.*) *V* 29 cel[i]ſtudınıſ ımmınet *V*

quos Zacram et Orontem et Iasonium uocant. Coroni quoque 29
montis altissimi partem habitantes occiduam frumentariis agris
adfluunt et uinariis, pingui fecunditate laetissimi et fluminibus
fontiumque uenis liquidis locupletes. sunt apud eos prata ui- 30
rentia, fetus equorum nobilium, quibus, ut scriptores antiqui
docent nosque uidimus, ineuntes proelia uiri summa *ui* uehi
exultantes solent, quos Niseos appellant. abundant aeque ciui- 31
tatibus, quibus Media, et uicis in modum oppidorum exstructis et
multitudine incolarum. utque absolute dicatur, uberrimum est
habitaculum regum.

In his tractibus magorum agri sunt fertiles, super quorum 32
secta studiisque, quoniam huc incidimus, pauca conueniet ex-
pediri. magian opinionum insignium auctor amplissimus Plato
machagistiam esse uerbo mystico docet, diuinorum incorruptis-
simum cultum, cuius scientiae saeculis priscis multa ex Chal-
daeorum arcanis Bactrianus addidit Zoroastres, deinde Hysta-
spes rex prudentissimus Darei pater./ qui cum superioris Indiae 33
secreta fidentius penetraret, ad nemorosam quandam uenerat
solitudinem, cuius tranquillis silentiis praecelsa Bracmanorum
ingenia potiuntur, eorumque monitu rationes mundani motus
et siderum purosque sacrorum ritus quantum colligere potuit
eruditus, ex his, quae didicit, aliqua sensibus magorum infudit,
quae illi cum disciplinis praesentiendi futura per suam quisque
progeniem posteris aetatibus tradunt. ex eo per saecula multa 34
ad praesens una eademque prosapia multitudo creata deorum
cultibus dedicatur. feruntque, si iustum est credi, etiam ignem
caelitus lapsum apud se sempiternis foculis custodiri, cuius
portionem exiguam ut faustam praeisse quondam Asiaticis re-
gibus dicunt. huius originis apud ueteres numerus erat exilis 35
eiusque ministeriis Persicae potestates in faciendis rebus diui-

3 afluunt *V* 4 locupletiſ *V'* sunt *Gelenius:* dent *V*, edunt *coniecit Gardthausenus* 5 faetuſ aequorum *V* 6 uiri *Gelenius:* utri *V* ui *om. V*, *add. Gelenius* 7 ſolunt *V* ne ſeoſ *V* abundantiaque ciuitatibuſ *V* 9 utque *Gelenius:* quae *V* 11 mag(r)orum magri *V* 12 quē *emend. ex* quin *in V* 13 placo *V* 14 uerbo uerbo *V'* miſtico *V* 15 ſiculiſ (*em. man.* 3) *V* chaldeorum *V* 16 areaniſ (*emend. man. sec.*) *V* zoroaſtreſ *V* 21 ritus *Gelenius:* peiuſ *V* 22 magnorum *V* 28 quōdam (*emend. man. sec.*) ſiaticiſ (*emend. man. sec.*) *V* 29 ueteriſ (*emend. man. sec.*) *V*

nis sollemniter utebantur. eratque piaculum aras adire uel
hostiam contrectare antequam magus conceptis precationibus
libamenta diffunderet praecursoria. uerum aucti paulatim in
amplitudinem gentis solidae concesserunt et nomen uillasque
inhabitantes nulla murorum firmitudine conmunitas et legibus
36 suis uti permissi religionis respectu sunt honorati. ex hoc
magorum semine septem post mortem Cambysis regnum inisse
Persidos antiqui memorant libri docentes eos Darei factione
oppressos, imperitandi initium equino hinnitu sortiti.
37 In hac regione oleum conficitur medicum, quo inlitum
telum si emissum lentius laxiore arcu — nam ictu extinguitur
rapido — haeserit usquam, tenaciter cremat, et si aqua uoluerit
abluere quisquam, aestus excitat acriores incendiorum nec re-
38 medio ullo quam ictu pulueris consopitur. paratur autem hoc
modo. oleum usus communis herba quadam infectum con-
diunt harum rerum periti ad diuturnitatem seruantes et coa-
lescens durant ex materia uenae naturalis similis oleo crassiori:
quae species gignitur apud Persas, quam ut diximus, naph-
tham uocabulo appellauere gentili.
39 Per haec loca ciuitates dispersae sunt plures quis omnibus
praestant Zombis et Patigran et Gazaca. inter quas opibus et
magnitudine moenium conspicuae sunt Heraclia et Arsacia et
Europos et Cyropolis et Ecbatana sub Iasonio monte in terris
40 sitae Syromedorum. amnes has regiones praetereunt multi,
quorum maximi sunt Choaspes et Gyndes et Amardus et Cha-
rinda et Cambyses et Cyrus, cui magno et specioso Cyrus
ille superior rex amabilis abolito uetere id uocabulum dedit
cum ereptum ire regna Scythica destinaret, quod et fortis est,
ut ipse etiam ferebatur, et uias sibi ut ille impetu ingenti
molitus in Caspium delabitur mare.
41 Per tractus meridianos expansa post haec confinia litoribus

1 ſolemnıter *V* ue hoſtı⟨ã⟩ *V* 2 conceptuſ (*emend. man. sec.*) *V* 6 permıſıſ *V* 7 eambıſıſ (*emend. man. sec.*) *V* 8 uocenteſ *V* 11 extınguıfur (*emend. man. sec.*) *V* 14 ıctu *sic V*, iactu *Gelenius* 15 uſue *V* 16 perıtı *V* 17 benenatulia (u *ad. man. sec.*, ra *ad. man.* 1) *V* 18 quae *om. V*, *add. Gelenius* aput *V'* naitham *V* 21 zonbıſ *V* quoſ *V* 23 cy⟨r⟩opolıſ *V* 24 ſyromedoram *V* 25 cohaſper *V* cındeſ *V* 28 regn *V* teſtınar& *V*, festinaret *coniecit Gardthausenus* forteſ *V* 29 etıam] ea *V* ıle *V* 30 dılabıtur *V*

proxima Persis habitatur antiqua, minutis frugibus diues et palmite aquarumque copia iucundissima. amnes quippe multi per eam ante dictum influunt sinum, quorum maximi sunt Vatrachites Rogomanius et Brisoana atque Bagrada. oppida uero 42
mediterranea sunt ampliora: incertum enim qua ratione per oras maritimas nihil condiderunt insigne, inter quae Persepolis est clara et Hardea et Obraatis atque Tragonice. insulae uero uisentur ibi tres tantum Tabiana et Fara et Alexandria.

His propinquant Parthi siti sub aquilone colentes niuales 43
terras et pruinosas, quorum regiones Choadres fluuius interscindit ceteris abundantior et haec potiora residuis sunt oppida Genonia Moesia Charax Apamia Artacana et Hecatompylos, a cuius finibus per Caspia litora ad usque portarum angustias stadia quadraginta numerantur et mille. feri sunt illic habi- 44
tatores pagorum omnium atque pugnaces eosque ita certamina iuuant et bella ut iudicetur inter alios omnes beatus qui in proelio profuderit animam. excedentes enim e uita morte fortuita conuiciis insectantur *ut* degeneres et ignauos.

Quibus ab orientali australique plaga Arabes beati con- 45
terminant, ideo sic appellati quod frugibus iuxta et fetibus et palmite odorumque suauitate multiplici sunt locupletes, magnaeque eorum partes mare rubrum a latere dextro contingunt, laeua Persico mari conlimitant, elementi utriusque potiri bonis omnibus adsueti. ubi et stationes et portus tranquilli sunt 46
plures et emporia densa et diuersoria regum ambitiosa nimium et decora, aquarumque suapte natura calentium saluberrimi fontes et riuorum fluminumque multitudo perspicua, sospitalisque temperies caeli et recte spectantibus nihil eis uideatur ad felicitatem deesse supremam. ac licet abundet urbibus medi- 47
terraneis atque maritimis, campisque copiosis et uallibus, has tamen ciuitates habet eximias Geapolim et Nascon et Baraba

2 iocundiſſima *v* 3 influunt *uulgo:* fluunt *V* batradıteſ *V* 5 mediterrana *V* 7 habraatıſ *sic V* 8 cadıanaſ *V* 9 parthy & ſitı *V* coleoteſ *V* 12 genonıã *V* eca | tonphılof (ı *emend. in* y) *V* 14 ſunt || *V* 17 proeuo (li; *emend. man. sec.*) *V* 18 conıncıſ *V* ut *om. V, add. Gelenius* degenerıſ & ıgnaboſ *V* 20 appellat⟨ı⟩ *V* 22 ſtere (*emend. man. sec.*) *V* 23 leua *V* 25 & temperıa *V* 26 cadentıum *V* 27 perſpıcuaſ hoſpıtalıſque *V* 28 et *V:* ut *Gelenius* 29 medıterranıſ (e; *emend. man. sec.*) *V* 31 geapolım (hiera; *emend. man. sec.*) *V*

itidemque Nagara et Mephram et Taphra et Dioscurida. in-
sulas autem conplures habet per utrumque proximas mare,
quas dinumerare non refert. insignior tamen aliis Turgana
est, in qua Serapidis maximum esse dicitur templum.

48 Post huius terminos gentis Carmania maior uerticibus cel-
sis erigitur ad usque Indicum pertinens mare, fructuariis arbo-
reisque fetibus culta set obscurior Arabum terris multo et mi-
nor. fluminibus tamen ipsa quoque non minus abundans ce-
49 spitisque ubere iuxta fecunda. amnes autem sunt hinc ceteris
notiores Sagareus et Saganis et Hydriacus. sunt etiam ciuita-
tes licet numero paucae uictu tamen et cultu perquam copio-
sae, inter quas nitet Carmana omnium mater et Portospana et
Alexandria et Hermupolis.

50 Interius uero pergenti occurrunt Hyrcani, quos eiusdem
nominis adluit mare. apud quos, glebae macie internecante
sementes, ruris colendi cura est leuior sed uescuntur uenatibus,
quorum uarietate inmane quantum exuberant. ubi etiam tigri-
dum milia multa cernuntur feraeque bestiae plures, quae cuius-
modi solent capi commentis dudum nos meminimus retulisse.
51 nec ideo tamen stiuam ignorant sed seminibus teguntur aliquae
partes ubi solum est pinguius, nec arbusta desunt in locis ha-
bilibus ad plantandum et marinis mercibus plerique sustentan-
52 tur. hic amnes duo peruulgati sunt nominis Oxus et Maxera,
quos urgente inedia superantes natatu aliquotiens tigris inpro-
uisae finitima populantur. habent etiam ciuitates inter minora
municipia ualidas duas quidem maritimas Socunda et Sara-
manna, mediterraneas alias Azmornam et Solen et his nobi-
liorem Hyrcanam.

53 Contra hanc gentem sub aquilone dicuntur Abii uersari
genus piissimum, calcare cuncta mortalia consuetum, quos, ut
Homerus fabulosius canit, Iuppiter ab Idaeis montibus con-
tuetur.

54 Sedes uicinas post Hyrcanos sortiti sunt Margiani omnes

---

1 mefre *V* 5 gentef *V* 6 ındıcıũ *V* arborıſque *V'* 7 foetı-
buſ *V* 8 caespiteque *coniecit Gardthausenus* 9 hıc *Gelenius* 12 ar-
mana *V* portoſpanıa *V'* 15 glebe *V* ıntermı | cante *V* 16 ueſtun-
tur *V'* 20 deo *V* ſtıpuam *V* eſ& (ſed *superscr.*) *V* talıquẹ parte ubı (, *eras.*) *V*
26 ſoc⟨o⟩nda *V* 27 a(in)ʒorna *V* 28 hycanam *V* 29 abıeı *V*
31 ıdeıſ *V*

paene collibus altis undique circumsaepti, ideo a mari discreti.
et quamquam pleraque sunt ibi deserta aquarum penuria sola,
quaedam .... sed Iasonion et Antiochia et Nisea sunt aliis
notiora.

Proximos his limites possident Bactriani, natio antehac 55
bellatrix et potentissima Persisque semper infesta antequam
circumsitos populos omnes ad dicionem gentilitatemque trahe-
rent nominis sui, quam rexere ueteribus saeculis etiam Arsaci
formidabilis reges. eius pleraeque partes ita ut Margiana pro- 56
cul a litoribus sunt disparatae, sed humi gignentium fertiles,
et pecus, quod illic per campestria loca uescitur et montana,
membris est magnis conpactum et ualidis, ut indicio sunt ca-
meli a Mithridate exinde perducti et primitus in obsidione
Cyzicena uisi Romanis. gentes isdem Bactrianis oboediunt 57
plures, quas exsuperant Tochari, et ad Italiae speciem crebris
fluminibus inundantur. e quibus Artamis et Zariaspes ante
sibi consociati itidemque Ochus et Orgomanes iuncti conuenis
aquis augent inmania Oxi fluenta. sunt et hic ciuitates, quas 58
amnes diuersi perstringunt, his cedentes ut melioribus, Chatra
et Charte et Alicodra et Astatia et Menapila et Bactra ipsa,
unde regnum et uocabulum nationis est institutum.

.... sub imis montium pedibus, quos appellant 59
Sogdios, inter quos amnes duo fluunt nauium capacissimi Ara-
xates et Dymas; iuga uallesque praecipites in campestrem pla-
nitiem, *alii* fluuii decurrentes Oxiam nomine paludem efficiunt
late longeque diffusam. hic inter alia oppida celebrantur Ale-
xandria et Cyreschata et Drepsa ipsa metropolis.

His contigui sunt Sacae natio fera, squalentia incolens loca 60
solo pecori fructuosa, ideo nec ciuitatibus culta. cui Ascanimia
mons inminet et Comedus. praeter quorum radices et uicum,

---

1 collıſ *V* cırcumſeptı *V* 2 sola *scripsi:* ſolı *V* (soli aquarum paenuria *transposuit Gardthausenus*) 3 *post* quaedam *add.* tamen habent oppida *Gelenius, om. V, satius uisum est lacunam indicare* 5 bactrı⟨anı⟩ *V* 7 traheret *V* 9 plerıque *V* mergıana *V* 10 torıbuſ (ıı *supra*) *V* 12 magis conpactis (*coll.* XXXI 2, 2) *coniecit Gardthausenus* conp⟨a⟩ctum *V* 14 cızına (cyzıcena *supra*) ueı romanıſ (*emend. man. sec.*) *V* 15 exıuperanchan. & *V* 16 zarıaſ reſ *V* 20 bactrıſ ıpſıſ *V* 22 *lacunam indicauit Valesius* 24 dımae *V* planıcıı *V* 25 alii *add. Gardthausenus* 27 & creſ | cata & areta ıpſa *V* 28 ſacıae *V* 29 ſoloſ *V*

quem Lithinon pyrgon appellant, iter longissimum patet mercatoribus peruium ad Seras subinde commeantibus.
61 Circa defectus et crepidines montium, quos Imauos et Apurios uocant, Scythae sunt intra Persicos fines Asianis contermini Sarmatis Halanorumque latus tangentes extremum. qui uelut agentes quodam secessu coalitique solitudine per interualla dispersi sunt longa adsueti uictu uili et paupertino.
62 et gentes quidem uariae hos incolunt tractus, quas nunc recensere alio properans superfluum puto. illud tamen sciendum est inter has nationes paene ob asperitatem nimiam inaccessas homines esse quosdam mites et pios ut Iaxartae sunt et Galactophagi, quorum meminit uates Homerus in hoc uersu

γλακτοφάγων Ἀβίων τε δικαιοτάτων ἀνθρώπων.

63 inter flumina uero multa, quae per has terras uel potioribus iungit natura uel lapsu post trahit in mare, Roemnus celebris est et Iaxartes, *et* Talicus. ciuitates autem non nisi tres solas habere noscuntur Aspabota et Chauriana et Saga.
64 Vltra haec utriusque Scythiae loca contra orientalem plagam in orbis speciem consertae celsorum aggerum summitates ambiunt Seras ubertate regionum et amplitudine circumspectos, ab occidentali latere Scythis adnexos, a septentrione et orientali niuosae solitudini cohaerentes: qua meridiem spectant ad usque Indiam porrectos et Gangen. appellantur autem ibidem montes Anniua
65 et Nazauicium et Asmira et Emodon et Opurocarra. hanc itaque planitiem undique prona decliuitate praeruptam terrasque lato situ distentas duo famosi nominis flumina Oechardes et Bautis lentiore meatu percurrunt. et dispar est tractuum diuersorum ingenium: hic patulum, alibi molli deuexitate subductum, ideoque satietate
66 frugum et pecoribus et arbustis exuberat. incolunt autem fecundissimam glebam uariae gentes, *e* quibus Alitrophagi et Annibi et

---

1 purgon *V* ıter] per *V* 2 ad ad *V* 4 Tapurios *uulgo* ſunt aura ıntra *V* 8 uarıa choſ *V* 9 properanteſ *V* 11 pıoſ uıtıa xarte *V* galactofagı *V* 12 *Hom. Il. N* 5 13 ΓΑΑΚΤΟ.............. | ΦΑΤΩΝ *V* τεj ΤΙ *V* ΔΑΚΑΙΟΤΑΤΩΝ *V* 15 roemuuſ *V'* 16 et *posterius om. V, add. uulgo* 18 ut prıuſque *V* 19 ſummıttateſ *V* 20 ubeıtate *V* 21 orıentalı uoſae *V* 23 ibidem *Mannertus:* ıdem *V* 25 nudıque *V* 26 &chartıſ *V* 27 dıſpareſ tractum *V* 29 ecundıſcımaam (*emend. man. sec.*) *V* 30 e *om. V* alıtrofagı *V*, *ἀνδροφάγοι coniecit Vossius* (*ἀνθρωποφάγοι Ptolemaeus*) *Ἀννίβοι Ptolemaeus:* anıbuſ *V*

Sizyges et Chardi aquilonibus obiecti sunt et pruinis. exortum uero solis suspiciunt Rabannae et Asmirae et Essedones omnium splendissimi, quibus Athagorae ab occidentali parte cohaerent et Aspacarae. Betae uero australi celsitudine montium inclinati. urbibus licet non multis, magnis tamen celebrantur et opulentis, inter quas maximae Asmira et Essedon et Asparata et Sera nitidae sunt et notissimae. /agunt autem ipsi quietius 67 Seres, armorum semper et proeliorum expertes, utque hominibus sedatis et placidis otium est uoluptabile, nulli finitimorum molesti. caeli apud eos iucunda salubrisque temperies, aeris facies munda leniumque uentorum commodissimus flatus et abunde siluae sublucidae, a quibus arborum fetus aquarum asperginibus crebris uelut quaedam uellera molientes ex lanugine et liquore mixtam subtilitatem tenerrimam pectunt, nentesque subtegmina conficiunt sericum ad usus antehac nobilium, nunc etiam infimorum sine ulla discretione proficiens. ipsi praeter alios frugalissimi pacatioris uitae cultores uitantes 68 reliquorum mortalium coetus. cumque ad coemenda fila uel quaedam alia fluuium transierint aduenae, nulla sermonum uice propositarum rerum pretia solis oculis aestimantur et ita sunt abstinentes ut apud se tradentes gignentia nihil ipsi conparent aduenticium.

Ariani uiuunt post Seras, Boreae obnoxii flatibus, quorum 69 terras amnis uehendis sufficiens nauibus Arias perfluit nomine, faciens lacum ingentem eodem uocabulo dictitatum. abundat autem haec eadem Aria oppidis, inter quae sunt celebria Bitaxa Sarmatina et Sotira et Nisibis et Alexandria, unde nauiganti ad Caspium mare quingenta stadia numerantur et mille.

His locis Paropanisatae sunt proximi, Indos ab oriente 70 Caucasumque ab occidentali latere prospectantes, ipsi quoque montium defectibus inclinati, quos residuis omnibus maior Ortogordomaris interluit fluuius a Bactrianis exsurgens. habent autem etiam ciuitates aliquas, quibus clariores sunt Agazaca et Naulibus et Ortopana, unde litorea nauigatio ad usque Me-

1 aquibus (onti *superscr.*) *V* 3 splendidissim(i) *V* 4 aspacharat beatae *V* 7 fera *V* quietus *V* 8 praeliorum expertis *V* 13 bellera (*emend. man. sec.*) *V* 14 tenerimam (r *superscr.*) *V* 15 subtemina (g *superscr.*) *V* 17 pactaiores *V* 19 fluum (iu *superscr.*) *V* 23 afriani *V* 26 arria *V* uita | xas. armatina *V* 29 propanis (a *superscr.*) adest inproximi (~ *postea add.*) *V* 34 orthos pana *V*

diae fines, portis proximos Caspiis stadiorum sunt duo milia et ducenta.

71 Ante dictis continui sunt Drangiani collibus cohaerentes. .... Arabium nomine ideo adpellatum quod inde exoritur, interque alia duobus municipiis exultantes Prophthasia et Ariaspe ut opulentis et claris.

72 Post quos exaduersum Arachosia uisitur, dextrum uergens in latus Indis obiecta, quam ab Indo fluuiorum maximo, unde regiones cognominatae sunt, amnis multo minor exoriens aquarum adluit amplitudine efficitque paludem Arachotoscrenen adpellatam. hic quoque ciuitates sunt inter alias nobiles Alexandria et Arbaca et Choaspa.

73 At in penitissima parte Persidos Gedrosia est, dextra terminos contingens Indorum, inter minores alios Artabio uberior flumine, ubi montes deficiunt Barbitani, quorum ex pedibus imis emergentes alii fluuii Indo miscentur, mittentes nomina magnitudine potioris. ciuitates autem etiam hic sunt [in ciuitate] praeter insulas Sedratira et Gynaecon limen meliores residuis aestimantur.

74 Ne igitur orae maritimae spatia adluentia Persidis extremitates per minutias demonstrantes a proposito longius aberremus, id sufficiet dici quod mare praetentum a Caspiis montibus per borium latus ad usque memoratas angustias nouem milium stadiorum, australe uero ab ostiis Nili fluminis ad usque principia Carmanorum quattuordecim milium stadiorum numero definitur.

75 Per has nationes dissonas et multiplices hominum quoque diuersitates sunt ut locorum. sed ne generaliter corpora describamus et mores, graciles paene sunt omnes, subnigri uel liuido colore pallentes, caprinis oculis torui et superciliis in semiorbium speciem curuatis iunctisque, non indecoribus barbis capillisque promissis hirsuti, omnis tamen promisce uel

---

3 *post* cohaerentes *add.* quos flumen alluit *uulgo, om. V et Gel.* 4 ⟨*ap⟩pellatum *V* 5 pro⟨ſt⟩haſia *V* 6 opolentuſ *V* 7 arachoſa (i *superscr.*) *V* 11 appellant *V* nobiles *scripsi:* utileſ *V* 12 chaſpa (o *superscr.*) *V* 13 ad *V* gerosia* (*fuit* e) *V* 14 Arabio *coniecit Wagnerus* 17 potioreſ *V* in ciuitate *deleui* 18 cynecon *V* 23 borum (i *superscr.*) *V* memoratuſ *V* 28 diuerſitate *V* ne *V:* ut *Gelenius* deſcribe | muſ & prioreſ *V* ([et] primores *coniecit Gardthausenus*) 30 libido (u *superscr.*) *V* 31 arbiſ (b *superscr.*) *V* 32 promiſcae *V*

inter epulas festosque dies gladiis cincti cernuntur. quem
Graecorum ueterum morem abiecisse primos Athenienses Thu-
cydides est auctor amplissimus. effusius plerique soluti in 76
uenerem aegreque contenti multitudine paelicum, puerilium
stuprorum expertes, pro opibus quisque adsciscens matrimonia
plura uel pauca. unde apud eos per libidines uarias caritas
dispersa torpescit. munditias conuiuiorum et luxum maxime-
que potandi auiditatem uitantes ut luem. nec apud eos extra 77
regales mensas hora est praestituta prandendi, sed uenter uni
cuique uelut solarium est, eoque monente quod inciderit edi-
tur, nec quisquam post satietatem superfluos sibi ingerit cibos.
inmane quantum restricti et cauti, ut inter hostiles hortos gra- 78
dientes non numquam et uineta, nec cupiant aliquid nec con-
tingant uenenorum et secretarum artium metu. super his nec 79
stando mingens nec ad requisita naturae secedens facile uisitur
Persa: ita obseruantius haec aliaque pudenda declinant. adeo 80
autem dissoluti sunt et artuum laxitate uagoque incessu se
iactitantes ut effeminatos existimes, cum sint acerrimi bellatores
sed magis artifices quam fortes eminusque terribiles, abundantes
inanibus uerbis insanumque loquentes et ferum, magnidici et
graues ac taetri, minaces iuxta in aduersis rebus et prosperis,
callidi superbi crudeles, uitae necisque potestatem in seruos et
plebeios uindicantes obscuros. cutes uiuis hominibus detrahunt
particulatim uel solidas, nec ministranti apud eos famulo men-
saeque adstanti hiscere uel loqui licet uel spuere: ita prostra-
tis pellibus labra omnium uinciuntur. leges apud eos inpen- 81
dio formidatae, inter quas diritate exsuperant latae contra
ingratos et desertores, et abominandae aliae, per quas ob noxam
unius omnis propinquitas perit. ad iudicandum autem usu 82
rerum spectati destinantur et integri, parum alienis consiliis
indigentes, unde nostram consuetudinem rident, quae interdum
facundos iurisque publici peritissimos post indoctorum conlocat
terga. nam quod supersidere corio damnati ob iniquitatem

---

3 plerıſque *V* 4 ueᵉnırem (*emend. man. sec.*) *V* pelıcum *V* 7 lucem *V* 14 ueⁿᵉnorum *V* 15 ſtandum ıngenſ *V* ſcendenſ *V'* 16 ıta *om. V'* alᵃique *V* 17 artıum *V* 22 ſuperuᵇı (*emend. man. sec.*) *V* uıt(e) *V* 23 plebeoſ *V* 25 ſpuᵉre (*emend. man. sec.*) *V* 27 exſuperᵒat *V* 28 ıngratᵒaſ (*emend. man. sec.*) *V* abomⁱnandae *V* 29 omneⁱſ *V* 31 radent *V* 33 ſuperſᵉıdere cᵒurıo (*emend. man. sec. bis*) *V*

iudicis iudex alius cogebatur, aut finxit uetustas aut olim re-
83 cepta consuetudo cessauit. militari cultu ac disciplina proludiisque continuis rei castrensis et armaturae, quam saepe formauimus, metuendi uel exercitibus maximis, equitatus uirtute confisi, ubi desudat nobilitas omnis et splendor. pedites enim in speciem mirmillonum contecti iussa faciunt ut calones. sequiturque semper haec turba tamquam addicta perenni seruitio nec stipendiis aliquando fulta nec donis. et gentes plurimas praeter eas quas abunde perdomuit, sub iugum haec natio miserat, ita audax et ad pulueres Martios erudita ni bellis ciui-
84 libus externisque adsidue uexarentur. indumentis plerique eorum ita operiuntur lumine colorum fulgentibus uario ut, licet sinus lateraque dissuta relinquant flatibus agitari uentorum, inter calceos tamen et uerticem nihil uideatur intectum. armillis uti monilibusque aureis et gemmis, praecipue margaritis quibus abundant, adsuefacti post Lydiam uictam et Croesum.

85 Restat ut super ortu lapidis huius pauca succinctius explicentur. apud Indos et Persas margaritae repperiuntur in testis marinis robustis et candidis permixtione roris anni tempore praestituto conceptae. cupientes enim uelut coitum quendam humores ex lunari aspergine capiunt densius oscitando. exindeque grauidulae edunt minutas binas aut ternas uel uniones ideo sic appellatas quod euisceratae conchulae singulas ali-
86 quotiens pariunt sed maiores. idque indicium est aetheria potius deriuatione quam saginis pelagi hos oriri fetus et uesci, quod guttae matutini roris isdem infusae claros efficiunt lapillos et teretes, uespertini uero flexuosos contra et rutilos et maculosos interdum. minima autem uel magna pro qualitate haustuum figurantur casibus uariatis. conclusae uero saepissime metu fulgurum inanescunt aut debilia pariunt aut certe
87 uitiis diffluunt abortiuis. capturas autem difficiles et periculosas et amplitudines pretiorum illa efficit ratio quod frequen-

1 cogitabatur *V* 2 prolaudiſque *V* 6 myrmillonum *V* ut coloreſ *V* 7 ſeruitione (nec) eſt (ſti) ⟨p⟩endiuſ (nec *add. man. sec.*) *V* 8 fulta ⟨nec⟩ *V* 9 iugam *V* 10 erudita (*emend. man. sec.*) *V* 12 flumine *V* 14 intettum *V* 15 munilibuſ *V* gemmaſ *V* 16 ludiae *V* croeſſum *V* 17 reſtauit ſuper *V* 20 cohum *V* 21 humoriſ *V* 22 grauidolae *V* 26 matu⟨t⟩ini *V* 27 teretiſ *V* 28 ꝑ *om.* *V'* 31 difluunt *V'* 32 quot (*emend. man. sec.*) *V*

tari sueta litora propter piscantium insidias declinantes, ut quidam coniciunt, circa deuios scopulos et marinorum canum receptacula delitescunt. quod genus gemmae etiam in Britan- 55
nici secessibus maris gigni legique licet dignitate dispari non ignoramus.

LIBER XXIIII

Post exploratam alacritatem exercitus, uno parique ardore 1
inpetrabilem principem superari non posse, deum usitato clamore testati, Iulianus summae rei finem inponendum maturius credens, extracta quiete nocturna itinerarium sonare lituos iubet, praestructisque omnibus, quae difficultates arduae belli poscebant, candente iam luce Assyrios fines ingressus celso praeter alios spiritu obequitans ordinibus aemulatione sui cunctos ad officia fortitudinis incendebat. / utque ductor usu et docilitate 2
firmatus metuens ne per locorum insolentiam insidiis caperetur occultis, agminibus incedere quadratis exorsus est. excursatores quidem quingentos et mille sensim praeire disposuit, qui cautius gradientes ex utroque latere itidemque a fronte, nequis repentinus inrueret prospectabant. ipse uero medios pedites regens, quod erat totius roboris firmamentum, dextra legiones aliquas cum Neuita supercilia fluminis praestringere iussit Euphratis. cornu uero laeuum cum equitum copiis Arinthaeo tradidit et Hormisdae ducendum confertius per plana camporum et mollia. agmina uero postrema Dagalaiphus cogebat et Victor, ultimusque omnium Osdruenae dux Secundinus. / deinde 3
ut hostibus si erupissent usquam, uel conspicantibus procul

1 ded[cl]ınanteſ *V* 2 [ſ]copuloſ *V* 3 deletıſcunt *V'* brıta[n]nıcıſ *V* 4 [dıſ]ſupparı (*emend. man. sec.*) *V* 5 *subscriptum* AMMIANI MARCELLINI RERV̄ GESTARVM · EXPLICIT LIBER · XXIII · | INCIPIT LIBER XXIIII FELICITER *in V*

8 [cl]amore *V* 11 praeſtrıctıſque *V* quı *ut uid. V'* 13 aemulatıoni *V* 16 ıncendere *V* 20 r[o]uborıſ *V* 21 neu[x]ıta (*emend. man. sec.*) *V* eufrateſ *V* 22 cornı *V* leuum *V* arıntho[e] *V* 23 oro | myzdae *V* [p]ſana *V* 25 ſecundımuſ *V*

timorem multitudinis maioris incuteret, laxatis cuneis iumenta dilatauit et homines, ut decimo paene lapide postremi dispararentur a signiferis primis, quod arte mira saepe fecisse Pyrrhus ille rex dicitur Epirotes, oportunis in locis castrametandi armorumque speciem diffundendi ex industria uel attenuandi perquam scientissimus, ut ubi usu uenisset plures aestimarentur aut pauci.

4 Sarcinas uero et calones et apparitionem inbellem inpedimentorumque genus omne inter utrumque latus instituit procedentium ordinatim, nequa ui subita raperentur, ut saepe contigit, inprotecta. classis autem licet per flumen ferebatur adsiduis flexibus tortuosum, nec residere nec praecurrere sinebatur.

5 Emenso itaque itinere bidui prope ciuitatem uenimus Duram desertam, marginibus amnis inpositam. in quo loco greges ceruorum plures inuenti sunt, quorum alii confixi missilibus, alii ponderibus elisi remorum ad satietatem omnes pauerunt; pars maxima natatu adsueta ueloci, alueo penetrato incohibili cursu euasit ad solitudines notas.

6 Exin dierum quattuor itinere leui peracto uespera incedente cum expeditis mille inpositis nauibus Lucillianus comes imperio principis mittitur Anathan munimentum expugnaturus, quod ut pleraque alia circumluitur fluentis Euphratis. et nauibus, ut praeceptum est, per oportuna dispersis obsidebatur insula, nebulosa nocte obumbrante impetum clandestinum.
7 sed postquam aduenit lux certa, aquatum quidam egressus uisis subito hostibus ululabili clamore sublato excitos tumultuosis uocibus propugnatores armauit. et mox specula quadam altissima explorato situ castrorum, quam ocissime cum duarum praesidio nauium amnem supermeat imperator, pone sequentibus nauigiis multis, quae obsidionales machinas aduehebant.
8 iamque muris propinquans cum non absque discriminibus multis consideraret esse certandum, sermone cum leni tum aspero et minaci hortabatur ad deditionem defensores, qui ad conlo-

2 poſt rem *V* 3 ſae refecıſſe pyrruſ *V* 8 ınpellem *V* 14 (u[b]ı)duı (*emend. man. sec.*) *V* 17 ınſaere morum *V* 18 natuta *V* 19 ſolıtudınıſ *V* 22 imperio *Valesius:* ımperıtıa *V* monımentum *V* 23 eufrateſ — 24 oportuna *add.* *V*[m] 26 dux *V* uıſıſ] ıſ *V* 29 occıſıſme *V* 30 auıum *V*

quium petito Hormisda promissis eius et iuramentis inlecti
multa sibi de lenitudine Romana spondebant. denique prae se 9
bouem coronatum agentes, quod est apud eos susceptae pacis
indicium, descendere suppliciter et statim munimento omni in-
censo Pusaeus eius praefectus, dux Aegypti postea, honore
tribunatus adfectus est. / reliqui uero cum caritatibus suis et
supellectile humaniore cultu ad Syriacam ciuitatem Chalcida
transmissi sunt. inter hos miles quidam, cum Maximianus per- 10
rupisset quondam Persicos fines in his locis aeger relictus,
prima etiam tum lanugine iuuenis, ut aiebat, uxores sortitus
gentis ritu conplures cum numerosa subole tunc senex incur-
uus exultans proditionisque auctor ducebatur ad nostra testibus
adfirmans et praescisse se olim et praedixisse quod centenario
iam contiguus sepelietur in solo Romano. post quae Saraceni
procursatores partis cuiusdam hostium obtulere laetissimo prin-
cipi et munerati ad agenda similia sunt remissi.

Acciderat aliud postridie dirum. uentorum enim turbo 11
exortus pluresque uertigines concitans ita confuderat omnia
tecta, *ut* tabernacula multa conscinderentur et supini plerique
milites sternerentur uel proni, spiritu stabilitatem uestigii sub-
uertente. nec minus eodem die aliud periculosum euenit.
amne enim repente extra margines euagato mersae sunt quae-
dam frumentariae naues cataractis auulsis, ad defundendas re-
primendasque aquas rigare suetas opere saxeo structis, quod
utrum per insidias an magnitudine acciderit fluentorum sciri
non potuit.

Post perruptam incensamque urbem omnium primam et 12
captiuos transmissos certiore iam spe prouectus exercitus ad
fiduciam elatis uocibus in fauores principis consurgebat, ad-
fore sibi etiam deinde caelestem existimans curam.

Et quia per regiones ignotas de obscuris erat suspectior 13
cura, astus gentis et ludificandi uarietas timebatur. ideoque

---

1 petıt dormızda *V* 4 ıngenſ opuſſeuſ *V* 6 atfectuſ *V* 7 ſup-pellectıo *V* ſyrıacum *V'* 8 ho∗ſ (*fuit* o) *V* 10 tu∗m (*fuit* a) *V* (ıu)uenẹſ *V* 11 gentẹſ *V* ſụbole *V* 12 at *V* 15 cuiusdam *scripsi:* quıdam *V* 16 mınerat *V* 19 ut *om. V, add. Gelenius* ụerna | cula (*emend. man. sec.*) *V* 20 ueſtıgıſ *V* 23 defundaſ *V* 24 aquaſ] quaſ *V* opeſ axo *V* 25 ſcrı *V* 28 tranſmıſſıſ *V* 29 prıncıpẹſ *V* atfore *V* 30 caeleſteſ *V* 31 quı *V* ſuſpectıo *V* 32 aſtur genteſ *V*

imperator nunc antesignanus, nunc agminibus cogendis insi-
stens cum expeditis uelitibus, nequid lateret abstrusum, fru-
tecta squalida uallesque scrutabatur, licentiores militum per
longinqua discursus adfabilitate natiua prohibendo uel minis.
14 hostiles tamen agros omni frugum genere diuites cum segeti-
bus et tuguriis inflammari permisit ita demum cum usui
necessaria abunde sibi quisque collegisset, et hoc modo sau-
15 ciabatur salus hostium nesciorum. / bellatores enim libenter
quaesitis dextris propriis utebantur, alia uirtutis suae horrea
repperisse existimantes, et laeti quod uitae quoque subsidiis
16 adfluentes alimenta seruabant quae nauigiis uehebantur. hic
uino grauis quidam temerarius miles ad ulteriorem ripam nullo
urgente transgressus in conspectu nostro ab hostibus captus
occisus est.

2 Quibus tali casu patratis ad castra peruenimus nomine
Thilutha in medio fluminis sita, locum inmenso quodam uer-
tice tumescentem et potestate naturae uelut manu circumsaeptum
humana, cuius ad deditionem incolae temptati mollius, ut de-
cebat, quoniam asperitas edita uim superabat armorum, intem-
pestiuam tunc defectionem esse firmabant. sed hactenus re-
sponderunt quod cum interiora occupauerint protinus gradientes
Romani, se quoque utpote regnorum sequellas uictoribus ac-
2 cessuros./ et post haec praetermeantes moenia ipsa naues
nostras uerecunda quiete spectabant inmobilis. quo transito
cum ad munimentum aliud Achaiachala nomine uenissemus
fluminis circumitione uallatum arduumque transcensu, refutati
pari responso discessimus. alia postridie castra ob muros in-
3 ualidos derelicta praetereuntur incensa. postera igitur et in-
sequenti die stadiis ducentis emensis uentum est ad locum
Baraxmalcha. unde amne transito miliario septimo disparata
Diacira inuaditur ciuitas habitatoribus uacua, frumento et sali-

2 uelutibuſ *ut uid.* *V'* 3 miletum (*emend. man. sec.*) *V* 10 quoque] quod *V* 11 afluenteſ *V* nauigii * *V* 12 * temerariuſ (*fuit* i) *V* 13 noctro (*emend. man. sec.*) *V* hominibuſ *V* 17 poteſtatem *V* circumſeptum *V* 20 actenuſ *V* 21 quod *om. Gelenius* 22 utpo - te (*fuit* r) *V* ſequellaſ *V* acceſſuraſ *V* 24 noſtra uaſere cundia *V* (uerecunda *Hauptius*) immobiliſ *v* 25 monimentum *V* 26 ardumque (*emend. man. sec.*) *V* 27 poſt tridie *V* muriſ *V* 28 cenſa *V* poſtea *V* 31 habitoribuſ uaqua (*emend. man. sec.*) *V*

bus nitidis plena, in qua templum alti culminis arci uidimus
superpositum, qua incensa caesisque mulieribus paucis, quae
repertae sunt traiecto fonte scatenti bitumine Ozogardana oc-
cupauimus oppidum, quod formidine aduenientis exercitus iti-
dem deseruere cultores. in quo principis Traiani tribunal
ostendebatur/ hac quoque exusta, biduo ad refectionem corpo- 4
rum dato prope extremum noctis, quae secundum diem secuta
est, Surena post regem apud Persas promeritae dignitatis, et
Malechus Podosacis nomine, phylarchus Saracenorum Assani-
tarum, famosi nominis latro, omni saeuitia per nostros limites
diu grassatus structis Hormisdae insidiis, quem ad speculan-
dum exiturum incertum unde praesenserant, ideo sunt tem-
ptamento frustrati quod angusta fluminis interluuies et praealta
transiri uado non potuit. / et primo lucis exordio cum essent 5
hostes iam in contuitu, uisi tunc primitus corusci galeis et
horrentes indutibus perrigidis, milites in procinctum impetu
ueloci tendentes eos inuolauere fortissime. et quamuis arcus
ualidis uiribus flecterentur et splendor ferri intermicans Roma-
norum metum augeret, ira tamen acuente uirtutem clipeo-
rum densitate contecti, ne possint emittere coegerunt. anima- 6
tus his uincendi primitiis miles ad uicum Macepracta peruenit,
in quo semiruta murorum uestigia uidebantur, qui priscis tem-
poribus in spatia longa protenti tueri ab externis incursibus
Assyriam dicebantur. hinc pars fluminis scinditur largis aqua- 7
rum agminibus ducens ad tractus Babylonios interiores usui
agris futura et ciuitatibus circumiectis, alia Naarmalcha no-
mine, quod fluuius regum interpretatur, Ctesiphonta praeter-
meat, cuius in exordio turris in modum Phari celsior surgit.
hanc peditatus omnis pontibus caute digestis transiuit. equites 8
uero cum iumentis armati clementiores gurgites fluminis obli-

---

3 fontes *V* 4 formine (di *superscr.*) aduenientes *V* 9 saracen*orum (*fuit* t) *V* 11 ormizdae *V* 14 logis (uc *superscr.*) (u *scripsit man.* 3, c *man.* 1) *V* 15 contuit *V* curusci *V* 16 perrigidis *scripsi:* rerigidas *V* 18 splendore feri (r *superscr.*) *V* 19 irata | inacuante *V* 20 possent *uulgo* 21 uincendi *Valesius:* uescendi *V* 22 semirata (u *superscr.*) (*emend. man. sec.*) *V* prisci (s *superscr.*) (*emend. man. sec.*) *V* 23 protentis ueri *V* 24 pa(r)s *V* 25 babylon⟨o⟩s *V* 26 naarmalcha *V* (*sed XXIIII* 6, 1 naarmalch *in V exstat*) 27 interpraetantur *V* citae lisonta (ctesiphonta *superscr.*) (*emend. man.* 3) *V* 28 exorditurris (o turris *superscr.*) (*emend. man.* 3) *V* fari *V* 29 transiuste quietes *in* transiit equites (*emend. man.* 3 *in V*)

quati transnarunt, alii multitudine subita petiti telorum hosti-
lium, quos egressi auxiliares ad cursuram leuissimi, fugientium-
que ceruicibus insistentes, laniatu auium prostrauerunt.

9 Quo negotio itidem gloriose perfecto ad ciuitatem Pirisa-
boram uentum est amplam et populosam, ambitu insulari cir-
cumuallatam. cuius obequitans moenia imperator et situm, ob-
sidium omni cautela coeptabat quasi sola formidine oppidanos
a propugnandi studio submoturus. quibus per conloquia saepe
temptatis cum nec promissis quisquam flecteretur nec minis,
suscipitur oppugnandi exordium et armatorum triplici corona
circumdatis muris die primo ad usque noctis initium missilibus
10 certabatur. / tum defensores animo praestantes et uiribus *per*
propugnacula ciliciis undique laxius pansis, quae telorum im-
petus cohiberent, obtecti scutis uimine firmissimo textis et cru-
dorum tergorum densitate uestitis ualidissime resistebant, ferrea
nimirum facie omni, quia lamminae singulis membrorum linia-
mentis cohaerenter aptatae fido operimento totam hominis spe-
11 ciem contegebant. et aliquotiens Hormisdae et indigenae et
regalis conloquia petentes obnixe propinquantem probris atque
conuiciis ut male fidum incessebant et desertorem, hac lenta
cauillatione die maxima parte exempta tenebrarum silentio
primo multiformes admotae sunt machinae coeptaque altitudo
12 conplanari fossarum. quae uixdum ambigua luce defensores
intentius contemplati, eo accedente quod angularem turrim ictus
forauit arietis uiolentior, relictis ciuitatis duplicibus muris con-
tinentem occupant arcem, asperi montis interrupta planitie su-
perpositam, cuius medietas in sublime consurgens tereti am-
bitu Argolici scuti speciem ostendebat nisi quod a septemtrione
id, *quod* rotunditati deerat, in Euphratis fluenta proiectae cautes
eminentius tuebantur, in qua excellebant minae murorum bi-

1 alıa *V* petıt *V* 2 curgurum *V* 4 pırıſab horam *V* 5 popu-loọſam *V* ambıtum ſuları *V'* 7 ceptabat *V* 8 ſubmoturoſ *V* 12 per *om. V*, *add. Gelenius* 14 [ſ] cutıſ uım ınſırmıſſo *V* 15 te[r]gorum *V* ueſtıſ *V* 16 lı[nı]amentıſ *V* 18 omnızadae & ındıgnae *V* 20 conuı[n]cıſ (n *deleta*) *V* 21 dıe *sic V* 24 accıdente *V* 26 monteſ ınterapta *V* 27 ter | retı *V* 28 aeſeptem trıonı *V* 29 quod *om. V*, *add. Gelenius* rotumlıtatı (l = ı) *ut uid. V'* ıdem | erat *V* eufratıſ fluentı ad pro-ıectae *V* cautaeſ *V* 30 ın que *V*

tumine et coctilibus laterculis fabricatae, quo aedificii genere
nihil esse tutius constat. iamque ferocior miles peruasa urbe, 13
quam uiderat uacuam, aduersus oppidanos ab arce multimoda
tela fundentes acri contentione pugnabat. cum enim idem
prohibitores catapultis nostrorum urgerentur atque ballistis,
ipsi quoque ex edito arcus erigebant fortiter tensos, quibus
panda utrimque surgentia cornua ita lentius flectebantur ut
nerui digitorum acti pulsibus uiolentis harundines ferratas
emitterent, quae corporibus inlisae contrariis letaliter figebantur.
dimicabatur nihilo minus utrobique saxorum manualium nim- 14
bis et neutrubi inclinato momento proelium atrox a lucis ortu
ad initium noctis destinatione magna protractum pari sorte
diremptum est. proinde die secuto cum certaretur asperrime
multique funderentur altrinsecus et aeque uires gesta librarent,
imperator omnes aleae casus inter mutuas clades experiri festi-
nans cuneatim stipatus densetisque clipeis ab ictu sagittarum
defensus ueloci saltu comitantibus promptis prope portam uenit
hostilem crasso ferro crustatam. / et licet saxis et glande cete- 15
risque telis cum periculo salutis premeretur, fodicare tamen
paratos ualuarum latera ut aditum patefacerent, uocibus incre-
pans crebris non ante discessit quam telorum congerie, quae
superiaciebantur, se iam cerneret obruendum. euasit cum om- 16
nibus tamen, paucis leuius uulneratis, ipse innoxius uerecundo
rubore suffusus. legerat enim Aemilianum Scipionem cum hi-
storiarum conditore Polybio Megalopolitano Arcade, et triginta
militibus portam Carthaginis impetu simili subfodisse. sed
fides recepta scriptorum ueterum recens factum defendit. Aemi- 17
lianus enim testudine lapidea tectam successerat portam, sub
qua tutus et latens dum moles saxeas detegunt hostes urbem
nudatam inrupit, Iulianus uero locum patentem adgressus
obumbrata caeli facie fragmentis montium et missilibus aegre
repulsus abscessit.

---

1 cotilibuſ (*emend. man. sec.*) *V* quae defícti (*emend. man. sec.*) *V* 3 uaquam (*emend. man. sec.*) *V* 7 filectebantur *V* 8 harundiniſ *V* 10 nihil omnuſ utrubique (o *add. man. sec.*) *V* 11 praeliũ *V* 14 abtrinſecuſ & aequi uioreſ *V* 16 denſatiſque *v* ſagitarum *V* 17 promtiſ *V'* 19 periculiſ acuſ praemeretur fodicamen *V* 21 tetrum congeriae *V* 23 laeuiuſ *V* 25 politano (*emend. man. sec.*) *V* 26 milibuſ *V* carthagineſ *V* 31 miſilibuſ *V'*

18 His raptim ac tumultuarie agitatis cum operositas uinea-
rum et aggerum inpeditissima a ceteris urgentibus cerneretur,
machinam quae cognominatur Helepolis, iussit expeditius fabri-
cari, qua ut supra docuimus rex usus Demetrius superatis op-
19 pidis pluribus Poliorcetes appellatus est. ad hanc molem
ingentem superaturam celsarum turrium minas prohibitores
oculorum aciem intentius conferentes itidemque instantiam ob-
sidentium perpensantes subito uertuntur ad preces circumfusi-
que per turres ac moenium minas, et fidem Romanam pansis
20 manibus protestantes uitam cum uenia postulabant. cumque
cessasse opera et munitores nihil temptare uiderent ulterius,
quod quietis erat indicium certum, copiam sibi dari conferendi
21 sermonis cum Hormisda poscebant. hocque inpetrato Mamer-
sidis praesidiorum praefectus demissus per funem ductusque
ad imperatorem, ut obsecrauit, uita cum inpunitate sibi con-
sortibusque suis firmiter pacta redire permissus est. gestisque
nuntiatis plebs omnis utriusque sexus ad sententiam suam
cunctis acceptis, pace foederata cum religionum consecrationibus
fidis patefactis egreditur portis, salutarem genium adfulsisse
22 sibi clamitans Caesarem magnum et lenem./ numerata sunt
autem dediticiorum duo milia et quingenti. nam cetera mul-
titudo obsidium ante suspectans nauigiis paruis permeato amne
discessit. in hac arce armorum alimentorumque copia reperta
est maxima, unde necessariis sumptis reliqua cum loco ipso
exussere uictores.

3 Postera die quam haec acta erant, perfertur ad imperato-
rem cibos per otium capientem nuntius grauis Surenam Per-
sicum ducem procursatorum partis nostrae tres turmas inopi-
num adgressum paucissimos trucidasse, inter quos strato tribuno
2 unum rapuisse uexillum. statimque concitus ira inmani cum
armigera manu festinatione ipsa tutissimus peruolauit et gras-
satoribus foeda consternatione depulsis residuos duos tribunos

---

2 cerne^{re}tur (*emend. man. sec.*) *V* 4 ex^{est} (*emend. man. sec.*) *V* 5 po-liorcef *V* 6 ^{xc}eelſarum (*emend. man. sec.*) *V* 10 ueniam *V* 11 operam & unitoreſ *V* 13 ormizdam *V* 14 dimiſſuſ *V* ductuſ quae *V* 16 get^{ſ}iſque *V* 17 omn^{i}eſ (*emend. man. sec.*) *V* 19 ſalutare gentium *V* 21 deditiorum *V* 27 cib^{o}uſ (*emend. man. sec.*) *V* 28 parteſ *V* 29 (* q)uoſ *V* 30 u^{e}ix illum (*emend. man. sec.*) *V* cumcum *V* 32 duoſ *add. v*

sacramento soluit ut desides et ignauos, decem uero milites ex
his qui fugerant exauctoratos capitali addixit supplicio, secutus
ueteres leges.

Incensa denique urbe, ut memoratum est, constructo tri- 3
bunali insistens actis gratiis, exercitui conuocato cunctos ad
paria facienda deinceps hortabatur et argenteos nummos cen-
tenos uiritim pollicitus cum eos paruitate promissi percitos tu-
multuare sensisset, ad indignationem plenam grauitatis erectus

'En' inquit 'Persae circumfluentes rerum omnium copiis: 4
ditare uos poterit opimitas gentis si unum spirantibus animis
fortiter fecerimus. ex immensis opibus egentissima est tandem,
credite, Romana res publica per eos, qui ut augerent diuitias
docuerunt principes auro quiete a barbaris redempta redire.
impetitum aerarium est, urbes exinanitae, populatae prouinciae: 5
mihi nec facultates nec propinquitas generis suppetit quamuis
ortus sim nobilis praeter pectus omni liberum metu, nec pu-
debit imperatorem cuncta bona in animi cultu ponentem pro-
fiteri paupertatem honestam. nam et Fabricii familiari re
pauperes rexere bella grauissima, gloria locupletes. haec uobis 6
cuncta poterunt abundare si inperterriti deo meque quantum
humana ratio patitur, caute ductante mitius egeritis: sin resi-
stitis ad seditionum reuoluti dedecora pristinarum, pergite. ut 7
imperatorem decet ego solus confecto tantorum munerum cursu
moriar stando contempturus animam quam mihi febricula eri-
piet una. aut certe discedam nec enim ita uixi ut non pos-
sim aliquando esse priuatus. praeque me fero et laetor ductores
spectatissimos esse nobiscum perfectos bellicarum omni genere
doctrinarum'.

Hac modesta imperatoris oratione inter secunda et aspera 8
medii miles pro tempore delenitus adsumpta cum meliorum
exspectatione fiducia regibilem se fore pollicitus et morigerum,
cunctorum adspirante consensu auctoritatem eius sublimitatem-

---

7 patruitate *V* 9 inquid *V'* 10 gentes si (*bis emend. man.* 3, *V* 11 emensis *V* 13 quietem *V* 14 imptum *V*, impetitum *Gelenius* 16 ortu *uulgo* metu* (*fuit* s) *V* 17 culto *V* profieri *V* 19 grauis-simae *V* 20 cunta *V* 21 patior cute *V* ductantem *V* si in *V* 25 uix (*emend. man. sec.*) *V* 27 perfectos (*emend. man. sec.*) *V* 29 mo-destia *V* 30 delinitus *V* adsumptam *V*

que cordis extollebat in caelum, quod cum uere atque ex animo
9 dicitur, solet armorum crepitu leni monstrari. repetitis post
haec tentoriis pro copia rei praesentis uictu se recreauit et
quiete nocturna. animabat autem Iulianus exercitum cum non
per caritates sed per inchoates negotiorum magnitudines deie-
raret adsidue: sic sub iugum mitteret Persas, ita quassatum re-
crearet orbem Romanum, ut Traianus fertur aliquotiens iurando
dicta consuesse firmare 'sic in prouinciarum speciem reductam
uideam Daciam: sic pontibus Histrum et Aufidum superem'
et similia plurima.

10 Post haec decursis milibus passuum quattuordecim ad lo-
cum quendam est uentum arua aquis abundantibus fecundan-
tem, quo itinere nos ituros Persae praedocti sublatis cataractis
11 undas euagari fusius permiserunt. itaque humo late stagnante
altero die militi requie data imperator ipse praegressus con-
stratis ponticulis multis ex utribus et coriaceis nauibus itidem-
que consectis palmarum trabibus exercitum non sine difficul-
tate traduxit.

12 In his regionibus agri sunt plures consiti uineis uarioque
pomorum genere. ubi oriri arbores adsuetae palmarum per
spatia ampla ad usque Mesenen et mare pertinent magnum
instar ingentium nemorum. et quaqua incesserit quisquam,
termites et spadica cernit adsidua, quorum ex fructu mellis et
uini conficitur abundantia, et maritari palmae ipsae dicuntur
13 facileque sexus posse discerni. additur etiam generare feminas
seminibus inlitas marium, feruntque eas amore mutuo delectari,
hocque inde clarare quod contra se uicissim nutantes ne tur-
gidis quidem flatibus auertuntur. et si ex more femina maris
non inlita fuerit semine, abortus uitio fetus amittit intempe-
stiuos. et siqua femina, cuius arboris amore perculsa sit iguo-

---

1 cord(i)ſ (d *emend. ex* t) *V* quot (*emend. man. sec.*) *V* 2 armor *V* 3 tentoria *V* uictui ſe creauit (*emend. man. sec.*) *V* 4 quieti nocturnae *V* 5 caritatiſ & *V* magnitudiniſ deierare (*emend. man. sec.*) *V* 7 tramuſ (*emend. man. sec.*) *V* 8 conſuiſſe *V* redactaſ *V* 11 decurſim *V* 13 itenere *V* 16 periculiſ *V* ex] & *V* procia *V* 17 tradibuſ (*emend. man. sec.*) *V* difficultatem *V* 19 conſeti (*emend. man. sec.*) *V* 20 orri *V'* 21 ſatia (*emend. man. sec.*) *V* meſenaen *V* 23 termit | teſ *V* 27 clarere *Gelenius* 29 foetuſ *V* emittit *uulgo* intempeſtioſoſ (*emend. man. sec.*) *V*

retur, unguento ipsius inficitur truncus et arbor alia natura-
liter odoris dulcedinem concipit, hisque indiciis uelut coeundi
quaedam proditur fides.

Qua cibi copia satur exercitus plures praetergressus est 14
insulas et ubi formidabatur inopia, ibi timor saginae grauis
incessit. sagittariorum denique hostilium impetu latenti tem-
ptatus neque inultus, prope locum uenit ubi pars maior Eu-
phratis in riuos diuiditur multifidos.

In hoc tractu ciuitas ob muros humiles ab incolis Iudaeis 4
deserta iratorum manu militum conflagrauit. quibus actis per-
gebat ulterius imperator placida ope numinis, ut arbitrabatur,
erectior. cumque Maozamalcha uenisset urbem magnam et 2
ualidis circumdatam moenibus, tentoriis fixis prouidit sollicite
ne castra repentino equitatus Persici turbarentur adcursu, cuius
fortitudo in locis patentibus inmane quantum gentibus est for-
midata. / et hoc disposito stipatus uelitibus paucis ipse quoque 3
pedes ciuitatis situm diligenti inquisitione exploraturus in per-
niciosas praecipitatus insidias ex ipso uitae discrimine tandem
emersit. namque per latentem oppidi portam Persae decem 4
armati degressi, imaque cliuorum peruadentes poplitibus sub-
sidendo, repentino impetu nostros adgressi sunt. e quibus duo
conspectiorem habitu principem gladiis petiere districtis, sed
occurrit ictibus erectum altius scutum, quo contectus magna
elataque fiducia unius lateri ferrum infixit, alterum stipatores
multiplicatis ictibus occiderunt. residuis, e quibus uulnerati
sunt aliqui, disiectis in fugam spoliatisque ambobus reducens
incolumes socios cum exuuiis remeauit ad castra omnium lae-
titia magna susceptus. / sustulit in hoste prostrato aureum colli 5
monile Torquatus, fudit confidentissimum Gallum alitis pro-
pugnatione Valerius postea cognomento Coruinus, hacque glo-
ria posteritati sunt commendati: non inuidemus: accedat hoc
quoque monumentis ueteribus facinus pulchrum.

---

2 dulc[e]ıdınem (*emend. man. sec.*) concepıt *V* 4 copıo[a] (*emend. man. sec.*) *V* 7 eufrateſ *V* 8 *prior* u (dıuıd.) *emend. ex* cı *in V* 9 ıudeıſ *V* 13 cırcumdata *V* 14 a[d]tcurſu *V* 17 pernıc[ı]o | ſaſ *V* 19 o[p]pıdı (*emend. man. sec.*) *V* 20 [ı]maque (*emend. man. sec.*) *V* 23 latıuſ *V* 26 dıſectıſ (*emend. man. sec.*) *V* 27 ıncolomeſ *V* exubııſ *V* 29 monılem *V* al[ı]tıſ *V* 31 accıdat *V* **32** facımuſ (m *in* n *emend. man. sec.*) *V*

6 Constratis postridie pontibus exercituque trauecto et me-
tatis alibi salubrius castris uallo duplici circumductis, quoniam
ut diximus timebantur solitudines planae, oppidi suscepit ob-
sidium, periculosum fore existimans si gradiens prorsus a tergo
relinqueret quos timeret.
7 Haec dum magno molimine conparantur, Surena hostium
dux iumenta adortus, quae in lucis palmaribus uescebantur, a
cohortibus nostris repulsoriis cum paucorum exitio habitus fru-
8 stra discessit./ et duarum incolae ciuitatum, quas amnes am-
plexi faciunt insulas, parua sui fiducia trepidi ad Ctesiphontis
moenia se contulerunt, pars *per* siluarum densa, alii per palu-
des uicinas alueis arborum cauatarum inuecti ad unicum auxi-
lium et potissimum itineris longi, quod supererat, dilabuntur
9 ulteriora petituri terrarum./ e quibus resistentes aliquos nostri
milites trucidabant ipsi quoque lintribus et cymbis per uaria
discurrentes captiuos alios subinde perducebant. id enim erat
librata ratione dispositum ut, dum copiae pedestres muros op-
pugnant, equestres turmae diuisae per globos abigundis insi-
sterent praedis, hocque prouiso nullo prouincialium damno
miles uisceribus hostium pascebatur.
10 Iamque imperator muris duplicibus oppidum ordine cir-
cumdatum trino scutorum, spe patrandi incepti maximis uiribus
oppugnabat. sed ut erat necessarius adpetitus, ita effectu res
difficillima. nam accessus undique rupibus anfractu celsiore
discissis flexuosisque excessibus ob periculum anceps adeundi
copiam denegabat maxime cum turres crebritate et altitudine
formidandae montem saxeum arcis naturaliter editum aequabant
et procliuis planities flumini inminens propugnaculorum firmi-
11 tate muniebatur. accedebat his haut leuius malum quod lecta
manus et copiosa, quae obsidebatur, nullis ad deditionem inle-
cebris flectebatur, sed tamquam superatura uel deuota cineribus

---

1 poſttridie *V* 3 ſolitudiniſ plane *V* 4 pro[r]ſuſ (*emend. man. sec.*) *V* 10 at [ad] (*emend. man. sec.*) ⟨c⟩teſiſontiſ [m]oenia (*emend. man. sec.*) *V* 11 par *V* per *om. V*, *add. Gelenius* 12 uicina ſalucíſ aruorum *V* 13 itenerſ *V* 14 petitura ite∗rarum (*fuit* r) *V* 15 lintribus et cymbis *Gelenius:* itene-ribuſ & cumbiſ *V* 19 prouiſio *V* 22 ſper *V* 25 diſceſſiſ *V* [a]deundi (*emend. man. sec.*) *V* 26 te[u]rreſ (*emend. man. sec.*) celebritate *V* (crebritate *Gelenius*) 28 proclineſ *V* 29 acc[e]idebat (*emend. man. sec.*) *V* hau[d]t (*emend. man. sec.*) *V* 31 tam | que *V*

patriae resistebat aduersis. iam aegre retentabatur inferens se
proteruius miles et pugnam uel aequo campo iustoque proelio
poscens, cumque receptui caneretur, adsidue animosis hostem
urgendi conatibus urebatur.

Vicit tamen nostrorum consilium contentionem uirium ma- 12
ximam, diuisisque operibus officia quisque distributa capessit
ocissime. hinc enim ardui suggestus erigebantur, inde fossa-
rum altitudines alii conplanabant, terrarum latibula concaua
oblongis tramitibus alibi struebantur, locabant etiam artifices
tormenta muralia in funestos sonitus proruptura. et cuniculos 13
quidem cum uineis Neuita et Dagalaifus curabant, ineundis
autem conflictibus et defendendis ab incendio uel eruptionibus
machinis praeerat imperator.

Cumque apparatu omni excindendae urbis labore multiplici
consummato pugna flagitaretur, Victor nomine dux reuersus
est ad usque Ctesiphonta itineribus exploratis, nulla obstacula
nuntians offendisse. quo efferati gaudio milites omnes elatique 14
firmioribus animis ad certandum signum opperiebantur armati.

Iamque clangore Martio sonantibus tubis strepebant utrim- 15
que partes, et primi Romani hostem undique lamminis ferreis in
modum tenuis plumae consaeptum fidentemque, quod tela ri-
gentis ferri lapsibus inpacta resiliebant, crebris procursationibus
et minaci murmure lacessebant: non numquam compage scuto-
rum, qua uelut testudine infigurabilium fornicum operiebantur
aptissime, adsiduis motibus laxius dehiscente. contra Persae
muris obstinatius adhaerentes, quantum facere nitique poterant,
eludere et frustrari exitiales impetus conabantur. uerum ubi 16
uimineas crates prae se ferentes oppugnatores iam moenia per-
urgerent, cum sagittariis funditores, alii quin etiam saxa uol-
uentes ingentia cum facibus et malleolis eos longius propulsa-
bant, tum aptatae ligneis sagittis ballistae flexu stridoreque
torquebantur, creberrima spicula funditantes, et scorpiones quo-

1 aduerſuſ ſam aegrae *V* retentebatur (*emend. man. sec.*) *V* 7 occıſime *V* 9 alıı (*emend. man. sec.*) *V* 10 funeſ | taſ (*emend. man. sec.*) *V* 11 neuıtta *V* 12 confluctıbuſ (*emend. man. sec.*) *V* 14 excındenda(e) *V* 15 uıctoſ *V* 16 ıtenenbuſ *V* 18 openebantur *V* 19 clangorem martıo (*emend. man. sec.*) *V* 20 lammınıſ (*emend. man. sec.*) *V* 21 conceptum *V* 23 cūpace *V* 24 que uelud (*emend. man. sec.*) *V* 27 claudere *V* exıtaleſ *V* 28 (uı)mıneaſ *V* 29 alııſ *V*

cumque manus peritae duxissent, rotundos lapides euibrabant.
17 iterum deinde ac saepe geminatis congressibus aestus in me-
ridiem crescens, efferuescente uaporatius sole, apparatu operum
et studio proeliandi intentos cunctos reuocauerat fatigatos et
sudore perfusos.

18 Eodem mentis proposito secuto quoque die per uaria cer-
taminum genera controuersae partes dimicantes instanter aequis
manibus et pari fortuna discedunt. uerum in omne discrimen
armatis proximus princeps ciuitatis urgebat excidium, ne circa
19 muros diu excubans omitteret maiora quae temptabat. sed in
destrictis necessitatibus nihil tam leue est quod non interdum
etiam contra sperata rerum adferat momenta magnarum. cum
enim ut saepe discessurae partes leuius concertarent, abusiue
incusso ariete, qui paulo ante erat admotus, sternitur residuis
omnibus altior turris latere coctili firmissime structa, cuius
ruina muri contiguum latus secum inmani fragore protraxit.
20 ibi tum uarietate casuum obsidentium labor obsessorumque
industria uicissim facinoribus speciosis inclaruit. nihil enim
asperum ira et dolore succenso militi uidebatur, nihil munito-
ribus erat pro salute currentibus metuendum aut dirum. nam
cum anceps pugna diutius feruens, sanguine utrimque multis
caedibus fuso, diei finisset occasu, demum fatigationi consulitur.

21 Dumque haec luce agerentur ac palam, nuntiatur impera-
tori peruigili cura distento, legionarios milites, quibus cunicu-
lorum erant fodinae mandatae, cauatis tramitibus subterraneis
sublicibusque suspensis ima penetrasse fundamentorum, iam,
22 si ipse disposuerit, euasuros. cum itaque noctis plerumque
processisset, aeneatorum accentu signo dato progrediendi ad
pugnam, ad arma concursum est et consulto murorum inua-
duntur utrimque frontes, ut, dum propulsaturi pericula defen-
sores ultro citroque discurrunt, nec proxima fodientis audiretur
ferri tinnitus nec quoquam intrinsecus obsistente cuniculario-
23 rum subitum manus emergat. quibus ita, ut conuenerat, or-
dinatis et occupatis prohibitoribus patefactisque latebris euolat

---

3 effer*uefcente (*fuit* r) *V* 11 districtis *Gelenius* 13 aut *V* 15 coctılıſ *V* 19 ſucceſſo *V* 22 dıeı fınıſ & *V* occasu demum *scripsi:* occaſuſ· dum *V* fatıgatıonıſ *V* 23 hac *V* 25 trahıtıbuſ *V* 26 ſupplıcıbuſque *V* ſ:ma *V* 29 mınuaduntur *V* 32 quodam *V* 33 ut *V*

Exsuperius de uictorum numero miles, post quem Magnus
tribunus et Iouianus notarius, quos audax multitudo secuta, his
prius confossis, quos in aede, per quam in lucem prodierant,
inuenerunt, suspensis gradibus procedentes obtruncarunt uigi-
les omnes, ex usu moris gentici iustitiam felicitatemque regis
sui canoris uocibus extollentes./ existimabatur Mars ipse, si 24
misceri hominibus numina maiestatis iura permittunt, adfuisse
castra Lucanorum inuadenti Luscino. hocque ideo creditum
est quod in congressu flagranti scalas uehens uisus formidan-
dae uastitatis armatus postridie, cum recenseretur exercitus,
praecipuo studio quaesitus repperiri non potuit, cum se ultro
offerret, si miles fuisset, memorabilis conscius facti. sed ut tunc
qui esset pulchri facinoris auctor penitus est ignoratum, ita
nunc enituerunt hi, qui fecere fortissime, obsidionalibus coro-
nis donati et pro contione laudati ueterum more.

Tandem nudata reseratis aditibus multis, lapsura inuaditur 25
ciuitas et sine sexus discrimine uel aetatis quicquid impetus
repperit potestas iratorum absumpsit, alii exitii imminentis
timore, cum hinc ignis, inde mucrones urgerent, ultimum flen-
tes e muris acti sua sponte praecipites, membrisque omnibus
infirmati, uitam morte funestiorem paulisper dum caederentur
egerunt. extractus est autem uiuus cum satellitibus octoginta 26
Nabdates praesidiorum magister, quem oblatum sibi cum aliis
seruari iussit intactum serenus imperator et clemens.

Diuisa itaque perpensis meritis et laboribus praeda ipse,
ut erat paruo contentus, mutum puerum oblatum sibi suscepit
gesticularium, multa, quae callebat, nutibus uenustissimis ex-
plicantem, et tris aureos nummos, partae uictoriae praemium iu-
cundum ut existimabat et gratum. ex uirginibus autem, quae 27
speciosae sunt captae ut in Perside, ubi feminarum pulchritudo
excellit, nec contrectare aliquam uoluit nec uidere, Alexandrum
imitatus et Africanum, qui haec declinabant ne frangerentur
cupiditate qui se inuictos a laboribus ubique praestiterunt.

---

6 ſı] ſe *V* 7 mıſerı *V* 8 buſcıno *V* 10 uaſtatıſ *V* poſttrıdıe *V* recenſerentur *V'* 11 noon *V* 12 offer& ſımılıſ (*emend. man. sec.*) *V* 14 facere *V* cornıſ (*emend. man. sec.*) *V* 17 ınexuſ (*emend. man. sec.*) *V* 18 ımmınenteſ *V* 22 ſatellıbuſ *V* 26 ut erat paruo ut erat *V* 28 tris aureos nummos *Hauptius:* trıbuſ aureıſ nummıſ *V* 31 ne *V* 32 emıttatuſ *V* affrıcanum *V*

28 Inter haec certamina nostrae partis architectus, cuius nomen non suppetit, post machinam scorpionis forte adsistens, reuerberato lapide, quem artifex titubanter aptauerat fundae, obliso pectore supinatus profudit animam, disiecta conpage membrorum adeo *ut* ne signa quidem totius corporis noscerentur.

29 Exin profecto imperatori index nuntiauerat certus circa muros subuersi oppidi fallaces foueas et obscuras, quales in tractibus illis sunt plurimae, subsidisse manum insidiatricem latenter, ut inprouiso inde exorta agminis nostri terga feriret
30 extrema. confestimque ad extrahendam eam missi sunt conpertae fortitudinis pedites. qui cum neque peruadere foraminum aditus nec amendatos intus prolicere possent ad decernendum, collectam stipulam et sarmenta specuum faucibus adgesserunt. unde fumus angustius penetrans ideoque spissior quosdam uitalibus obstructis necauit, alios ignium adflatus immissus prodire in perniciem coegit abruptam, et ita omnibus ferro incendioque consumptis ad signa repedauit ocius miles. hoc modo ciuitas ampla et populosa uirtute roboris excisa Romani in puluerem concidit et ruinas.

31 Post quae tam gloriosa transitis pontibus multorum amnium concursu continuatis, ad munimenta gemina uenimus aedificiis cauatis exstructa, ubi Victorem comitem exercitus praeuium a transitu fluminis regis filius, progressus a Ctesiphonte cum optimatibus et multitudine armata, prohibere conatus, cateruis sequentium militum uisis abscessit.

5 Pergentes itaque protinus ad lucos uenimus agrosque pube uariorum seminum laetos, ubi reperta regia Romano more aedi-
2 ficata, quoniam id placuerat, mansit intacta. erat etiam in hac eadem regione extentum spatium et rotundum, loricae ambitu circumclausum, destinatas regiis uoluptatibus continens feras, ceruicibus iubatis leones armisque hispidos apros et ursos, ut sunt Persici, ultra omnem rabiem saeuientes et alia lecta immania corpora bestiarum: quas omnes diffractis portarum ob-

1 parteſ *V* 4 ſupinatuſ *ut uid. emend. ex* ſumatuſ *in V* 5 ut *om. V, add. Gelenius* 9 ſubſidiſſe *sic V* 17 emiſtuſ prodere (i *supra*) *V* 19 romanum puluerem concedit (p *supra*) (*emend. man. sec.*) *V* 22 concurſum *V* 24 cteſiſonte (*pr.* e *ex* i *emend. man. sec.*) *V* 29 manſi(t i)ntacta *V* 30 luricae *V* 32 iuuantiſ (b *supra*) leoniſ | armatiſque *V*

icibus equites nostri uenatoriis lanceis et missilium multitudine confoderunt. quae loca pingui situ et cultu, quibus Coche, 3 quam Seleuciam nominant, haud longius disparatur, ubi uallatis opere tumultuario castris, et exercitu omni per aquarum et pabulio portuna biduo recreato, antegressus cum procursatoribus princeps et ciuitatem desertam conlustrans, a Vero principe quondam excisam, in qua perpetuus fons stagnum ingens eiectat, in Tigridem defluens, corpora uidit suffixa patibulis multa necessitudinum eius, quem prodidisse ciuitatem Pirisaboram rettulimus supra./ hic et Nabdates uiuus exustus est, 4 quem extractum cum octoginta latebris expugnatae docui ciuitatis, eo quod inter exordia obsidii coepti clam pollicitus prodere, dimicauit acerrime adeptusque ueniam insperatam ad id proruperat insolentiae, ut Hormisdam laceraret omnibus probris.

Itaque aliquantum progressi tristi percellimur facto. dum 5 enim tres procursatorum cohortes expeditae cum cuneo Persico decertarent, quem patefactis subito portis profuderat ciuitas, proruptores alii ex contraria fluminis ripa iumenta nos sequentia cum pabulatoribus paucis licenter palantibus intercipiunt et obtruncant./ unde profectus imperator iratus et frendens iam- 6 que regionibus Ctesiphontis propinquans, celsum castellum offendit et munitissimum, ad quod explorandum ausus accedere obscurior, ut ipse rebatur, cum paucis obequitans muros, pauloque auidius intra ictum telorum repertus, latere non potuit, statimque diuersorum missilium nube exagitatus oppetisset tormento murali, ni uulnerato armigero, qui lateri eius haerebat, ipse scutorum densitate contectus, euitato magno discrimine discessisset.

Qua causa concitus inmane, munimentum disposuit obsi- 7 dere, prohibitoribus acriter ad resistendum intentis, quod loco

2 quo loco pingui sita s& cultu *V* cohae- (eret *emend. man.* 3) quans eleuciam *V* 3 haut *V'* uallatus *V* 6 Vero *uulgo:* sacro *V* 7 quo *V* 8 eiectant (s) *V* 9 prodi*disse (*fuit* s) *V* pirisabora *V* 10 exutus *V* 12 ea (o) *V* 13 dimicaut (i) *V* inseparatam (p) *V* at *V* 14 solentiae ut homnia (m *emend. ex* ri) lacerar& *V* (Ormisdam *Gelenius*) 15 percellimus facto *V* 16 cohortis expaedite *V* 17 ciuitas — 19 paucis *in rasura in V* 19 plantibus (a) *V* 21 ctesi | fontes *V* 22 at *V'* accidere *V'* 29 inmani *V'* 30 intentis quod *emend. in* intenti si quo *a man. sec. in V*

fidebant prope modum inaccesso, quodque rex cum ambitiosis
copiis passibus citis incedens prope diem adfore credebatur.
8 iamque uineis et residuis omnibus, quae poscebat obsidium,
paratis, uigilia secunda praecipiti, cum nox casu tunc lunari
splendore nitens his, qui propugnaculis insistebant, aperte
cuncta monstraret, repente in unum pondus coacta multitudo
patefactis subito portis erupit, cohortemque nec opinantem
adorta nostrorum cecidit conplures, inter quos etiam tribunus
9 peremptus est periculum propulsare conatus. quaecum ita
aguntur, pari modo ut antea Persae ex aduersa fluminis ripa
partem adorti nostrorum, interfectis quibusdam uiuos cepere
non nullos. ' et timore simul quia uenisse in maiorem nume-
rum copiae putabantur hostiles, egere nostri tunc segnius, sed
ubi animis in audaciam restitutis armisque raptis inter tumul-
tum exercitus cantu concitus bucinarum cum minaci murmure
10 festinaret, eruptores perterriti reuerterunt intacti. et imperator
ira graui permotus reliquos ex ea cohorte, qui abiecte susti-
nuerant impetum grassatorum, ad pedestrem conpegit militiam,
11 quae onerosior est, dignitatibus inminutis. flagrans post haec
ad eruendum castellum, ubi periclitatus est, operam conuertit
et curam, nusquam ab antesignanis ipse digrediens, ut inter
primos dimicans militi ad fortiter faciendum esset exemplo
spectator probatorque gestorum. quo inter discriminum uerti-
ces diu multumque uersato uarietate munitionum atque telo-
rum et conspiratione oppugnatorum idem castellum incenditur
12 captum. post quae consideratis asperitatibus ante gestarum
rerum et inpendentium requieuit exercitus, labore nimio quas-
satus, multis uictui congruis adfatim distributis. uallum tamen
sudibus densis et fossarum altitudine cautius deinde struebatur,
cum a uicina iam Ctesiphonte repentini excursus et alia for-
midarentur occulta.

6 Ventum est hinc ad fossile flumen Naharmalch nomine,
quod amnis regum interpretatur, tunc aridum. id antehac

1 quotque *V* 2 ıncıdenſ *V* 4 praecıpıtıſ *V* lunarı* (*fuit* ſ) *V* 5 nıteſ (*emend. man. sec.*) *V* 7 erapıt (*emend. man.* 3) *V* 12 non mılos *ut uid. V'* 14 multum *V* 16 ımperatorıſ | a grauı permotuſ (ıra *add. man.* 3) *V* 17 abıect(e) *V* 22 mılıtıa fortıter *V* 24 mınutıonum *V'* 27 ınpedıentıum *V* 29 e(x) *V* 30 (c)teſıfonte *V* 31 octulta *ut uid. V'* 32 pro foſıle (*emend. man. sec.*) *V* naarmalch *V*

Traianus posteaque Seuerus egesto solo fodiri in modum canalis
amplissimi studio curauerat summo, ut aquis illuc ab Euphrate
transfusis naues ad Tigridem conmigrarent. tutissimumque ad 2
omnia uisum est eadem loca purgari, quae quondam similia
Persae timentes mole saxorum obruere multorum. hacque ualle
purgata, auulsis cataractis undarum magnitudine classis secura
stadiis triginta decursis in alueum eiecta est Tigridis, et con-
textis ilico pontibus transgressus exercitus iter Cochen uersus
promouit. utque lassitudini succederet quies oportuna, in agro 3
consedimus opulento, arbustis et uitibus et cupressorum uiridi-
tate laetissimo, cuius in medio diuersorium opacum est et
amoenum, gentiles picturas per omnes aedium partes ostendens
regis bestias uenatione multiplici trucidantis; nec enim apud
eos pingitur uel fingitur aliud praeter uarias caedes et bella.
Proinde cunctis ex sententia terminatis Augustus altius 4
iam contra difficultates omnes incedens, tantumque a fortuna
sperans nondum adflicta, ut propius temeritatem multa crebro
auderet, ualidiores naues ex his, quae alimenta portabant et
machinas, deoneratas octogenis impleuit armatis, retentoque se-
cum classis robore firmiore, quam in tres diuiserat partes,
unam cum Victore comite quiete prima noctis emitti disposuit,
ut flumine raptim transmisso ripae occuparentur hostiles. quod 5
cum acri metu territi duces concordi precatu fieri prohibere
temptarent, neque destinationem flecterent principis, sublato ue-
xillo, ut iussum est, euolant e conspectu quinque subito naues
et cum ripas iam aduentarent, facibus et omni materia, qua
alitur ignis, petitae adsiduis iactibus cum militibus iam con-
flagrassent, ni ueloci uigore pectoris excitus imperator signum
sibi datum nostros, quod margines iam tenerent, ut mandatum
est, erexisse proclamans, classem omnem properare citis remigiis

---

1 gesto (emend. man. sec.) V fodiri (emend. man. sec.) V 2 eufrate V 5 haecque V' 6 purgat (emend. man. sec.) V catractis V 7 depulsis (emend. man. sec.) V 8 illico V congressus V cochen (post. c emend. in t) V 9 succideret (u ut uid. in o) V 14 eos] cos V 17 adflictauit propius (se add. man. 3) V 18 ualidior ignaues (emend. man. 3) V 19 octo gens (emend. man. 3) V 22 riprae V 24 distinationem V uixillo (emend. man. 3) V 27 petita & adsiduis V 30 classē (˜ add. man. 3) V cetis (emend. man. sec.) V

6 adegisset. quo facto et naues incolumes sunt receptae et residuus
miles quamquam saxis et uarietate telorum ex edito uexaretur,
post concertationem acerrimam praealtas ripas et arduas super-
7 gressus stabat immobilis. et miratur historia Rhodanum arma
et loricam retinente Sertorio transnatatum, cum eo momento
turbati quidam milites, ueritique ne remanerent, post signum
erectum, scutis, quae patula sunt et incurua, proni firmius ad-
haerentes, eaque licet inperite regendo per uoraginosum amnem
uelocitatem comitati sunt nauium.

8 Contra haec Persae obiecerunt instructas cataphractorum
equitum turmas sic confertas, ut lamminis coaptati corporum
flexus splendore praestringerent occursantes optutus, operimentis
scorteis equorum multitudine omni defensa, quorum in subsi-
diis manipuli locati sunt peditum, contecti scutis oblongis et
curuis, quae texta uimine et coriis crudis gestantes densius se
commouebant. post hos elefanti gradientium collium specie
motuque inmanium corporum propinquantibus exitium inten-
tabant documentis praeteritis formidati.

9 Hinc imperator cateruis peditum infirmis medium inter
acies spatium secundum Homericam dispositionem praestituit,
ne locati priores cedentesque deformiter, cunctos auerterent se-
cum aut postsignani pone omnes reiecti centurias, nullo reti-
nente licentius uerterent terga, ipse cum leuis armaturae auxi-
liis per prima postremaque discurrens.

10 Ergo ubi uicissim contiguae se cernerent partes, cristatis
galeis corusci Romani uibrantesque clipeos uelut pedis anapaesti
praecinentibus modulis lenius procedebant, et praepilatis missi-
libus per procursatores principiis pugnae temptatis excita undique
11 humus rapido turbine portabatur. et cum undique solito more
conclamaretur, uirorumque alacritatem sonantia classica iam iuua-
rent, hastis et mucronibus strictis hinc inde comminus pugnabatur:

---

1 incolomeſ *V* 2 e[t] (*emend. man.* 3) *V* 4 *r[h]odanum (*erasa* h; h *add. man. sec.*) *V* 5 loricã (˜ *emend. man. sec.*) *V* tranſ | natato[um] (*emend. man.* 3) *V* 9 sint *Gelenius* 10 catafractorum *V* 11 tur | ma[ſ] ſit[c] *V* quae aptati *V* 13 ſcorterſ *V'* 15 tecta *V* coruſ quidiſ *V* 16 commonebant *V* 19 firmiſ in medium *V* 25 contigua eſſe *V* 26 uibrantiſque *V* 27 paedi ſanaſædi | ſanapeſti *V* procidebant *V* 29 humus rapido turbine portabatur. et cum undique *add. uulgo et legitur apud Gelenium: om.* *V* 30 ſonanſ *V* iuuaret *V*

sagittarum periculis miles erat inmunis, quantum interiora festi-
natius occupabat. inter quae Iulianus pulsos fulcire subsidiis in-
citareque tardantes quasi conturmalis strenuus properabat et re-
ctor. laxata itaque acies prima Persarum leni ante, dein concito 12
gradu calefactis armis retrorsus gradiens propinquam urbem
petebat, quam sequebatur miles itidem fessus in campis torri-
dis ad usque diei finem a lucis ortu decernens, eiusque occi-
pitiis pertinacius haerens omnem cum Pigrane et Surena et
Narseo potissimis ducibus ad usque Ctesiphontis muros egit
praecipitem aduersorum feriens suras et terga. perrupissetque 13
ciuitatis aditus lapsorum agminibus mixtus, ni dux Victor
nomine manibus erectis prohibuisset et uocibus, ipse umerum
et sagitta praestrictus et timens ne intra moenium ambitus
rapidus miles inconsulte repertus nullosque inueniens exitus
multitudinis pondere circumueniretur.

Sonent Hectoreas poetae ueteres pugnas, fortitudinem 14
Thessali ducis extollant, longae loquantur aetates Sophanem
et Aminiam et Callimachum et Cynaegirum, Medicorum in
Graecia fulmina illa bellorum: non minus illo die quorundam
ex nostris inclaruisse uirtutem omnium confessione monstratur.

Post timorem depositum calcatasque ruinas hostilium cor- 15
porum, iusto sanguine miles etiam tum cruentus, ad imperatoris
tentoria congregatus laudes ei perhibebat et gratias, quod igno-
ratus ubique dux esset an miles magis, tum ita rem prospere
gesserat ut caesis Persarum plus minusue duobus milibus et
quingentis, septuaginta caderent soli nostrorum. qui appellans 16
plerosque nominatim, quos stabili mente aliquid clarum fecisse
ipse arbiter perspexit, naualibus donauit coronis et ciuicis et
castrensibus.

Abunde ratus post haec prosperitates similis aduentare, 17
conplures hostias Marti parabat ultori, et ex tauris pulcherrimis
decem ad hoc perductis, nondum aris admoti uoluntate sua no-
uem procubuere tristissimi, decimus uero, qui diffractis uinculis
lapsus aegre reductus est, mactatus ominosa signa monstrauit.

---

5 propınquarum *V* 6 torıdıſ *V* 9 narceo *V* ctıſı | fontıſ *V*
10 perrupıſſetqua (e *supra*) (*emend. man. sec.*) *V* 11 duſ *V* 13 rapıdum *V*
16 haec toreaſ *V* 17 ſo | fanem (a *emend. ex* o) *V* 18 cupegırum *V*
19 culmına *V* 20 ex] & *V* 21 caleaſ que *V* 24 ıſſet *V* 26 quo *V*
32 perducıſ (ı *supra*) *V* ſuam *V* 34 omınuſa (o *supra*) (*emend. man. sec.*) *V*

quibus uisis exclamauit indignatus acriter Iulianus Iouemque
testatus est, nulla Marti iam sacra facturum, nec resecrauit celeri
morte praereptus.

7 Digesto itaque consilio cum primatibus super Ctesiphontis
obsidio, itum est in uoluntatem quorundam, facinus audax et
inportunum esse noscentium id adgredi, quod et ciuitas situ
ipso inexpugnabilis defendebatur et cum metuenda multitudine
2 protinus rex adfore credebatur. uicit sententia melior, cuius
utilitate princeps sollertissimus adprobata, . Arinthaeum cum
manu peditum expedita ad populandas regiones circumsitas
misit, armentis laetas et frugibus, hostes pari persecuturum in-
dustria, quos dispalatos nuper densi tramites et latebrae texere
3 notissimae; hinc opulenta .... sed ille auidae
semper ad ulteriora cupiditatis, parui habitis uetantium dictis
et increpitis optimatibus, quod ob inertiam ....
parta regna Persidis, flumine laeua relicto, infaustis ductoribus
praeuiis, mediterraneas uias arripere citato proposuit gradu.
4 et tamquam funesta face Bellonae subiectis ignibus exuri cun-
ctas iusserat naues praeter minores duodecim, quas profuturas
pangendis pontibus disposuit uehi carpentis, idque putabat
utiliter ordinasse, ne relicta classis usui hostibus foret, aut certe,
ut ab expeditionis primordio factum est, armatorum fere ui-
ginti milia in trahendis occuparentur isdem nauibus et regendis.

5 Dein cum metuens sibi quisque mussaret monstraretque
perspicua ueritas, quod repulsus forsitan ariditate uel altitudine
montium, ad aquas redire non poterit miles, tortique perfugae
aperte faterentur se fefellisse, concursu maximo extingui iussae
sunt flammae. et quoniam ignis auctus inmaniter plerasque
consumpsit, duodecim tantum modo naues potuerunt intactae
6 seruari, quae ut possint custodiri discretae sunt. hoc casu
classe cum non oporteret abolita, Iulianus consociato fretus

---

2 referauit *V* 4 cteſifonteſ *V* 9 adprobata Arintheum cum manu peditum expedita *add. uulgo et legitur apud Gelenium: om. V* 11 per | ſecutorum *V* 13 *lacuna indicata in codice regio* (hinc opulenta *indicata lacuna om. Gelenius*) 14 o *in* ulteriora *emend. ex* p *ut uid. in V* 15 *post* inertiam *add.* otiique desiderium amitti suaderent prope iam *Gelenius* 16 perſideſ *V* leua *V* 17 preuiſ *V* chato *V* 18 tamque *V* 20 pa[n]gendiſ *V* 24 ſi *V* 25 perſpiqua *V* 26 at *V* 27 concurſum *V* iuſſi *V*

exercitu cum armatorum nulli per diuersa distringerentur, numero potior ad interiora tendebat, alimenta adfatim opulentis suggerentibus locis.

Quo cognito hostes, ut inedia nos cruciarent, herbas cum 7
adultis segetibus incenderunt, et conflagratione procedere uetiti statiuis castris dum flammae senescerent tenebamur. insultantesque nobis longius Persae nunc de industria se diffundebant, aliquotiens confertius resistentes, ut procul conspicantibus uiderentur aduenisse iam regis auxilia, ideoque eos aestimaremus erupisse ad audaces excursus et insolita temptamenta. maere- 8
bat tamen ob haec imperator et miles, quod nec contabulandi pontis erat facultas amissis nauibus temere, nec occurri poterat hostis aduenticii motibus, quem adesse coruscus nitor indicabat armorum arte pro singulis membris inflexus. hisque accedebat aliud haud exiguum malum, quod nec adminicula, quae praestolabamur cum Arsace et nostris ducibus, adparebant ob causas inpedita praedictas.

Has ob res ut solaretur anxios milites princeps, captiuos 8
graciles suapte natura, ut omnes paene sunt Persae, et macie iam confectos iussit in medium duci, nostrosque respiciens 'en' inquit 'quos Martia ista pectora uiros existimant, deformes inluuie capellas et taetras, utque crebri docuerunt euentus, antequam manus conferant abiectis armis uertentes semet in fugam'. quibus dictis remotisque captiuis super rerum summa consul- 2
tabatur. et multis ultro citroque dictitatis cum reuerti debere per loca, qua uenimus, plebs uociferaretur inprudens, resistebat intentius princeps, multis cum eo nequaquam fieri posse monstrantibus per effusam planitiem pabulo absumpto et frugibus, uirorumque reliquiis exustorum inopia squalentibus ultima, quodque liquentibus iam brumae pruinis omne inmaduerat solum et ruptis riparum terminis aucti inhorruere torrentes. eo 3
etiam ad difficultatem accedente negotii, quod per eas terras uapore sideris calescentes muscarum et culicum multitudine

2 inferiora *V* 5 ⟨*&⟩ *V* 6 ſaeneſcere nitebamur *V* 10 merebat *V* 13 hoſti*ſ (*fuit* i) *V* 14 accidebat *V* 15 aut *V* praeſtulabantur *V* 16 apperebant *V* 21 inquid *V* marcia *V* 22 & terraſ *V* 24 remortiſque (* above r, t) 25 dicitatiſ (t above) *V* 27 cum in eo *V* 28 paulo (b above; *emend. man. sec.*) adſumpto *V* 29 relinquiſ *V* 30 relinquentibuſ *V* 31 raptiſ *V* germiniſ *V* eo *Lindenbrogius:* Ego *V* 32 accidente *V*

referta sunt omnia, earumque uolatu dies et astrorum noctu
4 micantium facies obumbratur. et cum nihil humani profice-
rent sensus diu fluctuantes et dubii, exstructis aris caesisque
hostiis consulta numinum scitabamur, utrum nos per Assyriam
reuerti censerent, an praeter radices montium lenius gra-
dientes Chiliocomum prope Corduenam sitam ex inprouiso
uastare, quorum neutrum extis inspectis confore dicebatur.
5 sedit tamen sententia ut omni spe meliorum succisa Cordue-
nam arriperemus, et VI Kalendas Iulias promotis iam signis,
progresso imperatore cum lucis exordio fumus uel uis quaedam
turbinata pulueris apparebat, ut opinari daretur asinorum esse
greges agrestium, quorum multitudo in tractibus est illis in-
numera, ideo simul incedens ut constipatione densa feroces
6 leonum frustraretur adsultus. quidam arbitrabantur Saracenos
duces aduentare, iam nostros rumoribus percitos, quod impera-
tor Ctesiphonta magnis uiribus oppugnaret, non nulli Persas
7 nobis uiantibus incubuisse firmabant. ideo inter haec ita am-
bigua, nequid aduersum accideret reuocantibus agmina classi-
cis, in ualle graminea prope riuum multiplicato scutorum or-
dine in orbiculatam figuram metatis ocius quieuimus castris.
nec enim ad usque uesperam aere concreto discerni potuit
quidnam esset, quod diu squalidius uidebatur.

LIBER XXV

1 Et hanc quidem noctem nullo siderum uulgore splendentem, ut solet in artis rebus et dubiis exegimus, nec sedere

1 duſ V 4 nomınum cıtabantur V 6 corduam ſıtum V 8 ſed ıta tamen V 8 omnı — 9 promıtıſ *in rasura* V 9 ſextum V, XVI *Gelenius* 10 bıſ V 12 aegreſtıum V ınmunera V' 13 ıncendenſ V 14 ſacenae V 16 cteſı fonta V 17 nouıſ V 19 ůlle V .rıum V 20 orbı cultam V metatis ocius *scripsi:* meatıſ totuıſ V, metatis tutius *Gelenius* 22 quod hıſ qualıdıuſ V *subscriptum:* AMMIANI MARCELLINI RERV GESTARVM EXPLICIT LIBER XXIIII· | INCIPIT LIBER ·XXV· FELICITER; | *in* V

25 arduis *uulgo*

quoquam auso nec flectere in quietem lumina prae timore.
ubi uero primum dies inclaruit, radiantes loricae limbis cir-
cumdatae ferreis et corusci thoraces longe prospecti adesse regis
copias indicabant. ′hocque uiso accensum properantem con- 2
gredi militem dirimente fluuio breui prohibuit imperator, et
non procul a uallo ipso inter excursatores nostros et Persicos
proelio acri conserto Machameus cecidit ductor unius agminis
nostri. cui propugnaturus Maurus frater, dux postea Phoeni-
ces, cum germani trucidasset interfectorem, obuium quemque
perterrens, infirmatus et ipse umerum telo, pallescentem morte
propinqua Machameum extrahere pugna uiribus ualuit magnis.
Et cum fatiscerent uix toleranda aestuum magnitudine 3
crebrisque congressibus partes, ad ultimum hostiles turmae
graui sunt repulsa discussae. hinc recedentibus nobis longius
Saraceni nostrorum metu peditum repedare conpulsi, paulo po-
stea innexi Persarum multitudine tutius inruebant, Romana
inpedimenta rapturi, uerum uiso imperatore ad alas subsidia-
rias reuerterunt/qua ex regione profecti ad Hucumbra nomine 4
uillam peruenimus, ubi per biduum omnibus ad esum congruis,
et satietate quaesita frumenti, ultra spem recreati discessimus,
et confestim absque his, quae tempus uehi permisit, reliqua
flammis exusta sunt.
Postridie exercitu sedatius procedente, extremos, qui eo die 5
forte cogendorum agminum officia sustinebant, nec opinantes
Persae adorti negotio leui interfecissent, ni proximus equita-
tus noster hoc acutius intellecto per patulas ualles late diffusus
tantam molem discriminis, uulneratis, qui superuenerant, rep-
pulisset. in hac cecidit pugna Adaces nobilis satrapa, legatus 6
quondam ad Constantium principem missus ac benigne su-
sceptus, cuius exuuiis interfector Iuliano oblatis remuneratus
est ut decebat. eodem die Tertiacorum equestris numerus a 7

---

1 qu(o)dam *V* 2 luͦricae (*emend. man. sec.*) lumbıſ (nībıſ *emend. man. sec. in margine*) *V* 4 proferaͤntem (*emend. man.* 3) *V* 7 acrıſ *V* 8 foenıceſ *V* 11 propın | quā acameū *V* pugna *om. V′* 12 fateſce- rent *V* tole | randae *V* 13 toͧrmae (*emend. man. sec.*) *V* 14 dıſcur- ſae *V* 15 ſaracenı ſunt et noſtrorum *V* 16 totıuſ *V* 19 uſum con- gruıſſ& *V* 25 neͥ (*emend. man. sec.*) *V* 26 acutıuſ *V*: ocyus *Gelenius* 28 caecıdıt *V* nobıleͥſ (*emend. man. sec.*) *V* 29 conſtantıam *V′* 30 exubıſ *V*

legionibus incusatus est quod, cum ipsae hostium aduersas in-
rumperent acies, illi paulatim dilapsi alacritatem paene totius
8 minuissent exercitus. unde ad indignationem iustam impera-
tor erectus ademptis signis hastisque diffractis omnis eos, qui
fugisse arguebantur, inter inpedimenta et sarcinas et captiuos
agere iter inposuit, ductore eorum, qui solus fortiter decertarat,
aliae turmae adposito, cuius tribunus turpiter proelium dese-
9 ruisse conuincebatur. abiecti sunt autem sacramento etiam alii
quattuor ob flagitium simile uexillationum tribuni: hoc enim
correctionis moderamine leniori inpendentium consideratione
difficultatum contentus est imperator.
10 Progressi itaque septuaginta stadia, attenuata rerum om-
nium copia, herbis frumentisque crematis, ex flammis ipsis raptas
11 fruges et pabula, ut quisque uehere potuit, conseruauit. hoc
etiam loco relicto cum ad tractum Maranga appellatum omnis
uenisset exercitus, prope lucis confinia inmensa Persarum ap-
paruit multitudo cum Merene equestris magistro militiae filiis-
12 que regis duobus et optimatibus plurimis. erant autem omnes
cateruae ferratae ita per singula membra densis ....
tectae ut iuncturae rigentes conpagibus artuum conuenirent,
humanorumque uultuum simulacra ita capitibus diligenter apta,
ut inbracteatis corporibus solidis ibi tantum incidentia tela
possint haerere, qua per cauernas minutas et orbibus oculorum
adfixas parcius uisitur, uel *per* supremitates narium angusti
13 spiritus emittuntur. quorum pars contis dimicatura stabat im-
mobilis, ut retinaculis aereis fixam existimares, iuxtaque sagit-
tarii, cuius artis fiducia ab incunabulis ipsis gens praeualuit
maxima, tendebant diuaricatis brachiis flexiles arcus, ut nerui
mammas praestringerent dexteras, spicula sinistris manibus co-
haererent, summaque peritia digitorum pulsibus argutum so-
nantes harundines euolabant, uulnera perniciosa portantes.
14 post hos elefantorum fulgentium formidandam speciem et tru-

1 aduerſa *V* 4 adeptıſque dıffractıſ *V*, ademptis signis hastisque diffractis *Gelenius* 5 ſarcenaſ (*emend. man. sec.*) *V* 6 ınter *V* dŏctore *V* 15 omneſ *V* 17 queſ | tnſ *V* malıtıae *V* 18 optatıbuſ *V* 19 *post* densis *add.* laminis *Gelenius, nulla lacuna in V* 21 uultū *V* aptauıt ınbratteatıſ *V* 22 ſolıtıſ *V* 23 possent *coniecit Delrio ad Claudiani in Rufinum* II 357 24 per *om. V et Gelenius, add. uulgo* ſuppremıtateſ *V* 27 praualuıt *V* 28 brachıſ *V'* artuſ *V* 29 dextera *V* 32 formıdanda *V*

culentos hiatus uix mentes pauidae perferebant, ad quorum
stridorem odoremque et insuetum aspectum magis equi terre-
bantur. quibus insidentes magistri manubriatos cultros dexteris 15
manibus inligatos gestabant, acceptae apud Nisibin memores
cladis, et si ferociens animal uires exuperasset regentis, ne
reuersum per suos, ut tunc acciderat, conlisam sterneret ple-
bem, uertebram, quae caput a ceruice disterminat, ictu maximo
terebrabant. exploratum est enim aliquando ab Hasdrubale
Hannibalis fratre ita citius uitam huius modi adimi beluarum.
quibus non sine magno horrore perspectis, stipatus armatarum 16
cohortium globis cum primatibus fidentissimus imperator ut
flagitabat maior uis et atrocior, lunari acie sinuatisque lateri-
bus occursuros hosti manipulos instruebat. et ne sagittariorum 17
procursus nostrorum cuneos disiectaret, inlatis concitatius signis
spiculorum impetum fregit, datoque ad decernendum sollemniter
signo denseti Romani pedites confertas hostium frontes nisu
protruserunt acerrimo. et feruente certaminum mole, clipeo- 18
rum sonitus et uirorum armorumque lugubre sibilantium fra-
gor, nihil perpetiens iam remissum, campos cruore et corporum
strage contexit, effusius cadentibus Persis, quibus saepe lan-
guidis in conflictu artius pes pede conlatus grauiter obsistebat,
pugnare fortiter eminus consuetis et, si inclinatas suorum co-
pias senserint, cedendo in modum imbrium pone uersus directis
sagittis hostes a persequendi fiducia deterrere. pulsis igitur
pondere magnarum uirium Parthis miles solis cursu flammeo
diu lassatus, signo in receptum dato in tentoria repedat ad au-
denda deinceps maiora sublatus.

In hoc proelio Persarum maior, ut dictum est, apparuit 19
strages, nostrorum admodum leuis. eminuit tamen inter uarios
certaminum casus Vetranionis mors uiri pugnacis, qui legionem
Ziannorum regebat.

Post quae triduo indutiis destinato, dum suo quisque uul- 2
neri medetur uel proximi, conmeatibus nos destitutos inedia

1 truculentuſ *V* at *V* 4 accept*e *V* 5 cladeſ *V* rigentiſ *V* 6 aut *V* 7 uenam *V* 8 haſdrobale (*emend. man. sec.*) *V* 9 ademi *V* 10 errore *V* 11 it *V* 12 ace *V* 14 procurſoſ *V* 16 denſeti (*emend. man. sec.*) *V* 21 confluctu (*emend. man. sec.*) *V* 22 copia *V* 26 rep&at *V* 30 uetranioni *V* pugnacieſ *V* 32 indut(u)ſ *V* 33 enedia *V*

cruciabat iam non ferenda et quoniam, frugibus exustis et pa-
bulis homines in discrimen ultimum uenerant et iumenta, ex
eo cibo, quem animalia tribunorum uehebant et comitum, imae
quoque militum plebi penitus indigenti pars distributa est ma-
2 gna. et imperator, cui non cuppediae ciborum ex regio more
set sub columellis tabernaculi paruis cenaturo, pultis portio
parabatur exigua, etiam munifici fastidienda gregario, quicquid
ad ministeria postulabatur, per contubernia paupertina sui se-
3 curus egessit. ipse autem ad sollicitam suspensamque quietem
paulisper protractus cum somno, ut solebat depulso, ad aemu-
lationem Caesaris Iulii quaedam sub pellibus scribens obscuro
noctis altitudine sensus cuiusdam philosophi teneretur, uidit
squalidius, ut confessus est proximis, speciem illam genii pu-
blici, quam cum ad Augustum surgeret culmen, conspexit in
Galliis, uelata cum capite cornucopia per aulaea tristius disce-
4 dentem. et quamquam ad momentum haesit stupore defixus,
omni tamen superior metu uentura decretis caelestibus com-
mendabat, relictoque humi strato cubili, adulta iam excitus nocte
et numinibus per sacra depulsoria supplicans, flagrantissimam
facem cadenti similem uisam, aeris parte sulcata, euanuisse exi-
stimauit, horroreque perfusus est, ne ita aperte minax Martis
apparuerit sidus.

5 Erat autem nitor igneus iste, quem *διαίσσοντα* nos appel-
lamus, nec cadens umquam nec terram contingens. corpora
enim qui credit caelitus posse labi, profanus merito iudicatur
et demens. fit autem hic habitus modis conpluribus, *e* quibus
6 sufficiet pauca monstrare. scintillas quidam putant ab aetherio
candentes uigore, parumque porrectius tendere sufficientes, ex-
tingui, uel certe radiorum flammas iniectas nubibus densis acri
scintillare contactu, aut cum lumen aliquod cohaeserit nubi.
id enim in stellae speciem figuratum decurrit quidem dum ui-
ribus ignium sustentatur, amplitudine uero spatiorum exina-
nitum in aerium soluitur corpus ad substantiam migrans, cuius
adtritu incaluit nimio.

---

3 uehıbant *V* 5 cuppae | dıae *V* 8 contuıcernıa *V* 9 egıſſet *V* 11 ſup *V* 13 ſqualıduſ *V'* 15 galııſ *V* aulea (trıſt)ıuſ dıſcı | dentem *V* 18 adulata *V* 19 nomınıbuſ *V* 20 facem *om. V, add. Gelenius* partem *V* 23 dıaıſſonta *V* 26 e *om. V, add. Gelenius* 28 cadenteſ *uulgo* 29 ſacrıſ cıntıllaſ e contactu *V* 33 aerium *Valesius:* aertum *V*

Confestim itaque ante lucis primitias Etrusci haruspices 7
accersiti consultique quid astri species portenderet noua, uitandum esse cautissime responderunt nequid tunc temptaretur, ex Tarquitianis libris in titulo de rebus diuinis id relatum esse monstrantes, quod face in caelo uisa committi proelium uel
simile quicquam non oportebit. quo etiam id inter alia multa 8
spernente orabant aruspices saltim aliquot horis profectionem differri, et ne hoc quidem sunt adepti imperatore omni uaticinandi scientiae reluctante, sed exorto iam die promota sunt castra.

Hinc nos egressos Persae cum saepe adflicti peditum sta- 3
biles pugnas horrerent, structis insidiis occulte comitabantur, altrinsecus uiantes cateruas a celsis collibus explorando, ut id suspicans miles ad usque perpetuum diem nec uallum erigeret
nec sudibus se communiret. dumque teguntur firmiter latera 2
et exercitus pro locorum situ quadratis quidem sed laxis incedit agminibus, inuasa subito terga pone uersus arma cogentium principi indicatur, etiam tum inermi ad speculanda ante-
riora progresso. qua concitus clade oblitus loricae, scuto inter 3
tumultum adrepto, properans ultimis ferre suppetias, reuocatur alio metu, qui etiam antesignanos, unde discesserat, paria per-
peti nuntiabat. quae dum sine respectu periculi sui redinte- 4
grare festinat, ex alia parte cataphractorum Parthicus globus centurias adoritur medias, ac sinistro cornu inclinato acriter superfusus, faetorem elefantorum questridorem inpatienter tolerantibus nostris contis et multiplicatis missilibus decernebat.
uerum principe uolitante inter prima discrimina proeliorum 5
exiliuit nostra succinctior armatura, auersorumque Persarum et
beluarum suffragines concidebat et dorsa. quos cum Iulianus 6
cauendi inmemor diffluxisse trepidos, elatis uociferando manibus aperte demonstrans, irasque sequentium excitans, audenter effunderet semet in pugnam, clamabant hinc inde candidati, quos disiecerat terror, ut fugientium molem tamquam ruinam male conpositi culminis declinaret, et [incertum] subita equestris

5 uifa *om.* *V'* 6 fimilem *V* oportebat *V'* 9 fententia reluctantef *V* 11 egreffuf *V* 12 horrent *V* 16 incidit *V* 17 fubita *V* 18 a fpiculanda *V* 19 luricae *V* 20 abrepto *V* 23 catafractorum *V* 24 ad *V* 25 fuperfufof foetorem *V* 26 decernebant *V* 28 auerforumque io *emend. ex* a, *V* 34 declarar& *V* incertum *seclusit Wagnerus*

hasta, cute brachii eius praestricta, costis perfossis haesit in ima
7 iecoris fibra./ quam dum auellere dextra manu conatur, acuto
utrimque ferro digitorum neruos sensit excisos, et prouolutus
iumento praesentiumque ueloci concursu relatus in castra, me-
8 dicinae ministeriis fouebatur. / moxque ubi lenito paulisper
dolore timere desit, magno spiritu contra exitium certans arma
poscebat et equum, ut reuiso proelio suorum fiduciam repara-
ret ac uideretur sui securus alienae salutis sollicitudine uehe-
menter adstringi, eo uigore licet in negotio dispari, quo Epa-
minondas ille dux inclitus letaliter apud Mantiniam saucius et
reuectus ex acie conquirebat sollicite scutum. quod cum ui-
disset propius, laetior ui ulneris interiit, et qui animam intre-
9 pidus amittebat, iacturam clipei formidauit. / sed cum uires
parum sufficerent uoluntati sanguinisque profluuio uexaretur,
mansit immobilis, ideo spe deinceps uiuendi absumpta, quod
percunctando Phrygiam appellari locum ubi ceciderat conperit.
10 hic enim obiturum se praescripta audierat sorte. reducto ad
tentoria principe, incredibile dictu est quanto ardore miles ad
uindictam ira et dolore feruentior inuolabat, hastas ad scuta
concrepans, etiam mori si tulisset fors obstinatus. et quamuis
offundebatur oculis altitudo pulueris, et aestus calescens offi-
ceret alacritati membrorum, tamen uelut exauctoratus amisso
11 ductore sine parsimonia ruebat in ferrum. contra animosius
Persae sagittarum uolantium crebritate conspectum sui rapie-
bant oppositis, quos elefanti tardius praecedentes magnitudine
corporum cristarumque horrore pauorem iumentis incutiebant
12 et uiris. concursus itaque armatorum et cadentium gemitus,
equorum flatus, tinnitus ferri procul audiebatur, quam diu sa-
tietate uulnerum partibus fessis nox diremit certamina iam
13 tenebrosa. quinquaginta tum Persarum optimates et satrapae
cum plebe maxima ceciderunt, inter has turbas Merena et No-
hodare potissimis ducibus interfectis. obstupescat magniloquen-
tia uetustatis diuersis in locis proelia uiginti Marcelli, Sicinium

---

1 haſ tacte brachu *V* 2 acoto *V* 6 exitı(u)m *V* 7 reppararet *V* 8 ſuıſ *V* 9 e*pamınondaſ (*uid. fuisse* t) *V* 11 cum quaerebat *V* 15 ıdeo ſplendae ıncepſ *V* 16 frıgıam *V* 18 quantoque *V* 20 ſe *V* morſ *V* 21 calıſcenſ officere *V* (t *supra*) 22 exauctu | ratuſ mıſſo *V* 25 tardıuſ (a *emend. ex* r) prae cedıteſ *V* 26 pauore mo | mentıſ *V* 31 nouodare *V* 33 marcullı *V*

Dentatum adiciat ornatum militarium multitudine coronarum,
miretur super his Sergium, qui uiciens et ter uulneratus est in
uariis pugnis, ut fertur, cuius posteritatis ultimus Catilina cla-
ras gloriarum adoreas sempiternis maculis obumbrauit. defor-
mabat tamen tristitia laetiores euentus. dum haec post disces- 14
sum ducis ubique aguntur, exercitus cornu dextro defetigato
et Anatolio interfecto, qui tunc erat officiorum magister, Sal-
lustius praefectus actus in exitium praeceps et opera sui ap-
paritoris ereptus, Sophorio amisso consiliario, qui ei aderat,
casu euasit et fuga, quidamque milites per multa discrimina
occupato castelli uicini praesidio post diem denique tertium
iungi exercitui potuerunt.

Quae dum ita aguntur, Iulianus in tabernaculo iacens cir- 15
cumstantes adlocutus est demissos et tristes 'aduenit, o socii,
nunc abeundi tempus e uita inpendio tempestiuum, quam re-
poscenti naturae ut debitor bonae fidei redditurus exulto, non
ut quidam opinantur adflictus et maerens, philosophorum sen-
tentia generali perdoctus quantum corpore sit beatior animus,
et contemplans quotiens condicio melior a deteriore secernitur,
laetandum esse potius quam dolendum. illud quoque aduer-
tens quod etiam di caelestis quibusdam piissimis mortem tam-
quam summum praemium persoluerunt./munus autem id mihi 16
delatum optime scio, ne difficultatibus subcumberem arduis neue
me proiciam umquam aut prosternam, expertus quod dolores om-
nes ut insultant ignauis, ita persistentibus cedunt. nec me gesto- 17
rum paenitet aut grauis flagitii recordatio stringit uel cum in
umbram et angustias amendarer, uel post principatum susceptum:
quem tamquam a cognatione caelitum defluentem inmaculatum,
ut existimo, conseruaui, et ciuilia moderatius regens et exami-
natis rationibus bella inferens *et* repellens, tam et si prosperi-
tas simul utilitasque consultorum non ubique concordent, quo-
niam coeptorum euentus superae sibi uindicant potestates./
reputans autem iusti esse finem imperii, oboedientium commo- 18

---

3 fer*tur (*fuit* 1) *V* 7 ſalutıuſ *V* 9 Foſ | forıo *V* 10 fugam quıdam mılıteſque *V* 14 dımıſſoſ *V* aduentı *V* 17 opınatur (n *supra*) *V* merıenſ (o *supra*) (*emend. man.* 3) fılofophorum *V* 21 dıı *V* 23 delatu | ın *V* 25 ınſultantı *V* 27 umbra *V* angustias *scripsi*: anguhaſ *V*, angulis *Gelenius* 28 quem *om. V et Gel., add. uulgo* 30 et *om. V, add. uulgo* 31 deconcordent *V* 32 ſuperarae (*post.* a *erasa*) *V*

dum et salutem, ad tranquilliora semper, ut nostis propensior fui, licentiam omnem actibus meis exterminans, rerum corruptricem et morum, gaudensque adeo gestiensque quod ubicumque *me* uelut imperiosa parens consideratis periculis obiecit res publica, steti fundatus, turbines calcare fortuitorum adsue-
19 factus. nec fateri pudebit: interiturum me ferro dudum didici fide fatidica praecinente. ideoque sempiternum ueneror numen quod non clandestinis insidiis nec longa morborum asperitate uel damnatorum fine decedo, sed in medio cursu florentium gloriarum hunc merui clarum e mundo digressum. aequo enim iudicio iuxta timidus est et ignauus, qui cum non opor-
20 tet, mori desiderat: et qui refugiat, cum sit oportunum. hactenus loqui uigore uirium labente sufficiet. super imperatore uero creando caute reticeo, ne per inprudentiam dignum praeteream, aut nominatum quem habilem reor, anteposito forsitan alio, *in* discrimen ultimum trudam. ut alumnus autem rei publicae frugi, opto bonum post me repperiri rectorem'.
21 Post haec placide dicta familiares opes iunctioribus uelut supremo distribuens stilo, Anatolium quaesiuit officiorum magistrum, quem cum beatum fuisse Sallustius respondisset praefectus, intellexit occisum acriterque amici casum ingemuit, qui
22 aduentantem contempserat suum./ et flentes inter haec omnes qui aderant auctoritate integra etiam tum increpabat, humile esse caelo sideribusque conciliatum lugeri principem dicens.
23 quibus ideo iam silentibus ipse cum Maximo et Prisco philosophis super animorum sublimitate perplexius disputans, hiante latius suffossi lateris uulnere et spiritum tumore cohibente uenarum, epota gelida aqua, quam petit medio noctis horrore, uita facilius est absolutus anno aetatis altero et tricensimo, natus apud Constantinopolim, a pueritia usque parentis obitu desti-

---

2 noſtiſ minanſ *sine lacuna V*, nostis, propensior fui, licentiam omnem actibus meis exterminans *Gelenius* 3 gestiensque *Hauptius:* ſcienſ *V* 4 me *om. V, add. uulgo* 5 fortuiturum *V* 6 didici ſſe (*emend. man. sec.*) *V* 7 fatiadica *V* ſemper ‖ Eternum *V* nomen *V* 9 decelo *V'* 10 mer ui (*emend. man. sec.*) | ** (*fuit* ui) clarum & mundo *V* 11 quid *V* 14 reticio *ut uid. V'* 16 in *om. V, add. Gelenius* 17 reperiri *v* 19 ſuppremo *V* anatholium *V* 20 ſalutuſ *V* 21 aduentantem *scripsi:* eletantem *V*, elate ante *Gelenius* contemperat *V* 23 auctorte integram *V* increpabant *V* 28 gaelida *V* 29 ann(o•æ)tatiſ *V* tricenſimo *V*

tutus Constanti, quem post fratris Constantini excessum inter
conplures alios turba consumpsit imperii successorum, et Basi-
lina matre, iam inde a maioribus nobili

uir profecto heroicis connumerandus ingeniis, claritudine 4
rerum et coalita maiestate conspicuus. cum enim sint, ut sa-
pientes definiunt, uirtutes quattuor praecipuae, temperantia
prudentia iustitia fortitudo, eisque accidentes extrinsecus aliae,
scientia rei militaris, auctoritas felicitas atque liberalitas, in-
tento studio coluit omnes ut singulas.

Et primum ita inuiolata castitate enituit ut post amissam 2
coniugem nihil umquam uenerium aucuparet: illud aduertens,
quod apud Platonem legitur, Sophoclem tragoediarum scripto-
rem aetate grandaeuum interrogatum ecquid adhuc feminis
misceretur, negantem id adiecisse quod gauderet harum rerum
amorem ut rabiosum quendam effugisse dominum et crudelem.
item ut hoc propositum ualidius confirmaret, recolebat saepe 3
dictum lyrici Bacchylidis, quem legebat iucunde id adserentem
quod ut egregius pictor uultum speciosum effingit, ita pudici-
tia celsius consurgentem uitam exornat. quam labem in adulto
robore inuentutis ita caute uitauit ut ne suspicione quidem
tenus libidinis ullius uel citerioris uitae ministris incusaretur,
ut saepe contingit.

Hoc autem temperantiae genus crescebat in maius iuuante 4
parcimonia ciborum et somni, quibus domi forisque tenacius
utebatur. namque in pace uictus eius mensura atque tenuitas
erat recte noscentibus admiranda, uelut ad pallium mox reuer-
suri, per uarios autem procinctus stans interdum more militiae
cibum breuem uilemque sumere uisebatur. ubi uero exigua 5
dormiendi quiete recreasset corpus laboribus induratum, exper-
gefactus explorabat per semet ipsum uigiliarum uices et statio-
num, post haec serias ad artes confugiens doctrinarum. et si 6

6 de(if)fini | unt *V* 7 accedentes *coniecit Wagnerus* 8 ſcientiae *V* 10 l(i)iuiolata (*emend. man. sec.*) *V* 11 aucuparet *scripsi:* augiſ larenſ *V*, agitaret *uulgo*, attingeret *Gelenius* a(d)uertenſ *V* 12 plat*onem (*uid. fuisse* ı) *V* ſofoclent ragoe(ch)uarum (*emend. man.* 3) *V* 13 e(num)oquid (*emend. man. sec.*) *V* 14 m(i)uſceretur *V* 16 confirmare& *V* 17 lirici bachil-li | diſ *V* iucundae *V* ad ſerenteſ *V* 20 rubore *V* 21 ceterioriſ *V* incurſaretur *V* 23 tēporeranthiae *V* 25 menſuramque tenuitaſ *V* 28 exiguam *V* 31 ſeria(ſ) (*emend. man.* 3) *V* ar(t)ceſ (*emend. man.* 3) *V*

nocturna lumina, inter quae lucubrabat, potuissent uoces ullae testari, profecto ostenderant inter hunc et quosdam principes multum interesse, quem norant uoluptatibus ne ad necessitatem quidem indulsisse naturae.

7 Dein prudentiae eius indicia fuere uel plurima, e quibus explicari sufficiet pauca. armatae rei scientissimus et togatae, ciuilitati admodum studens, tantum sibi adrogans quantum a contemptu et insolentia distare existimabat, uirtute senior quam aetate, studiosus cognitionum omnium et indeclinabilis aliquotiens iudex, censor moribus regendis acerrimus, placidus, opum contemptor, mortalia cuncta despiciens, postremo id praedicabat turpe esse sapienti, cum habeat animum, captare laudes ex corpore.

8 Quibus autem iustitiae inclaruit bonis, multa significant,
primo quod erat pro rerum *et* hominum distinctione sine cru-
delitate terribilis, deinde quod paucorum discrimine uitia cohi-
bebat, tum autem quod minabatur ferro potius quam utebatur.
9 postremo ut multa praeteream, constat eum in apertos aliquos
inimicos insidiatores suos ita consurrexisse mitissime, ut poe-
narum asperitatem genuina lenitudine castigaret.

10 Fortitudinem certaminum crebritas ususque bellorum osten-
dit et patientia frigorum inmanium et feruoris quoque. corpo-
ris munus a milite, ab imperatore uero animi poscitur. ipse
trucem hostem ictu confecit audacter congressus, ac nostros ce-
dentes obiecto pectore suo aliquotiens cohibuit solus, regnaque
furentium Germanorum excindens et in puluere uaporato Per-
11 sidis augebat fiduciam militis dimicans inter primos. castren-
sium negotiorum scientiam plura declarant et nota: ciuitatum
oppugnationes et castellorum inter ipsos discriminum uertices,
acies figura multiformi conpositae, salubriter et caute castra
metata, praetenturae stationesque agrariae tutis rationibus or-
12 dinatae./auctoritas adeo ualuit, ut dilectus artissime, dum time-
tur, ac si periculorum socius et laborum, et inter concertationes

---

1 lumma *V* 2 hoc *V* 3 quemquem *V* 4 ındulſiſſe ⟨n⟩aturę *V* 5 uel prımae quıbuſ *V* 6 ſcıentıſſımıſ *V* 10 censor *Gelenius:* cenſorıſ *V* 11 mortalı⟨a⟩ *V* praedıcebat *V* 12 caudeſ *V* 15 et *om. V, add. uulgo* 20 caſtıgaretur *V* 22 feruoreſ *V* 24 conficıt *V* 25 ſubıecto *V* 28 declarat *V* 30 caſtra men | ta praetentura *V* 31 totıſ *V*

acerrimas animaduerti iuberet in desides, et Caesar adhuc sine stipendio regeret militem feris adpositum gentibus, ut dudum est dictum; adlocutusque tumentes armatos, discessurum ad uitam minaretur priuatam, ni tumultuare desistent./ denique 13 id pro multis nosse sufficiet: exhortatum eum simplici contione militem Gallicanum pruinis adsuetum et Rheno, peragratis spatiis regionum extentis per tepentem Assyriam ad usque confinia traxisse Medorum.

Felicitas ita eminuit ut ipsis quodam modo ceruicibus For- 14 tunae aliquam diu bonae gubernatricis euectus uictoriosis cursibus difficultates superstaret inmensas. et postquam ex occidua plaga digressus est, quoad fuit in terris, quieuere nationes omnes immobiles ac si quodam caduceo leniente mundana.

Liberalitatis eius testimonia plurima sunt et uerissima, 15 inter quae indicta sunt tributorum admodum leuia, coronarium indultum, remissa debita multa diuturnitate congesta, aequata fisci iurgia cum priuatis, uectigalia ciuitatibus restituta cum fundis absque his, quos uelut iure uendidere praeteritae potestates, quodque numquam augendae pecuniae cupidus fuit, quam cautius apud dominos seruari existimabat, id aliquotiens praedicans Alexandrum Magnum, ubi haberet thesauros interrogatum, 'apud amicos' beniuole respondisse.

Digestis bonis, quae scire potuimus, nunc ad explicanda 16 eius uitia ueniamus, licet dicta sint carptim. leuioris ingenii, uerum hoc instituto rectissimo temperabat, emendari se cum deuiaret a fruge bona permittens. linguae fusioris et admo- 17 dum raro silentis, praesagiorum sciscitationi nimiae deditus, ut aequiperare uideretur in hac parte principem Hadrianum, superstitiosus magis quam sacrorum legitimus obseruator, innumeras sine parcimonia pecudes mactans, ut aestimaretur, si reuertisset de Parthis, boues iam defuturos, Marci illius similis Caesaris, in quem id accipimus dictum

---

1 & cesar — 2 feris *add.* V^m (oppo)situm *V* 3 sarmatos *V* 4 desisterent *Gelenius* 5 exortatum *V* simplici *Valesius:* supplici *V* concione *V* 6 milite *V* 7 assinam *V* 9 (ita e)minuitu ipsi *V* 10 gubernatrices euentus *V* 11 supestar& *V* 12 quiuere *V* 13 mundano *V* 16 diut(urnit)ate *V* 19 quotque *V* 21 alexandri *V* interrogato *V* 24 lenitor(is) *V* 26 deuiare& *V* 27 sciscitationē | nimia *V* 29 legimus *V* 30 paecudens *V* 31 marcullius similis *V*

οἱ βόες οἱ λευκοὶ Μάρκῳ τῷ Καίσαρι χαίρειν.
ἂν πάλι νικήσῃς, ἄμμες ἀπωλόμεθα.

18 Vulgi plausibus laetus, laudum etiam ex minimis rebus intemperans adpetitor, popularitatis cupiditate cum indignis loqui saepe adfectans.

19 Verum tamen cum haec essent, aestimari poterat, ut ipse aiebat, uetus illa Iustitia, quam offensam uitiis hominum Aratus extollit in caelum, eo imperante redisse rursus ad terras, ni quaedam ad arbitrium agens interdum ostenderet se dissi-
20 milem sui. namque et iura condidit non molesta, absolute quaedam iubentia fieri uel arcentia, praeter pauca. inter quae erat illud inclemens quod docere uetuit magistros rhetoricos et grammaticos Christianos, ni transissent *ad* numinum cultum.
21 illud quoque itidem parum ferendum quod municipalium ordinum coetibus patiebatur iniuste quosdam adnecti uel peregrinos uel ab his consortiis priuilegiis aut origine longe discretos.

22 Figura talis utique membrorum. mediocris erat staturae, capillis tamquam pexisset mollibus, hirsuta barba in acutum desinente uestitus, uenustate oculorum micantium flagrans, qui mentis eius angustias indicabant, superciliis decoris et naso rectissimo, ore paulo maiore, labro inferiore demisso, opima et incurua ceruice, umeris uastis et latis, ab ipso capite usque unguium summitates liniamentorum recta conpage, unde uiribus ualebat et cursu.

23 Et quoniam eum obtrectatores nouos bellorum tumultus ad perniciem rei communis insimulant concitasse, sciant docente ueritate perspicue, non Iulianum sed Constantium ardores Parthicos succendisse, cum Metrodori mendaciis auidius
24 adquiescit, ut dudum rettulimus plene: caesi ad internecionem exercitus nostri, capti militares aliquotiens numeri, urbes exci-

---

1 **ΟΙΛΕΥΚΟΙΒΟΕC** *V, emendauit Casaubonus* χαίρειν *Casaubonus:* **ΚΑΙΡΙΝ** *V* 2 ἂν πάλι *Hauptius:* **ΑΝ ΠΜ** *V* **ΝΙΚΗCΗ** *V* ἄμμες *Casaubonus:* **ΝΜΕΙC (Ν=Η)** *V* 3 Volci *V* 4 adpetitior propularitatiſ *V* 7 aebat *V* 13 ad *om. V, add. Valesius* cultum *Valesius:* cultu *V* 14 quod ferendum quod | mancipalium *V* 17 liſ utque *V* medioeriſ *V* 20 argutias *coniecit Lindenbrogius* naſu *V* 21 dimiſſo *V* 25 obrectatoreſ *V* 27 perſp(icuae) *V* conſtantium *V* 28 auiduſ atquieſcit *V* 29 plenae *V* caesi ad internetionem *Valesius* (*qui etiam* unde *ante* caesi *addidit*) ſi ad indignationem *V*

sae, rapta munimenta uel diruta, prouinciae grauibus inpensis
exhaustae, et ad effectum tendentibus minis cuncta petebantur
a Persis ad usque Bithynos et litora Propontidis./ at in Galliis 25
bellorum tenore gliscente, diffusis per nostra Germanis, iamque
Alpibus ad uastandam Italiam perrumpendis nihil, multa et
nefanda perpessis hominibus, praeter lacrimas supererat et ter-
rores, ubi et praeteritorum recordatio erat acerba et expectatio
tristior inpendentium. quae omnia iuuenis iste ad occiduam
plagam specie Caesaris missus, regesque pro mancipiis agitans
ignobilibus cuncta paene mira dictu celeritate correxit. utque 26
orientem pari studio recrearet, adortus est Persas, triumphum
exinde relaturus et cognomentum, si consiliis eius et factis in-
lustribus decreta caelestia congruissent. et cum sciamus expe- 27
rimento adeo quosdam ruere inprouidos, ut bella interdum uicti
et naufragi repetant maria, et ad difficultates redeant, quibus
subcubuere saepissime, sunt qui reprehendant paria repetisse
principem ubique uictorem.

Nec fuit post haec lamentis aut fletibus locus. corpore **5**
enim curato pro copia rerum et temporis, ut, ubi ipse olim
statuerat, conderetur, principio lucis secutae, quae erat quintum
Kalendas Iulias, hostibus ex omni latere circumfusis, collecti
duces exercitus, aduocatisque legionum principiis et turmarum,
super creando principe consultabant. discissique studiis tur- 2
bulentis Arinthaeus et Victor et e palatio Constanti residui de
parte sua quendam habilem scrutabantur, contra Neuita et
Dagalaifus proceresque Gallorum uirum talem ex conmilitio suo
quaeritabant. quae dum ambiguntur, nulla uariante sententia 3
itum est uoluntate omnium in Sallustium, eoque causante mor-
bos et senectutem, honoratior aliquis miles aduertens destina-
tius reluctantem 'et quid ageretis' ait 'si id bellum uobis cu-
randum commisisset absens, ut saepe factum est, imperator?
nonne posthabitis ceteris militem instantibus aerumnis eripe-

---

2 exhaute *V* 3 ad usque bithinos *V* 4 ueruorũ *V* 5 ad con *V* 7 it *V'* 10 itaque *V* 11 recreare& *V* 14 adeo experimenta quosdam reuere *V* uici *V* 15 difficia ultates *V* 17 pr in | cipem *V* 18 clamantis (a *emend. in* e) *V* 20 decimum quintum *coniecit Reinesius* 23 discessisque *V* 24 arintheus *V* 25 scutabantur *V* neuitta *V* 27 sentia (*emend. man.* 3) itum (*emend. man.* 3) *V* 28 salutium *V* 29 honorator *V* 30 ageretis ageretis ager& si *V* 32 nomine *V*

retis? id nunc agite, et si Mesopotamiam uidere licuerit, utrius-
que exercitus consociata suffragia legitimum principem decla-
rabunt'.
4 Inter has exiguas ad tantam rem moras, nondum pensatis
sententiis, tumultuantibus paucis, ut in rebus extremis saepe
est factum, Iouianus eligitur imperator, domesticorum ordinis
primus, paternis meritis mediocriter conmendabilis. erat enim
Varroniani notissimi comitis filius, haud dudum post deposi-
5 tum militiae munus ad tranquilliora uitae digressi. et confe-
stim indumentis circumdatus principalibus, subitoque productus
e tabernaculo per agmina iam discurrebat proficisci parantia.
6 et quoniam acies ad usque lapidem quartum porrigebatur, an-
tesignani clamare quosdam Iouianum audientes Augustum,
eadem multo maius sonabant: gentilitate enim prope perciti
nominis, quod una littera discernebat, Iulianum recreatum ar-
bitrati sunt deduci magnis fauoribus ut solebat. uerum cum
incuruus ille uisus et longior aduentaret, suspicati quod acci-
7 derat, in lacrimas effusi sunt omnes et luctum. quod si gra-
uis quidam aequitatis spectator in ultimo rerum spiritu factum
criminatur inprouide, nauticos idem iustius incusabit, amisso
perito nauigandi magistro, saeuientibus flabris et mari, *quod* cla-
8 uos regendae nauis cuilibet periculi socio conmiserunt. his ita
caeco quodam iudicio fortunae peractis, Iouianorum signifer,
quos Varronianus rexerat dudum, cum nouo dissidens principe
etiam tum priuato, ut patris eius obtrectator molestus, pericu-
lum ex inimico metuens iam communia supergresso, discessit
ad Persas, ac data dicendi copia quae sciret, docet Saporem
iam propinquantem, extincto quem uerebatur, turbine concitato
calonum ad umbram imperii Iouianum adhuc protectorem ad-
9 scitum, inertem quendam et mollem. hoc ille audito, quod
semper trepidis uotis .... et inopina prosperitate elatus,
multitudine ex regio equitatu adiuncta his, qui dimicauere no-

1 moesopotamiam *V* 2 declarabant *V* 4 tantorum moras *V* pensat(is) *V* 6 factum· quianos *V* 8 uarroniani *V'* haut *V'* 9 digressum *V* 11 & auerna *V* paranti *V* 12 lapidum *V* porregebatur *V* 19 pettator *V* 20 (*a)misso *V* 21 quod *om. V, add. Gelenius* 22 cuilicet periculo *V* 23 peractos *V* 24 uarianus *V* 25 molestus *Hauptius:* mobeatus *V* 27 at persacdata *V* 28 uerebatur binae *V* 30 illo *V* 31 *nulla lacuna in V,* expetebat *add. Gelenius*

biscum, celeri disposuit gradu agminis nostri inuadi terga postremi.

Quae dum ultro citroque ordinantur, hostiis pro Iouiano 6
extisque inspectis, pronuntiatum est eum omnia perditurum, si
intra uallum remansisset ut cogitabat, superiorem uero fore
profectum. proinde egredi iam coeptantes adoriuntur nos ele- 2
fantis praeuiis Persae, ad quorum fremitum incessumque terribilem equis inter initia turbatis et uiris, Iouiani et Herculiani occisis beluis paucis, cataphractis equitibus acriter restite-
runt. dein legiones Iouiorum atque Victorum laborantibus 3
suis ferentes auxilium, elefantos duos strauerunt cum hostium plebe non parua, et in laeuo proelio uiri periere fortissimi, Iulianus et Macrobius et Maximus legionum tribuni, quae tunc
primas exercitus optinebant. hisque sepultis ut rerum angu- 4
stiae permiserunt, prope confinia noctis cum ad castellum Sumere nomine citis passibus tenderemus, iacens Anatolii corpus est agnitum, quod tumultuaria opera terrae mandatum est. hic et milites sexaginta cum palatinis recepimus, quos in munimentum Vaccatum rettulimus confugisse.

Secuto deinde die pro captu locorum reperta in ualle ca- 5
stra ponuntur, uelut murali ambitu circumclausa, praeter unum exitum eundemque patentem, undique in modum mucronum
praeacutis sudibus fixis. hocque uiso e saltibus nos hostes 6
diuersitate telorum et uerbis turpibus incessebant ut perfidos et lectissimi principis peremptores, audierant enim ipsi quoque referentibus transfugis, rumore iactato incerto, Iulianum telo
cecidisse Romano. ausi denique inter haec equitum cunei, porta 7
perrupta praetoria, prope ipsum tabernaculum principis aduenire, occisis multis suorum et uulneratis ui repulsi sunt magna.

Egressi exinde proxima nocte Charcham occupauimus locum, 8
ideo tuti, quod riparum aggeribus humana manu destructis, ne Saracenı deinceps Assyriam persultarent, nostrorum agmina
nullus ut ante uexabat. cumque his Kalendis Iuliis stadiis 9

3 oſtiſ *V* 4 extu | que *V* 6 odoriuntur *ut uid.* *V'* 7 fretum inacceſſuque *V* 8 ex hirculiani *V* 9 uelbiſ *V* & catafractiſ — (reſtiterunt dein) *add.* *V^m* 11 duo* | ſtrauerunt (*fuit* ſ) *V* 16 recitiſ *V* 17 (tu)multuaria *V* terra emendatum *V* 18 recipimuſ *V* 20 capta *V* eſt in ulle *V* 27 cediſ | ſe *V* 31 ideo ¦ uti *V* humanam andiſtructiſ *V* 32 ſaracem *V'* aſſiriam *V*

triginta confectis, ciuitatem nomine Duram aduentaremus, fatigatis iumentis, uectores eorum nouissimi pedibus incedentes, a Saracena multitudine circumsaepti protinus interissent, ni ex-
10 peditiores turmae nostrorum opem laborantibus attulissent. hos autem Saracenos ideo patiebamur infestos, quod salaria muneraque plurima *a* Iuliano ad similitudinem praeteriti temporis accipere uetiti, questique apud eum, solum audierant imperato-
11 rem bellicosum et uigilantem ferrum habere, non aurum. in hoc loco Persarum obstinatione tritum est quadriduum. nam progredientes nos sequebantur crebris lacessitionibus retrahentes, cum staremus ut pugnaturi, gradum sensim referentes, moris diuturnis excruciabant. iamque, ut solent extrema metuentibus etiam ficta placere, fama circumlata fines haut procul limitum esse nostrorum, exercitus uociferans inmodeste
12 dari sibi copiam transeundi Tigridis flagitabat. quibus oppositus cum rectoribus imperator, tumentemque iam canis exortu sideris amnem ostendens, ne se periculosis committerent gurgitibus exorabat, nandi inperitos adserens esse conplures, simulque adiciens hostiles manus hinc inde margines superfusi flu-
13 minis occupasse. sed cum haec saepe congeminando refragaretur in cassum, milesque conclamans magno contentionis fragore minaretur extrema, id imperatur aegerrime, ut mixti cum arctois Germanis Galli amnem primi omnium penetrarent, ut his magnitudine fluentorum abreptis residuorum pertinacia frangeretur, aut si id perfecissent innocui, transitus fidentior
14 temptaretur. electique sunt ad id negotium habiles, qui maxima prae ceteris flumina transmeare in regionibus genuinis a prima pueritia sunt instituti, et cum latendi copiam nocturna quies daret, tamquam e transenna simul emissi, spe citius ripas occupauere contrarias, Persarumque conculcatis pluribus et truncatis, quos loca seruare dispositos securitas placido uinxerat somno, efficacis audaciae signum elatis manibus contortisque

---

2 uıctoreſ *V* ıncıdenſ *V* 3 cırcumſpectı *V* ıntepıſſent *V* 5 a ſaracenoſ *V* 6 a *om. V, add. uulgo* 7 quaeſtıque *V* 8 bellıconſum *V* 9 quatrıduum *V* 12 ſolet *V* 13 cırcumdata *V* aut *V* 15 copıa *V* 17 ſı *V* 18 exorabant *V* ınandı *V* 20 occuraſſe *V* 21 ındaſ | ſum *V'* 23 Arctois Germanis *Valesius:* areto ıſarmarıſ *V* omnıū *om. V'* 25 ut *V* perfıcıſſent ınno tranſſıtuſ *V* 26 emptaretur *V*

sagulis ostendebant. hoc longe conspecto ardens ad transitum 15
miles ea mora tantum modo tenebatur quod utribus *e* caeso-
rum animalium coriis coagmentare pontes architecti promit-
tebant.

Quae dum uanis conatibus agitantur, rex Sapor et procul 7
absens et cum prope uenisset, exploratorum perfugarumque
ueris uocibus docebatur fortia facta nostrorum, foedas suorum
strages et elefantos, quot numquam rex ante meminerat, inter-
fectos, exercitumque Romanum continuis laboribus induratum
post casum gloriosi rectoris non saluti suae, ut memorabat,
consulere set uindictae, difficultatemque rerum instantium aut
uictoria summa aut morte memorabili finiturum. / ob quae re- 2
putabat multa et formidanda: diffusum abunde militem per
prouincias leui tessera colligi posse, expertus et sciens popu-
lum suum post amissam maximam plebem ultimis terroribus
deformatum, simul conperiens in Mesopotamia relictum haud
multo minorem exercitum. / quae super omnia hebetarunt eius 3
anxiam mentem uno parique natatu quingenti uiri transgressi
tumidum flumen incolumes, custodibusque confossis, reliquos
consortes suos ad similem fiduciam concitasse.

Haec inter cum neque pontes conpaginari paterentur undae 4
torrentes, et absumptis omnibus quae mandi poterant utilibus,
exacto miserabiliter biduo, furebat inedia iraque percitus miles,
ferro properans quam fame ignauissimo genere mortis absumi.

Erat tamen pro nobis aeternum dei caelestis numen, et 5
Persae, praeter sperata priores, super fundanda pace oratores
Surenam et optimatem alium mittunt, animos ipsi quoque de-
spondentes, quos omnibus paene proeliis pars Romana superior
grauius quassabat in dies. / condiciones autem ferebant diffi- 6
cilis et perplexas, fingentes humanorum respectu reliquias exer-
citus redire sinere clementissimum regem, quae iubet *si* im-
pleuerit cum primatibus Caesar. / contra hos cum Sallustio 7

---

1 ſaeculiſ *V* hinc *V* 2 e *om. V, add. Gelenius* 3 coruſ *V* penteſ *V* 5 conantibuſ agitabantur reſapor *V* 6 perfugatorumque *V* 8 quod *V* r. a.] regnantem *V* 13 firmidanda *V* milite inper prouincialeſ *V* 14 cienſ *V* 16 maeſopotamia *V* haut *V'* 17 haebaetarum *V* 19 incolomeſ *V* 22 utilibuſ ullíſ acto *V* 23 inaediae raraque *V* 24 ignouiſſimo *V* abſu | merit. tamen *V* 26 priore *V* fundenda *V* 27 ipſiſ *V* 30 fringenteſ *V'* 31 ſi *om. V, add. Gelenius* 32 ſalutio *V'*

praefecto mittitur Arinthaeus, et *dum* deliberatur examinatius
quid fieri deberet, dies quattuor sunt euoluti inedia cruciabiles
8 et omni supplicio tristiores. quo temporis spatio antequam hi
mitterentur, si exabusus princeps paulatim terris hostilibus ex-
cessisset, profecto uenisset ad praesidia Corduenae, uberis re-
gionis et nostrae, ex eo loco, in quo haec agebantur, centesimo
lapide disparatae.

9 Petebat autem rex obstinatius, ut ipse aiebat, sua dudum
a Maximiano erepta, ut docebat autem negotium pro redem-
ptione nostra quinque regiones Transtigritanas: Arzanenam et
Moxoenam et Zabdicenam itidemque Rehimenam et Corduenam
cum castellis quindecim et Nisibin et Singaram et castra Mau-
10 rorum, munimentum perquam oportunum. et cum pugnari
deciens expediret, ne horum quicquam dederetur, adulatorum
globus instabat timido principi, Procopii metuendum subserens
nomen, eumque adfirmans, nisi rediret, cognito Iuliani interitu
cum intacto milite, quem regebat, nouas res nullo renitente
11 facile moliturum. hac perniciosa uerborum ille adsiduitate ni-
mia succensus, sine cunctatione tradidit omnia quae petebantur,
difficile hoc adeptus Nisibis et Singara sine incolis transirent
in iura Persarum, a munimentis uero alienandis reuerti ad no-
12 stra praesidia Romani permitterentur. quibus exitiale aliud
accessit et inpium, ne post haec ita conposita Arsaci poscenti
contra Persas ferretur auxilium, amico nobis semper et fido.
quod ratione gemina cogitatum est, ut puniretur homo, qui
Chiliocomum mandatu uastauerat principis, et remaneret occa-
sio, per quam subinde licenter inuaderetur Armenia. unde po-
stea contigit ut uiuus caperetur idem Arsaces, et Armeniae
maximum latus Medis conterminans, et Artaxata inter dissen-
siones et turbamenta raperent Parthi.

13 Quo ignobili decreto firmato, nequid committeretur per in-
dutias contrarium pactis, obsidatus specie uiri celebres altrin-

---

1 mıhı turarıntheuſ *V* dum *om. V, add. Gelenius* 2 fınırı *V*
3 temporı *V* 4 exceſſıſ. ſed *V* 5 Corduanae *V* regıoneſ *V*
6 c(e)nteſımo *V* 9 erepta at *Gelenius:* ereptam *V* 13 portunum *V*
14 deberetur *V* 16 nisi rediret *Gelenius:* ſı redıt *V* 17 ınacto *V*
21 ın *om. V, add. Gelenius* 22 Romani *Accursius:* romana *V* 23 ıne *V*
24 perſa *V* 26 cılıocomum *V* 29 artaxatae *V* 30 parchı *V*
32 pactuſ obſıdatoſ *V* celereſ *V*

secus dantur Remora et Victor ex parte nostrorum et Bello-
uaedius, insignium numerorum tribuni, ex parte uero diuersa
Bineses e numero nobilium optimatum, tresque alii satrapae
non obscuri. foederata itaque pace annorum triginta, eaque 14
iuris iurandi religionibus consecrata, reuersi itineribus aliis, quo-
niam loca contigua flumini ut confragosa uitabantur et aspera,
potus inopia premebamur et cibi.

Et pax specie humanitatis indulta in perniciem est uersa 8
multorum, qui fame ad usque spiritum lacerati postremum,
ideoque latenter progressi, aut inperitia nandi gurgite fluminis
absorbebantur, aut si undarum ui superata uenirent ad ripas,
rapti a Saracenis uel Persis, quod, ut diximus paulo ante, extur-
bauere Germani, caedebantur ut pecora uel longius amendati
sunt uenundandi. ubi uero transeundi amnis aperte signum 2
dedere bucinae concrepantes, inmane quo quantoque ardore
temere rapiendo momenta periculorum semet quisque reliquis
omnibus anteponens, uitare multa et terribilia festinabat, et
pars cratibus temere textis iumenta retinentes hinc inde na-
tantia, alii supersidentes utribus, quidam diuersa in necessitate
abrupta uersantes undarum occursantium fluctus obliquis mea-
tibus penetrabant. imperator ipse breuibus lembis, quos post 3
exustam classem docuimus remansisse, cum paucis transuectus
eadem nauigia ultro citroque discurrere statuit dum omnes
conueheremur. tandemque uniuersi praeter mersos ad ulterio-
res uenimus margines, fauore superi numinis discrimine per
difficiles casus extracti.

Dum nos pendentium aerumnarum opprimit timor, con- 4
pertum est procursatorum indicio, Persas pontem iungere pro-
cul e nostro conspectu, ut post firmatam pacem et foedera, so-
pitis belli turbinibus incuriosius gradientes aegros et simul ani-
malia peterent diu defatigata, uerum cum se proditos aduer-

1 datur *V* Nemota *V* bellouaechuſ *V* 3 bını ſenumero *V* 4 obſcur*ı *V* 5 relegıonıbuſ *V* ıtenerıbuſ *V* 6 confragoſam *V* 11 absorbebantur *Accursius:* adorbıbantur *V* 12 per eum quoſ ut dıcımuſ *V* 14 amneſ *V* 15 dere *V* concrepantıſ *V* ardo-remtem re *V* 17 multae cterrıbılıa *V* 18 paſ *V* tımer& extıſ *V* 19 utrıbuſque uıduam *V* 20 abrupta *scripsi:* abrupto *V* 21 lemuıſ p̄ quoſ poſt *V* 23 o.] honeſ *V* 25 nomınıſ *V* 30 simul *scripsi:* ſı *V*, *om. uulgo*

5 tissent, a conatu nefario destiterunt. hac etiam suspicione iam
liberi properantesque itineribus magnis prope Hatram uenimus,
uetus oppidum in media solitudine positum, olimque desertum,
quod eruendum adorti temporibus uariis Traianus et Seuerus
principes bellicosi cum exercitibus paene deleti sunt, ut in
6 eorum actibus has quoque digessimus partes./ unde cognito
per porrectam planitiem ad usque lapidem septuagensimum in
regionibus aridis nec aquam inueniri posse praeter salsam et
faetidam, nec ad uictum aliquod nisi abrotonum et absinthium
et dracontium, aliaque herbarum genera tristissima, uasa quae
portabantur aquis impleta sunt dulcibus, et mactatis camelis
7 iumentisque aliis alimenta quaesita sunt licet noxia.

Et uia sex dierum emensa, cum ne gramina quidem in-
uenirentur, solacia necessitatis extremae, dux Mesopotamiae
Cassianus et tribunus Mauricius pridem ob hoc missus ad Vr
nomine Persicum uenere castellum, cibos ferentes ex his quos
8 relictus cum Procopio et Sebastiano exercitus parcius uictitans
conseruarat./ hinc Procopius alter notarius et Memoridus mi-
litaris tribunus ad tractus Illyricos mittuntur et Galliarum,
9 nuntiaturi Iuliani mortem et Iouianum post eius obitum ad
culmen augustum euectum./ quibus et mandauerat princeps
ut Lucillianum socerum suum post depositum militiae munus
digressum ad otium, morantemque eo tempore apud Sirmium,
oblatis magisterii equitum et peditum codicillis, quos isdem
tradiderat, properare Mediolanum urgerent, res firmaturu man-
10 cipites, et, quod magis metuebatur, si casus noui quidam ex-
surgerent opponendum. quibus secretiores addiderat litteras,
Lucillianum itidem monens ut quosdam lectos exploratae in-
11 dustriae fideique duceret secum, adminiculis eorum usurus pro
incidentium captu negotiorum. prudentique consilio Malari-
chum ex familiaribus negotiis, agentem etiam tum in Italia,
missis insignibus Iouino iussit succedere armorum magistro
per Gallias, gemina utilitate praespeculata, ut et dux meriti
celsioris ideoque suspectus abiret e medio, et homo inferioris
spei ad sublimiora prouectus auctoris sui nutantem adhuc. sta-

1 haec *V* 2 properantiſque iteneribuſ *V* 10 genera ut triſtiſſima *V* 10 auſa *V* 14 maeſopotamiae *V* 15 ũr *V* 16 uenire *V* cibuſ *V* 17 ſabaſtiano *V* 19 yllricoſ *V* 20 nuntiatur *V* 21 et *scripsi:* ut *V* 24 codicilloſ *V* 25 antipiteſ *V'* 32 miſiſſ *V* 35 notantem *V*

tum studio fundaret ingenti. iussum est autem ad implenda 12
haec perrecturis extollere seriem gestorum in melius, et rumores quaqua irent uerbis diffundere concinentibus, procinctum Parthicum exitu prospero terminatum, additisque festinando itineri noctibus, prouinciarum militiaeque rectoribus insinuare noui principis scripta, omniumque sententiis occultius sciscitatis remeare uelociter cum responsis, ut conperto quid in longinquis agatur, principatus corroborandi matura consilia quaerantur et cauta.

Hos tabellarios fama praegrediens, index tristiorum casuum 13
uelocissima, per prouincias uolitabat et gentes, maximeque omnium Nisibenos acerbo dolore perculsit, cum urbem Sapori deditam conperissent, cuius iram metuebant et simultates, recolentes quae adsidue pertulerit funera, eam saepius oppugnare conatus. constabat enim orbem eoum in dicionem potuisse 14
transire Persidis, nisi haec ciuitas habili situ et moenium magnitudine restitisset. miseri tamen licet maiore uenturi pauore constringerentur, spe tamen sustentari potuerunt exigua, hac scilicet, uelut suopte motu uel exoratus eorum precibus imperator eodem statu retinebit urbem, orientis firmissimum claustrum.

Dum gestorum seriem ubique rumores diffunditant uarii, 15
in exercitu absumptis commeatibus paucis, quos aduectos praediximus, in corpora sua necessitas erat humana uertenda, ni iumentorum caro caesorum aliquatenus perdurasset, unde effectum est ut et armorum pleraque proicerentur et sarcinarum. adeo enim atroci tabuimus fame, ut, si usquam modius unus farinae fuisset repertus, quod raro contigerat, aureis decem mutaretur ut minus.

Profecti exinde Thilsaphata uenimus, ubi Sebastianus atque 16
Procopius cum tribunis principiisque militum sibi ad tuendam Mesopotamiam commissorum, ut poscebat sollemnitas, occurrerunt. et sequebantur benigne suscepti. post quae itinere fe- 17
stinato, Nisibi cupide uisa, extra urbem statiua castra posuit

3 uerbis *Hadrianus Valesius:* breuıſ *V*, breuiis *coniecit Henricus Valesius*, breues *Gelenius* 5 ınſınuarent *V* 6 ſuſcıtatıſ *V'* 8 conſılı* *V* 12 perculsit cum urbem Sapori deditam *Gelenius:* percluſıt arborem ſaporı dedıta *V* 13 ıra *V* 14 funeream *V* 16 perſıdıneſ. nıhıl haec *V* moenıum omagnıtudıne *V* 18 patuerunt *V* 25 proıceremtur *V'* 31 maeſopotamıam *V* 32 ıte | nere feſtınatıo *V* 33 ſtatıo acaſtra *V*

princeps, rogatusque enixe precante multiplici plebe, ut ingres-
sus Palatium more succederet principum, pertinaciter reluctatus
est, erubescens agente se intra muros, urbem inexpugnabilem
18 iratis hostibus tradi. ibi tunc uespera tenebrante raptus a
cena Iouianus primus inter notarios omnes, quem in obsidione
ciuitatis Maiozamalchae per cuniculum docuimus euasisse cum
aliis, ductusque ad deuium locum et praeceps actus in puteum
siccum obrutus est saxorum multitudine superiacta, hanc pro-
fecto ob causam quod Iuliano perempto ipse quoque nomina-
tus a paucis ut imperio dignus nec post creatum Iouianum
egit modeste, sed susurrans super negotio quaedam audiebatur,
inuitabatque ad conuiuia subinde militares.
9 Postridie Bineses, unus ex Persis, quem inter alios excel-
lere diximus, mandata regis conplere festinans, promissa flagi-
tabat instanter, et principe permittente Romano, ciuitatem in-
gressus, gentis suae signum ab arce extulit, submigrationem e
2 patria ciuibus nuntians luctuosam/ et uertere solum extemplo
omnes praecepti, manusque tendentes orabant ne inponeretur
sibi necessitas abscedendi, ad defendendos penates se solos
sufficere sine alimentis publicis adfirmantes et milite, satis con-
fisi adfuturam iustitiam pro genitali sede dimicaturis, ut ex-
perti sunt saepe. /et haec quidem suppliciter ordo et populus
precabatur sed uentis loquebantur in cassum imperatore, ut fin-
3 gebat alia metuens, periurii piacula declinante./ tum Sabinus
fortuna et genere inter municipes clarus ore uolubili replica-
bat, Constantium inmani crudiscente bellorum materia supera-
tum a Persis interdum, deductumque postremo per fugam cum
paucis ad Hibitam stationem intutam, panis frusto uixisse pre-
cario ab anu quadam agresti porrecto, nihil tamen ad diem
perdidisse supremum, et Iouianum inter exordia principatus
prouinciarum muro cessisse, cuius obices iam inde a uetustate
4 innoxiae permanserunt/ cumque nihil promoueretur, iuris
iurandi religionem principe destinatius praetendente, cum ob-
latam ei coronam aliquamdiu recusans, coactus denique susce-

2 palatio *V* ſuccider& *V* 5 caena *V* prımoſ *V* 11 ſedſuſuranſ *V* 12 inuitabatque *Gelenius:* ınumbatque *V* 13 ex *Gelenius:* & *V* 16 ſub-mıgratıone patrıa *V* 18 manusque t. *scripsi:* manuſ tendenteſque *V* 19 ab-ſcendendı *V* ſe *ex* ſo *emendat. in* *V* 28 ıntǒtam (*emend. man. sec.*) *V* 30 ſuppremum *V* 31 obices *Canterus:* obıce *V* 32 ınnoxıa *V* ıurıurando *V*

pisset, Siluanus quidam causarum defensor confidentius exclamauit 'ita' inquit 'imperator, a ciuitatibus residuis coroneris'. quo uerbo exasperatus, intra triduum omnes iussit excedere moenibus, detestantes rerum praesentium statum.
Adpositis itaque conpulsoribus, mortem, siqui distulerit 5
egredi, minitantibus, moenia permixta sunt lamentis et luctu et per omnia ciuitatis membra una uox cunctorum erat gementium, cum laceraret crines matrona exul fuganda laribus, in quibus nata erat et educata, orbataque mater liberis uel coniuge uiduata, procul ab eorum manibus pelleretur, et turba
flebilis, postes penatium amplexa uel limina, lacrimabat. exin 6
uariae complentur uiae qua quisque poterat dilabentium. properando enim multi furabantur opes proprias, quas uehi posse credebant, contempta reliqua supellectili pretiosa et multa. hanc enim reliquerunt penuria iumentorum.
Tu hoc loco, Fortuna orbis Romani, merito incusaris, quae 7
difflantibus procellis rem publicam excussa regimenta perito rei gerendae ductori, consummando iuueni porrexisti, quem nullis ante actae uitae insignibus in huius modi negotiis cogni-
tum, nec uituperari est aequum nec laudari. illud tamen ad 8
medullas usque bonorum peruenit quod, dum extimiscit aemulum potestatis, dumque in animo *per* Gallias et Illyricum uersat quosdam saepe sublimiora coeptasse, famam aduentus sui praeuenire festinans, indignum imperio facinus amictu periurii fugiendi commisit, Nisibi prodita, quae iam inde a Mithridatici regni temporibus ne oriens a Persis occuparetur, uiribus restitit
maximis. numquam enim ab urbis ortu inueniri potest anna- 9
libus replicatis, ut arbitror, terrarum pars ulla nostrarum ab imperatore uel consule hosti concessa, set ne ob recepta quidem, quae direpta sunt, uerum ob amplificata regna trium-
phalis gloria fuisse delata. unde Publio Scipioni ob recupe- 10
ratas Hispanias, Fuluio Capua post diuturna certamina superata et Opimio post diuersos exitus proeliorum Fregellanis tunc interneciuis hostibus ad deditionem conpulsis, triumphi sunt

1 quidam *Gelenius:* quidem *V* 11 paenatiũ *V* 12 conplectur *V* 14 contempna *V* reliqque *ut uid. V'* fupplectili *V* 15 penurita *V* 17 excufa *V* 19 a&ate (c) *V* 21 extımıfcıt *sic V* 22 per *om. V, add. uulgo* ylliricum *V* 23 quofdũ *V* 25 mthrıdatıcı *V* 31 delataſ *V* 32 hıfpanıſ fluuıo *V* 34 detıonem

11 denegati. id etiam memoriae nos ueteres docent, in extremis casibus icta cum dedecore foedera, postquam partes uerbis iurauere conceptis, repetitione bellorum ilico dissoluta, ut temporibus priscis apud Furcas Caudinas sub iugum legionibus missis in Samnio, et per Albinum in Numidia sceleste pace cogitata, et auctore turpiter pactionis festinatae Mancino dedito Numantinis.

12 Proinde extractis ciuibus et urbe tradita missoque tribuno Constantio, qui munimenta praesidiaria cum regionibus Persicis optimatibus adsignaret, cum Iuliani supremis Procopius mittitur, ea ut superstes ille mandarat, humaturus in suburbano
13 Tarsensi. qui ad exsequendum profectus confestim corpore sepulto discessit, nec inueniri usquam potuit studio quaesitus ingenti, nisi quod multo postea apud Constantinopolim uisus est subito purpuratus.

10 His hoc modo peractis discursisque itineribus Antiochiam uenimus, ubi per continuos dies uelut offenso numine multa uisebantur et dira, quorum euentus fore luctificos gnari rerum
2 prodigialium praecinebant. nam et Maximiani statua Caesaris, quae locata est in uestibulo regiae, amisit repente sphaeram aeream formatam in speciem poli, quam gestabat, et cum horrendo stridore sonuerunt in consistorio trabes, et uisa sunt interdiu sidera cometarum, super quorum natura ratiocinantes
3 physici uariant. quidam enim eos hoc nomine ideo existimant adpellari, quod tortos ignes spargunt ut crines, in unum stellis multiplicibus congregatis. alii eos arbitrantur ex halitu sicciore terrarum ignescere paulatim in sublimiora surgente. quidam currentes radios solis densiore nube obiecta digredi ad inferiora prohibitos, splendore infuso corpori crasso, lucem uelut stellis distinctam mortali conspectu monstrare. sedit quorundam opinioni, hanc speciem tunc apparere, cum erecta solito celsius nubes aeternorum ignium uicinitate conluceat, uel certe stellas esse quasdam ceteris similes, quarum ortus obitusque,

---

2 detoecore *ut uid.* *V'* 5 pax *V* 8 urbı *V* mıſſoquı *V* 10 ſuppremıſ *V* 16 ıteneribuſ *V* 17 nòmıne (*emend. man. sec.*) *V* 18 uıſıbantur *V* 20 locuta *V* 22 conſıtr°ıo *V* 24 fıſıcı *V* 25 ap(p)elları *V* ſparguntur crıneſ *V* 26 congregatoſ *V* al'tu *V* 27 ſurgenteſ *V* 28 currenteſque *V* obiecta *Gelenius:* obtecta *V* 30 dıſtıncta *V* ſedıd *V*

quibus sint temporibus praestituti, humanis mentibus ignorari.
plura alia de cometis apud peritos mundanae rationis sunt
lecta, quae digerere nunc uetat aliorsum oratio properans.
Moratum paulisper Antiochiae principem, curarumque pon- 4
deribus diuersis adflictum exeundi mira cupiditas agitabat: pro-
inde nec iumento parcens nec militi, flagrante hieme inde pro-
fectus, signis, ut dictum est, uetantibus plurimis, Tarsum urbem
Cilicum nobilem introiit, cuius originem docuimus supra. ex- 5
indeque egredi nimium properans, exornari sepulchrum statuit
Iuliani, in pomoerio situm itineris, quod ad Tauri montis angu-
stias ducit, cuius suprema et cineres, siqui tunc iuste consu-
leret, non Cydnus uidere deberet, quamuis gratissimus amnis
et liquidus, sed ad perpetuandam gloriam recte factorum prae-
terlambere Tiberis intersecans urbem aeternam diuorumque
ueterum monumenta praestringens.
Deinde Tarso profectus extentis itineribus uenit oppidum 6
Cappadociae Tyana, ubi ei reuersi Procopius notarius et Me-
moridus tribunus occurrunt, gestorumque aperiunt textum,
hinc, ut ordo poscebat, exorsi quod Lucillianus Mediolanum
ingressus cum Seniaucho et Valentiniano tribunis, quos duxe-
rat secum, cognito quod Malarichus recusauit suscipere magi-
sterium, effuso cursu petierat Remos. /et tamquam in alto 7
gentis silentio extra calcem, ut dicitur, procurrebat, et intem-
pestiue, parum etiam tum firmatis omnibus, ex actuario ratio-
ciniis scrutandis incubuit, qui fraudum conscius et noxarum
ad militaria signa confugit, finxitque Iuliano superstite in res
nouas quendam medium surrexisse, cuius fallaciis turbo mili-
taris acerrime concitus Lucillianum et Seniauchum occidit./
Valentinianum enim paulo postea principem, trepidum et quo
confugeret ambigentem, Primitiuus hospes tutius amendarat. 8
his ita tristibus laetum aliud addebatur, missos a Iouino mili-
tes aduentare, quos capita scholarum ordo castrensis appellat,
nuntiantes aequo animo Iouiani imperium amplecti exercitum
Gallicanum.

---

2 comentıſ *V* 3 uetant *V'* 5 adfluctum *V'* 6 hıemedıe propectuſ *V* 10 pomerıo *V* ıtenerıſ *V* 11 ſupprema *V* 12 cıdnuſ *V* 13 prae-terlambere *Valesius:* praeterlabuerıt *V* 16 ıtenerıbuſ *V* 17 tıana *V* 20 ualentıano *V* 23 gentı *V* dıcetur *V* 24 acturıo *V* 30 ambıentem *V* amendar& *V* 31 mıſſo ıouıno *V* 33 ıouı anı imperium anum perıu (*em. man.* 3) *V*

9 Quibus conpertis, Valentiniano, qui cum isdem redierat,
regenda scutariorum secunda committitur schola, et Vitalianus
domesticorum consortio iungitur, Erulorum e numero miles,
qui multo postea auctus comitis dignitate male rem per Illy-
ricum gessit, confestimque mittitur in Gallias Arinthaeus ferens
litteras ad Iouinum, ut constanter ageret suum optinens locum,
eique mandatum est ut animaduerteretur in concitorem tumul-
tus, auctoresque seditionis ad comitatum uincti transmitterentur.
10 post quae, ut uidebatur expedire, disposita apud Aspuna Gala-
tiae municipium breue Gallicani milites uisi principi, ingressi-
que consistorium, post audita gratanter, quae pertulerant, mu-
nerati redire iubentur ad signa.
11 Et cum introisset Ancyram imperator, paratis ad pompam
pro tempore necessariis, consulatum iniit adhibito in societatem
trabeae Varroniano filio suo admodum paruulo, cuius uagitus
pertinaciter reluctantis ne in curuli sella ueheretur ex more,
id quod mox accidit portendebat.
12 Hinc quoque Iouianum celeri gradu praescriptus uitae
finiendae dies exegit. cum enim uenisset Dadastanam, qui
locus Bithyniam distinguit et Galatas, exanimatus inuentus est
13 nocte/ super cuius obitu dubietates emersere conplures. fertur
enim recenti calce cubiculi illiti ferre odorem noxium nequi-
uisse, uel extuberató capite perisse succensione prunarum in-
mensa, aut certe ex colluuione ciborum auida cruditate distentus.
decessit autem anno tricensimo aetatis et tertio. cumque huic
et Aemiliano Scipioni uitae exitus similis euenisset, super neu-
trius morte quaestionem conperimus agitatam.
14 Incedebat autem motu corporis graui, uultu laetissimo,
oculis caesiis, uasta proceritate et ardua, adeo ut diu nullum
indumentum regium ad mensuram eius aptum inueniretur. et
aemulari malebat Constantium, agens seria quaedam aliquotiens
15 post meridiem, iocarique palam cum proximis adsuetus. /Chri-

---

3 iugitur aerulorum *V* . 4 auictuſ *V'* dignitatem *V* ilhricum *V* 5 cefſit *V* armtheuſ *V* 6 iouanum *V* 7 euique *V* 9 uideban-tur *V* 10 militaſ *V* 13 ancram *V* 14 adhibeto *V* 15 trauea *V* pa(r*)uolo *V* 18 celere *V* 22 milita *V* nequiuiſe *V'* 23 pruma-rum *V* 24 colubione *V* 26 ſupernae utriuſ *V* 28 incadebat *V* mo*tu (*uid. fuisse* r) *V* 31 ſaena *V* 32 proximimuſ *V*

stianae legis idem studiosus et non numquam honorificus, mediocriter eruditus, magisque beniuolus, et perpensius, ut apparebat ex paucis, quos promouerat, iudices electurus; edax tamen et uino Venerique indulgens, quae uitia imperiali uerecundia forsitan correxisset. dicebatur autem Varronianus pater eius 16
monitu cuiusdam somnii dudum praescisse quod euenit, idque duobus amicis commisisse fidissimis, illo adiecto quod ipsi quoque deferretur trabea consularis. sed inpetrato uno adipisci non potuit aliud. audita enim filii celsiore fortuna, antequam eum uideret, fatali praeuentus est morte. et quia huic nomini 17
amplissimum magistratum portendi per quietem praedictum est seni, Varronianus nepos eius infans etiam tum cum Iouiano patre declaratus est ut supra retulimus consul.

LIBER XXVI

Dictis inpensiore cura rerum ordinibus ad usque memoriae 1
confinia propioris conuenerat iam referre a notioribus pedem, ut et pericula declinentur ueritatis saepe contigua, et examinatores contexendi operis deinde non perferamus intempestiuos, strepentes ut laesos, si praeteritum sit, quod locutus est imperator in cena, uel omissum quam ob causam gregarii milites coerciti sunt apud signa, et quod non decuerat in descriptione multiplici regionum super exiguis silere castellis, quodque cunctorum nomina, qui ad urbani praetoris officium conuenere, non sunt expressa, et similia plurima praeceptis historiae dissonantia, discurrere per negotiorum celsitudines adsuetae, non humilium minutias indagare causarum, quas *si* scitari uoluerit quispiam, indiuidua illa corpuscula uolitantia per inane, atomos, ut nos appellamus, numerari posse sperabit. haec quidam 2

---

1 eidem *V* e̊ṭ (&) *V* 8 defertur *V* 12 nepuſ *V* 13 conſulı *V* *subscriptum* ΛMMIΛNI MΛRCELLINI RERV̄ GESTΛRUM· EXPLICIT LIBER XXV· | INCIPIT LIBER XXVI FELICITER· *in V*

15 ınperſiore *V* 16 propnorıſ *V* 19 locuſ (tu) *V* 20 caena *V* quam ob quam *V* 21 dıſcnptıone *V* 22 quotque *V* 25 celſitudınıſ *V* 26 ınutıaſ *V* ſı *om. V, add. Gelenius* 27 ındıuıd(ua) *V*

ueterum formidantes, cognitiones actuum uariorum stilis uberibus explicatas non edidere superstites, ut in quadam ad Cornelium Nepotem epistula Tullius quoque testis reuerendus adfirmat. proinde inscitia uulgari contempta ad residua narranda pergamus.

3 Hac uolubilium casuum diritate exitu luctuoso finita, obituque interuallato breui tempore principum, corpore curato defuncti, missoque Constantinopolim ut inter Augustorum reliquias conderetur, progresso Nicaeam uersus exercitu, quae in Bithynia mater est urbium, potestatum ciuilium militiaeque rectores magnitudine curarum adstricti communium, interque eos quidam spe uana sufflati, moderatorem quaeritabant diu exploratum et grauem.

4 Et rumore tenus obscuris paucorum susurris nomen praestringebatur Equitii, scholae primae scutariorum etiam tum tribuni, qui cum potiorum auctoritate displicuisset ut asper et subagrestis, translata est suffragatio leuis in Ianuarium Iouiani adfinem curantem summitatem necessitatum castrensium per
5 Illyricum. quo itidem spreto quia procul iacebat, ut aptus ad id quod quaerebatur atque conueniens Valentinianus nulla discordante sententia numinis adspiratione caelestis electus est, agens scholam scutariorum secundam relictusque apud Ancyram, postea secuturus ut ordinatum est. et quia nullo renitente hoc e re publica uidebatur, missis qui eum uenire ocius admonerent, diebus decem nullus imperii tenuit gubernacula, quod tunc euenisse extis Romae inspectis haruspex edixerat Marcus.

6 Inter haec tamen nequid nouaretur contrarium placitis, neue armatorum mobilitas saepe uersabilis ad praesentium quendam inclinaret arbitrium, adtente prouidebat Equitius et cum eo Leo, adhuc sub Dagalaifo magistro equitum rationes numerorum militarium tractans, exitialis postea magister offi-

---

1 cognitionis V ſtellıſ V 3 epiſtola V referenduſ V 6 uolábılıū V luctuoſu V 9 nıceam V bınvthıa *sic* V 11 magnıtudıneque V 14 tenſ V 15 æquıtıı V 17 ſub | hacſeſtuſ V ſuffratıo V 20 contentıa V, uenıenſ — dıſdordante ſen V^m 22 ancıram V 25 diebuſque deuem V 26 uenıſſe V 29 ad *om.* V' 30 & cū coleo V

ciorum, exercitus uniuersi iudicium quantum facere nitique
poterant, ut Pannonii fautoresque principis designati firmantes.
Qui cum uenisset accitus, inplendique negotii praesagiis, ut 7
opinari dabatur, uel somniorum adsiduitate, nec uideri die se-
cundo nec prodire in medium uoluit, bissextum uitans Februarii
mensis tunc illucescens, quod aliquotiens rei Romanae fuisse
dignorat infaustum. cuius notitiam certam designabo.
Spatium anni uertentis id esse periti mundani motus et 8
siderum definiunt ueteres, inter quos Meton et Euctemon et
Hipparchus et Archimedes excellunt, cum sol perenni rerum
sublimium lege polo percurso signifero, quem zodiacum sermo
Graecus appellat, trecentis et sexaginta quinque diebus emensis
et noctibus ad eundem redierit cardinem, ut uerbo tenus, si a
secunda particula elatus Arietis ad eam dimensione redierit ter-
minata. sed anni interuallum uerissimum memoratis diebus 9
et horis sex ad usque meridiem concluditur plenam, annique
sequentis erit post horam sextam initium porrectum ad uespe-
ram. tertius a prima uigilia sumens exordium ad horam noctis
extenditur sextam. quartus a medio noctis ad usque claram
trahitur lucem. ne igitur haec conputatio uariantibus annorum 10
principiis et quodam post horam sextam diei, alio post sextam
excursa nocturnam, scientiam omnem squalida diuersitate con-
fundat et autumnalis mensis inueniatur quandoque uernalis,
placuit senas illas horas, quae quadriennio uiginti colliguntur
atque quattuor, in unius diei noctisque adiectae transire men-
suram. hocque alte considerato, eruditis concinentibus multis 11
effectum est, ut ad unum distinctumque exitum circumuersio
cursus annui reuoluta, nec uaga sit nec incerta, nulloque errore
deinceps obumbrata ratio caelestis appareat *et* mensis tempora
retineant praestituta. haec nondum extentis fusius regnis diu 12
ignorauere Romani, perque saecula multa obscuris difficulta-
tibus inplicati, tunc magis errorum profunda caligine fluctua-

2 formanteſ *V* 3 praeſagii | ſutorinari *V* 4 Nec uidefidie *V* 5 febroarii *V* 6 incluciacenſ *V* romana *V* 7 pignorat *V* 8 ide perıti *V* 9 Meton *Lindenbrogius:* menon *V* *euctemon (*fuit* a) *V* 10 hiparichuſ *V* 11 poli *coniecit Scaliger* percuſſo *V* 14 dimenſionem *V* 16 [ad] uſque ad *V* 17 hora *V* 19 media *V* 21 diem *V* 22 excurſo *V* diuerſitne *V* 25 ad(iect)ae *V* 28 nec in nulloque *V* 29 obumbratam *V* et *om. V, add. Gelenius* 31 ignouere *V*

bant cum in sacerdotes potestatem transtulissent interkalandi,
qui licenter gratificantes publicanorum uel litigantium commo-
dis ad arbitrium suum subtrahebant tempora uel augebant.
13 hocque ex coepto emerserunt alia plurima, quae fallebant,
quorum meminisse nunc superuacuum puto. quibus abolitis
Octauianus Augustus Graecos secutus hanc inconstantiam cor-
repta turbatione conposuit, spatiis duodecim mensuum et sex
horarum magna deliberatione collectis, per quae duodecim si-
derum domicilia sol discurrens motibus sempiternis anni totius
14 interualla concludit. quam rationem bissexti probatam etiam
uictura cum saeculis Roma adiumento numinis diuini fundauit.
proinde pergamus ad reliqua.

2 Elapso die parum apto ad inchoandas rerum magnitudines,
ut quidam existimant, propinquante iam uespera, monitu prae-
fecti Sallustii sub exitii denuntiatione statutum est prompta
consensione cunctorum, ne potioris quisquam auctoritatis, uel
2 suspectus altiora conari, procederet postridie mane./cumque
multorum taedio, quos uotorum inanitas cruciabat, tandem
finita nocte lux aduenisset, in unum quaesito milite omni, pro-
gressus Valentinianus in campum permissusque tribunal ascen-
dere celsius structum comitiorum specie, uoluntate praesentium
3 secundissima ut uir serius rector pronuntiatur imperii. mox
principali habitu circumdatus et corona, Augustusque nuncu-
patus cum laudibus amplis, quas nouitatis potuit excitare dul-
cedo, praemeditata dicere iam parabat. eoque, ut expeditius
loqueretur, brachium exertante, obmurmuratio grauis exoritur
concrepantibus centuriis et manipulis cohortiumque omnium
plebe urgentium destinate, confestim imperatorem alterum de-
4 clarari./quod licet non nulli existimarunt paucis corruptis ad
gratiam fieri despectorum, ex eo tamen id frustra creditum
uidebatur, quod non emercati sed consoni totius multitudinis
paria uolentis clamores audiebantur, documento recenti fragili-
tatem pertimescentis sublimium fortunarum. dein ex susurris

---

1 ınterkalendı *V* 2 lıgentef *V* 4 hocqu(e) excepto merferunt *V* 5 abolıtuf octouıanuf *V* 6 fecutof *V* 9 montıbuf *V* 11 nomınıf *V* 13 ınchoanda *V* magnıtudımf *V* 15 falutı *V* 17 abora *V* procedere *V* 19 mılıt(ae) *V* 21 tractum *V* 22 pector *V* 23 (a)ugustufque *V* 25 perabatı. Eoque *V* 26 exertete (am) *V* 28 decları *V* 31 emercatıf *V* 32 uolentef *V* 33 pertımefcentef *V*

immaniter strepentis exercitus cieri tumultus uiolentior appa-
rebat, et confidentia militis erumpentis interdum ad perniciosa
facinora timebatur. quod Valentinianus magis prae cunctis ne 5
fieret extimescens, elata propere dextera, ui principis fiducia
pleni ausus increpare quosdam ut seditiosos et pertinaces, cogi-
tata nullis interpellantibus absoluebat

'Exulto, prouinciarum fortissimi defensores, et prae me 6
fero semperque laturus sum, nec speranti nec adpetenti mode-
ramina orbis Romani mihi ut potissimo omnium uestras detu-
lisse uirtutes./ quod erat igitur in manu positum uestra, non- 7
dum electo imperii formatore utiliter *et* gloriose conplestis ad-
scito *in* honorum uerticem eo, quem ab ineunte adulescentia
ad hanc usque aetatis maturitatem splendide integreque uixisse
experiundo cognoscitis. proinde pacatis auribus accipite quaeso
simplicioribus uerbis, quod conducere arbitror in commune./ad- 8
hiberi oportere in omnes casus socia potestate collegam con-
templatione poscente multiplici nec ambigo nec repugno, cura-
rum aceruos et mutationes uarias accidentium ipse quoque ut
homo formidans, sed studendum est concordiae uiribus totis,
per quam res quoque minimae conualescunt, quod inpetrabitur
facile, si patientia uestra cum aequitate consentiens id mihi,
quod mearum est partium, concesserit libens. / dabit enim, ut 9
spero, fortuna consiliorum adiutrix bonorum, quantum efficere
et consequi possum, diligenter scrutantibus temperatum. ut
enim sapientes definiunt, non modo *in* imperio, ubi pericula
maxima sunt et creberrima, uerum etiam in priuatis cottidianis-
que rationibus, alienum ad amicitiam, cum iudicauerit quisquam
prudens, adiungere sibi debebit, non, cum adiunxerit, iudicare.
haec cum spe laetiorum polliceor, uos firmitatem factorum re- 10
tinentes et fidem, dum hiberna patitur quies, animorum repa-
rate uigorem atque membrorum, ob nuncupationem augustam
debita protinus accepturi'.

Finita oratione, quam auctoritas erexerat inopina, flexit 11

---

1 ſtrepenteſ *V* 2 erumpenteſ *V* 4 fierent *V* propere *Pricaeus:* proſpere *V* 5 ut *codex regius:* nı *V* 7 defenſorıſ *V* 11 et *om. V, add. Gelenius* glorıoſae *V* 12 in *om. V, add. Gelenius* ueſtıcem *V* ad- bulıſcentıa *V* 18 aetaſ *V* 16 caſàſ *V* 18 accedentıum *V* 20 mı- nım*e (*fuit* a) *V* 23 efficerent *V* 24 crutantıbuſ *V* 25 in *om. V, add. Gelenius* ımperıo ut ubı *V* 29 lectıorum *V*

imperator in suam sententiam uniuersos, consiliique eius uiam secuti qui paulo ante flagrantissimis uocibus aliud postulabant, circumsaeptum aquilis et uexillis agminibusque diuersorum ordinum ambitiose stipatum iamque terribilem duxerunt in regiam.

3 Dum haec in oriente uolubiles fatorum explicant sortes, Apronianus regens urbem aeternam iudex integer et seuerus inter curarum praecipua, quibus haec praefectura saepe sollicitatur, id primum opera curabat enixa, ut ueneficos, qui tunc rariscebant, captos postque agitatas quaestiones nocuisse quibusdam apertissime confutatos, indicatis consciis morte multaret, atque ita paucorum discrimine reliquos, siqui laterent, formidine 2 parium exturbaret. / haec egisse ideo efficaciter fertur quod Iuliani promotus arbitrio agentis etiam tum per Syrias in itinere uuum amiserat oculum, suscipicatusque artibus se nefariis adpetitum iusto quidem sed inusitato dolore haec et alia magna quaeritabat industria. unde quibusdam atrox uisus est, in amphitheatrali curriculo undatim coeunte aliquotiens plebe, causas 3 dispiciens criminum maximorum. / denique post huius modi uindicata conplura Hilarinum aurigam conuictum atque confessum, uixdum pubescentem filium suum uenefico tradidisse docendum secretiora quaedam legibus interdicta, ut nullo conscio adminiculis iuuaretur internis, capitali animaduersione damnauit, qui laxius retinente carnifice subito lapsus confugit ad ritus Christiani sacrarium, abstractusque exinde ilico abscisa 4 ceruice consumptus est. uerum haec similiaque tum etiam ut coercenda mox cauebantur, et nulli uel admodum pauci in his uersati flagitiis uigori publico insultarunt, sed tempore secuto longaeua inpunitas nutriuit inmania, usque eo grassante licentia ut imitatus Hilarinum quidam senator, seruumque suum modo non per syngrapham arcanis piacularibus inducendum commisisse doctori malarum artium confutatus, supplicium redimeret

3 circumſpectum *V* 7 egenſ (r *superscr.*) *V* 10 rarıſcebant *sic V* 11 apertıſſı (me *superscr.*) (*emend. man. sec.*) *V* 14 ſırıaſ *V* ıtenere *V* 15 ſuſpıcatıſque *V* 16 ınunıtato (ſ *superscr.*) (*emend. man. sec.*) *V* magnæritabat *V* 18 circulo *Accursius* plebeſ *V* 22 ſedocendum *V* 23 admınuculıſ *V* 24 confıcıt *V* 26 conſumpta *V* 27 coherenda *V* 28 uerſatıſ *V* 29 ınpunıta *V* 30 emıt | atuſ (t *superscr.*) *V* 31 ſıngrafa ınarcanıſ (m *superscr.*) *V* commıſſe *V* 32 redımerent optıma *V*

opima mercede, ut crebrior fama uulgarat. isque ipse hoc 5
genere, quo iactum est, absolutus, cum uitae pudere debet et
culpae, non abolendae incubuit maculae, sed tamquam inter
multos probrosos solus uacuus ab omni delicto *equo* phalerato
insidens, discurrensque per silices, multo post se nunc usque
trahit agmina seruulorum per nouum quoddam insigne curio-
sius spectari adfectans, ut Duillium accipimus ueterem post
gloriosa illa naualis rei certamina id sibi sumpsisse ut tibicine
lenius praecinente rediret ad sua post cenam.

Sub hoc tamen Aproniano ita iugiter copia necessariorum 6
exuberauit, ut nulla saltim leuia murmura super inopia uictui
congruentium orerentur, quod adsidue Romae contingit.

At in Bithynia Valentinianus princeps, ut praediximus, 4
declaratus, dato in perendinum diem signo proficiscendi, conuo-
catis primoribus, quasi tota consilia quam sibi placentia secu-
turus, percunctabatur quemnam ad imperii consortium oporteret
adsumi, silentibusque cunctis Dagalaifus tunc equestris militiae
rector respondit fidentius 'si tuos amas' inquit, 'impe-
rator optime, habes fratrem, si rem publicam, quaere quem
uestias'./ quo dicto asperatus ille sed tacitus et occultans quae 2
cogitabat, Nicomediam itineribus citis ingressus Kalendis Martiis
Valentem fratrem stabulo suo cum tribunatus dignitate prae-
fecit. indeque cum uenisset Constantinopolim, multa secum 3
ipse diuoluens et magnitudine urgentium negotiorum iam se
superari considerans, nihil morandum ratus quintum Kalendas
Aprilis productum eundem Valentem in suburbanum uniuer-
sorum sententiis concinentibus — nec enim audebat quisquam
refragari — Augustum pronuntiauit, decoreque imperatorii cul-
tus ornatum et tempora diademate redimitum in eodem uehi-
culo secum reduxit, participem quidem legitimum potestatis,

3 adolendae *V* 4 probroſ[os] *V* equo *om. V, add. Gelenius* ſalera | tio *V* 5 multa *V* 7 pectari *V* d*uilliu (*fuit* i) *V* 8 gloriosã *V* mauaiiſ *V'* ſumpſiſſe ut ibi | ſumpſiſſe ut ibi cenae *V* 9 caenam *V* 10 cupia *V* 11 exuperauit *V* 12 oreretur *V* 13 bithinia *V* 14 ſic non proficiſcendi *V* 15 tuta *coniecit Henricus Valesius* tamquam *coniecit Hadrianus Valesius* 18 hæctor *V* inquid *V'* 19 ferrat rem ſi *V* 20 uestias *Lindenbrogius:* ueſtigaſ *V* 21 tenentibuſ *V* 24 urgentium *Valesius:* urgentia *V* se superari *Valesius:* ſeſe parari *V* 28 imperatori *V* 29 re mitit dum *V*

sed in modum apparitoris morigerum, ut progrediens aperiet textus.

4 Quibus ita nullo interturbante perfectis, constricti rapidis febribus imperatores ambo diu, spe uiuendi firmata, ut erant in inquirendis gnauiores quam in conponendis, suspectas morborum causas inuestigandas acerrime Vrsatio officiorum magistro Delmatae crudo et Iuuentio Sisciano quaestori tunc commiserunt, ut loquebatur pertinax rumor, inuidiam cientes Iuliani memoriae principis amicisque eius, tamquam clandestinis praestigiis laesi. sed hoc euanuit facile, ne uerbo quidem tenus insidiarum indicio ullo reperto.

5 Hoc tempore uelut per uniuersum orbem Romanum bellicum canentibus bucinis excitae gentes saeuissimae limites sibi proximos persultabant. Gallias Raetiasque simul Alamanni populabantur, Sarmatae Pannonias et Quadi, Picti, Saxonesque et Scotti et Atacotti Britannos aerumnis uexauere continuis, Austoriani Mauricaeque aliae gentes Africam solito acrius incursabant, Thracias et diripiebant praedatorii globi Gothorum.
6 Persarum rex manus Armeniis iniectabat, eos in suam dicionem ex integro uocare ui nimia properans, sed iniuste causando quod post Iouiani excessum, cum quo foedera firmarat et pacem, nihil obstare debebit quo minus ea recuperaret, quae antea ad maiores suos pertinuisse monstrabat.

5 Acta igitur tranquillius hieme concordissimi principes, unus nuncupatione praelatus, alter honore specie tenus adiunctus, percursis Thraciis Naesum aduenerunt, ubi in suburbano, quod appellatam Mediana a ciuitate tertio lapide disparatur,
2 quasi mox separandi partiti sunt comites. et Valentiniano quidem, cuius arbitrio res gerebatur, Iouinus euenit dudum promotus a Iuliano per Gallias magister armorum, et Dagalaifus, quem militiae rectorem prouexerat Iouianus, in orientem uero

5 in *om. V, add. uulgo* gnauiores *Gelenius:* grauiores *V* 7 delmate *V* 8 rumori *V* 9 clamdeſtiniſ præſtigii leſiſ *V* 10 teneſ *V* 13 extitae uenteſ ſeuiſſi | mi *V* 14 perſultabat *V* retiaſque *V* a lamnai *V* 15 Pannonias & Quadi: Picti, Saxones & Scoti & Attacotti Britannos ærumnis *Gelenius:* pannoniſ & qua diretiſ axoneſ que & ſecuti etata citti uritanoſ ærũ | niſ *V* 16 continiſ *V* 17 affricam *V* ineu | ſabant *V* 18 globui *V* 20 nemia *V* 24 hic me *V* concordiſſimo principe *V* 26 percuſſiſ thraciſ *V* 28 parti hi *V* 29 iouianuſ *V*

secuturus Valentem ordinatus est Victor, ipse quoque iudicio
principis ante dicti prouectus, cui iunctus est Arinthaeus. Lupi-
cinus enim pridem a Iouiano pari modo promotus magister
equitum partes tuebatur eoas. tunc et Equitius Illyriciano 3
praeponitur exercitui, nondum magister sed comes, et Sere-
nianus, olim sacramento digressus, recinctus est, ut Pannonius
sociatusque Valenti domesticorum praefuit scholae. quibus ita
digestis et militaris partiti numeri.
Et post haec cum ambo fratres Sirmium introissent, diuiso 4
palatio, ut potiori decuerat, Valentinianus Mediolanum, Con-
stantinopolim Valens discessit. et orientem quidem regebat 5
potestate praefecti Sallustius, Italiam uero cum Africa et Illy-
rico Mamertinus, et Gallicas prouincias Germanianus. agentes 6
igitur in memoratis urbibus principes sumpserunt primitus tra-
beas consulares, omnisque hic annus dispendiis grauibus rem
Romanam adflixit. Alamanni enim perrupere Germaniae limi- 7
tes, hac ex causa solito infestius moti. cum legatis eorum
missis ad comitatum certa et praestituta ex more munera prae-
beri deberent, minora et uilia sunt adtributa, quae illi suscepta
furenter agentes ut indignissima proiecere. tractatique aspe-
rius ab Vrsacio tunc magistro officiorum, iracundo quodam et
saeuo, regressi factumque exaggerantes ut contumeliose despe-
ctas gentes inmanissimas concitarunt.
Et circa id tempus aut non multo posterius in oriente 8
Procopius in res surrexerat nouas, quae prope Kalendas No-
uembris uenturo Valentiniano Parisios .... eodemque nun-
tiata sunt die.
Et Alamannis quidem occursurum Dagalaifum pergere 9
mature praecepit, qui uastitatis propinquioribus locis longius
discesserant incruenti. super adpetitu uero Procopi antequam
adulesceret reprimendo curis diducebatur ambiguis, ea potissi-
mum ratione sollicitus quod ignorabat utrum Valente super-

---

2 ante dıctıſ *V* arıntheuſ *V* 3 prıdıe *V* 4 aequıtıuſ *V* ıllı-rıcıano *V* 7 ſholae *V* 9 au̧bo (m *supra*) *V* 12 ſalutıuſ *V* ıllırıco *V* 14 ſumpſermt *V* 15 omneſque *V* 16 mılıteſ *V* 17 haec *V* 19 ſuſpecta *V* 20 agenſ *V* tractīque *V* 21 urſatıo *V* 25 re | *V* 26 *nulla lacuna in V, excidisse quaedam significauit Gelenius, post eum nemo* 28 perdere *V* 30 dıſceſſerat ıncruentıſ *V* 31 adulıſceret *V* deducebatur *V*

10 stite an extincto memoratus imperium adfectarat. Equitius enim relatione Antoni tribuni accepta, agentis in Dacia mediterranea militem, qui nihil praeter negotium ipsum auditum obscure significabat, ipse quoque nondum liquida fide conperta simpli-
11 cibus uerbis principem gestorum conscium fecit. his cognitis Valentinianus eodem Equitio aucto magisterii dignitate repedare ad Illyricum destinabat, ne persultatis Thraciis perduellis iam formidatus inuaderet hostili excursu Pannonias. documento enim recenti inpendio terrebatur, reputans paulo antea Iulianum, contempto imperatore bellorum ciuilium ubique uictore, nec speratum ante nec exspectatum ab urbe in urbem
12 incredibili uelocitate transisse. uerum ardens ad redeundum eius impetus molliebatur consiliis proximorum, suadentium et orantium ne interneciua minantibus barbaris exponeret Gallias, neue hac causatione prouincias desereret egentes adminiculis magnis, quo legationes urbium accessere nobilium, precantes ne in rebus duris et dubiis inpropugnatas eas relinqueret, quas praesens eripere poterit discriminibus maximis, metu ambitiosi nominis sui Germanis incusso.

13 Tandem denique utilitate rei perpensius excogitata, in multorum sententias flexus replicabat aliquotiens, hostem suum fratrisque solius esse Procopium, Alamannos uero totius orbis Romani; statuitque nusquam interim extra confinia moueri
14 Gallorum. et ad usque Remos progressus sollicitusque super Africa, ne repente perrumperetur, Neotherium, postea consulem, tunc notarium, ad eandem tuendam ire disposuit, et Masaucionem domesticum protectorem ea consideratione, quod diu sub patre Cretione quondam comite educatus suspecta nouerat loca, hisque scutarium adiunxit Gaudentium olim sibi cognitum et fidelem.

15 Quia igitur uno eodemque tempore utrubique turbines exarsere maestissimi, conpetenti loco singula digeremus, nunc

---

1 æquıtıuſ *V* 2 dacıam & dıterranea | mılıtemque nıhıl *V* 7 ıllırıcũ teſtına | bat *V* 10 contempto rebellorum (*om. rel.*) *V* 13 ualentıũ *V* 14 exponere *V* 15 ægenteſ *V* 16 magnis *Valesius*, quo *Gronouius:* mænıſque *V* 18 ambıtıoſ ınomnıſ *V* 20 ecogıtata *V* 22 fratreſque *V* orbeſ *V* 24 et] el *V* 25 neulterıum *V* 26 tınc *V* 27 quodıuıſuppratre *V* 29 ſı (bı *emend. man.* 3) *V* 31 turbınıſ *V* 33 metıſtıſſımı conpentı *V* dıgneremuſ *V*

partem in oriente gestorum, deinde bella barbarica narraturi, quoniam pleraque et in occidentali et in eoo orbe isdem mensibus sunt excitata, ne dum ex loco subinde saltuatim redire festinamus in locum, omnia confundentes squaliditate maxima rerum ordines inplicemus.

Insigni genere Procopius in Cilicia natus et educatus, ea 6
consideratione qua propinquitate Iulianum postea principem contingebat, a primo gradu eluxit, et ut uita moribusque castigatior licet occultus erat et taciturnus, notarius diu perspicaciter militans et tribunus iamque summatibus proximus, post Constanti obitum in rerum conuersione uelut imperatoris cognatus altius anhelabat, adiunctus consortio comitum, et adparebat eum si umquam potuisset, fore quietis publicae turbatorem. hunc Iulianus Persidem ingrediens, consociato pari potestatis 2
iure Sebastiano, in Mesopotamia cum manu militum reliquerat ualida, mandaratque ut susurrauit obscurior fama — nemo enim dicti auctor extitit uerus — pro cognitorum ageret textu, et si subsidia rei Romanae languisse sensisset, imperatorem ipse se prouideret ocius nuncupari. qui iniuncta ciuiliter agens et 3
caute, Iuliani letaliter uulnerati funus, et ad regenda communia conperit Iouianum euectum, falsoque rumore disperso inter abeuntis anhelitus animae eundem Iulianum sero mandasse, placere sibi Procopio clauos summae rei gerendae committi, ueritus ne hac ex causa indemnatus occideretur, e medio se conspectu discreuit, maxime post Iouiani territus necem notariorum omnium primi, quem Iuliano perempto ueluti dignum imperio paucis militibus nominatum, nouaque exinde coeptare suspectum cruciabiliter didicerat interfectum. *et* quia se quaeri industria 4
didicerat magna, uitans grauioris inuidiae pondus, ad abdita longiusque remota discessit. cumque a Iouiano exploratius indagari latibula sua sentiret, et ferinae uitae iam fuisset pertaesum — quippe a celsiore statu deiectus ad inferiora etiam

1 orientem *V* narratu(r)i *V* 2 eo orbe *V* 3 atcitata *V* 4 ſquadilitate *V* 6 edocatuſ (*emend. man. sec.*) *V* 8 caſtigatio *V* 12 appellabat *V* 13 (u)mquam *V* 14 conſocii to pari *V* 17 agere *V* 18 ſenſiſſent *V* 22 anhillituſ *V* sero *scripsi:* uero *V*, *om. Gelenius* 23 ſumæ *V* bacrituſ ne hæc *V* 25 differuit *V* 26 que *V* peremto *V* 28 dediceræ *V* et *om. V*, *add. Gelenius* 29 at abaldita *V* 31 ſentire & formæ uita *V* (ferinae *Pricaeus*) 32 inferi *V*

edendi penuria in locis squalentibus stringebatur hominumque
egebat conloquiis — postremae necessitatis inpulsu deuiis iti-
5 neribus ad Chalcedonos agrum peruenit. / ubi, quoniam et illud
firmius uisum est receptaculum, apud fidissimum amicorum
delitescebat, Strategium quendam ex palatino milite senatorem,
Constantinopolim quantum fieri poterat clanculo saepe inter-
means, ut indicio eiusdem Strategi patuit, postquam saepius in
6 factionis conscios *est* inquisitum. ritu itaque sollertissimi cuius-
dam speculatoris ignotus ob squalorem uultus et maciem rumu-
sculos colligebat tunc crebrescentes, ut sunt acerba semper in-
stantia, incusantium multorum Valentem quasi cupiditate aliena
7 rapiendi succensum. / cuius diritati adiectum erat incentiuum
exitiale socer Petronius, ex praeposito Martensium militum pro-
motus repentino saltu patricius, animo deformis et habitu, qui
ad nudandos sine discretione cunctos inmaniter flagrans, nocen-
tes pariter et insontes post exquisita tormenta quadrupli nexi-
bus uinciebat, debita iam inde a temporibus principis Aureliani
perscrutans et inpendio maerens, si quemquam absoluisset in-
8 demnem. / cuius morum intolerantiae haec quoque pernicies
accedebat quod, cum ditaretur luctibus alienis, erat inexora-
bilis et crudelis et in rabido corde durissimus, nec reddendae
nec accipiendae rationis umquam capax, inuisior Cleandro
quem agentem sub imperatore Commodo praefecturam sublata
uecordia diuersas legimus uexasse fortunas, et onerosior Plau-
tiano qui praefectus itidem sub Seuero ultra mortale tumens
9 cuncta confuderat, ni gladio perisset ultore. haec lacrimosa,
quae incitante Petronio sub Valente clausere multas pauper-
tinas et nobiles domos, inpendentiumque spes atrocior prouin-
cialium et militum paria gementium sensibus imis haerebant,
et uotis licet obscuris et tacitis permutatio status praesentis
10 ope numinis summi concordi gemitu poscebatur. quae Proco-

1 qualentibuſ *V* 2 debuſ itenenbuſ *V* 4 firmioſ *V* 5 deletiſce-bat *V* ſenatore *V* 6 poterant *V* interineanſ *V* 7 ſæpioſ *V* 8 est *om. V, add. Gelenius* 9 fumuſculiſ *V* 10 acerua *V* 12 ſucceſſum *V* incentiu uexitiale *V* 13 milit*ũ (*fuit* i) *V* 14 ne *V*, animo deformiſ & habitu qui ad nudandoſ ſi *V*[m] 18 merenſ *V* 20 accidebat *V* 21 in*rapido (*fuit* t) *V* rudiſſimuſ *V* 24 di*uerſaſ (*fuit* u) legibuſ *V* 26 diffunderat *V* ultori *V* 27 claure *V* 29 himiſ *V*

pius latenter accipiens, arbitratusque, ubi felicius acciderit fa-
tum, negotio leui ad apicem summae potestatis adsumi, sub-
sidebat ut praedatrix bestia uiso, quod capi poterat, protinus
eruptura. / cui haec quae maturabat ardenti fors hanc materiam 11
dedit inpendio tempestiuam. consumpta hieme festinans ad
Syriam Valens iamque fines Bithynorum ingressus docetur
relationibus ducum gentem Gothorum ea tempestate intactam
ideoque saeuissimam conspirantem in unum ad peruadenda
parari conlimitia Thraciarum, hocque cognito ut inpraepedito
ipse pergeret quo tendebat sufficiens equitum adiumentum et
peditum mitti iussit ad loca, in quibus barbarici timebantur
excursus. / dimoto itaque longius principe, Procopius aerumnis 12
diuturnis adtritus et uel atrocem mortem clementiorem ratus
malis quibus adflictabatur, aleam periculorum omnium iecit
abrupte; extrema iam perpeti nequaquam timens praeeunte
perdita ratione facinus adoritur audacissimum Diuitensis Tun-
gricanosque iuniores ad procinctum urgentem per Thracias in-
ter alios celerare dispositos et Constantinopoli moraturos sol-
lemniter biduum per quosdam ex isdem numeris notos sollici-
tare properans, quia cum omnibus loqui periculosum erat et
arduum, fidem paucorum elegit. / qui pellecti spe praemiorum 13
ingentium sub consecratione iuris iurandi promisere se quae
uellet cuncta facturos, fauorem quoque polliciti conturmalium,
inter quos ipsi potiorem locum obtinebant in suadendo stipen-
diis excellentes et meritis. / utque condictum est, ubi excan- 14
duit radiis dies, idem Procopius deductus in cogitationes uarias
Anastasianas balneas petit a sorore Constantini cognominatas,
ubi locata nouerat signa, doctusque per arcanorum conscios
omnes in eius studium consensisse societate coita nocturna
fide salutis data libenter admissus constipatione uendibilium
militum cum honore quidem sed in modum tenebatur obsessi,
qui ut praetoriani quondam post Pertinacis necem licitantem
imperii praemia Iulianum susceperant, ipsi quoque Procopium

1 adſiderıt *V*, adfuerit *coniecit Ernestius* 3 pedatrıx *V* 4 hac *V* 5 ınpenſıo *V* 6 ſırıam *V* 12 ındımoto *V* 13 adtrocem *V* dementıorem *V* 14 magıſ *V* 16 facımuſ *V* tunc grecanoſque *V* 19 hıſdem *V* 21 pellectıſ per præmıorum *V* 23 fauor *V* 24 ıpſı pollıcıorlo | cum obtıneat *V* 25 eſt] & *V* 26 uarıſ *V* 27 ſororeſ *V* 28 locataſ *V* 30 fide latutıſ *V* uendıuılıum *V* 33 praemera *V* ſuſceperat *V*

infausti dominatus exordia molientem adtenti ad omne conpendium defenderunt.

15 Stetit itaque subtabidus — excitum putares ab inferis — nusquam reperto paludamento, tunica auro distincta ut regius minister, indutus a calce in pubem in paedagogiani pueri speciem, purpureis opertus tegminibus pedum, hastatusque purpureum itidem pannulum laeua manu gestabat, ut in theatrali scaena simulacrum quoddam insigne per aulaeum uel mimicam
16 cauillationem subito putares emersum. /ad hoc igitur dehonestamentum honorum omnium ludibriose sublatus, et ancillari adulatione beneficii adlocutus auctores, opesque pollicitus amplas et dignitates ob principatus primitias, processit in publicum multitudine stipatus armorum, signisque sublatis erectius ire pergebat, circumclausus horrendo fragore scutorum lugubre concrepantium, quae metuentes ne a celsioribus tectis saxis uel tegularum fragmentis conflictarentur, densius ipsis galearum cristis aptabant.

17 Huic intimidius incedenti nec resistebat populus nec fauebat, accendebatur tamen insita plerisque uulgarium nouitatis repentina iucunditate, ea re potius incitante, quod Petronium, ut praediximus, diuitias uiolenter augentem omnes eadem mente detestabant, qui sepulta iam dudum negotia et rediuiuas nebu-
18 las debitorum in diuersos ordines excitabat. cum itaque tribunal idem escendisset Procopius, et cunctis stupore defixis timeretur silentium triste, procliuiorem uiam ad mortem, ut sperabat, existimans aduenisse, per artus tremore diffuso inplicatior ad loquendum, diu tacitus stetit, pauca tamen interrupta et moribunda uoce dicere iam exorsus, quibus stirpis propinquitatem imperatoriae praetendebat, leni paucorum susurro pretio inlectorum, deinde tumultuariis succlamationibus plebis imperator appellatus incondite, petit curiam raptim. ubi nullo clarissimorum sed ignobili paucitate inuenta, palatium pessimo pede festinatis passibus introiit.

---

1 omnem *V* 5 c(a)lce *V* 8 ſcena *V* pura uleum uel miciam cauālltionem *V* 9 dehoneſtate tum *V* 10 acılları *V* 12 prıcipa- (n above) tuſ *V* 14 cırcumclauſoſ *V* 16 frementıſ | confrıctarentur *V* 18 ıncıdentı *V* reſtebat (ſı above) *V* 19 fulgarıum *V* 22 deteſtabant *sic V* 23 trıbunalı de | meſcendıſſ& *V* 25 •trıſte (*fuit* ſ) *V* procliuıorum uıtam *V* 26 exıſtımant *V* atuſ (r above) *V* 32 ıgnouılıa *V*

Mirantur quidam profecto inrisione digna principia incaute 19
coepta et temere, ad ingemiscendas erupisse rei publicae clades,
ignari forsan exemplorum, accidisse primitus arbitrantes. sic 20
Adramyttenus Andriscus de genere quidam infimae sortis ad
usque Pseudophilippi nomen erectus bellis Macedonicis tertium
addidit graue. sic Antiochiae Macrino imperatore agente ab
Emesa Heliogabalus exiuit Antoninus. ita inopino impetu
Maximini Alexander cum Mamaea matre confossus est. in
Africa superior Gordianus in imperium raptus aduentantium
periculorum angoribus inplicatus uitam laqueo spiritu inter-
cluso profudit.

Igitur cupediarum uilium mercatores et qui intra regiam 7
apparebant aut parere desierant, quique coetu militarium nexi
ad pacatiora iam uitae discesserant, *in* insoliti casus ambigua
partim inuiti, alii uolentes adsciscebantur, non nulli omnia
tutiora praesentibus rati e ciuitate occulte dilapsi imperatoris
castra petiuere itineribus festinatis.

Hos omnes Sophronius uiuacissimo cursu praegressus, tunc 2
notarius, praefectus postea Constantinopoleos, Valentem a Cae-
sarea Cappadocum iam profecturum ut uaporatis aestibus Cili-
ciae iam lenitis ad Antiochiae percurreret sedes, textu narrato
gestorum, spe dubia ut in talibus percitum et stupentem, auertit
Galatiam, res adhuc trepidas arrepturum.

Qui dum itineribus properat magnis, attentissima cura 3
Procopius in dies agitabat *et* noctes, subditiuos quosdam osten-
tans, qui astutia confidenti partim ab oriente, alii e Gallis se
uenisse et Valentinianum obisse fingentes cuncta patere nouo
et fauorabili principi memorabant. et quia res nouae petu- 4
lanter arreptae celeritate muniri solent interdum, nequid for-
midandum omitteretur, cum festinatione Nebridius in locum

---

1 inriſioni *V* pricipia incute *V* 2 &emere *V* ingemeſcendaſ *V* 4 adramtenuſ *V* ſorteſ *V* 5 pſdo | filippi *V* 7 exibit *V* 8 mamea *V* contoſſuſ (*emend. man.* 3) *V* 9 affrica *V* 12 cupraediarum *V* 13 deſierat *V* 14 in *om. V, add. uulgo* 15 inuit *V* non nullo *V* 16 prae *V*, tentib; — imperatoriſ *V*[m] 18 ſofroniuſ *V* progreſſuſ *V* tinc (*emend. man.* 3) *V* 21 lentiſ *V* percurrere *V* narrotoſ eſtorũ *V* 23 ireſ adhuic *V* 24 itenenbuſ *V* 25 et *om. V, add. uulgo* 26 quia | ſtatutia *V* ab orientem (*emend. man.* 3) *V* Galliiſ *Gelenius* 30 con *V* uridiuſ *V*

Sallustii praefectus praetorio factione Petronii recens promotus,
et Caesarius Constantinopolitanae urbis praefectus in uincula
conpinguntur, et iubetur ciuitatem curare solita potestate Phro-
nemius, esseque magister officiorum Euphrasius, ambo Galli
institutis bonarum artium spectatissimi, et administratio nego-
tiorum castrensium Gomoario et Agiloni reuocatis in sacra-
mentum committitur inconsulte, ut docuit rerum exitus pro-
5 ditor. /quia igitur Iulius comes per Thracias copiis militaribus
praesidens, oppressurus rebelles, si conperisset conata, ex pro-
pinquis stationibus timebatur, commentum excogitatum est
ualidum, et quasi iussu Valentis seria super barbaricis motibus
tractaturus, Nebridii litteris adhuc clausi uiolenter expressis
accitus Constantinopolim, strictius tenebatur. hacque callida
fraude bellatrices Thraciae gentes sine cruore adquisitae, ad-
6 minicula ausis tumultuariis maxima conpararunt./ post quae
ita euentu laetiore completa Araxius exambita regia praetorio
praefectus accessit, uelut Agilone genero suffragante, aliique
plures ad aulae uarios actus et administrandas prouincias sunt
admissi, quidam inuiti, alii ultro semet offerentes cum praemiis.
7 utque in certaminibus intestinis usu uenire contingit, emer-
gebant ex uulgari faece non nulli, desperatione consiliisque
ductantibus caecis, contraque quidam orti splendide a cul-
minibus summis ad usque mortes et exilia conruebant.

8 Vbi per haec et similia factio firmiter uidebatur esse con-
posita, restabat ut abundans cogeretur militum manus, et im-
petratum est facile, id quod in publicis turbamentis aliquotiens
9 ausa ingentia uel iustis exorsa primordiis inpediuit. transeuntes
ad expeditionem per Thracias concitatae equitum peditumque
turmae blandeque acceptae et liberaliter *cum* essent, omnesque
in unum sitae, iamque exercitus species appareret, promissis
uberrimis inhiantes, sub exsecrationibus diris in uerba iurauere
Procopii, hanc polliciti pertinaciam quod eum suis armis defen-

1 Sallustii *Gelenius:* ſalutı *V* 3 fronemuſ *V* 4 eufra | ſiuſ *V* 6 acılonı *V* 7 prodıtar *V* 9 oppreſſuroſ *V* 10 contemtum *V* 11 ſerıa ſuperbıa ſuper | barbarıcıſ *V* 12 tracturuſ nebrı *V* 13 tene-bat *V* 14 ıne *V* admınıculæ *V* 16 lentıore *V* 20 utıque *V* 23 exalıa *V* 24 facto *V* 26 t⟨ur⟩bamentıſ *V* 28 ex | paedıtıone *V* concıtata* (*fuit* e) *V* 29 cum *om. V, add. Gelenius* 30 apparebat *V* 31 ınchıanteſ *V* 32 anımıſ *V*

sabunt. inuenta est enim occasio ad alliciendos eos perquam 10
oportuna, quod Constanti filiam paruulam, cuius recordatio
colebatur, sinu ipse circumferens necessitudinem praetendebat
et Iuliani. adeptusque est aliud tempori congruum, quod
Faustina matre puellae casu praesente quaedam acceperat habi-
tus insignia principalis. adiungit his aliud ueloci diligentia 11
maturandum, et electi quidam stoliditate praecipites ad capes-
sendum Illyricum missi sunt nullo praeter Petulantium adiu-
mento confisi, aureos scilicet nummos effigiatos in uultum noui
principis aliaque ad inlecebras aptantes, quos correptos Equi-
tius per eas regiones militum rector exstinxit genere diuerso
poenarum. pariaque deinde metuens obstruxit tres aditus an- 12
gustissimos, per quos prouinciae temptantur arctoae, unum
per ripensem Daciam, alterum per Succos notissimum, tertium
per Macedonas quem appellant Acontisma. hacque cautela
uana persuasione rapiendi Illyrici destitutus usurpator inde-
bitae potestatis magna perdidit instrumenta bellorum.

Dum haec ita aguntur, atrocitate nuntii Valens perculsus 13
iamque reuertens per Gallograeciam, auditis apud Constantino-
polim gestis diffidenter incedebat et trepide, ac repentino pa-
uore uias prouidendi turbante, eo usque desponderat animum
ut augustos amictus abicere tamquam grauem sarcinam cogi-
taret, fecissetque profecto, ni uetantibus proximis detractus
a deformi proposito firmatusque meliorum sententiis agmina
duo praeire iussisset, quibus nomina sunt Iouii atque Victo-
res, castra perduellium inrupturos. his iam propinquan- 14
tibus ipse Procopius a Nicaea regressus, quo nuper ad-
uenerat, cum Diuitensibus desertorumque plebe promiscua,

---

1 allıcıendoſ (a *emend. ex* ı) *V* 2 paruàlã *V* 3 colebat *V* neceſſıtudıne *V* 4 Iuliani *Gelenius:* ıul *corr. ex* nıl *in V* congruãque fauſtın̄ atrepuelle *V* 5 accıperat *V* 6 uel occıdı lıcentıam aturan | dı& *V* 7 ſolıdıtate *V* capeſcendum ıllırıę mı(ſſı) *V* 8 Petulantium *Reinesius:* petulantıam *V* 9 ſcıl. *V* efficıatoſ *V* 10 adıaque *V* ıncele-braſ *V* equıtuſ *V* 11 regıoneſ mıl. regıo | rex tınxıt *V* 12 poenar. *V* reſ *V* 15 hancque *V* 16 ıllıcı (ri) deſtıtuſ *V* 22 abıceret *V* 23 re (ni) (*emend. man.* 3) *V* proxımuſ detractıbuſ (*emend. man. sec.*) *V* 25 *ıuſ-ſıſſ& (*fuit* e) *V* ouıı *V* 27 antıcea *V* 28 plebe p*ro*mıſ quãquã dıerum urebı ſpatıo (*fuit* e *et* n) *V*

quam dierum breui spatio congregarat, Mygdum adcelerauit,
15 qui locus Sangario adluitur flumine. ubi cum legiones iam
pugnaturae congrederentur, inter reciprocantes missilia quasi
procursatione hostem lacessens solus prorupit in medium. et
secundioris ductu fortunae ex contraria acie uelut agnitum
quendam Vitalianum, quem si norat ambigitur, Latine salute
data blande produxit, eumque porrecta dextera sauiatus omni-
16 bus hinc inde attonitis ‘en’ inquit ‘cana Romanorum exerci-
tuum fides et religionibus firmis iuramenta constricta! placet,
fortissimi uiri, pro ignotis tot suorum consurrexisse mucrones,
utque Pannonius degener labefactans cuncta et proterens, im-
perio, quod ne uotis quidem concipere ausus est umquam,
potiatur, ingemiscere nos uestris nostrisque uulneribus. quin
potius sequimini culminis summi prosapiam, non ....
.... restituatur, arma iustissima commouentem’.
17 Hac sermonis placiditate molliti omnes, qui acriter uene-
rant pugnaturi, signorum apicibus aquilisque summissis desci-
uere libentes ad eum, et pro terrifico fremitu, quem barbari
dicunt barritum, nuncupatum imperatorem stipatumque de
more consentientes in unum reduxerunt ad castra, testati more
militiae Iouem, inuictum Procopium fore.
8 Huic perduellium prosperitati laetior accessit. Rumitalca
enim tribunus in societatem Procopianorum adscitus et suscepta
cura palatii, digesto mature consilio, permixtoque cum militibus
mari ad Drepanum antea, nunc Helenopolim uenit exindeque
2 Nicaeam spe celerius occupauit. ad quam obsidendam cum
huius modi pugnarum peritis Vadomario misso ex duce et rege
Alamannorum, Valens Nicomediam pergit. exindeque profectus
oppugnationi Chalcedonis magnis uiribus insistebat, cuius e

---

1 congregerat *V* adcerauit (le *suprascr.*) (*emend. man.* 3) *V* 2 | angario *V* flumini *V* 3 concrederentur (g *suprascr.*) (*emend. man.* 3) *V* 7 ſabiatuſ *V* 8 inquid *V* 11 degenerali e factaſ | cunctaſ & *V* 12 quidem — 13 potiatur in V^m, gemeſcere *V* 14 *post* non *add.* ut rapiat aliena, sed in integrum maiestatis auitae *Gelenius*, *pro* non *coniecit* ut *Valesius*, *nulla lacuna in V* 16 permoniſ (ſ *suprascr.*) *V* molliti (ci *suprascr.*) *V* 19 uaritum *V* n(un)cupatum *V* ſtipatum qui | demcore ſentienteſ *V* 22 rumit enim *V* 23 ſocietate *V* ſuſpecta *V* 25 drepanum anteum celenopolim *V* 26 niceam *V* at *V* 27 huiuſmodi pugna | rum. cũ huiuſmodi pugnarũ peritiſ *V*

muris probra in eum iaciebantur et iniuriose conpellebatur ut
Sabaiarius. est autem sabaia ex ordeo uel frumento in liquorem
conuersis paupertinus in Illyrico potus. fessus denique inopia 3
commeatuum, et obstinatione nimia defensorum, discedere iam
parabat, cum inter haec clausi apud Nicaeam, patefactis subito
portis egressi, munitorum magna parte prostrata, ductore fiden-
tissimo Rumitalca properabant ardenter circumuenturi Valentem
a tergo, nondum a Chalcidonos suburbano digressum, et patras-
sent conata, ni rumore quodam praeuerso imminens exitium
ille perdoctus, instantem uestigiis hostem per Sunonensem lacum
et fluminis Galli sinuosos amfractus propere discedendo frustra
sequentem lusisset. et hoc casu Bithynia quoque *in* Procopii
dicionem redacta est.

Vnde cum Ancyram Valens citis itineribus reuertisset, con- 4
perissetque Lupicinum ab oriente cum cateruis aduentare non
contemnendis, spe prosperorum erectior Arinthaeum lectissimum
ducem occursurum hostibus misit. qui ubi Dadastanam tetigit, 5
in qua statione perisse diximus Iouianum, Hyperechium sibi
oppositum repente uidit cum copiis, antehac [recte] Castrensis
adparitorem [id est uentris ministrum et gutturis], cui ut amico
Procopius auxilia ductanda commisit. et dedignatus hominem
superare certamine despicabilem, auctoritatis et celsi fiducia
corporis, ipsis hostibus iussit suum uincire rectorem: atque ita
turmarum antesignanus umbratilis conprensus suorum manibus.

Quae dum hoc modo procedunt, Venustus quidam largi- 6
tionum apparitor sub Valente, multo ante Nicomediam missus,
ut aurum susceptum stipendii nomine militibus per orientem

---

1 morıſ (u *sup.*; *emend. man.* 3) *V* ınıurıaſe (o *sup.*; *emend. man.* 3) conpellebatur *V* 2 ſabıarıuſ *V* lıcorem *V* 3 conuersis *Valesius:* conuerſuſ *V* ıllırıco *V* 4 commeatum *V* ne | mıa (*emend. man. sec.*) *V* 5 nıceam *V* ſatefactıſ (*emend. man. sec.*) *V* 6 egreſſuſ *V* 7 rumıtalıca *V* ardenteſ *V* 9 n (nı *sup.*; *emend. man.* 3) *V* 10 perductuſ *V* 11 callıſ ınuoſoſam (nı *add. man.* 3) fratuſ (c *add. man. prima;* a *emend. ex* u) *V* dıſcendendo *V* 12 luxıſſet *V* in *om. V, add. Gelenius* 14 ualeſ *V* ıteneribuſ 15 orıentem *V* 16 contenendıſ *V* arıntheum *V* 17 ad adaſtanam *V* 18 Yperethıum *V* 19 recte *deleuit Valesius* 20 aprarıtorem *V* id — gutturis *deleuit Valesius* cıuı *V* 24 ante ſignanoſ *V* conpreſſuſ *V* 25 quaedam hoc *V* 26 nıcomedıa *V* 27 ſıtıpen⟨ı ın ho⟩mınē (ın *medium ex* m) *V*

diffusis uiritim tribueret, hac tristitia cognita alienum peruidens tempus, Cyzicum cum his, quae susceperat, se citius contulit.
7 ubi forte Serenianus repertus domesticorum tunc comes, missus ad thesauros tuendos, urbem inexsuperabili moenium ambitu monumentis quoque ueteribus cognitam, fretus tumultuario praesidio custodiebat: ad quam expugnandam Procopius, *ut*, possessa Bithynia, sibi etiam Hellespontum iungeret, ualidam destinauerat manum.
8 dam destinauerat manum. morabantur autem effectum sagittis et glandibus ceterisque iaculis obsidentium saepe globi confixi, et propugnatorum sollertia claustrum per catenam ferream ualde robustam ori portus insertum, quae, ne rostratae inruerent na-
9 ues hostiles, erat altrinsecus conligata. hanc post uarios militum labores et ducum, fatigatorum acerrimis proeliis, Aliso quidam tribunus abscidit, exsertus bellator et prudens, hoc modo. coniunctis tribus nauigiis, testudinem hac specie superstruxit. densetis cohaerentes supra capita scutis, primi transtris instabant armati, alii post hos semet curuantes humilius, tertiis gradatim inclinatis summisse, ita ut nouissimi suffraginibus insidentes formam aedificii fornicati monstrarent. quod machinae genus contra murales pugnas ideo figuratur hac specie, ut missilium ictus atque saxorum per decursus cadentium labiles,
10 instar imbrium euanescant. itaque coniectu telorum Aliso paulisper defensus ingenti corporis robore, supposito stipite eandem catenam fortius bipenni concidens ita confregit, ut disiecta patefaceret aditum latum, hocque exitu ciuitas hostili impetu patuit inprotecta. qua causa extincto postea proteruiae totius auctore cum in factionis participes saeuiretur, hic idem tribunus contemplatione facinoris clari uitam cum militia retinens, diu post in Isauria oppetit uastatoria manu confossus.
11 Hoc Marte Cyzico reserata, Procopius ad eam propere festinauit, ueniaque uniuersis, qui repugnauere, donatis Serenianum solum iniectis uinculis iussit duci Nicaeam seruandum artis-

1 triſtia *V* 2 ´cyticũ *V* ſuſciperat *V* 3 tunc omneſ *V* 6 coſtodiebat *V'* at *V* 7 ut *om. V, add. Gelenius* bellıſpontũ *V* 11 ıncertã *V* 13 preluſ *V'* 14 bellatorẽ prudenſ *V* 15 h(a)c *V* 16 ſ(cu)tiſ *V* 19 aedıfit fortınacı *V* 21 cadentıa labılıſ *V* 23 defenſiſ *V* 24 bıbennı confidenſ *V* 25 excıtu cıuılıtaſ *V* 26 potuıt *V* tot(ıuſ) *V* 28 mılıtıam *V* 29 confuſuſ *V* 30 cyzıco ore ſerata ꝓcopıuſ *V* 32 nıceam *V*

sime. / statimque Hormisdae maturo iuueni, Hormisdae regalis 12
illius filio, potestatem proconsulis detulit, et ciuilia more uete-
rum et bella recturo. qui agens pro moribus lenius, a militi-
bus, quos per deuia Phrygiae miserat Valens, subito corripien-
dus incursu, tanto uigore euasit ut escensa naui, quam ad
casus pararat ancipites, sequentem ac paene captam uxorem
sagittarum nube diffusa defensam auerteret secum: matronam
opulentam et nobilem, cuius uerecundia et destinatio gloriosa
abruptis postea discriminibus maritum exemit.

Ea uictoria ultra homines sese Procopius efferens et igno- 13
rans quod quiuis beatus uersa rota Fortunae ante uesperum
potest esse miserrimus, Arbetionis domum, cui antea tamquam
eadem sibi sentientis parcebat ut propriae, iussit exinaniri mo-
bilis census inaestimabilis plenam, ideo indignatus quod uenire
ad eum accitus aliquotiens distulit, causatus incommoda sene-
ctutis et morbos. / et licet hac ex causa praesumptor momen- 14
tum pertimesceret graue, tamen, cum obsistente nullo se in
orientales prouincias effundere libenti cunctorum adsensione
iam licentius possit, auidas nouitatem quandam uisere taedio
asperioris imperii, quo tunc tenebantur: erga alliciendas quas-
dam ciuitates Asiae legendosque eruendi peritos auri, ut sibi
profuturos proeliis, quae magna exspectabat et crebra, segnius
commoratus; in modum acuti mucronis obtunsus est. / ut quon- 15
dam Pescennius Niger ad subueniendum spei rerum extremae
a Romano populo saepe accitus dum diu cunctatur in Syria, a
Seuero superatus in sinu Issico, qui est in Cilicia, ubi Da-
reum Alexander fudit, fugatusque in suburbano quodam An-
tiochiae gregarii manu militis interiit.

Haec adulta hieme Valentiniano et Valente consulibus 9
agebantur. translato uero in Gratianum adhuc priuatum et
Dagalaifum amplissimo magistratu, aperto iam uere, suscitatis
uiribus Valens iuncto sibi Lupicino cum robustis auxiliis Pes-

---

1 ormıſ dem aturıo ıuuenıſ. hormıſda *V* 4 debıa ſrygıae *V* 5 tantu *V* ut eſ cenſana uſquā̆ *V* 6 pene *V* 11 ⟨ueatuſ⟩ *V* 12 cuı domū̃ cuı *V* 13 eıuſſıt *V* mobilis census *Valesius:* mobıleſ caſuſ *V* 14 ın | æſtımabıleſ *V* 16 morbo *V* 17 obſtente *V* 20 tenebatur *V* 21 legendoſ quæ erruendı *V* 22 crebraſ egenıuſ *V* 23 quodā feſcennıuſ *V* 25 ſyrıa ſeruere *V* 26 ıſıco *V* 27 quoſ | dam antı ohıæ *V* 28 mılıteſ *V*

sinunta signa propere tulit, Phrygiae quondam, nunc Galatiae
2 oppidum. quo praesidiis ocius communito, nequid inopinum
per eos emergeret tractus, praeter radices Olympi montis ex-
celsi tramitesque fragosos ire tendebat ad Lyciam, oscitantem
3 ibi Gomoarium adgressurus./ cui pertinaci conspiratione mul-
torum hac maxima consideratione resistebatur, quod hostis eius,
ut ante relatum est, Constanti filiam paruulam cum matre
Faustina et in agminibus et cum prope in acie starent, lectica
circumferens secum, ut pro imperiali germine, cui se quoque
iunctum addebat, pugnarent audentius, iras militum accende-
rat. sicut aliquando dimicaturi Macedones cum Illyriis *regem*
adhuc infantem in cunis locauere post aciem, cuius metu, ne
traheretur captiuus, aduersos fortius oppresserunt.
4 Contra has calliditatis argutias sagaci opitulatione nutanti
negotio consuluit imperator: et Arbetionem ex consule, agen-
tem iam dudum in otio, ad se uenire hortatus est, ut Constan-
tiniani ducis uerecundia truces animi lenirentur, neque secus
5 euenit./ nam cum omnibus prouectior natu et dignitate subli-
mior canitiem reuerendam ostenderet multis ad perfidiam in-
clinatis, publicum grassatorem Procopium, milites uero secutos
eius errorem filios et laborum participes pristinorum adpellans
orabat, ut se ac si parentem magis sequerentur felicissimis du-
ctibus cognitum, quam profligato morem gererent nebuloni de-
6 stituendo iam et casuro./ quibus cognitis Gomoarius cum elu-
sis hostibus, unde uenerat, redire posset innoxius, ad castra
imperatoris oportunitate interualli proximi, captiui colore tran-
siuit, uelut adcursu multitudinis uisae subito circumsaeptus.
7 Qua succensus alacritate Valens castra promouit ad Phry-
giam et prope Nacoliam conlatis manibus partium dux in an-

1 frygiæ quandam *V* 2 totiuſ commonito *V* 3 olĩ | pı *V* 4 tramıtıſ quæ *V* oſcıtantem obı gomoarıũ *V* 8 prope in acie *codex Colbertinus:* propın acıeſ *V*, propinquae acies *Gelenius* 9 cırcũferrenſ *V* germene cuı ſı *V* 11 regem *om. V, add. Gelenius* 12 conıſ (u *superscr.*) locauero (e *superscr.*) (*bis em. man.* 3) *V* 13 feſtıuſ *V* 14 ſagacıo *V* 15 arbıtıoneſ *V* 17 lınerentur (e, ı *superscr.*) (*emend. man.* 3) *V* 18 uenıt *V* 20 ſecutuſ *V* 22 ſequeretur (n *superscr.*) *V* 23 cognıtũ quã publıcũ quã ꝓflıgato *V* 26 teruallı (ın *superscr.*) *V* 27 cırcumſeptuſ *V* 28 succensus *codex Colbertinus:* ſucceſſuſ *V* frıgıam & propenſa colıũ *V* 29 partıũ dum ın ancıpıtıa culorum excurſuſ (ıa *add. man.* 3, cul *emend. in* cıl) *V*

cipiti Agilo rem excursu prodidit repentino, eumque secûti
conplures iam pila quatientes et gladios ad imperatorem tran-
seunt, cum uexillis scuta peruersa gestantes, quod defectionis
signum est apertissimum.

Hoc praeter spem omnium uiso Procopius, salutis inter- 8
cluso suffugio, uersus in pedes, circumiectorum nemorum se-
creta et montium *petebat*, Florentio sequente et Barchalba tri-
buno, quem per saeuissima bella iam inde *a* Constanti tempo-
ribus notum necessitas in crimen traxerat, non uoluntas.
maiore itaque noctis parte consumpta cum a uespertino ortu 9
luna praelucens in diem metum augeret, undique facultate
euadendi exempta, consiliorum inops Procopius, ut in arduis
necessitatibus solet, cum Fortuna expostulabat luctuosa et graui,
mersusque multiformibus curis subito a comitibus suis artius
uinctus relato iam die ductus ad castra imperatori offertur re-
ticens atque defixus, statimque abscisa ceruice discordiarum
ciuilium gliscentes turbines sepeliuit et bella ad uêteris Per-
pennae exemplum, qui post Sertorium inter epulas obtrunca-
tum dominatione paulisper potitus a frutectis, ubi latebat, ex-
tractus oblatusque Pompeio eius iussu est interfectus.

Parique indignationis impetu Florentius *et* Barchalba, qui 10
eum duxerunt, confestim non pensata ratione sunt interfecti.
Nam si principem legitimum prodidissent, uel ipsa Iustitia iure
caesos pronuntiaret; si rebellem et oppugnatorem internae quie-
tis, ut ferebatur, amplas eis memorabilis facti oportuerat deferri
mercedes.

Excessit autem uita Procopius anno quadragesimo, amplius 11
mensibus decem: corpore non indecoro nec mediocris staturae,
subcuruus humumque intuendo semper incedens, perque mo-
rum tristium latebras illius similis Crassi, quem in uita semel
risisse Lucilius adfirmat et Tullius, set, quod est mirandum,
quoad uixerat, incruentus.

---

3 uıxıllıſ *V* 7 petebat *om. V, add. Gelenius* 8 ſequıſſımam *V* a *om. V, add. Gelenius* 14 menſuſque multıfurmıbuſ (*bis em. man.* 3) *V* 17 ſaepelıuıt *V* 18 obſtruncatum *V* 19 ube *V* 20 ablatuſque *V* 21 et *om. V, add. Gelenius* 25 memorabılıbuſ factıo *V* 26 *post* mercedeſ *inducta* Non penſata (22) — mercedeſ (26) *V* 28 ſtare (*emend. man.* 3) ſub cuıtuſ humumquem ıntuendoſ *V* 31 atſırmat *V* set *scripsi:* et *V* 32 quod | ad *V* ıngruetuſ *V*

10 · Isdem fere diebus protector Marcellus, eiusdem cognatus,
agens apud Nicaeam praesidium, proditione militum et interitu
Procopii cognito, Serenianum intra palatium clausum medio
noctis horrore incautum adortus occidit. cuius mors saluti
2 plurimis fuit. nam si uictoriae superfuisset incultis moribus
homo et nocendi acerbitate conflagrans, Valentique ob simili-
tudinem morum et genitalis patriae uicinitatem acceptus, oc-
cultas uoluntates principis introspiciens ad crudelitatem pro-
pensioris multas innocentium ediderat strages.
3 Quo interfecto idem Marcellus occupata celeri cursu Chal-
cidone, concrepantibus paucis, quos uilitas et desperatio trudebat
in scelus, umbram principatus funesti capessit gemina ratione
fallente, quod et Gothorum tria milia regibus iam lenitis ad
auxilium erant missa Procopio, Constantianam praetendenti
necessitudinem, *quae* ad societatem suam parua mercede tra-
duci posse existimabat, quodque gesta in Illyrico etiam tum
latebant. •
4 Inter quae tam trepida, speculationibus fidis Equitius doctus
conuersam molem belli totius in Asiam, digressus per Succos
Philippopolim clausam praesidiis hostium, Eumolpiadam uete-
rem reserare magna ui conabatur, urbem admodum oportunam
et inpedituram eius adpetitus, si pone relicta adiumenta Valenti
laturus — nondum enim apud Nacoliam gesta conpererat — festi-
5 nare ad Aemimontum cogeretur. uerum paulo postea cognita leui
praesumptione Marcelli, milites missi sunt audaces et prompti,
qui eum raptum ut deditum noxae mancipium in custodiam
conpigerunt. unde post dies productus, lateribus sulcatis acer-
rime, pariaque perpessis consortibus interiit, hoc fauorabilis solo
quod abstulit Serenianum e medio, crudelem ut Phalarim, et

1 eiuſdem *del. post* eiuſdem *in V* 2 niceam *V* 3 procopii qui cognito *V* 5 uictoria *V* 6 aceruitate (*emend. man.* 3) *V* 7 gen(ita)-liſ *V* 8 ꝓpenſioniſ *V* 9 trageſ *V* 10 marcelliuſ *V* 11 diſperatio tridebat *V* 12 ſumbram *V* 14 praetend(en)ti neceſſitudine *V* 15 quae *om. V, add. Gelenius* 16 quotque *V* illirico *V* 18 doctiſ *V* 19 degreſſuſ *V* 20 filippopolim *V* eum ulpiadã *V* 22 adpetitus *Gelenius:* adretituſ *V,* aduentus *uulgo* 23 * nacoliam *V* 24 ad eã montũ *V* 25 laeui *V* 27 conpigerunt *sic V* 28 perpenſiſ *V* inter hoc *V* 29 falari mille & ille *V,* Phalarim illi & illi *Gelenius*

illi fidum ad doctrinarum diritatem, *quam* causis inanibus prae-
texebat.

Exstirpatis occasu ducis funeribus belli, saeuitum est in 6
multos acrius quam errata flagitauerant uel delicta, maximeque
in Philippopoleos defensores, qui urbem seque ipsos non nisi
capite uiso Procopii, quod ad Gallias portabatur, aegerrime
dediderunt. / ad gratiam tamen precantium coerciti sunt aliqui 7
lenius. inter quos eminebat Araxius, in ipso rerum exustarum
ardore adeptus ambitu praefecturam, et Agilone intercedente
genero supplicio insulari multatus, breue post tempus euasit.
Euphrasius uero itemque Phronemius missi ad occiduas partes 8
arbitrio obiecti sunt Valentiniani, et absoluto Euphrasio Phro-
nemius Cherronesum deportatur, inclementius in eodem punitus
negotio ea re, quod diuo Iuliano fuit acceptus, cuius memo-
randis uirtutibus saeuius ambo fratres principes obtrectabant
nec similes eius nec suppares.

His accedebant alia grauiora et multo magis quam in 9
proeliis formidanda. carnifex enim et unci et cruentae quae-
stiones sine discrimine ullo aetatum et dignitatum per fortunas
omnes et ordines grassabantur et pacis obtentu bellum dete-
standum agitabatur, infaustam uictoriam exsecrantibus uniuersis
interneciuo bello quouis grauiorem. / nam inter arma et lituos 10
condicionis aequatio leuiora facit pericula, et Martiae uirtutis
potestas aut id, quod ausum, occupat, aut inopinata mors, si
acciderit, nullum ignominiae continet sensum finemque secum
uiuendi simul et dolendi perducit: ubi uero consiliis impiis
iura quidem praetenduntur et leges et Catonianae uel Cassianae
sententiae fuco perliti resident iudices, agitur autem, quod
agitur, ad uoluntatem praetumidae potestatis, et ex eius libi-

---

1 ad *Gelenius:* a *V* quam *om. V, add. Gelenius* 4 delecta *V*
5 filippoleof *V* (nisi) *V* 6 acerrimae diuiderunt *V* 8 ex uftrarũ ad
ardorem (a *emend. ex* o) *V* 9 agilonem *V* 11 Eufrafiuf *V* frone-
miuf *V* 12 eufraxio frone | miuf cheronefum *V* 14 memorandi *V*
15 saeuius *scripsi:* eiuf *V, om. Gelenius* principif oltrectabent *V*
17 accidebant *V* 18 praeliif *V* 19 difcrimina ulla *V* 20 obtentu
bellum *scripsi:* obtentuitũ *V*, obtentu uitium *Gelenius*, obtentu iudicium
coniecit Valesius 22 interneciuio *V* 23 conditionif aequaltio *V*
24 aufum id quod *V* occupata ut nobi | litate & morf fi *V* 25 igno-
mine *V* 28 refiderendi iudicef agatur *V* 29 poteftatef *V*

dine incedentium uitae necisque momenta pensantur, ibi capi-
11 talis uertitur pernicies et abrupta. nam ut quisque ea tempestate ob quamlibet uoluerat causam, regiae propere accedens et aliena rapiendi auiditate exustus, licet aperte insontem arcessens ut familiaris suscipiebatur et fidus, ditandus casibus
12 alienis. imperator enim promptior ad nocendum, criminantibus patens et funereas delationes adsciscens, per suppliciorum diuersitates effrenatius exultauit, sententiae illius Tullianae ignarus, docentis infelices esse eos qui omnia sibi licere existi-
13 marunt. haec inplacabilitas causae quidem piissimae sed uictoriae foedioris innocentes tortoribus exposuit multos, uel sub eculeo caput incuruos aut ictu carnificis torui substrauit: quibus, si pateretur natura, uel denas animas profundere praestabat in pugna quam lateribus fodicatis omni culpa inmunis, fortunis gementibus uniuersis, quasi laesae maiestatis luere poenas, dilaniatis ante corporibus, quod omni est tristius morte.
14 exin cum superata luctibus ferocia deflagrasset, proscriptiones et exilia et quae leuiora quibusdam uidentur, quamquam sint aspera, uiri pertulere summates, et ut ditaretur alius, genere nobilis et forte meritis locupletior actus patrimonio praeceps trususque in exilium consumebatur angore aut stipe precaria uictitabat, nec modus ullus exitialibus malis inpositus quamdiu principem et proximos opum satietas cepit et caedis.

15 Hoc nouatore adhuc superstite, cuius actus multiplices docuimus et interitum, diem duodecimum Kalendas Augustas, consule Valentiniano primum cum fratre, horrendi terrores per omnem orbis ambitum grassati sunt subito, qualis nec fabulae
16 nec ueridicae nobis antiquitates exponunt. paulo enim post lucis exortum densitate praeuia fulgurum acrius uibratorum tremefacta concutitur omnis terreni stabilitas ponderis, mareque dispulsum retro fluctibus euolutis abscessit, ut retecta uoragine profundorum, species natantium multiformes limo cernerentur

---

1 incedentium *Valesius:* ıncıdentıum *V* neſcıſque *V* ubı *V* 2 quoſque atempeſtate *V* 3 ualuerat *V* regıo ꝓpe accıdenſ *V* 5 caſſıbuſ *V* 6 promptͥor *V* 7 potenſ *V'* funereͣſ *V* 8 dıuerſıtatıſ *V* 12 aeculeo capıt *V* 14 quã laterıbuſ quã *V* 17 ferrocıa defragaſſ& *V* proſcrıptıonıſ *V* 19 ſummatıſ *V* 23 opuſſa pıetaſ cæpıt | & caedeſ *V* 26 errorıſ *V* 28 ueredıce (*post.* e *emend. ex* ı) *V* 29 fulgorum *V* 30 concurrıtur omneſ *V* 32 cernebantur *V*

haerentes, ualliumque uastitates et montium tunc, ut opinari dabatur, suspicerent radios solis, quos primigenia rerum sub inmensis gurgitibus amendauit. multis igitur nauibus uelut 17
arida humo conexis, et licenter per exiguas undarum reliquias palantibus plurimis, ut pisces manibus colligerent et similia: marini fremitus uelut grauati repulsam uersa uice consurgunt perque uada feruentia insulis et continentis terrae porrectis spatiis uiolenter inlisi, innumera quaedam in ciuitatibus et ubi reperta sunt aedificia, conplanarunt: proinde ut elementorum furente discordia inuoluta facies mundi miraculorum species ostendebat. relapsa enim aequorum magnitudo cum minime 18
speraretur, milia multa necauit hominum et submersit recurrentiumque aestuum incitata uertigine, quaedam naues, postquam umentis substantiae consenuit tumor, pessum datae uisae sunt exanimataque naufragiis corpora supina iacebant aut prona. ingentes aliae naues extrusae rabidis flatibus culminibus in- 19
sedere tectorum, ut Alexandriae contigit: et ad secundum lapidem fere procul a litore contortae sunt aliqua, ut Laconicam prope Mothonen oppidum nos transeundo conspeximus diuturna carie fatiscentem.

LIBER XXVII

Dum per eoum orbem haec, quae narrauimus, diuersi 1
rerum expediunt casus, Alamanni post aerumnosas iacturas et uulnera, quae congressi saepe Iuliano Caesari pertulerunt, uiribus tandem resumptis licet inparibus pristinis, ob causam expositam supra Gallicanos limites formidati iam persultabant. statimque post Kalendas Ianuarias, cum per glaciales tractus hiemis rigidum inhorrisceret sidus, cuneatim egressa multitudo

---

3 emendauit *V* 4 homo *V* 5 plantib; *V* 7 terae *V'* 8 uolenter ibi ſi innumera *V* 14 uiſa *V* 15 pron^a^ *V* 16 insidere *V* 18 laconica (o *emend. ex* a) *V* 20 cari *V* *subscriptum* AMMIANI MARCELLINI RERV̄ GESTARV̄ ∴ EXPLICIT LIBER XXVI · INCIPIT LIBER XXVII · *in V*

22 eum *V* 24 caeſare *V* 27 clauale ſtractuſ *V* 28 inhorriſceret *sic V*

2 licentius uagabatur. horum portioni primae Charietto, tunc per
utramque Germaniam comes, occursurus cum milite egre-
ditur ad bella ineunda promptissimo, adscito *in* societatem la-
boris Seueriano itidem comite inualido et longaeuo, qui apud
3 Cabillona Diuitensibus praesidebat et Tungricanis./ proinde
confertius agmine in unum coacto ponteque breuioris aquae
firma celeritate transmisso, uisos eminus barbaros Romani sa-
gittis aliisque leuibus iaculis incessebant, quae illi reciprocis
4 iactibus ualide contorquebant./ ubi uero turmae congressae
strictis conflixere mucronibus, nostrorum acies impetu hostium
acriore concussa nec resistendi nec faciendi fortiter copiam
repperit, cunctis metu conpulsis in fugam, cum Seuerianum
5 uidissent equo deturbatum missilique telo peroffensum./ ipse
denique Charietto dum cedentes obiectu corporis et uocis iur-
gatorio sonu audentius retinet, pudendumque diluere dedecus
6 fiducia diu standi conatur, oppetit telo letali confossus. post
cuius interitum Erulorum Batauorumque uexillum direptum,
quod insultando tripudiantes barbari crebro sublatum altius
ostendebant, post certamina receptum est magna.

2 Qua clade cum ultimo maerore conperta conrecturus sequius
gesta Dagalaifus a Parisiis mittitur. eoque diu cunctante cau-
santeque diffusos per uaria barbaros semet adoriri non posse,
accitoque paulo post ut cum Gratiano etiam tum priuato susci-
peret insignia consulatus, Iouinus equitum magister accingitur,
et instructus paratusque, cautissime obseruans utrumque sui
agminis latus, uenit prope locum Scarponna, ubi inopinus maio-
rem barbarorum plebem antequam armaretur temporis breui
2 puncto praeuentam ad internicionem extinxit./ exultantes in-
noxii proelii gloria milites ad alterius globi perniciem ducens
sensimque incedens rector eximius speculatione didicit fida, di-

1 ꝑxı | mæ V′ 3 adſcuto V in *om. V, add. Gelenius* 5 Cabillona *Hadrianus Valesius:* calıdona V tunc grecanıſ V 6 breuıoreſ V 8 re^{ci}procıſ V 10 ac leſ V 15 retinet *Valesius:* pertınet V, premit *Gelenius* decuſ V 16 cenatur V oppetıtelo laetalı V confossus *scripsi:* confuſuſ V 17 aerulorum uata | uorũque uıxıllum V 19 magnum V 20 dade V′ meme^{re} V sequius *Valesius:* ſedeıuſ V 21 cauſantem quae V 23 aut V 24 conſolatuſ V 28 cuncto V 30 ıncıdenſ V exımuſ V

reptis propius uillis uastatoriam manum quiescere prope flumen,
iamque aduentans, abditusque in ualle densitate arbustorum
obscura, uidebat lauantes alios, quosdam comas rutilantes ex
more potantesque non nullos. /et nanctus horam inpendio tem- 3
pestiuam, signo repente per lituos dato, latrocinalia castra per-
rupit contraque Germani nihil praeter inefficaces minas iactanter
sonantes et fremitum, nec expedire arma dispersa nec conpo-
nere aciem nec resurgere in uires permittebantur urguente in-
stanter uictore. quocirca forati pilis et gladiis cecidere con-
plures absque his, quos uersos in pedes texere flexuosi tramites
et angusti.

Hoc prospero rerum effectu, quem uirtus pereregat et for- 4
tuna, aucta fiducia Iouinus militem ducens, diligenti specula-
tione praemissa, in tertium cuneum, qui restabat, propere castra
commouit, et maturato itinere omnem prope Catelaunos inuenit
ad congrediendum promptissimum. / et uallo oportune metato 5
suisque pro temporis copia cibo recreatis et somno, primo
aurorae exortu in aperta planitie conposuit aciem dilatatam
arte sollerti, ut spatiis amplioribus occupatis aequiperare Romani
hostium multitudinem apparerent, inferiores numero licet uiri-
bus pares. signo itaque per bucinas dato cum pede conlato 6
res agi coepisset, sueta uexillorum splendentium facie territi
stetere Germani. quibus hebetatis parumper reparatisque con-
festim, ad usque diei extimum concertatione protenta ualidus
inminens miles fructum rei bene gestae sine dispendio quae-
sisset, ni Balchobaudes armaturarum tribunus magniloquentia
socordi coalitus, propinquante iam uespera cessisset incondite.
quem si secutae residuae cohortes abissent, ad tristes exitus eo
usque negotium uenerat, ut nec acta nuntiaturus quisquam
posset superesse nostrorum. /sed resistens animorum acri ro- 7
bore miles ita lacertis eminuit, ut hostium quattuor milibus
sauciis sex alia interficeret milia, ipse uero non amplius mille
ducentis amitteret, ducentis tantum modo uulneratis. noctis 8
itaque aduentu proelio iam dirempto, refectisque uiribus fessis

1 u(a)ſtatoriam me | num *V* 4 ullof *V* 5 repete *V* perrupta *V* 6 pæter *V* 8 instanter *Valesius:* inſtante *V* 10 flexuoſuſ itramiteſ *V* 12 peregrat *V* 15 itenere *V* caute launoſ *V* 19 ſolerti *V* 22 riſ *V* & ſueta uixillorum *V* 23 hæbeatiſ *V* 24 ualiduſ *V* 25 egeſtae *V* 32 ex alta *V* ille ducentiſ *V* 34 rem fectiſque *V*

prope confinia lucis ductor egregius in agminis quadrati figu-
ram producto exercitu, cum conperisset occultantibus tenebris
barbaros lapsos, securus insidiarum per aperta camporum se-
quebatur et mollia, calcando semineces et constrictos, quos
uulneribus frigorum asperitate contractis dolorum absumpserat
9 magnitudo. / exin progressus ulterius, reuertens, ubi nullum
repppererat, didicit regem hostilium agminum cum paucis
captum ab Ascariis, quos ipse per iter aliud ad diripienda ten-
toria miserat Alamannica, suffixum patibulo. ideoque iratus
in tribunum animaduertere statuit ausum hoc inconsulta pote-
state superiore fecisse, eumque damnasset, ni militari impetu
commissum facinus atrox documentis euidentibus constitisset.
10 Et post haec redeunti Parisios post claritudinem recte
gestorum imperator laetus occurrit, eumque postea consulem
designauit, illo uidelicet ad gaudii cumulum accedente, quod
isdem diebus Procopii susceperat caput a Valente transmissum.
11 praeter haec alia multa narratu minus digna conserta sunt
proelia per tractus uarios Galliarum, quae superfluum est
explicare, cum neque operae pretium aliquod eorum habuere
prouentus, nec historiam producere per minutias ignobiles decet.

3 Hoc tempore uel paulo ante noua portenti species per
annonariam apparuit Tusciam, idque quorsum euaderet prodi-
gialium rerum periti penitus ignorarunt. in oppido enim Pisto-
riensi prope horam diei tertiam spectantibus multis asinus tri-
bunali escenso audiebatur destinatius rugiens, et stupefactis
omnibus, qui aderant, quique didicerant referentibus aliis, nullo-
que coniectante uentura, postea, quod portendebatur, euenit.
2 Terentius enim humili genere in urbe natus et pistor ad uicem
praemii, quia peculatus reum detulerat Orfitum ex praefecto,
hanc eandem prouinciam correctoris administrauerat potestate.
eaque confidentia deinceps inquietius agitans multa, in nauicu-
lariorum negotio falsum admisisse conuictus, ut ferebatur,
perit carnificis manu, regente Claudio Romam.

---

1 e(gregiuſ) *V* 4 ſemıne ceſſ& conſtrıctoſ *V* 5 contractoſ dolo-rıum *V* 8 ıpſererıter *V* 9 ſufıxum *V* 13 redeunt *V* clarıtudı-nem — 14 occurrıt *add. V^m^, deinde* aeuıque *V* 15 accıdente *V* 16 ſuſcıperat *V* 17 narratũ *V'* 19 alıquıd *V* 22 ꝓdıcıalıum *V* 23 paenıtuſ *V* opıdo *V'* 29 prae mıhı *V* ᵣeum *V* offıcıum *V* 30 prouıncıae ın correctoreſ *V* 32 amıſıſſe *V*

Multo tamen antequam hoc contingeret, Symmachus Apro- 3
niano successit, inter praecipua nominandus exempla doctrinarum atque modestiae, quo instante urbs sacratissima otio copiisque abundantius solito fruebatur ....
dedit ipse, et magna ciuium laetitia dedicauit ingratorum, ut
res docuit apertissima. qui consumptis aliquot annis domum 4
eius in Transtiberino tractu pulcherrimam incenderunt, ea re perciti quod uilis quidam plebeius infixerat, illum dixisse sine indice ullo uel teste, libenter se uino proprio calcarias extincturum, quam id uenditurum pretiis, quibus sperabatur.
Aduenit post hunc urbis moderator Lampadius ex prae- 5
fecto praetorio, homo indignanter admodum sustinens si, etiam cum spueret, non laudaretur, ut id quoque prudenter praeter
alios faciens, sed non numquam seuerus et frugi./ hic cum 6
magnificos praetor ederet ludos et uberrime largiretur, plebis nequiens tolerare tumultum, indignis multa donari saepe urgentis, ut liberalem se et multitudinis ostenderet contemptorem, accitos a Vaticano quosdam egentes opibus ditauerat magnis./
uanitatis autem eius exemplum, ne latius euagemur, hoc unum 7
sufficiet poni leue quidem sed cauendum iudicibus. per omnia enim ciuitatis membra, quae diuersorum principum exornarunt inpensae, nomen proprium inscribebat, non ut ueterum instaurator sed conditor. quo uitio laborasse Traianus dicitur princeps, unde eum herbam parietinam iocando cognominarunt.
Hic praefectus exagitatus est motibus crebris, uno omnium 8
maximo, cum collecta plebs infima domum eius prope Constantinianum lauacrum iniectis facibus incenderat et malleolis, ni uicinorum et familiarum ueloci concursu a summis tectorum
culminibus petita saxis et tegulis abscessisset./ eaque ui terri- 9
tus ipse primitus crebrescentis seditionis in maius secessit ad Muluium pontem — quem struxisse superior dicitur Scaurus — adlenimenta ibidem tumultus opperiens, quem causa concita-
uerat grauis. /aedificia erigere exoriens noua, uel uetusta quae- 10

4 *post* fruebatur *add.* et ambitioso ponte exsultat atque firmissimo, quem *Gelenius*, *nulla inter* fruebatur *et* dedit *lacuna in V* 5 condidit *Gelenius* 7 tranſtiberi nontractu *V* 15 magnifico ſpereto redder& *V* 18 accutoſ *V'* di[i]bauarat (*emend. man.* 3) *V* 22 inſcribebant *V* 23 laboraſſ& *V* 24 iocando (*emend. man.* 3) *V* 27 ne uitioru *V* 30 premitus crebr[e]iſcentiſ *V* 31 mullium *V* 32 operienſ *V*

dam instaurans, non ex titulis solitis parari iubebat inpensas sed, si ferrum quaerebatur aut plumbum aut aes aut quicquam simile, apparitores inmittebantur, qui uelut ementes diuersa raperent species, nulla pretia persoluendo, unde accensorum iracundiam pauperum damna deflentium crebra aegre potuit celeri uitare digressu.

11 Aduenit successor eius ex quaesitore palatii Iuuentius integer et prudens Pannonius, cuius administratio quieta fuit et placida, copia rerum omnium fluens. et hunc quoque discordantis populi seditiones terruere cruentae, quae tale negotium
12 excitauere. Damasus et Vrsinus supra humanum modum ad rapiendam episcopalem sedem ardentes, scissis studiis asperrime conflictabant ad usque mortis uulnerumque discrimina adiumentis utriusque progressis, quae nec corrigere sufficiens Iuuentius nec mollire, coactus ui magna secessit in subur-
13 banum. et in concertatione superauerat Damasus, parte, quae ei fauebat, instante. constatque in basilica Sicinini, ubi ritus Christiani est conuenticulum, uno die centum triginta septem reperta cadauera peremptorum, efferatamque diu plebem aegre postea delenitam.

14 Neque ego abnuo, ostentationem rerum considerans urbanarum, huius rei cupidos ob impetrandum, quod appetunt, omni contentione laterum iurgari debere, cum id adepti, futuri sint ita securi ut ditentur oblationibus matronarum, procedantque uehiculis insidentes circumspecte uestiti, epulas curantes pro-
15 fusas adeo ut eorum conuiuia regales superent mensas. qui esse poterant beati re uera, si magnitudine urbis despecta, quam uitiis opponunt, ad imitationem antistitum quorundam prouincialium uiuerent, quos tenuitas edendi potandique parcissime, uilitas etiam indumentorum et supercilia humum spectantia perpetuo numini uerisque eius cultoribus ut puros commendant

---

2 aut *Gelenius:* an *V* 4 praecia *V* 7 quıfıtore *V* Iuuentius *Valesius:* uuentıuf *V* 9 fluentef *V* dıfcordantef *V* 11 excıt[ue]are (*emend. man.* 3) *V* 12 epıcop[s]ı[ale] (*emend. man. sec.*) *V* 15 uuentıuf *V* o[i]n *V* 17 eıuf *V* r[i]atuf *V* 21 ab[n]uno (*emend. man. sec.*) oftentatıone[m] (*emend. man. sec.*) *V* 23 l[a]a*terum (*fuit* e; *emend. man. sec.*) *V* ıurgar[i]e (*emend. man. sec.*) *V* 24 fecur[i]a *V* dıt[e]untur (*emend. man. sec.*) *V* proceduntque *V* 26 regal[f]e *V* 27 reuerfaf ımagnıtu | dıne urbı *V* 28 opp[o]unu nt *V* 31 nomını *V*

et uerecundos. hactenus deuiasse sufficiet, nunc ad rerum
ordines reuertamur.

Dum aguntur ante dicta per Gallias et Italiam, noui per 4
Thracias exciti sunt procinctus. Valens enim ut consulto pla-
cuerat fratri, cuius regebatur arbitrio, arma concussit in Gothos
ratione iusta permotus, quod auxilia misere Procopio ciuilia
bella coeptanti. ergo conuenit pauca super harum origine re-
gionum et situ transcurrere per breuem excessum.

Erat Thraciarum descriptio facilis, si ueteres concinerent 2
stili, quorum obscura uarietas quoniam opus ueritatem profes-
sum non iuuat, sufficiet ea, quae uidisse meminimus, expedire.
has terras inmensa quondam camporum placiditate aggerumque 3
altitudine fuisse porrectas, Homeri perennis auctoritas docet,
aquilonem et zephyrum uentos exinde flare fingentis, quod
aut fabulosum est, aut tractus antehac diffusi latissime, desti-
natique nationibus feris, cuncti Thraciarum uocabulo cense-
bantur. / et partem earum habitauere Scordisci, longe nunc ab 4
isdem prouinciis disparati, saeui quondam et truces, ut anti-
quitas docet, hostiis captiuorum Bellonae litantes et Marti,
humanumque sanguinem in ossibus capitum cauis bibentes
auidius, quorum asperitate post multiplices pugnarum aerumnas
saepe res Romana uexata postremo omnem amisit exercitum
cum rectore.

Sed ut nunc cernimus, eadem loca formata in cornuti 5
sideris modum effingunt theatri faciem speciosam. cuius in
summitate occidentali montibus praeruptis densitate Succorum
patescunt angustiae, Thracias dirimentes et Daciam. partem 6
uero sinistram arctois obnoxiam stellis Haemimontanae celsi-
tudines claudunt et Hister, qua Romanum cespitem lambit,
urbibus multis et castris contiguus et castellis. per dextrum, 7
quod australe est, latus scopuli tenduntur Rhodopes, unde
eoum iubar exsurgit, finitur in fretum; cui undosius ab Euxino

---

6 & uilia *V* 7 conpauca (uenit superscr.) (*emend. man. sec.*) *V* 9 ueterif *V* 11 uidiffime (e superscr.) meminimuf (*emend. man. sec.*) *V* 12 inmenfam *V* 13 hu (o superscr.) | men *V* 14 zefyrū *V* fingentef *V* 15 tatiffime *V* 18 difperatif aeui *V* & trucetaf aut *antiquitaf (*fuit* t) *V* 19 hoftiif (*post.* i *ut uid. ex* e) *V* 26 denfitā & *V* 28 ftelif hemi montana celfitudinif | clauduntur & *V* 29 lambitur urbibuf *V* 30 contiguuf eft et *V* 32 eoum *Lindenbrogius:* eo *V* iuuar *V*

ponto labenti, pergentique fluctibus reciprocis ad Aegaeum,
8 discidium panditur terrarum angustum./ex angulo tamen orientali Macedonicis iungitur conlimitiis per artas praecipitesque uias, quae cognominantur Acontisma: cui proxima Arethusa cursualis est statio, in qua uisitur Euripidis sepulcrum, tragoediarum sublimitate conspicui, et Stagira, ubi Aristotelen, ut
9 Tullius ait, fundentem aureum flumen accipimus natum./ haec quoque priscis temporibus loca barbari tenuere, morum sermonumque uarietate dissimiles. e quibus praeter alios ut inmaniter efferati timebantur Odrysae, ita humanum fundere sanguinem adsueti ut, cum hostium copia non daretur, ipsi inter epulas post cibi satietatem et potus suis uelut alienis corporibus inprimerent ferrum.

10 Verum aucta re publica dum consulare uigeret imperium, has gentes antehac semper indomitas uagantesque sine cultu uel legibus, Marcus Didius ingenti destinatione pressit, Drusus intra fines continuit proprios, Minucius prope amnem Hebrum a celsis Odrysarum montibus fluentem, superatos proelio strauit, post quos residui ab Appio Claudio pro consule sunt infesta concertatione deleti. oppida enim in Bosporo sita et Propon-
11 tide classes optinuere Romanae./aduenit post hos imperator Lucullus, qui cum durissima gente Bessorum conflixit omnium primus, eodemque impetu Haemimontanos acriter resistentes oppressit. quo inminente Thraciae omnes in dicionem ueterum transiere nostrorum, hoc quemodo post procinctus ancipites rei publicae sex prouinciae sunt quaesitae.

12 Inter quas prima ex fronte, qua Illyriis est confinis, Thracia speciali nomine appellatur: quam Philippopolis, Eumolpias uetus, et Beroea amplae ciuitates exornant. post hanc Haemimontus Hadrianopolim habet, quae dicebatur Uscudama, et Anchialon, ciuitates magnas. dein Mysia, ubi Marcianopolis est a sorore Traiani principis ita cognominata, et Dorostorus

---

1 fluentibuſ *V* aegeum *V* 4 arhetuſ a *V* 5 cursualis *Hauptius*: cureſ ualeſ *V* eurıpıdıſaepulchrũ (*emend. man. sec.*) *V* 8 tenubrẽ (*emend. man. sec.*) *V* 14 uıcer& (*emend. man. sec.*) *V* 15 ante ac *V* uagantıſque *V* ultu *V* 18 odrıſarũ *V* ſuperatıſ *V* 19 claudı (*emend. man. sec.*) *V* 20 delectı oppıdo *V* 22 cũ adorıſſıma *V* 23 hemı montanoſ *V* 25 tranſire *V* antıpıteſ *V* 27 ıllyruſ & *V* 28 fılıppopolıſ eũ ulpıaſ *V* 30 emımontuſ *V* uſcudam *V* 31 myſta *V*

et Nicopolis et Odyssus,* iuxtaque Scythia, in qua celebriora
sunt aliis oppida Dionysopolis et Tomi et Calatis. Europa
omnium ultima praeter municipia urbibus nitet duabus, Apris
et Perintho, quam Heracleam posteritas dixit. Rhodopa huic 13
adnexa Maximianopolim habet et Maroneam et Aenum, qua
condita et relicta Aeneas Italiam auspiciorum prosperitate per-
petua post diuturnos occupauit errores.

Constat autem, ut uulgauere rumores adsidui, omnes 14
paene agrestes, qui per regiones praedictas montium circum-
colunt altitudines, salubritate uirium et praerogatiua quadam
uitae longius propagandae nos anteire, idque inde contingere
arbitrantur, quod conluuione ciborum abstinent *et* calidis: et
perenni uiriditate roris asperginibus gelidis corpora constrin-
gente, aurae purioris dulcedine potiuntur, radiosque solis suapte
natura uitales primi omnium sentiunt nullis adhuc maculis
rerum humanarum infectos. *his* ita digestis pedem referamus
ad coeptum.

Procopio superato in Phrygia internarumque dissensionum 5
materia consopita, Victor magister equitum ad Gothos est mis-
sus cogniturus aperte quam ob causam gens amica Romanis
foederibusque iugis pacis obstricta armorum dederat adminicula
bellum principibus legitimis inferenti./ qui ut factum firma
defensione purgarent, litteras eiusdem obtulere Procopii, ut
generis Constantiniani propinquo imperium sibi debitum sum-
psisse commemorantis, ueniaque dignum adserentes errorem.

Quibus eodem referente Victore conpertis Valens parui 2
ducens excusationem uanissimam in eos signa commouit, motus
aduentantis iam praescios, et pubiscente uere quaesito in unum
exercitu, prope Daphnem nomine munimentum est castra me-
tatus, ponteque contabulato supra nauium foros flumen trans-
gressus est Histrum resistentibus nullis./ iamque sublatus 3

---

1 ıacopolıſ (*emend. man. sec.*) V   od(yſſuſ ıux | *ta)que (*fuit* ſ) V   celebria (*emend. man. sec.*) V   2 dıonıſopolıſ V   galatı V   4 eracleã V   rodopa V   5 marona ea metae nũ | quã condıta V   6 eneaſ V   9 egreſteſ V   11 (n)oſ V   ır (anteıre) *emend. ex* b *in* V   12 et *addidi. lac. signif. Gel.*   peremnı *ut uid.* V'   16 ınfeſtoſ V   his *om.* V, *add. Gelenius*   at coeptam V   18 frıgıa V   19 conſepıta* (*fuit* a) V   at V   21 iugis *Lindenbrogius:* ınge V, ingenuae *Gelenius*   armorum *Gelenius:* ramo V   28 aduentanteſ V   uero V   29 exercıto *om.* V'   dafnem V

fiducia cum ultro citroque discurrens nullum inueniret, quem superare poterat uel terrere: omnes enim formidine perciti militis cum apparatu ambitioso propinquantis, montes petiuere
4 Serrorum arduos et inaccessos nisi perquam gnaris. ne igitur aestate omni consumpta sine ullo remearet effectu, Arinthaeo magistro peditum misso cum praedatoriis globis familiarum rapuit partem, quae antequam ad dirupta uenirent et flexuosa capi potuerunt per plana camporum errantes. hocque tantum, quod fors dederat, impetrato redit cum suis innoxius nec inlato graui uulnere nec accepto.

5 *Anno* secuto ingredi terras hostiles pari alacritate conatus fusius Danubii gurgitibus uagatis inpeditus mansit immobilis prope Carporum uicum statiuis castris ad usque autumnum locatis emensum. unde quia nihil agi potuit dirimente magnitudine fluentorum, Marcianopolim ad hiberna discessit.

6 Simili pertinacia tertio quoque anno per Nouidunum nauibus ad transmittendum amnem conexis, perrupto barbarico, continuatis itineribus longius agentes Greuthungos bellicosam gentem adgressus est, postque leuiora certamina Athanaricum ea tempestate iudicem potentissimum ausum resistere cum manu, quam sibi crediderat abundare, extremorum metu coegit in fugam, ipseque cum omnibus suis Marcianopolim rediuit ad hiemem agendam ut in illis tractibus habilem.

7 Aderant post diuersos triennii casus finiendi belli materiae tempestiuae. prima quod ex principis diuturna permansione metus augebatur hostilis, dein quod conmerciis uetitis ultima necessariorum inopia barbari stringebantur. adeo ut legatos
8 supplices saepe mittentes uenialem poscerent pacem. quibus imperator rudis quidem, uerum spectator adhuc aequissimus rerum, antequam adulationum perniciosis inlecebris captus rem publicam funeribus perpetuo deflendis adfligeret, in commune
9 consultans pacem dare oportere decreuit. missique uicissim

1 ultro citroque *Gelenius:* ultroque *V* 2 terrae *V* percuti *V'* 3 militeſ *V* amb(i)tioſo *V* propinquanteſ *V* 4 macceſſoſ *V* 5 arintheo *V* 11 anno *om. V*, *add. Gelenius* 13 corporū *V* 15 martia-nopolim *ut uid. V'* 17 eonexiſ *V* 18 itineribuſ longiſ *V* 19 ad atharicum *V* 21 crediderat *Lindenbrogius:* crediderit *V* 22 ipſique *V* 24 belli *om. V'* 28 uenalem *V* praecem *V* 31 adfliger& *om. V'* 32 decreuimuſ. ſiquae uiciſſim *V*

Victor et Arinthaeus, qui tunc equestrem ....
cum propositis condicionibus adsentiri Gothos docuissent lit-
teris ueris, praestituitur conponendae paci conueniens locus.
et quoniam adserebat Athanaricus sub timenda exsecratione
iuris iurandi se esse obstrictum, mandatisque prohibitum patris
ne solum calcaret aliquando Romanorum, et adigi non poterat
indecorumque erat et uile ad eum imperatorem transire, recte
noscentibus placuit nauibus remigio directis in medium flumen,
quae uehebant cum armigeris principem, gentisque iudicem
inde cum suis, foederari, ut statutum est, pacem. hocque 10
conposito et acceptis obsidibus Valens Constantinopolim redit,
ubi postea Athanaricus proximorum factione genitalibus terris
expulsus, fatali sorte decessit et ambitiosis exsequiis ritu sepul-
tus est nostro.

Inter haec Valentiniano magnitudine quassato morborum, **6**
agitanteque extrema, conuiuio occultiore Gallorum, qui aderant
in conmilitio principis, ad imperium Rusticus Iulianus tunc
magister memoriae poscebatur, quasi adflatu quodam furoris
bestiarum more humani sanguinis auidus, ut ostenderat, cum
proconsulari potestate regeret Africam. in praefectura enim 2
urbana, quam adhuc administrans extinctus est, tempus anceps
metuens tyrannidis, cuius arbitrio tamquam inter dignorum
inopiam ad id escenderat columen, lenis uideri cogebatur et
mollior. contra hos nitebantur aliqui studiis altioribus in fa- 3
uorem Seueri, magistri tunc peditum, ut apti ad hoc impetran-
dum, qui licet asper esset et formidatus, tolerabilior tamen
fuit et praeferendus modis omnibus ante dicto.

Sed dum haec cogitantur in cassum, imperator remediis 4
multiplicibus recreatus, uixque se mortis periculo contemplans
extractum, Gratianum filium suum adulto iam proximum, in-
signibus principatus ornare meditabatur. et paratis omnibus 5
militeque firmato, ut animis id acciperet promptis, cum

---

1 arıntheuſ *V* *post* equestrem *add.* ac pedestrem militiam agebant, qui *uulgo; nulla lacuna in V* 4 atathanarıhcuſ *V* exſecr⟨a⟩tıone ıurandı *V* (iuris *add. Gelenius*) 7 recognoscentibus *coniecit Reinesius* 11 obſedıbuſ *V* 12 aıathanarıcuſ *V* 13 rıtuſ *V* 15 quaeſata *V* 16 conuiuio *Gelenius:* conuıı *V* occult⟨ı⟩ | ore (*fuit & ut uid.*) *V* 17 ruſtıcıſ *V* 20 affrıcam *V* 22 tyrannıdeſ *V* 23 ıt | dıſcenderat *V* 26 tollerabılıor *V* 28 remediis *Gelenius:* fremenduſ *V*

Graianus uenisset, progressus in campum, tribunal escendit, splendoreque nobilium circumdatus potestatum, dextra puerum adprehensum productumque in medium oratione contionaria destinatum imperatorem exercitu commendabat

6 'Faustum erga me uestri fauoris indicium, hunc loci principalis circumferens habitum, quo potior aliis iudicatus sum multis et claris: consiliorum sociis uotorumque auspicibus uobis, pietatis officium adgrediar tempestiuum, prospera deo spondente, cuius sempiternis auxiliis stabit Romana res incon-
7 cussa. accipite igitur, quaeso, placidis mentibus, uiri fortissimi, desiderium nostrum, id reputantes quod haec, quae fieri caritatis sanciunt iura, non tantum transire uoluimus per conscientiam uestram uerum etiam probata firmari ut congrua
8 nobis et profutura. Gratianum hunc meum adultum, quem diu uersatum inter liberos uestros commune diligitis pignus, undique muniendae tranquillitatis publicae causa in augustum sumere conmilitium paro, si propitia caelestis numinis uestraeque maiestatis uoluntas parentis amorem iuuerit praeeuntem: non rigido cultu ab incunabulis ipsis *ut* nos educatum, nec toleranti arerum coalitum asperarum, nec capacem adhuc Martii pulueris ut uidetis, sed familiae suae laudibus maiorumque factis praestantibus concinentem, potioribus — inuidiae metu
9 dicitur — protinus succreturum. ut enim mihi uideri solet, mores eius et adpetitus licet nondum maturos saepe pensanti: ineunte adulescentia quoniam humanitate et studiis disciplinarum sollertium *est* expolitus, librabit suffragiis puris merita recte secusue factorum: faciet, ut sciant se boni intellegi: in pulchra facinora procursabit signis militaribus et aquilis adhaesurus: solem niuesque et pruinas et sitim perferet et uigilias: castris, si necessitas adegerit aliquotiens, propugnabit: salutem

1 tribunale ſe condit *V* (escendit *Gronouius*) 3 concionaria *V* 5 faustum *codex Colbertinus:* auſtum *V*, auctum *Gelenius* (fausto — iudicio *coniecit Valesius*) 7 auſpiciliuſ *V* 8 officiuſ *V* 11 hae *V* 15 diligentiſ *V* 17 ſumer& *V* caeleſtinum in hiſ ueſtraeque *V* 19 ut *om. V, add. Gelenius* 20 tollerantia *V* marti *V* 21 in | aiorumque *V* 22 potioribus *codex Colbertinus:* paucibuſ *V* 23 succreturum *Valesius:* ſur | recturum *V* 24 mereſ *V* penſantũ eunte adoleſcentiam *V* 26 eſt *om. V, add. uulgo* librauit *V* 27 ſciant * *V* 29 ſollẽ | niueſ queſ & pruinaſ *V* 30 ꝓpugnabat *V*

pro periculorum sociis obiectabit: et quod pietatis summum
primumque munus est, rem publicam ut domum paternam
diligere poterit et auitam'.
Nondum finita oratione, dictis cum adsensu laeto auditis 10
pro suo quisque loco et animo milites alius alium anteire
festinans tamquam utilitatis et gaudiorum participes Gratianum
declararunt Augustum, classicorum amplissimo sonu blandum
fragorem miscentes armorum. quo uiso maiore fiducia Valen- 11
tinianus exultans corona indumentisque supremae fortunae
ornatum filium osculatus, iamque fulgore conspicuum, adloqui-
tur ad, uertentem, quae dicebantur.
'En' inquit 'habes, mi Gratiane, amictus, ut sperauimus 12
omnes, augustos, meo conmilitonumque nostrorum arbitrio de-
latos ominibus faustis. accingere igitur pro rerum urguentium
pondere ut patris patruique collega, et adsuesce inpauidus pe-
netrare cum agminibus peditum gelu peruios Histrum et
Rhenum, armatis tuis proximus stare, sanguinem spiritumque
considerate pro his inpendere, quos regis, nihil alienum putare
quod ad Romani imperii pertinet latus. haec pro tempore 13
praecepisse sufficiet, cetera monere non desinam. nunc reliqui
uos estis, rerum maximi defensores, quos rogo et obtestor ut
adcrescentem imperatorem fidei uestrae commissum seruetis ad-
fectione fundata'.
His dictis sollemnitate omni firmatis Eupraxius Caesariensis 14
Maurus, magister ea tempestate memoriae, primus omnium ex-
clamauit 'familia Gratiani hoc meretur' statimque promotus
quaestor multa et prudentibus aemulanda bonae fiduciae reli-
quit exempla, nusquam a statu naturae discedens intrepidae,
sed constans semper legumque similis, quas omnibus una
eademque uoce loqui in multiplicibus aduertimus causis: qui
tunc magis in suscepta parte iustitiae permanebat cum eum
recta monentem exagitaret minax imperator et nimius. con- 15
surrectum est post haec *in* laudes maioris principis et nouelli,
maximeque pueri, quem oculorum flagrantior lux commendabat
uultusque et reliqui corporis iucundissimus nitor et egregia

---

6 grat[i]anum decla[ra]runt *V* 7 clarimorum *V* 8 more *V* 9 ſup-
prema fortuna *V* 12 mihi gratianae *V* 14 omnibuſ *V* 15 ſpon-
dere *V* patrui colliga *V* 17 ſanguine *V* 20 præcipiſſe *V* 24 fir-
maſſe ut praxiuſ *V* 33 in *om. V*, *add. Gelenius* 34 commendabat *V*

pectoris indoles: quae imperatorem implesset cum ueterum lectissimis conparandum, si per fata proximosque licuisset, qui uirtutem eius etiam tum instabilem obnubilarunt actibus prauis.

16 In hoc tamen negotio Valentinianus morem institutum antiquitus supergressus non Caesares sed Augustos germanum nuncupauit et filium beniuole satis. nec enim quisquam ante hac adsciuit sibi pari potestate collegam praeter principem Marcum, qui Verum adoptiuum fratrem absque diminutione aliqua auctoritatis imperatoriae socium fecit.

7 His ex sententia rectoris et militum ordinatis uix dies intercessere pauci, cum Mamertinum praefectum praetorio ab urbe regressum, quo quaedam perrexerat correcturus, Auitianus
2 ex uicario peculatus detulerat reum. cui ideo Vulcatius successit Rufinus, omni ex parte perfectus et uelut apicem senectutis honoratae praetendens, sed lucrandi oportunas occasiones
3 occultationis spe numquam praetermittens. qui nanctus copiam principis, Orfitum ex praefecto urbis solutum exilio, patrimonii redintegrata iactura remitti fecit in lares.

4 Et quamquam Valentinianus homo propalam ferus inter imperitandi exordia ut asperitatis opinionem molliret, impetus truces retinere non numquam in potestate animi nitebatur, serpens tamen uitium et dilatum, licentius erupit ad perniciem plurimorum, quod auxit ira acerbius efferuescens. hanc enim ulcus esse animi diuturnum interdumque perpetuum prudentes definiunt, nasci ex mentis mollitia consuetum, id adserentes argumento probabili, quod iracundiores sunt incolumibus languidi, et feminae maribus, et iuuenibus senes, et felicibus aerumnosi.

5 Eminuit tamen per id tempus inter alias humilium neces mors Dioclis ex comite largitionum Illyrici, quem ob delicta leuia flammis iussit exuri; et Diodori ex agente in rebus, tri-

1 pictorıſ *V* 2 ꝓxımoſ quı *V* 3 ınſtabıle (b *ut uid. ex* u) abnubılarunt (ab *ut uid. ex* alı) *V* 6 fınıum *V* 7 praetē (˜ *add. man. sec.*) *V* 12 correcturuſ auıcıtıanuſ — 13 detulerat *add.* *V*[m] uulgatıuſ *V* 15 decaſ | ſioneſ occultatıoreſ *V* 17 offıtum *V* urbıſ oblutum *V* 18 ſedıntegrata *V* 20 molır& *V* 22 *post* dilatum *add.* aliquandiu *Gelenius* 24 ın perp&uum *V* 25 defiNı *V* 27 faeneſ & felıbuſ ærumnoſiſ *V* 29 halıaſ *V* 30 morıſ *V* 31 leuia *Gelenius:* breuıa *V* gente *V*

umque adparitorum potestatis uicariae per Italiam *ob* id necatorum atrociter, quod apud eum questus est comes Diodorum quidem aduersus se ciuiliter implorasse iuris auxilium, officiales uero iussu iudicis ausos monere proficiscentem ut responderet ex lege. quorum memoriam apud Mediolanum colentes nunc usque Christiani, locum ubi sepulti sunt AD INNOCENTES adpellant.

Dein cum in negotio Maxentii cuiusdam Pannonii, ob ex- 6
secutionem a iudice recte maturari praeceptam, trium oppidorum ordines mactari iussisset, interpellauit Eupraxius tunc quaestor et 'parcius' inquit 'agito, piissime principum: hos enim, quos interfici tamquam noxios iubes, ut martyras, id est diuinitati acceptos, colit religio Christiana'. cuius salutarem fiduciam 7
praefectus imitatus Florentius cum in re quadam uenia digna audisset, eum percitum ira iussisse itidem ternos per ordines urbium interfici plurimarum 'et quid agetur' ait 'si oppidum aliquod curialis non haberet tantos? inter reliqua id quoque suspendi debet, ut, cum habuerit, occidantur'. ad hanc inclemen- 8
tiam illud quoque accedebat dictu dirum et factu quod, siquis eum adisset iudicium potentis inimici declinans, aliumque sibi postulans dari, hoc non inpetrato ad eundem, quem metuebat, licet multa praetenderet iusta, remittebatur. itemque aliud audiebatur horrendum quod, ubi debitorum aliquem egestate obstrictum nihil reddere posse dicebatur, interfici debere pronuntiabat.

Haec autem et similia licenter ideo altiore fastu quidam 9
principes agunt, quod amicis emendandi secus cogitata uel gesta copiam negant, inimicos loqui terrent amplitudine potestatis. nulla uacat quaestio prauitatum apud eos, qui, quod uelint fieri, maximas putant esse uirtutes.

---

1 poteſtateſ *V* ob *om. V, add. Gelenius* necatorum *Hadrianus Valesius:* peccatorum *V*, uexatorum *Gelenius* 2 aput *V* geſtuſ *V* 3 ciuiliter *Gelenius:* uılıcıter *V* 4 auſuſ munere *V* 5 memorıa *V* 7 dem *in* deın *emend. in V* panonıı ab *V* 8 praecep | ta *V* 10 partıuſ ınquıd *V* 11 ınterfıcıſ *V* martyrıaſ *V* id est diuinitati acceptoſ *seclusit Wagnerus* 13 emıtatuſ florentıcıſ *V* 14 ıuſſıſſ& ıdem *V* 15 agıtuſ *V* ob(p)ıdum *V* 16 relıquı relıqua *V* 17 habuerınt *V* 18 accıdebat *V* 20 eundem *Gelenius:* enandem *V* 21 ıdemque *V* 23 dıcebat *V* 25 prıncıpıſ *V* 26 poteſtatıo *V* 27 uaſat. Uectıo *V* uelint fieri *scripsi*: uel (*sed uid. potius* ı *longa esse, non* l) ıneffı *V*, uel *Gelenius*, uolunt ipsi *uulgo*

8 Profectus itaque ab Ambianis, Treuerosque festinans, nun-
tio percellitur graui, qui Brittannias indicabat barbarica con-
spiratione ad ultimam uexatas inopiam, Nectaridumque comi-
tem maritimi tractus occisum, et Fullofauden ducem hostium
2 insidiis circumuentum. quibus magno cum horrore conpertis
Seuerum etiam tum domesticorum comitem misit, si fors casum
dedisset optatum, correcturum sequius gesta: quo paulo postea
reuocato Iouinus eadem loca profectus, Prouertuidem celeri gradu
praemisit, adminicula petiturus exercitus ualidi. id enim instan-
3 tes necessitates flagitare firmabant. postremo ob multa et
metuenda, quae super eadem insula rumores adsidui perfe-
rebant, electus Theodosius illuc properare disponitur, officiis
Martiis felicissime cognitus, adscitaque animosa legionum et
cohortium pube, ire tendebat praeeunte fiducia speciosa.
4 Et quoniam cum Constantis principis actus conponerem,
motus adulescentis et senescentis Oceani situmque Brittanniae
pro captu uirium explanaui, ad ea, quae digesta sunt semel,
reuolui superfluum duxi; ut Vlixes Homericus apud Phaeacas
5 ob difficultatem nimiam replicare formidat. illud tamen suf-
ficiet dici quod eo tempore Picti in duas gentes diuisi, Dicaly-
donas et Verturiones, itidemque Attacotti bellicosa hominum na-
tio et Scotti per diuersa uagantes multa populabantur, Galli-
canos uero tractus Franci et Saxones isdem confines, quo quisque
erumpere potuit terra uel mari, praedis acerbis incendiisque et
captiuorum funeribus hominum uiolabant.
6 Ad haec prohibenda, si copiam dedisset fortuna prosperior,
orbis extrema dux efficacissimus petens cum uenisset ad Bono-
niae litus, quod a spatio controuerso terrarum angustiis reci-
proci distinguitur maris, attolli horrendis aestibus adsueti, rur-

---

1 treueriſque *V* 2 brıttanıaſ *V* barbarıco *V* 3 | cumıtem *V* 4 e. F.] effullo fauden *V* hoſtıbuſ *V* 6 dum *V* froſ *V* 7 quam *V* 8 reuocata uınuſ cadem *V* 9 permıſıt *V* petıturıſ *V* 11 rum moreſ *V* 13 felıſ | ſıme cognıtur adſcıata anımuſa *V* 14 pubetere tendebat *V* 15 Et quam cumſtantıſ *V* 16 oceanıſ. tumque brıttanıae *V* 18 aut *V* aput | feacaſ ob dıffıcultate *V* 19 mınımam *V* 20 pıctum duaſ *V* 21 Vecturioneſ *Gelenius* Et ıdemque *V* 23 tractuſque *V* ıdem *V* 24 terram *V* ıncendıque *V* 25 hominum *Gelenius*: omnıum *V* 26 deceſſ& *V* 28 con | prouerſo *V* 29 adſuNt *V*

susque sine ulla nauigantium noxa in speciem conplanari camporum, exinde transmeato lentius freto, defertur Rutupias stationem ex aduerso tranquillam. unde cum consecuti Bataui 7
uenissent et Heruli Iouiique et Victores, fidentes uiribus numeri, egressus tendensque ad Lundinum uetus oppidum, quod Augustam posteritas appellauit, diuisis plurifariam globis adortus est uagantes hostium uastatorias manus, graues onere sarcinarum, et propere fusis, qui uinctos homines agebant et pecora, praedam excussit, quam tributarii perdidere miserrimi. his de- 8
nique restituta omni praeter partem exiguam, inpensam militibus fessis, mersam difficultatibus suis antehac ciuitatem, sed subito, quam salus sperari potuit recreatam, in ouantis speciem laetissimus introiit.

Vbi ad audenda maiora prospero successu elatus, tutaque 9
scrutando consilia, futuri morabatur ambiguus, diffusam uariarum gentium plebem et ferocientem inmaniter, non nisi per dolos occultiores et inprouisos excursus superari posse, captiuorum confessionibus et transfugarum indiciis doctus. denique 10
edictis propositis inpunitateque promissa desertores ad procinctum uocabat et multos alios per diuersa libero commeatu dispersos. quo monitu *ut* rediere plerique, incentiuo percitus retentusque anxiis curis, Ciuilem nomine recturum Brittannias pro praefectis ad se poposcerat mitti, uirum acrioris ingenii sed iusti tenacem et recti, itidemque Dulcitium, ducem scientia rei militaris insignem.

Haec in Brittanniis agebantur. Africam uero iam inde ab 9
exordio Valentiniani imperii exurebat barbarica rabies, per procursus audentiores et crebris caedibus et rapinis intenta. quam rem militaris augebat socordia et aliena inuadendi cupiditas

---

1 nauigantı uıtı noxa *V* 2 tranſmea tollentıuſ *V* ruturıaſ *V* 3 comſecutı *V* 4 heru uııque & uıctoreſ *V* 5 lundınum *sic V* 6 odortuſ *V* 7 honere *V* 8 peccora praedum *V* 9 mıſerımıſdemque *V* 10 mılıbuſ fæſſıſ mæſſam *V* 11 ante hanc *V* 12 in ouantis *Gelenius:* mouentıſ *V* | ſpecıent *V* 14 audendam *V* totaque *V* 15 conſılu *ut uid. V'* 18 ıudıcıſ *V* 20 dıſperſıſ *V* 21 ut *om. V, add. Gelenius* percitusque retentusque *Gelenius:* percıtur eı & usque *V* 22 brıttanıaſ *V* 23 praefectis *Gelenius:* profectıſ *V* 24 dulcıtum *V* 26 brıttanııſ *V* 29 mılıtar *V* ſocordıo *V* ınuadenda *V*

2 maximeque Romani nomine Comitis. qui uenturi prouidus transferendaeque in alios inuidiae artifex saeuitia morum multis erat exosus, hac praecipue causa quod superare hostes in uastandis prouinciis festinabat, adfinitate Remigii tunc magistri officiorum confisus, quo praua et contraria referente princeps — ut prae se ferebat ipse — cautissimus lacrimosa dispendia diutius ignorauit Afrorum.

3 Gestorum autem per eas regiones seriem plenam et Rurici praesidis legatorumque mortem et cetera luctuosa cum adegerit
4 ratio, diligentius explicabo. et quoniam adest liber locus dicendi quae sentimus, aperte loquimur: hunc imperatorem omnium primum in maius militares fastus ad damna rerum auxisse communium, dignitates opesque eorum sublimius erigentem, et quod erat publice priuatimque dolendum, indeflexa saeuitia punientem gregariorum errata, parcentem potioribus, qui tamquam peccatis indulta licentia ad labes delictorum inmanium consurgebant; qui ex eo anhelantes ex nutu suo indistan-
5 ter putant omnium pendere fortunas. horum flatus et pondera inuentores iuris antiqui mollientes etiam insontes quosdam aliquotiens suppliciis aboleri censuere letalibus. quod saepe contingit, cum ob multitudinis crimina non nulli sortis iniquitate plectuntur innoxii: id enim non numquam ad priuatorum pertinuit causas.

6 At in Isauria globatim per uicina digressi praedones, oppida uillasque uberes libera populatione uexantes magnitudine iacturarum Pamphyliam adflictabant et Cilicas. quos cum nullis arcentibus interneciue cuncta disperdere Asiae uicarius ea tempestate Musonius aduertisset, Athenis Atticis antehac magister rhetoricus, deploratis nouissime rebus, luxuque adiumento militari marcente, adhibitis semiermibus paucis, quos Diocmitas appellant, unum grassatorum cuneum, si patuisset

---

1 comitef *V* uentura *V* 2 mo | ọrum *V* 6 perſerefe *inducta in V*, p̃ ſe ferebat — 7 diutiuſ *add.* *V*ᵐ 10 quam (oni *supra*) *V* 13 ſublimium *V* 15 erata parcere *V* 17 anhillanteſ (h *ut uid. emend. in* n) *V* utu *V* 24 degreſſi praedoniſ | *V* 25 uellıſque *V* 26 tacturarum pam | filiam *V* 27 interniciue *V* 28 moſoniuſ *V* 29 retoricuſ deplora*tiſ (*fuit* n) *V* nouissime *uulgo:* Nouiſſimi *V*, nouissimis *Gelenius* adiumenta (ı *emend. ex* l) *V* 30 ſemermibuſ *V* 31 Diognitas *coniecit Valesius*, Docimitas *Scaliger*

facultas, adoriri conatus, per angustum quendam transiens de-
uexitatis anfractum, ad ineuitabiles uenit insidias, et ibi cum his
confossus est quos ducebat. tali successu latrones praetumidos 7
palantesque per uaria confidentius, interfectis aliquibus, ad late-
brosa montium saxa quae incolunt excitae tandem copiae con-
truserunt; ubi cum eis nec quiescendi nec inueniendi ad uic-
tum utilia copia laxaretur, per indutias pacem sibi tribui po-
poscerunt, Germanicopolitanis auctoribus, quorum apud eos ut
signiferae manus, semper ualuere sententiae, obsidibusque datis,
ut imperatum est, immobiles diu mansere, nihil audentes hostile.

Haec inter Praetextatus praefecturam urbis sublimius curans, 8
per integritatis multiplices actus et probitatis, quibus ab adu-
lescentiae rudimentis inclaruit, adeptus est id quod raro con-
tingit, ut cum timeretur, amorem non perderet ciuium, minus
firmari solitum erga iudices formidatos. cuius auctoritate iu- 9
stisque ueritatis suffragiis tumultu lenito, quem Christianorum
iurgia concitarunt, pulsoque Vrsino, alta quies parta, proposito
ciuium Romanorum aptissima, et adulescebat gloria praeclari
rectoris plura et utilia disponentis. namque et Maeniana sus- 10
tulit omnia, fabricari Romae priscis quoque uetita legibus, et
discreuit ab aedibus sacris priuatorum parietes isdem inuere-
cunde conexos, ponderaque per regiones instituit uniuersas, cum
auiditati multorum ex libidine trutinas conponentium occurri
nequiret. in examinandis uero litibus ante alios id impetrauit
quod laudando Brutum Tullius refert, ut cum nihil ad gratiam
faceret, omnia tamen grata uiderentur esse, quae factitabat.

Sub idem fere tempus Valentiniano ad expeditionem caute, **10**
ut rebatur ipse, profecto, Alamannus regalis Rando nomine, diu
praestruens quod cogitabat, Mogontiacum praesidiis uacuam cum
expeditis ad latrocinandum latenter inrepsit. et quoniam casu 2
Christiani ritus inuenit celebrari sollemnitatem, inpraepedite

---

1 cunatuſ *V* anguſtam *V* 2 eneuıtaleſ (bi *superscr.*) *V* 3 talıſ ſucceſſuſ *V* 4 palanıeſque *V* 5 montium *Gelenius:* anımantıum *V*, nimis montium *coniecit Gronouius* 6 eıſ ne *V* uectum *V* 7 ınducıaſ *V* 12 multıplıcıſ *V* adulıſcentıae *V* 13 quo *V* 15 ergo *V* 17 parta *Valesius:* parıam *V* 18 cıum (ui *superscr.*) *V* adoleſcebat *V* 19 menıantıſ | ſuſtulıt *V* 20 quoque ut a legıbuſ *V* 22 ınſtıtutũ | uerſaſ (˜ *add. man. sec.*) *V* 23 mŏltorum *V* trounaſ *V* 25 *Or.* 10, 34 26 factıbat *V* 28 rebatur ipse profecto *scripsi:* reba | turı perprofecto *V* 30 quam (oni *superscr.*) *V*

cuiusque modi fortunae uirile et muliebre secus cum supellec-
tili non parua indefensum abduxit.

3 Paruo inde post interuallo inopina rei Romanae spes lae-
tiorum adfulsit. cum enim Vithicabius rex, Vatomarii filius
specie quidem molliculus et morbosus sed audax *et* fortis, ardo-
res in nos semper succenderet bellicos, opera nauabatur inpen-
4 sior ut qualibet concideret strage./ et quia temptatus aliquotiens
nullo genere potuit superari uel prodi, fraude citerioris uitae
ministri, studio sollicitante nostrorum occubuit, cuius post ne-
cem aliquatenus hostiles torpuere discursus. interfector tamen
prae metu poenarum, quas uerebatur si patuisset negotium, ad
Romanum solum se celeri transtulit gradu.

5 Parabatur post haec lentioribus curis et per copias multi-
formes in Alamannos expeditio solitis grauior, destinatius id
publica tutela poscente, quoniam reparabilis gentis motus time-
bantur infidi: milite nihilo minus accenso cui ob suspectos
eorum mores nunc infimorum et supplicum, paulo post ultima
minitantium, nullae quiescendi dabantur indutiae.

6 Contracta igitur undique mole maxima cateruarum, armis
et subsidiis rei cibariae diligenter instructa, accitoque Sebas-
tiano comite cum Illyriis et Italicis numeris, quos regebat, anni
tempore iam tepente Valentinianus cum Gratiano Moenum
transiit, uisoque nemine, indiuisis agminibus quadratis ipse
medius incedebat, Iouino et Seuero magistris rei castrensis
altrinsecus ordinum latera seruantibus, ne repentino inuaderentur
7 adsultu./ protinusque inde ductantibus itinerum callidis, ex-
ploratis accessibus, per regiones longo itu porrectas sensim gra-
diens miles inritatior ad pugnandum uelut repertis barbaris mi-
naciter infrendebat. et quoniam aliquot diebus emensis nullus

---

1 cuiuſcemodı (e *emend. ex* ı) fortunacae *V* 3 ınopıam *V* 4 uıdı-chabıuſ *V* 5 et *om. V*, *add. Gelenius* ardoreſ ınoſſae perſuccender& *V* 6 nauatur *V* 7 concideret *Gelenius:* conper& *V* 8 prode *V* 9 mı-nıſtrıſ *V* ſollıcıtate *V* 10 alıquatınuſ *V* 11 potuıſſ& *V* 14 de-ſtınatuſ *V* 16 mılıtem *V* 18 munıtantıum *V* dabatur *V* 21 dı-lıgenter (*fuit* l) *V* 22 tepente *codex regius:* terente *V* Menum *Gronouius:* ın henum *V* tranſıbuſq; nemınem dıuıſıſ *V*, *em. Gron.* 23 medius incedebat *Gelenius:* medebat *V* 24 reı caſtrıcıſ altrınſecuſ *V* 27 itu *Gelenius:* nıtu *V*, situ *coniecit Freinshemius ad Flori I* 16, 12 28 ınrıtan | tıor *V* 29 quam (oni *supra*) alıquo *V*

potuit qui resisteret inueniri, cuncta satorum et tectorum, quae
uisebantur intacta, cohortium manu uorax flamma uastabat
praeter alimenta, quae colligi dubius rerum euentus adigebat
et custodiri. post haec leniore gressu princeps ulterius ten- 8
dens cum prope locum uenisset, cui Solicinio nomen est,
uelut quadam obice stetit, doctus procursantium relatione ueris-
sima barbaros longe conspectos. qui nullam ad tuendam salu- 9
tem uiam superesse cernentes, nisi se celeri defendissent
occursu, locorum gnaritate confisi unum spirantibus animis
montem occupauere praecelsum, per confragosos colles undique
praeruptum et inuium absque septentrionali latere, unde faci-
lem habet deuexitatem et mollem. signis ilico fixis ex more,
cum undique ad arma conclamaretur, imperio principis et duc-
torum stetit regibilis miles, uexillum opperiens extollendum:
quod erat oportune subeundae indicium pugnae. ergo quia 10
spatium deliberandi aut exiguum dabatur aut nullum, hinc in-
patientia militis perterrente, inde horrenda circumsonantibus
Alamannis, id consilium ratio celeritatis admisit, ut arctoam
montium partem, quam clementer diximus esse procliuem,
Sebastianus cum suis *occuparet*, fugientes Germanos, si fors ita
tulisset, leui negotio confossurus: quo, ut placuit, maturato
Gratianoque aput signa Iouianorum retro detento, cuius aetas
erat etiam tum proeliorum inpatiens et laborum, Valentinianus
ut dux cunctator et tutus centurias et manipulos capite intecto
conlustrans, nullo potentium in conscientiam arcani adhibito,
remota multitudine stipatorum, speculatum radices aggerum auo-
lauit cum paucis, quorum industriam norat et fidem, praedi-
cans, ut erat sui adrogans aestimator, inueniri posse aliam uiam
ducentem ad arduos cliuos praeter eam, quam inspexere procul-
catores. per ignota itaque et palustres uligines deuius tendens 11
insidiatricis manus locatae per obliqua subito oppetisset ad-

2 intecta *V* 3 colligit *V* adegebat *V* 5 ſoliconmo *V* 9 occurſu unde *V* 9 confici *V* 10 occurauere percelſum *V* 13 cumclamaretur *V* doctorum *V* 14 uixillum operienſ *V* 16 hic *V* 19 dementer dicimuſ *V* 20 occuparet *om. V, add. Gelenius* 21 confoſſoruſ *V* quo ut *Valesius:* quod aut *V* 22 ſigno ioiouianorum *V* 23 trum praeliorum *V* 25 conſultranſ *V* arcan *V* 28 inueni[ri] (*emend. man.* 3) *V* 29 procursatoreſ *Gelenius* 31 inſidiatriceſ *V* locutæ per ob | lita *V* adcurſum neceſſitatiſ *V*

cursu, ni necessitatis adiumento postremo per labilem limum
incitato iumento digressus, legionum se gremiis inmersisset post
abruptum periculum, cui adeo proximus *fuit*, ut galeam eius
cubicularius ferens auro lapillisque distinctam, cum ipso tegmine
penitus interiret nec postea uiuus reperiretur aut interfectus.

12 Proinde quiete reficiendis corporibus data, signoque erecto,
quod solet ad pugnam hortari, tubarum minacium accendente
clangore, fidentissimo impetu acies motas prompte ante alios
praeiere duo iuuenes lecti in principiis adeundi discriminis, Sal-
uius et Lupicinus, scutarius unus, alter e schola gentilium,
fragore terribili concitantes: hastasque crispando cum ad ru-
pium obiecta uenissent, trudentibusque Alamannis euadere ad
celsiora conarentur, aduenit omne pondus armorum, isdemque
antesignanis per hirta dumis et aspera magno uirium nisu in
13 editas sublimitates erepsit. acri igitur partium spiritu con-
flictus cuspidibus temptatur infestis, et hinc arte belli doctior
miles, inde licet feroces sed incauti barbari dexteris coiere
conlatis, quos latius sese pandens exercitus infusis utrimque
cornibus adflictabat, per fremitus territos et equorum hinnitus
14 et tubas. nihil ominus tamen ipsi adsumpta fiducia restiterunt,
aequataque parumper proeliorum sorte, haud parua mole certa-
15 tum est, dum turmarum funeribus mutuis res gerebatur. dis-
iecti denique Romanorum ardore metuque turbati, miscentur
ultimis primi, dumque in pedes uersi discedunt, uerrutis hosti-
libus forabantur et pilis. postremo dum anheli currunt et
fessi, pandebant sequentibus poplites et suras et dorsa. stratis
denique multis, lapsorum partem Sebastianus cum subsidiali
manu locatus post montium terga trucidauit ex incauto latere
circumuentam: dispersi ceteri siluarum se latebris amendarunt.

16 In hac dimicatione nostri quoque oppetiere non contem-
nendi. inter quos Valerianus fuit domesticorum omnium pri-

2 incitato imumento *V* leonum ſe gremuſ *V* 3 fuit *om. V*, *add. Gelenius* 6 qui inter efficiendiſ *V* dato *V* 9 praetere diro iuueneſ *V* principi ſaecundi diſcriminiſ *V* ſaluuſ *V* 10 ſcolę *V* 11 haſteſque *V* cum cum ad rupidum *V* 13 conantur *V* 15 ſublimitatiſ *V* 16 in-feſſiſ *V* 17 feraceſ *V* coire *V* 19 territuſ *V* 20 reſtituerunt aequateque *V* 21 moleſ *V* 22 turmarum *Gelenius*: ruinarum *V* di | ſiecti *V* 25 anhelli *V* 27 ſubdidiali *V* 30 petere. non con-demnendi *V*

mus, et Natuspardo quidam scutarius, exsertus ita bellator, ut
Sicinio ueteri conparetur et Sergio. hisque tali casuum di-
uersitate perfectis milites ad hiberna, imperatores Treueros
reuerterunt.

Per haec tempora Vulcatio Rufino absoluto uita, dum ad- 11
ministrarat, ad regendam praefecturam praetorianam ab urbe
Probus accitus, claritudine generis et potentia et opum ampli-
tudine cognitus orbi Romano, /per quem uniuersum paene
patrimonia sparsa possedit, iuste an secus non iudicioli est
nostri. /hunc quasi gemina quaedam, ut fingunt poetae, for- 2
tuna uehens praepetibus pinnis, nunc beneficum ostendebat et
amicos sublimius erigentem, aliquotiens insidiatorem dirum et
per cruentas noxium simultates. et licet potuit, quoad uixit,
ingentia largiendo, et interuallando potestates adsiduas, erat
tamen interdum timidus ad audaces, contra timidos celsior, ut
uideretur cum sibi fideret, de cothurno stridere tragico, et ubi
paueret, omni humilior socco. /atque ut natantium genus ele- 3
mento suo expulsum haut ita diu spirat in terris, ita ille
marcebat absque praefecturis, quas iurgiis familiarum ingentium
capessere cogebatur, numquam innocentium per cupiditates in-
mensas, utque multa perpetrarent inpune, dominum suum mer-
gentium in rem publicam. /namque fatendum est: numquam 4
illa magnanimitate coalitus clienti uel seruo agere quicquam
iussit inlicitum, sed si eorum quemquam crimen ullum con-
pererat admisisse, uel ipsa repugnante iustitia, non explorato
negotio sine respectu boni honestique defendebat. quod uitium
reprehendens ita pronuntiat Cicero 'quid enim interest inter
suasorem facti et probatorem? aut quid refert utrum uoluerim
fieri an gaudeam factum?' suspiciosus tamen, et munitus 5
suopte ingenio fuit et subamarum adridens blandiensque inter-

1 exſextuſ *V* 2 ſicini | eueteri conparcitur & ſergia *V* 3 trucirof *V* 5 abſoluti *V* 7 daritudine (*emend. man. sec.*) *V* 8 orbiſ *V* 10 furtuna *V'* 11 beneficium *V* 13 cruentiſ *V* 16 de cothurno stridere tragico *scripsi:* de cotur noſtri recragi quo *V*, de cothurno strepere tragico *Gelenius* 18 ita diu *scripsi:* itam diu *V*, tam diu *Gelenius* 19 praefecturoſ *V* iurgi *V* 20 cupiditatiſ *V* 21 mergentiam *V* 23 cliente *V* 24 nullum *V* 26 honeſto quae *V* 27 ita *Gelenius:* tam *V* *Philippicarum l. II* 12, 29 28 ſuam horem *V*

6 dum, ut noceat. id autem perspicuum est in eius modi mori-
bus malum, tum maxime cum celari posse existimatur; ita in-
placabilis et directus, ut si laedere quemquam instituisset, nec
exorari posset nec ad ignoscendum erroribus inclinari, ideoque
aures eius non cera sed plumbis uidebantur obstructae. in
summis diuitiarum et dignitatum culminibus anxius et sollicitus,
ideoque semper leuibus morbis adflictus. hae per occiden-
tales plagas series rerum fuere gestarum.

12 Rex uero Persidis longaeuus ille Sapor, et ab ipsis impe-
ritandi exordiis dulcedini rapinarum addictus, post imperatoris
Iuliani excessum et pudendae pacis foedera icta, cum suis
paulisper nobis uisus amicus, calcata fide sub Iouiano pacto-
rum, iniectabat Armeniae manum, ut eam uelut placitorum
2 abolita firmitate dicioni, iungeret suae./ et primo per artes fal-
lendo diuersas, nationem omnem renitentem dispendiis leuibus
adflictabat, sollicitans quosdam optimatum et satrapas, alios
3 excursibus occupans inprouisis/ dein per exquisitas periuriis-
que mixtas inlecebras captum regem ipsum Arsacen adhibi-
tumque in conuiuium iussit ad latentem trahi posticam, eum-
que effossis oculis uinctum catenis argenteis, quod apud eos
honoratis uanum suppliciorum aestimatur esse solacium, exter-
minauit ad castellum Agabana nomine, ubi discruciatus cecidit
4 ferro poenali./ deinde nequid intemeratum perfidia praeteriret,
Sauromace pulso, quem auctoritas Romana praefecit Hiberiae,
Aspacurae cuidam potestatem eiusdem detulit gentis diademate
5 addito, ut arbitrio se monstraret insultare nostrorum. quibus
ita studio nefando perfectis, Cylaci spadoni et Artabanni, quos
olim susceperat perfugas, commisit Armeniam — horum alter
ante gentis praefectus, *alter* magister fuisse dicebatur armo-
rum — isdemque mandarat, ut Arcogerassam intentiore cura
excinderent, oppidum muris et uiribus ualidum, quod thesau-

1 id autem *om.* *V'* perofpicuum *V* 2 tuum *V* inplicabilif *V* 3 Nen (c) *V* 5 non neeraf | & pluribuf uidebantur *V* 7 atfluctuf *V* o**entalef (ccid) (*fuit* ri) *V* 10 dulcedine *V* 12 galeati fide *V* 13 armente *V* 15 hominum tentem difpendif *V* 16 sollicitans *Gelenius:* follicituf *V* 19 eunique effofif *V* 21 folatium (c) *V* 22 deciderat *V* 23 pra&erque & fauromace *V* 25 afpauirac *V* 26 adito *V*. 27 arabanni *V* 28 fufciperat perfufaf *V* 29 alter *om.* *V*, *add. uulgo* arniorum *V* 30 idem | que *V* arctogeraffam *V* cure *V*

ros et uxorem cum filio tuebatur Arsacis. iniere, ut statutum 6
est, obsidium duces. et quoniam munimentum positum in
asperitate montana, rigente tunc caelo niuibus et pruinis adiri
non poterat, eunuchus Cylaces aptusque ad muliebria palpa-
menta, Artabanne adscito, prope moenia ipsa fide non amitten-
dae salutis accepta propere uenit, et cum socio ad interiora
susceptus ut postulauit, suadebat minaciter defensoribus et
reginae, motum Saporis inclementissimi omnium lenire deditione
ueloci. multis post haec ultro citroque dictitatis, heiulanteque 7
muliere truces mariti fortunas, proditionis acerrimi conpulsores
in misericordiam flexi mutauere consilium, et spe potiorum
erecti, secretis conloquiis ordinarunt hora praestituta nocturna,
reclusis subito portis ualidam manum erumpere, uallumque
hostile caedibus adgredi repentinis, ut lateant id temptantes,
polliciti se prodituros. quibus religione firmatis egressi, bi- 8
duumque ad deliberandum, quid capessere debeant, sibi con-
cedi clausos petisse adseuerantes, in desidiam obsessores tradu-
xerunt et uigiliis, quibus ob securitatem altiore stertitur somno,
ciuitatis aditu reserato iuuentus exiluit uelox, passibusque in-
sonis expeditis mucronibus repens, cum castra nihil metuentium
inuasissent, iacentes multos nullis resistentibus trucidarunt.
haec inopina defectio necesque insperatae Persarum, inter nos 9
et Saporem discordiarum excitauere causas inmanes, illo etiam
accedente, quod Arsacis filium Param suadente matre cum pau-
cis e munimento digressum, susceptumque imperator Valens
apud Neocaesaream morari praecepit, urbem Polemoniaci ponti
notissimam, liberali uictu curandum et cultu.

Qua humanitate Cylaces et Artabannes illecti, missis ora-
toribus ad Valentem, auxilium eundemque Param sibi regem
tribui poposcerunt. sed pro tempore adiumentis negatis, per 10
Terentium ducem Para reducitur in Armeniam, recturus interim
sine ullis insignibus gentem, quod ratione iusta est obseruatum
ne fracti foederis nos argueremur et pacis.

---

2 ducıſ *V* 3 aſſeritate *V* adıre *V* 5 arabanneſ *V* pro(pe m)oenıa *V* admıttendae ſalutı *V* 8 regnæ *V* 10 prodıtıoreſ *V* 15 ſollıcıtı ſe produroſ *V* 16 ıſıbı *V* 17 clauſuſ *V* 18 altıoreſ tertıuſ ſomno *V* 19 paſſıſque *V* 20 eum *V* 24 accıdente *V* 25 monumento *V* 26 neo apud ceſaream *V* praecıpıtur urbem polemonıaco *V* 27 lıbera(lı uı)ctum *V* 28 arrabanneſ ınlectuſſımıſ oratorıbuſ *V* 31 papa deducıtur *V*

11 Hoc conperto textu gestorum Sapor ultra hominem efferatus, concitis maioribus copiis Armenias aperta praedatione uastabat. cuius aduentu territus Para itidemque Cylaces et Artabannes, nulla circumspectantes auxilia, celsorum montium petiuere recessus, limites nostros disterminantes et Lazicam, ubi per siluarum profunda *et* flexuosos colles mensibus quinque
12 delitescentes regis multiformis lusere conatus. qui operam teri frustra contemplans, sidere flagrante brumali, pomiferis exustis arboribus castellisque munitis et castris, quae ceperat superata, cum omni pondere multitudinis Artogerassam circumsaeptam et post uarios certaminum casus laxatis defensoribus patefactam incendit, Arsacis uxorem erutam inde cum thesauris abduxit.

13 Quas ob causas ad eas regiones Arinthaeus cum exercitu mittitur comes, suppetias laturus Armeniis, si eos exagitare procinctu gemino temptauerint Persae.

14 Inter quae Sapor inmensum quantum astutus et, cum sibi conduceret, humilis aut clarus, societatis futurae specie Param ut incuriosum sui per latentes nuntios increpabat quod maiestatis regiae uelamento Cylaci seruiret et Artabanni, quos ille praeceps blanditiarum inlecebris interfecit, capitaque caesorum ad Saporem ut ei morigerus misit.

15 Hac clade late diffusa, Armenia omnis perisset inpropugnata, ni Arinthaei aduentu territi Persae eam incursare denuo distulissent, hoc solo contenti quod ad imperatorem misere legatos potentes nationem eandem, ut sibi et Iouiano placuerat, non
16 defendi. quibus repudiatis Sauromaces pulsus, ut ante diximus, Hiberiae regno, cum duodecim legionibus et Terentio remittitur, et eum amni Cyro iam proximum Aspacures orauit ut socia potestate consobrini regnarent, causatus ideo se nec

1 hæc (*emend. man. sec.*) *V* teſtu geſtarum ſapar *V* &feratuſ *V* 2 coruſ armenioſ *V* 3 papa *V* 4 arrabanneſ *V* 5 ceſſuſ *V* deſterminanteſ *V* 6 prae *V* et *om. V*, *add. Gelenius* flexuoſ *V* 7 deletiſ centeſ *V* 8 ſidera *V* 9 munituſ *V* *post* ſuperata *add.* uel prodita *Gelenius* 10 omnia *V* circumſeptam *V* 13 arintheuſ *V* 14 armeniuſ *V* 17 clarus *V et Gelenius:* elatus *uulgo* ficturae *V* papam *V* 18 inepabat *V* 19 gylaceſ *V* arrabani *V* 20 ceſarum (*emend. man. sec.*) *V* 22 inpropugnata ni Arinthaei *Valesius:* inpropugna | taria rinthei *V* 23 incuſare *V* 24 imperatore *V* 25 natione ob eandem *V* 29 se *Gelenius:* ſi *V*

cedere nec ad partes posse transire Romanas, quod Vltra eius
filius obsidis lege tenebatur adhuc apud Persas.

Quae imperator doctus, ut concitandas ex hoc quoque ne- 17
gotio turbas consilio prudenti admolliret, diuisioni adquieuit
Hiberiae, ut eam medius dirimeret Cyrus, et Sauromaces Ar-
meniis finitima retineret et Lazis, Aspacures Albaniae Persis-
que contigua.

His percitus Sapor, pati se exclamans indigna, quod contra 18
foederum textum iuuarentur Armeniae, et euanuit legatio,
quam super hoc miserat corrigendo, quodque se non adsen-
tiente nec conscio diuidi placuit Hiberiae regnum: uelut ob-
seratis amicitiae foribus, uicinarum gentium auxilia conquirebat,
suumque parabat exercitum, ut reserata caeli temperie subuer-
teret omnia, quae ex re sua struxere Romani.

LIBER XXVIII

Dum apud Persas, ut supra narrauimus, perfidia regis 1
motus agitat insperatos, et in eois tractibus bella rediuiua con-
surgunt, anno sexto decimo et eo diutius post Nepotiani exi-
tium, saeuiens per urbem aeternam urebat cuncta Bellona, ex
primordiis minimis ad clades excita luctuosas, quas obliterasset
utinam iuge silentium! ne forte paria quandoque temptentur,
plus exemplis generalibus nocitura quam delictis. ac licet ab 2
hoc textu cruento gestorum exquisite narrando iustus me re-
traheret metus multa reputantem et uaria, tamen praesentis

---

1 poſſ& *V* 4 prudenti admolliret *scripsi:* prudentıa mollıret *V* atqueuıt *V* 8 patıſ exclamanſ *V* con foederum *V* 9 armenıı cıeuanuıt *V* 10 corrıendo *V* 12 torıbuſ *V* 13 reserata *'uir doctus' a Wagnero laudatus:* ſerata *V* ſubue(rt)er& *V* 14 *subscriptum* AMMIANI MARCELLINI RERV̄ GESTARV̄· EXPLICIT LIB̄· XXVII· | INCIPIT LIBER XXVIII· FELICITER *in V*

17 conſurgant *V* 18 nepo | tıane *V* 19 ſeuenıenſ *V* u(r)bem *V* 22 generabılıſ *V* delectıſ *V* 23 texcıı *V* uıſtuſ *V* 24 reportantem *V*

temporis modestia fretus, carptim ut quaeque memoria digna
sunt explanabo, nec pigebit, quid ex his, quae apud ueteres
3 acciderint, timuerim, docere succincte. bello Medico primo
cum diripuissent Asiam Persae, obsidentes Miletum molibus
magnis, minantesque defensoribus cruciabiles neces, iniecere
clausis necessitatem, ut omnes magnitudine malorum adflicti,
peremptis caritatibus propriis, proiectoque in ignem mobili censu,
arsuros se certatim congererent in conmunem pereuntis patriae
4 rogum. hoc argumentum paulo postea digestum tumore tra-
gico Phrynichus in theatrum induxerat Athenarum, paulisperque
iucunde auditus, cum cothurnatius stilus procederet lacrimosus,
indignatione damnatus est populi arbitrati non consolandi gratia
sed probrose monendi, quae pertulerat amabilis ciuitas, nullis
auctorum adminiculis fulta, hos quoque dolores scaenicis ad-
numerasse fabulis insolenter. erat enim Atheniensium colonia
Miletus, deducta inter Ionas alios per Nileum filium Codri, qui
5 fertur pro patria bello se Dorico deuouisse. sed ad proposita
ueniamus.

Maximinus regens quondam Romae uicariam praefecturam,
apud Sopianas Valeriae oppidum obscurissime natus est, patre
tabulario praesidialis officii, orto a posteritate Carporum, quos
antiquis excitos sedibus Diocletianus transtulit in Pannoniam.
6 is post mediocre studium liberalium doctrinarum defensionem-
que causarum ignobilem, et administratas Corsicam itidemque
Sardiniam, rexit deinde Tusciam. unde morato in itinere diu-
tius successore, progressus ad curandam urbis annonam, etiam
prouinciae moderamina retinebat, egitque consideratione triplici
7 inter exordia cautius. primo quod recalebant in auribus eius
parentis effata, quid augurales alites uel cantus monerent osci-
num adprime callentis, ad usque sublimia regimenta...., sed
periturum ferro poenali: dein quod nanctus hominem Sardum,
quem ipse postea per dolosas fallacias interemit, ut circumtulit

---

2 quaeque *V* 3 accıderıt *V* 4 dırupuıſſent *V* mobılıbuſ *V* 9 r$\overset{\text{o}}{\text{e}}$gum (*emend. man.* 3) *V* tragı eo frynıcuſ *V* 11 coturnatıuſ *V* 12 et *V* conſulandı *V* 14 ſcenıcıſ *V* 16 per lınae *V* qui — 17 deuouisse *seclusit Wagnerus* 20 ſopıanuſ *V* obſcur$\overset{\text{a}}{\text{ı}}$ſſae (*emend. man. sec.*) *V* 21 tubularıo *V* 26 ſucceſſorıbuſ greſſuſ *V* 27 erıtque *V* 29 o$\overset{\text{c}}{\text{ſ}}$ınum (*emend. man. sec.*) *V* 30 callenteſ *V* uenturum *excid. censet Valesius* 31 ferre poenalıa *V* 32 quı *V*

rumor, eliciendi animulas noxias et praesagia sollicitare larua-
rum perquam gnarum: dum superesset ille, timens ne prode-
retur, tractabilis erat et mollior; postremo quod tamquam sub-
terraneus serpens per humiliora reptando nondum maiores
funerum excitare poterat causas.

Principium autem unde latius se funditabat, emersit ex 8
negotio tali. Chilo ex uicario et coniux eius Maxima nomine,
questi apud Olybrium ea tempestate urbi praefectum, uitam-
que suam uenenis petitam adseuerantes inpetrarunt ut hi, quos
suspectati sunt, ilico rapti conpingerentur in uincula, organa-
rius Sericus et Asbolius palaestrita et aruspex Campensis.
uerum negotio tepescente ob diuturnam morborum asperitatem, 9
qua tenebatur Olybrius, morarum inpatientes hi, qui rem de-
tulerunt, libello petiuerunt oblato, ut examinandum iurgium
praefecto mandaretur annonae, idque studio celeritatis conces-
sum est. accepta igitur nocendi materia Maximinus effudit 10
genuinam ferociam pectori crudo adfixam, ut saepe faciunt
amphitheatralis ferae, diffractis tandem solutae posticis.

Cumque multiformiter quasi in proludiis negotium specta-
retur, et quidam sulcatis lateribus nominassent nobiles aliquos
tamquam usos artificibus laedendi per clientes aliosque humiles
notos reos et indices, supra plantam, ut dicitur, euagatus tar-
tareus cognitor relatione maligna docuit principem, non nisi
suppliciis acrioribus perniciosa facinora scrutari posse uel uin-
dicari, quae Romae perpetrauere conplures./ his ille cognitis 11
efferatus, ut erat uitiorum inimicus acer magis quam seuerus,
uno proloquio in huius modi causas, quas adroganter proposito
maiestatis inminutae miscebat, omnes quos iuris prisci iustitia
diuorumque arbitria quaestionibus exemere cruentis, si postu-
lasset negotium, statuit tormentis adfligi./ utque congeminata 12
potestas erectaque sublatius altiores consarcinaret aerumnas,
Maximino Romae agere disposito pro praefectis sociauit ad
haec cognoscenda, quae in multorum pericula struebantur,

1 larbarum *V* 8 quaeſtı *V* 9 ſua *V* 10 compingerentur *Gelenius*: contıngentur *V* uınculo *V* 11 paleſtrı taetaruſ rex canpenſeſ *V* 13 hı] ın *V* 14 turgıum *V* 18 amfıtheatralıſ *V* dıffactıſ *V* 19 pro | luduſ *V* 22 ındıcıeſ *V* dıcetur *V* 24 pernıtıoſa *V* ſcutarı *V* 25 cognıtuſ *V* 27 arroganter *Valesius*: adrogant *V* 28 prıſce *V* 32 ad hoſ *V*

Leonem notarium, postea officiorum magistrum, bustuarium quendam latronem Pannonium, efflantem ferino rictu crudelitatem, etiam ipsum nihilo minus humani sanguinis auidissimum.
13 auxit obstinatum Maximini ingenium ad laedendum aduentus collegae similis et litterarum cum ampla dignitate dulcedo. ideoque pedes huc et illuc exultando contorquens, saltare, non incedere uidebatur, dum studebat inter altaria celsius gradientes, ut quidam memorant, imitari Brachmanas.

14 Iamque lituis cladium concrepantibus internarum, rerum atrocitate torpentibus cunctis, praeter multa cruda et inmitia, quorum nec diuersitas conprehendi nec numerus potest, mors Marini causarum defensoris eminuit. quem ut ausum Hispanillae cuiusdam artibus prauis adfectasse coniugium, transeunter
15 indiciorum fide discussa, supplicio letali damnauit.' et quoniam existimo, fortitan aliquos haec lecturos, exquisite scrutando notare, strepentes id actum esse prius, non illud, aut ea, quae uiderint praetermissa: hactenus faciendum est satis quod non omnia narratu sunt digna, quae per squalidas transiere personas, nec si fieri fuisset necesse, instructiones uel ex ipsis tabulariis suppeterent publicis, tot calentibus malis et nouo furore sine retinaculis imis summa miscente, cum iustitium esse, quod timebatur, non iudicium aperte constaret.

16 Tunc Cethegus senator adulterii reus delatus, ceruice perit abscisa, et Alypius nobilis adulescens, ob leuem relegatus errorem, aliique humiles publica morte oppetiuerunt, in quorum miseriis uelut sui quisque discriminis cernens imaginem, tortorem et uincula somniabat et deuersoria tenebrarum.

17 Eodem tempore etiam Hymetii praeclarae indolis uiri negotium est actitatum. cuius hunc fuisse nouimus textum. cum Africam pro consule regeret Carthaginiensibus uictus inopia iam lassatis, ex horreis Romano populo destinatis frumentum dedit, pauloque postea cum prouenisset segetum copia,
18 integre sine ulla restituit mora. uerum quoniam denis modiis

4 ıngentum *V* 5 collıge̜ *V* 7 ıncı | dere *V* 8 braemanaſ *V* 11 numerıſ *V* 15 alıoſ quoſ *V* 16 aud *V* 18 omnıa arrata *V* 20 publıſ *V* 21 ferore *V* retınaculım | mıſſum mamıſcente *V* 24 adulıſcenſ *V* 26 torrorem *V* 27 deuerſarıa *V* 29 te(x)tum *V* 30 carthanıgıenſibuſ *V* 31 et *V* 32 copia *Gelenius:* ınopıa *V* 33 reſtuıt *V* quam dedıſ *V*

singulis solidis indigentibus uenundatis, emerat ipse tricenos,
interpretii conpendium ad principis aerarium misit. ideoque
Valentinianus per nundinationem suspicatus parum, quam opor-
tuerat, missum, eum bonorum parte multauit./ad cuius cladem 19
exaggerandam id quoque isdem diebus acciderat non minus
exitiale. Amantius aruspex ea tempestate prae ceteris notus,
occultiore indicio proditus, quod ob praua quaedam implenda
ad sacrificandum ab eodem esset adscitus Hymetio, inductus-
que in iudicium, quamquam incuruus sub eculeo staret, perti-
naci negabat instantia. quo infitiante, secretioribus chartis ab 20
eius domo prolatis, commonitorium repertum est manu scriptum
Hymetii, petentis ut obsecrata ritu sacrorum sollemnium numina
erga se imperatores delinirent, cuius extima parte quaedam in-
uectiua legebantur in principem ut et auarum et truculentum.
haec Valentinianus relatione iudicum doctus, asperius interpre- 21
tantium facta, uigore nimio in negotium iussit inquiri. et quia
Frontinus consiliarius ante dicti, minister fuisse conceptae pre-
cationis arguebatur, concisus uirgis atque confessus ablegatus
est in exilium ad Brittannos, Amantius uero damnatus postea
rerum capitalium interiit. post hanc gestorum seriem Hyme- 22
tius ad oppidum ductus Ocriculum, audiendus ab Ampelio urbi
praefecto de Maximino uicario, confestimque perdendus, ut
apparebat, data sibi copia rectius imperatoris praesidium appel-
lauit, nominisque eius perfugio tectus seruabatur incolumis.
super hoc princeps consultus senatu negotium dedit. qui cum 23
rem librata iustitia conperisset, eumque ad Boas Delmatiae lo-
cum exterminasset, aegre imperatoris iracundiam tulit, perciti
uehementer, quod hominem addictum, ut ipse proposuerat,
morti, clementiori sententia didicerat plexum.
Ob haec et huius modi multa, quae cernebantur *in* paucis, 24
omnibus timeri sunt coepta. et ne tot malis dissimulatis pau-

---

2 interpraetu *V* 4 cum *V* parente *V* 5 minui *V* 7 occul-
tioref *V* implendam *V* 8 indoctufque *V* 10 inficiante *V* cartif *V*
11 manum *V* 12 hymetu potentif ut ob | fecratoribuf agrorum *V*
13 imperatorif *V* exiftima parte — 14 legebantur *add. V*[m] 14 ut at *V*
cruculentum *V* 16 nemo *V* 17 confutariuf *V* 19 brittanof *V*
ero *V* 22 de] & *V* 23 tectiuf *V* 24 incolomif *V* 26 cumque *V*
delmatę *V* 27 pecci | ti *V* 29 fententiae didocerat *V* 30 in *om. V*,
add. Gelenius 31 nominibuf *V* cepta *V* paulatifque fepentibuf *V*

latimque serpentibus acerui crescerent aerumnarum, nobilitatis
decreto legati mittuntur: Praetextatus ex urbi praefecto et ex
uicario Venustus et ex consulari Mineruius oraturi ne delictis
supplicia sint grandiora, neue senator quisquam inusitato et
25 inlicito more tormentis exponeretur. qui cum intromissi in
consistorium haec referrent, negantem Valentinianum se id
statuisse, et calumnias perpeti clamitantem moderate redarguit
quaestor Eupraxius, hacque libertate emendatum est crudele
praeceptum supergressum omnia diritatis exempla.

26 Circa hos dies Lollianus primae lanuginis adulescens, Lampadi filius ex praefecto, exploratius causam Maximino spectante, conuictus codicem noxiarum artium nondum per aetatem firmato consilio descripsisse, exulque mittendus, ut sperabatur, patris inpulsu prouocauit ad principem, et iussus ad eius comitatum duci, de fumo, ut aiunt, in flammam — traditus Phalangio Baeticae consulari cecidit funesti carnificis manu.

27 Super his etiam Tarracius Bassus, postea urbi praefectus et frater eius Camenius et Marcianus quidam et Eusaphius, omnes clarissimi, arcessiti in crimen, quod eiusdem conscii ueneficii aurigam fouere dicebantur Auchenium, documentis etiam tum ambiguis suffragante absoluti sunt Victorino, ut dispersus prodidit rumor, qui erat amicus Maximino iunctissimus.

28 Nec minus feminae quoque calamitatum participes fuere similium. nam ex hoc quoque sexu peremptae sunt originis altae conplures, adulteriorum flagitiis obnoxiae uel stuprorum. inter quas notiores fuere Claritas et Flauiana, quarum altera cum duceretur ad mortem, indumento, quo uestita erat, abrepto, ne uelamen quidem secreto membrorum sufficiens retinere permissa est. ideoque carnifex nefas admisisse conuictus inmane, uiuus exustus est.

29 Paphius quin etiam et Cornelius senatores, ambo uenenorum artibus prauis se polluisse confessi, eodem pronuntiante

---

3 dılectuſ *V* 4 ınuſıtate *V* 5 ıntra mıſſı *V* 6 referr& *V* 7 ſedarguıt *V* 9 receptum *V* 10 cı*ca (*fuit* r) *V* 12 aetate firmatum *V* 13 dıſcrıpſıſſe *V* ſuperabantur partıſ *V* 15 flalangı obetıcæ *V* 16 fıneſtæ *V* 17 urbe *V* 18 euſafıuſ *V* 19 conſcıuſ 20 ueneficıuſ *V* dıcebatur *V* 24 orıgıneſ alıæ *V* 26 quoſ nouoreſ *V* fluuıana *V* 27 doceretur *V* 31 pafıuſ *V* cornılıuſ *V* 32 artıbuſ preuenıſſe polluıſſe *V*

Maximino sunt interfecti. pari sorte etiam procurator monetae extinctus est. Sericum enim et Asbolium supra dictos, quoniam cum hortaretur passim nominare, quos uellent, adiecta religione firmarat, nullum igni uel ferro se puniri iussurum, plumbi ualidis ictibus interemit. et post hoc flammis Campensem haruspicem dedit, in negotio eius nullo sacramento constrictus.

Oportunum est, ut arbitror, explanare nunc causam, quae 30
ad exitium praecipitem Aginatium inpulit iam inde a priscis maioribus nobilem, ut locuta est pertinacior fama. nec enim
super hoc •ulla documentorum rata est fides. anhelans flatu 31
superbo Maximinus, etiam tum praefectus annonae, nanctusque audaciae incitamenta non leuia, tendebat ad usque Probi contemptum, uiri summatum omnium maximi, iureque praefecturae
praetorianae regentis prouincias. quod Aginatius indignissime 32
ferens dolensque in examinandis causis Maximinum ab Olybrio sibi praelatum, cum esset ipse uicarius Romae: familiari sermone docuit Probum occulte, facile uanum hominem recalcitrantem sublimibus meritis posse opprimi, si ille id fieri cen-
suisset. has litteras, ut quidam adseuerabant, Probus ad 33
Maximinum eruditiorem iam in sceleribus, conmendatumque principi pertimescens, nullo conscio praeter baiulum misit. hisque recitatis ita homo ferus exarsit, ut machinas omnes in Aginatium deinde commoueret, uelut serpens uulnere noti
cuiusdam adtritus. accessit his alia potior insidiarum materia, 34
quae eundem Aginatium obruit. Victorinum enim defunctum insimulabat, ut Maximini actus, dum supererat, uenditantem, cuius ex testamento legata ipse sumpserat non aspernanda, parique petulantia Anepsiae quoque eius uxori lites minabatur
et iurgia. quae haec metuens, ut Maximini etiam muniretur 35
auxilio, finxit maritum in uoluntate, quam condiderat nuper, argenti tria milia pondo eidem reliquisse. qui auiditate nimia flagrans — nec enim hoc quoque uitio caruit — petit heredi-

1 meximino *V* monite *V* 2 quam *V* 3 adie ut a religione *V* 10 illa documentarum *V* hanellanſ *V* 12 adacie incimenta *V* proui *V* 13 præfectura praetoriane *V* 15 ad *V* 16 pretatum *V* 17 recalcitantem *V* 18 opprimiſ | ille id *V* 22 rechratiſ *V* 26 ſupereat (r) denditandem *V* 28 anerſiæ *V* 29 ut maxumin& | munirctur *V* 30 tinxit *V* 31 agenti *V* reliquum (r *emend. ex* 1) ſequi auiditate *V*

tatis medietatem. uerum etiam hoc ut parum sufficienti nequa-
quam contentus aliud commentus est, ut arbitrabatur, honestum
et tutum, et ne amitteret ansam sibi oblatam lucrandi uberis
patrimonii, Victorini priuignam Anepsiae filiam petit filio con-
iugem, idque adsentiente muliere prompte firmatum est.

36 Per haec et alia simili maerore deflenda, quae decolora-
bant speciem urbis aeternae, grassabatur per strages multipli-
ces fortunarum homo cum gemitu nominandus, ultra forenses
terminos semet extentans. namque et resticulam de fenestra
praetorii quadam remota dicitur semper habuisse suspensam,
cuius summitas quadam uelut ansula colligaret nullis quidem
indiciis fulta set nocitura insontibus multis: et Mucianum Bar-
barumque apparitores aliquotiens discretim trudi iubebat, ad
37 fallendum aptissimos. hi tamquam heiulando casus, quibus se
simulabant oppressos, iudicis exaggerando crudelitatem, reme-
dium nullum aliud reis ad optinendam uitam superesse ea-
dem replicando saepe adseuerabant, ni criminibus magnis pe-
tissent nobiles uiros, quibus ad sui societatem adnexis facile
eos absolui posse firmabant.

38 Ob quae inplacabilitate ultra adposita iam pergente, manus
uinculis sunt artatae conplurium, ortuque nobiles inculti uide-
bantur et anxii. nec eorum culpari quisquam debuit cum sa-
lutantes humum paene curuatis contingentibus membris, per-
saepe clamantem audirent spiritus ferini latronem, nullum se
39 inuito repperiri posse insontem. quae uerba effectui propere
iuncta terruissent profecto Numae Pompilii similis et Catonum.
prorsus enim sic agebatur, ut nec in alienis malis quorumdam
exarescerent lacrimae: quod in uariis et confragosis actibus
40 uitae plerumque contingit. a iure tamen iustitiaque crebro
discedens ferreus cognitor, erat uno quasi praecipuo tolerabilis.

---

1 rarum *V* 2 commenſuſ *V* 3 lucram dı *V* 6 hæc talıa *V* merore *V* 7 ſtragea multıplıcıſ *V* 8 nomınandıſ ſolıtra *V* 10 praetorı *V* 11 cuius *Gelenius:* eıuſ *V* quadam uelut anſula *Hauptius:* quaedam uelut damuſam *V*, quadam uelut capsula *coniecit Erfurdtius*, quaedam uelut famoſa *Hermannus* collegar& *V* 12 nocıturna *V* 14 artıſſımoſ hutam quam *V* 15 exaggeranda *V* 16 optınæ̃ndam *V* 17 Ne *V* 18 quıbuſ quıb; *V* 19 eıuſ *V* 20 Ob•que (*fuit* ı) *V* ınplauılıtate *V*, impia uilitate *coniecit Valesius* 25 propera *V* 26 pompolıı *V* 28 exhareſcerent *V* 29 ıura *V* 30 dıſcıdenſ *V* tollerabıleſ *V*

interdum enim exoratus parcebat aliquibus, quod prope uitium
esse in hoc loco legitur apud Tullium 'nam si inplacabilis ira-
cundiae sunt, summa est acerbitas: sin autem exorabilis, summa
leuitas: quae tamen, ut in malis, acerbitati anteponenda est.'
Post haec praegresso Leone acceptoque successore ad prin- 41
cipis comitatum Maximinus accitus, auctusque praefectura prae-
toriana, nihilo lenior fuit et iam longius nocens ut basilisci ser-
pentes. in id tempus aut non multo prius scopae florere sunt 42
uisae, quibus nobilitatis curia mundabatur, idque portendebat
extollendos quosdam despicatissimae sortis ad gradus potestatum
excelsos.

Et quamlibet tempestiuum est ad ordinem redire coeptorum, 43
tamen nihil impedituri temporum cursus inmorabimur paucis,
quae per iniquitatem curantium uicariam praefecturam in urbe
contra quam oportuerat gesta sunt, quia ad nutum Maximini et
uoluntatem isdem ministris uelut adparitoribus gerebantur.
post hunc uenit Vrsicinus ad mitiora propensior, qui quoniam 44
cautus esse uoluit et ciuilis, rettulerat Esaiam cum aliis, ob
commissum adulterium in Rufinam detentis, Marcellum mari-
tum eius ex agente in rebus, reum inminutae maiestatis de-
ferre conatis, ideoque ut cunctator contemptus et ad haec for-
titer exsequenda parum conueniens e uicaria potestate discessit.
huic successit Hemonensis Simplicius, Maximini consiliarius ex 45
grammatico, post administratam nec erectus nec tumidus sed
obliquo aspectu terribilis, qui conpositis ad modestiam uerbis
acerba meditabatur in multos. et primo Rufinam cum uniuer-
sis auctoribus adulterii commissi uel consciis interfecit, super
quibus Vrsicinum rettulisse praediximus, alios deinde conplu-
res nullo noxiorum discrimine uel insontium. in cruento enim 46
certamine cum Maximino uelut antepilano suo contendens, su-

2 *ad Quintum fratrem I* 1, 13, 39 nam ſunt placabılıſ *V* 3 ſummæ ſı aceruıtaſ *V* 4 aceruıtatı (u *emend. in* b) *V* 7 longıtuſ *V* balıſcıſ terpentıt. ın *V* 10 extollendo *V* 12 qualıb& *V* ceptorum *V* 13 ınmorauımuſ *V*, memorabimus *coniecit Valesius* 14 curatıum *V* 15 a (ad) *emend. ex* d *V* 16 aparıtorıbuſ *V* 17 uenıtur ſıcıonuſ *V* quıquam *V* 20 ınmunıtae *V* 22 e uicaria potestate *Gelenius:* que efficere teſtate *V* 24 tumuduſ *V'* 27 conſcıı (ıı *emend. ex* u) *V* 28 alıcıſ deınde *V* 29 ınſonıtıum *V* in cruento *Gelenius:* mercıento *V* 30 cum *V*

perare eum in succidendis familiarum nobilium neruis stude-
bat, Busirim ueterem et Antaeum imitatus et Phalarim, ut tau-
rus ei solus deesse uideretur Agrigentinus.
47 His in hunc modum ac talibus actitatis, Hesychia quaedam
matrona ob intentatum crimen in domo apparitoris, cui custo-
dienda est tradita, multa pertimescens et saeua, fulcro plumeo
uultu contracto incubuit, et animam occluso narium spiramento
effudit.
48 Adiunctum est his aliud haut mitius malum. Eumenius
enim et Abienus ambo ex coetu amplissimo infamati sub Ma-
ximino in Fausianam feminam non obscuram, post Victorini
obitum, quo iuuante uixere securius, Simplicii aduentu per-
terrefacti, non secus uolentis magna cum minis, ad secreta re-
49 ceptacula se contulerunt. sed Fausiana damnata inter reos
recepti, uocatique edictis, semet abstrusius amendarunt: quorum
Abienus apud Anepsiam diu delitescebat. sed ut solent inspe-
rati casus adgrauare miserabilis clades, Apaudulus nomine ser-
uus Anepsiae, uerberatae coniugis dolore perculsus, negotium
ad Simplicium detulit nocte progressus, missique apparitores
50 indicatos e latebris abstraxerunt. et Abienus quidem exagge-
rato crimine stupri, quod intulisse dicebatur Anepsiae, morte
multatus est. mulier uero ut continendae uitae spem firmam
dilato possit habere supplicio, adpetitam se nefariis artibus, uim
51 in domo Aginati perpessam adseuerauit. haec, ut gesta sunt,
auritus ad principem Simplicius retulit, agensque ibi Maximinus
infestus ob causam, quam supra docuimus, Aginatio, simultate
una cum potestate in maius accensa, *orauit* inpense ut rescri-
beretur eum occidi: et inpetrauit facile male sanus incitator
52 et potens. metuensque grauioris inuidae pondus, ne pronunti-
ante Simplicio et consiliario suo et amico, periret homo patri-

1 ſucciuendiſ *V* 2 ante umemitatiſ & falarim uitæ ruſ ei ſoluſ deceſſe *V* 3 agricentinuſ *V* 4 a&atiſ heſycta *V* 10 eum & *V* ſum *V* 12 uixereſ *V* praeter refacta *V* 13 uolenteſ *V* nimiſ *V* 15 edectiſ *V* 16 delitiſcebat *V* 18 pcluſuſ *V* 19 idetulit *V* progreſſum *V* 21 ſturri *V* 23 dilecto *V* nefa | artibuſ *V* 24 domi *V* perpeſſamuſ euerauit *V* 25 auritus *scripsi:* m*ugituſ (*fuit* a) *V*, ocius *coniecit Valesius*, mugiens *uel* minutius *Gronouius*, muginatus *Ernestius* 26 ſimultata *V* 27 orauit *om. V*, *add. Gelenius* 30 ſimplitio *V*

ciae stirpis, tenuit apud se paulisper imperiale praeceptum, hae-
rens et ambigens, quemnam potissimum exsecutorem atrocis rei
fidum inueniret *et* efficacem. tandemque ut solent pares facile 53
congregari cum paribus, Doryphorianus quidam repertus est
Gallus, audax ad usque insaniam, cui hanc operam implere breui
pollicito deferri prouidit uicariam, et conmonitorium cum Augusti
litteris tradidit, instruens hominem saeuum quidem sed rudem,
qua celeritate Aginatium sine ullo deleret obstaculo, dilatione
qualibet inuenta forsitan euasurum. festinauit, ut mandatum 54
est, Doryphorianus magnis itineribus Romam, et inter admini-
strandi initia magna quaeritabat industria, qua ui senatorem
perspicui generis interficeret iuuantibus nullis. cognitoque eum
iam pridem repertum in uilla propria custodiri, ipse tamquam
caput sontium pariterque Anepsiam horrore medio tenebrarum
audire disposuit, quo tempore hebetari solent obstrictae terro-
ribus mentes: ut inter innumera multa Aiax quoque Homericus
docet optans perire potius luce, quam pati formidinis augmenta
nocturnae. et quoniam iudex, quin immo praedo nefandus ad 55
id solum, quod promisit, intentus cuncta extollebat in maius,
iusso Aginatio statui, agmina fecit introire carnificum, cate-
nisque sonantibus triste, mancipia squalore diuturno marcentia
in domini caput ad usque ultimum lacerabat exitium, quod in
stupri quaestione fieri uetuere clementissimae leges. denique 56
cum iam contigua morti tormenta ancillae uoces expressissent
obliquas, indicii fide parum plene discussa, Aginatius ad sup-
plicium duci pronuntiatus abrupte, nec auditus, cum magnis
clamoribus appellaret nomina principum, sublimis raptus occi-

1 ımperale *V* 2 ıntrocıſ *V* 3 et *om. V*, *add. Gelenius* 4 dory-farıanuſ *V* 6 dıfferrı *V* auguſtu *V* 8 que *V* aggınatıum *V* 9 forſitante uaſurum *V* 10 dorq; forıanuſ *V* magnıſque ıtenerıbuſ *V* inter administrandi *Valesius:* ınterandı *V*, inter intrandi *Accursius*, inter salutandi *Gelenius*, inter indagandi *uel* rimandi *Gronouius* 11 uıſ *V* 12 ınuantıbuſ *V* 13 custodiri ipse *Accursius:* uultodırıpſe *V* 14 caput sontium *Gelenius:* capıta fontıum *V* pariterque *uulgo:* perque *V* horrore medio *Valesius:* horrorem & *V* 15 dıſpoſuı *V* habıtarı *V* ob-ſtrıctam et errorıbuſ *V* 16 humerıcuſ *V* *Il. P* 645 18 quam *V* 20 ıuſſo ſub agınatıo *V* 22 capud *V* 23 ſtruprı *V* 24 uocıſ uocıſ *V* 25 ındıcıſ *V* parıam *V* 26 pronuntıatum *V* audıtuı *V*

ditur, pari sententia Anepsia interfecta. haec agitante, cum adesset, perque emissarios cum procul ageret, Maximino funera urbs deplorauit aeterna.

57 Sed accelerarunt ultimae dirae caesorum. namque ut postea tempestiue dicetur, et idem Maximinus sub Gratiano intoleranter se efferens damnatorio iugulatus est ferro, et Simplicius in Illyrico truncatus, et Doryphorianum pronuntiatum capitis reum trusumque in carcerem Tullianum, matris consilio princeps exinde rapuit, reuersumque ad lares suos per cruciatus oppressit inmensos.

Vnde huc fleximus reuertamur: is urbanarum rerum status, ut ita dixerim, fuit.

2 At Valentinianus magna animo concipiens et utilia, Rhenum omnem a Raetiarum exordio ad usque fretalem Oceanum magnis molibus conmuniebat, castra extollens altius et castella turresque adsiduas per habiles locos et oportunos, qua Galliarum extenditur longitudo: non numquam etiam ultra flumen
2 aedificiis positis subradens barbaros fines. denique cum reputaret munimentum celsum et tutum, quod ipse a primis fundarat auspiciis, praeterlabente Nicro nomine fluuio, paulatim subuerti posse undarum pulsu inmani, meatum ipsum aliorsum uertere cogitauit et quaesitis artificibus peritis aquariae rei, co-
3 piosaque militis manu arduum est opus adgressus. per multos enim dies conpaginatae formae e roboribus, coniectaeque in alueum, fixis refixisque aliquotiens prope ingentibus stilis, fluctibus erectis confundebantur, auulsaeque ui gurgitis interibant.
4 uicit tamen imperatoris uehementior cura et morigeri militis

---

1 patrı ſententıam *V* 2 emıſarıoſ *V* fenera urbıſ *V* 4 a&ernaſ ſed ut | celarunt *V* 4 dırcæſorum *V* 5 dıcıtur *V* ıntuleranter *V* 6 ıuıulatuſ *V* 7 trunnatuſ (*prior* n *emend. ex* u) *V* et Doryphorianum pronuntiatum capitis *Gelenius:* & uorıfor pronuntıatum capıtı *V* 8 carcere Tulliano *Gelenius*, in carcerem Tullianum *Hauptius:* ret tullıano ın *V* matre *V* 9 rapıunt *V* lares suos *scripsi:* lareſ ıſ *V* 11 munde huc fluxımuſ *V* 13 ad *V* magnanımo *V* retıarūm *V* 15 conmouebat *V* caſtello *V* 16 locaſ *V* 18 poſıtuſ *V* 19 tutum duod ıpſe *V* 20 auſpıcıſ *V* 22 aquariae rei *Gelenius:* quare reı *V* 24 formoſae roborıbuſ *V* coneteque *V* 26 erectis confundebantur *Gelenius:* erectı confıdebantur *V* interibant *Valesius:* ınter an *V*, 27 uicit *Gelenius:* uıce *V*

labor, mento tenus, dum operaretur, saepe demersi: tandem non
sine quorundam discrimine castra praesidiaria, inquietudine ur-
gentis amnis exempta, nunc ualida sunt.
Ac talibus laetus exsultansque, pro anni et temporis statu 5
dilapsos conducens, rei publicae studuit, ut officio principis
congruebat. ratusque ad id aptissimum, quod deliberabat,
inplendum, trans Rhenum in monte Piri, qui barbaricus locus
est, munimentum exstruere disposuit raptim. utque celeritas
effectum negotii faceret tutum, per Syagrium tunc notarium,
postea praefectum et consulem, Aratorem monuit ducem, ut,
dum undique altum esset silentium, id arripere conaretur.
transiit cum notario dux, ut iussum est, statim, fodereque per 6
militem, quem duxit, fundamenta exorsus, Hermogenen susce-
perat successorem, eodemque puncto quidam optimates Alamanni
uenere obsidum patres, quos lege foederis mansuraeque diutius
pacis haut aspernanda pignora tenebamus. qui flexis popliti- 7
bus subplicabant, ne Romani securitatis inprouidi, quorum for-
tunam sempiterna fides caelo contiguam fecit, prauo deciperen-
tur errore, proterueque pactis calcatis rem adorirentur indignam.
uerum haec et similia loquentes in cassum, cum nec audiren- 8
tur, nec quietum aliquid uel mite referri sentirent, filiorum
flentes exitium discesserunt, isdemque digressis, ex abdito collis
propinqui miles barbaricus prosiluit, optimatibus tum danda

---

1 demerſit *V* 2 discrimine *Gelenius:* hiſ cum | mine *V* inquie-tudine *Gelenius*, urgentis *Valesius:* inrıı etudıner ıngentiſ *V* 4 exſul-quae *V* anni et temporis statu dilapsos conducens *Gelenius:* anımı & temporıſ tudıla conducenſ *V*, anni tempore tutela conducens *coniecit Valesius* 5 studuit *scripsi:* trudium *V*, curam habuit *Gelenius* ut officio *Gelenius:* ut offer *V* 6 ad ed optıſſımoſ ad ıd quod *V* 7 hrenum *V* pyrı *V* 9 ſiagrıum *V* 10 Aratorem *codex regius:* oratorem *V* 11 altum *codex Fauchetii:* actum *V* 12 podereque *V* 15 uenıre obſı-diem *V* foedereſ *V* 18 ſempıtenna *V'* prauo deciperentur errore *Gelenius:* praue defıcerentur errore *V* 19 proterueque pactis *scripsi:* pro re | pactıſque *V* calcatis rem adorirentur indignam *Gelenius:* calaleatıſ redorerentur ınduenam *V* 20 audirentur nec quietum aliquid uel mite referri *Gelenius:* audır& nec quıcum alıquıd uel mıttere ferrı *V* 22 hıſdem-que *V* digressis *Gelenius:* agrıgreſſıſ *V* col | leſ *V* 23 propinqui miles barbaricus *scripsi:* propınquıſ ın barbarıcuſ *V*, propinqui barbaricus globus *Gelenius* prosiluit optimatibus *Gelenius:* profıluı opımıbuſ *V* dum *V*

responsa, ut intellegi dabatur, opperiens: adortusque milites se-
minudos, humum etiam tum gestantes, expeditis agiliter gladiis
9 obtruncabant, inter quos etiam duces ambo sunt caesi. nec
indicaturus gesta superfuit quisquam praeter Syagrium, qui de-
letis omnibus ad comitatum reuersus, irati sententia principis
sacramento exutus abiit ad lares, id conmeruisse saeuo iudica-
tus arbitrio, quod euaserit solus.

10 Haec inter per Galliam latrociniorum rabies saeua scate-
bat in perniciem multorum, obseruans celebres uias, fundensque
indubitanter quidquid inciderat fructuosum. denique praeter
conplures alios, quos absumpserunt insidiae tales, Constantia-
nus tribunus stabuli, impetu est clandestino exceptus moxque
interfectus, Valentiniani adfinis, Cerealis et Iustinae germanus.

11 At procul, tamquam horum similia agentibus furiis per omne
latus, Maratocupreni grassatores acerrimi uagabantur, uici huius
nominis incolae in Syria prope Apamiam positi, nimium quan-
tum numero et exquisitis fallaciis abundantes, ideoque formi-
dati quod mercatorum militumque (honoratorum specie sine
strepitu ullo diffusi, opimas domos uillas et oppida peruadebant.
12 nec quisquam aduentum eorum cauere poterat inopinum, non
destinata sed uaria petentium et longinqua, et quaqua uentus
duxerat, prorumpentium: quam ob causam prae ceteris hosti-
bus Saxones timentur ut repentini. et quamlibet coniurati

1 operienſ *V* odortuſ *V* milites *Gelenius:* molteſ *V* 2 etiam tum gestantes expeditis *Gelenius:* &tiam | tum anteſ expeditum *V* 3 obtruncabant *Gelenius:* obcabant *V* 4 quiqua *V* ſyagrum *V* 5 ad comitatum reuersus *Gelenius:* ad tatum reuerſum *V* principeſ *V* 6 laresio conmeruiſſ& ſcaeſo iudicatuſ *V*, *emendauit Gelenius* 7 quae de | uaſerit *V* 8 gallia latrociniarum *V* 10 indutanter *V* inciderit fructuſ ſub denique *V* 11 quem adſumpſerunt *V* 12 dandeſtino *V* 13 ualentini *V* caerealiſ *V* 14 agentibus *scripsi:* actentibuſ *V* furiſ *V* 15 moratocupreni *V* aggerrimi *V* 16 apamiam iam poſiti *V* minimum *V* 18 mercatorem *V* honeratorum *V* specie sine strepitu ullo *Valesius:* ſpecieſ ineſtre ... | ullo *V*, specie sine discrimine ullo *Gelenius* 19 diefoſi opimaſ (p *emend. ex* n) *V* et oppida peruadebant *Gelenius:* & opeſ peruadabant *V* 21 potentium *V* quaqua *scripsi:* quaque *V* 22 prorumpentium *scripsi:* torum pentum *V* 23 Saxones timentur *Gelenius:* ſaxaueſ tumentur *V* tamlib& coniuratuſ *V*

multorum opes attriuerint, oestroque concepti furoris exagitati
strages edidere luctificas, sanguinis nihilo minus auidi quam
praedarum, *tamen*, ne per minutias gesta narrando saepius operis
inpediam cursum, id unum sufficiet eorum exitiale poni com-
mentum. quaesitus in unum impiorum hominum globus, imi- 13
tatus rationalis officium ipsumque iudicem, uespertinis tenebris
lugubre clamante praecone ciuitatem ingressi, ambitiosam do-
mum cuiusdam primatis ut proscripti iussique interfici cum
gladiis obsederunt, raptaque suppellectili pretiosa, quia subito
perculsi familiares hebetatis sensibus non defenderant domi-
num, caesis pluribus ante reuolutam lucem gressu discessere
ueloci. uerum cum exuuiis referti multorum, rapiendi dulce- 14
dine *nil* praetermitterent, intercepti imperiali motu, oppressi in-
teriere omnes ad unum, eorumque suboles parua etiam tum, ne
ad parentum exempla subcresceret, pari sorte deleta est, et la-
res uersi, quos ambitiose luctuosis aliorum dispendiis constru-
xerunt. et haec quidem textu processere narrato.

Theodosius uero dux nominis inclyti, animi uigore collecto 3
ab Augusta profectus, quam ueteres appellauere Lundinium,
cum milite industria conparato sollerti, uersis turbatisque Brit-
tannorum fortunis opem maximam tulit, oportuna ubique ad in-
sidiandum barbaris praeueniens loca, nihilque gregariis imperans,
cuius non ipse primitias alacri capesseret mente. hocque ge- 2
nere cum strenui militis munia et praeclari ducis curas exple-
ret, fusis uariis gentibus et fugatis, quas insolentia nutriente
securitate adgredi Romanas res inflammabat, in integrum re-

1 attriuerint *Gelenius*, oestroque *Valesius:* adtribuerint | .... troque *V* exagitati strages edidere *Valesius:* exagitatſ r...eſe dedere *V* 2 nihil | omniſ *V* 3 praedarum. sed ne per minutias gesta narrando *Gelenius* (tamen *pro* sed *uulgo*): praedarum .... reme per minutaſ geſtinar rando *V* saepius *scripsi:* r........... | enuſ *V* 4 commentum *uulgo:* com mer ıũ (ıũ *in lacuna, sed nihil eras., add. man. sec.*) *V*, commercium *Gelenius* 5 hominũ *om. V'* imituſ *V* 8 peroſcripte *V* 9 ſuppellectili *sic V* 11 diſcere *V* 12 exubiſ *V* rapiendi *Valesius:* pariendi *V*, parandi *Gelenius* 13 nihil *add. Gelenius, om. V* praetermitteret at interceptam *V* oppreſſunt erire (int *superscr.*) *V* 14 ſubolefiraua *V* 15 ſubereſ | cer& *V* corte delecta & dareſ *V* 16 ambitioſa *V* 18 theodoſio *V* nomino *V* animi *Lindenbrogius:* animo *V* 20 uerſeſ *V* brittanorum *V* 23 capeſſere in mente *V* 24 prȩclara *V* 25 tiariſ *V* 26 ſecuritatem *V*

stituit ciuitates et castra multiplicibus quidem damnis adflicta,
set ad quietem temporis longi fundata.
3 Euenerat autem eodem haec agente facinus dirum, erup-
turum in periculum graue, ni inter ipsa conatus principia
4 fuisset exstinctum. Valentinus quidam in Valeria Pannoniae
superbi spiritus homo, Maximini illius exitialis uicarii, postea
praefecti coniugis frater, ob graue crimen actus in Brittannias
exsul, quietis inpatiens malefica bestia ad res perniciosas con-
surgebat et nouas, in Theodosium tumore quodam, quem solum
5 resistere posse nefandis cogitationibus aduertebat. multa tamen
clam palamque circumspiciens, crescente flatu cupiditatis inmen-
sae exules sollicitabat et milites, pro temporis captu ausorum
6 illecebrosas pollicendo mercedes. iamque propinquante tempta-
torum effectu, doctus haec, unde conuenerat, dux alacrior ad
audendum, et corde celso ad uindictam conpertorum erectus,
Valentinum quidem cum paucis arta sibi societate iunctissimis
letali poena plectendos Dulcitio dediderat duci: militari scien-
tia uero, qua superabat praesentes, futura coniciens, de coniu-
ratis quaestiones agitari prohibuit, ne formidine sparsa per mul-
tos reuiuiscerent prouinciarum turbines conpositi.
7 Hinc ad corrigenda plura conuersus et necessaria, periculo
penitus dempto, cum aperte constaret nulla eius *coepta* propi-
tiam deseruisse fortunam, instaurabat urbes et praesidiaria, ut
diximus, castra, limitesque uigiliis tuebatur et praetenturis,
recuperatamque prouinciam, quae in dicionem concesserat hos-
tium, ita reddiderat statui pristino, ut eodem referente et rec-
torem haberet legitimum, et Valentia deinde uocaretur arbitrio
principis uelut ouantis.
8 ....haec etiam praecipua. Areanos ge-
nus hominum a ueteribus institutum, super quibus aliqua in

1 adflictiſ & *V* 3 enenerat *V* 4 graue nunter *V* 5 quidem *V* pannonia *V* 7 actum *V* brittaniaſ *V* 10 Multo *V* 11 cundi-tatiſ *V* 12 ex militiſ *V* 13 inlecebricaſ *V* 15 audendam *V* 16 artaci ſocietatem *V* 17 plectendo *V* 18 comtienſ *V* 19 formi-dineſ parca *V* 22 coepta *om. V, add. Gelenius* propitiam *Gelenius:* propitia *V* 24 uirgiliſ *V* 25 dicioneſ conceſſerant *V* 28 oua..t.... tudio nuntio ineſt haetiam praecipua area noſ *V* (ouantis. inter eius dispo-sitiones est haec etiam praecipua. Areanos *coniecit Valesius*) 29 Anga-rianos *coniecit Wagnerus*

actibus Constantis rettulimus, paulatim prolapsos in uitia a
stationibus suis remouit: aperte conuictos, acceptarum promis-
sarumque magnitudine praedarum allectos, quae apud nos age-
bantur, aliquotiens barbaris prodidisse. id enim illis erat offi-
cium, ut ultro citroque per longa spatia discurrentes, uicinarum
gentium strepitus nostris ducibus intimarent.

Ita spectatissime ante dictis rebus aliisque administratis si- 9
milibus, ad comitatum accitus tripudiantesque relinquens pro-
uincias ut Furius Camillus uel Cursor Papirius uictoriis cre-
bris et salutaribus erat insignis. et fauore omnium ad usque
fretum deductus, leni uento transgressus, uenit ad conmilitium
principis, cumque gaudio susceptus et laudibus, in locum Va-
lentis Iouini successit, qui equorum copias tuebatur.

Diu multumque a negotiis discussus urbanis, adigente cu- 4
mulo foris gestorum, ad ea strictim exequenda regrediar, exor-
sus ab Olybrii praefectura tranquilla nimis et leni, qui num-
quam ab humanitatis statu deiectus, sollicitus erat et anxius,
nequid usquam factum eius asperum inueniretur aut dictum, ca-
lumniarum acerrimus insectator, fisci lucra, unde poterat, cir-
cumcidens, iustorumque distinctor et arbiter plenus, in subiectis
admodum temperatus. sed obnubilabat haec omnia uitium pa- 2
rum quidem nocens rei communi, sed in alto iudice maculosum,
quod citeriorem uitam paene omnem uergentem in luxum per
argumenta scaenica amoresque peregerat nec uetitos nec incestos.

Post hunc urbem rexit Ampelius, cupidus ipse quoque uo- 3
luptatum, Antiochiae genitus, ex magistro officiorum ad pro-
consulatum geminum, indeque multo postea ad praefecturae
culmen euectus, laetus alia, et *ad* populi fauorem adipiscendum
aptissimus, non numquam tamen rigidus atque utinam in pro-

---

1 conſtantıbuſ *V* 3 praecarum *V* 4 barbarıco dıdıſſe *V* 8 trı-podıantesſque *V* 9 crebrıſ & ſalutarıuſ *V* 12 utlentıſ *V* 13 quo *V* 14 negotiis discussus *Gelenius:* negetıſ dıſcurſıſ *V*, negotiis digressus *Wagnerus* 15 exſequendar regredıar *V* 18 ne quid usquam *scripsi:* nec quıbusquam *V*, nequod usquam *uulgo* tactum *V* 19 agerrımuſ *V* 20 distinctor *Gelenius:* dıſiunctor *V* 22 communıſ *V* maculoſe *V* 23 c&erıorem *V* uergentem in luxum *Gelenius:* u.....gentem uı luxum *V* 24 scenica amoresque *Gelenius:* ce....ca amorıſque *V* uetitos *Gelenius:* uetuoſ *V* 28 euectus, laetus alia et ad populi *Gelenius* eu&uſ lectuſ alıa & populı *V*

posito perseuerans. correxisset enim ex parte licet exigua inritamenta gulae et ganeas taetras, ni flexus in molliora ami-
4 sisset gloriam diu uicturam. namque statuerat, ne taberna uinaria ante horam quartam aperiretur, neue aquam uulgarium calefaceret quisquam, uel ad usque praestitutum diei spatium lixae coctam proponerent carnem, uel honestus quidam man-
5 dens uideretur in publico. quae probra aliaque his maiora dissimulatione iugi neglecta ita effrenatius exarserunt, ut nec Epimenides ille Cretensis, si fabularum ritu ab inferis excitatus redisset ad nostra, solus purgare sufficeret Romam: tanta plerosque labes insanabilium flagitiorum oppressit.

6 Et primo nobilitatis, ut aliquotiens pro locorum copia fecimus, dein plebis digeremus errata, incidentia ueloci con-
7 stringentes excessu. praenominum claritudine conspicui quidam, ut putant, in inmensum semet extollunt, cum Reburri et Flauiani et Pagonii Geryonesque appellentur ac Dalii cum Tarraciis et Parrhasiis, aliisque ita decens sonantibus originum
8 insignibus multis. non nullos fulgentes sericis indumentis, ut ducendos ad mortem, uel ut sine diritate ominis loquamur, praegresso exercitu arma cogentes, manipulatim concitato fra-
9 gore sequitur multitudo seruorum. tales ubi comitantibus singulos quinquaginta ministris tholos introierint balnearum, 'ubi sunt nostra?' minaciter clamant: *si* apparuisse subito ignota conpererint mancipia, aut oppidanae quondam prostibulum plebis, uel meritorii corporis ueterem lupam, certatim concurrunt, palpantesque aduenam deformitate magna blanditiarum ita extollunt, ut Semiramim Parthi uel Cleopatras Aegyptus aut

2 gylæ *V* ganeas *Gelenius:* galmeaſ *V* tetraſ *V* f(l)exuſ *V* 4 uulgarum *V* 6 lixae *Gelenius:* lexe *V* uelli oneſtuſ *V* 7 uideretur *Gelenius:* diueretur *V* allia quaſ hiſ *V* 8 Epimenides ille Cretensis *Gelenius:* erimeni deſide cretenſiſ *V* 15 reburr(i) & flabiani *V* 16 gereoniſque *V* tar | racuſ & perraſuſque ita deceſ *V* 17 eriginum *V* 19 docendoſ (u *supra* o) *V* ominis *Gelenius*: omneſ *V* 20 progreſſae *V* cogentes *Gelenius:* cogiteſ *V* 21 multitum *V* tales ubi *Gelenius:* talibuſ *V* 22 introierit blanearum (l *supra* a) (*emend. man. sec.*) ubi ubi *V* (ubi ubi sunt minaciter clamantes *Gelenius*) 23 nostra *scripsi:* noſtrum *V* si *om. V, add. Gelenius* 24 mancipia aut *uulgo:* m .... aut *V*, meretricem aut *Gelenius* preſlibulum pleuſ (o, b *supra*) (*bis emend. man.* 2) *V* 25 uetere lupa *V* 27 ita *Gelenius:* ut *V*

Artemisiam Cares uel Zenobiam Palmyreni. et haec admittunt hi, quorum apud maiores censoria nota senator adflictus est, ausus, dum adhuc non deceret, praesente communi filia coniugem osculari.

Ex his quidam cum salutari pectoribus oppositis coepe- 10
runt, osculanda capita in modum taurorum minacium obliquantes, adulatoribus offerunt genua suauianda uel manus, id illis sufficere ad beate uiuendum existimantes, et abundare omni cultu humanitatis peregrinum putantes, cuius forte etiam gratia sunt obligati, interrogatum, quibus thermis utatur aut aquis, aut ad quam successerit domum.

Et cum ita graues sint et cultores uirtutum, ut putant, 11
si uenturos undelibet equos aut aurigas quendam didicerint nuntiasse, ita uelociter imminent uident et percunctantur, ut Tyndaridas fratres eorum suspexere maiores, cum priscis illis uictoriis indicatis gaudio cuncta complessent.

Horum domus otiosi quidam garruli frequentant, uariis ad- 12
sentandi figmentis ad singula ulterioris fortunae uerba plaudentes, parasitorum in comoedis facetias adfectando. ut enim illi sufflant milites gloriosos, obsidiones urbium et pugnas *et* milia hostium isdem ut heroicis aemulis adsignantes, ita hi quoque columnarum constructiones alta fronte suspensas mirando, atque parietes lapidum circumspectis coloribus nitidos, ultra mortalitatem nobiles uiros extollunt. poscuntur etiam in conuiuiis 13
aliquotiens trutinae, ut adpositi pisces et uolucres ponderentur et glires, quorum magnitudo saepius replicata non sine taedio praesentium, ut antehac inusitata laudatur adsidue, maxime cum haec eadem numerantes notarii triginta prope adsistant

1 artemiſiam *V* censoria nota *Gelenius:* cenſoriano *V* 3 praeſenſ *V* 7 genua suauianda *Gelenius:* genia & uianda *V* 9 putantoſ (*emend. man. sec.*) *V* 12 cultureſ *V* 13 uentoriſ *V* nequoſ *V* 14 ita uelociter imminent *Valesius:* italoſ terhimi | nent *V* 15 ſuſpexireſ malo | reſ *V* 16 conpleſcent *V* 18 ulterioris *Hauptius:* uiteneriſ *V*, altioris *Gelenius* uerbari audenteſ *V* 19 comoedis facetias *Valerius:* cemoediſ .... | etaſ *V*, comoediis ... etas *Gelenius* 20 urbium et pugnas et milia *Gelenius:* & pugnaſ uirũ | milia *V* 21 herociſ *V* 22 columnarum *Gelenius:* calumniarum *V* conſtructioniſ *V* 23 pari & iſ *V* 24 conuiuiis *Gelenius:* conubiſ *V* 25 ponerentur *V* 26 ſæpiuſ .. licata *V* taedit *V* 28 adſiſtante *V*

cum thecis et pugillaribus tabulis, ut deesse solus magister ludi
litterarii uideretur.
14 Quidam detestantes ut uenena doctrinas, Iuuenalem et Ma-
rium Maximum curatiore studio legunt, nulla uolumina prae-
ter haec in profundo otio contrectantes, quam ob causam non
15 iudicioli est nostri. cum multa et uaria pro amplitudine glo-
riarum et generum lectitare deberent, audientes destinatum poe-
nae Socraten, coniectumque in carcerem, rogasse quendam scite
lyrici carmen Stesichori modulantem, ut doceretur id agere, dum
liceret: interroganteque musico quid ei poterit hoc prodesse
morituro postridie, respondisse 'ut aliquid sciens amplius e uita
discedam'.
16 Ita autem pauci sunt inter eos seueri uindices delictorum
ut, si aquam calidam tardius attulerit seruus, trecentis adfligi
uerberibus iubeatur: si hominem sponte occiderit propria, in-
stantibus plurimis ut damnetur reus, dominus hactenus excla-
mat 'quid faciat maniosus et nequam? et siquis *aliud eius*
modi deinceps ausus fuerit, corrigetur'.
17 *Ciuilitatis* autem hoc apud eos est nunc summum, quod
expedit peregrino fratrem interficere cuiuslibet, quam cum ro-
gatus *sit* ad conuiuium excusare: defectum enim patrimonii se
oppido perpeti senator existimat, si is defuerit, quem aliquo-
tiens libratis sententiis inuitauerit semel.
18 Pars eorum, si agros uisuri processerunt longius, aut alie-
nis laboribus uenaturi, Alexandri Magni itinera se putant ae-
quiperasse uel Caesaris: aut si a lacu Auerni lembis inuecti

1 solus *Gelenius:* locuſ *V* 2 lıtterıı *V* 4 curatore *V* 7 debent *V* pone *V* 8 carcerem rogasse quendam scite *Gelenius:* arcerem pro | gaſſe quondam ex cıte *V* 11 merıturo poſttrıdıe *V* alıquot *V* cuıta dıſceuat (e uita dıſcedam ũ *add. man. sec.*; *cetera man.* 3) *V* 13 delictorum *Gelenius:* tectorum *V* 14 trecentis adfligi *Gelenius:* recentıſ ad flıctu *V* 15 ponte occıderat *V* ınſtante *V* 16 reus *Valesius:* ıremuſ *V* 17 maniosus *Gelenius:* ma .... moſuſ *V* quıſ .... | dı deıncepſ *V*, *suppletum uulgo* (et — corrigetur *om. Gelenius*) 18 fuerıt cortu .... tıſ autem *V*, *suppletum uulgo* (ciuilitatis *iam Gelenius*) 19 nunc summum quod *scripsi:* nunc ...... | m quod *V* 20 fratrem *Valesius:* frure *V* quam cum *Valesius:* quamquam *V* rogatus sit ad *scripsi:* rogatuſ ... | ad *V* 21 ex *V*, cuſare *V*[m] patrımonıſ oppıdı *V* 24 alıenuſ *V* 25 ıtenera (*emend. man. sec.*) *V* 26 tembıſ *V*

sunt pictis Puteolos, uelleris certamen, maxime cum id uaporato audeant tempore. ubi si inter aurata flabella laciniis sericis insederint muscae, uel per foramen umbraculi pensilis radiolus inruperit solis, queruntur quod non sunt apud Cimmerios nati. dein cum a Siluani lauacro uel Mamaeae aquis uentitant sos- 19
pitalibus, ut quisquam eorum egressus tenuissimis se terserit linteis, solutis pressoriis uestes luce nitentes ambigua diligenter explorat, quae una portantur sufficientes ad induendos homines undecim: tandemque electis aliquot inuolutus, receptis anulis, quos, ne uiolentur humoribus, famulo tradiderat, digitis ut metatis abit.

Enim uero siquis e militia principis recens digressus abie- 20
rit in larem, ut prouectibus, tali praesente uiro..... lenii praesul existimatur: ceteri taciturni *audiunt* dicta..... solus pater familias tectus narrans aliena et placentia referens et utile pleraque fallendo.

Quidam ex his licet rari aleatorum uocabulum declinantes 21
ideoque se cupientes appellari tesserarios: inter quos tantum differt, quantum inter fures et latrones. hoc tamen fatendum est quod, cum omnes amicitiae Romae tepescant, aleariae solae,

---

1 sunt *add. Gelenius* uelleris certamen *Hirschfeldius:* uelle certamen *V* 2 ſit *V* flauella (b *above*) (*emend. man. sec.*) lacınuſ ſercıſ ınſiderınt *V* 3 toramen *V* 4 ſunt ..... || apud cımerrioſ *V* 5 mameaea quıſut & tıtant *V* 7 solutis *Lipsius:* ſolıtıſ *V* ambigua *Valesius:* arbıtrua *V* 8 una portantur sufficientes *Gelenius:* unam p .... | tur ſuffıcıent ex *V* ad induendos *Accursius:* adıuuendoſ *V* 9 ınuolutoſ *V* 10 morıbuſ *V* tradeat *V* 11 & metatıſ.. | Ne ıd enım uero ſı quıbuſ ın mıl........ prıncıpıſ regenſ dıgreſſuſ .... | rıt m ...... ae ut prouectıbuſ talı preſente .... ırıo ...... lenıı praeſul *V:* ut metatis abit. enim uero siquis e militia principis recens digressus abierit in larem aut prouectibus *Valesius*, praesente uiro *scripsi*, *deinde transpositis Ammiani uerbis conici potest tale aliquid fuisse* ceteri taciturni audiunt dicta: adesse silentii praesul existimatur, solus *cett.* (*cf. Solinus p.* 7, 4 *M.* sacellum — Angeronae — quae diua praesul silentii) 12 enım uero — 16 fallendo *om. Gelenius* 14 tacıtur .... dıcta ſolıaſ pater famılıaſ tectu ... rant alıena *V*, *adscripsi Valesii supplementa quamquam non satis facit.* 15 referrent & urıle *V* 16 fallendo .... quædam *V* 18 appellari tesserarios *Gelenius:* appellarıt .... ſ *V* 19 defert *V* 20 eſt .... | quod *V*

quasi gloriosis quaesitae sudoribus, sociales sunt et adfectu nimio firmitate plena conexae: unde quidam ex his gregibus inueniuntur ita concordes ut Quintilios esse existimes fratres. ideoque uidere licet ignobilem artis tesserariae callentem arcana, ut Catonem Porcium ob repulsam praeturae nec suspectam antea nec speratam, incedere grauitate conposita maestiorem, quod ei in maiore conuiuio uel consessu proconsularis quidam est antelatus.

22 Subsident aliqui copiosos homines senes aut iuuenes, orbos uel caelibes, aut etiam uxores habentes et liberos — nec enim hoc titulo discrimen aliquod obseruatur — ad uoluntates condendas allicientes eos praestigiis miris: qui cum supremis iudiciis ordinatis, quae habebant, reliquerint his, quibus morem gerendo testati sunt, ilico pereunt, ut id impleri sorte fatorum opperiente [nec] putes, nec facili potest aegritudo testament.............comitatu est his quisquam.

23 *Alius* cum dignitate libet *mediocri*, ceruice tumida gradiens notos antea obliquato contuetur aspectu, ut post captas Syracusas existimes reuerti M. Marcellum.

24 Multi apud eos negantes esse superas potestates in caelo, nec in publico prodeunt nec prandent nec lauari arbitrantur se cautius posse, antequam ephemeride scrupulose sciscitata didicerint, ubi sit uerbi gratia signum Mercurii, uel quotam cancri sideris partem polum discurrens optineat luna.

25 Alius si creditorem suum flagitare molestius aduerterit de-

---

1 ſociabſſunt & adfecti nimiſ *V* 2 conixae *V* 3 quitilhoſ *V* 5 portium *V* 6 gratuitate *V* 7 & in maioreſ *V* 9 copiosos *codex Fauchetianus:* curioſoſ *V* 10 celiboſ *V* et *Gelenius:* ſe *V* 11 aliquo *V* 12 tondendaſ *V* praestigiis *Valesius:* poteſt re | gniſ *V* ſuoremiſ *V* 13 quae habebant *Gelenius:* quaebant *V* 14 impleri sorte fatorum opperiente *Valesius:* impleriſ orae fatorem operiente *V* (ut id impleri — 16 quisquam *om. Gelenius*) 15 nec *seclusi*, putes *scripsi:* puteoſ *V* 16 teſtam, *deinde post* 20 *litterarum lacunam* | comitatum *V* quisquam. alius cum dignitate licet mediocri, ceruice tumida gradiens notos antea obliquato *Valesius:* quiſtuam .... cum dignitate lic& .... | uic& umida gradieſ notoſ antira aliquato *V* 19 reuerti M. Marcellum *Gelenius:* reuertimuſ marcellum *V* 21 lauariari *V* 22 efemeride ſcrupiloſe *V* 23 cancro *V* 24 optinent *V* 25 flagitarem leſtiuo aduerterit *V*

bitum, ad aurigam confugit audentem omnia praelicenter, eumque ut ueneficum curat urgeri: unde non nisi reddita cautione dispendioque adflictus graui discedit. et additur huic, debitorem uoluntarium includit ut proprium, nec ante eius professionem absoluit.

Parte alia uxor, ut prouerbium loquitur uetus, eamdem 26
incudem diu noctuque tundendo maritum testari conpellit, hocque idem ut faciat uxor urget maritus instanter: et periti iuris altrinsecus adsciscuntur, unus in cubiculo, alter eius aemulus in triclinio, repugnantia tractaturi: isdemque subseruntur genitalium extorum interpretes controuersi, hinc praefecturas profusius largientes et sepulturas diuitum matronarum; inde ad exequias uirorum iam *iam* aduentantes necessaria parari oportere innuentes: et testatura ...... ancillas suapte natura pallidi aspirati pridie consumpta defuncta ...... um Romaque, ut Tullius ait, nec in rebus humanis quicquam bonum norunt nisi quod fructuosum sit: amicos tamquam pecudes eos potissimum diligunt, ex quibus se sperant maximum fructum esse capturos'.

Cumque mutuum illi quid petunt, soccos et Miconas uide- 27
bis et Lachetas: cum adiguntur ut reddant, ita cothurnatos et turgidos ut Heraclidas illos Cresphontem et Temenum putes. hactenus de senatu.

Nunc ad otiosam plebem ueniamus et desidem. in qua 28
nitent ut nominibus cultis et quidam calceorum expertes, Cimessores Statarii Semicupae et Serapini et Cicimbricus cum Gluturino et Trulla et Lucanicus cum Pordaca et Salsula similisque

---

2 beneficum *V* 4 negante *V* professionem *Valesius:* profectionem *V* 7 tundenda *V* 10 tracturi *V* 11 extorum interpretes controuersi *Gelenius:* extoruit h .... ter praeter controuerſi *V* praefecturas profusius *Gelenius:* praefectuſ paſ profuſuſ *V* 12 matroniarum *V* 13 exaequiaſ *V* iamiam aduentantes *Valesius:* fama aduentanteſ *V*, feminas inuitantes *Gelenius* 14 inuenteſ & teſta | tura .... ancillaſ captenatura *V* 15 defuncta .... um romaque ut milliuſ *V* 16 *de Amicitia* 21, 79 in buſ *V* boſ nouunt *V* 20 Miconas *Valesius:* micaunaſ *V* 21 adiunguntur *V* coturnatoſ *V* 22 tungidoſ *V* illeſ creſſontem *V* 26 ſemicupa & ſerapim *V* 27 et Trulla *Gelenius:* & contrulla *V* lucunucuſ *V*

29 innumeri. hi omne, quod uiuunt, uino et tesseris inpendunt et
lustris et uoluptatibus et spectaculis: eisque templum et habitaculum et contio et cupitorum spes omnis Circus est maximus:
et uidere licet per fora et compita et plateas et conuenticula
circulos multos collectos in se controuersis iurgiis ferri, aliis
30 aliud, ut fit, defendentibus. inter quos hi qui ad satietatem
uixerunt, potiores auctoritate longaeua, per canos et rugas clamitant saepe, rem publicam stare non posse, si futura concertatione, quem quisque uindicat, carceribus non exiluerit princeps, et funalibus equis parum cohaerenter circumflexerit metam.
31 et ubi neglegentiae tanta est caries, exoptato die equestrium
ludorum inluciscente, nondum solis puro iubare, effusius omnes festinant praecipites ut uelocitate currus ipsos anteeant certaturos: super quorum euentu discissi uotorum studiis anxii plurimi agunt peruigiles noctes.
32 Vnde si ad theatralem uentum fuerit uilitatem, artifices
scaenarii per sibilos exploduntur, siqui sibi aere humiliorem non conciliauerit plebem. qui si defuerit strepitus, ad imitationem Tauricae gentis peregrinos uociferantur pelli debere — quorum subsidiis semper nisi sunt ac steterunt — et taetris uocibus et absurdis; quae longe abhorrent a studiis et uoluntate ueteris illius plebis, cuius multa facete dicta memoria loquitur et
33 uenusta. sed enim nunc repertum est pro sonitu laudum
inpensiore per applicatos homines ad loquendum, ut in omni spectaculo, exodiario uenatori aurigae et histrionum generi omni et iudicibus celsis itidemque minoribus, nec non etiam matro-

---

1 omnes quod hibunt (v, u supra) *V* teferıſ *V* 3 copıtorum *V* omneſ cırcum *V* 4 conpıta *V* 6 aliud ut fit *Gelenius:* alıud defit *V* 7 per canos et rugas *Valesius:* per ıanos | & rogant *V*, per Ianos et fora *Gelenius* clamitant *Gelenius:* uel amıttant *V* 9 princeps et funalibus equis parum cohaerenter circumflexerit metam *Valesius:* prın .... | Nomına bı(l)ıſ æquıſ parum coheroe .... er circumelexerıt *V*, *Valesii supplementa adscripsi, quamquam uera inuenisse non uidetur* 12 ıuuar& (b, e supra) fuſıuſ (*bis emend. man.* 3) *V* 13 curroſ *V* anteeant certaturos *Gelenius:* anteea ıncertaturoſ *V* 17 ſcenarıı *V* exploruntur *V* 18 plebem ſuıſı *V* 20 tetrıſ *V* 22 facete dicta *Gelenius:* faceſ edıcta *V* et uenusta *Gelenius*, sed *scripsi:* & uenuſtaſ ıd *V* 24 homınıſ au loquendum & ın *V* 25 genere *V* 26 nec *emend. ex* neo *ut uid. V*

nis clametur adsidue 'per te ille discat' quid autem debeat disci
nemo sufficit explanare.

In his plerique distentioribus saginis addicti, praeeunte 34
nidoris indagine acutisque uocibus feminarum, a galliciniis ipsis
in modum pauonum ieiunitate clangentium humum summis
pedum unguibus contingentes aulis adsistunt, digitos praero-
dentes dum patinae deferuescent: alii nauseam horridae carnis,
dum excoquitur, intentius despectantes, ut discissarum pecudum
exta rimari cum anatomicis Democritum putes, docentem quibus
modis posteritas mederi doloribus possit internis.

Sit satis interim haec digessisse super rebus urbanis. nunc 35
redeamus ad cetera, quae per prouincias agitauere multiplices
casus.

Erupit Augustis ter consulibus Saxonum multitudo et **5**
Oceani difficultatibus permeatis Romanum limitem gradu pete-
bat intento, saepe nostrorum funeribus pasta: cuius eruptionis
primae procellam Nannenus sustinuit comes, regionibus isdem
adpositus, dux diuturno bellorum labore conpertus. Sed tunc 2
ad mortem destinatae plebi congressus, cum milites quosdam
ruisse et se uulneratum inparem fore certaminibus aduerteret
crebris, docto imperatore quid agi deberet, id est adeptus ut
peditum magister Seuerus opitulatum rebus dubiis adueniret.
qui ducens militem rei sufficientem cum uenisset ad loca, dis- 3
criminatis ordinibus barbaros ante conluctationem adeo terruit
et turbauit, ut nec controuersas opponerent manus set signorum
aquilarumque fulgore praestricti uenialem poscerent pacem.
diuque uariatis consiliis cum id rei publicae conducere uide- 4
retur, pactis indutiis et datis ex condicione proposita iuuenibus
multis habilibus ad militiam, discedere permissi sunt Saxones,
sine inpedimento, unde uenerant, reuersuri. quibus omni iam 5

---

1 adsidue per *Gelenius:* obſidıe .... | per *V* dıſcant *V* 4 nıuorıſ ınlagıne *V* 5 pauorum *V* ieiunitate *Hauptius:* hıennıtare *V*, inanitate *Gelenius* 6 dıgıtıſ | praerudenteſ *V* 8 dıſcıſcorum *V* 10 mo⟨d⟩ıſ *V* dolorı *V* 15 permea | permeatıſ *V* limitem *Gelenius:* mılıtem *V* 16 intento *Gelenius:* ınuento *V* 18 dux *Valesius:* dum *V* dıuturno laborem bellorem labore conpertuſ *V* 19 morte *V* congreſſıſ *V* 22 oppı | tulatum *V* 24 ordınıbuſ per barbaroſ *V* conluctıonem *V* 25 sed *Gelenius:* ſıt *V* 26 aquılorum quı *V* paſcerent *V* 27 ad *V* 28 ınductıſ *V* 30 omnia *V*

formidine uacuis, reditumque parantibus, occulte pedites missi
insidias in abdita quadam ualle struxerunt, unde praetereuntes
adgredi negotio poterant leui. set longe secus accidit quam
6 sperabatur. sonitu enim aduentantium perciti exsiluere quidam
intempestiue, uisique subito, dum se firmare festinant, ululan-
tibus lugubre barbaris, uertuntur in pedes. stetere tamen mox
conglobati, extremaque sorte uires licet non integras suggerente
confligere cogebantur, multaque caede perculsi concidissent
nullo relicto, ni cataphractorum equitum cuneus ad inferendum
periculum transeuntibus barbaris ex alio latere prope diuortium
itineris pari modo locatus, clamore percitus tristi, agiliter sub-
7 uenisset. exin concursum infestius, firmatisque pectoribus
hinc inde incumbentes Romani clausos hostes eductis gladiis
obtruncabant: nec quisquam eorum genitales reuisere potuit
lares, ne uno quidem caedibus concorporalium superesse per-
misso. ac licet iustus quidam arbiter rerum factum incusabit
perfidum et deforme, pensato tamen negotio non feret indigne
manum latronum exitialem tandem copia data captam.
8 Post haec ita prospere consummata, Valentinianus uersando
sententias multiformes, anxia sollicitudine stringebatur, reputans
multa et circumspiciens quibus commentis Alamannorum et
Macriani regis frangeret fastus, sine fine uel modo rem Roma-
9 nam inrequietis motibus confundentes. inmanis enim natio,
iam inde ac incunabulis primis uarietate casuum inminuta, ita
saepius adulescit, ut fuisse longis saeculis aestimetur intacta.
seditque consilia alia post alia imperatori probanti, Burgundios
in eorum excitari perniciem, bellicosos et pubis inmensae uiribus
10 adfluentes, ideoque metuendos finitimis uniuersis. scribebatque
frequenter ad eorum reges per taciturnos quosdam et fidos, ut
isdem tempore praestituto superuenirent, pollicitus ipse quoque

---

1 uacuiſſe reditumque *V* 3 leuiſ & *V* 6 pedeſ ...... | ſtetere *V* 7 exſtremaq; *V* 8 concediſſent *V* 9 catafracitorum *V* 11 iteneriſ *V* pari modo *Gelenius:* pri modo *V* 14 reuiſſere *V* 17 ferr& *V* 18 coria data coptam *V* 19 conſumata *V* 20 ſtringebantur *V* 22 romanem *V* 23 inmaneſ *V* 24 incunabulis *Gelenius:* unculo nabiliſ *V* 25 aduliſciſ *V* 26 consilia alia *Gelenius:* concilio alio *V* pro bantibuſ urguendi oſ in eorum | excita *V* 27 pubis *Valesius:* ubi *V*, turbae *Gelenius* 28 afluenteſ *V* metuendo *V*

transito cum Romanis agminibus Rheno occurrere pauidis,
pondus armorum uitantibus insperatum.

Gratanter ratione gemina principis acceptae sunt litterae: 11
prima quod iam inde temporibus priscis subolem se esse Roma-
nam Burgundii sciunt, dein quod salinarum finiumque causa
Alamannis saepe iurgabant. *et* cateruas misere lectissimas,
quae, antequam milites congregarentur in unum, ad usque ripas
Rheni progressae, imperatore ad struenda munimenta districto,
terrori nostris fuere uel maximo. igitur paulisper morati cum 12
neque Valentinianus, ut spoponderat, die praedicto uenisset, nec
promissorum aliquid aduerterent factum, ad comitatum misere
legatos poscentes adminicula sibi dari, redituris ad sua, ne nuda
hostibus exponerent terga. quod ubi negari per ambages sen- 13
tirent et moras, maesti exinde discesserunt et indignati. hoc-
que conperto reges ut lubibrio habiti saeuientes, captiuis omni-
bus interfectis genitales reppetunt terras.

Apud hos generali nomine rex appellatur Hendinos, et ritu 14
ueteri potestate deposita remouetur, *si* sub eo fortuna titubauerit
belli uel segetum copiam negauerit terra, ut solent Aegyptii
casus eius modi suis adsignare rectoribus. nam sacerdos apud
Burgundios omnium maximus uocatur Sinistus, et est perpe-
tuus, obnoxius discriminibus nullis ut reges.

Per hanc occasionem inpendio tempestiuam Alamannos 15
gentis ante dictae metu dispersos adgressus per Raetias Theo-
dosius, ea tempestate magister equitum, pluribus caesis, quos-
cumque cepit ad Italiam iussu principis misit, ubi fertilibus
pagis acceptis iam tributarii circumcolunt Padum.

Hinc tamquam in orbem migrantes alium, ad Tripoleos 6
Africanae prouinciae ueniamus aerumnas, quas ut arbitror
Iustitia quoque ipsa defleuit, quae unde instar exarsere flam-
marum, textus aperiet absolutus. Austuriani his contermini 2
partibus barbari, in discursus semper expediti ueloces uiuereque

---

3 rationale *V* 5 finumque *V* 6 et *om. V, add. Valesius* 7 mi-
lef *V* 8 imperator adtruenda *V* deftricto *V* 9 igitur igitur *V*
12 dari redituris *Gelenius:* clari pedituri*f* *V* ne *Gelenius:* re *V* 15 lu-
dibria *V* 17 apud of *V* apellatum *V* 18 si *om. V, add. Gelenius*
19 ter flaui folent *V*, terra quemadmodum solent *Gelenius* 20 eiuf-
modum uif *V* 21 maximof *V* 24 retiaf *V* 27 pagis *Lindenbrogius:*
pacif *V*, agris *Gelenius* 30 inftra *V* 31 teatuf *V*

adsueti rapinis et caedibus, paulisper pacati, *in* genuinos turbines reuoluti sunt hanc causam praetendentes ut seriam.
3 Stachao quidam nomine popularis eorum, ut in otio nostra peragrando licentius, agebat quaedam uetita legibus, inter quae illud potius eminebat, quod prouinciam omni fallaciarum uia prodere conabatur, ut indicia docuere uerissima: quocirca supplicio flammarum absumptus est.

4 Huius necem ulcisci, ut propinqui damnatique iniuste causantes, ferarum similes rabie concitarum exsiluere sedibus suis, Iouiano etiam tum imperante, ueritique prope Leptim accedere, ciuitatem muris et populo ualidam, suburbano eius uberrimo insidere per triduum, mactatisque agrestibus, quos inopinus hebetauerat pauor, uel confugere coegerat ad speluncas, incensa suppellectili multa, quae uehi non poterat, referti rapinis reuerterunt ingentibus, trahentes captiuum Siluam quoque casu cum caritatibus in agro inuentum, ordinis sui primatem.

5 Hac subita clade Leptitani perterriti, ante incrementa malorum, quae intentabat barbaricus tumor, praesidium inplorauere Romani comitis per Africam recens prouecti. qui cum uenisset militaris copias ducens, ferreque opem rebus rogaretur adflictis, non nisi abundanti commeatu adgesto, et camelorum quattuor milibus apparatis, castra firmabat esse moturum.
6 hocque responso miserandis ciuibus stupefactis, atque negantibus sufficere se posse post uastationes et incendia ita enormibus instrumentis remedia quaerere damnorum inmanium, dissimulanter diebus ibi quadraginta consumptis, nullo temptato inde discesserat comes.

7 Qua spe Tripolitani frustrati formidantesque extrema, adlapso legitimo die concilii, quod apud eos est annuum, Seuerum et Flaccianum creauere legatos, Victoriarum aurea simulacra Valentiniano ob imperii primitias oblaturos, utque lacrimosas prouin-

---

1 in *om. V, add. Gelenius* 2 hac *V* 3 ut in otio nostra *Valesius:* utı nouo noſtra *V* 4 quædum *V* 5 petıuſ *V* prouıncıatu omnı *V* 9 feraraım *V* 10 accıdere *V* 12 ınſıdere *sic V* actatıſque *V* 13 hebetauerat *Gelenius:* habıtauerat *V* ıncenſaſ ſuppellectılı *V* 14 referti *Valesius:* reuertı *V* ınuerterunt *V* 15 casu cum caritatibus *Valesius:* caſuum | ſerıtatıb; *V* 17 ıncrımınenta *V* 20 duceſ *V* 21 camellorum *V* 26 ıdem *V* 28 fruſtatı *V* 29 & flıctıanum *V* 31 utque *Gelenius:* obque *V*

ciae ruinas docerent intrepide. quibus conpertis Romanus, 8
misso equite uelocissimo magistrum officiorum petit Remigium,
adfinem suum uel rapinarum participem, ut prouideret impe-
ratoris arbitrio cognitionem huius negotii uicario sibique deferri.
uenerunt in comitatum legati, aditoque principe, uerbis, quae 9
perpessi sunt, ostenderunt: obtulerunt decreta, textum conti-
nentia rei totius. quibus lectis cum neque relationi officiorum
magistri fauentis Romani flagitiis, nec contraria referentibus
crederetur, promissa disceptatio plena dilata est eo more, quo
solent inter potiorum occupationes ludi potestates excelsae.

Dum remedia quaedam a conmilitio principis exspectantur, 10
suspensis Tripolitanis diuque anxiis, rursus globi superuenere
barbarici, fiducia sublati praeteritorum, Leptitanoque agro et
Ocensi interniciua populatione transcursis, expleti praedarum
aceruis ingentibus abscesserant, occisis decurionibus multis,
inter quos Rusticianus sacerdotalis et Nicasius enitebat aedilis.
haec autem eruptio ideo arceri non potuit, quod ad legatorum 11
preces negotiorum quoque militarium cura praesidi delata Ruri-
cio, mox translata est ad Romanum. et iam recens inflictae 12
cladis nuntius missus ad Gallias, excitauit acrius principem.
ideoque tribunus et notarius Palladius mittitur, ut et militi
disperso per Africam praeberet stipendium debitum, et gesta
per Tripolim fide congrua scrutaretur.

Inter tales tamen consulendi moras exspectandique responsa, 13
Austuriani successu gemino insolentes, ut rapaces alites aduo-
larunt inritamento sanguinis atrocius efferatae, cunctisque, nisi
quos fuga discriminibus eximerit, interemptis, praedas, quas
antehac reliquerant, *auexerunt* arboribus exsectis et uitibus.
tunc Mychon quidam nobilis oppidanus et potens, captus in 14
suburbano lapsusque, antequam uinciretur, quia pedibus aeger
euadere penitus uetabatur, in puteum aquis uacuum sese con-
iecit, unde costa diffracta leuatus a barbaris, ductusque prope
portas, coniugis miseratione redemptus est, ed ad pinnas muri

---

4 sibi deferri *Gelenius:* ıbıque dıfferrı *V* 10 poteſtaſ *V* 11 prın-cıpıo *V* 12 ſuperuenıre *V* 14 eenſı *V* tranſcurrıſ *V* 15 ıncentı-buſ *V* ab*ſceſſerunt (*fuit* c) *V* 20 cladeſ *V* 23 trıbolım *V* 25 auſtorıanı ſucceſſo *V* aduolarunt *Gelenius:* auolarunt *V* 28 auexe-runt *om. V, add. Gelenius* & ſectıſ *V* 30 uinciretur quia *Gelenius:* uınceretur qua *V* 32 dıffreta *V* 33 ror[illegible]taſ *V*

15 fune sublatus post biduum interiit. unde elati in pertinaciam
saeuissimi grassatores, ipsa pulsauere moenia Leptitana, funestis
plangoribus resonantia feminarum, quas numquam antea hos-
tiliter clausas pauor exanimabat insolitus, obsessaque urbe per
octo continuos dies, cum quidam oppugnatores sine ullo uul-
nerarentur effectu, redierunt ad propria tristiores.
16 Ob quae super salute dubii ciues, ultimaque temptantes,
profectis ante legatis nondum reuersis, Iouinum mittunt atque
Pancratium, quae uiderint, quae ipsi perpessi sint, imperato-
rem fida relatione docturos. qui Seuerum apud Carthaginem
inuentum et Flaccianum superiores illos legatos percontando
quid egerint, cognouerunt eos audiri a uicario iussos et comite.
e quibus Seuerus ilico perit uexatus acerbitate morborum:
nihilo minus tamen properarunt ad comitatum magnis itineri-
bus ante dicti.
17 Ingresso post haec Palladio Africam, Romanus, quas ob
res uenerat, ante praestructus, ut securitatem suam in tuto
locaret, numerorum principiis per quosdam secretorum manda-
uerat conscios, ut ei tamquam potenti et palatii summatibus
proximo, stipendii, quod pertulerat, praestarent maximam par-
18 tem: et ita est factum. confestimque ille ditatus perrexit ad
Leptim, utque ad ueritatis perueniret indaginem, Erechthium et
Aristomenen facundos municipes et insignes, libere suas ciuium-
que et finitimorum retexentes aerumnas, ad loca uastata secum
19 eduxit. quibus aperte cuncta monstrantibus, luctuosis prouinciae
cineribus uisis reuertit, Romanumque ut desidem increpans, re-
laturum se cuncta uerissime, quae uiderat, minabatur ad prin-
cipem. atque ille ira percitus et dolore, se quoque mox referre
firmauit, quod missus ut notarius incorruptus, donatiuum militis
20 omne in quaestus auerterit proprios. qua gratia flagitiorum
arbitra conscientia, cum Romano deinde Palladius concordia
curabat, reuersusque ad comitatum, arte mendaciorum impia
Valentinianum fefellerat, Tripolitanos frustra queri commemo-

1 interuit *V* pertinatiam *V* 4 obſeſſaſque *V* 6 propriaſ *V*
8 mutunt *V* 10 cartaginem *V* 11 flactianum *V* 14 itenerib; *V*
20 pertulerant *V* 21 dicta | tuſ *V* 22 erech | tium *V* 23 facunduſ *V*
27 uiderant *V* 30 aduerterit *V* qua *Gelenius:* Ua *V* flagitorum *V*
31 concordia curabat *scripsi:* concortia cumdabat *V*, concordabat *Gelenius*
33 fefelleret tripolitanuſ *V*

rans. ideoque rursus ad Africam cum Iouino postremo omnium legatorum remittitur — Pancratius enim decesserat apud Treueros — ut cum uicario ipse merita legationis quoque secundae spectaret: praeter haec linguas Erechthii et Aristomenis praecidi iusserat imperator, quos inuidiosa quaedam locutos idem Palladius intimarat.

Secutus, ut statutum est, uicarium notarius uenit ad Tri- 21
polim. hocque conperto Romanus domesticum suum illuc uolucriter misit, et Caecilium consiliarium in ea prouincia genitum, per quos, incertum pretio an fallaciis, circumuenti municipes omnes grauabant Iouinum, destinatius adserentes nihil eorum mandasse, quas docuerat principem: eo usque iniquitate grassante ut ipse quoque Iouinus ad salutis suae discrimen confideretur se imperatori mentitum.

Quibus per Palladium regressum cognitis, Valentinianus ad 22
acerbitatem procliuior Iouinum quidem ut auctorem, Caelestinum uero Concordiumque et Lucium ut falsi conscios et participes puniri supplicio capitali praecepit, Ruricium autem praesidem ut mendacem morte multari, hoc quoque accedente quod in relatione eius uerba quaedam, ut uisum est, inmodica legebantur. ac Ruricius quidem apud Sitifim caesus, reliqui 23
apud Vticam sententia uicarii Crescentis addicti. Flaccianus tamen ante legatorum interitum cum a uicario audiretur et comite, constanter saluti suae propugnans, adclamationibus iratorum militum impetuque cum conuiciis paene confossus est, obicientium ideo Tripolitanos non potuisse defendi, quod ipsi ad expeditionalis usus praebere necessaria detrectarunt. et ob 24
haec trusus in carcerem, dum consultus super eo, quid conueniret agi, decerneret imperator, sollicitatis, ut dabatur opinari, custodibus, in urbem Romam abierat profugus ibique delitiscens fatali lege decessit.

Hoc memorando fine externis domesticisque cladibus uexata 25
conticuit Tripolis non indefensa, quia uigilauit Iustitiae oculus sempiternus ultimaeque legatorum et praesidis dirae. diu enim

1 affricam *V* 2 apud reuerſoſ *V* 4 crethı ⟨&arı⟩ſtomenıſ *V* 5 ınuıdıoſo *V* 7 ſtatuum *V* 8 domeſtıcuſ *V* 9 cecılıum *V* 10 munıcıpuſ (u *emend. in* i) *V* 16 aceruıtatem *V* 19 mortem *V* q^{uo}q; (*uid. fuisse* ;) accıdente *V* 21 at *V* 25 conuıtıſ *V* 27 uſoſ *V* 28 dıu *V* 29 propınarı *V* 31 dıſceſſıt *V*

postea huius modi casus emersit. solutus sacramento Palla-
26 dius destitutusque fastu, quo tumebat, discessit ad otium. et
cum Theodosius ductor exercituum ille magnificus, oppressurus
Firmum perniciosa coeptantem, uenisset in Africam, *et* prae-
scripti Romani rem mobilem, ut iussum est, scrutaretur, inter
chartas eius inuenta est Meteri cuiusdam epistula, id continens
'domino patrono Romano Meterius' et in fine post multa nihil
ad rem pertinentia 'salutat te Palladius proiecticius, qui non
aliam ob causam dicit se esse proiectum, nisi quod in causa
27 Tripolitanorum apud aures sacras mentitus est.' his litteris
ad comitatum missis et lectis, Valentiniani iussu Meterius rap-
tus suam esse confitetur epistulam, ideoque Palladius exhiberi
praeceptus, cogitans quas criminum coxerit moles, in statione
primis tenebris obseruata custodum absentia, qui festo die
Christiani ritus in ecclesia pernoctabant, innodato gutture
28 laquei nexibus interiit. hoc fortunae secundioris iudicio plene
conperto, deletoque tristium concitore turbarum, exiluerunt
Erechthius et Aristomenes e latebris, qui cum sibi iussas ab-
scidi linguas didicissent ut prodigas ueri, ad longe remota
declinarunt et abdita, doctoque super nefanda fraude Gratiano
imperatore fidentius — Valentinianus enim obierat — ad Hes-
perium proconsulem et Flauianum uicarium audiendi sunt
missi, quorum aequitas auctoritate nixa iustissima, torto Caecilio,
aperta confessione cognouit, ipsum suasisse ciuibus, grauarent
mentiendo legatos. haec acta secuta est relatio, gestorum
pandens plenissimam fidem; ad quam nihil responsum est.
29 Et nequid cothurni terribilis fabulae relinquerent intemp-
tatum, hoc quoque post depositum accessit aulaeum. Romanus
ad comitatum profectus secum Caecilium duxit, cognitores
accusaturum ut inclinatos in prouinciae partem: isque Mero-
baudis fauore susceptus, necessarios sibi plures petierat exhiberi.
30 qui cum Mediolanum uenissent, frustraque se tractos obsimu-

4 et *om. V, add. Gelenius* epiſtola *V* 8 proiecticius *Gelenius:* protecticiuſ *V* 11 miſiſſ& lectiſ *V* iuſſum *V* 12 epiſtolam *V* 15 eccleſiam *V* innodato *Gelenius:* innudato *V* 16 nexibus *Gelenius:* necibuſ *V* 18 Erethiuſ *V* 19 prodigas ueri *scripsi:* prodigaſ ei . . | *V, deinde* | a longe *V* 23 mixta *V* 24 confessione *Gelenius:* confuſione *V* 27 coturni *V* 28 auleum *V* 31 p&erat *V* 32 fr•uſtraquæ (*fuit* o *aut* a) *V*

latis documentis probabilibus ostendissent, absoluti redierunt ad lares. Valentiniano tamen superstite, post superiora, quae narrauimus, Remigius quoque digressus ad otium, laqueo uitam elisit, ut congruo docebimus loco.

LIBER XXVIIII

Exacta hieme rex Persarum gentis Sapor, pugnarum fidu- 1
cia pristinarum inmaniter adrogans, suppleto numero suorum abundeque firmato, erupturos in nostra cataphractos et sagittarios et conductam misit plebem. contra has copias Traianus 2
comes et Vadomarius ex rege Alamannorum cum agminibus perrexere perualidis, hoc obseruare principis iussu adpositi, ut arcerent potius quam lacesserent Persas. qui cum uenis- 3
sent Vagabanta, legionibus habilem locum, rapidos turmarum procursus hostilium in se ruentium acriter exceperunt inuiti, operaque consulta retrocedentes, ne ferro uiolarent aduersorum quemquam primi, et iudicarentur discissi foederis rei, ultima trudente necessitate congressi sunt, confossisque multis discessere uictores. inter moras tamen utrimquesecus temptatis ali- 4
quotiens leuibus proeliis, uarioque finitis euentu, pactis indutiis ex consensu aestateque consumpta, partium discessere ductores etiam tum discordes. et rex quidem Parthus hiemem Ctesiphonte acturus, redit ad sedes, et Antiochiam imperator Romanus ingressus. qui, dum ibi moratur securus interim hostium externorum, intestinis paene perierat fraudibus, ut aperiet series delata gestorum.

---

2 ualentimanum *V* 3 uatam *V* 4 *subscriptum* AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM· EXPLIC LIB ·XXVIII· | INCIPIT LIBER ·XXVIII· *in V*
6 gentium (or) *V* 8 noſtro catafractoſ *V* ſagıllarıoſ *V'* 9 traganuſ *V* 12 arderent *V* 13 nabılem *V* 14 excıperunt *V* 15 oraque *V* retrucıdenteſ *V* 17 tradente *V* confoſſıque *V* 19 inducuſ *V* 21 hıemen teſı fonte *V* 24 apenr& *V* 25 dalata *V*

5 Procopius quidam, inquies homo, turbarum cupiditati semper addictus, Anatolium detulerat et Spudasium palatinos, exigi, quae de aerario interceperant, iussos, insidiari comiti Fortunatiano, molesto illi flagitatori. qui animi asperitate confestim ad insanum percitus modum, pro potestatis auctoritate, quam regebat, Palladium quendam obscurissime natum ut ueneficum a memoratis conductum, et Heliodorum fatorum per genituras interpretem, adigendos prodere quae scirent, praeto-
6 rianae iudicio tradidit praefecturae. cumque ad facti uel temptati quaestionem acrius ueniretur, exclamabat Palladius confidenter leuia esse haec, de quibus agitur, et praetereunda: alia se, si licuerit dicere, monstraturum metuenda et potiora, quae ingenti molimine iam praestructa, nisi prospectum fuerit, uniuersa confundent. iussusque docere fidenter, quae norat, rudentem explicuit inmensum, adfirmans Fidustium praesidialem et cum Irenaeo Pergamium nomen imperaturi post Valentem
7 detestandis praesagiis didicisse secretim. et correptus Fidustius ilico — namque aderat forte — occulteque inductus, uiso indice, nulla infitiatione obumbrare iam publicata conatus rei totius calamitosum aperit textum, absolute confessus, se cum Hilario et Patricio uaticinandi peritis, quorum Hilarius militauerat in palatio, de imperio consuluisse futuro: motasque secretis artibus sortes et nuncupationem principis optimi et ipsis consultoribus
8 luctuosos exitus praedixisse. atque cunctantibus, quisnam ea tempestate omnibus uigore animi antistaret, uisus est aliis excellere Theodorus, secundum inter notarios adeptus iam gradum. et erat re uera ita ut opinati sunt. namque antiquitus claro genere in Galliis natus et liberaliter educatus a primis pueritiae rudimentis, modestia prudentia humanitate gratia litteris ornatissimus, semper officio locoque, quem retinebat, superior uidebatur, altis humilibusque iuxta acceptus. solusque paene omnium erat, cuius linguam non infrenem sed dispicien-
9 tem quae loqueretur, nullius claudebat periculi metus. his addebat idem Fidustius, excarnificatus iam ad interitum, omnia

1 quidem *V* 2 natolium *V* 5 pro peſtatiſ *V* 7 beneficum *V* 12 alia re ſillicuerat *V* metuendę potiora quam *V* 14 fidemter *V* 15 inmenſem *V* 16 hereneo *V* imperatori *V* 18 occultoque *V* 21 uaticinandiſ *V* 24 luctuoſaſ *V* 25 animanti ſtar& *V* 26 theodoriſ *V* 28 in galliſ natuſ *ante* in galliſ natuſ *inductum in* *V* 32 pene *V*

quae praedixit, se indicante Theodorum per Enserium didi-
cisse, uirum praestabili scientia litterarum abundeque honora-
tum: Asiam quippe paulo ante rexerat pro praefectis. quo in 10
custodia condito, gestorumque uolumine imperatori recitato de
more, prodigiosa feritas in modum ardentissimae facis fusius
uagabatur, elata turpi adulatione multorum, maximeque omnium
praefecti praetorio tunc Modesti. qui dum formidine succes- 11
soris agitaretur in dies, obumbratis blanditiarum concinnitati-
bus cauillando Valentem subrusticum hominem sibi uarie
conmulcebat, horridula eius uerba et rudia flosculos Tullianos
appellans et ad extollendam eius uanitiem sidera quoque, si
iussisset, exhiberi posse promittens.

Igitur et Theodorus a Constantinopoli, quam ex negotio 12
familiari petierat, rapi celeri iubetur effectu, et dum ille redu-
citur, ex praeiudiciis uariis, quae diebus exercebantur et noc-
tibus, plures a disiunctissimis regionibus trahebantur, digni-
tatibus et nobilitate conspicui. cumque nec carceres publici 13
iam distenti inclusorum iam cateruas, nec priuata domicilia
sustinerent constipatione uaporata confertas, quoniam uinculis
maxima pars eorum attinebatur, et suam et proximi cuiusque
uicem omnes horrebant. aduenit aliquando tamen ipse quo- 14
que Theodorus, praemortuus et atratus, quo in deuia territorii
parte abscondito, paratis omnibus, quae indagines futurae pos-
cebant, internarum cladum litui iam sonabant.

Et quia fallere non minus uidetur, qui gesta praeterit 15
sciens, quam ille, qui numquam facta fingit, non abnuimus
— neque enim ambigitur — salutem Valentis et antea saepius
per occultas coitiones, et tunc in extrema demersam, ferrumque
ad iugulum eius prope adactum a militaribus, fato reflectente
depulsum, quem lacrimosis in Thracia discriminibus destinarat.
namque et in nemoroso quodam inter Antiochiam et Seleuciam 16
loco leni quiete post meridiem consopitus, a Sallustio tunc
scutario, et saepe alias adpetitus insidiantibus multis, uitae

1 ındıcantem *V* enſerıum *V:* Eucaerium *coniecit Valesius*, Eusemum *Reinesius* 3 ⟨pro prefectıſ⟩ quı *V* 6 relata *V* adulatıonem *V* 8 concınnantıbuſ *V* 10 tullıanuſ *V* 12 premıttenſ 13 conſt(antı)unopolı (*prima* ı *ut uid. ex* o) *V* 17 ne *V* 18 deſtentı *V* 21 atuenıt *V* 22 adratuſ *V* 28 tunt (c *supra*) *V* 29 ıulum (gu *supra*) *V* adactum *Gelenius:* addıctum *V* reflectende *V* 33 adpetenter *V*

terminis a primigenio ortu adscriptis ausa inmania frenantibus
17 euadebat. ut sub principibus Commodo et Seuero non num-
quam accepimus accidere, quorum summa ui salus crebro
oppugnabatur, adeo ut post intestina pericula multa et uaria
alter in amphitheatrali cauea cum adfuturus spectaculis intro-
iret, a Quintiano senatore inlicitae cupidinis homine ad debi-
litatem paene pugione uulneraretur: alter inopinabili impetu,
tempore aetatis extremo, a Saturnino centurione consilio Plau-
tiani praefecti in cubiculo iacens confoderetur, ni tulisset
18 suppetias filius adulescens. quocirca etiam Valens erat uenia
dignus, uitam, quam ereptum ire perfidi properabant, omni
cautela defendens. sed inexpiabile illud erat, quod regaliter
turgidus, pari eodemque iure, nihil inter se distantibus meritis,
nocentes innocentesque maligna insectatione uolucriter perur-
gebat, ut, dum adhuc dubitaretur de crimine, imperatore non
dubitante de poena, damnatos se quidam prius discerent quam
19 suspectos. adulescebat autem obstinatum eius propositum,
admouente stimulos auaritia et sua et eorum, qui tunc in regia
uersabantur, nouos hiatus aperientium, et, siqua humanitatis
fuisset mentio rara, hanc appellantium tarditatem: qui cruentis
adulationibus institutum hominis, mortem in acie linguae por-
tantis, ad partem pessimam deprauantes, omnia turbine intem-
pestiuo perflabant, euersum ire funditus domus opulentissimas
20 festinantes. erat enim expositus accessu insidiantium et reclu-
sus, uitio gemino perniciose inplicitus, quod intoleranter iras-
cebatur tunc magis, cum eum puderet irasci, et quae facilitate
priuati opertis susurris audierat, an uera essent, excutere tumore
21 principis supersidens pro ueris accipiebat et certis. inde fac-

3 accepimus accidisse *scripsi:* acceptum accıdebat *V*, accidebat *Gelenius* accıdebat. tem octauıanum ex ꝓcon................ | *deinde post duorum uersiculorum — quinquagenas quaternas fere litteras hac in pagina continentium — spatium uacuum* || offenſarum auctore (*p.* 442, 3), quorum ſumma uı *sequitur post* 453, 12 *in V* 5 alterạ nạṃ an⟨ı⟩fıḍ⟨re⟩•atralı (re *scripsit man. sec., deinde in rasura fuerat* t) *V* 6 quıntınıano *V* cupınınıſ *V* a *V* 7 pene *V* 8 pautıanı *V* 10 adulıſcenſ *V* 17 ſuſpectuſ adoleſcebat *V* 18 ſtımoluſ *V* 19 uerſabantur *Gelenius:* uaſtabantur *V* 20 cruenteſ *V* 21 morte emınacıe lıngæ | pertanteſ *V* 23 perflauante uerſum *V* oppulentıſſımaſ *V* 26 ıraſcı — 27 ſuſurrıſ *add. V*[m] tacılıtate *V*

tum est, ut clementiae specie penatibus multi protruderentur
insontes, praeceps in exilium acti, quorum in aerario bona
coacta et ipse ad quaestus proprios redigebat, ut damnati cibo
precario uictitarent, angustiis formidandae paupertatis adtriti,
cuius metu uel in mare nos ire praecipites suadet Theognis
poeta uetus et prudens. quae etiam si recta fuisse concesserit 22
quisquam, erat tamen ipsa nimietas odiosa. unde animaduer-
sum est recte hoc definitum, nullam esse crudeliorem senten-
tiam ea, quae est, cum parcere uidetur, asperior.

Igitur cum praefecto praetorio summatibus quaesitis in 23
unum, quibus cognitiones commissae sunt, intenduntur eculei,
expediuntur pondera plumbea cum fidiculis et uerberibus, re-
sultabant omnia truculentae uocis horroribus, inter catenarum
sonitus 'tene claude conprime abde' ministris officiorum tristi-
um clamitantibus. et quoniam addici post cruciabiles poenas 24
uidimus multos, ut in tenebrosis rebus confusione cuncta mis-
cente, summatim quia nos penitissima gestorum memoria fugit,
quae recolere possumus expeditius absoluemus.

Primo introuocatu post interrogatiunculas leues Pergamius, 25
a Palladio, ut dictum est, proditus quaedam inprecationibus
praescisse nefariis, sicut erat inpendio eloquentior et in uerba
periculosa proiectus, inter ambigentes iudices quid prius quaeri
debeat quidue posterius, dicere audacter exorsus, multa hominum
milia quasi consciorum sine *fine* strependo fundebat, modo
non ab extremo Atlante magnorum criminum arguendos pos-
cens aliquos exhiberi. quo, ut consarcinante nimis ardua, morte
multato, aliisque gregatim post illum occisis, ad ipsius Theodori
causam quasi ad Olympici certaminis puluerem peruenitur.
eodem die inter conplura alia hoc quoque euenerat triste, quod 26
Salia, thesaurorum paulo ante per Thracias comes, cum de
uinculis educitur audiendus, et calceo inserit pedem, quasi ruina
incidentis inmensi terroris repente perculsus, animam inter reti-
nentium manus efflauit.

---

1 poenatıb; *V* 3 redıgebatur *V* 5 precıpıtıſ *V′* *u.* 175
7 obdıoſa *V* anıma aduerſum *V* 9 con *V* 10 quæſitum munū *V*
11 ınterduntur *V* 12 ueluerıbuſ *V* 19 ınterrogat ıungulaſ *V*
20 dıctuſ *V* 23 debat *V* 24 fine *om. V*, *add. Gelenius* ſtrepıdo *emend.*
in ſtrependo *in V* 25 ab *Gelenius:* aut *V* 27 theodoro (*emend. man. sec.*) *V*
28 od olympıco *V* 29 uenerat *V* 30 thoſaurorum *V* 32 retınentıam *V*

27 Constituto itaque iudicio, et cognitoribus praescripta osten-
tantibus legum, sed ex uoluntate dominantis moderantibus
momenta causarum, horror peruaserat uniuersos. totus enim
deuius ab aequitate dilapsus, iamque eruditior ad laedendum
in modum harenariae ferae, si admotus quisquam fabricae
diffugisset, ad ultimam rabiem saeuiebat.
28 Inducti itaque Patricius et Hilarius ordinemque replicare
iussi gestorum, cum inter exordia uariarent, fodicatis lateribus,
inlato tripede quo utebantur, adacti ad summas angustias
aperiunt negotii fidem ab ipsis exordiis replicatam. et prius
Hilarius
29 'Construximus' inquit 'magnifici iudices, ad cortinae simi-
litudinem Delphicae diris auspiciis de laureis uirgulis infaustam
hanc mensulam quam uidetis, et inprecationibus carminum
secretorum choragiisque multis ac diuturnis ritualiter consecra-
tam mouimus tandem: mouendi autem, quotiens super rebus
30 arcanis consulebatur, erat institutio talis. conlocabatur in medio
domus emaculatae odoribus Arabicis undique, lance rotunda
pure superposita, ex diuersis metallicis materiis fabrefacta. cuius
in ambitu rotunditatis extremo elementorum uiginti quattuor
scriptilis formae incisae perite, diiungebantur spatiis examinate
31 dimensis. hac linteis quidam indumentis amictus, calciatusque
itidem linteis soccis, torulo capiti circumflexo, uerbenas felicis
arboris gestans, litato conceptis carminibus numine praescitionum
auctore, caerimoniali scientia supersistit: cortinulis pensilem
anulum librans, sartum ex carbasio filo perquam leui, mysticis
disciplinis initiatum: qui per interualla distincta retinentibus
singulis litteris incidens saltuatim, heroos efficit uersus inter-
rogationibus consonos, ad numeros et modos plene conclusos,
quales leguntur Pythici, uel ex oraculis editi Branchidarum.
32 ibi tum quaerentibus nobis qui praesenti succedet imperio,
quoniam omni parte expolitus fore memorabatur, et adsiliens

3 monenta *V* uniuerſiſ *V* 6 rabilem *V* 12 inquid *V* 13 delfice *V* 17 archaniſ *V* 20 ambitur *V* 23 torolo *V* berbenaſ *V* 24 præſcitiorum *V* 25 cortinulis pensilem anulum *Valesius:* cortinu | leſ .... penſile manulum *V*, cortinulas pensilem anulum *Gelenius* 26 artum *V* carbasio filo *Valesius:* carfathi ofilo *V*, carpathio filo *Gelenius* 27 imitatum *V* 28 eroos *V* 29 conſonanſ *V* 30 araculiſ & editi *V* 31 ſuccid& *V*

anulus duas perstrinxerat syllabas *ΘΕΟ* cum adiectione litterae proximae, exclamauit praesentium quidam, Theodorum praescribente fatali necessitate portendi. nec ultra super negotio est exploratum: satis enim apud nos constabat hunc esse qui poscebatur.'

Cumque totius rei notitiam ita signate sub oculis iudicum subiecisset, adiecit beniuole id Theodorum penitus ignorare. 33
post haec interrogati an ex fide sortium, quas agitabant, ea praescierint quae sustinerent: uersus illos notissimos ediderunt clare pronuntiantes capitalem eis hanc operam scrutandi sublimiora cito futuram: nihilo minus tamen ipsi quoque cum cognitoribus principi caedes incendiaque flagitantes furias inminere; quorum tres ponere sufficiet ultimos

οὐ μὰν νηποινίγε σὸν ἔσσεται αἷμα καὶ αὐτοῖς
Τισιφόνη βαρύμηνις ἐφοπλίσσει κακὸν οἶτον
ἐν πεδίοισι Μίμαντος ἀγαιομένοιο Ἄρηος

quibus lectis, unguibus male mulcatis separantur exanimes. postea ut cogitati sceleris officina pateret aperte, honoratorum 34
inducitur globus, uertices ipsos continens rerum. cumque nihil praeter se quisque cernens, ruinam suam inpelleret super alium, permissu quaesitorum coeptans dicere Theodorus, primo in precem uenialem prostratus, dein artius respondere conpulsus ostendit se cognita per Euserium, ne ad imperatorem referret, ut conatus est aliquotiens, ab eo prohibitum adserente non adpetitu regni occupandi inlicito sed ratione quadam indeclinabilis fati id quod sperabatur ultro uenturum. deinde haec 35

1 **ΘΕΟ** *Valesius:* & *V et Gelenius* 2 proximae *scripsi:* poſtrema *V:* postrema *retinuit Valesius, quod non intellegitur, oraculum enim ediderat ΘΕΟ.Δ, hoc est duas syllabas cum proxima littera* (*uid. Historia miscella XII* 5) 7 paenituſ *V* 12 cedıſ | ıncendı atque flatanteſ *V* 13 reſ *V* 14 | **ΟΥΜΑΝΝ ΗΤΙΟ ΙΝΙ ΓΕΓΟΝΕϹϹΕΤ ΑΙΜΜ ΚΑΙΑΥΤ ΟΙϹΤΙϹΙ ΦΩΝΗΒΑ ΡΥΜΗ | ΝΙϹ ΕΦΟΠ ΑΗϹΕΙ ΚΑΚΟΝΟΙΤΟΝΕΝΠΕΑ ΙΟΙϹΙ ΜΜΑΝΤΟ ϹΑΙΑΕΟ** (*non* **ϹΑΙΑϹΟ**) **ΜΕΝΟΚΑΡ** | hoc q͙b; (*fuit* ;) *V*, *in quibus* 15 *ἐφοπλίσσει Gronouius, ἀγαιομένοιο Ἄρηος Hauptius* (*ἀλαλκομένοισιν ἄρηα coniecit Godofredus Hermannus*) 17 mulcati *Gelenius* 18 celerıſ *V* honeratorum *V* 19 globı *V* 21 permıſſo *V* 22 pacem *V* actıuſ *V* 23 re *V* euſerıum *sic V* at *V* referre *V* 26 hac *V*

eadem Euserio sub cruenta quaestione confesso confutabant
Theodorum litterae suae per ambagis obliquas ad Hilarium
scriptae, quibus spe iam firma concepta ex uatibus, de re non
cunctabatur sed tempus patrandae cupidinis quaeritabat.
36 Quibus post haec cognita sequestratis, Eutropius Asiam
proconsulari tunc optinens potestate, ut factionis conscius arces-
situs in crimen, abscessit innocuus, Pasiphilo eximente philo-
sopho, qui ut eum mendacio iniusto peruerteret, crudeliter
37 tortus de statu robustae mentis non potuit deturbari. his
accessit philosophus Simonides, adulescens ille quidem uerum
nostra memoria seuerissimus. qui cum audisse negotium per
Fidustium deferretur, et causam non ex ueritate sed ex unius
nutu pensari uidisset, didicisse se dixit praedicta et conmissa
pro firmitate animi tacuisse.
38 Quis omnibus perspicaciter inquisitis, imperator cognitorum
consultationi respondens, sub uno proloquio cunctos iubet occidi,
et uix sine animorum horrore funestum spectaculum multitu-
dine innumera contuente et onerante questibus caelum —
namque singulorum mala omnium esse communia credebantur
— ducti uniuersi flebiliter iugulantur praeter Simonidem, quem
solum saeuus ille sententiae lator, efferatus ob constantiam
39 grauem, iusserat flammis exuri. qui uitam ut dominam fugi-
tans rabidam, ridens subitas momentorum ruinas, inmobilis con-
flagrauit, Peregrinum illum imitatus Protea cognomine philoso-
phum clarum, qui cum mundo digredi statuisset, Olympiae
quinquennali certamine sub Graeciae conspectu totius escenso
rogo, quem ipse construxit, flammis absumptus est.
40 Et post hunc diebus secutis omnium fere ordinum mul-
titudo, quam nominatim recensere est arduum, in plagas
calumniarum coniecta, percussorum dexteras fatigauit, tormentis
et plumbo et uerberibus ante debilitata, sumptumque est de
quibusdam sine spiramento uel mora supplicium, dum quaeritur
an sumi deberet, et ut pecudum ubique trucidatio cernebatur.

---

1 euſerio *sic* V confeſſione V 7 parſifilo V 8 muſto V 9 de statu robustae mentis *Gelenius:* deſtatur ubi iſtae mentiſ V 10 aduliſcenſ V 13 penſariſ iuſſiſſ& V, pensari sensisset *Gelenius* 16 conſultatione V 18 continente V 21 ſaeuſ V 22 ut domina ut V 23 inmobileſ V 24 filoſofum V 26 greciaſ V 31 sumptumque est de *Gelenius:* ſum queeſ de V

deinde congesti innumeri codices et acerui uoluminum multi 41
sub conspectu iudicum concremati sunt, ex domibus eruti uariis
ut inliciti, ad leniendam caesorum inuidiam, cum essent pleri-
que liberalium disciplinarum indices uariarum et iuris.
Neque ita multo post Maximus ille philosophus, uir ingenti 42
nomine doctrinarum, cuius ex uberrimis sermonibus ad scien-
tiam copiosus Iulianus exstitit imperator, oraculi supra dicti
uersus audisse insimulatus, seque conperisse adsensus, sed reti-
cenda professionis consideratione non effudisse, uerum ultro
praedixisse consultores ipsos suppliciis poenalibus perituros,
Ephesum ad genuinam patriam ductus ibique capite truncatus,
sensit docente periculo postremo, quaesitoris iniquitatem omnibus
esse criminibus grauiorem. constrictus etiam Diogenes laqueis 43
impiae falsitatis, uir nobili prosapia editus, ingenio facundia
forensi suauitateque praestans, dudum Bithyniae rector, ut
opimum patrimonium eius diriperetur, capitali est poena adfectus.
ecce autem Alypius quoque ex uicario Brittanniarum, placi- 44
ditatis homo iucundae post otiosam et repositam uitam, quo-
niam huc usque iniustitia tetenderat manus, in squalore maximo
uolutatus, ut ueneficii reus citatus est cum Hierocle filio, adu-
lescente indolis bonae, urgente Diogene quodam et uili et solo,
omnique laniena excruciato, ut uerba placentia principi uel
potius accersitori loqueretur: quo, cum poenis non sufficerent
membra, uiuo exusto, ipse quoque Alypius post multationem
bonorum exulare praeceptus, filium miserabiliter ductum ad
mortem casu quodam prospero reuocatum excepit.
Per id omne tempus Palladius ille, coagulum omnium **2**
aerumnarum, quem captum a Fortunatio docuimus primum,
ipsa sortis infimitate ad omnia praeceps, clades alias super alias
cumulando lacrimis uniuersa perfuderat luctuosis. nanctus enim 2
copiam nominandi sine fortunarum distantia quos uoluisset ut
artibus interdictis inbutos, ita ut ferarum occulta uestigia doctus
obseruare uenator, multos intra casses lugubres includebat,

7 furra *V* 11 efefum *V* 14 pfepiæ *V* ungenio *ut uid.* *V'* 15 forensi *Gelenius*: fortif *V* bythiniæ *V* ut *Gelenius*: & *V* 17 brittaniorum *V* uicande *V* 20 ueneficii *Gelenius*: beneficuf *V* Hierocle filio *Gelenius*: hiero clifio *V* 21 urfente *V* 22 omneque *V* ut *Gelenius*: ad *V* 23 cumque *V* 27 perit omne *V* 28 fortunatione *V* 29 infimitate *Gelenius*: infirmitate *V* 31 nominandif in *V* 33 cafef *V*

quosdam ueneficiorum notitia pollutos, alios ut adpetitoribus
3 inminuendae conscios maiestatis. et ne uel coniugibus mari-
torum uacaret miserias flere, inmittebantur confestim qui
signatis domibus inter scrutinia suppellectilis poenis addicti,
incantamenta quaedam anilia uel ludibriosa subderent amatoria,
ad insontium perniciem concinnata: quibus in iudicio recitatis,
ubi non lex non religio non aequitas ueritatem a mendaciis
dirimebat, indefensi bonis ablatis, nullo contacti delicto, pro-
misce iuuenes aliique membris omnibus capti ad supplicia
4 sellis gestatoriis ducebantur. inde factum est per orientales
prouincias ut omnis metu similium exurerent libraria omnia:
tantus uniuersos inuaserat terror. namque ut pressius loquar,
omnes ea tempestate uelut in Cimmeriis tenebris reptabamus,
paria conuiuis Siculi Dionysii pauitantes, qui cum epulis omni
tristioribus fame saginarentur, ex summis domorum laqueariis,
in quibus discumbebant, saetis nexos equinis et occipitiis in-
cumbentes gladios perhorrebant.

5 Tunc et Bassianus procerum genere natus, notarius militans
inter primos, quasi praenoscere altiora conatus, licet ipse de
qualitate partus uxoris consuluisse firmaret, ambitioso necessi-
tudinum studio, quibus tegebatur, morte ereptus, patrimonio
opimo exutus est.

6 Inter fragores tot ruinarum Heliodorus, tartareus ille ma-
lorum omnium cum Palladio fabricator, mathematicus, ut me-
morat uulgus, conloquiis ex aula regia praepigneratus abstrusis,
iam funebres aculeos exertabat, omni humanitatis inuitamento
7 ad prodenda, quae sciret uel fingeret, lacessitus. nam et solli-
citius cibo mundissimo fouebatur, et ad largiendum paelicibus
merebat aes conlaticium graue, et incedebat passim ac late os
circumferens uultuosum, omnibusque formidatus, ea fiducia
sublatior, quod ad lupanar, quo, sicut ipse uoluit, liberius serua-

1 beneficiorum notitiam *V* 3 miſeraſ *V* 4 poenis addicti incantamenta *Gelenius:* patrıſ addıctı · Nec cantamenta *V* 5 uel ut ebrioſa *V* 6 recitatis *Gelenius:* excıtatıſ *V* 8 nullı *V* ꝓmiſſe *V* 10 ſeſtoriſ *V* fectum *V* 11 exurerentur *V* 12 preſ | ſuſ *V* 13 cimerriſ *V* riptabamuſ *V* 14 conuiuiſ aculı dyonıſıı *V* 15 ſacina | rentur *V* 16 occupıtiıſ *V* 17 glodıoſ *V* 18 ꝓcerogeneratuſ *V* 23 tractareuſ *V* 26 extabat *V* 27 ꝓdendı *V* pollıcıtuſ *V* 28 pelıcıbuſ *V* 29 incıdebat paſſima ac *V* 30 formıdatıſ *V* 31 coluıt *V*

batur, cubiculariis officiis praepositus, adsidue propalam uentitabat, elogia parentis publici praeferens futura pluribus luctuosa.
perque eum ut forensium causarum patronum, quid in primis 8
orationis partibus conlocaret, ut proficere possit facilius Valens, quibusue figurarum commentis splendida loca adtemptare debeat praemonebatur.

Et quoniam longum est quae cruciarius ille conflauit, hoc 9
unum edisseram, quam praecipiti confidentia patriciatus columina ipsa pulsauit. qui ex clandestinis, ut dictum est, regiorum confabulationibus inmaniter adrogans, et ipsa uilitate ad facinus omne uenalis, egregium illud par consulum Eusebium et Hypatium germanos fratres, Constanti principis quondam adfines, ad cupidinem altioris fortunae erectos et consuluisse et agitasse quaedam super imperio detulit, addens itineri ad mendacium ficte constructo, quod Eusebio, etiam principalia
indumenta parata sint. quibus haustis auenter, fremebundus 10
et minax, cui nihil licere debuerat, quia omnia sibi licere etiam iniusta existimabat, inremisse ab extremis regionum interuallis exhibitis omnibus, quos solutus legibus accusator perduci debere profunda securitate mandarat, suscipi quaestionem
criminose praecepit. cumque nodosis coartationibus aequitate 11
diu iactata, et nexibili adseueratione perditi nebulonis durante, nullam confessionem exprimere tormenta grauia potuissent, ablegatosque ab omni huius modi conscientia *res* ipsa uiros ostenderet claros, calumniator quidem ita ut antea honorabiliter colebatur, illi uero exilio et pecuniariis adflicti dispendiis, paulo postea, reddita sibi multa, sunt reuocati, dignitatibus integris et splendore.

Nec tamen post haec tam paenitenda repressius actum est 12
uel pudenter, non reputante alta nimium potestate, quod recte institutis ne cum inimicorum quidem incommodis in delicta

2 elongıa *V* perferenſ *V* 4 facılıuſ & ualere *V* 6 (præmonebat) *V* 8 edıſe | ram *V* . quam *Valesius:* quamquam *V* 9 regiorum *Gelenius:* regıonum *V* 16 fremıbunduſ *V* 17 omnı *V* 18 extremis *Gelenius:* externıſ *V* 19 exıbıtıſ *V* 21 præcıpıt *V* 22 ıacta & nıxıuılıa *V* 24 res *om. V*, *add. uulgo*, ueritas *add. Gelenius* 25 daroſ *V* honerabılıter *V* 26 et] e *V* 29 repraeſſıuſ aetum *V* 31 ınſtıtutı ſıne *V* delecta *V*

conuenit ruere uoluntaria, nihilque sit tam *deforme* quam ad
ardua imperii supercilia etiam acerbitatem naturae adiungi.
13 sed Heliodoro incertum morbo an quadam excogitata ui mortuo
— nolim dicere: utinam nec ipsa res loqueretur — funus eius
per uespillones elatum pullati praecedere honorati conplures,
14 inter quos et fratres iussi sunt consulares. ibi tunc rectoris
imperii caries tota stoliditatis apertius est profanata, qui cum
abstinere inconsolabili malo rogaretur, obnixe inflexibilis mansit,
ut uideretur aures occlusisse ceris quasi scopulos Sirenios
15 transgressurus. superatus tamen precibus destinatis tandem,
nudatis capitibus infaustam bustuari libitinam ad usque sepul-
crum incedentes pedibus, quosdam etiam conplicatis articulis,
praeire mandauit. horret nunc reminisci quo iustitio humilitati
tot rerum apices uisebantur, et praecipue consulares post sci-
16 piones et trabeas et fastorum monumenta mundana. inter
quos omnes* ex adulescentia uirtutum pulchritudine commenda-
bilis noster Hypatius praeminebat, uir quieti placidique con-
silii, honestatem lenium morum uelut ad perpendiculum librans,
qui et maiorum claritudini gloriae fuit et ipse posteritatem
mirandis actibus praefecturae geminae decorauit.
17 Accesserat hoc quoque eodem tempore ad Valentis ceteras
laudes, quod cum in aliis ita saeuiret infeste, ut poenarum
moras *aegre* ferret finiri cum morte, Pollentianum tribunum
malitia quendam exsuperantem, isdem diebus conuictum con-
fessumque, quod exsecto uiuae mulieris uentre atque intem-
pestiuo partu extracto, infernis manibus excitis de permutatione
imperii consulere ausus est, familiaritatis contuitu, ordine omni
musante abire iussit inlaesum, salutem et inuidendas opes et
militiae statum integrum retenturum.
18 O praeclara informatio doctrinarum, munere caelesti indulta

---

1 deforme *add. ex Cicerone ad Quintum fratrem I* 1,13,37 *Valesius, om. V*
2 aceruıtatem *V* 4 nolı* (*fuit* n) *V* funeſ *V* 5 uıſpıllonıſ *V* polleatı ꝓcedere *V* 6 quoſ effrater *V* conſularoſ *V* 8 ıneoſolabılı *V* 9 cerıſ *V* ſtopuloſ *V'* 11 ſepulchrum ıncıdenteſ· *V* 13 remınıſcıt *V* 14 uıſı | bantur *V* 15 traueaſ *V* 16 aduhſcentıae *V* 18 perpenıculum *V* 19 poſterıtate *V* 23 moras aegre ferret *Gelenius:* maturıſ .... ferr& *V* Pollentianum *Gelenius:* dolenſ. Num *V* 24 & ſuperantem hıſdem *V* 27 famılıarıtateeıſ *V* 28 muſante *sic V* 30 praedara *V*

felicibus, quae uel uitiosas naturas saepe excoluisti! quanta in illa caligine temporum correxisses, si Valenti scire per te licuisset nihil aliud esse imperium, ut sapientes definiunt, nisi curam salutis alienae, bonique esse moderatoris, restringere potestatem, resistere cupiditati omnium rerum et inplacabilibus iracundiis, nosseque, ut Caesar dictator aiebat, miserum esse instrumentum senectuti recordationem crudelitatis, ideoque de uita et spiritu hominis, qui pars mundi est et animantium numerum complet, laturum sententiam diu multumque cunctari oportere, nec praecipiti studio, ubi inreuocabile factum est, agitari, ut exemplum est illud antiquitati admodum notum. apud proconsulem Asiae Dolabellam Smyrnaea 19
proprium et maritum uenenis necasse confessa, quod filium .. .. et conperendinata, cum consilium, ad quod res ex more delata est, anceps, quid inter ultionem et scelus statui debeat haesitaret, ad Areopagitas missa est Athenienses iudices tristiores, quorum aequitas deorum quoque iurgia dicitur distinxisse. hi causa cognita centesimo post anno cum accusatore mulierem adesse iusserunt, ne aut absoluerent ueneficam aut ultrix necessitudinum puniretur. ita numquam tardum existimatur, quod est omnium ultimum.

Post commissa iniquitatibus uariis ante dicta, et inpressas 20
foede corporibus liberis, quae superuixerant, notas, inconiuus Iustitiae oculus arbiter et uindex perpetuus rerum uigilauit adtente. namque caesorum ultimae dirae, perpetuum numen ratione querellarum iustissima commouentes, Bellonae accenderant faces, *ut* fides oraculi firmaretur, quod nihil inpune praedixerat perpetrari.

Dum haec, quae supra digesta sunt, Antiochiae Parthico 21
fragore cessante per intestinas dilatantur aerumnas, coetus

---

1 exculuſtı *V* 2 correxıſſe | *V* ualentıſ *V* 5 omnem *V* 9 latorum *V* 10 ınreuocabulum *V* 12 dolabella myrna .... | ppnam & marı *V*, Dolabellam Smyrnaea materfamilias filium proprium et maritum *Gelenius* 13 fılıum eeo (arimonio) & conperendınata (r *in* arımonıo *corr. ex* l) *V*, quod filium ex priore uiro ab eis occisum comperisset et comperendinata *Gelenius* 15 dılata *V* 16 areopagıteſ *V* 18 aeguſtatore *V* 19 benefıcum *V* 22 impressas foede *Gelenius:* ınpreſſuſ fıde *V* 23 inconiuus *scripsi:* ınconuıuuſ *V* 24 uıgılantı *V* 25 nume *V* 26 accederant *V* 27 ut *om. V*, *add. Gelenius*

furiarum horrificus post inconuolutos multiplices casus ab
eadem urbe digressus, ceruicibus Asiae totius insedit hoc modo.
22 Festus quidam Tridentinus ultimi sanguinis et ignoti, in nexum
germanitatis a Maximino dilectus ut sodalis et contogatus,
decernentibus fatis ad orientem transgressus est, ibique admi-
nistrata Syria magisterioque memoriae peracto, bona lenitudinis
et reuerentia reliquit exempla, unde regere Asiam proconsulari
potestate exorsus, uelificatione tranquilla, ut aiunt, ferebatur
23 ad gloriam. audiens autem Maximinum optimo cuique exi-
tialem, obtrectabat subinde actibus eius ut perniciosis et foedis.
sed cum impie peremptorum exsequiis suffragantibus ad prae-
fecturam uenisse hominem conperisset inmeritum, exarsit ad
agenda sperandaque similia, et histrionis ritu mutata repente
persona, studio nocendi concepto incedebat oculis intentis ac
rigidis, praefecturam autumans adfore prope diem, si ipse quo-
24 que se contaminasset insontium poenis. et quamquam sint
multa et uaria, quae, ut leuius interpretemur, egit asperrime:
pauca tamen dici sufficiet, quae sunt nota *ac* peruulgata, ad
aemulationem eorum commissa, quae facta sunt Romae. ratio
enim eadem est ubique recte secusue gestorum, etiam si magni-
25 tudo desit dissimilis rerum. philosophum quendam Coeranium,
haut exilis meriti uirum, ea causa tormentorum inmanitate
inultum occidit, quod ad coniugem suam familiariter scribens,
id sermone addiderat Graeco *σὺ δὲ νόει καὶ στέφε τὴν πύλην*,
quod dici prouerbialiter solet, ut audiens altius aliquid agen-
26 dum agnoscat. anum quandam simplicem, interuallatis febribus
mederi leni carmine consuetam, occidit ut noxiam, postquam
27 filiam suam ipso conscio curauit accita. in chartis cuiusdam
municipis clari scrutari ex negotio iussis, genitura Valentis
cuiusdam inuenta est, repellensque calumnias is, cuius inter-

3 Festinus (us *superscr.*) *V* innoti *V* 5 discernentibus *V* 7 reliquid *V* 8 potestati *V* 9 maximum *V* 10 pernitiosus *V* 11 exsequis *V* 13 sperandoq; *V* 15 rigidis *Gelenius:* ridis *V* ppedie *V* 16 si *V* incontium *V* 18 ac *om V, add. Gelenius* peruulgati *V* 19 ęmulatione *V* 20 ubique *uulgo:* ubi *V*, ibi *Gelenius* 21 coheraneum *V* 22 inmanitatem ultum *V* 24 *σὺ δὲ νόει καὶ Gelenius:* COIΛΘNOΘIKAI *V* CTЄΦЄTHNTYΛHN *V*, *στρέφε τὴν τύλην uel στέφε τὴν πύλην coniecit Casaubonus* 25 puerbiliter *V* agensum (d *superscr.*) *V* 28 curabit adscita *V* cuiusdato *V* 29 scutari *V* 30 calumnios *V*

erat, cum obiectaretur ei, quam ob rem constellationem principis collegisset, fratrem suum fuisse Valentem, dudumque obisse documentorum plena fide monstrare pollicitus, inexspectato ueritatis indicio laniatus, lacer trucidatus est. uisus adu- 28
lescens in balneis admouere marmori manus utriusque digitos alternatim et pectori, septemque uocales litteras numerasse, ad stomachi remedium prodesse id arbitratus: in iudicium tractus, percussus est gladio post tormenta.

His et mihi uertenti stilum in Gallias confunditur ordo 3
seriesque gestorum, inter multa et saeua Maximinum repperiens iam praefectum, qui potestate late diffusa scaeuum imperatori accesserat incentiuum, maiestati fortunae miscenti licentiam grauem. quisquis igitur dicta considerat, perpendat etiam cetera, quae tacentur, ueniam daturus ut prudens, si non cuncta conplectimur, quae consiliorum prauitas crimina in maius exaggerando commisit. adulescente enim acerbitate, rationum 2
inimica rectarum, trux suopte ingenio Valentinianus, post eiusdem Maximini aduentum, nec meliora monente ullo nec retentante, per asperos actus uelut aestu quodam fluctuum ferebatur et procellarum, adeo ut irascentis saepe uox et uultus *et* incessus mutaretur et color. quam rem indicia uaria testantur et certa, e quibus pauca sufficiet poni.

Adultus quidam ex his, quos paedagogianos appellant, ad 3
obseruandam uenaticiam praedam Spartanum canem retinere dispositus, ante praedictum tempus absoluit, adsultu eius euadere conantis adpetitus et morsu: ideoque necatus ad exitium fustibus, eadem humatus est die. praepositum fabricae oblato 4
thorace polito faberrime, praemiumque ideo exspectantem, ea re praecepit occidi, quod pondus paulo minus habuit species ferrea

1 obiextar&ur *V* confullationem *V* 3 decumentorum *V* pollicito *V* 4 laniatiſ *V* aduliſcenſ *V* 5 admoriere *ut uid. V'* 6 pectoriſ ſeptem quoaleſ *V* 8 perculſuſ *V* 9 uertendi *V*. 11 poteſtatem *V* diffuſaſ ceuum *V* 14 qua&am centur *V* con *V* 16 exagigerando *V* aduliſcente *V* aceruitate *V'* 18 maximiani *V* 19 aeſto *V* 20 ut in iraſcentiſ *V* et *om. V, add. Gelenius* 21 mãtar&ur *V* certę | quibuſ *V* 24 canem *Gelenius:* ſanum *V* 27 ablato thoroce *V* 28 faberrimo *V* 29 praecipit *V* occideri ad p̌i quod ponduſ *V*

quam ille formarat. Epiroten aliquem ritus Christiani pres-
byterum....... tam Octauianum ex proconsule..........
5 offensarum auctore licet tardius ad sua *redire* permisso. Con-
stantianus strator paucos militares equos ex his ausus mutare,
ad quos probandos missus est in Sardiniam, eodem iubente
lapidum ictibus oppetit crebris. Athanasius fauorabilis tunc
auriga, suspectus ei uulgari leuitate, ut uiuus incendi iuberetur,
si quid temptasset huius modi, ... non multo postea uene-
ficiis usum ferebatur, nulla delata uoluptatum artifici uenia,
6 ignibus aboleri praeceptus est. Africanus causarum in urbe
defensor adsiduus, post administratam prouinciam ad regendam
aliam adspirauit, cuius suffragatori magistro equitum Theodosio
id petenti, subagresti uerbo ridens respondit imperator 'abi'
inquit 'comes, et muta ei caput, qui sibi mutari prouinciam
cupit' et hoc elogio perit homo disertus ad potiora festinans
7 ut multi. Claudium et Sallustium ex Iouianorum numero, ad
usque tribunatus dignitates progressos, accusabat quidam uilitate
ipsa despectus, quod, cum imperium Procopius adfectasset,
aliqua pro eo locuti sunt bona. cumque nihil quaestiones
repperirent adsiduae, mandare magistris equitum auditoribus
princeps, ut agerent *Claudium* in exilium et Sallustium pro-
nuntiarent capitis reum, pollicitus, quod eum reuocabit ad
supplicium raptum; hocque ita, ut statutum est, obseruato, nec
Sallustius morte exemptus est nec Claudius, nisi post eiusdem
Valentiniani obitum deportationis maestitia liberatus..........
.... longe... cusauerit cum illi saepissime
8 torquerentur. replicatis igitur quaestionibus dense, et quibus-
dam ui nimia tormentorum absumptis, ne uestigia quidem ulla

1 prefbyte noftrof firmuf ut in munimento (*p.* 453, 12) *V* 3 redire *om. V, add. uulgo* 5 est] & *V* 7 eum *V* leuitante *V* 8 *ante* non *add.* cuius *Gelenius*, quem *Val.*, *nulla lac. in V* ueneficiis *Lindenbrogius:* beneficuf *V* 9 merebatur *V* 10 au(b)oleri (*emend. man. sec.*) *V* 13 uerbo ridens respondit imperator *scripsi:* uerbo pilif refponderator *V*, uerbo refponderat *Gelenius* 14 inquid *V* capud *V* 16 cladium *V* ouia-norum *V* 21 agerent ... | in exilium *V* 22 reuocauit *V* 23 obseruato nec *Gelenius:* obferuatione *V* 24 cladiuf *V* 25 Valentiniani obitum *Gelenius:* ualentinianuf uitium *V* liberatuf | *secuntur tres uersiculi quinquagenarum quaternarum litterarum spatium uacuum continentes. deinde* | longae ... cufauerit *in V* 27 denf& quibufdam *V*

delatorum reperta sunt criminum. in hoc negotio protectores, ad
exhibendas missi personas de fustibus praeter solitum caesi.....
Horrescit animus omnia recensere, simulque reformidat, ne 9
professo quaesisse uideamur in uitia principis, alia commo-
dissimi. illud tamen nec praeteriri est aequum nec sileri, quod
cum duas haberet ursas saeuas hominum ambestrices, Micam
auream et Innocentiam, cultu ita curabat enixo, ut earum
caueas prope cubiculum suum locaret, custodesque adderet fidos,
uisuros sollicite nequo casu ferarum deleretur luctificus calor.
Innocentiam denique post multas, quas eius laniatu cadauerum
uiderat sepulturas, ut bene meritam in siluas abire dimisit in-
noxiam. Exop.......... simile sedit.....
Et haec quidem morum eius et propositi cruenti sunt 4
documenta uerissima. sollertiae uero circa rem publicam usquam
digredientis neque eum uel obtrectator peruicax incusabit, illud
contemplans, quod maius pretium operae forsitan regendis
uerius milite barbaris quam pellendis. et cum dedisset.....
.... *e* speculis,
siquis hostium se commouisset, desuper uisus obruebatur.
Agitabatur autem inter multiplices curas id omnium pri- 2
mum et potissimum, ut Macrianum regem auctum inter muta-

1 dılatorum *V* 2 de .. fuſtıbuſ *V*, dicuntur fustibus *Gelenius* praetor *V* caeſı *V*: usi *Gelenius*, *lac. indicaui* 3 horrescit animus *Gelenius*: horruſ cıtamuſ *V* reformidat ne professo *Gelenius*: reformıda | tı .. nı perfeſſo *V*, reformıdat ne ex professo *uulgo* 4 uideamur *Valesius*: uıdeatur *V* 5 illud tamen *Gelenius*: ıllı adtamen *V* 7 cultant acerabat enıxo *V* eorum *V* 9 nequo casu ferarum *nescio quis*: nequo ea ſuperarũ *V et Gelenius* deleretur *Valesius*: deb&ur *V* 10 cadauerum (m *emend. ex* rt) *V* 12 exop ... ſımıle ſedıt .... Et *V* 13 propoſıto cruenta *V* 14 ſollertıſ *V* puplıcam *V'* usquam *Wagnerus*: nuſquam *V* 15 dıgredıentıſ nec quo eum uelo uırecıator | peruıcax *V*, digredientis neque eum uel obtrectator peruicax *Valesius ex codice Colbertino* 16 contemplauo *V* fortıcen regenduſ uerıuſ mılıte *V*: forsitan regendis uerius milite *Valesius* (*antea* limite *uulgo, an* fecisset limite *scribendum?*) 17 quo pellendıſ. Et cum dedıſſ& | *secuntur tres uersiculi quinquagenarum quaternarum litterarum spatium uacuum continentes, deinde* peculıs sıquıs *V* 19 obruebatur .... | agıtabatur aut & ınter *V* 20 multıplıcıſ *V* ıt *V* prıma depotıſſı | mum *V* 21 auctum inter mutationes crebras *Gelenius*: auıtum termutatıoneſ creuraſ *V*

tiones crebras sententiarum, iamque in nostros adultis uiribus exsurgentem, ui superstitem raperet uel insidiis, ut multo ante Vadomarium Iulianus: et prouisis, *quae* negotium poscebat et tempus, cognitoque transfugarum indiciis, ubi conprehendi nihil opperiens poterit ante dictus, tacite, quantum concessit facultas, nequi conserendo officeret ponti, iunxit nauibus Rhe-
3 num. et antegressus contra Mattiacas aquas primus Seuerus, qui pedestrem curabat exercitum, perpensa militum paucitate territus stetit timens, ne resistere nequiens inruentium oppri-
4 meretur hostilium agminum mole. et quia suspicabatur uenalia ducentes mancipia scurras, casu illic repertos, id, quod uiderant, excursu celeri nuntiare, cunctos mercibus direptis occidit.
5 aduentu itaque plurium copiarum animati iudices, castrisque ad tempus breuissimum fixis, quia nec sarcinale iumentum quisquam nec tabernaculum habuit praeter principem, cui tapetes suffecerant pro tentorio, parumper ob tenebras morati nocturnas, exiliente procinctu pergebant ulterius, itinerum gnaris ducentibus, frequenti equitatu cum Theodosio rectore praeire disposito, equitat erat .... tempore iaceat, extento strepitu suorum est inpeditus: quibus adsidue mandans, ut rapinis et incendiis abstinerent, inpetrare non potuit. ignium enim crepitu dissonisque clamoribus satellites exciti, idque, quod acciderat, suspecti, carpento ueloci inpositum
6 regem angusto aditu circumfractis collibus abdiderunt. hac

2 uel ın ınſıdıſ *V* 3 prouisis quae negotium *Valesius*: praeuı .. | negotıum *V*, praeuisum negotium *Gelenius* 4 tranſſıgurarum *V* 5 opperiens *Gelenius*: peneſ *V* tacite *Gelenius*: taſ he *V* 6 uınxıt *V* 7 matſıacaſ *V* 8 quıpe (p superscr.) deſtrem *V* 9 ne resistere nequiens *Gelenius*: nereı ſterne queeſ *V* ınruentı ınoppnmer&ur *V* 11 ılle crepertoſ *V* 12 cunctos *Gelenius*: ıunctoſ *V* 13 plurımum *V* 15 tapetes suffecerant pro tentorio *Gelenius*: tapete...... ſufficerat potentorıo *V* 16 nocturnoſ *V* 17 pcıncti *V* ıtınerunt gnarı dıſcentıbuſ fre .... (frequenti *scripsi: om. uulgo*) equıtatu cum theoſıo rectore | prae .... dıſpoſıto equırat .. (*an latet sequi ratus?*) erat .... | *secuntur tres uersiculi quinquagenarum quaternarum litterarum spatium uacuum continentes. deinde* tempore ıaceat *in V* 21 ſtreputı *V* 22 abſtınere *V* 23 potuı *V* dissonisque *Gelenius*: bınıſſonıſque (d superscr.) *V* 24 carpentı *V*

Valentinianus gloria defraudatus nec *sua* culpa nec ducum sed intemperantia militis, quae dispendiis grauibus saepe rem Romanam adflixit, ad usque quinquagesimum lapidem terris hostilibus inflammatis, redit Treuéros maestus. ubi tamquam 7
leo ob ceruum amissum uel capream morsus uacuos concrepans, dum cuncta hostium disiecta frangeret timor, in Macriani locum Bucinobantibus, quae contra Mogontiacum gens est Alamanna, regem Fraomarium ordinauit, quem paulo postea, quoniam recens excursus eundem penitus uastauerat pagum, in Brittannos translatum potestate tribuni Alamannorum praefecerat numero, multitudine uiribusque ea tempestate florenti, Bitheridum uero et Hortarium nationis eiusdem primates item regere milites iussit, e quibus Hortarius proditus relatione Florenti Germaniae ducis contra rem publicam quaedam *ad* Macrianum scripsisse barbarosque optimates, ueritate tormentis expressa, conflagrauit flamma poenali.

Abhinc inter 5
.... proximo haec narratione disseri continua placuit, ne, dum negotiis longius secretis et locis alia subseruntur, cognitio multiplex necessario confundatur.

Nubel uelut regulus per nationes Mauricas potentissimus 2
uita digrediens, et legitimos et natos e concubinis reliquit filios, e quibus Zammac comiti nomine Romano acceptus, latenter a fratre Firmo peremptus discordias excitauit et bella. eius enim necem ulcisci inpensiore studio properans comes, ad insidiatoris

---

1 sua *om. V, add. Gelenius* ducum ſentım temperantı *V* 3 quınquagınta .|ſımum *V*, quinquagesimum *Gelenius* 5 uaquoſ *V* 6 dum cuncta *scripsi:* dum cum *V* 7 alaman | nıa *V* 8 que paulo *V* 9 paenıtuſ *V* brıttanaſ latum *V* 10 praeceperat *V* 11 multıtudo *V* Bertfridum *coniecit Reinesius* 12 hortarıo *V*, Hrotarium *coniecit Reinesius* 13 aortarıuſ *V* prodituſ relatione *Valesius:* prodıtu ſperatıone *V* 14 germanıa caducıſ *V* quaedam ad Macrianum *Gelenius:* quae .... rıanum *V* 15 optimates ueritate tormentis expressa *Gelenius:* optı ..... uerıtatormentıſ exoreſſa *V* 17 inter .... | *secuntur duo uersiculi quinquagenarum quaternarum litterarum spatium uacuum continentes, deinde* proxımo hæc *in V* 19 cantınua *V* longius secretis *scripsi:* longıduſque cr&tıſ *V*, longe discretis *Gelenius* 20 neceſſarıa *V* 22 natıonıſ *V* 25 fırma *V* excıtabıt *V* 26 ınpenſıor *V*

perniciem multa ciebat et formidanda. utque rumores distu-
lerunt adsidui, nauabatur opera diligens in palatio, Romani
quidem relationes multa et aspera congerentes in Firmum
libenter suscipi recitarique principi, in earum fauorem conci-
nentibus multis: ea uero, quae contra Firmus salutis tuendae
gratia docebat crebro per suos, accepta diutius occultari, Remi-
gio tunc officiorum magistro, adfine amicoque Romani, inter
potiores imperatoris necessitates haec uelut minima et super-
flua non nisi oportune legi posse adseruante.
3 Quae cum ad obruendam defensionem suam agitari aduer-
teret Maurus, ultimorum metu iam trepidans, ne amendatis,
quae praetendebat, ut perniciosus et contumax condemnatus
occideretur, ab imperii dicione desciuit et adiumenta.........
......tium ad uastandum.
4 .... hostis inplacabilis incrementis uirum adules-
cerent, *ad* abolendum cum comitatensis auxilio militis pauci
Theodosius magister equitum mittitur, cuius uirtutes ut inpe-
trabilis ea tempestate prae ceteris nitebant: Domitii Corbulonis
et Lusii ueterum simillimi, quorum prior sub Nerone, alter
Traiano rem regente Romanam pluribus inclaruere fortibus
5 factis. proinde ab Arelate secundis egressus auspiciis, emeato-
que mari cum classe, quam ductabat, nullo de se rumore
praegresso, defertur ad Sitifensis Mauritaniae litus, quod appel-
lant accolae Igilgitanum. ibique inuentum casu Romanum
leniter adlocutus, misit ad uigilias ordinandas et praetenturas,
6 parum super his, quae uerebatur, increpitum. quo ad Caesa-
riensem digresso Gildonem Firmi fratrem et Maximum misit
correpturos Vincentium, qui curans Romani uicem, inciuilitatis
7 eius erat particeps et furtorum. recepto itaque tardius milite,

---

1 deſtulerunt *V* 2 nauatur *V* 3 aſ*pera (*fuit* ſ) *V* 4 ſuſcipere catariq; *V* continentibuſ *V* 5 firmoſ *V* 8 potioriſ *V* 10 agitaria aduerter& *V* 11 metu iam trepidans *Gelenius*: &u iam rapidanſ *V* amandatiſ *V* 12 contumax *Gelenius*: contumae *V* 13 adiumenta ....tium ad uaſtand ... | .... hoſtiſ *V et Gelenius* 16 ad *om. V, add. Gelenius* abulendum *V* 17 uirtutiſ *V* 19 luſu *V* 20 rem regemte *V* 21 aut ſpiciſ *V* 23 ad ſtipenſiſ mauere | tanæ (*emend. man. sec.*) *V* 24 accollae gilgitanum *V* 26 qđ ad | ceſarienſem *V* 28 correcturoſ *V* curam *V* inciuilitiſ *V* 29 particeſ (r *emend. ex* ſ) & futurum *V*

quem amplitudo *morabatur* maris, Sitifim properans, Romanum
cum domesticis custodiendum protectoribus conmitti mandauit,
agensque in oppido sollicitudine diducebatur ancipiti, multa
cum animo uersans, qua uia quibusue conmentis per exustas
caloribus terras pruinis adsuetum duceret militem, uel hostem
caperet discursatorem et repentinum insidiisque potius clandes-
tinis quam proeliorum stabilitate confisum.

Quod ubi Firmo leui rumore, dein apertis est indiciis 8
cognitum, spectatissimi ducis aduentu praestrictus, ueniam
confessionis praeteritorum missis oratoribus poscebat et scriptis,
docentibus eum non sponte sua ad id erupisse, quod mouerat
scelestum *sed* iniquitate grassante licentius, ut monstrare pol-
licebatur. quibus lectis paceque obsidibus acceptis promissa, 9
dux ad recensendas legiones, quae Africam tuebantur, ire per-
gebat ad Pancharianam stationem, quo conuenire praeceptae
sunt. ibi magnificis uerbis atque prudentibus spe cunctorum
erecta, reuersus Sitifim, concitato indigena milite cum eo, quem
ipse perduxerat, aegre perpetiens moras ad procinctus ire ocius
festinabat. inter residua autem multa et clara id amorem 10
eius auxerat in inmensum, quod a prouincialibus commeatum
exercitui prohibuit dari, messes et condita hostium uirtutis
nostrorum horrea esse, fiducia memorans speciosa.

His ita cum laetitia possessorum dispositis, ad Tubusuptum 11
progressus, oppidum Ferrato contiguum monti, legationem
secundam Firmi repudiauit, quae obsides, ut ante statutum
est, non duxerat secum. unde omnibus pro loco et tempore
cautius exploratis, concito gradu Tyndensium gentem et Masi-
nissensium petit leuibus armis instructas, quas Mascizel et Dius
fratres Firmi ductabant. cum essent hostes iam in contuitu 12

---

1 morabatur *om. V, add. Gelenius* ſiti ınproperanſ *V* 2 protutorıbuſ *V* 3 deducebatur accıpıt *V* 4 exuſcaſ *V* 5 terras pruinis *Gelenius:* terra. Fınıſ *V* 7 praelıorum *Gelenius:* proprıorum *V* 9 praeſtrıctıſ *V* 10 confeſſıoneſ *V* mıſſı | ſerat uırıbuſ poſcebat *V* 11 rupıſſe *V* morat *scripsi:* norat *V* 12 ıceleſtum *V* sed *om. V, add. Gelenius* 14 affrıcam *V* 17 concıato *V* 18 otıuſ *V* 20 auſerat *V* 21 menſıſ *V* 23 tubuſ optum *V* 24 contınguum *V* 25 repudıant *V* 26 non duxerat secum *Gelenius:* non era ſecum *V* 27 cantıuſ explorantеſ concıtoſ *V* tyndeſıum *V* maſınıſ ſenſıum *sic V et Gelenius* 28 maſcı zeledı | uſ *V* 29 fırmıſ octabant cum peſſent *V*

membris omnibus celeres, post missilia hinc inde crebrius iacta committitur certamen asperrimum, interque gemitus mortis et uulnerum audiebantur barbarorum ululabiles fletus captorum et caesorum, pugnaque dirempta plures agri populati sunt et
13 incensi. inter quos clades eminuere fundi Petrensis, excisi radicitus, quem Salmaces dominus, Firmi frater, in modum urbis exstruxit. hoc successu uictor elatus mira uelocitate Lamfoctense oppidum occupauit, inter gentes positum ante dictas, ubi abunde rei cibariae copiam condi effecit, ut, si pergens interius alimentorum offendisset penuriam, iuberet e
14 propinquo conuectari. quae dum ita procedunt, Mascizel reparatis uiribus nationum confinium adminicula ductans, conserta manu cum nostris, fusis e parte suorum pluribus, ipse equi pernicitate aegre discrimine mortis exemptus est.

15 Fessus aerumnis gemini proelii Firmus, imoque aestuans corde, nequid ultimae rationis omitteret, Christiani ritus antistites oraturos pacem cum obsidibus misit. qui quoniam suscepti lenius, pollicitique uictui congrua militibus, ut praeceptum est, laeta retulere responsa: praemissis muneribus Maurus ipse fidentius ad Romanum perrexerat ducem, equo insidens apto ad ancipites casus, cumque prope uenisset, fulgore signorum et terribili uultu Theodosi praestrictus, iumento desiluit, curuataque ceruice humi paene adfixus, temeritatem suam flebiliter
16 incusabat, pacem obsecrando cum uenia. susceptusque cum osculo, quoniam id rei publicae conducebat, bonae spei iam plenus, sufficientia praebuit alimenta, et quibusdam propinquis suis ad obsidum uicem relictis abscessit, captiuos, ut spoponderat, redditurus, quos primis turbarum exordiis rapuit, biduoque post Icosium oppidum, cuius supra docuimus conditores, militaria signa et coronam sacerdotalem cum ceteris quae interceperat, nihil cunctatus restituit, ut praeceptum est.

17 Exinde cum discursis itineribus magnis Tiposam noster dux introiret, legatis Mazicum, qui se consociauerant Firmo,

---

1 membribuſ omnibuſ *V* 2 morte *V* audiebatur *V* 5 eminere *V* 7 exstruxit .... | hoc *V* 9 cibaria *V* candi *V* 11 dumca proce | dunt *V* reperatiſ *V* 13 noſtriſ fuiſſe parte *V* 17 obſilydibuſ *V* 19 reſponſae .. | ꝑcem miſſiſ *V* 21 ancipitiſ *V* 22 terribilium ulti *V* iumenta *V* curuatoque *V* 25 bonẹ ſpeciam plenuſ *V* 32 itenenbuſ magni ſtipoſam *V*

suppliciter obsecrantibus ueniam, animo elato respondit se in
eos ut perfidos arma protinus commoturum. quibus minantis 18
periculi metu defixis reuertique iussis ad sua, Caesaream ire
tendebat urbem opulentam quondam, cuius itidem originem in
Africae situ digessimus plene, eamque ingressus cum omnem
paene incendiis late dispersis uidisset exustam, horridasque
canitie silices, primam et secundam legionem ad tempus ibi
locari disposuit, ut fauillarum egerentes aceruos, agitarent ibi
praesidium, ne repetito barbarorum impetu uastaretur.

Quae cum rumores ueri distulissent et crebri, prouinciae 19
rectores tribunusque Vincentius e latibulis, quibus sese commi-
serant, egressi, tandem intrepidi ad ducem ocius peruenerunt.
quibus ille gratanter uisis atque susceptis, agens etiam apud
Caesaream, fide rerum diligentius explorata, conperit Firmum
per speciem fauentis *et* supplicis tectiore consilio id moliri ut
nihil hostile metuentem exercitum in modum tempestatis subi-
tae conturbaret. quam ob rem conuersus hinc uenit ad muni- 20
cipium Sugabarritanum Transcellensi monti adcline, ubi inuen-
tos equites quartae sagittariorum cohortis, quae ad rebellem
defecerat, ut contentum se supplicio leniori monstraret, omnes
contrusit ad infimum militiae gradum, eosque et Constantiano-
rum peditum partem Tigauias uenire iusserat cum tribunis, e
quibus unus torquem pro diademate capiti inposuit Firmi.
dumque *haec* aguntur, reuerterunt Gildo et Maximus, Bellenen 21
e principibus Mazicum et Fericium gentis praefectum ducentes,
qui factionem iuuerant quietis puplicae turbatoris ....
.... producerent

---

2 eo *V* minantis *scripsi:* minanti *V*, imminentis *Gelenius* 4 opo-lentam *V* *post* quondam *add.* et nobilem *Gelenius* 5 digreffimuf plenē *V* 6 uiuif | f& *V* 8 ^{fa}uillarum *V* agittarent *V* 10 ueri distulissent *Gelenius:* uero fuftuliffent *V* et crebri *scripsi:* & curu *V*, *om. Gelenius et uulgo* 11 com miferan *V* 12 otiuf *V* 15 fauentif fupplicef *V*, et *add. Gelenius* concilio *V* morili (*emend. man. sec.*) *V* 16 merientem *V* tempeftatuf *V* 18 uentof *V* 19 cohortef *V* 21 conftan | tiniorum *V* 23 deademate capite *V* 24 haec *om. V*, *add. Gelenius* belle neprincipibuf *V* 26 iuberant *V* turbatorif, *uacante in eodem uersiculo* 34 *litt. spatio V*, *deinde uacant tres uersiculi quinquagenarum quaternarum spatium continentes, sequitur* ꝑducerent *in V*

22 uinctos. quo ita ut statutum est facto, lucis primo exortu ipse
egressus cum inuenisset eos in exercitu circumsaeptos 'quid de
istis nefariis' inquit 'proditoribus fieri oportere, contubernales
deuoti, censetis?' secutusque adclamationem rogantium sanguine
uindicari, eos qui inter Constantianos merebant, prisco more
militibus dedit occidendos, sagittariorum uero primoribus
manus incidit, residuos supplicio capitali multauit, ad aemu-
lationem Curionis acerrimi illius ducis, qui Dardanorum ferociam
in modum Lernaeae serpentis aliquotiens renascentem hoc
23 genere poenarum extinxit. sed obtrectatores maliuoli uetus
factum laudantes, hoc ut dirum uituperant et asperrimum,
Dardanos hostes memorantes interniciuos, et iuste, quae susti-
nuere, perpessos, hos uero subsignanos milites debuisse lenius
corrigi, ad unum prolapsos errorem. quos scientes forsitan
admonemus, hanc cohortem et facto et exemplo aduersam.
24 ante dictos Bellenen et Fericium, quos duxerat Gildo, tribu-
numque sagittariorum Curandium ea re iussit occidi, quod nec
ipse umquam cum hostibus congredi uoluit, nec suos ut pug-
narent hortari. agebat autem haec Tullianum illud aduertens
quod 'salutaris uigor uincit inanem speciem clementiae.'
25 Exin profectus, fundum nomine Gaionatis, muro circum-
datum ualido, receptaculum Maurorum tutissimum arietibus
admotis euertit, et caesis omnibus incolis moenibusque conpla-
natis, ad Tingitanum castellum progressus, per Ancorarium
montem Mazicas in unum collectos inuasit, iam tela recipro-
26 cantes uolitantia grandinis ritu. et cum esset utrimque dis-
cursum, agmina uiris armisque incitata nostrorum non per-
ferentes Mazices, licet bellicosum genus et durum, diuersis
stragibus inplicati foedo diffluxere terrore, ruentesque in fugam
caesi sunt absque his, qui reperta copia discedendi, supplici
27 prece ueniam, quam dari tempus flagitauerat, inpetrarunt.
Suggen eorum ductorem ....
.... Romano

---

1 ut *Gelenius*: & *V* facito *V* 2 exercituſ circumſeptoſ *V* 3 inquid *V* 9 lerneæ *V* 10 malliuoli *V* 12 ſubti | nuere perpeſ | coſ hoc ue ſub ſigna noſ *V* 13 meliuſ (leniuſ) *V* 15 hunc *V* exem(plo) aduerſum antedictiſ helleno nec fericium *V* 19 *ad Brutum I* 2, 5 21 gaionatis *sic V et Gelenius* 24 ancorarium *V* 25 reci ꝓcanceſ *V* 26 diſcurſim *V* 28 hib& *V* 30 diſcidendi *V* 31 uenium *V* 32 ſugogeneo-

successerat, in Sitifensem Mauritaniam ire disposito ad agitanda praesidia, ne prouincia peruaderetur, ipse praeteritis elatior casibus gentem petit Musonum, quam conscientia rapinarum et caedum actibus congregauerat Firmi, ut sperabatur maiora mox adepturi.

Progressusque aliquantum iuxta Addense municipium com- 28
perit, dissonas culta et sermonum uarietate nationes plurimas unum spirantibus animis, inmanium exordia concitare bellorum, adigente hortanteque maxima spe praemiorum sorore Firmi nomine Cyria, quae abundans diuitiis et destinatione feminea, nisibus magnis instituit iuuare germanum. quocirca Theodo- 29
sius ueritus, ne Marti sese committeret inpari, congressusque multitudini inmensae cum paucis — tria enim armatorum milia ductabat atque quingentos — amitteret uniuersos, inter pudorem cedendi pugnandique ardorem gradiens retro paulatim, trudente pondere plebis abscessit. hocque euentu barbari nimium 30
quantum .... sequentesque pertinaciter ....
.... certare necessitate .... semet ipsum et ad internicionem perdiderat cunctos, ni gentium turbulenta concussio procul Mazicum uisis auxiliis, quos anteibant quidam Romani, arbitrata in se impetum agminum ferri conplurium, uersa in pedes aperuisset nostris exitus antehac intersaeptos. exinde cum 31
militem ducens incolumem Theodosius ad fundum uenisset nomine Mazucanum, exustis desertoribus paucis, aliisque ad sagittariorum exemplum, quibus manus ademptae sunt, contruncatis, Tipatam mense Februario uenit. ubi diutius agens 32
ut antiquus ille cunctator pro negotio consultabat, commentis

---

rum ductore *V*, *deinde uacant tres uersiculi quinquagenas quaternas litteras continentes, sequitur* romano *in V*

1 ſitifinſem *V* 2 poteritiſ *V* 3 conſcientiam *V* 6 addeſemum capium *V* 9 hortatenque maximaſ perpremiorum *V* 11 iubare *V* 12 ueritaſ ni *V* 15 caedendi *V* ardorum *V* 17 quantum ...... equenteſ quae pertinaciter, *uacante in eodem uersiculo* 28 *litterarum spatio V tum uacant duo uersiculi octogenarum litterarum spatium continentes, sequitur* certare neceſſitate .... ſuſſem & ipſum & ad *in V* 20 cunctoſ ingentium turbolenta concuſſo *V* 21 anteibat *V* 23 interſeptoſ *V* 24 militeſ *V* incolumen *V* 25 aliisque *Gelenius:* aduſque *V* 26 contruncati ſtipatam *V*

potius et prudentia quam periculosis congressibus hostem
pugnacem et inpetrabilem iactu telorum, si fors copiam de-
33 derit, oppressurus. mittebat tamen adsidue suadendi quosdam
peritos ad gentes circumsitas, Baiuras Cantaurianos Auasto-
mates Cafaues Dauaresque et finitimos alios, nunc timore, nunc
nummis eos ad societatem alliciens ueniamque petulantiae in-
terdum promittendo cum ....
.... desultorius
per ambages et moras hostem frangentem suos impetus op-
pressurus, ut quondam Pompeius Mithridatem.
34 Qua causa declinans perniciem proximam Firmus, licet
praesidiorum magnitudine communitus, relicta plebe, quam
coegerat magna mercede, quoniam latendi copiam nocturna
quies dedit, Caprarienses montes longe remotos penetrauit, et
35 diruptis rupibus inaccessos. cuius abitu clandestino multitudo
dispersa, sine rectore particulatim diffluens, inuadendi eius ca-
stra nostris copiam dedit. hisque direptis et interfectis, qui
resistebant, uel in deditionem acceptis, regionum maxima parte
uastata, gentibus, per quas transibat dux consultissimus, ad-
36 posuit fidei conpertae praefectos. hac inopina sequendi con-
fidentia territus perduellis, seruis comitantibus paucis, digressu
celeri consulturus saluti, nequo praepediretur obstaculo, abiecit
pretiosarum sarcinas specierum, quas auexerat secum. uxorem
namque fessam labore continuo et perancipitis ....
37 .... Theodosius
nullique adeuntium parcens, mundiore uictu stipendioque milite
recreato, Caprariensibus Abannisque eorum uicinis proelio leui
sublatis, ad municipium properauit ..... ense, uerisque nuntiis
doctus barbaros occupasse iam tumulos, per anfracta undique
spatia in sublime porrectos, nullique peruios nisi indigenis lo-
corum perquam gnaris, repedando dedit hostibus facultatem

---

4 peritiſ *V* 5 nunc nummis eos *uulgo:* nun miſe | oſ *V*, nunc promissis eos *Gelenius* allacienſ *V* 6 intercum promittendo cum, *secuntur tres uersiculi uacui septuagenarum litt. spat. continentes, deinde* tultoriuſ *V* (desultorius *scripsi*) 12 commonituſ *V* 13 magnam *V* 14 penetrauerit *V* 17 noſtri *V* 21 comittantib; *V* 24 faſſam *V* *inter* perancipitiſ *et* theodoſiuſ *lacuna trium uersiculorum septuagenarum litterarum spatium continentium in V* 26 ad eum ....tium *V* uictuſ *V* 28 ppe-rauit .....enſe *V* 31 repetendo *V* facultatib: *V*

per indutias licet breues Aethiopum iuxta agentium adminiculis augeri uel maximis. qui concateruatis copiis fremituque 38
minaci sine sui respectu ruentes in pugnam, auerterunt eum inaestimabilium turmarum specie dira perterrefactum, statimque redintegratis animis, commeatus uehens abunde, reuertit et conglobatis suis scutaque in formidabilem mouentibus gestum, controuersas isdem opposuit manus. quamquam igitur inmite 39
quiddam barbaricis concrepantibus armis manipuli furentium inminebant, ipsi quoque parmas genibus inlidentes: tamen ut pugnator ille cautus et prudens, militis paucitate diffisus, audacter agmine quadrato incedens, ad ciuitatem nomine Contensem flexit iter intrepidus, *ubi captiuos* nostros Firmus ut in munimento abstruso locarat et celso: cunctisque receptis in proditores satellitesque memorati animaduertit acriter, ut solebat.

Hoc ei magni numinis adiumento gerenti prosperrime, ue- 40
rus indicat explorator confugisse ad Isaflensium populum Firmum: ad quem reposcendum una cum fratre Mazuca ceterisque necessitudinibus illuc ingressus, cum adipisci non posset, genti bellum indixit. et proelio atroci commisso, ferocientibus 41
barbaris ultra modum, aciem in rotundo habitu figuratam opponit, adeoque Isaflenses pondere cateruarum urgentium inclinati sunt, ut plurimi caderent, et ipse Firmus ferox et saepe in suam perniciem praeceps equo auferretur in fugam, per saxa et rupes discurrere citius adsueto, Mazuca uero frater eius caperetur letaliter saucius. qui Caesaream mitti dispositus, ubi 42
saeua ihusserat monumenta facinorum pessimorum, dilatato

---

1 ınducıaſ *V* gentıum *V* 6 ſc-ſtutaq; *V* 8 qdam *V* armis *Gelenius*: abhıſ *V* 10 ille *om. V'* mılıteſ *V* dıffuſuſ *V* 11 ıncıdenſ *V* 12 ınter ıntrepı ...... | quorum ſumma uı (*p.* 430, 3) *V*, iter intrepidus, ubi captiuos nostros *coniecit Valesius*, iter intrepidum * nostros *Gelenius 'edidit ex coniectura ut restitutis ordini suo quaternionibus sensus aliquis existeret. secundus enim quaternio, qui male praepositus fuerat, sic finiebatur* flexit iter intrepi ...... *post quae uerba recurrendum erat ad tertium quaternionem, qui sic incipiebat* nostros firmus, *et cetera iam suo ordine. soli enim duo quaterniones erant transpositi' adnotauit Valesius* 13 recenıſ *V* 14 ſatelutıſq; *V* anıma aduertıt *V* 15 numinis *Valesius*: nominis *V et Gelenius* pſperıme (*emend. man. sec.*) *V* 16 exploratur *V* 18 necеſſıtaınıbuſ *V* 19 praelıo *V* 20 habıtuſ *V* 23 quo *V* 24 cıtuſ *V* 26 ınnuſſerat *V*

uulneris hiatu discessit. caput tamen eius auulsum, residuo
corpore, cum magno uisentium gaudio urbi inlatum est ante
43 dictae. post haec Isaflensium gentem, quae obstitit, supera-
tam dux nobilis incommodis multis, ut aequitas poscebat, ad-
flixit. ibi Euasium potentem municipem Florumque eius filium
et quosdam alios, per secretiora consilia temeratorem quietis
iuuisse confutatos aperte, flammis absumpsit.

44 Exindeque pergens interius, nationem Iubalenam spiritu
adgressus ingenti, ubi natum Nubelem patrem didicerat Firmi,
repulsus altitudine montium et flexuosis angustiis stetit. et
quamlibet facto in hostem impetu, pluribusque peremptis ape-
ruerit uiam, formidans tamen sublimia collium ad insidiandum
aptissima, ducens suos incolumes reuertit ad Audiense castel-
lum: ubi Iesalensium gens fera semet dedit, uoluntaria auxilia
praestare spondens et commeatus.

45 His et eius modi gloriosis actibus exultans amplissimus
ductor, ipsum otii turbatorem petebat ualido uirium nisu, ideo-
que prope munimentum nomine Medianum diu consistens, per
multas prudentesque sententiarum uias eundem sibi prodi posse
46 sperabat. haecque cogitationibus anxiis altioreque prospiciens
cura, rursus ad Isaflenses hostem conperit reuertisse: quos
nihil moratus, ut antea, agminibus adoritur incitatus. cui rex
Igmazen nomine, spectatus per eos tractus opibusque insignis,
progressus obuiam confidenter 'cuius loci es tu' inquit 'uel
quid acturus huc uenisti? responde.' quem Theodosius fun-
data mente intuens toruum 'comes' ait 'Valentiniani sum,
orbis terrarum domini, ad opprimendum latronem funereum
missus: quem nisi statim reddideris, ut inuictus statuit impe-
rator, peribis funditus cum gente, quam regis.' quo audito
Igmazen post conuicia multa, quae congessit in ducem, ira do-
47 loreque perculsus abscessit. et secutae principio lucis, utrim-
que occursurae sibi ad confligendum processerunt acies mina-
cissimae, et barbarorum uiginti paene milia in ipsis locata
sunt frontibus, occultatis pone terga subsidialibus globis, ut

1 reſiduo ıncorpore *V* 5 munıcıpıem *V* 6 tameratorem *V* 7 adſumpſit *V* 8 ſpıritus | adgreſſoſ ıngento (o *emend. ex* ı) *V* 9 Nubelem *Gelenius:* nobılem *V* dederat *V* 12 ınſidıa dum *V* 13 ıncolomeſ *V* 24 ꝓgreſſibuſ *V* ınquıd *V* 28 miſſe *V* 29 gentem *V* adıto *V* 30 conuıncıa *V* congreſſit *V* 32 occurſuram *V* 33 pena *V*

adsurgentes paulatim nostros multitudine clauderent insperata:
hisque Iesaleni auxiliares accessere quam plures, quos adiu-
menta et commeatus nostris docuimus promisisse. contra Ro- 48
mani, quamuis admodum pauci, tamen fortibus animis uicto-
riisque antegressis elati, densetis lateribus, scutisque in testu-
dinis formam cohaerenter aptatis restiterunt gradibus fixis, et
a sole orto usque *ad* diei extimum pugna protenta, paulo ante
uesperam uisus est Firmus, equo celsiori insidens, sago puni-
ceo porrectius panso milites clamoribus magnis hortari, ut de-
dant Theodosium oportune, truculentum eum adpellans et di-
rum et suppliciorum saeuium repertorem, si discriminibus eximi
uellent, quae perferebant. hae insperatae uoces ad dimican- 49
dum quosdam acrius incitarunt, alios deserere proelium inle-
xerunt. proinde ubi noctis aduenit quies prima, partibus te-
nebrarum obuolutis horrore, dux reuersus ad Duodiense ca-
stellum, militesque recognoscens, eos quos a pugnandi propo-
sito pauor et uerba detorserant Firmi, diuerso genere poena-
rum extinxit: alios ademptis dexteris, quosdam uiuos conbu-
stos. excubiasque agens cura peruigili, barbarorum aliquos 50
ausos, cum apparere non possent, post occasum lunae castra
sua temptare, fudit, uel inruentes audentius cepit. digressus
exinde passibus citis, Iesalenses ut ambiguae fidei per tramites
adortus obliquos, unde parum sperari potuit, ad penuriam ua-
stauit extremam, perque Caesariensis Mauritaniae oppida re-
uersus Sitifim, Castorem et Martinianum rapinarum flagitio-
rumque Romani participes, ad interitum tortos incendit.

Redintegratur post haec cum Isaflensibus bellum, primoque 51
conflictu barbarorum pluribus pulsis et interfectis, rex eorum
Igmazen, uincere antehac adsuetus, terrore fluctuans mali prae-
sentis, nihilque commerciis uetitis ad uitam spei sibi restare,
si obstinatius egerit, arbitratus, quantum caute fieri potuit et
occulte, prorupit ex acie solus, uisumque Theodosium suppli-

---

1 paulotım *V'* 2 ıeſalem *V* 3 romam *V* 5 deſ&ıſ *V* ſcutıq; ın eeſtudınıſ *V* 6 araptatıſ *V* fıxoſ *V* 7 ortu *V* ad *add. uulgo, om. V et Gelenius* 9 ſpanſo *V* mognıſ (*emend. man. sec.*) *V* 13 deserere *Gelenius:* ınferere *V* 15 errore *V* a *V* 16 ad *V* 17 pauore uerba *V* 21 ſtudıt *V'* 22 c&ıſ ueſſalıenſıſ *V* 23 ſperam *V* paenurıam *V* 24 atremam *V* reuerſum *V* 25 flagıtıarumque romam *V* 28 conflıctum *V* ınterfectuſ *V* 29 ıgmacen *V*

citer petit, ut Masillam Mazicum optimatem ad se uenire iu-
52 beret. per quem, ut rogaueret, missum, clandestinis conloquiis
monuit ducem suopte ingenio pertinacem, ut at praebendam
sibi copiam agendi, quae uellet, popularibus suis acriter in-
mineret, eosque adsiduitate pugnandi mutaret in metum, prom-
ptos quidem ad perduellis fauorem sed iacturis multiplicibus
53 fessos. paruit Theodosius dictis et crebritate certaminum Isa-
flenses ita protriuit, ut isdem labentibus *more* pecudum, Firmus
latenter euaderet, et auiis et diuturnis latebris amendandus,
inibi, dum de fuga consultat, tentus ab Igmazene custodiretur.
54 et quoniam obscurius gesta didicerat per Masillam, in extre-
mis rebus unum remedium superesse contemplans, calcare ui-
uendi cupiditatem uoluntaria statuit morte: uinoque consulto
distentus et crapulentus, silenti nocte oppressus altiore somno
custodibus, peruigil ipse inpendentis aerumnae terrore, insonis
gressibus relicto cubili, manibus repens et pedibus longius
sese discreuit, repertumque funiculum, quem finiendae uitae
parauere casus, de clauo parieti adfixo suspendit, ubi collo
inserto animam absque moris cruciabilibus exhalauit.
55 Quod dolenter ferens Igmazen, ereptamque sibi gloriam
gemens, quia non contigerat ad castra Romana uiuum ducere per-
duellem, interposita fide publica per Masillam, ipse camelo necati
cadauer inpositum ferens, cum tentoria exercitus aduentaret ad
Subicarense castellum locata, in iumentum transtulit sarcinale,
56 et Theodosio obtulit exultanti. qui conuocatis armatis simul
atque plebeiis, interrogatisque an agnoscerent uultum, *cum* eius-
dem esse sine ulla didicisset ambage, ibi paulisper moratus
Sitifim triumphanti similis redit, aetatum ordinumque omnium
celebrabili fauore susceptus.

---

1 maſılıam *V* 2 quem ut rogauerat *Gelenius:* quem gauerat (*omisso* ut) *V* 3 ſıopte *V* praehendam *V* 4 uıſ *V* 6 perduellis *Gelenius:* duellıſ *V* 7 ıtaflenſeſ *V* 8 more *om. V, add. Gelenius* fırmuſq; *V* 9 abııſ *V* amendanduſ *sic V* 10 ıgmace *V* 12 calcale *V* 14 deſtentuſ *V* crapulentus *Hadrianus Valesius:* crapulentıſ *V* 16 graccıb; *V* longıuſ de ſeſe *V* 19 a(b)ſq; (b *emendat. ex* p) moreſ crutıabılıbuſ *V* 20 Igmace nerepertam quae *V* 21 gemen *V* uıluım *V* 22 maſılam *V* carmelo *V* 23 ab *V* 24 ın ſarcınale *V* 25 optulıt (p *emend. ex* b) *V* 26 plebıſ *V* cum *om. V, add. Gelenius* 27 dıdıcıſſe *V* 28 ſıtı eı trıum | phanteo ſımılıſ *V*

Dum hoc puluere per Mauritaniam dux ante dictus an- 6
helat et Africam, Quadorum natio motu est excita repentino,
parum nunc formidanda, set inmensum quantum antehac bel-
latrix et potens, ut indicant properata quondam raptu procliui,
obsessaque ab isdem *ac* Marcomannis Aquileia Opitergiumque
excisum et cruenta conplura perceleri acta procinctu, uix re-
sistente perruptis Alpibus Iuliis principe serio, quem ante do-
cuimus, Marco. et erat, ut barbaris, ratio iusta querellarum.
Valentinianus enim studio muniendorum limitum glorioso qui- 2
dem sed nimio ab ipso principatus initio flagrans, trans flu-
men Histrum in ipsis Quadorum terris quasi Romano iuri iam
uindicatis aedificari praesidiaria castra mandauit: quod accolae
ferentes indigne, suique cautiores, legatione tenus interim et
susurris arcebant. sed Maximinus in omne auidus nefas et 3
genuinos mitigare nequiens flatus, quibus praefecturae acces-
serat tumor, increpabat Equitium per Illyricum eo tempore
magistrum armorum ut peruicacem et desidem, nec duro opere,
quod maturari dispositum est, consummato: addebatque ut
consulens in commune quod, si paruo suo Marcelliano defer-
retur potestas per Valeriam ducis, munimentum absque ulla
causatione consurgeret. utrumque mox est impetratum. qui 4
promotus profectusque cum uenisset ad loca, intempestiue tur-
gens ut filius, nullis adfatibus delinitis his, quos numquam
temptatae cupiditatis figmenta regionum suarum faciebant ex-
torres, opus paulo ante incoatum adgreditur, admissa copia
rogandi suspensum. denique Gabinium regem, nequid nouaretur 5
modeste poscentem, ut adsensurus humanitate simulata cum aliis
ad conuiuium conrogauit, quem digredientem post epulas, hos-
pitalis officii sanctitate nefarie uiolata, trucidari securum efficit.
Cuius rei tam atrocis disseminatus rumor ilico per diuersa 6

---

2 mota | eſt inexcita *V* 4 indicat *V* quondam raptu procliui *Valesius:* quoniam raptum procliuia *V* 5 ac *om. V, add. Gelenius* marcomanneſ *V* aquile | iatiuo pitergiumq; *V* 6 perceleriſ *V* 7 ſalpibuſ *V* Iuliis *Gelenius:* iuliuſ *V* principe serio *Valesius:* primiceriuſ *V et Gelenius* 8 Marco *Valesius:* marioo *V* quaerellarum *V* 9 ſtadio muniendarum *V* 12 præſidia *V* 13 interim et *Gelenius:* intermit *V* 16 aequitium *V* 20 absque ulla *Gelenius:* ubiq; | ulla *V* 22 pomotoſ *V* intempeſtiuen *V* 24 cepiditatiſ *V* faciebat *V* 25 admiſſe *V* 26 fragandi *V* 29 ſcactitate *V* frugidari *V*

et Quados et gentes circumsitas efferauit, regisque flentes in-
teritum, in unum coactae misere uastatorias manus, quae Da-
nubium transgressae, cum nihil exspectaretur hostile, occupa-
tam circa messem agrestem adortae sunt plebem, maioreque
parte truncata, quicquid superfuit, domum cum multitudine uarii
7 pecoris abduxerunt. euenisset profecto tunc inexpiabile scelus,
numerandum inter probrosas rei Romanae iacturas — paulo
enim afuit quin filia caperetur Constanti cibum sumens in
publica uilla, quam appellant Pistrensem, cum duceretur Gra-
tiano nuptura — ni fauore propitii numinis praesens Messalla
prouinciae rector eam iudiciali carpento inpositam ad Sirmium
uicensimo sexto lapide disparatam cursu reduxisset effuso.

8 Hoc casu prospero regia uirgine periculo miserae serui-
tutis exempta, cuius nisi potuisset impetrari redemptio captae,
magnas inussisset rei publicae clades, latius se cum Sarmatis
Quadi pandentes, ad raptus et latrocinia gentes aptissimae,
praedas hominum uirile et muliebre secus agebant et pecorum,
uillarum cineribus exustarum caesorumque incolentium exul-
tantes aerumnis, quos nec opinantes sine ulla parsimonia de-
9 leuerunt. per omnia itaque propinqua malorum similium dis-
persa formidine, praefectus praetorio agens tunc apud Sirmium
Probus, nullis bellorum terroribus adsuetus, rerum nouarum
lugubri uisu praestrictus, oculosque uix attollens, haerebat diu,
quid capesseret ambigens: et cum paratis uelocibus equis no-
ctem proximam destinasset in fugam, monitus tutiore consilio
10 mansit inmobilis. didicerat enim omnes secuturos confestim,
qui moenibus claudebantur, tegendos latebris oportunis: quod
si contigisset, inpropugnata ciuitas uenisset in manus hostiles.
11 proinde parumper lenito pauore, ad arripienda, quae urgebant,
acri animo adsurgens, retersit obrutas ruderibus fossas, muro-
rumque maximam partem pacis diuturnitate contemptam et

4 cırcam eſſe agreſte *V* 5 domınum *V* 6 expıabıle *V* 7 romananae
(.. *add. man. sec.*) *V* 8 sumens *nescio quis:* lumen *V* 10 fouore *V'*
meſala *V* 11 rectorem ıudıcıalı *V* ſırmıam *V* 12 dıſparatam *sic V*
redıxıſſet *V* 13 proſpera *V* regıo *V'* mıſere *V* 14 cuıu ıſı *V*
15 magnos ınuſiſſ& *V* 19 ullo *V* parſımonıa *sic V* 21 prae-
torıa (*emend. man. sec.*) *V* ſırmum *V* 27 claudebatur *V* 30 acri
animo *Gelenius:* acrımo *V* retersit *uulgo:* recrıſıt *V* rudetur nıtate *V*,
rıb; foſſaſ morumq; maxımā partē pacıſ dıu *V*[m]

subuersam ad usque celsarum turrium minas expediit, studio aedificandi coalitus: hac ratione opere uelociter absoluto, quod inpensas aedificandi causa theatri dudum congestas sufficientes ad id, quod efficere maturabat, inuenit. atque huic spectato consilio salutare addidit aliud, et sagittariorum cohortem e statione proxima, adfuturam obsidio, si uenisset, acciuit.

His uelut obicibus barbari ab oppugnanda urbe depulsi, 12 parum ad has calliditates dimicandi sollertes, sarcinisque inpediti praedarum, ad Equitii uertuntur indaginem. et cum ad Valeriae spatia longe remota secessisse raptorum didicissent indiciis, illuc properato petierant gradu frendentes, hacque ex causa iugulo eius intenti, quod per ipsum circumuentum regem existimabant insontem. quibus concito cursu ruentibus in- 13 festius, obuiam legiones motae sunt duae, Pannonica et Moesiaca, ualida proeliis manus: quae si conspirasset, abierat procul dubio uictrix. sed dum discretim grassatores adoriri festinant, ortis inter se discordiis inpediti de honore certabant et dignitate. quo intellecto Sarmatae sagacissimi, non exspe- 14 ctato certandi signo sollemni, Moesiacam primam incessunt, dumque milites arma tardius per tumultum expediunt, interfectis plurimis aucti fiducia, aciem perrupere Pannonicam, disiectaque agminis mole, geminatis ictibus omnem paene delessent, ni periculo mortis aliquos citum extraxisset effugium.

Inter haec fortunae dispendia tristioris dux Moesiae Theo- 15 dosius iunior, prima etiam tum lanugine iuuenis, princeps postea perspectissimus, Sarmatas Liberos ad discretionem seruorum rebellium appellatos, conlimitia nostra ex alio latere inuadentes, aliquotiens expulit et adflixit, congressibus densis adtritos, adeoque obsistentes fortissime turbas confluentes oppressit, ut caesorum plurium alites iuste sanguine satiaret et feras. unde residui tumore iam deflagrante metuentes, ne idem 16 dux uirtutis, ut apparuit, expeditae, in primo finium aditu incursantes cuneos sterneret aut fugaret, uel insidias per silua-

1 ſubuerſaſ V expetit V 2 aedificando cohalituſ V 3 ſuffi-cientib; V 6 adiuturam *coniecit Wagnerus* 9 aequitii uertimur V 10 ſeceſſiſſ& V 11 hocq; V 13 ruentiſ V 14 obuiat V panno-nicae meſiaca V 17 feſtinanti V ho | nere V 18 qđ V 20 ex-pediuntur V 21 perrumpere V diſiectā | q; V 22 delinſent V 30 plurimum V ſanguinea V

rum locaret occulta, post multos perrumpendi conatus subinde
temptatos in cassum, abiecta pugnandi fiducia concessionem
petiuere praeteritorum et ueniam, uictique ad tempus indultae
foederibus pacis nihil egere contrarium, eo maxime timore per-
culsi quod ad tutelam Illyrici Gallicani militis ualidum acces-
serat robur.
17 Dum haec tot ac talia per turbines agitantur adsiduos,
Claudio regente urbem aeternam, Tiberis, qui media interse-
cans moenia, cloacis et fluuiis abundantibus multis Tyrrheno
mari miscetur, effusione imbrium exuberans nimia et supra
18 amnis speciem pansus, omnia paene contexit. et stagnantibus
ciuitatis residuis membris, quae tenduntur in planitiem mol-
liorem, montes soli et quidquid insularum celsius eminebat, a
praesenti metu defendebatur: et ne multi inedia contabesce-
rent, undarum magnitudine nusquam progredi permittente,
lembis et scaphis copia suggerebatur abunde ciborum. at uero
ubi tempestas molliuit et flumen retinaculis ruptis redit ad so-
litum cursum, absterso metu nihil postea molestum exspecta-
19 batur. hic ipse praefectus egit admodum quiete, nullam se-
ditionem super querella iusta perpessus, et instaurauit uetera
plurima. inter quae porticum excitauit ingentem lauacro Agrip-
pae contiguam, Euentus boni cognominatam ea re, quod huius
nominis prope uisitur templum.

LIBER XXX

1 Inter has turbarum difficultates, quas perfidia ducis rege
Quadorum excitauit occiso per scelus, dirum in oriente com-
mittitur facinus, Para Armeniorum rege clandestinis insidiis

---

2 temptoſ *V* 5 ıllyrı *V* 8 regentem *V* 9 abundantıuſ *V* tyrreno *V* 14 ınaedıa *V* 15 permıtte[ten] *V* 16 ſcafıſ *V* 18 moletur *V* 19 quı&em *V* 23 *subscriptum* AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM · EXPLICIT LIBER XXVIIII · | INCIPIT LIBER · XXX · FELICITER · *in V*

25 perfidia *Valesius:* percha *V* 26 excıta ut *V* ſceleſ *V* 27 papa armoenıorum *V*

obtruncato: cuius materiae impio conceptae consilio hanc pri-
mordialem fuisse nouimus causam. consarcinabant in hunc 2
etiam tum adultum crimina quaedam apud Valentem exagge-
rentes male sollertes homines, dispendiis saepe communibus
pasti. inter quos erat Terentius dux demisse ambulans, sem-
perque submaestus, sed, quoad uixerat, acer dissensionum in-
stinctor. qui adscitis in societatem gentilibus paucis, ob flagitia 3
sua suspensis in metum, scribendo ad comitatum adsidue Cy-
lacis necem replicabat et Artabanis, addens eundem iuuenem
ad superbos actus elatum nimis esse in subiectos inmanem.
unde quasi futurus particeps suscipiendi tunc pro instantium 4
rerum ratione tractatus, idem Para regaliter uocatus, et apud
Tarsum Ciliciae obsequiorum specie custoditus, cum neque ad
imperatoris castra accipi nec urgentis aduentus causam scire
cunctis reticentibus posset, tandem secretiore indicio conperit,
per litteras Romano rectori suadere Terentium, mittere prope
diem alterum Armeniae regem, ne odio Parae speque quod
reuertetur, natio nobis oportuna deficeret ad iura Persarum,
eam rapere ui uel metu uel adulatione flagrantium.

Quae reputans ille, inpendere sibi praesagiebat exitium graue. 5
et doli iam prudens, neque aliam nisi cito discessu salutis rep-
periens uiam, suadentibus his, quibus fidebat, conglobatis tre-
centis comitibus secutis eum e patria, cum equis uelocissimis,
ut in magnis solet dubiisque terroribus, audacter magis quam
considerate pleraque diei parte emensa egressus cuneatim pro-
perabat intrepidus. cumque eum prouinciae moderator, appa- 6
ritoris, qui portam tuebatur imperatus, festinato studio reppe-
risset in suburbanis, ut remaneret enixius obsecrabat, et parum
hoc impetrato, mortis auersus est metu. nec minus paulo po- 7
stea legionem secutam iamque aduentantem ipse cum promptis-

1 materıa *V* 2 adultıam *V* 4 dıſpendı *V* 6 ſubmeſtuſ *V* 7 gentıbuſ *V* 8 gylacıſ *V* 9 Artabanis addens *Gelenius:* arrabanuſ ....denſ *V* 10 ſuperuoſ *V* Nemıſ ıſſe *V* 12 papa *V* 14 ne ſurgenteſ aduenuſ *V* 16 rectorıſ uader& terrentıum *V* 17 ne odio Parae *Gelenius:* ne dıo pape *V* 18 reuer | tıtur *V* natio nobis *Gelenius:* natıonıb; *V* 19 adultıone *V* 20 præſagebat *V* 21 ſcıto *V* 23 uelocıſ | ſımı *V* 25 emenſ *V* 27 imperatus *uulgo:* ınpcıtuſ *V*, percitus *Gelenius* ſupperıſſ& ınſuburbanı *V* 28 nıxıuſ *V* 29 ımpe-rato *V* 30 promptıſſımı *V*

simis retrorsus excurrens, fundensque in modum scintillarum
sagittas, sed uoluntate errans, ita in fugam conpulit ut cum
tribuno milites uniuersi perterrefacti uiuidius quam uenerant
8 remearent ad muros. exin solutus omni formidine, biduo et
binoctio exanclatis itinerum laboribus magnis, cum ad flumen
uenisset Euphraten, et inopia nauium uoraginosum amnem uado
transire non posset, nandi imprudentia pauentibus multis, ipse
omnium maxime cunctabatur: et remansisset, ni cunctis uer-
santibus uaria, id repperire potuisset effugium in necessitatis ab-
9 rupto tutissimum. lectulos in uillis repertos binis utribus
suffulserunt, quorum erat abundans prope in agris uinariis
copia: quibus singulis proceres insidentes et regulus ipse, iu-
menta trahentes, praeruptos undarum occursantium fluctus ob-
liquatis meatibus declinabant: hocque commento tandem ad
10 ulteriorem ripam post extrema discrimina peruenerunt. residui
omnes equis inuecti natantibus, et circumluente flumine saepe
demersi iactatique, infirmati periculoso madore expelluntur ad
contrarias margines, ubi paulisper refecti expeditius quam die-
bus praeteritis incedebant.
11 Hoc nuntiato princeps ante dicti fuga perculsus, quem
elaqueatum fidem rupturum existimabat, cum sagittariis mille
succinctis et leuibus Danielum mittit et Barzimerem reuocatu-
12 ros eum, comitem unum, alterum scutariorum tribunum. hi
locorum gnaritate confisi, quod ille properans ut peregrinus et
insuetus, maeandros faciebat et gyros, conpendiosis uallibus
eius itinera praeuenerunt, et diuisis inter se copiis, clausere uias
proximas duas, trium milium interuallo distinctas, ut transitu-
rus per utramuis caperetur inprouidus: sed euanuit cogitatum
13 hoc casu. uiator quidam ad citeriora festinans cum cliuum ar-
mato milite uidisset oppletum, per posterulam tramitem me-
dium squalentem frutectis et sentibus uitabundus excedens, in
Armenios incidit fessos, et ductus ad regem, arcano sermone

2 ita *Valesius*: ha *V* 4 bıduc& *V* 6 eufraten *V* ınopıam *V* 7 ınpudentıa *V* 10 lectuluſ *V* bıuſ *V* 13 undarurum *V* 16 fluıtı neſępe *V* 17 ıactıq; *V* modore *V* 18 effectı *V* 22 deuıb; *V* 24 confıſıq; ılle *V* 25 ınſu&oſ meandroſ *V* 26 uıuſ proxıma *V* 28 utram uıx *V* cogıtatu *V* 29 c&erıora *V* cliuum *Gelenius*: uıuum *V*, biuium *uulgo* 30 mılıtem dıſſ& *V* 32 e. d.] eductuſ *V*

solum, quae uiderat, docet ac retinetur intactus. moxque 14
metu dissimulato eques mittitur clandestinus ad dextrum itine-
ris latus, diuersoria paraturus et cibum, quo paulum progresso,
in laeuum tractum item alius talia facturus ire iubetur ocis-
sime, alterum aliorsum nesciens missum. quibus ita utiliter 15
ordinatis, rex ipse cum suis dumeta, per quae *uiator* uenerat,
relegens, eo rursus monstrante, per hispidam et iumento onusto
exiguam callem post terga relictis militibus euolauit, qui ca-
ptis eius ministris, missis ad mentes obseruantium praestrin-
gendas, quasi uenaticiam praedam modo non porrectis brachiis
exspectabant. dumque hi uenturum opperiuntur, ille regno
incolumis restitutus et cum gaudio popularium summo sus-
ceptus, fide grandi remansit immobilis, iniuriis, quas pertulerat,
omnibus demussatis.

Danielus post haec et Barzimeres cum lusi iam iam re- 16
uertissent, probrosis lacerati conuiciis ac si inertes et desides,
ut hebetatae primo adpetitu uenenatae serpentes, ora exacuere
letalia, cum primum potuissent, lapso pro uirium copia noci-
turi. et leniendi causa flagitii sui uel fraudis, quam meliore 17
consilio pertulerunt, apud imperatoris aures rumorum omnium
tenacissimas incessebant falsis criminibus Param, incentiones
Circeas in uertendis debilitandisque corporibus miris modis
eum callere fingentes: addentesque quod huius modi artibus
offusa sibi caligine mutatus, uasorumque forma transgressus,
tristes sollicitudines, si huic inrisioni superfuerit, excitabit.

Hinc *in* illum inexplicabile auctum principis odium, et 18
doli struebantur in dies, ut per uim ei uel clam uita adime-
retur: agentique tunc in Armenia Traiano, et rem militarem

---

3 paratuſ & ıncıbum *V* 4 alıa[uf] *V* occıſıme *V* 6 uiator *om. V, add. Gelenius* 7 uenat relegenter | & rurſuſ monſtrante quæ hıſpıdam *V* 8 erga *V* captıſ &uſ *V* 10 uena | cıam *V* 11 dumque *Gelenius:* tandemq; *V* operıuntur ıllo *V* 12 ıncolomıſ *V* 13 fide grandi remansit inmobilis *Hauptius:* fıderandı ne man | ſuetı . . mobılıſ *V*, in eadem fidei certitudine mansit immobilis *Gelenius* 15 barzmereſ *V* 16 conuıcıſ aeſt ınerteſ *V* (ac si *uulgo*, ut *Gelenius*) 17 haebeate *V* ex hac uere la&alıa *V* 18 pro uirium *Gelenius:* ꝓprıum *V* 21 papam *V* 22 cıreaſ *V* debılıtatı ındıſq; *V* 23 adenteſq; *V* 24 mutataſ *V* 25 excıtauıt *V* 26 in *om. V, add. Gelenius* 28 aragentıquae *V* mılıtarı *V*

19 curanti id secretis committitur scriptis. qui inlecebrosis regem
insidiis ambiens, et modo serenae mentis Valentis indices lit-
teras tradens, modo ipse sese eius conuiuiis ingerens, ad ulti-
mum conposita fraude ad prandium uerecundius inuitauit: qui
nihil aduersum metuens uenit, concessoque honoratiore discu-
20 buit loco. cumque adponerentur exquisitae cuppediae, et
aedes pulsu neruorum et articulato flatilique sonitu resulta-
rent, iam uino incaliscente, ipso conuiuii domino per simula-
tionem naturalis cuiusdam urgentis egresso, gladium destrictum
intentans, toruo lumine ferociens quidam inmittitur barbarus
asper ex his, quos Supras appellant, confossurus iuuenem, *ne*
21 exilire posset etiam tum praepeditum. quo uiso regulus forte
prominens ultra torum, expedito dolone adsurgens ut uitam
omni ratione defenderet, perforato pectore deformis procubuit
22 uictima, *ictibus* multiplicatis foede concisa. hocque figmento
nefarie decepta credulitate, inter epulas, quae reuerendae sunt
uel in Euxino ponto, hospitali numine contuente peregrinus
cruor in ambitiosa lintea conspersus spumante sanie satietati
superfuit conuiuarum, horrore maximo dispersorum. ingemiscat
siquis uita digressis est dolor, huius adrogantiam facti Fabri-
cius ille Luscinus, sciens qua animi magnitudine Demochareu
uel, ut quidam scribunt, Niciam ministrum reppulerit regium,
conloquio occultiore pollicitum, quod Pyrrhum Italiam tunc
bellis saeuissimis exurentem ueneno poculis necabit infectis,
scribseritque ad regem ut ab interiore caueret obsequio. tan-
tum reuerentiae locum apud priscam illam iustitiam uel ho-
23 stilis mensae genialitas obtinebat. uerum excusabatur recens
inusitatum facinus et pudendum necis exemplo Sertorianae.

---

1 ad *V* quæ *V* 2 modoſ ſerene *V* ındıceſ. Utteranſ tradenſ *V* 3 conuiuiis *Gelenius:* conuıcıſ *V* 5 nı‑hıl (*fuit* 1) *V* honoratıor *V* 7 aedes pulsu neruorum *Gelenius:* edeſſaſ pleneruorum *V*, aedeſ amplae neruorum *uulgo* 9 dıſtrıctum *V* 11 confoſſuroſ *V* ne *om. V. add. Gelenius* 12 praepeditum *Gelenius:* ınpraepedıtuſ *V* 13 uıam *V* 14 rectore *V* 15 ictibus *om. V, add. Gelenius* 16 decerta crudelıtate *V* 18 lintea *Hadrianus Valesius:* ıam & *V*, toralia *Gelenius*, lances *Gronouius* spumante sanie *Valesius:* ſpumanteſ ante *V* satietati *Gelenius:* ſocı&atı | a&atı *V* 21 buſcınuſ *V* 23 pyrrum *V* 25 ut ab interiore *Gelenius:* uıa exterıore *V* 27 genıtalıtaſ *V*

adulatoribus forsitan ignorantibus quod, ut Demosthenes perpetuum Graeciae decus adfirmat, numquam similitudine aut inpunitate alterius criminis diluitur id quod contra ac liceat arguitur factum.

Haec per Armeniam notabiliter gesta sunt. Sapor uero **2**
post suorum pristinam cladem conperto interitu Parae, quem
sociare sibi inpendio conabatur, maerore graui perculsus au-
genteque nostri exercitus alacritate formidinem, maiora sibi
praeseminans, Arrace legato ad principem misso, perpetuam 2
aerumnarum causam deleri penitus suadebat Armeniam: si id
displicuisset, aliud poscens, ut Hiberiae diuisione cessante
remotisque inde partis Romanae praesidiis, Aspacures solus
regnare permitteretur, quem ipse praefecerat genti. ad quae 3
Valens in hanc respondit sententiam nihil derogare se posse
placitis ex consensu firmatis, sed ea studio curatiore defendere.
glorioso proposito contrariae regis litterae hieme iam extrema
perlatae sunt, uana causantis et tumida. adseuerat enim non
posse semina radicitus amputari discordiarum, nisi interuenissent conscii pacis foederatae cum Iouiano, quorum aliquos uita didicerat abscessisse.

Ingrauiscente post haec altius cura, imperator eligere con- 4
silia quam inuenire sufficiens, id conducere rebus existimans,
Victorem magistrum equitum et Vrbicium Mesopotamiae ducem ire propere iussit in Persas, responsum absolutum et unius modi perferentes: quod rex iustus et suo contentus, ut iactitabat, sceleste concupiscat Armeniam, ad arbitrium suum uiuere cultoribus eius permissis: set ni Sauromaci praesidia militum inpertita principio sequentis anni, ut dispositum est, inpraepedita reuerterint, inuitus ea conplebit, quae sponte sua
facere supersedit. quae legatio recta quidem et libera, ni de- 5

1 adultatoribuſ *V* quot *V* 3 ın qđ *V* 6 ınterıto pape *V* 7 merore *V* 9 legoto *V'* 10 penıtuſ *V* si id displicuisset aliud *Gelenius:* ſub dıſplacuıſſ& alıquot *V* 12 parteſ *V* 13 At *V* 14 derogaſſe *V* 16 lıtteraſ *V* 17 una *V* Atſeuerat *V* 19 conscii pacis *Gelenius:* conſcurotıſ *V* federate *V* 21 ıngrauıſcente *sic V* 22 conducerebuſ *V* 23 maeſopotamıae *V* 24 ire *Gelenius:* ore *V*, *deinde* ꝓpem | reıuſſıt ın perſaſ *V* 27 permıſſı ſet *V* 29 conpleuıt (*emend. in* compleuıt) *V* 30 lıbora ne dı(u * ı)aſſ& *V*

uiasset in eo, quod absque mandatis oblatas sibi regiones in
eadem Armenia suscepit exiguas.
Qua regressa aduenit Surena potestatis secundae post re-
gem, has easdem imperatori offerens partes, quas audacter no-
6 stri sumpsere legati. quo suscepto liberaliter et magnifice set
parum impetrato, quod poscebat, remisso, parabantur magna
instrumenta bellorum, ut mollita hieme imperatore trinis agmi-
nibus perrupturo Persidem, ideoque Scytharum auxilia festina
celeritate mercante.
7 Proinde parum adeptus ea, quae spe uana conceperat Sa-
por, ultraque solitum asperatus, quod ad expeditionem accingi
rectorem conpererat nostrum: iram eius conculcans Surenae
dedit negotium, ut ea, quae Victor comes susceperat et Vrbi-
cius, armis repeteret, si quisquam repugnaret, et milites Sau-
8 romacis praesidio destinati malis adfligerentur extremis. haec-
que, ut statuerat, maturata confestim nec emendari potuerunt
nec uindicari, quia rem Romanam alius circumsteterat metus
totius Gothiae, Thracias licentius perrumpentis: quae funera
tunc explicari poterunt carptim, si ad ea quoque uenerimus.
9 Haec per eoos agitata sunt tractus. quorum inter seriem
Africanas clades et legatorum Tripoleos manes inultos etiam
tum et errantes sempiternus uindicauit iustitiae uigor, aliquo-
tiens serus sed scrupulosus quaesitor gestorum recte uel setius,
10 hoc modo. Remigius, quem populanti prouincias rettulimus
comiti fauisse Romano, postquam Leo in eius locum magister
esse coepit officiorum, a muneribus rei publicae iam quiescens,
negotiis se ruralibus dedit prope Mogontiacum in genitalibus
11 locis. quem ibi morantem securius praefectus praetorio Maxi-
minus reuersum ad otium spernens, ut solebat dirae luis ritu
grassari per omnia, laedere modis quibus poterat adfectabat:
utque rimaretur plura, quae latebant, Caesarium antehac eius
domesticum, postea notarium principis, raptum, quae Remi-
gius egerit uel quantum acceperit, ut Romani iuuaret actus in-

4 eadem *V* 7 ımperator eıtrınıſ *V* 10 ademp | tuſ *V* una conciperat *V* 13 dedıtı *V* ut aeque uıctor *V* 14 reperter& *V* ſauromagi[c]t (*emend. man.* 3) *V* 16 emandarı *V* 19 ſı ea dea quoq; *V* 20 agıtta *V* 23 cropuloſuſ *V* ſecius *Gelenius:* rectus *V* 25 comıtıſ fuıſſe *V* 29 ſpernent ut ſolebant *V* 30 egraſſarı *V* adfectabant *V* 31 ante he *V* 33 accıpent *V*

fandos, per quaestionem cruentam interrogabat. quibus ille 12
cognitis, cum esset, ut dictum est, in secessu, conscientia malorum urgente, uel rationem formidine superante calumniarum, innodato gutture laquei nexibus interiit.

Secuto post haec anno, Gratiano adscito in trabeae socie- 3
tatem Equitio consule, Valentiniano post uastatos aliquos Alamanniae pagos munimentum aedificanti prope Basiliam, quod appellant accolae Robur, offertur praefecti relatio Probi, docentis
Illyrici clades. quibus ille ut cunctatorem decuerat ducem, 2
examinatius lectis, attonitus cogitationibus anxiis, Paterniano notario misso negotium scrupulosa quaesiuit indagine, moxque ueris per eum nuntiis gestorum acceptis, euolare protinus festinabat, ausos temerare limitem barbaros primo fragore, ut
mente conceperat, oppressurus armorum. quia igitur abeunte 3
autumno multa inpediebant et aspera, adnitebantur omnes per regiam optimates, ut ad usque principium *ueris* oratum eum pertinerent et exoratum: primum durata pruinis itinera, ubi nec adultae in pastum herbae repperirentur nec cetera usui congrua, penetrari non posse firmantes: dein uicinorum Galliis regum inmanitatem, maximeque omnium Macriani ut formidati tunc praetendentes, quem constabat inpacatum relictum etiam
ipsa urbium moenia temptaturum. haec memorantes addentes- 4
que utilia, reduxere eum in meliorem sententiam, statimque, ut conducebat rei communi, prope Mogontiacum blandius rex ante dictus accitur, procliuis ipse quoque ad excipiendum foedus, ut apparebat. et uenit inmane quo quantoque flatu distentus ut futurus arbiter superior pacis, dieque praedicto conloquii ad ipsam marginem Rheni caput altius erigens stetit, hinc inde
sonitu scutorum intonante gentilium. contra Augustus escensis 5

2 ſeceſſum *V* 3 ratıone formıdınem *V* 4 ınnudato *V* laqueıſ *V* ınterıı ſecuturoſ thecanno grauıano *V* 6 aequıtıo *V* alı | mannıę *V* 8 offectur (r *supra*) *V* relatıo ꝓuıdo gentıſ ıllyrı (ci *supra*) *V* 11 ındagını *V* 12 ueris *Gelenius:* ueterıſ *V* gesterum (o *supra*) *V* euolar& *V* festinabat ausos *Gelenius:* feſtınar& auſuſ *V* 14 qua *V* 15 at nıtebantur *V* 16 ueris *om. V, add. Gelenius* 17 pertinerent *Gelenius:* percıperent (nt *emend. ex* m) *V* 18 ceterı *ut uid. V'* congraua *V* 20 macrıano *V* 23 ſentıam (ten *supra*) *V* 24 conducebant *V* mogoncıa cum *V* 27 dıcque *V* 28 marghınem *V* 29 auguſtoſ *V* escensis *scripsi:* eſenſıſ *V*

amnicis lembis, saeptus ipse quoque multitudine castrensium ordinum, tutius prope ripas accessit, signorum fulgentium nitore conspicuus, et inmodestis gestibus murmureque barbarico tandem sedato, post dicta et audita ultro citroque uersus,
6 amicitia media sacramenti integri fide firmatur. hisque perfectis discessit turbarum rex artifex delinitus, futurus nobis deinceps socius, et dedit postea ad usque uitae tempus extremum constantis in concordiam animi facinorum documentum pulchro-
7 rum. periit autem in Francia postea, quam dum interneciue uastando perrupit auidius, oppetit Mellobaudis bellicosi regis insidiis circumuentus. post foedus tamen sollemni ritu impletum Treueros Valentinianus ad hiberna discessit.

4 Haec per Gallias et latus agebantur arctoum. at in eois partibus alto externorum silentio intestina pernicies augebatur per Valentis amicos et proximos, apud quos honestate utilitas erat antiquior. nauabatur enim opera diligens ut homo rigidus, audire cupiens lites, a studio iudicandi reuocaretur, metu ne ita ut Iuliani temporibus defensione innocentia respirante, frangeretur potentium tumor adsumpta licentia latius solitus
2 euagari. ob haec et similia concordi consensu dehortantibus multis, maximeque Modesto praefecto praetorio regiorum arbitrio spadonum exposito, et subagreste ingenium nullis uetustatis lectionibus expolitum coacto uultu fallente, et adserente, quod infra imperiale columen causarum essent minutiae priuatarum, ille ad humilitandam celsitudinem potestatis negotiorum examina spectanda instituta esse arbitratus, ut monebat, abstinuit penitus, laxauitque rapinarum fores, quae roborantur in dies iudicum aduocatorumque prauitate sententium paria, qui tenuiorum negotia militaris rei rectoribus, uel intra palatium ualidis uenditantes, aut opes aut honores quaesiuere praeclaros.

---

1 ſeptuſ *V* 2 totıuſ *V* 3 murmurq; *V* 4 uerſu (*sic*) *om. V'* 5 sacramenti integri fide *scripsi:* ſacramentı | & ıntı fide *V* 10 perrupıt *sic V* 13 ut roto um *V* (arcto *supra*) 17 aſtudıor *V* 19 tumor assumpta *Gelenius:* tum quod ſumpta *V* 21 regıonum *V'* 22 ıngentıum nullıuſ *V* 23 legatıonıbuſ (c *supra*) *V* 24 ımperıole *V* 25 humılıtandum *sic V*, humiliandum *Gelenius* 26 instituta esse *Gelenius:* instituisse *V* 27 paenitus *V* 27 fores *Gelenius:* pluresſ *V* 28 ſententıum *V* parı *ut uid. V'* 30 uend⟨ı**⟩ten (*in rasura uid. fuisse* enſ *aut* anſ) *V*

Hanc professionem oratorum forensium *πολιτικῆς μορίου* 3
εἴδωλον id est ciuilitatis particulae umbram uel adulationis
partem quartam esse definit amplitudo Platonis, Epicurus au-
tem *κακοτεχνίαν* nominans inter artes numerat malas. Tisias
suasionis opificem esse memorat adsentiente Leontino Gorgia.
quam a ueteribus ita determinatam orientalium quorundam uer- 4
sutia ad usque bonorum extulit odium, unde etiam retinaculis
temporis praestituti frenatur. ergo absolutis super eius in-
dignitate paucis, quam in illis partibus agens expertus sum,
ad coeptorum cursum regrediar institutum.

Florebant elegantiae priscae patrociniis tribunalia, cum 5
oratores concitae facundiae, attenti studiis doctrinarum, ingenio
fide copiis ornamentisque dicendi pluribus eminebant, ut De-
mosthenes, quo dicturo concursus audiendi causa ex tota Grae-
cia fieri solitos monumentis Atticis continetur, et Callistratus,
quem nobilem illam super Oropo causam [qui lǫcus in Euboea
est] perorantem idem Demosthenes Academia cum Platone re-
licta sectatus est, ut Hyperides et Aeschines et Andocides et
Dinarchus et Antiphon ille Rhamnusius, quem ob defensum
negotium omnium primum antiquitas prodidit accepisse mer-
cedem. nec minus apud Romanos Rutilii et Galbae et Scauri 6
uita moribus frugalitateque spectati et postea per uarias aeui
sequentis aetates censorii et consulares multi et triumphales,
Crassi et Antonii et cum Philippis Scaeuolae aliique numerosi
post exercitus prosperrime ductos, post uictorias et tropaea
ciuilibus stipendiorum officiis floruerunt, laureasque fori spe-
ciosis certaminibus occupantes summis gloriae honoribus frue-
bantur. post quos excellentissimus omnium Cicero, orationis 7
imperiosae fluminibus saepe depressos aliquos iudiciorum eri-

---

1 oratorum forensium *πολιτικῆς μορίου εἴδωλον Gelenius:* oraturū | forenſ ıure ΠΟλΙΤΙΚΗϹ ΜΟΡΙΟΥΙΔѠΔΟΝ *V* *Plato Gorgia p.* 463 *D* 2 adultıonıſ *V* 4 astes *emend. in* arteſ *V* Tisias *Valesius:* ΚΙΗϹΙλϹ *V*, Ctesias *Gelenius* 5 *l. l. p.* 463 *C* 6 uerterıbuſ *V* deternatam *V* uerſutıam *V* 12 oratorıſ *V* 13 demothenеſ *V* 14 audıenda *V* 16 ropo *V* *glossam deleuit Wagnerus* eubdaeſt *V* 18 ȲΠϾΡΙΔΗϹ et exhınc | & *V* 19 antıfon *V* ramnuſıuſ *V* 21 nınuſ *em. in* mınuſ *V* 22 uarıa (*emend. man. sec.*) | ſeuı ſequenteſ *V* 23 conſuloreſ *V* 24 craſſıı *V* 25 ductuſ *V* tropea cıuılıq; *V* 26 forıſ *V* 29 fluminibus *Hadrianus Valesius:* fulmınıbuſ *V*

piens flammis 'non defendi homines sine uituperatione fortasse posse, neglegenter defendi sine scelere non posse' firmabat.

8 At nunc uidere est per eoos omnes tractus uiolenta et rapacissima genera hominum per fora omnia uolitantium, et subsidentium diuites domus, ut Spartanos canes aut Cretas, uestigia sagacius colligendo ad ipsa cubilia peruenire causarum.

9 In his primus est coetus eorum, qui seminando diuersa iurgia per uadimonia mille iactantur, uiduarum postes et orborum limina deterentes, et aut inter discordantes amicos aut propinquantes uel adfines, *si* simultatum leuia senserint receptacula, odia struentes infesta: in quibus aetatis progressu non ut aliorum uitia intepescunt, sed magis magisque roborantur: inter rapinas insatiabiles inopes ad capiendam uersutis orationibus iudicum fidem, quorum nomen ex iustitia natum

10 est, sicam ingenii destringentes. horum obstinatione libertatem temeritas, constantiam audacia praeceps, eloquentiam inanis quaedam imitatur fluentia loquendi: quarum artium scaeuitate, ut Tullius adseuerat, nefas est religionem decipi iudicantis. ait enim 'cumque nihil tam incorruptum esse debeat in re publica quam suffragium, quam sententia, non intellego cur, qui ea pecunia corruperit, poena dignus sit: qui eloquentia, laudem etiam ferat. mihi quidem hoc plus mali facere uidetur, qui oratione, quam qui pretio iudicem corrumpit: quod pecunia corrumpere pudentem nemo potest, dicendo potest.'

11 Secundum est genus eorum, qui iuris professi scientiam, quam repugnantium sibi legum aboleuere discidia, uelut uinculis ori inpositis reticentes, iugi silentio umbrarum sunt similes propriarum. hi uelut fata natalicia praemonstrantes aut Sibyllae oraculorum interpretes, uultus grauitate ad habitum

---

1 *fragm. ed. Baiter et Halm p.* 1058, 13 3 Ad *V* eoſ *V* uiolente trapaciſſima *V* 5 diuiteſ & domoſ *V* ſparta *V* 8 primiſ *V* liminando *V* 9 poteſte turborum (ſteſ & or *emend. man. sec.*) *V* 10 deterrenteſ *V* diſcordianteſ *V* aut *Valesius*: aui *V* 11 si *om. V*, *add. Valesius* leuia senserint receptacula *Valesius*: leuiaſ inferin in receptacula *V* (simultatum, ob leuia scrinii receptacula *Gelenius*) 16 diſtringenteſ *V* . 18 ſceuitate *V* 19 eſt ad religionem *V* 20 *p.* 842, 15 *H.* 21 ſententiam *V* 22 peccunia *V* 25 pudentem *Hirschfeldius*: prudentem *V* 28 reticente *V* ſint *V* 30 oraculum *V*

conposita tristiorem, ipsum quoque uenditant, quod oscitantur.
hi ut altius uideantur iura callere, Trebatium locuntur et Ca- 12
scellium et Alfenum et Auruncorum Sicanorumque iam diu leges ignotas, cum Euandri matre abhinc saeculis obrutas multis. et si uoluntate matrem tuam finxeris occidisse, multas tibi suffragari absolutionem lectiones reconditas pollicentur, si te senserint esse nummatum.

Tertius eorum est ordo, qui ut in professione turbulenta 13
clarescant, ad expugnandum ueritatem ora mercennaria procudentes, per prostitutas frontes uilesque latratus, quo uelint, aditus sibi patefaciunt crebros: qui inter sollicitudines iudicum per multa distentas inresolubili nexu uincientes negotia, laborant ut omnis quies litibus inplicetur, et nodosis quaestionibus de industria iudicia circumscribunt, quae cum recte procedunt, delubra sunt aequitatis: cum deprauantur, foueae fallaces et caecae: in quas si captus ceciderit quisquam, non nisi per multa exiliet lustra, ad usque ipsas medullas exsuctus.

Quartum atque postremum est genus inpudens, peruicax 14
et indoctum eorum, qui cum inmature a litterariis eruperint ludis, per angulos ciuitatum discurrunt, mimiambos non causarum remediis congrua commentantes, fores diuitum deterendo, cenarum ciborumque aucupantes delicias exquisitas.
qui cum semel umbraticis lucris, et inhiandae undique pecu- 15
niae sese dediderint, litigare frustra quoslibet innocentes hortantur, et ad defendendam causam admissi, quod raro contingit, suscepti nomen et uim negotii sub ore disceptatoris inter ipsos conflictuum articulos instruuntur, circumlocutionibus indigestis ita scatentes, ut conluuionis taeterrimae audire existimes ululabili clamore Thersiten. cum autem ad inopiam munienda- 16

---

2 locantur & caſtellıum *V* 3 auponcorum *V* ıam dıcı legeſı gnotaſ (n *emend. man. sec.*) *V* 4 cubandrı *V* 5 multı *V* 6 ſuffragı *V* 7 ee nūmatā *add. man. sec.* *V* 8 eorum meſt *V* 9 mercenarıa *V* 10 proſtıtuaſ *V* 11 ſollıcıtudıne *V* 12 ınreſubılo *V* uıncentıſ *V* 13 ınplıcıtuſ *V* 16 caecıderıt *V* 19 impudens *Gelenius:* ınpuneſ *V* 20 litterariis *Gelenius:* lıtterıſ *V* 23 cænarum *V* dılıcıaſ *V* 24 peccunię *V* 26 cịntıngıt (o *emend. man. sec.*) *V* 29 ut conlu | ut conluuınoneſ teterrıma *V* 30 clamor & herſıten *V*

rum uenerint allegationum, ad effrenatam deflectunt conui-
ciandi licentiam: quo nomine ob adsidua in personas honora-
biles probra diebus dictis aliquotiens sunt damnati, e quibus
ita sunt rudes non nulli ut numquam se codices habuisse me-
17 minerint. st si in circulo doctorum auctoris ueteris inciderit
nomen, piscis aut edulii peregrinum esse uocabulum arbitran-
tur: si uero aduena quisquam inusitatum sibi antea Marcia-
num uerbo tenus quaesierit oratorem, omnes confestim Mar-
18 cianos appellari se fingunt. nec iam fas ullum prae oculis
habent, sed tamquam auaritiae uenundati et usucapti, nihil
praeter interminatam petendi licentiam norunt. et siquem se-
mel intra retia ceperint, cassibus mille inpedicant, per morbo-
rum simulationem uicissim consulto cessantes: utque peruul-
gati iuris proferatur lectio uana, septem uendibiles introitus
19 praeparant, dilationum examina longissima contexentes. et
cum nudatis litigatoribus dies cesserint et menses et anni,
tandem obtrita uetustate controuersia intromissa, ipsa capita
splendoris ingressa alia secum aduocatorum simulacra indu-
cunt. cumque intra cancellorum uenerint saepta, et agi coe-
perint alicuius fortunae uel salus, atque laborari debeat, ut ab
insonte gladius uel calamitosa detrimenta pellantur, conrugatis
hinc inde frontibus brachiisque histrionico gestu formatis, ut
contionaria Gracchi fistula post occipitium desit, consistitur
altrinsecus diu: tandemque ex praemeditato conludio per eum,
qui est in uerba fidentior, suaue quoddam principium dicendi
exeritur, Cluentianae uel pro Ctesiphonte orationum aemula
ornamenta promittens: et in eam conclusionem cunctis finem
cupientibus desinit, ut nondum se patroni post speciem litis
triennium editam causentur instructos, spatioque prorogati tem-
poris impetrato, quasi cum Antaeo uetere conluctati, perseue-
ranter flagitant pulueris periculosi mercedes.

---

1 allegationem adde | frenatam *V* conuiciendi *V* 2 ab *V* hor̥io-rabiles (*emend. man. sec.*) *V* 3 dieb; dioctiſ *V* 6 edulli *V* 10 tamqđ *V* 11 interminatam *uulgo:* inseminatam *V et Gelenius* 13 inconſulto *V* peruulganti *V* 14 uendebileſ *V* 15 exanima *V* 18 aduocatorem *V* 19 ſepte *V* 21 decrimenta *V* conro | gatiſ *V* 22 bracchuuſq; *V* 23 concionaria grachi *V* occipium *V* 26 exeritur *Gelenius:* & aritur *V* Cluentianae uel pro Ctesiphonte *Accursius:* cluenda neuel proctesi fonteſ *V*, pro Cluentio uel pro Ctesiphonte *Gelenius* 28 liteſ *V* 30 imperato *V* anteo *V*

Verum tamen haec cum ita sint, non desunt aduocatis 20
incommoda plurima, parum sustinenda recte uicturo. namque
sellulariis quaestibus inescati, inter se hostiliter dissident et
rupta maledicendi ferocia, ut dictum est, multos offendunt:
quam tunc effutiunt cum commissarum sibi causarum infirmi-
tatem rationibus ualidis conuallare non possunt. et iudices 21
patiuntur interdum doctos ex Philistionis aut Aesopi cauilla-
tionibus, quam ex Aristidis illius iusti uel Catonis disciplina
productos: qui aere graui mercati publicas potestates, ut cre-
ditores molesti opes cuiusque modi fortunae rimantes, alienis
gremiis excutiunt praedas. ad ultimum id habet causidicina 22
cum ceteris metuendum et graue, quod hoc ingenitum est
paene litigantibus cunctis, ut, cum iurgia mille casibus cadant,
accidentia secus in potestate esse existiment patronorum, et
omnem certaminum exitum isdem soleant adsignare, et non
uitiis rerum aut iniquitati aliquotiens disceptantium sed solis
defensantibus irascantur. uerum unde huc declinauimus re-
uertamur.

Pubescente iam uere Valentinianus a Treueris motus, per **5**
nota itinera gradu celeri contendebat, eique regiones aduen-
tanti, quas petebat, legatio Sarmatarum offertur: pedibusque
eius prostrata orabat pacifica prece, ut propitius ueniret et le-
nis, nullius diri facinoris participes popularis suos inuenturus
aut conscios. Quibus saepe eadem iterantibus, hactenus per- 2
pensa deliberatione respondit, haec in locis, ubi dicuntur ad-
missa, quaerenda uerissimis documentis et uindicanda. cum-
que exinde Carnuntum Illyriorum oppidum introisset, deser-
tum quidem nunc et squalens sed ductori exercitus perquam
oportunum, ubi fors copiam dedisset aut ratio, e statione pro-
xima reprimebat barbaricos adpetitus.

Et quamquam terrori cunctis erat, dum sperabatur ut acer 3
et uehemens mox iudices damnari iussurus, quorum perfidia

---

3 ıneſcat *V* 5 effugıunt *V* 6 rationibus *uulgo:* orationibus *V et Gelenius* conuallare *codex Fauchetianus:* conualere *V*, conuelare *Gelenius* 7 ſılıſtıonıſ *V* eſopı *V* 9 mercatıſ *V* 10 cuiusque modi *Gelenius:* cuıuſcemodı *V* 13 pene *V* 14 occıdentıa ſectıſ *V* 15 ſolant *V* 17 hınc *V* 21 Sarmatarum offertur *Gelenius:* ſarmatarum offere *V* 22 præce *V* et lenis *Gelenius:* e leneſ *V* 23 partıcepſ *V* 30 barıcos *V* 31 ager *V*

uel secessione Pannoniarum nudatum est latus: cum illuc ue-
nisset, ita intepuit ut neque in Gabinii regis inquireret necem
neque inusta rei publicae uulnera quo sinente uel agente
segnius euenissent, accuratius uestigaret: eo uidelicet more
quo erat seuerus in gregariis corrigendis, remissior erga maio-
4 res fortunas uel uerbis asperioribus incessendas. solum tamen
incitato petebat odio Probum, numquam, ex quo eum uiderat,
minari desinens uel mitescens: cuius rei causae nec obscurae
fuerunt nec leues. hic praefecturam praetorio tunc primitus
nanctus, eamque multis atque utinam probabilibus modis in
longum proferre gestiens, non ut prosapiae suae claritudo mo-
5 nebat, plus adulationi quam uerecundiae dedit. contemplatus
enim propositum principis, quaerendae undique pecuniae uias
absque iustorum iniustorumque discretione scrutantis, errantem
non reducebat ad aequitatis tramitem, ut saepe moderatores
fecere tranquilli: sed ipse quoque flexibilem sequebatur atque
6 transuersum. unde graues oboedientium casus, exitialia pro-
uisorum nomina titulorum, iuxta opulentas et tenues eneruatas
succidere fortunas, argumentis aliis post ualidioribus aliis, usu
laedendi repperiente longaeuo. denique tributorum onera uecti-
galiumque augmenta multiplicata, optimatum quosdam ultimo-
rum metu exagitatos mutare conpulerunt sedes, et flagitantium
ministrorum amaritudine quidam expressi, cum non suppeteret
quod daretur, erant perpetui carcerum inquilini: e quibus ali-
quos cum uitae iam taederet et lucis, suspendiorum exoptata
7 remedia consumpserunt. haec ita inlecebrosius atque inhuma-
nius agi loquebatur quidem pertinax rumor, Valentinianus
uero tamquam auribus cera inlitis ignorabat, indifferenter qui-
dem lucrandi uel ex rebus minimis auidus, idque tantum co-
gitans quod offerebatur, parsurus tamen fortasse Pannoniis, si
haec ante ingemiscenda conpendia conperisset, quae nimium
8 sero tali didicit casu. ad prouincialium residuorum exemplum
etiam Epirotae acturos sibi gratias a praefecto mittere conpulsi

1 pannoniorum *V* 4 ut curatiuſ *V* 14 ſcrutanteſ *V* 16 facere *V* 22 metuu *V* ſedeſ efflıgitantium *V* 24 allquoſ *emend. ut uid. ex* alluuoſ *V* 25 exopta *V* 28 ininlitiſ *V* indifferenter quidem pertinax rumor *inducta ante* indifferenter *in V* 29 uelut ex reb^{u}iſ *V* 31 ingemeſcenda *V*

legatos, Iphiclen quendam philosophum, spectatum robore
pectoris hominem, adegere non sponte propria pergere ad id
munus implendum. qui cum imperatorem uidisset, agnitus 9
aduentusque sui causam interrogatus, Graece respondit, atque
ut philosophus ueritatis professor quaerente curatius principe si
hi, qui misere, ex animo bene sentiunt de praefecto, 'gemen-
tes' inquit 'et inuiti'. quo ille uerbo tamquam telo perculsus, 10
actus eius ut sagax bestia rimabatur, genuino percunctando
sermone, quos noscitabat: ubinam ille esset uerbi gratia ho-
nore ante suos excellens et nomine, uel ille diues, aut alius
ordinis primus. cumque disceret perisse aliquem laqueo, ab-
isse alium trans mare, consciuisse sibi alium mortem, aut
plumbo uita erepta extinctum, in inmensum excanduit, urente
irarum nutrimenta tunc officiorum magistro Leone — pro nefas
— ipso quoque praefecturam, ut e celsiore scopulo caderet,
adfectante: quam si adeptus rexisset, prae his, quae erat au-
surus, administratio Probi ferebatur in caelum.

Agens itaque apud Carnuntum imperator per continuos 11
tres menses aestiuos arma parabat et alimenta, siqua fors se-
cundasset, peruasurus oportune Quados, tumultus atrocis au-
ctores, in quo oppido Faustinus, filius sororis Iuuentii praefecti
praetorio, notarius militans, Probo spectante negotium, car-
nificis manu peremptus est post tormenta, uocatus in crimen,
quod asinum occidisse dicebatur ad usum artium secretarum —
ut adserebant quidam urgentes — ut ....
.... capillorum.
alio quoque in eum perniciose conposito, quod petente per 12
iocum quodam Nigrino ut eum notarium faceret, exclamauit
ille hominem ridens 'fac me imperatorem, si id uolueris im-
petrare.' hocque ludibrio inique interpretato et Faustinus ipse
et Nigrinus et alii sunt interfecti.

---

1 l$\overset{e}{\text{i}}$gatoſ (*emend. man. sec.*) *V* ıfiden *V* filoſofum *V* robure *V* 3 agnıtot *V* 5 pfeſſıor *V* 6 sentiunt *Gelenius:* ſe ſitıunt *V* 7 ınquıd *V* quod *V* 8 agax *V* 9 noscitabat *Accursius:* nonſcıtabat *V* 10 excellens *codex Colbertinus:* cellenſ *V* 12 conſcıuıſ *V* 15 ut e celsiore *Accursius:* te celſıore *V* 16 era *V* 19 aeſtıb; *V* froſ *V* 20 tumultoſ atroceſ *V* 21 ıııuentıı *V* 25 *inter* ut *et* capillorum *add.* autem aiebat ille, ad imbecillitatem firmandam fluentium *uulgo et Gelenius, nulla lacuna in V* 27 pernıtıoſe *V* 28 quıdam *V* 29 rıdeuſ *V* 30 ludebrıo *V* ınıquo ınterpraetato *V*

13 Praemisso igitur Merobaude cum militari peditum manu,
quam regebat, ad uastandos cremandosque barbaricos pagos, co-
mite adiuncto Sebastiano, Valentinianus Acincum propere castra
commouit, nauigiisque ad repentinum casum coniunctis, et con-
tabulato celeri studio ponte, per partem aliam transiit in Quados,
speculantes quidem ex diruptis montibus eius aduentum, quo
plerique ancipites incertique accidentium cum suis caritatibus se-
cesserunt: sed stupore defixos cum in regionibus suis contra
14 quam opinabantur augusta cernerent signa. progressus ergo co-
acto gradu in quantum res tulit, iugulataque aetate promiscua,
quam etiam tum palantem subitus occupauit excursus, et tectis
conbustis redit cum incolumibus cunctis, quos duxerat secum,
itidemque apud Acincum moratus autumno praecipiti, per tractus
conglaciari frigoribus adsuetos commoda quaerebat hiberna, nul-
laque sedes idonea reperiri praeter Sabariam poterat, quamuis eo
15 inualidam tempore adsiduisque malis adflictam. unde hoc etiam
si magni intererat, paulisper sequestrato, inpigre motus, pera-
grata fluminis ripa, castrisque praesidio conpetenti munitis at-
que castellis, Bregitionem peruenit, ibique diu conpositum ad
quietem principis fatum sortem denuntiabat ei supremam pro-
16 digiis ingerentibus multis. namque diebus ante paucissimis
ruinas fortunarum indicantia celsarum, arsere crinita sidera
cometarum, quorum originem supra docuimus. ante apud Sir-
mium repentino fragore nubium fulmen excussum, palatii et
curiae partem incendit et fori, et apud Sabariam eodem adhuc
constituto, bubo culminibus regii lauacri insidens occentansque
funebria, nulla iacientium sagittas et lapides contemplabili
dextera cadere potuit, certatim licet ardenti studio petebatur.
17 item cum ab urbe praedicta tenderet ad procinctum, per por-
tam uoluit, unde introiit, exire, ut omen colligeret, quod cito
remeabit ad Gallias. cumque locus adgestis ruderibus ne-

---

3 adiun^c toſe (*emend. man. sec.*) uaſtigiano *V* 5 a•liam (*fuit* l) *V* 7 cantab; *V* 9 ego *V* 10 promiſ quamquam *V* 14 hiberny *V* 15 reperiri *uulgo:* pr&erıri *V* (sede idonea potiri *Gelenius*) 16 inualida *V* adfictam. Vn^de *V* 19 at *V* 20 ſuppremam *V* 22 celſorum *V* crinitaſ *V* 23 comittarum *V*, *del. uulgo* 25 ſuariam *V* 26 regula bracri inſidenſ *V* 27 fubria *V* 28 ardentiſ ſtudia *V* 29 ad *Gelenius:* a *V* 31 remeauit *V*

glectus purgatur, lapsam forem ferratam, quae exitum obsera-
uit, multitudo remouere non potuit uiribus magnis enisa, et
dum frustra tereret diem, coactus per aliam egressus est por-
tam. nocteque, quam lux ereptura eum uita secuta est, ut 18
per quietem solet, uidebat coniugem suam absentem sedere
passis capillis, amictu squalenti contectam: quam aestimari
dabatur fortunam eius esse cum taetro habitu iam discessu-
ram. progressus deinde matutinus contractiore uultu subtristis 19
cum eum oblatus non susciperet equus, anteriores pedes prae-
ter stratorem erigens in sublime, innata feritate concitus, ut
erat inmanis, dexteram stratoris militis iussit abscidi, quae
eum insilientem iumento pulserat consueto, perissetque cru-
ciabiliter innocens iuuenis, ni tribunus stabuli Cerealis dirum
nefas cum sui periculo distulisset.

Post haec Quadorum uenere legati, pacem cum praete- **6**
ritorum obliteratione suppliciter obsecrantes, quam ut adi-
pisci sine obstaculo possent, et tirocinium et quaedam uti-
lia rei Romanae pollicebantur. quos quoniam suscipi placuit, 2
et redire indutiis, quae poscebantur, indultis — quippe
eos uexari diutius nec ciborum inopia nec alienum tem-
pus anni patiebantur — in consistorium Equitio suadente
sunt intromissi. cumque membris incuruatis starent metu
debiles et praestricti, docere iussi, quae ferebant, usitatas
illas causationum species iurandi fidem addendo firmabant:
nihil ex communi mente procerum gentis delictum adseue-
rantes in nostros, sed per extimos quosdam latrones amnique
confines euenisse, quae inciuiliter gesta sunt, etiam id quoque
addendo, ut sufficiens ad facta purganda firmantes, quod muni-
mentum extrui coeptum nec iuste nec oportune, ad ferociam
animos agrestes accendit. ad haec imperator ira uehementi 3

---

1 purgatuſ *V* feratam *V* obserauit *Gelenius:* obſeruauit *V* 2 enisa et dum frustra *Gelenius:* enıſae tıdem frustra *V* 6 amıctuſq; | ualentı *V* 7 tetro *V* 8 matutınıſ *V* 9 aequoſ *V* praeter morem *Gelenius:* pr&er amo | rem *V*, praeter stratorem *coniecit Hadrianus Valesius* 11 ın-maneſ *V* mılıtı *V* 12 conſu | &u *V* 13 Ne *V* 14 nefas *Gelenius:* neſtıſ *V* 16 oblıteratıo *V* 17 sine *Gelenius:* neſı *V* poſſıt *V* 18 ſuſcepı *V* 19 redere *V* 20 oſ *V* (*prius*) noc *V'* 21 anı *V* ın conſıſtonum equıtıo ın conſıſtono *V* suadente *Valesius:* uadente *V* introducente *Gelenius* 25 genteſ *V* 26 exımoſ *V* 30 agreſte *V*

perculsus, et inter exordia respondendi tumidior, increpabat ob-
iurgatorio sonu nationem omnem ut beneficiorum inmemorem et
ingratam. paulatimque lenitus .... propensior, tamquam ictus
e caelo uitalique uia uoceque simul obstricta, suffectus igneo
lumine cernebatur; erumpente subito sanguine, letali sudore
perfusus, ne laberetur spectantibus et uilibus, concursu mini-
4 strorum uitae secretioris ad conclaue ductus est intimum. ubi
locatus in lecto, exiguas spiritus reliquias trahens, nondum
intellegendi minuto uigore, cunctos agnoscebat adstantes, quos
cubicularii, nequis eum necatum suspicaretur, celeritate maxima
conrogarant. et quoniam uiscerum flagrante conpage laxanda
erat necessario uena, nullus inueniri potuit medicus hanc ob
causam, quod eos per uaria sparserat, curaturos militem pesti-
5 lentiae morbo temptatum. unus tamen repertus, uenam eius
iterum saepiusque pungendo, ne guttam quidem cruoris elicere
potuit, internis nimietate calorum ambustis, uel, ut quidam ex-
istimabant, arefactis ideo membris, quod meatus aliqui, quos
haemorrhoidas nunc appellamus, obserati sunt gelidis frigo-
6 ribus concrustati. sensit inmensa ui quadam urgente morbo-
rum, ultimae necessitatis adesse praescripta, dicereque conatus
aliqua uel mandare, ut singultus ilia crebrius pulsans, stridor-
que dentium et brachiorum motus uelut caestibus dimicantium
indicabat, iam superatus liuentibusque maculis interfusus, ani-
mam diu conluctatam efflauit, aetatis quinquagesimo anno et
quinto, imperii, minus centum dies, secundo et decimo.
7 Replicare nunc est oportunum, ut aliquotiens fecimus,
et ab ortu primigenio patris huiusce principis ad usque ipsius
obitum actus eius discurrere per epilogos breuis, nec uitiorum
praetermisso discrimine uel bonorum, quae potestatis ampli-
tudo monstrauit, nudare solita semper animorum interna.
2 Natus apud Cibales Pannoniae oppidum Gratianus maior

---

1 tumdıor *V* obıurgatıo *V* 3 *inter* lenitus *et* propensior *add.* et ad molliora *uulgo et Gelenius*, *nulla lacuna in V* 4 abſtricta *V* 5 erumpente subito *Accursius:* et repente cubıto *V*, et repente cohibito *Gelenius*, et repente subito *coniecit Wakefieldius* laetalı *V* 7 ſecr&ıo ıuſ ad *V* 8 locu | tuſ *V* exıgua *V* 9 ıntellegendo *V* 18 haemorrhoidas *Accursius:* heroıdaſ *V* ob | ſerate *V* 19 concruſtate *V* 22 ceſtıbuſ dıctu cantıum *V* 23 lıbentı | buſq; *V* 24 offlauıt *V* 26 nunc *Gelenius:* non *V* 28 obitum actus *Gelenius:* obſ .... actuſ *V*

ignobili stirpe, cognominatus est a pueritia prima Funarius ea
re, quod nondum adultus uenalem circumferens funem, quin-
que militibus eum rapere studio magno conatis nequaquam
cessit: aemulatus Crotoniaten Milonem, cui mala saepe cohae-
renter laeua manu retinenti uel dextra, nulla umquam uirium
fortitudo abstraxit. ob ergo ualidi corporis robur, et peritiam 3
militum more luctandi notior multis, post dignitatem protecto-
ris atque tribuni comes praefuit rei castrensi per Africam,
unde furtorum suspicione contactus, digressusque multo postea
pari potestate Brittannum rexit exercitum, tandemque honeste
sacramento solutus reuertit ad larem, et agens procul a strepitu,
multatione bonorum adflictus est a Constantio hoc nomine,
quod ciuili flagrante discordia, hospitio dicebatur suscepisse
Magnentium, per agrum suum ad proposita festinantem.
Cuius meritis Valentinianus ab ineunte adulescentia com- 4
mendabilis, contextu suarum quoque suffragante uirtutum, in-
dutibus imperatoriae maiestatis apud Nicaeam ornatus, in Au-
gustum collegium fratrem Valentem adsciuit, *ut* germanitate
ita concordia sibi iunctissimum, inter probra medium et prae-
cipua, quae loco docebimus conpetenti. igitur Valentinianus 5
post periculorum molestias plures, dum esset priuatus, emen-
sas, inperitare exorsus, arces prope flumina sitas et urbes, et
Gallias petit Alamannicis patentes excursibus, reuiuiscentibus
erectius cognito principis Iuliani interitu, quem post Constan-
tem solum omnium formidabant. ideo autem etiam Valenti- 6
nianus merito timebatur, quod auxit et exercitus ualido sup-
plemento, et utrobique Rhenum celsioribus castris muniuit at-
que castellis, ne latere usquam hostis ad nostra se proripiens
possit.
Utque multa praetereamus, quae egit moderatoris aucto- 7

---

2 funem *Gelenius:* flumen *V* 4 cu *V* coherente *V* 5 leua *V* 6 ualidiſ *V* 7 ꝓtectionſ *V* 9 furtorum *Gelenius:* futurorum *V* ſuſpitione *V* molto *V'* 10 brittanum *V* 15 meriti *V* aduliſcentia *V* 16 contexu *V* 17 reparatonę *V* niceam ornatiſ *V* 18 collegiam *V* ut *add. codex Colbertinus, om. V* 19 nunctiſſimum *V* 21 dumeoſ & priuatuſ *V* 22 exorſuſ ut arceſ *V* flumina sitas *Gelenius:* fulminaſ &aſ *V* et urbes et Gallias *uulgo:* & turbineſ & gallíaſ *V* 23 patentiſ *V* 24 erectiſ *V* 25 ualentinianum *V* 26 ualida ſupplementa *V* 27 ut rubiq; *V* 28 hoſteſ *V* ſepe ꝓripienſ *V*

ritate fundati, quaeque per se uel duces correxit industrios: post Gratianum filium in societatem suae potestatis adsumptum, Vithigabium regem Alamannorum Vadomario genitum, adulescentem in flore primo genarum, nationes ad tumultus cientem et bella, clam, quia non potuit aperte, confodit: et Alamannis congressus prope Solicinium locum, ubi insidiis paene perierat circumuentus, ad exitium ultimum delere potuit uniuersos, ni paucos uelox effugium tenebris amendasset.

8 Inter haec tamen caute gesta, iam conuersos ad metuendam rabiem Saxonas, semper quolibet inexplorato ruentes, delatosque tunc *ad* terrestres tractus, quorum spoliis paene redierant locupletes, malefido quidem sed utili commento peremit, praeda raptoribus ui fractis excussa.

9 Itidemque Brittannos, cateruas superfusorum hostium non ferentes, spe meliorum adsumpta, in libertatem et quietem restituit placidam, nullo paene redire permisso grassatorum ad sua.

10 Efficacia pari Valentinum quoque Pannonium exulem, per has prouincias molientem otium turbare commune, antequam negotium efferuescat, oppressit.

Africam deinde malo repentino perturbatam discriminibus magnis exemit, cum uoraces militarium fastus ferre nequiens Firmus, ad omnes dissensionum motus perflabiles gentes Mauricas concitasset.

Similique fortitudine clades ingemiscendas Illyrici uindicasset, ni morte praeuentus reliquisset rem seriam inperfectam.

11 Ac licet opera praestabilium ducum haec, quae rettulimus,

1 fundatıq; quæ *V* ducıſ *V* 4 adulıſcentem *V* 5 cıentıam *V* bella clam *Gelenius:* belladem *V* 6 congreſuſ *V* 7 penȩ *V* exıtum *V* 8 ni *Gelenius:* ın *V* & fugıum *V* amendaſſ& *sic V* 9 gesta iam *Gelenius:* grauıam *V* conuerſuſ *V* 11 tunc ad terrestres tractus *uulgo:* tunc .... reſtractuſ *V*, tunc ad maritimos tractuſ *Gelenius* paene redierant locupletes *uulgo:* paenera dıerat .... tetes *V*, paene redierant onusti *Gelenius* 13 ui *Gelenius:* ut *V* excuſſaſ *V* 14 brıttanoſ *V* 15 ferenteſe pe melıorem *V* 17 ſuo effıcıo parı *V* 21 Affrıcam *V* perturbatam discriminibus *Gelenius:* per .... dıſcrımınıb; *V* 23 perfȩ | bıleſ *V* 25 ıngemıſcendıſ | ıllycı *V* 26 ne *V* ſerıem *V* 28 ppera *V*

consummata sunt, tamen ipsum quoque satis constat ut erat
expeditae mentis usuque castrensis negotii diuturno firmatus,
egisse conplura: inter quae illud elucere clarius potuit, si Ma-
crianum regem ea tempestate terribilem, uiuum capere po-
tuisset, ut industria magna temptarat, postquam eum euasisse
Burgundios, quos ipse admouerat Alamannis, maerens didi-
cisset et tristis.

Haec super actibus principis breui sunt textu percursa: 8
nunc confisi, quod nec metu nec adulandi foeditate constricta
posteritas, incorrupta praeteritorum solet esse spectatrix, sum-
matim eius numerabimus uitia, post et bene merita narraturi.
adsimulauit non numquam clementiae speciem cum esset in 2
acerbitatem naturae calore propensior, oblitus profecto quod
regenti imperium omnia nimia uelut praerupti scopuli sunt
deuitanda. nec enim usquam repperitur miti cohercitione con- 3
tentus sed aliquotiens quaestiones multiplicari iussisse cruen-
tas, post interrogationes funestas non nullis ad usque discri-
mina uitae uexatis: et ita erat effusior ad nocendum ut nul-
lum aliquando damnatorum capitis eriperet morte subscriptionis
elogio leni, cum id etiam principes interdum fecere saeuissimi.
atquin potuit exempla multa contueri maiorum et imitari pe- 4
regrina atque interna humanitatis et pietatis, quas sapientes
consanguineas uirtutum esse definiunt bonas. e quibus haec
sufficiet poni. Artaxerxes Persarum ille rex potentissimus,
quem Macrochira membri unius longitudo commemorauit, sup-
pliciorum uarietates, quas natio semper exercuit cruda, lenitate
genuina castigans, tiaras ad uicem capitum quibusdam noxiis
amputabat: et ne secaret aures more regio pro delictis, ex
galeris fila pendentia praecidebat: quae temperantia morum ita
tolerabilem eum fecit et uerecundum, ut adnitentibus cunctis

---

2 mentef *V* 3 egiſſet *V* 6 merenſ *V* 8 texu percuſſa *V* 10 eiſeſ peccatrix *V* 11 numerabimus uitia post et bene merita *Gelenius:* numerationiſ uituo poſt & prætertta *V* narraturı ...., ad ...... bıt non *V*, *supplementa sunt Gelenii* 13 aceruitatem *V* 14 praerupti scopuli *Gelenius:* præterı | tıſ ... copulı *V* 15 miti *Gelenius:* mılıtı *V* 16 ıuſſıſſ& cruenteſ *V* 18 nullı *V* ſubſcrıptıoneſ *V* 20 facere *V* 21 adquın *V* peregrına atque peregrına ınterna *V* 23 conſanguıneuſ *V* 24 Artoxerſeſ *V* 26 exercıtu ıd cruda *V* 28 ne secaret *Gelenius:* ınſecar& *V*

multos et mirabiles actus impleret Graecis scriptoribus cele-
5 bratos. Praenestino praetore, qui bello quodam Samnitico pro-
perare iussus ad praesidium uenerat segnius, ad crimen di-
luendum exhibito Papirius Cursor ea tempestate dictator se-
curem per lictorem expediri, homineque abiecta purgandi se
fiducia stupefacto, uisum prope fruticem iussit abscidi: hocque
ioci genere castigatum eum absoluit, non ideo contemptus, ut
qui bella diuturna per se superauit et grauia, solus ad resi-
stendum aptus Alexandro Magno, si calcasset Italiam, aesti-
6 matus. haec forsitan Valentinianus ignorans minimeque re-
putans adflicti solacia status semper esse lenitudinem princi-
pum, poenas per ignes augebat et gladios: quod ultimum in
aduersis rebus remedium pietas repperit maiorum, ut Isocratis
memorat pulchritudo: cuius uox est perpetua docentis, ignosci
debere interdum armis superato rectori, quam, iustum quid
7 sit, ignoranti. unde motum existimo Tullium praeclare pro-
nuntiasse, cum defenderet Oppium 'et enim multum posse ad
salutem alterius, honori multis; parum potuisse ad exitium,
probro nemini umquam fuit.'

8 Auiditas plus habendi sine honesti prauique differentia, et
indagandi quaestus uarios per alienae uitae naufragia exun-
dauit in hoc principe flagrantius adulescens. quam quidam,
praetendentes imperatorem Aurelianum, purgare temptabant,
id adfirmando quod, ut ille post Gallienum et lamentabilis rei
publicae casus exinanito aerario torrentis ritu ferebatur in di-
uites, ita hic quoque post procinctus Parthici clades magni-
tudine indigens inpensarum, ut militi supplementa suppete-
rent et inpendium, crudelitati cupiditatem opes nimias conge-

3 ſignıuſ *V* 4 dıcator *V* 5 experırı *V* purgandıſ fiducıa *V* 6 prope fruticem *Gelenius:* prope trıcem *V* 7 locı gener.......... tum eum auſolar& non ıdeo contemptuſ | *V*, *suppleuit et emendauit Gelenius, deinde* ıuſ bella dıuturna parum ſuperauıt ..& gra....luſ ad reſıſtendum optuſ | alexandro *V*, *emendauit Valesius* 11 solatia status semper esse *Gelenius:* ſolacıo ſtatutem pereſſe *V* 13 maiorum *Gelenius:* anımorum *V* 14 docenteſ *V* 15 ſuperator | rectorı *V*, *deinde uidentur aliquot uerba intercidisse* 16 praeclare *ante* praeclare *inductum in V* 17 *p.* 931, 9 *ed. Halm. et Baiter* 19 nemini umquam *Gelenius:* nemınıum *V* 20 Auıdataſ *V* 22 princıpem *V* aduliſcenſ *V* 23 pr&enteſ *V* 24 utıle poſt *V* 25 rı*tu (*fuit* rutu) *V* 26 ıt adhıc *V* 28 eſt *V* crudelıta | teſ *V*

rendi miscebat: dissimulans scire quod sunt aliqua, quae fieri
non oportet, etiam si licet, Themistoclis illius ueteris dissi-
milis, qui cum post pugnam agminaque deleta Persarum li-
center obambulans, armillas aureas uidisset humi proiectas et
torquem 'tolle' inquit 'haec' ad comitum quendam prope ad-
stantem 'puer, quia Themistocles non es' quodlibet spernens in
duce magnanimo lucrum. huius exempla continentiae similia 9
plurima in Romanis exuberant ducibus: quibus omissis quo-
niam non sunt perfectae uirtutis indicia — nec enim aliena
non rapere laudis est — unum ex multis constans innocentiae
uulgi ueteris specimen ponam. cum proscriptorum locupletes
domus diripiendas Romanae plebei Marius dedisset et Cinna,
uulgi rudes animi set humana soliti respectare, alienis labori-
bus pepercerunt, ut nullus egens repperiretur aut infimus qui
de ciuili luctu fructum contrectare pateretur sibi concessum.

Inuidia praeter haec ante dictus medullitus urebatur et 10
sciens pleraque uitiorum imitari solere uirtutes, memorabat
adsidue [liuorem] seueritatem rectae potestatis esse indiuiduam
sociam. utque sunt dignitatum apices maximi, licere sibi
cuncta existimantes, et ad supplicandum contrarios exturban-
dosque meliores pronius inclinati, bene uestitos oderat et eru-
ditos et opulentos et nobiles, et fortibus detrahebat, ut solus
uideretur bonis artibus eminere, quo uitio exarsisse principem
legimus Hadrianum.

Arguebat hic idem princeps timidos saepius, maculosos 11
tales adpellans et sordidos et intra sortem humilem amendan-
dos, ad pauores inritos aliquotiens abiectius pallens et quod
nusquam erat, ima mente formidans. quo intellecto magister 12

---

1 quot *V* 2 &ıam ſcılıc& *V* ueteris dissimilis *uulgo:* uerı ſımı | lıſ *V*, dissimilis *Gelenius* 4 armulaſ *V* 5 colle ınquıd *V* 6 puer *scripsi:* uere *V*, tu *Gelenius* quodlibet spernens *uulgo:* quod | lıb& .... enſ *V*, quodlibet probans *Gelenius* 7 lucrum huius exempla *Gelenius:* lucrum .... hu .... | pla *V* 8 Romanis *Gelenius:* anıſ *V* 11 u&ereſ *V* 12 plebe ımaruſ *V* 14 pepercer(unt) *V* reppen&ur *V* 15 confeſſum *V* 17 emıtan *V* uirtutes *Gelenius:* uentoreſ *V* 18 liuorem *seclusit Valesius* indiuiduam *Valesius:* ınuıdıam *V* 20 contranaſ *V* 26 appellenſ *V* & ınfra — ame | nandoſ *add.* *V*[m] 27 ap *V'* abıectuſ *V* & qđ *om.* *V'* 28 immani amentia *coniecit Vngerus* (*progr. schol. Friedland.* 1869)

officiorum Remigius cum eum ex incidentibus ira feruere sen-
tiret, fieri motus quosdam barbaricos inter alia subserebat:
hocque ille audito quia timore mox frangebatur, ut Antoninus
13 Pius erat serenus et clemens. *iudices* numquam consulto ma-
lignos elegit, sed si semel promotos agere didicit inmaniter,
Lycurgos inuenisse proclamabat *et* Cassios, columina iustitiae
prisca, scribensque hortabatur adsidue ut noxas uel leues
14 acerbius uindicarent. nec adflictis, si fors ingruisset in-
ferior, erat ullum in principis benignitate perfugium, quod
semper ut agitato mari iactatis portus patuit exoptatus. finis
enim iusti imperii, ut sapientes docent, utilitas oboedientium
aestimatur et salus.

9 Consentaneum est uenire post haec ad eius actus sequendos recte sentientibus et probandos: *cum quibus* si reliqua temperasset, uixerat ut Traianus et Marcus. in prouinciales admodum parcus, tributorum ubique molliens sarcinas: oppidorum et limitum conditor tempestiuus: militaris disciplinae censor eximius, in hoc tantum deerrans quod, cum gregariorum etiam leuia puniret errata, potiorum ducum flagitia progredi sinebat in maius, ad querellas in eos motas aliquotiens obsurdescens: unde Brittannici strepitus et Africanae clades et uastitas emersit Illyrici.

2 Omni pudicitiae cultu domi castus et foris, nullo contagio conscientiae uiolatus obscenae, nihil incestum: hancque ob causam tamquam retinaculis petulantiam frenarat aulae regalis, quod custodire facile potuit, necessitudinibus suis nihil indulgens, quas aut in otio reprimebat aut mediocriter honorauit absque fratre, quem temporis conpulsus angustiis in amplitudinis suae societatem adsumpsit.

3 Scrupulosus in deferendis potestatibus celsis nec impe-

---

1 remigis fumium ex *V* 4 iudices *om. V, add. Gelenius* 5 didicit *Gelenius:* dedı *V* 6 ꝓuoca .. caſſioſ conlumına *V* (proclamabat *scripsi*, praedicabat *Gelenius*) 7 ſcrıb& | quæ hortabantur adſiduae *V* 8 ceruıuſ *V* ne *V* ingruisset inferior erat *uulgo:* ıngru .... perfugıum ſed ınferıo rerat *V* 9 ın *om. V'* 10 ıactatuſ *V* 14 ꝓbanduſ *V, deinde add.* cum quibus *Gelenius, nulla lacuna in V* 15 traıanuſ *V* 16 ıbıque *V* 17 lım&um *V* 20 querellaſ *V* 21 obsurdescens *Gelenius:* obſcurobſor | deſcenſ (*prima* c *ut uid. deleta*) *V* brıttanıcı *V* affrıcane *V* 25 frenarata urle *V*

rante eo prouinciam nummularius rexit aut administratio uenundata, nisi inter ...... ut solent occupationis spe uel inpunitatis quaedam scelesta committi.

4 Ad inferenda propulsandaque bella sollertissimus, cautus, aestu Martii pulueris induratus, boni prauique suasor et desuasor admodum prudens, militaris rei ordinum scrutantissimus: scribens decore, uenusteque pingens et fingens et nouorum inuentor armorum: memoria sermoneque incitato quidem sed raro, facundiae proximo uigens, amator munditiarum laetusque non profusis epulis sed excultis.

5 Postremo hoc moderamine principatus inclaruit quod inter religionum diuersitates medius stetit nec quemquam inquietauit neque, ut hoc coleretur, imperauit aut illud: nec interdictis minacibus subiectorum ceruicem ad id, quod ipse uoluit inclinabat, sed intemeratas reliquit has partes ut repperit.

6 Corpus eius lacertosum et ualidum, capilli fulgor colorisque nitor, cum oculis caesiis semper obliquum intuentis et toruum, atque pulchritudo staturae liniamentorumque recta conpago maiestatis regiae decus implebat.

10 Post conclamata imperatoris suprema corpusque curatum ad sepulturam, ut missum Constantinopolim inter diuorum reliquias humaretur, suspenso instante procinctu anceps rei timebatur euentus cohortibus Gallicanis, quae non semper dicatae legitimorum principum fidei uelut imperiorum arbitrae, ausurae nouum quoddam in tempore sperabantur: hoc temptandae nouitati res adiuuante quod gestorum ignarus etiam tum Gratianus agebat tum apud Treueros, ubi profecturus eum morari disposuerat pater. 2 cum negotium in his esset angustiis et tamquam in eadem naui futuri periculorum, si accidissent, participes, omnes eadem formidarent: sedit summa-

---

1 aut *Gelenius:* ıta ut *V* 2 *post* inter *add.* initia *Gelenius*, *nulla lacuna in V* uel inpunitatis *scripsi:* uel ınpunıe *V*, uel impunite *Gelenius*, uel impune *uulgo* 3 ſceleſte *V* 4 ad inferenda propulsandaque bella sollertissimus *Gelenius:* ınferendam ꝓpulſanda bellanda bellaſ lertıſſımo *V* 5 aeſtum artı *V* prauıſque *V* 6 ꝓdenſ *V* 7 fnngenſ *V* 10 ꝓfuıſſepulıſ *V* 11 poſtrema *V* 14 uoluıt *V:* coluit *Gelenius* 15 ıtemerabataſ *V* 16 fulgorı *V* 19 *post* implebat *addit* * Reliqua in archetypo desiderantur *Gelenius* 20 ſupprema *V* 22 hamar&ur *V* 24 arbıtrare *V* 26 aduente *V* 28 mora | dıdıſ poſuerat *V*

tum consilio, auulso ponte, quem compaginarat ante necessitas
inuadens terras hostilis, ut superstitis Valentiniani mandato
3 Merobaudes protinus acciretur. hocque ille ut erat sollertis
ingenii, quod euenerat ratus, aut forte doctus ab eo, per quem
uocabatur, rupturum concordiae iura Gallicanum militem su-
spicatus, missam ad se tesseram finxit redeundi cum eo ad
obseruandas Rheni ripas quasi furore barbarico crudiscente:
utque erat secrete mandatum, Sebastianum principis adhuc
ignorantem excessum longius amendauit, quietum quidem ui-
rum et placidum sed militari fauore sublatum, ideo maxime
tunc cauendum.

4 Reuerso itaque Merobaude, altiore cura prospectum, ex-
pedito consilio Valentinianus puer defuncti filius tum quadri-
mus, uocaretur *in* imperium cooptandus, centesimo lapide dis-
paratus degensque cum Iustina matre in uilla, quam Muro-
5 cinctam appellant. hocque concinenti omnium sententia con-
firmato Cerealis auunculus eius ocius missus eundem puerum
lectica inpositum duxit in castra sextoque die post parentis
obitum imperator legitime declaratus Augustus nuncupatur
6 more sollemni. et licet cum haec agerentur, Gratianum in-
digne laturum existimantes absque sui permissu principem
alium institutum, postea mentis sollicitudine discussa uixere
securius quod ille ut erat beniuolus et peritus, consanguineum
pietate nimia dilexit et educauit.

---

1 ponteq; . . . ‚ . . . . ṛaginarat (p above) *V* 3 acır&ur *V* 6 fıxıt *V* 7 renıſ *V* crudıſcenſ *V* 10 fouore *V* ıneo *V* 12 expeḍıto (*punctum add. man. sec. aut tertia*) *V* 13 tam *V* 14 ın *om.* *V* coaptanduſ *V* dıſſıparatuſ *V* 15 murocıncta *V* 16 contınentı *V* 17 auuın | culıſ *V* 20 ſolemnı *V* 21 permıſſo *V* 22 mentis *Gronouius:* menſ *V*, metus *coniecit Lindenbrogius* 24 *subscriptum* AMMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM · | EXPLICIT LIBER · XXX · ‖ INCIPIT LIBER XXXI | · *in V*

LIBER XXXI

Interea et Fortunae uolucris rota, aduersa prosperis sem- 1
per alternans, Bellonam furiis in societatem adscitis armabat
maestosque transtulit ad orientem euentus, quos aduentare
praesagiorum fides clara monebat et portentorum. post multa 2
enim, quae uates auguresque praedixere ueridice, resultabant
canes ululantibus lupis, et querulum quoddam nocturnae uolu-
cres tinniebant et flebile, et squalidi solis exortus hebetabant
matutinos diei candores, et Antiochiae per rixas tumultusque
uulgares id in consuetudinem uenerat, ut quisque uim se pati
existimaret 'uiuus ardeat Valens' licentius clamitaret, uocesque
praeconum audiebantur adsidue mandantium congeri ligna ad
Valentini lauacri succensionem, studio ipsius principis conditi.
quae hunc illi inpendere exitum uitae modo non aperte lo- 3
quendo monstrabant. super his laruale simulacrum Armeniae
regis et miserabilis umbrae paulo ante in negotio Theodori
caesorum per quietem stridendo carmina quaedam nimium hor-
renda multos diris terroribus agitabant. aquila gurgulione 4
confecto exanimis uisa est iacens, cuius mors publicorum fu-
nerum aerumnas indicabat amplas et peruulgatas. denique
cum Chalcedonos subuerterentur ueteres muri, ut apud Con-
stantinopolim aedificaretur lauacrum, ordine resoluto saxorum
in quadrato lapide, qui structura latebat in media, hi Graeci
uersus incisi reperti sunt, futura plene pandentes

---

2 Int*...... & (*supra add.* interea *manus secunda*) *V* uolu(c)rıſ *V* aduersa prosperis semper alternans *Accursius:* dıuerſa proſſem p alternanſ *V* 3 societatem *Valesius:* a&atem *V et Accursius* 5 ponebat *V* 6 enī *om. V'* augueriſque *V* uerıdıcere ſolutabant *V* 8 tımebat *emend. in* temebant *in V* 11 uocıſq; *V* 13 ſucceſſionem *V* 15 larᵘbale (*emend. man. sec.*) *V* 16 roᵉgıſ (*emend. man.* 3) *V* 17 nımıarum (. *add. man. sec.*) *V* 18 aquila *Valesius:* uagula *V*, tragula *Accursius* gurgul-lione *V* 19 exanimis *Accursius:* exanıſtuſ *V* 20 peruulgate *V* 21 u&enſ *V* 24 repertu *V* lene *V*

5 *ἀλλ᾽ ὁπόταν νύμφαι δροσεραὶ κατὰ ἄστυ χορείῃ*
τερπόμεναι στροφόωνται ἐνστεφέας κατ᾽ ἀγυιάς,
καὶ τεῖχος λουτροῖο πολύστονον ἔσσεται ἄλκαρ,
δὴ τότε μυρία φῦλα πολυσπερέων ἀνθρώπων
Ἴστρου καλλιρόοιο πόρον περάοντα σὺν αἰχμῇ,
καὶ Σκυθικὴν ὀλέσει χώρην καὶ Μυσίδα γαῖαν,
Παιονίης δ᾽ ἐπιβάντα σὺν ἐλπίσι μαινομένῃσιν
αὐτοῦ καὶ βιότοιο τέλος καὶ δῆρις ἐφέξει.

2 Totius autem sementem exitii et cladum originem diuersarum, quas Martius furor incendio solito miscendo cuncta conciuit, hanc conperimus causam. Hunnorum gens monumentis ueteribus leuiter nota ultra paludes Maeoticas glacialem
2 oceanum accolens, omnem modum feritatis excedit. ubi quoniam ab ipsis nascendi primitiis infantum ferro sulcantur altius genae, ut pilorum uigor tempestiuus emergens conrugatis cicatricibus hebetetur, senescunt imberbes absque ulla uenustate, spadonibus similes, conpactis omnes firmisque membris et opimis ceruicibus, prodigiosae formae set parui, ut bipedes existimes bestias uel quales in conmarginandis pontibus effigiati
3 stipites dolantur incompte. in hominum autem figura licet insuaui ita uisi sunt asperi, ut neque igni neque saporatis indigeant cibis sed radicibus herbarum agrestium et semicruda

---

1 *δροσεραὶ Accursius:* **ΔΡΟϹϾΡϾ** *V* **ΚΑΤΑΤΑΑϹΤΥΧΟΡΗΙ** *V*, *κατα ἄστυχο Accursius* 2 **ΤϾΡΠΟ ΜϾΝϾϹΤΡΟ ΦΟΩΝΤϾϹϾΥ ϹΤϾ | ΦϾΑ** *V* (*στροφόωνται scripsi, στήσονται Cedrenus p.* 443, 4 *Bekkeri*) 3 **ΤΙΧ ΟϹΑΟΙΤ ΡΟΙΟ ΠΩΑΥϹΤΟΝϾϹϹΙ ΚΑΡΔΝΠΟΤϾ | ΔΝΙΑ ΦΥΛΙΑ ΤΙΟΛΥϹ ΠϾΡΑ\Ο ΝΑΝΟΡΩΠΩΠ ΙϹΤΟΡΟΥΚΛΑΛΙ ΡΟΟΙΟΤΙΟΡΟΝ ΤΛϹΥΝϾΧΜΝ ΚΑΙϹΚ ΥϾΙΚΝΝΟΛϾΤ ΙΧΟΡΗΝ ΚΑΙΜΥϹΔΑΓΛΙΝΝ ΠΛΙΟΝΗϹΔϾΤ | ΠΒΑΤΛϹΥΝϾΛΤΙϹΙ ΜΛΙΝΟΜϾΝΗϹΤΑΥΤΟΥ ΚΑΙ-ΒΙΟΤΟΙΟΤϾΛΟϹ ΚΑΙΔΗΡϾΙΝϾΦϾ | ΖϾΙ**; Tociuſ *V* 3 *λουτροῖσι Cedrenus* *post* 4 *add. ἄγρια μαργαίνοντα κακὴν ἐπιειμένα ἀλκὴν Cedrenus* 5 *Κιμμερίοιο Cedrenus* *διαβάντα Cedrenus* 7 *Θρηικίης Cedrenus* 8 *κεν Cedrenus* *πότμον ἐπίσποι Cedrenus* 9 claudum *V* 10 ıncenſio & ſolıto *V* 11 hunorum *V* 12 m&otıcaſ *V* 16 cıcatrenſib; hæb&ur *V* imberbes *Accursius:* ınferuenſ *V* 18 optımıſ *V* formae set parui (*cf. Hist. misc. XII* 13, *p.* 285, 16 '*exigui quidem forma*') *scripsi:* formeſ & pandı *V*, formae et pauendae *coniecit Gardthausenus* 19 effıcıatı ſtıpıtıſ *V* 20 ınconpte *V* 21 insuaui ita *Accursius:* ınſuauıta *V* nıſı ſunt *V* ıgnıſ *V* ſapora | tı *V*

cuiusuis pecoris carne uescantur, quam inter femora sua equo-
rumque terga subsertam fotu calefaciunt breui. aedificiis nul- 4
lis umquam tecti sed haec uelut ab usu communi discreta se-
pulchra declinant. nec enim apud eos uel arundine fastiga-
tum repperiri tugurium potest. sed uagi montes peragrantes
et siluas, pruinas famem sitimque perferre ab incunabulis ad-
suescunt. peregre tecta *nisi* adigente maxima necessitate non
subeunt: nec enim apud eos securos existimant esse sub tectis.
indumentis operiuntur linteis uel ex pellibus siluestrium murum 5
consarcinatis, nec alia illis domestica uestis est, alia forensis.
sed semel obsoleti coloris tunica collo inserta non ante depo-
nitur aut mutatur quam diuturna carie in pannulos defluxerit
defrustata. galeris incuruis capita tegunt, hirsuta crura coriis 6
munientes haedinis, eorumque calcei formulis nullis aptati
uetant incedere gressibus liberis. qua causa ad pedestres pa-
rum adcommodati sunt pugnas, uerum equis prope adfixi, duris
quidem sed deformibus, et muliebriter isdem non numquam
insidentes funguntur muneribus consuetis. ex ipsis quiuis in
hac natione pernox et perdius emit et uendit, cibumque sumit
et potum, et inclinatus ceruici angustae iumenti in altum
soporem ad usque uarietatem effunditur somniorum. et deli- 7
beratione super rebus proposita seriis, hoc habitu omnes in com-
mune consultant. aguntur autem nulla seueritate regali sed
tumultuario optimatum ductu contenti perrumpunt quicquid
inciderit. et pugnant non numquam lacessiti sed ineuntes 8
proelia cuneatim uariis uocibus sonantibus toruum. utque ad
pernicitatem sunt leues et repentini, ita subito de industria

1 equorumque *Gardthausenus:* uaporumq; *V*, equorumue *Accursius*, et equorum *uulgo* 3 tectıſ *V* 4 faſtıgata ınrepperırı *V* tugurium *Accursius:* augurıum *V* 5 uagi montes *Accursius:* uagmınenteſ *V* 6 ſıluē *V* famen *V* perferre ab incunabulis *Accursius:* per .... ab ıncunabılıſ *V* 7 peregre tecta nisi adigente *Accursius:* peregre tec.. | ...... adımente *V* 8 subeunt nec *Accursius:* ſub .... Nec *V* ſecutoſ *V* tectıſ .... INdumentıſ *V* 9 murum *sic V* 10 forenſeſ *V* 11 ınſeſta *V'* 12 deffluxerıt *V* 13 defruſtrata *V* corıſ *V* 14 hedınıſ *V* eorum *inductum ante* eorumque *in V* carceı *V* 15 ıncendere *V* quaſ *V* 19 perdius emit *Accursius:* peruıemıt *V* 22 pıcopoſıta *V* 23 regalıſ& tumul | tuarı opprımatum *V* 25 laceſſitıſ dıneuntıſ praelıa *V* 27 pernıcıatem *V*

dispersi uigescunt, et inconposita acie cum caede uasta discurrunt, nec inuadentes uallum nec castra inimica pilantes prae
9 nimia rapiditate cernuntur. eoque omnium acerrimos facile
dixeris bellatores, quod procul missilibus telis, acutis ossibus pro spiculorum acumine arte mira coagmentatis, sed distinctis .... comminus ferro sine sui respectu confligunt, hostisque, dum mucronum noxias obseruant, contortis laciniis inligant, ut laqueatis resistentium membris equitandi uel gra-
10 diendi adimant facultatem. nemo apud eos arat nec stiuam
aliquando contingit. omnes enim sine sedibus fixis, absque lare uel lege aut ritu stabili dispalantur, semper fugientium similes, cum carpentis, in quibus habitant: ubi coniuges taetra illis uestimenta contexunt et coeunt cum maritis et pariunt et ad usque pubertatem nutriunt pueros. nullusque apud eos interrogatus respondere unde oritur, potest, alibi conceptus natus-
11 que procul et longius educatus. per indutias infidi inconstantes
ad omnem auram incidentis spei nouae perquam mobiles, totum furori incitatissimo tribuentes. inconsultorum animalium ritu, quid honestum inhonestumue sit penitus ignorantes, flexiloqui et obscuri, nullius religionis uel superstitionis reuerentia aliquando districti, auri cupidine inmensa flagrantes, adeo permutabiles et irasci faciles ut eodem aliquotiens die a sociis nullo inritante saepe desciscant, itidemque propitientur nemine leniente.
12 Hoc expeditum indomitumque hominum genus, externa
praedandi auiditate flagrans inmani, per rapinas finitimorum

---

1 uigescunt *Loisellus:* ıugefcunt *V* & ınpofita *V* dıfcurrant *V* 3 rapiditate cernuntur *Valesius:* parıt decernuntur *V*, parte decernuntur *Accursius* eaq; *V* acerımof *V* 5 acum ınear mıra coagmentatı fed dıftınt .... commınuf *V* (distincti *coniecit Erfurdtius*, coagmentatis et distantia percursa cominus *Gardthausenus*) 6 sine sui *Valesius:* fıneuı *V*, sine ui *Accursius* refpectu con ...... hoftıfq; *V* 7 mocronum noxıf obferua contar | tıf *V* 8 gradiendi *Accursius:* grauan | dı *V* 10 fidıb; (*emend. man. sec.*) *V* 11 uictu *coniecit Gardthausenus* 12 taetra *Valesius:* terra *V*, ex *Accursius* 16 edocatuf *V* ınducıaf *V* infidi inconstantes *Accursius:* ınfidı | conftantef *V* 17 incidentis *Gruterus:* ıncıdentef *V* nobılef *V* 18 ınconfultatorum *V* 19 quod *V* 20 reuerantıa *V* 21 deftrıctı *V* 23 decıfcantıt *V* 26 perapınaf *V*

grassatum et caedes ad usque Alanos peruenit, ueteres Massagetas, qui unde sint uel quas incolant terras — quoniam huc res prolapsa est — consentaneum est demonstrare, geographica perplexitate monstrata, quae diu multa luda .... et uaria, tandem repperit ueritatis interna .... ad

..... Hister aduenarum magnitudine fluenti Sauromatas 13 praetermeat ad usque amnem Tanaim pertinentes, qui Asiam terminat ab Europa. hoc transito in inmensum extentas Scythiae solitudines Halani inhabitant, ex montium appellatione cognominati, paulatimque nationes conterminas crebritate uictoriarum adtritas ad gentilitatem sui uocabuli traxerunt ut Persae. inter hos Nerui mediterranea incolunt loca, uicini uerticibus 14 celsis, quos praeruptos geluque torpentes aquilones astringunt. post quos Vidini sunt et Geloni perquam feri, qui detractis peremptorum hostium cutibus indumenta sibi, equisque tegmina conficiunt, bellatrix gens. Gelonis Agathyrsi conlimitant, interstincti colore caeruleo corpora simul et crines, et humiles quidem minutis atque raris, nobilis uero latis, fucatis et densioribus notis. post hos Melanchlaenas et Anthropophagos 15 palari accepimus per diuersa, humanis corporibus uictitantes, quibus *ob* haec alimenta nefanda desertis finitimi omnes longa petiere terrarum. ideoque plaga omnis orienti aestiuo obiecta usque dum uenitur ad Seras, inhabitabilis mansit. parte alia 16 prope Amazonum sedes Halani sunt orienti adclines, diffusi per populosas gentes et amplas, Asiaticos uergentes in tractus, quas dilatari ad usque Gangen accepi fluuium intersecantem terras Indorum, mareque inundantem australe.

---

1 Alanos peruenit, ueteres Massagetas *Valesius:* | ad alam peruenıt. Res mas [ſtant] (*emend. man.* 3) ſag&ę *V*, Achaiam peruenit. Restant Massagetae *Accursius* 3 geografıca *V* 4 luda .... & uaria *V et Accursius* 5 interna .... ad hister *V et* (*nisi quod* Ister) *Accursius* 6 Hister aduenarum auctus magnitudine fluentorum *coniecit Valesius* 7 pertınentıſ *V* qui Asiam *uulgo:* quaſıam *V et Accursius* 8 ſcyıthıę ſolıtudınıſ *V* 11 u⟨o⟩[c]*abulı (*pro * fuit* c) *V* 12 nerui *sic V et Accursius*, Neuri *uulgo* 14 uidini *sic V et Accursius*, Budini *uulgo* fıeri *V* 16 bellatrix gens *Accursius:* bellatur ge. *V* 17 cerruleo *V* 18 fugatıſ *V* 19 melanchınaſ | & antropofagoſ *V* 20 accıpemuſ *V* 21 ob *om. V*, *add. Accursius* 24 hılanı *V* a | declıneſ *V* 25 populoſ haſ *V*

17 Ibi partiti per utramque mundi plagam Halani — quorum
gentes uarias nunc recensere non refert — licet dirempti spatiis
longis, per pagos ut Nomades uagantur inmensos, aeui tamen
progressu ad unum concessere uocabulum et summatim omnes
Halani cognominantur ....
.... mores et
18 media et efferatam uiuendi sed iam inmaturam.......... nec
enim ulla sunt illisce tuguria aut uersandi uomeris cura, sed
carne et copia uictitant lactis, plaustris supersidentes, quae
operimentis curuatis corticum per solitudines conferunt sine
fine distentas. cumque ad graminea uenerint, in orbiculatam
figuram locatis sarracis ferino ritu uescuntur, absumptisque
pabulis, uelut carpentis ciuitates inpositas uehunt, maresque
supra cum feminis coeunt et nascuntur in his et educuntur
infantes, et habitacula sunt haec illis perpetua, et quocumque
19 ierint, illic genuinum existimant larem. armenta prae se agen-
tes cum gregibus pascunt, maximeque equini pecoris est eis
sollicitior cura. ibi campi semper herbescunt, intersitis pomi-
feris locis: atque ideo transeuntes quolibet, nec alimentis nec
pabulis indigent, quod efficit umectum solum et crebri flumi-
20 num praetermeantium cursus. omnis igitur aetas et sexus in-
bellis circa uehicula ipsa uersatur, muniis distringitur mollibus:
iuuentus uero equitandi usu a prima pueritia coaliscens, ince-
dere pedibus existimat uile, et omnes multiplici disciplina pru-
dentes sunt bellatores. unde etiam Persae, qui sunt originitus
Scythae, pugnandi sunt peritissimi.
21 Proceri autem Halani paene sunt omnes et pulchri, crini-
bus mediocriter flauis, oculorum temperata toruitate terribiles
et armorum leuitate ueloces, Hunnisque per omnia suppares
uerum uictu mitiores et cultu, latrocinando et uenando ad

---

1 pertıtı *V* alanı *V* 4 progreſſuſ *V* concenſere *V* 5 alanı *V* *nulla lacuna in V* 7 uıuendıſ &ıam ınmatarum nec *sine lacuna V* 8 ıllıſ; celtu gurrıa *V* uomereſcurat *V* 9 ıactıſ | pauſtrıſ *V* 10 curuatı *V* ſolıtudınıſ *V* 11 dıſtenteſ *V* ad *Accursius:* a *V* orbıgula | tam *V* 12 ſarraclıſ *V* 13 carpentıb; *V* 14 educuntur *sic V* 16 ıerıt ılluc *V* exıſtımat *V* 17 marıtımeq; *V* 18 campıſ & per | herbeſcunt *V* pomıferoſ *V* 20 crebrıſ *V* 24 disciplina *sic V et Accursius* 27 hılanı pene *V* pulchrę ſı crımınıb; *V* 29 hunıſque *V* 30 latrocinando *Lindenbrogius:* la .... | ınando *V*, la nando *Accursius*

usque Maeotica stagna et Cimmerium Bosporon, itidemque
Armenios discurrentes et Mediam. utque hominibus quietis et 22
placidis otium est uoluptabile, ita illos pericula iuuant et bella.
iudicatur ibi beatus qui in proelio profuderit animam, sene-
scentes enim et fortuitis mortibus mundo digressos ut degeneres
et ignauos conuiciis atrocibus insectantur, nec quicquam est
quod elatius iactent quam homine quolibet occiso, proque
exuuiis gloriosis interfectorum auulsis capitibus detractas pelles
pro phaleris iumentis accommodant bellatoriis. nec templum 23
apud eos uisitur aut delubrum, ne tugurium quidem culmo
tectum cerni usquam potest, sed gladius barbarico ritu humi
figitur nudus, eumque ut Martem, regionum, quas circumcircant,
praesulem uerecundius colunt. futura miro praesagiunt modo. 24
nam rectiores uirgas uimineas colligentes, easque cum incan-
tamentis quibusdam secretis praestituto tempore discernentes,
aperte quid portendatur norunt. seruitus quid sit ignorabant, 25
omnis generoso semine procreati, iudicesque etiam nunc eligunt
diuturno bellandi usu spectatos. sed ad reliqua textus propo-
siti reuertamus.

Igitur Hunni peruasis Halanorum regionibus, quos Greu- **3**
thungis confines Tanaitas consuetudo nominauit, interfectisque
multis et spoliatis, reliquos sibi concordandi fide pacta iunxe-
runt, eisque adiunctis confidentius Ermenrichi late patentes et
uberes pagos repentino impetu perruperunt, bellicosissimi regis
et per multa uariaque fortiter facta uicinis nationibus formi-
dati. qui ui subitae procellae perculsus quamuis manere fun- 2
datus et stabilis diu conatus est, inpendentium tamen diritatem
augente uulgatius fama, magnorum discriminum metum uolun-
taria morte sedauit. cuius post obitum rex Vithimiris creatus 3
restitit aliquantisper Halanis, Hunnis aliis fretus, quos mer-
cede sociauerat partibus suis. uerum post multas, quas pertu-

---

1 cimerium boſporom *V* 3 eſt ... uoluptabile *V* iubeant *V* 4 prælio ꝓfuerit *V* 5 morib; mundigreſſoſ *V* degeneriſ *V* 6 conuitiiſ *V* 8 exubiiſ *V* 9 faleriſ *V* bellatoriſ ..... | Nec *V* 12 circumcircunt *V* 14 pectioreſ *V* femineaſ *V* incantantiſ *V* 16 portendatur *scripsi:* porte | tur *V* 17 generoſi *V* iudiciſq; *V* 18 ſpecta | tor *V* reliquaſ *V* 20 huni perſuaſi *V* geuthungiſ *V* 23 adiuti *scripsi:* adiutiſ *V*, adiunctis *Accursius* 24 bellico | ſiſ ſene regiſ *V* 27 et stabilis *Valesius:* eſt abiliſ *V* cunatuſ *V* 29 ſedabit *V* 30 hani ſaluſ fr&uſ *V* 31 ſociauerit *V*

lit clades, animam effudit in proelio, ui superatus armorum.
cuius parui filii Viderichi nomine curam susceptam Alatheus
tuebatur et Saphrax, duces exerciti et firmitate pectorum noti,
qui cum tempore arto praeuenti abiecissent fiduciam repugnandi,
cautius discedentes ad amnem Danastium peruenerunt, inter
Histrum et Borysthenem per camporum ampla spatia diffluen-
4 tem. haec ita praeter spem accidisse doctus Athanaricus Ther-
uingorum iudex — in quem, ut ante relatum est, ob auxilia
missa Procopio dudum Valens commouerat signa — stare gradu
fixo temptabat, surrecturus in uires, si ipse quoque lacesseretur,
5 ut ceteri. castris denique prope Danasti margines ac Greu-
thungorum uallem longius oportune metatis, Munderichum du-
cem postea limitis per Arabiam, cum Lagarimano et optima-
tibus aliis ad usque uicensimum lapidem misit, hostium specu-
laturos aduentum, ipse aciem nullo turbante interim struens.
6 uerum longe aliter, quam rebatur, euenit. Hunni enim, ut
sunt in coniectura sagaces, multitudinem esse longius aliquam
suspicati, praetermissis quos uiderant, in quietem tamquam
nullo obstante conpositis, rumpente noctis tenebras luna uado
fluminis penetrato, id quod erat potissimum elegerunt, et ueriti
ne praecursorius index procul agentes absterreat, Athanaricum
7 ipsum ictu petiuere ueloci. eumque stupentem ad impetum
primum, amissis quibusdam suorum, coegerunt ad effugia pro-
perare montium praeruptorum. qua rei nouitate maioreque
uenturi pauore constrictus, a superciliis Gerasi fluminis ad
usque Danubium Taifalorum terras praestringens, muros altius
erigebat: hac lorica diligentia celeri consummata, in tuto locan-
8 dam securitatem suam existimans et salutem. dumque efficax
opera suscitatur, Hunni passibus eum citis urgebant et iam
oppresserant aduentantes, ni grauati praedarum onere de-
stitissent.

1 prelio *V* 3 ſafrax *V* 5 at *V* danaſtium *V*, Danastum *Accursius*, Danastrum *coniecit Valesius* 6 oriſethenen *V* 7 occidiſſ& *V* 9 ſigni *V* 11 ac Greuthungorum uallem *Valesius:* agere ut ungoru uallem *V* 12 ma&atiſ *V* 13 lagarimanu *V* 16 reuatur *V* huni *V* 19 tenebraſ luna *Lindenbrogius:* tenebriſ lune *V* 21 abſtrereat it athanricum *V* 24 prærupturum *V* 25 uenturi *Accursius:* u&uri *V* 26 tufalorum *V* muloſ *V* 27 hoc *V* toto *V* 29 ſuſtitatur huni *V* ſurgebant *V* 30 opreſſerant *V* diſtiſſent *V*

Fama tamen late serpente per Gothorum reliquas gentes, quod inuisitatum antehac hominum genus modo niuium ut turbo montibus celsis, ex abdito sinu coortum adposita quaeque conuellit *et* corrumpit: populi pars maior, quae Athanaricum attenuata necessariorum penuria deseruerat, quaeritabat domicilium remotum ab omni notitia barbarorum, diuque deliberans quas eligeret sedes, cogitauit Thraciae receptaculum gemina ratione sibi conuenientius, quod et caespitis est feracissimi et amplitudine fluentorum Histri distinguitur a barbaris, patentibus iam peregrini fulminibus Martis: hoc quoque idem residui uelut mente cogitauere communi.

Itaque *duce* Alauiuo ripas occupauere Danubii, missisque 4
oratoribus ad Valentem, suscipi se humili prece poscebant, et
quiete uicturos se pollicentes et daturos, si res flagitasset,
auxilia. dum aguntur haec in externis, nouos maioresque 2
solitis casus uersare gentes arctoas, rumores terribiles diffuderunt: per omne, quicquid ad Pontum a Marcomannis praetenditur *et* Quadis, multitudinem barbaram abditarum nationum
ui subita sedibus pulsam circa flumen Histrum uagari cum
caritatibus suis disseminantes. quae res aspernanter a nostris 3
inter initia ipsa accepta est hanc ob causam, quod illis tractibus non nisi peracta aut sopita audiri procul agentibus consueuerant bella. uerum pubescente iam fide gestorum, cui 4
robur aduentus gentilium addiderat legatorum, precibus et obtestatione petentium citra flumen suscipi plebem extorrem: negotium laetitiae fuit potius quam timori, eruditis adulatoribus in maius fortunam principis extollentibus, quod ex ultimis terris tot tirocinia trahens ei nec opinanti offerret ut conlatis

1 gothor *V* 2 inuisitatum *Ernestius:* inusitatu *V* niuium *Gronouius:* ni erum | *V* 3 cohortum *V* 4 et *om. V, add. uulgo* 5 penuria *V* 7 elegerat *V* 8 conuenienſ *V* cespitis *Accursius:* ceptuſ *V* 9 barbaris patentibus *Valesius ex codice regio:* barbiſ p&entib; *V*, aruis patentibus *Accursius* 12 itaque duce Alauiuo *uulgo:* itaq; uiuo *V et Accursius* 13 ſuſcepiſſe humili prece *V* 15 noboſ maiorisq; *V* 18 et *om. V et Accursius, add. uulgo* 20 diſſeminateſ *V* 21 internitia *V* 23 pubiſcenter adfide *V* 24 rubor *V* præcib; *V* 25 ſuſcepi *V* 26 propius *coniecit Erfurdtius* eruditus *V* 28 trahens *Valesius:* tharenſ *V*, Thracenses *Accursius*

in unum suis et alienigenis uiribus inuictum haberet exercitum, et pro militari supplemento, quod prouinciatim annuum pen-
5 debatur, thesauris accederet auri cumulus magnus. hacque spe mittuntur diuersi, qui cum uehiculis plebem transferant truculentam. et nauabatur opera diligens nequi Romanam rem euersurus relinqueretur, uel quassatus morbo letali. proinde permissu imperatoris transeundi Danubium copiam colendique adepti Thraciae partes, transfretabantur in dies et noctes, nauibus ratibusque et cauatis arborum alueis agminatim inpositi, atque per amnem longe omnium difficillimum imbriumque crebritate tunc auctum ob densitatem nimiam contra ictus aquarum nitentes quidam et natare conati, hausti sunt plures.

6 Ita turbido instantium studio orbis Romani pernicies ducebatur. illud sane neque obscurum est neque incertum, infaustos transuehendi barbaram plebem ministros, numerum eius conprehendere calculo saepe temptantes, conquieuisse frustratos,

'quem qui scire uelit'

ut eminentissimus memorat uates

'Libyci uelit aequoris idem
discere, quam multae zephyro truduntur harenae.'

7 reuiuiscant tandem memoriae ueteres, Medicas acies ductantes ad Graeciam: quae ductum Hellesponti occupantes et discidio quodam fabrili, mare sub imo Athonis pede quaesitum exponunt et turmatim apud Doriscum exercitus recensitos, con-
8 cordante omni posteritate ut fabulosae sunt lectae. nam postquam innumerae gentium multitudines per prouincias circumfusae, pandentesque se in spatia ampla camporum, regiones omnes et cuncta oppleuere montium iuga, fides quoque uetu-

---

2 mılıtarıſ *V* prouınciatura *V* 3 accıder& *V* hacque spe mittuntur *Valesius:* hac queſ permıttuntur *V* 5 truculentem *V* propera *V* 6 delınquer&ur *V* 7 permıſſum *V* 11 auctum ob *Accursius:* aũ | ob *V* denſıtate *V* 12 auſ | tı *V* 16 conpraehendere *V* 18 quıſ *V* *Vergilius Georgicon II*, 105 21 dıcere *V* zefıro *V* 22 reuiuiscant *Valesius:* reſıpıſcant *V* 23 grecıam *V* ductum *I. Vossius ad Pomponii Melae II*, 2: dudum *V* hellıſpontı accupanteſ *V* 24 mare sub imo Athonis *Vossius:* marıſ ubı montonıſ *V et Accursius* 25 turmatı *V* recensitos *Vossius:* recenſetuſ *V* concordıante *V* 26 ſun *V* 27 multıtudınıſ *V*

statis recenti documento firmata est. et primus cum Alauiuo
suscipitur Fritigernus, quibus et alimenta pro tempore et subi-
gendos agros tribui statuerat imperator.
Per id tempus nostri limitis reseratis obicibus atque, ut 9
Aetnaeas fauillas armatorum agmina diffundente barbaria, cum
difficilis necessitatum articuli correctores rei militaris poscerent
aliquos claritudine gestarum rerum notissimos: quasi laeuo
quodam numine deligente in unum quaesiti potestatibus prae-
fuere castrensibus homines maculosi: quibus Lupicinus anti-
stabat et Maximus, alter per Thracias comes, dux alter exi-
tiosus, ambo aemulae temeritatis. quorum insidiatrix auiditas 10
materia malorum omnium fuit. nam — ut alia omittamus,
quae memorati uel certe sinentibus isdem alii perditis ratio-
nibus in commeantes peregrinos adhuc innoxios deliquerunt —
illud dicetur, quod nec apud sui periculi iudices absoluere ulla
poterat uenia, triste et inauditum. cum traducti barbari uictus 11
inopia uexarentur, turpe commercium duces inuisissimi cogi-
tarunt, et quantos undique insatiabilitas colligere potuit canes,
pro singulis dederunt mancipiis, inter quae ducti sunt opti-
matum ....
Per hos dies interea etiam Vithericus Greuthungorum rex 12
cum Alatheo et Saphrace, quorum arbitrio regebatur, itemque
Farnobio propinquans Histri marginibus, ut simili susciperetur
humanitate obsecrauit imperatorem legatis propere missis.
quibus, ut communi rei conducere uidebatur, repudiatis, et 13
quid capesserent anxiis, Athanarichus paria pertimescens ab-
scessit, memor, Valentem dudum cum foederaretur concordia
despexisse, adfirmantem se religione deuinctum, ne calcaret
solum aliquando Romanum, hacque causatione principem firmare
pacem in medio flumine coegisse: quam simultatem ueritus ut

---

4 lımıteſ reſeruatıſ *V* 5 &neaſ *V* 6 articuli *Valesius:* artıculıſ *V* 7 notıſſımum *V* leuo *V* 8 nomıne *V* 10 thacıaſ *V* 14 com-meantıſ *V* relıquerunt *V* 15 perıculıſ *V* obſoluere *V* 16 bar-bara *V* 19 dederat *V* 20 *lacunam indicaui* (*Valesius ante* ducti sunt *inseri iubet* et filii) 21 greuſ tongorum *V* 22 malatheo & ſafraco *V* 23 farnabıo *V* margınıbaſ *V* 24 propere *Accursius:* ꝑpe *V* 25 rep-pudıatıſ *V* 26 capeſſeret *V* 27 foeda r&retur *V* 28 dıxpeſſıſſe *V* calcer& *V* 29 hacque causatione *uulgo:* hocq; occuſatıone *V*, hacque occasione *Accursius* 30 ſımultamen *V*

adhuc durantem, ad Caucalandensem locum altitudine siluarum
inaccessum et montium cum suis omnibus declinauit, Sarmatis
inde extrusis.

5 At uero Theruingi iam dudum transire permissi prope
ripas etiam tum uagabantur, duplici inpedimento adstricti, quod
ducum dissimulatione perniciosa nec uictui congruis sunt ad-
iuti, et tenebantur consulto nefandis nundinandi commerciis.
2 quo intellecto ad perfidiam instantium malorum subsidium uer-
tendi mussabant, et Lupicinus, ne iam deficerent pertimescens,
eos admotis militibus adigebat otius proficisci.

3 Id tempus oportunum nancti Greuthungi cum alibi mili-
tibus occupatis, nauigia ultro citroque discurrere solita trans-
gressum eorum prohibentia quiescere perspexissent, ratibus trans-
iere male contextis castraque a Fritigerno locauere longissime.

4 At ille genuina praeuidendi sollertia uenturos muniens
casus ut et imperiis oboediret et regibus ualidis iungeretur,
incedens segnius, Marcianopolim tarde peruenit itineribus lentis.
ubi aliud accessit atrocius, quod arsuras in commune exitium
5 faces furiales accendit. Alauiuo et Fritigerno ad conuiuium
conrogatis, Lupicinus ab oppidi moenibus barbaram plebem
opposito milite procul arcebat, introire ad conparanda uictui
necessaria, ut dicioni nostrae obnoxiam et concordem, per
preces adsidue postulantem, ortisque maioribus iurgiis inter
habitatores et uetitos ad usque necessitatem pugnandi est uen-
tum. efferatique acrius barbari cum necessitudines hostiliter
6 rapi sentirent, spoliarunt interfectam militum manum. quod
accidens idem Lupicinus latenti nuntio doctus dum in nepotali
mensa ludicris concrepantibus diu discumbens uino marcebat
et somno, futuri coniciens exitum, satellites omnes, qui pro
praetorio honoris et tutelae causa duces praestolabantur, occidit.
7 hocque populus, qui muros obsidebat, dolenter accepto ad uin-
dictam detentorum regum, ut opinabatur, paulatim augescens

1 duratem *V* 6 pernitiofa ne hoc uictui congruif *V* 7 nundinandi *Accursius:* nudandi *V* 8 perfidia *V* uerterdi *V* 10 ammotif *V* adegebat *V* 13 ratibus *Accursius:* partib; *V* 14 male male *V* lacauere *V* 17 incidif *V* martiano | polim *V* 18 quo *V* conmul | ne *V* 20 ad *V* 23 præcef *V* 26 rapiffent irent *V* manum quod accidens *Hadrianus Valesius* (manum *iam antea uulgabatur*): magnam * * * Quę accedens *V et Accursius* 29 qui ppe | torio *V* 30 offidit *V*

multa minabatur et saeua. utque erat Fritigernus expediti consilii, ueritus ne teneretur obsidis uice cum ceteris, exclamauit, grauiore pugnandum exitio, ni ipse ad leniendum uulgus sineretur exire cum sociis: quod arbitratum humanitatis specie ductores suos occisos, in tumultum exarsit. hocque impetrato egressi omnes exceptique cum plausu et gaudiis, ascensis equis euolarunt, moturi incitamenta diuersa bellorum. haec ubi fama rumorum nutrix maligna dispersit, urebatur 8
dimicandi studio Theruingorum natio omnis et inter metuenda multa periculorumque praeuia maximorum, uexillis de more sublatis auditisque triste sonantibus classicis iam turmae praedatoriae concursabant, pilando uillas et incendendo uastisque cladibus quicquid inueniri poterat permiscentes.

Aduersus quos Lupicinus properatione tumultuaria coactis 9
militibus temere magis quam consulte progressus, in nono ab urbe miliario stetit paratus ad decernendum. barbarique hoc contemplato globos inrupere nostrorum incautos, et parmas suppositis corporibus inlidendo obuios hastis perforabant et gladiis, furoreque urgente cruento et tribuni et pleraque pars armatorum periere signis ereptis praeter ducem infaustum, qui ad id solum inuentus, ut confligentibus aliis proriperet ipse semet in fugam, urbem cursu concito petit. post quae hostis armis induti Romanis, nullo uetante per uaria grassabantur.

Et quoniam ad has partes post multiplices uentum est 10
actus, id lecturos — siqui erunt umquam — obtestamur nequis a nobis scrupulose gesta uel numerum exigat peremptorum, qui conprehendi nullo genere potuit. sufficiet enim, ueritate nullo uelata mendacio, ipsas rerum digerere summitates: cum explicandae rerum memoriae ubique debeatur integritas fida. negant antiquitatum ignari tantis malorum tenebris offusam 11
aliquando fuisse rem publicam, sed falluntur malorum recentium stupore confixi. namque si superiores uel recens praeteritae reuoluantur aetates, tales tamque tristes rerum motus

2 obſideſ *V* 5 doctoreſ *V* 7 euolarunt *Valesius:* uolarunt *V* incitament diuerſo *V* 9 omneſ *V* 10 maximarum *V* 15 nona *V* 17 inrumpere *V* incauti & parmaſu poſitiſ *V* 18 obuiuſ *V* cladiſ *V* 19 tribuna *V* 26 ſcrupuloſ egreſta *V* 28 mendacia *V* degerere *V* 30 antiquitatom *V* 32 ſtu(pore) *V* ſuperiore *V* 33 reuoluantur *V et Accursius:* euoluantur *uulgo*

12 saepe contigisse monstrabunt. inundarunt Italiam ex abditis
Oceani partibus Teutones repente cum Cimbris, sed post in-
flictas rei Romanae clades inmensas, ultimis proeliis per duces
amplissimos superati, quid potestas Martia de habitu pruden-
tiae ualeat, radicitus extirpati discriminibus didicere supremis.
13 Marco itidem moderante imperium, unum spirando uesania
gentium dissonarum, post bellorum fragores inmensos, post
miseriam urbium captarum et direptarum, et pessum datas
prouincias integras, partes eorum exiguas reliquit intactas.
14 uerum mox post calamitosa dispendia res in integrum sunt
restitutae hac gratia, quod nondum solutioris uitae mollitie
sobria uetustas infecta nec ambitiosis mensis nec flagitiosis
quaestibus inhiabat, sed unanimanti ardore summi et infimi
inter se congruentes ad speciosam pro re publica mortem tam-
quam ad portum aliquem tranquillum properabant et placidum.
15 Duobus nauium milibus perrupto Bosporo et litoribus Pro-
pontidis Scythicarum gentium cateruae transgressae ediderunt
quidem acerbas terra marique strages sed amissa suorum parte
16 maxima reuerterunt. ceciderunt dimicando cum barbaris im-
peratores Decii pater et filius. obsessae Pamphyliae ciuitates,
insulae populatae conplures, inflammata Macedonia, omnis diu
multitudo Thessalonicam circumsedit itidemque Cyzicum. An-
chialos capta et tempore eodem Nicopolis, quam indicium
17 uictoriae contra Dacos Traianus condidit imperator. post clades
acceptas inlatasque multas et saeuas excisa est Philippopolis,
centum hominum milibus — nisi fingunt annales — intra
moenia iugulatis. uagati per Epirum Thessaliamque et omnem

---

2 cymbrıſ *V* 3 ınmenſa *V* 4 marcıa de habıta *V* 5 ualet *V* ſuppremıſ *V* 6 oderante *V* 7 post miseriam urbium *scripsi:* poſteri urbıum *V*, post pericula urbium *coniecit Gronouius* 8 pessum datas prouincias integras *scripsi:* peſſum concıtaſ proratorıſ ınterıtuſ *V*, pessum datos pop. Rom. exercitus *coniecit Salmasius*, post multos militum ac protectoris (procuratoris *Erfurdtius*) interitus *Gronouius* 9 reliquit *Salmasius:* relıquıſſet *V* 11 solutioris uitae mollitie *Valesius:* ſolutıo reſtıtutę mollıtıo *V* 13 queſtıb; *V* ınfırmı *V* 14 pro re] prope *V* morte *V* 19 caecıderunt *V* domıcando (*emend. man. sec.*) *V* 21 omneſ *V* 22 theſalonıcam *V* 23 ındıcı ut uıctorıæ *V* 25 multaſ ıt ſæuaſ *V* fılıppopolıſ *V* 26 frıngunt (*emend. man. sec.*) *V* 27 pırum (*emend. man. sec.*) *V*

Graeciam licentius hostis externi, sed adsumpto in imperium Claudio glorioso ductore et eodem honesta morte praerepto per Aurelianum, acrem uirum et seuerissimum noxarum ultorem, pulsi per longa saecula siluerunt inmobilis, nisi quod postea latrocinales globi uicina cum sui exitio rarius incursabant. uerum ea persequar unde deuerti.

Hoc gestorum textu circumlato nuntiis densis Sueridus et 6
Colias, Gothorum optimates, cum populis suis longe ante suscepti et curare apud Hadrianopolim hiberna dispositi, salutem suam ducentes antiquissimam omnium, otiosis animis accidentia cuncta contuebantur. uerum imperatoris litteris repente per- 2
latis, quibus transire iussi sunt in Hellespontum, uiaticum cibum biduique dilationem tribui sibi sine tumore poscebant. quod ciuitatis magistratus ferens indigne — suscensebat enim isdem ob rem suam in suburbanis uastatam — imam plebem omnem cum Fabricensibus, quorum illic ampla est multitudo, productam in eorum armauit exitium, iussisque bellicum canere bucinis, ni abirent otius, ut statutum est, pericula omnibus minabatur extrema. quo malo praeter spem Gothi perculsi et 3
concito quam considerato ciuium adsultu perterriti steterunt inmobiles, laceratique ad ultimum detestatione atque conuiciis et temptati missilium iactibus raris ad defectionem erupere confessam, et caesis plurimis, quos impetus deceperat petulantior, auersisque residuis et telorum uarietate confixis, habitu iam Romano cadaueribus spoliatis armati, uiso propius Fritigerno iunxerunt semet ut morigeri socii urbemque clausam obsidionalibus aerumnis urgebant. in qua difficultate diutius positi, passim et promisce ruebant, eminensque aliquorum audacia peribat inulta, multique sagittis et rotatis per fundas lapidibus interibant. tunc Fritigernus frustra cum tot cladibus 4

---

1 grec'am (*emend. man. sec.*) *V* ex | ternıſ *V* 2 cl^a^dıo (*emend. man. sec.*) *V* eadem honeſte *V* 3 ultorum *V* 4 mobılıſ *emend. ex* momlıſ *V* 5 patrocınaleſ *V* 7 texto *V* 9 dıſpoſtı *V* 10 occıdentıa *V* 11 ınperatorıſ *V* 13 cıbuſ *V* 15 ſuburbanı *V* ınam *V* 16 fabrecenſıb; *V* multıdudo *V'* 18 ne *V* 19 pra&enſ | ſpem *V* 23 decıperat *V* 26 ſem& .... | ut *V* 28 paſtım & promıſcæ *V* 29 peribat inulta multique *Lindenbrogius:* penbat | ın uıtam multıſq; *V*, perimebat iis uitam multique *coniecit Ernestius*

conluctari homines ignaros obsidendi contemplans, relicta ibi
manu sufficiente abire negotio inperfecto suasit, pacem sibi
esse cum parietibus memorans, suadensque ut populandas opi-
mas regiones et uberes absque discrimine ullo, uacuas praesi-
5 diis etiam tum adorerentur. laudato regis consilio, quem cogi-
tatorum norant fore socium efficacem, per Thraciarum latus
omne dispersi caute gradiebantur, dediticiis uel captiuis uicos
uberes ostendentibus, eos praecipue, ubi alimentorum repperiri
satias dicebatur, eo maxime adiumento praeter genuinam erecti
fiduciam, quod confluebat ad eos in dies ex eadem gente
multitudo, dudum a mercatoribus uenundati, adiectis plurimis,
quos primo transgressu necati inedia, uino exili uel panis
6 frustis mutauere uilissimis. quibus accessere sequendarum auri
uenarum periti non pauci, uectigalium perferre posse non
sufficientes sarcinas graues, susceptique libenti consensione
cunctorum, magno usui eisdem fuere ignota peragrantibus loca,
conditoria frugum occulta et latebras hominum et receptacula
7 secretiora monstrando. nec quicquam nisi inaccessum et de-
uium praeeuntibus isdem mansit intactum. sine distantia enim
aetatis uel sexus caedibus incendiorumque magnitudine cuncta
flagrabant, abstractisque ab ipso uberum suctu paruulis et ne-
catis raptae sunt matres et uiduatae maritis coniuges ante
oculos caesis, et puberes adultique pueri per parentum ca-
8 dauera tracti sunt. senes denique multi, ad satietatem uixisse
clamantes, post amissas opes cum speciosis feminis, manibus
post terga contortis, defletisque gentilium fauillis aedium duce-
bantur extorres.

7 Haec ex Thraciis magno maerore accepta Valentem prin-
cipem in sollicitudines uarias distraxerunt. et confestim Victore
magistro equitum misso ad Persas, ut super Armeniae statu
pro captu rerum conponeret inpendentium, ipse Antiochia pro-

1 conluftarı *V'* relıctı *V* 2 adıre *V* 4 uaquaf *V* 5 ado-
rerentur *sic V* quemquem *V* 9 dıumento *V* genumam *V*
10 gentem *V* 11 multıdudo *V'* dudum *uulgo:* dum *V et Accursius*
12 ınædıa *V* 13 fruftrıf *V* accenffere *V* 16 ıdem *V*
18 monftranf donec *V* daeuıum *V* 19 dıf | tantıæ nımıætatıf *V*
21 paruulof *V* 24 focı&atem *V* 25 damantef *V* fpetıofıf *V*
26 pofterga *V* deflectıfq; *V* 28 merore *V* 29 follıcıtude[in]f (*emend. man.* 3) *V* uıctorem *V*

tinus egressurus, ut Constantinopolim interim peteret, Profu-
turum praemisit et Traianum, ambo rectores, anhelantes qui-
dem altius sed inbellis. qui cum ad loca uenissent, ubi parti- 2
culatim perque furta magis et latrocinia multitudo minui
deberet hostilis, ad id, quod erat perniciosum, intempestiue
conuersi, legiones ab Armenia ductas opposuere uesanum
adhuc spirantibus barbaris, opere quidem Martio saepe recte
conpertas sed inpares plebi inmensae, quae celsorum iuga mon-
tium occuparat et campos. hi numeri nondum experti quid 3
cum desperatione rabies ualeret indomita, truso hoste ultra
Haemi montis abscisos scopulos faucibus insidere praeruptis,
ubi barbaros locis inclusos, nusquam repperientes exitum diu-
turna consumeret fames et opperirentur ipsi Frigeridum ducem,
cum Pannonicis et transalpinis auxiliis aduentantem, quem
petitu Valentis Gratianus ire disposuit in procinctum, laturum
suppetias his qui ad ultimum uexabantur exitium. post quem 4
Richomeres, domesticorum tunc comes, imperatu eiusdem
Gratiani motus e Galliis, properauit ad Thracias ductans co-
hortes aliquas nomine tenus, quarum pars pleraque deseruerat
— ut iactauere quidam — Merobaudis suasu, ueriti ne desti-
tutae adminiculis Galliae uastarentur licenter Rheno perrupto.
uerum articulorum dolore Frigerido praepedito, uel certe, *ut* 5
obtrectatores finxere maliuoli, morbum causante ne feruentibus
proeliis interesset, uniuersos regens ex communi sententia
Richomeres Profuturo sociatur et Traiano, tendentibus prope
oppidum Salices: unde haut longo spatio separatum uulgus
inaestimabile barbarorum ad orbis rotundi figuram multitudine
digesta plaustrorum tamquam intramuranis cohibitum spatiis,
otio fruebatur et ubertate praedarum.

Praeuia igitur spe meliorum Romani duces, si fors copiam 6

---

2 et contraıanum *V* rectorıſ *V* anhelantes *uulgo:* huellanteſ *V*, hi bellantes *Accursius* 3 partılatım *V* 5 pernıtıoſum *V* 9 et c.] ecampoſ *V* nondtım *V* quod *V* 10 uaer& *V* truſoſ hoſteſ *V* 11 hemı *V* ınſıdere *sic V* 12 ubi *uulgo:* ut in *V et Accursius* locis inclusi nusquam reperientes *Valesius:* locıſ & ınſolıſ numquam reppenenſ *V et similiter Accursius* 13 openrentur *V* 15 pcıncıum *V* 18 coharteſ *V* 20 dıſtıtutę *V* 21 uactarentur *V* 22 frıgende prae | pedıo *V* ut *om. V, add. Accursius* 23 obtrectatorıſ *V* 24 praelıſ *V* 26 aut *V* 28 cohıbıta *V* 29 ubeſtate *V*

attulisset, ausuri aliquid gloriosum, Gothos, quicquid moliren-
tur sagaciter obseruabant: id scilicet praestruentes ut, si alior-
sum castra mouissent, quod fecere creberrime, terga ultimorum
adorti plures perfoderent confisi, magnamque spoliorum auer-
7 terent partem. hoc intellecto hostes uel transfugarum indiciis
docti, per quos nihil latebat incognitum, in eodem loco diu
manserunt: sed oppositi exercitus metu praestricti aliorumque
militum, quos adfluere iam sperabant: tessera data gentili, per
diuersa prope diffusas acciuere uastatorias manus, quae *iussis*
optimatum acceptis statim ut incensi malleoli, ad carraginem —
quam ita ipsi appellant — aliti uelocitate regressae incentiuum
8 audendi maiora popularibus addiderunt. nihil post haec inter
partes praeter indutias laxatum est breues. reuersis enim his,
quos necessitas euocarat, plebs omnis intra saeptorum ambi-
tum etiam tum contrusa, inmaniter fremens animisque concita
truculentis, experiri postrema discrimina, nec principibus gen-
tis, qui aderant, renuentibus, cruditate festinabat. et quo-
niam haec sole agebantur extremo noxque aduentans ad quie-
tem inuitos retinebat et maestos, capto per otium cibo, somni
9 manserunt expertes. contra Romani his cognitis ipsi quoque
exsomnes uerebantur hostes et male sanos eorum ductores ut
rabidas feras: euentum licet ancipitem ut numero satis infe-
riores, prosperum tamen ob iustiorem sui causam mentibus
exspectantes inpavidis.
10 Candente itaque protinus die, signo ad arma capienda
ex utraque parte per lituos dato, barbari postquam inter eos
ex more iuratum est, tumulosos locos adpetere temptauerunt:
quo exinde per procliue rotarum modo obuios impetu conuol-
uerent acriore. hocque uiso ad suos quisque manipulos pro-
perans miles, stabili gradu consistens nec uagabatur nec
11 relictis ordinibus procursabat. ergo ubi utrimque acies cautius
incedentes gressu steterunt immobili, toruitate mutua bellatores
luminibus se contuebantur obliquis. et Romani quidem uoce

2 aliorum *V* 3 facere *V* 4 adhorti (*emend. man. sec.*) *V* 8 afluere *V* ſpebant *V* 9 iussis *om. V*, *add. Hadrianus Valesius* 10 statim ut *Valesius:* ſtatimque *V* incensi *Accursius:* inceſſi *V* at *V* 14 pleſ *V* ſeptorum *V* 16 traculentiſ *V* 17 feſtnabat *V* 18 aduentaſ at *V* 19 inuiſoſ *V* capito *V* 23 tam *V* 25 adar capienda ei utraq; *V* 26 barbati *V* 30 uagabantur *V* 32 incidenteſ *V*

undique Martia concinentes, a minore solita ad maiorem pro-
tolli, quam gentilitate appellant barritum, uires ualidas erige-
bant. barbari uero maiorum laudes clamoribus stridebant in-
conditis, interque uarios sermonis dissoni strepitus leuiora
proelia temptabantur. iamque uerrutis et similibus aliis utrim- 12
que semet eminus lacessentes ad conferendas coiere minaciter
manus, et scutis in testudinum formam coagmentatis pes cum
pede conlatus est. barbarique ut reparabiles semper et celeres,
ingentes clauas in nostros conicientes ambustas mucronesque
acrius resistentium pectoribus inlidentes, sinistrum cornu per-
rumpunt: quod inclinatum subsidialis robustissimus globus e
propinquo latere fortiter excitus haerente iam morte ceruicibus
sustentauit. feruente igitur densis caedibus proelio in confer- 13
tos quisque promptior ruens, ritu grandinis undique uolitanti-
bus telis oppetebat et gladiis, et sequebantur equites hinc inde
fugientium occipitia lacertis ingentibus praecidentes et terga,
itidemque altrinsecus pedites lapsorum, timore impeditorum,
secando suffragines. et cum omnia caesorum corporibus opple- 14
rentur, iacebant inter eos quidam semianimes, spem uitae
inaniter usurpando, alii glande fundis excussa uel harundini-
bus armatis ferro confixi, quorundam capita per medium frontis
et uerticis mucrone distincta in utrumque humerum magno
cum horrore pendebant. et pertinaci concertatione nondum 15
lassatae, aequo Marte partes semet altrinsecus adflictabant, nec
de rigore genuino quisquam remittebat, dum uires animorum
alacritas excitaret. diremit tamen interneciua certamina cedens
uespero dies, et cunctis, qua quisque potuit, inconposite dis-
cedentibus, residui omnes repetunt tentoria tristiores. humatis 16
denique pro locorum et temporis ratione honoratis quibusdam
inter defunctos, reliqua peremptorum corpora dirae uolucres
consumpserunt adsuetae illo tempore cadaueribus pasci, ut in-
dicant nunc usque albentes ossibus campi. constat tamen in

1 contınen | teſ *V*   2 uarrıtum *V*   5 proelia *uulgo:* praemia *V et Accursius*   6 coıre *V*   9 conıtıenteſ (*prior* t *ut uid. ex* c) *V*   11 globe propınquo *V*   12 horte *V*   13 confertıſ *V*   14 rıtu (*emend. man.* 3) *V*   15 ınc (h *add. man.* 3) *V*   17 tımorem pedıtorum *V*   18 secando *Valesius:* ſecandoſ *V*   19 ſemanımuſ *V*   20 glande *Accursius:* grande *V* excuſſı *V*   22 uertıceſ *V*   25 remıttebant *V*   28 reſıdıtı *V*   29 demq; *V*   30 dıe ſınctoſ *V*

numero longe minores Romanos, cum ea copiosa multitudine
conluctatos, funerea multa perpessos: non tamen sine deflen-
dis aerumnis exagitasse barbaram plebem.
8 His casibus proeliorum ita luctuose finitis nostri proximos
Marcianopoleos petiuere secessus. Gothi intra uehiculorum an-
fractus sponte sua contrusi numquam exinde per dies septem
egredi uel uideri sunt ausi, ideoque oportunitatem milites
nancti, inmensas alias barbarorum cateruas inter Haemimon-
tanas angustias clauserunt aggerum obiectu celsorum, hac spe
nimirum ut *inter* Histrum et solitudines perniciosa hostium
multitudo conpacta nullosque repperiens exitus periret inedia,
cunctis utilibus ad uiuendum in ciuitates ualidas conportatis,
quarum nullam etiam tum circumsedere conati sunt, haec et si-
milia machinari penitus ignorantes.
2 Post quae repetiuit Gallias Richomeres ob maiorem proe-
liorum fremitum, qui sperabatur, inde adminicula perducturus.
haec Gratiano quater et Merobaude consulibus agebantur, anno
3 in autumnum uergente. inter quae Valens audito lugubri
bellorum direptionumque euentu Saturninum, equestris exer-
citus ad tempus cura commissa, suppetias Traiano ferentem
4 misit et Profuturo. forteque isdem diebus per Scythiae regio-
nes et Moesiae omnibus, quae poterant mandi, consumptis,
feritate urgente pariter et inopia, barbari *erumpere* molibus
magnis ardebant. hocque saepe temptato cum obruerentur uigore
nostrorum per asperitates scruposas ualide resistentium, adacti
necessitate postrema, Chunorum et Halanorum aliquos ad
societatem spe praedarum ingentium adsciuerunt.
5 Quo cognito Saturninus — iam enim aderat et praeten-

---

1 cum adeo copiosa *coniecit Valesius* 3 exagıta ſibarbaram *V* 7 mıletıſ *V* 8 ınter mı mortanaſ *V* 9 obıectum uelſorum ac *V* 10 inter *om. V et Accursius, add. uulgo* pernıtıoſa *V* 11 penre ın aedıa *V* 14 ıgnoronteſ *ut uid. V'* 15 gallaſ rchomereſ *V* 16 sperabatur *Accursius:* ſpectabatur *V*, exspectabatur *uulgo* 18 lugubru *V* 19 dıreptıonemq; *V* equeſ | treſ *V* 20 ſupp& aſtraıtan offerentem *V* 21 ſcythıa (*emend. man. sec.*) *V* 22 omnibus quae poterant mandi *Accursius:* omnıbuſb; poterant munda *V* 23 ınopıæ *V* barbari erumpere molibus *Valesius:* barbarıq; molıbuſ *V* 25 no(ſ)trorum *V* 26 neceſſıtae (*emend. man. sec.*) *V* chınorum *V* 27 prædatum *V* 28 præventuraſ *V*

turas stationesque disponebat agrarias — paulatim conligens
suos, digredi parabat consilio non absurdo: ne subita multitudo
uti amnis inpulsu undarum obicibus ruptis emissus, conuelleret levi negotio cunctos, suspecta loca acutius obseruantes.
deinde post reseratas angustias abitumque militis tempestiuum, 6
incomposite qua quisque clausorum potuit, nullo uetante turbandis incubuit rebus: et uastabundi omnes per latitudines
Thraciae pandebantur impune, ab ipsis tractibus, quos praetermeat Hister, exorsi, ad usque Rhodopen et fretum, quod
immensa disterminat maria, rapinis et caedibus sanguineque
et incendiis et liberorum corporum corruptelis omnia foedissime
permiscentes. tunc erat spectare cum gemitu facta dictu uisu- 7
que praedira, attonitas metu feminas flagris concrepantibus
agitari, fetibus grauidas adhuc immaturis, antequam prodirent
in lucem, impia tolerantibus multa: implicatos alios matribus
paruulos et puberum audire lamenta puellarumque nobilium,
quarum stringebat fera captiuitas manus. post quae adulta 8
uirginitas castitasque nuptarum ore abiecto flens ultima ducebatur, mox profanandum pudorem optans morte, licet cruciabili,
praeuenire. inter quae cum beluae ritu traheretnr ingenuus
paulo ante diues et liber, de te Fortuna ut inclementi querebatur et caeca, quae eum puncto temporis breui opibus exutum et dulcedine caritatum domoque extorrem, quam concidisse
uidit in cinerem et ruinas, aut lacerandum membratim, aut
seruiturum sub uerberibus et tormentis crudo deuouisti uictori.

---

1 *fol.* 200 *uersum codicis V desinit in uerba* dıſponebat agrarıaſ, *fol.* 201 *rectum incipit ita* quanto cum uıgore (*p.* 512, 8): *in hac lacuna usus sum codice Vrbinate n.* 416 *ita ut plene etiam quae Accursius aliter exhibet adnotarem* (*ex Accursio orthographica omisi, ex Vrbinate* ae *et* e *commutata non notaui*)   3 uti amnis impulsu *Valesius:* ut ımmanıſ pulſıſ *U*, ut immanis pulsus *Accursius*   4 negocıo *U*   acutius *Accursius:* adıutıuſ *U*, diutius *uulgo*   5 mılıteſ *U*   9 hıſıſer *U*, Ister *Accursius*   rhͣodopen *U*   fretum *codex regius:* fractum *U et Accursius*   11 omnia *Accursius:* ıam *U*   fedıſſıme *U*   12 uıſoq, predıra: attonıtuſ *U*, uisuque praedura attonitas *Accursius*   15 tollerantıbuſ *V*   17 postque *Accursius*   18 ore abiecto *Valesius*: ore adſecto *U*, ore affecto *Accursius*   19 pudorem *Accursius:* ın pudorem *U*   22 breui opibus exutum *Valesius:* breuıorıbuſ | extotum *U*, breuioris extortum *Accursius*   23 concessisse *Accursius*   25 uerberibus *Accursius:* uerıbuſ *U*

9 Barbari tamen uelut defractis caueis bestiae per spatiorum
amplitudines fusius incitati, oppidum petiuere nomine Dibal-
tum, ubi tribunum scutariorum Barzimeren inuentum cum
suis, Carnutisque et aliis peditum numeris castra ponentem
10 adsiliunt, eruditum puluere militari rectorem. qui confestim,
ut adigebat necessitas instantis exitii, iussa canere bellicum
tuba, lateribus firmatis, praerupit cum promptis adcinctis ad
proelium: fortiterque resistendo pari pugnandi sorte discessisset,
ni eum equitum adcursus complurium anhelum circumuenisset
et fessum. et ita cecidit interfectis barbarorum non paucis,
quorum clades copiarum magnitudo celabat.

9 Re in hunc modum peracta, Gothi, quid postea moliren-
tur incerti, quaeritabant Frigeridum, tamquam obicem ualidum,
ubi repperirent, excisuri: et cultiore uictu somnoque parumper
adsumpto, eum sequebantur ut ferae: docti quod Gratiani
monitu reuersus in Thracias, et prope Beroeam uallo metato,
2 euentus rerum speculabatur ancipites. et hi quidem ad patran-
dum propositum discursione rapida maturabant. ille uero re-
gendi conseruandique militis non ignarus, id quod cogitatum
est suspicatus, uel exploratorum relatione, quos miserat, aperte
instructus, per montium celsa siluarumque densitates ad Illy-
ricum redit, erectus prosperitate nimia, quam ei fors obtulit
3 insperata. repedando enim congregatosque in cuneos sensim
progrediens, Gothorum optimatem Farnobium cum uastatoriis
globis uagantem licentius occupavit, ducentemque Taifalos nu-
per in societatem adhibitos: qui si dignum est dici, nostris
ignotarum gentium terrore dispersis, transiere flumen direpturi
4 uacua defensoribus loca. eorum cateruis subito uisis certare
comminus dux cautissimus parans adortusque nationis utrius-

1 ſpatiarum *U* 3 Barzymerem *Accursius* 4 cornitisq. *U et Accursius* 6 ut adigebat *Accursius:* nadigebat *U* 7 cum promptis *Accursius:* cum ruptiſ promptiſ *U* 8 pre | hum *U* sorte discessisset ni eum equitum *Accursius:* forti diſceſ. ni | eum qui tum *U* 9 quam plurimum *Accursius* anhellum *U* 11 celabat *Accursius:* docebat *U* 12 quod *U* 13 phrigeridum tanquam *U* 15 quot | quod *U* 16 montu *U* 21 inſtructoſ p montibuſ *U* 23 inſperate *U* cunctoſ *U* 24 pharnobium *U* 25 taipholos *U* 26 duci *U* 27 transiere *uulgo:* transire *U et Accursius* 28 ua-qua *U* 29 cominuſ *U* nationis utriusque grassatores *Valesius:* nationeſ | ut priuſq. craſſatoreſ *U*, nationes ut priusquam grassatores *Accursius*

que grassatores minantes etiam tum acerba, trucidasset omnes ad unum, *ut* ne nuntius quidem cladis post appareret, ni cum aliis multis perempto Farnobio, metuendo antehac incensore turbarum, obtestatus prece impensa superstitibus pepercisset, uiuosque omnes circa Mutinam Regiumque et Parmam Italica oppida, rura culturos exterminauit. hanc Taifalorum gentem 5
turpem atque obscenae uitae flagitiis ita accepimus mersam, ut apud eos nefandi concubitus foedere copulentur maribus puberes, aetatis uiriditatem in eorum pollutis usibus consumpturi. porro siqui iam adultus aprum exceperit solus uel interemerit ursum immanem, conluuione liberatur incesti.

Haec autumno uergente in hiemem funesti per Thracias **10**
turbines conuerrebant. quae temporum rabies uelut cuncta cientibus Furiis ad regiones quoque longinquas progrediens late serpebat. et iam Lentiensis Alamannicus populus, tracti- 2
bus Raetiarum confinis, per fallaces discursus uiolato foedere dudum concepto, conlimitia nostra temptabat, quae clades hinc exitiale primordium sumpsit. ex hac natione quidam inter prin- 3
cipis armigeros militans, poscente negotio reuersus in larem, ut erat in loquendo effusior, interrogantes multos quid ageretur in palatio, docet arcessitu Valentis patrui Gratianum orientem uersus mox signa moturum, ut duplicatis uiribus repellantur plagarum terminalium adcolae, ad Romanorum uerum excidium coniurati. quibus auide Lentienses acceptis, ipsi quoque 4
haec quasi uicini cernentes, ut sunt ueloces et rapidi, conferti in praedatorios globos, Rhenum gelu peruium pruinis Februario mense . . . . tendentes prope cum Petulantibus Celtae, non sine sui iactura adflictos grauiter adultis uiribus auerterunt.

---

1 acerbaſ *U* trucidasset *uulgo:* trucidassetque *U et Accursius* 2 ut *om. U et Accursius, add. uulgo* cladis *Accursius:* dandıſ *U* ne *U* 3 pharnobıo *U* 5 munã *U* 6 cultoreſq, culturoſ *U* taıphalorum *U* 7 turpem ac *uulgo:* acturpem *U et Accursius* adcepımuſ *U* 8 federe *U* marınuſ *U* 11 ımmanem *emend. in* ımmanı *in U* 12 urgente *Accursius* 13 quae *uulgo:* et qua *U, et Accursius* 15 Alemannicus *Accursius* 16 retiarum *U et Accursius* confıneſ *U* federe *U* 18 natione *Accursius:* natuſ ne *U* 19 armıgero | ſı mılıtãſ *U* negocıo *U* 21 doce *U* accersitu *Accursius* 24 cuıuſ *U* 27 *lacunam indicauit Valesius* celte *U*

5 uerum retrocedere coacti Germani, noscentesque exercitus
pleramque partem in Illyricum, ut imperatore mox adfuturo,
praegressam, exarsere flagrantius: maioraque conceptantes,
pagorum omnium incolis in unum conlectis cum quadraginta
armatorum milibus uel septuaginta, ut quidam laudes extollendo
principis iactarunt, sublati in superbiam nostra confidentius
inruperunt.
6 Quibus Gratianus cum formidine magna compertis, reuocatis cohortibus, quas praemiserat in Pannonias, conuocatisque
aliis, quas in Galliis retinuerat dispositio prudens, Nannieno
negotium dedit, uirtutis sobriae duci: eique Mallobauden iunxit
pari potestate conlegam, domesticorum comitem, regemque
7 Francorum, uirum bellicosum et fortem. Nannieno igitur
pensante fortunarum uersabiles casus ideoque cunctandum esse
censente, Mallobaudes alta pugnandi cupiditate raptatus, ut
consueuerat, ire in hostem differendi impatiens angebatur.
8 proinde horrifico aduersum fragore terrente, *ubi* primum apud
Argentariam signo per cornicines dato concurri est coeptum,
sagittarum uerrutorumque missilium pulsibus crebriores hinc
9 indeque sternebantur. sed in ipso proeliorum ardore infinita
hostium multitudine milites uisa, uitantesque aperta discrimina,
per calles consitas arboribus et angustas, ut quisque potuit,
dispersi, paulo postea stetere fidentius: et splendore consimili
proculque nitore fulgentes armorum, imperatorii aduentus in-
10 iecere barbaris metum. qui repente uersi in terga resistentesque
interdum, nequid ultimae rationis omitterent, ita sunt caesi ut
ex praedicto numero non plus quam quinque milia, ut aestimabatur, euaderent densitate nemorum tecta, inter complures
alios audaces et fortes rege quoque Priario interfecto, exitialium
concitore pugnarum.

---

1 retrocedere *Accursius:* introcedere *U*   Germani noscentesque *Valesius*, Germanique noscentes *Accursius:* geninamq.| nofcentef *U*   2 imperatorē *U et Accursius*   affuturum *Accursius*   5 armatorum *Accursius:* armorum *U*   6 iactitarunt *Accursius*   fuperbia | noftram *U*   11 negocium *U*   Mallobaudem *Accursius*   iuuit *U*   15 conceffente mellobaudef *U*   17 torrente *U*   ubi *inseruit Valesius, om. U*   18 ceptum *U*   19 uerutorumque *Accursius*   20 preliorum *U*   infinitam *U*   21 multitudinem *U*   uetantefq. *U*   22 calle *U*   23 confineui *U*   24 iniicere *U*   26 rationef *U*   28 decta *U*   29 aliaf *U*

Hac laeti successus fiducia Gratianus erectus, iamque 11
ad partes tendens eoas, laeuorsus flexo itinere latenter Rheno
transito, spe incitatior bona, uniuersam, si id temptanti fors
adfuisset, delere statuit malefidam et turbarum auidam gentem.
hocque urgentibus aliis super alios nuntiis cognito, Lentienses 12
aerumnis populi sui ad internitionem paene deleti, et repen-
tino principis aduentu defixi, quid capesserent ambigentes, cum
neque repugnandi neque agendi aliquid aut moliendi laxamen-
tum possent inuenire uel breue, impetu celeri obsessos peti-
uerunt inuiis cautibus colles, abruptisque per ambitum rupibus
insistentes, rebus caritatibusque suis, quas secum duxerant,
omni uirium robore propugnabant. qua difficultate perpensa, 13
uelut murorum obicibus opponendi per legiones singulas quin-
genti leguntur armati, usu prudenter bellandi comperti. qui
ea re animorum aucta fiducia quod uersari inter antesignanos
uisebatur acriter princeps, montes scandere nitebantur, tam-
quam uenaticas praedas, si calcassent editiora, confestim sine
certamine ullo rapturi: exorsumque proelium uergente in me-
ridiem die, tenebrae quoque occupauere nocturnae. quippe 14
magno utriusque partis pugnabatur exitio: caedebant cade-
bantque nostrorum non pauci, simul arma imperatorii comi-
tatus auro colorumque micantia claritudine, iaculatione pon-
derum densa confringebantur.

Et quoniam diu reputante Gratiano cum optimatibus per- 15
niciosum apparebat et inritum contra asperitates aggerum pro-
minentium intempestiua contendere pertinacia, multis — ut in
tali negotio — uariatis sententiis, otioso milite circumuallari
placuit barbaros inedia fatigatos, quia locorum iniquitate defen-
debantur. uerum cum obstinatione simili renitentes Germani 16
peritique regionum petissent alios montes, his, quos ante in-
sederant, altiores: conuersus illuc cum exercitu imperator,
eadem qua antea fortitudine semitas ducentes ad ardua quaeri-

---

1 ac *U* 3 uniuerſa *U* 5 lentienſiſ *U* 7 due aduentu definxit *U* 9 ue *U* celebri *U* 11 rebus *Accursius:* ibuſ *U* 13 quingenti *Accursius:* quingenti ni *U* 14 armata *U* 16 tanquam *U et Accursius* 17 uenaticas *Valesius:* uenaceas *U et Accursius* 18 prelium *U* 20 exitu *U* 22 columq, *U* 23 conſtringebantur *U* 24 et quoniam *Valesius:* et enim *U*, et inde *Accursius* tum *U* pernitioſum *U* 27 negocio *U* ocioſo *U* 28 defendebantur *uulgo:* defunditur *U*, defenditur *Accursius*

17 tabat. quem Lentienses intentum iugulis suis omni perse-
uerandi studio contemplantes, post deditionem, quam inpetra-
uere supplici prece, oblata — ut praeceptum est — iuuentute
ualida nostris tirociniis permiscenda, ad genitales terras innoxii
ire permissi sunt.

18 Hanc uictoriam oportunam et fructuosam, quae gentes hebe-
tauit occiduas, sempiterni numinis nutu Gratianus incredibile
dicto est quo quantoque cum uigore exerta celeritate aliorsum
properans expediuit: praeclarae indolis adulescens, facundus
et moderatus et bellicosus et clemens, ad aemulationem lec-
torum progrediens principum, dum etiam tum lanugo genis in-
serperet speciosa, ni uergens in ludibriosos actus natura,
laxantibus proximis semet ad uana studia Caesaris Commodi
19 conuertisset, licet hic incruentus. ut enim ille, quia perimere
iaculis plurimas feras spectante consueuerat populo, et centum
leones in amphitheatrali circulo simul emissos telorum uario
genere, nullo geminato uulnere contruncauit, ultra hominem
exultauit, ita hic quoque intra saepta, quae appellant uiuaria,
sagittarum pulsibus crebris dentatas conficiens bestias: inci-
dentia multa parui ducebat et seria: eo tempore, quo etiam
si imperium Marcus regeret Antoninus, aegre sine collegis
similibus et magna sobrietate consiliorum lenire luctuosos rei
publicae poterat casus.

20 Dispositis igitur, quae *pro* temporum captu per Gallias
res rationesque poscebant, et punito scutario proditore, qui
festinare principem ad Illyricum barbaris indicarat, Gratianus
exinde digressus per castra, quibus Felicis Arboris nomen est,
per Lauriacum *ad* opitulandum oppressae parti porrectis itine-
ribus ire tendebat.

21 Isdemque diebus Frigerido multa atque utilia pro securi-
tate communi sollertissime cogitanti munireque properanti Suc-

---

7 nomınıſ *U* 8 quo quantoque *Valesius:* quantıque *V*, quantoque *Accursius* exerto *V* 9 praedare *V* 11 lagono genıſ *V* 12 uergen ın ludebrıoſoſ actoſ *V* 13 ad ua ſtudıa *V* 14 ıncerruenteſ *V* 16 leoſ ın am | ſıtheatralı *V* 18 ıtaque *V* ſepta *V* 19 dendata *V* 20 quo etiam si *Accursius:* quæ &ıam &ſı *V* 21 antonıcuſ | acreſine *V* 24 pro *om. V, add. Accursius* 26 feſtınato *V* 27 felıceſ *V* 28 per Lauriacum ad opitulandum *Lindenbrogius:* per ın aurea cum opıtulanda dum *V*, per inaureatum opitulanda dum *Accursius*

corum angustias, ne discursatores hostes et leues tamquam
exaestuantes ui torrentes per septentrionales prouincias fusius
uagarentur, successor Maurus nomine mittitur comes, uenalis
ferociae specie et ad cuncta mobilis et incertus, idem quem
praeteritorum textu rettulimus, ambigenti super corona capiti
inponenda Iuliano Caesari, dum inter eius armigeros militaret
ac regiam custodiret, torquem obtulisse collo abstractam. re- 22
motusque in ipsa uertigine pereuntium rerum dux cautus et
diligens, cum etiam si dudum discessisset in otium, ad pro-
cinctum reduci negotiorum magnitudine poscente deberet.

His forte diebus Valens tandem excitus Antiochia, longi- 11
tudine uiarum emensa uenit Constantinopolim, ubi moratus
paucissimos dies seditioneque popularium leui pulsatus, Se-
bastiano paulo ante ab Italia, ut petierat, misso, uigilantiae
notae ductori pedestris exercitus cura commissa, quem regebat
antea Traianus: ipse ad Melanthiada uillam Caesarianam pro-
fectus, militem stipendio fouebat et alimentis et blanda crebri-
tate sermonum. unde cum itinere edicto per tesseram Nicen 2
uenisset, quae statio ita cognominatur: relatione speculatorum
didicit refertos opima barbaros praeda a Rhodopeis tractibus
prope Hadrianopolim reuertisse: qui motu imperatoris cum
abundanti milite cognito, popularibus iungere festinant, circa
Beroeam et Nicopolim ingentibus praesidiis fixis: atque ilico
ut oblatae occasionis maturitas postulabat, cum trecentenis mi-
litibus per singulos numeros lectis Sebastianus properare dis-
positus est, conducens rebus publicis aliquid, ut promittebat,
acturus. qui itineribus celeratis conspectus prope Hadriano- 3
polim, obseratis ui portis iuxta adire prohibebatur: ueritis
defensoribus ne captus ab hoste ueniret et subornatus atque

---

2 exaestuantes ui torrentes *Valesius:* exaeſtuareſ ut ın torrenteſ *V* 3 uenaleſ *V* 4 cuncta mobilis et incertus, idem *uulgo:* cunctam obuıſſ&ı ıncertuſ ıd eſt *V*, et ad cunctam obuiasset incertus. is est *Accursius* 5 rectulımuſ *V* 7 ac regiam custodiret *uulgo:* adrogantıa cuſtodır& *V* *et Accursius*, arroganti confidentia *coniecit Valesius* terquem *V* abſtrıctam *V* 12 ſemenſa *V* 15 exercıtıaſ *V* 18 cum itinere edicto *Accursius:* cum mare & dıcto *V* 19 relatıoneſ *V* 20 rodopeoſ tractıb; praephadrıanopolım *V* 22 cırca uero | ıam & nıcopolı *V* 23 ingentibus *Valesius:* gentıb; *V* 24 occaſıoneſ *V* 25 ſıngulaſ *V* 28 ui *uulgo:* ın *V*, inde *Accursius* 29 ſuburbanuſ *V*

contingeret aliquid in ciuitatis perniciem, quale per Actum
acciderat comitem, quo per fraudem Magnentiacis militibus
4 capto claustra patefacta sunt Alpium Iuliarum. agnitus tamen
licet sero Sebastianus et urbem introire permissus, cibo et
quiete curatis pro copia, quos ductabat, secuta luce impetu
clandestino erupit, uesperaque incedente Gothorum uastatorios
cuneos prope flumen Hebrum subito uisos paulisper opertus
aggeribus et frutectis obscura nocte suspensis passibus incon-
positos adgressus est, adeoque prostrauit ut praeter paucos,
quos morte uelocitas exemerat pedum, interirent reliqui omnes,
praedamque retraxit innumeram, quam nec ciuitas cepit nec
5 planities lata camporum. qua causa percitus Fritigernus et
extimescens ne dux, ut saepe audierat, impetrabilis dispersos
licenter suorum globos raptuique intentos consumeret, inproui-
sos adoriens: reuocatis omnibus prope Cabylen oppidum cito
discessit, ut agentes in regionibus patulis nec inedia nec oc-
cultis uexarentur insidiis.

6 Dum haec aguntur in Thraciis, Gratianus docto litteris
patruo, qua industria superauerit Alamanos, pedestri itinere,
praemissis inpedimentis et sarcinis, ipse cum expeditiore militum
manu permeato Danubio, delatus Bononiam, Sirmium introiit,
et quadriduum ibi moratus per idem flumen ad Martis castra
descendit, febribus interuallatis adflictus: in quo tractu Hala-
norum impetu repentino temptatus amisit sequentium paucos.

12 Isdemque diebus exagitatus ratione gemina Valens, quod Lentienses conpererat superatos, quodque Sebastianus subinde scribens facta dictis exaggerabat, e Melanthiade signa commouit, aequiperare facinore quodam egregio adulescentem properans filium fratris, cuius uirtutibus urebatur: ducebatque multiplices copias nec contemnendas nec segnes, quippe etiam ueteranos isdem iunxerat plurimos, inter quos et honoratiores alii et Traianus procinctus est, paulo ante magister armorum.

2 fraude mag | nenciacıſ *V* 6 incedente *scripsi:* ıncendente *V* uaſta-toriaſ cuneuſ *V* 8 conpoſitoſ *V* 9 adeoque prostrauit *Valesius:* ıd quoq; proſtra uıt *V*, idquoque praestauit *Accurs.* 10 praedum *V* 13 ut ſepe ut *V* m | p&rabıſ *V* 14 raptuſq; *V* 19 patruo *Accursius:* paruo *V* 20 ex-peditore *V* 21 permeatu *V* 25 Ratıon(e) *V* 26 ſuperatuſ quotque *V* 27 e M.] emelanthıade *V* 28 aduhſcentem *V* 29 urebator (*emend. man.* 3) *V* 30 necon | demnendaſ *V* ſigneſ *V* 31 honoratıoneſ *V*

et quoniam exploratione sollicita cognitum est cogitare hostes 2
fortibus praesidiis itinera claudere, per quae commeatus neces-
sarii portabantur, occursum est huic conatui conpetenter, ad
retinendas oportunitates angustiarum, quae prope erant, pedi-
tibus sagittariis et equitum turma citius missa. triduoque pro- 3
ximo cum barbari gradu incederent leni et metuentes eruptio-
nem per deuia, quindecim milibus passuum a ciuitate discreti
stationem peterent Nicen, incertum quo errore procursatoribus
omnem illam multitudinis partem, quam uiderant, in numero
decem milium esse firmantibus, imperator procaci quodam ca-
lore perculsus isdem occurrere festinabat. proinde agmine 4
quadrato incedens prope suburbanum Hadrianupoleos uenit,
ubi uallo sudibus fossaque firmato, Gratianum inpatienter op-
periens, Richomeren comitem domesticorum suscepit ab eodem
imperatore praemissum cum litteris, ipsum quoque uenturum
mox indicantibus. quarum textu oratus ut praestolaretur pau- 5
lisper periculorum participem, neue abruptis discriminibus
temere semet committeret solum, adhibitis in consilium pote-
statibus uariis, quid facto opus esset deliberabat. et cum Se- 6
bastiano auctore quidam protinus eundum ad certamen urge-
rent, Victor nomine magister equitum, Sarmata sed cunctator
et cautus, eadem sentientibus multis imperii socium exspectari
censebat, ut incrementis exercitus Gallicani adscitis opprime-
retur leuius tumor barbaricus flammans. uicit tamen funesta 7
principis destinatio et adulabilis quorundam sententia regiorum,
qui, ne paene iam partae uictoriae — ut opinabantur — con-
fors fieret Gratianus, properari cursu celeri suadebant.

Et dum necessaria parabantur ad decernendum, Christiani 8
ritus presbyter, ut ipsi appellant, missus a Fritigerno legatus
cum aliis humilibus uenit ad principis castra, susceptusque
leniter eiusdemque ductoris optulit scripta petentis propalam
ut sibi suisque, quos extorres patriis laribus rapidi ferarum
gentium exegere discursus, habitanda Thracia sola cum pecore

1 explo | ratıoneſ *V* 2 comeatuſ *V* 4 oportunıtatıſ *V* 5 cıcıuſ *V* 6 ıncıderent *V* 11 feſtınabant *V* 12 ıncıdenſ *V* 13 ſodıb; *V* operıenſ *V* 15 ımperator *V* 19 quod *V* 20 eum dum *V* 21 Sarmata *Valesius:* armata *V* 25 ſententıam *V* 26 oppınabantur *V* 29 preſbyterı *V* 31 doctorıſ *V* 32 clarıb; *V* 33 exercere *V* habıtam da *V*

omni concederetur et frugibus: hoc impetrato spondentis per-
9 petuam pacem. praeter haec idem Christianus ut conscius
arcanorum et fidus, secretas alias eiusdem regis optulit litteras,
qui astu et ludificandi uarietate nimium sollers docebat Valen-
tem quasi mox amicus futurus et socius, aliter se popularium
saeuitiam mollire non posse uel ad condiciones rei Romanae
profuturas allicere, nisi subinde armatum isdem iuxta monstra-
ret exercitum et timore imperatorii nominis intentato eos a
pernicioso pugnandi reuocaret ardore. et legati quidem ut
ambigui frustra habiti discesserunt.

10 Exoriente uero aurora diei, quem quintum Iduum Augu-
starum numerus ostendit annalis, signa praepropere commo-
uentur, inpedimentis et sarcinis prope Hadrianopoleos muros
cum legionum tutela congrua conlocatis. thesauri enim et
principalis fortunae insignia cetera cum praefecto et consisto-
11 rianis ambitu moenium tenebantur. decursis itaque uiarum
spatiis confragosis cum in medium torridus procederet dies,
octauo tandem hostium carpenta cernuntur, *quae* ad speciem
rotunditatis detornata digestaque exploratorum relatione adfir-
mabantur. atque, ut mos est, ululante barbara plebe ferum
et triste, Romani duces aciem struxere: et anteposito dextro
12 cornu equitum primo, peditatus pars maxima subsidebat. cornu
autem equitum laeuum disiectis adhuc per itinera plurimis
summa difficultate conductum properabat passibus citis. dum-
que idem cornu nullo etiam tum interturbante extenditur, hor-
rendo fragore sibilantibus armis pulsuque minaci scutorum ter-
riti barbari, quoniam pars eorum cum Alatheo et Saphrace
procul agens et accita nondum uenerat, oraturos pacem misere
13 legatos. eorum dum uilitatem despicit imperator, ut firma
fierent paciscenda, optimates poscens idoneos mitti: illi de in-
dustria cunctabantur ut inter fallaces indutias equites sui redi-
rent, quos adfore iam sperabant: et miles feruore calefactus

1 ſpondenteſ *V* 4 uarıetatem *V* ſollerıſ *V* 6 condıtıoreſ *V* 9 pernıtıoſo *V* 18 quae *om. V*, *add. uulgo* 19 rodundıtatıſ *V* detornatę *V* 20 morſ *V* 21 ſtruxıre *V* 25 &ıamdum *V* 26 sibilantibus *Valesius:* ſımulantıb; *V* pulſoq; mınacıſ cuſtorum *V* 27 ſafrago *V* 28 accita nondum uenerat oraturos pacem *Valesius:* accıto nondum foederato | raturaſ pacem *V* 29 dıſpıcıt *V* 30 pacıſenda *V* 31 fallacıa ındutıaſ *V*

aestiuo, siccis faucibus commarceret relucente amplitudine camporum incendiis, quos lignis nutrimentisque aridis subditis, ut hoc fieret, idem hostes urebant. cui malo aliud quoque accedebat exitiale quod homines et iumenta cruciabat inedia grauis.

Inter quae Fritigernus callidus futuri coniector, Martemque 14
pertimescens ancipitem, uelut caduceatorem unum e plebe suo misit arbitrio, impetens nobiles quosdam et electos ad se prope diem obsides mitti, inpauidus ipse minas militares laturus et necessaria. laudato probatoque formidati ducis proposito, 15
tribunus Equitius, cui tunc erat cura palatii credita, Valentis propinquus, adsentientibus cunctis ire pignoris loco mature disponitur. quo renitente, quia semel captus ab hostibus lapsusque a Dibalto, uerebatur eorum inrationabiles motus, Richomeres se sponte obtulit propria, ireque promiserat libens, pulchrum hoc quoque facinus et uiro conuenire existimans forti: iamque pergebat indicia dignitatis et natalium *daturus*. eo ad uallum hostile tendente sagittarii et scutarii, quos Bacurius 16
Hiberus quidam tunc regebat et Cassio, auidius impetu calenti progressi iamque aduersis conexi, ut inmature proruperant, ita inerti discessu primordia belli foedarunt. hocque inpedimento 17
conatus intempestiui et Richomeris alacritas fracta est, nusquam ire permissi, et equitatus Gothorum cum Alatheo reuersus et Saphrace, Alanorum manu permixta, ut fulmen prope montes celsos excussus, quoscumque adcursu ueloci inuenire comminus potuit, incitata caede turbauit.

Cumque arma ex latere omni concuterentur et tela, lituos- **13**
que Bellona luctuosos inflaret, in clades Romanas solito inmanius furens, cedentes nostri multis interclamantibus restiterunt

---

1 comporum *V* 2 incendiis quos lignis nutrimentisque *Accursius:* ınpendııſ quoſ ıgnar& nutrımentıſque *V* ut *Accursius:* Et *V* 3 accidebat *V* 4 ın aedıa grauıt *V* 6 futuro *V* 7 pertımıſcenſ *V* 8 meſıt *V* 9 obſıdıſ *V* minas militares *scripsi:* mınımı lıtare *V*, mini * militare *Accursius*, uim militarem *uulgo* 10 p̃poſıtæ *V* 12 propınquoſ *V* cunctis ire *Accursius:* cun.... ıre *V* locum aturæ *V* 14 ad dıbalto *V* 16 ſıcınuſ *V* 17 natalıum .... | Eo *V* (daturus *add. Accursius*) 21 proruperant *scripsi:* pro ruperaut *V*, properant *uulgo* 22 rıchomenſ *V* facta *V* 24 ſafraco | alannorum *V* 26 cedę *V* 28 ın dadeſ romanoſ *V* 29 forenſ caedenteſ *V* reſıſterunt *V*

et proelium flammarum ritu adcrescens terrebat militum ani-
mos, confixis quibusdam rotatis ictibus iaculorum et sagitta-
2 rum. deinde conlisae in modum rostrorum nauium acies
trudentesque se uicissim, undarum specie motibus sunt reci-
procis agitatae.

Et quia sinistrum cornum ad usque plaustra ipsa accessit,
ultra, siqui tulissent suppetias, processurum: a reliquo equitatu
desertum, multitudine hostili urgente sicut ruina aggeris magni
oppressum atque deiectum est: steterunt inprotecti pedites, ita
concateruatis manipulis ut uix mucronem exerere aut manus
reducere quisquam posset. nec iam obiectu pulueris caelum
patere potuit ad prospectum, clamoribus resultans horrificis.
qua causa tela undique mortem uibrantia, destinata cadebant
3 et noxia, quod nec praeuideri poterant nec caueri. uerum ubi
effusi inmensis agminibus barbari iumenta conterebant et uiros,
et neque ad receptum confertis ordinibus laxari usquam poterat
locus, et euadendi copiam constipatio densior adimebat: nostri
quoque ultimo cadendi contemptu occursantes receptis gladiis
obtruncabant, et mutuis securium ictibus galeae perfringebantur
4 atque loricae. uidereque licebat celsum ferocia barbarum, genis
stridore constrictis, succiso poplite aut abscisa ferro dextera
uel confosso latere inter ipsa quoque mortis confinia minaciter
circumferentem oculos truces: ruinaque confligentium mutua
ac humo corporibus stratis campi peremptis impleti sunt, et
morientium gemitus profundisque uulneribus transfixorum cum
5 timore audiebantur ingenti. in hoc tanto tamque confusae rei
tumultu exhausti labore et periculis pedites cum deinceps ne-
que uires illis neque mentes suppeterent ad consilium, diffrac-
tis hastarum plerisque conlisione adsidua, gladiis contenti de-

---

1 ritu accrescens *Erfurdtius:* ritua cresans *V* animos confixos *V* 2 sictibus iacularum *V* 3 rostrarum *V* 4 uicissimi *V* 5 agitatae *Accursius:* hacta intate *V*, iactitatae *uulgo* 6 cornum *sic V* ipsae *V* 7 si qui *uulgo*: qui *V et Accursius* tullissent *V* 8 desertu *V* sicut *Accursius:* si *V* 10 six *V* 12 praespectum *V* 14 prouideri *V* 17 nostris *V* 19 galae *V* 20 genistri dore *V* 21 succis opiblite ut *V* 23 circu* | forente (*uid. fuisse* m) *V* 24 ac humo corporibus *Valesius:* ad humo corporis *V* impl&is un& morientium *V* 26 ta*..tamque (*in rasura fuit* 1) *V* 27 tumultum *V* 29 plerique *V* adsudua *V*

strictis in confertas hostium turmas mergebant se, salutis in-
memores, circumspectantes ademptum esse omne euadendi
suffugium. et quia humus riuis operta sanguineis gressus la- 6
biles euertebat, conabantur modis omnibus uitam inpendere non
inultam: adeo magno animorum robore oppositi incumbentibus,
ut etiam telis quidam propriis interirent. atra denique cruo-
ris facie omnia conturbante et, quocumque se inflexerant oculi,
aceruis caesorum adgestis, exanimata cadauera sine parsimonia
calcabantur. solque sublimior decurso Leone ad domicilium 7
caelestis Virginis transiens, Romanos magis attenuatos inedia
sitique confectos etiam armorum grauantibus sarcinis exurebat.
ad ultimum incumbente barbarorum pondere acies inclinatae
nostrorum, quod solum postremis malis habuere subsidium,
incondite qua quisque poterat, uertuntur in pedes.

Dumque omnes dispersi per ignotos tramites cedunt, im- 8
perator diris pauoribus circumsaeptus paulatimque insiliens
funerum moles, ad Lancearios confugit et Mattiarios: qui, dum
multitudo tolerabatur hostilis, fixis corporibus steterant incon-
cussi. eoque uiso Traianus exclamat spem omnem absumptam,
ni desertus ab armigeris princeps saltim aduenticio tegeretur
auxilio. hocque audito Victor nomine comes Batauos in sub- 9
sidiis locatos haut procul ad imperatoris praesidium raptim
cogere properans cum inuenire neminem posset, gradiens retro
discessit, parique modo Richomeres periculo semet exemit et
Saturninus.

Sequebantur itaque furore ex oculis lucente barbari no- 10
stros, iam liquente uenarum calore torpentes: quorum aliqui
percussoribus cadebant incertis, non nulli ponderibus solis ur-
gentium obruti ictuque suorum aliqui trucidati: nec enim saepe
renitentibus cedebatur aut parcebat cedentibus quisquam. su- 11
per his obstruebant itinera iacentes multi semineces, cruciatus
uulnerum iniquum ferentes: cum quibus aggeres quoque equo-

---

1 diſtructiſ *V* mergebant se *uulgo:* mergebant de *V*, mergebantur *Accursius* 3 opertaſ *V* 5 rubore oppoſitiſ *V* 8 parſ | monia (*pro priore* a *librarius scripserat* ı) *V* 10 uirgineſ *V* 11 exuberat *V* 13 habue *V* 15 caedunt *V* 16 circumſeptuſ *V* paulatim quam ſiliēnſ *V* 17 lacea | rioſ *V* matſiariuſ *V* 19 adſumptam ne *V* 27 liquente *sic V*, linquente *Accursius* 29 ictique *V* 32 uulnerum inicum ferentes *scripsi:* uulnerum inconferenteſ *V*

rum constrati cadaueribus campos implerunt. diremit haec
numquam pensabilia damna, quae magno rebus stetere Roma-
nis, nullo splendore lunari nox fulgens.
12 Primaque caligine tenebrarum inter gregarios imperator,
ut opinari dabatur — neque enim uidisse se quisquam uel
praesto fuisse adseuerauit — sagitta perniciose saucius ruit,
spirituque mox consumpto decessit nec postea repertus est us-
quam. hostium enim paucis spoliandi gratia mortuos per ea
loca diu uersatis, nullus fugatorum uel accolarum illuc adire
13 est ausus. simili clade Caesarem accipimus Decium dimicantem
cum barbaris acriter, equi lapsu prostratum, quem feruentem
retinere non ualuit, abiectumque in paludem nec emergere
14 potuisse nec inueniri. alii dicunt Valentem animam non ex-
halasse confestim sed cum candidatis et spadonibus paucis
prope ad agrestem casam relatum secunda contignatione fabre
munitam, dum fouetur manibus imperitis, circumsessum ab
hostilibus, qui esset ignorantibus, dedecore captiuitatis exemp-
15 tum. cum enim oppessulatas ianuas perrumpere conati, qui
secuti sunt, a parte pensili domus sagittis incesserentur, ne
per moras inexpedibiles populandi amitterent copiam, congestis
stipulae fascibus et lignorum, flammaque supposita, aedificium
16 cum hominibus torruerunt. unde quidam de candidatis per
fenestram lapsus captusque a barbaris prodidit factum et eos
maerore adflixit, magna gloria defraudatos quod Romanae rei
rectorem non cepere superstitem. is ipse iuuenis occulte postea
17 reuersus ad nostros haec ita accidisse narrauit. pari clade re-
cuperatis Hispaniis Scipionum alterum cremata turri, in quam
confugerat, absumptum incendio hostili conperimus. illud ta-
men certum est nec Scipioni, nec Valenti sepulturam, qui
supremitatis honor est, contigisse.
18 In hac multiplici uirorum inlustrium clade Traiani mors

---

1 ımperunt *V* 2 quae — Romana *insiticia uidentur* 6 pernıtıoſe *V* 7 fertuſ *V* 8 gratıam *V* 9 fugaturum uel | accalarum *V* 10 dımıcante *V* 13 potuıſſ& *V* ınuenıre *V* 15 egreſtem *V* contignatione *uulgo:* cognatıone *V*, cognitione *Accursius* 17 hoſtılıbuſ *sic V* captıtutatıſ | exeptum *V* 19 a parte pensilis *Valesius:* | aperte penſılıſ *V* 21 flamma quæ ſuppoſitę | *V* 23 prodıt *V* 24 merore *V* defraudatıſ *V* 25 recıorem non cıpere *V* ıuueneſ *V* 28 abſuptum *V* 29 ſcıpıonıſ *V* ualentıſ *V* 30 ſupprımıtatıſ honore ſicontıgıſſe *V*

eminuit et Sebastiani, cum quibus triginta quinque oppetiuere
tribuni uacantes et numerorum rectores et Valerianus atque
Equitius, quorum alter stabulum, alter curabat palatium. inter
hos etiam Promotorum tribunus Potentius cecidit in primaeuo
aetatis flore, bono cuique spectatus, meritis Vrsicini patris
magistri quondam armorum suisque commendabilis. constat-
que uix tertiam euasisse exercitus partem. *nec ulla* annalibus 19
praeter Cannensem pugnam ita ad internicionem res legitur
gesta, quamquam Romani aliquotiens reflante Fortuna fallaciis
lusi bellorum iniquitati cesserunt ad tempus, et certamina multa
fabulosae naeniae fleuere Graecorum.

Perit autem hoc exitu Valens quinquagesimo anno conti- 14
guus, cum per annos quattuor inperasset et decem paruo minus.
cuius bona multis cognita dicemus et uitia. amicus fidelis et 2
firmus, ultor acer ambitionum, seuerus militaris et ciuilis dis-
ciplinae corrector, peruigil semper et anxius ne propinquitatem
eius praetendens altius semet ferret, erga deferendas potestates
uel adimendas nimium tardus, prouinciarum aequissimus tutor,
quarum singulas ut domum propriam custodibat indemnes, tri-
butorum onera studio quodam molliens singulari, nulla uecti-
galium admittens augmenta, in adaerandis debitorum reliquis
non molestus, furibus et in peculatu deprehensis iudicibus
inimicus asper et uehemens. nec sub alio principe in huius
modi negotiis melius secum actum esse meminit oriens. su- 3
per his omnibus liberalis erat cum moderatione, cuius rei licet
abundent exempla, unum tamen sufficiet poni. ut sunt in
palatiis non nulli alienarum rerum auidi, siqui caducum uel
aliud petisset ex usu, cum magna iustorum iniustorumque
distinctione contradictori copia seruata, donabat ei, qui petierat,
tres uel quattuor alios absentes aliquotiens impetratorum par-
ticipes iungens: ut castigatius agerent inquieti, lucra, quibus

---

3 aequituſ *V* 7 nec ulla *add. Accursius, nulla lacuna in V* 9 roman *V* reflente fortuma *V* 10 uellorum *V* certaminam *V* 11 nenie *V* *post* Graecorum *add.* commendabiliſ conſtatq; *V*, *deleuit Valesius* 13 quattuorumeraſſ& *V'* 14 boniſ *V* 16 peruigile *V* 18 turduſ *V* 19 cuſtodibat *sic V* 20 honera *V* 21 aderandiſ *V* debitorum reliquis *Valesius:* reliquorum debitum *V* 25 liberali *V* 28 iustorum iniustorumque *Valesius:* iuſtorumque *V* 29 contradictoriſ *V* 30 reſ *V*

4 inhiabant, hoc minui commento cernentes. super aedificiis autem, quae per diuersas urbes et oppida uel instaurauit uel a primis instruxit auspiciis — ne sim longior — taceo, rebus ipsis id apertius monstrare concedens. haec bonis omnibus aemulanda sunt, ut existimo: nunc eius uitia percurramus.

5 Magnarum opum intemperans adpetitor, laborum inpatiens, duritiamque magis adfectans inmanem, in crudelitatem procliuior, subagrestis ingenii, nec bellicis nec liberalibus studiis eruditus: alienis gemitibus libenter emolumenta fructusque conquirens, tuncque magis intolerabilis cum incidentia crimina ad contemptam uel laesam principis amplitudinem trahens in

6 sanguinem saeuiebat et dispendia locupletum. illud quoque ferri non poterat quod, cum legibus lites omnes quaestionesque committere uideri se uellet, destinatisque uelut lectis iudicibus negotia spectanda mandabat, nihil agi contra libidinem suam patiebatur: iniuriosus alias et iracundus et criminantibus sine differentia ueri uel falsi facillime patens, quae uitiorum labes etiam in his priuatis cotidianisque rationibus inpendio est formidanda.

7 Cessator et piger: ignei coloris, pupula oculi unius obstructa sed ita ut non eminus appareret, figura bene conpacta membrorum, staturae nec procerae nec humilis, incuruis cruribus extanteque mediocriter uentre.

8 Haec super Valente dixisse sufficiet, quae uera esse aequalis nobis memoria plene testatur. illud autem praeteriri non conuenit, quod cum oraculo tripodis, quem mouisse Patricium docuimus et Hilarium, tres uersus illos fatidicos comperisset, quorum ultimus est

ἐν πεδίοισι Μίμαντος ἀγαιομένοιο Ἄρηος

ut erat inconsummatus et rudis, inter initia contemnebat, pro-

---

1 mınuſ *V* 2 dıuerſa (*emend. man. sec.*) *V* ınſaurauıt (*emend. man. sec.*) *V* 3 auspiciis ne sim *Accursius:* auſpıcıor neſunt *V* taceo rebus ipsis id apertius *Valesius:* taceorıb; ıpſıſ id | pertuuſ *V* 9 fractuſq; *V* 10 ıntollera | bılıſ *V* 11 uel auſam *V* 13 quaestionesque *Valesius:* quaeſtıoneſ *V* 14 u&enſ | euell& dıſtınatıſq; *V* 16 pauebatur *V* alıa *V* 20 | Eſſator & pıgner *V* ignei *codex regius:* ınıgnı *V*, nigri *Accursius* 22 crurıuſ *V* 23 memedıocrıter *V* 27 fatıcoſ (*emend. man.* 3) conferıſſet *V* 29 **ΕΝΠΑΙΔΙΟΙCΙΜΙΜΑΝΤΟCΑ | ΙΑΛΙΑΑΙΟΜΕ-ΝΟΙΟΑΡ** hoc *V*, *uid. ad. p.* 433, 16 30 rudenſ *V* condem | nebat *V*

cessu uero luctuum maximorum abiecte etiam timidus, eius-
dem sortis recordatione Asiae nomen horrebat: ubi Erythraeo
oppido superpositum montem Mimanta et Homerum scripsisse
et Tullium doctis referentibus audiebat. denique post interi- 9
tum eius discessumque hostilem, prope locum, in quo cecidisse
existimatus est, inuentus dicitur saxeus monumenti suggestus,
cui lapis adfixus incisis litteris Graecis, sepultum ibi nobilem
quendam Mimanta ueterem indicabat.

Post exitialem pugnam cum iam tenebris nox terras im- **15**
plesset, hi qui superfuere, dextra pars, alii laeua uel quo metus
traxerat, ferebantur, quisque proximos quaerens: cum praeter
se nihil singuli cernere poterant, occipitiis propriis ferrum ar-
bitrantes haerere. audiebantur tamen, licet longius, heiulatus
miserabilis relictorum singultusque morientium et uulneratorum
cruciabilis fletus.

Luce uero coeptante uictores ut bestiae sanguinis inrita- 2
mento atrocius efferatae, spei inanis inlecebris agitati, Hadria-
nopolim agminibus petiuere densetis, eam uel cum discrimini-
bus excisuri postremis: docti per proditores et transfugas pote-
statum culmina maximarum et fortunae principalis insignia
thesaurosque Valentis illic ut arduo in munimento conditos.
et ne interuallatis ardor intepisceret moris, hora diei quarta 3
ambitu cincto murorum, infestissime certabatur: oppugnatoribus
genuina ferocia ad praeceps exitium festinantibus, contraque
defensorum uigore ualidis uiribus incitato. et quia militum 4
calonumque numerus magnus ciuitatem cum iumentis introire
prohibitus, adfixus parietibus moenium aedibusque continuis,
pro loci humilitate fortiter decernebat, superaratque rabies in-
minentium ad usque horam diei nonam, subito pedites nostri
trecenti, ex his, qui prope ipsas stetere loricas, conferti in
cuneum desciuerunt ad barbaros, eosque illi auide raptos con-
festim incertum quo consilio trucidarunt; et ex eo deinceps
obseruatum est, neminem huius *modi* aliquid uel in despera-

---

2 abiecta *V* 2 borrebat *V* erutheo oppidum ſuppoſitum *V* 5 cæcidiſ *V* 6 monumentiſ *V* 10 hiſ *V* leua *V* 11 ferebant | ut *V* 12 cere *V* 21 theſſauroſq; *V* ardor in munumento (prior u *ut uid. emend. in* o) *V* 22 intepiſcer& moraſ *V* 23 infertiſſime *V* 27 proibituſ *V* continuſ *V* 30 ipſa *V* conferte *V* 33 modi *om. V, add. Accursius*

5 tione rerum ultima cogitasse. feruente itaque tot malorum
congerie, repente cum fragore caelesti imbres nubibus atris
effusi dispersere circumfrementium globos, reuersique ad uallum
dimensum tereti figura plaustrorum, inmanes spiritus latius
porrigentes iubebant nostris per minaces litteras, et legatum
6 .... aetatem, fide retinendae salutis accepta. uerum in-
troire non auso, qui missus est, per Christianum quendam
portatis scriptis et recitatis, utque decebat contemplatis, paran-
dis operibus *reliquum* diei et nox omnis absumpta. nam in-
trinsecus silicibus magnis obstrusae sunt portae et moenium
intuta firmata, et ad emittenda undique tela uel saxa, tormenta
per locos aptata sunt habiles adgestaque prope sufficiens aqua.
pridie enim dimicantium quidam siti ad usque ipsa uitae de-
trimenta uexati sunt.
7 Contra Gothi reputantes difficiles Martis euentus, anxiique
cum sterni et sauciari cernerent fortiores, et particulatim uires
suas conuelli, astutum iniere consilium, quod ipsa indicante
8 iustitia publicatum est. partis enim nostrae candidatos aliquos,
qui die praeterito ad eos defecerant, pellexere ut simulata fuga
uelut ad propria remeantes, intra muros suscipi se curarent,
ingressique latenter quandam incenderent partem: ut tamquam
signo erecto occultius, dum circa exstinguendum incendium
distringitur multitudo clausorum, ciuitas perrumperetur inpro-
9 pugnata. perrexere, ut statutum est, candidati: cumque prope
fossas uenissent, manus tendentes orantesque ut Romanos semet
admitti poscebant. et recepti, quia nulla erat suspicio quae
uetaret, interrogatique super consiliis hostium, uariarunt: unde
factum est ut cruenta quaestione uexati ceruicibus perirent
abscisis, quid acturi uenerant aperte confessi.
10 Omni itaque bellandi apparatu praestructo, aduentante

---

4 ter& figur& *V* 5 *nulla lacuna in V* (et legatum ut se dederent statim *coniecit Valesius*) 6 &atem *V* 7 quo *V* dıriſtıanum *V* 8 dıcebat *V* contemplatis *Accursius:* contemptatiſ *V* 9 reliquum *om. V et Accursius, add. uulgo* adſumpta *V* 10 ſcılıcıb; *V* 13 de- frumenta *V*, discrimina *Accursius* 16 ſauacı *V* 17 aſ totum *V* 18 uaſtıtıa *V* candıdato calıquoſ *V* 19 deficerent *V* 20 ſuſcepıſſe curarent *V* 21 latentem *V* 22 exstinguendum *uulgo:* exıgendo *V* 25 em& *V* 26 nulle *V* 29 abſcıſ quıdoctorı *V*

uigilia tertia, barbari abolito praeteritorum uulnerum metu, in
urbis obseratos aditus multiplicatis ordinibus inundarunt, et
obstinatione magnatium maiore. at cum armatis prouinciales
et palatini ad obruendos eos excitatius exurgebant, et cuius-
que modi tela in multitudine tanta uel temere missa cadere
sine noxa non poterant. animaduersum est a nostris isdem 11
telis barbaros uti, quibus petebantur. ideoque mandatum est
ut neruis ferrum lignumque conectentibus ante iactum incisis
emitterentur arcu sagittae, quae uolitantes uires integras inser-
uabant, infixae uero corporibus nihil uigoris perdebant, aut
certe, si cecidissent in uanum, ilico frangebantur. dedit autem 12
rebus ita flagrantibus graue momentum casus admodum inopi-
nus. Scorpio genus tormenti, quem Onagrum sermo uulgaris
appellat, e regione contra hostium aciem densam locatus, lapi-
dem contorsit ingentem, qui licet humo frustra inlisus est,
uisus tamen ita eos metu exanimauit ut stupore spectaculi
noui cedentes e medio, abire temptarent. sed bucinis optima- 13
tum monitu occinentibus instauratum est proelium, et pari
modo res Romana superior stetit, nullo ferme alio telo uel
funditoris amento in cassum excusso. agmina enim praeeun-
tium ductorum, quos rapiendi Valentis malis lucubrationibus
quaesiti cupiditas incendebat, secuti ceteri prae se ferebant
aequiperasse discrimina potiorum: namque semineces aliqui
aut magnis obtriti ponderibus uel confixi iaculis pectora uol-
uebantur, non nulli scalas uehendo ascensumque in muros
ex latere omni parantes sub oneribus ipsis obruebantur, con-
trusis per pronum saxis et columnarum fragmentis et cylindris. 14
nec quemquam furentium cruoris horrenda species ad serum
usque diem ab alacritate faciendi fortiter auertebat, hoc inci-
tante quod etiam defensorum plurimos cadere diuersis ictibus

1 m&um urbiſ obſertatoſ aditoſ *V* 2 nundarunt | & obſtinationem *V* 3 magnatium maiore. at *Accursius:* magnantium malo eare ad *V* 4 cuiusque modi *Valesius:* huiuſcemodi *V* 7 patebantur *V* 9 arcu *Accursius:* anchi *V* 11 Dedita *V* 13 ſcopio (*emend. man. sec.*) *V* 14 denſem (*ut uid. ex* denſen) *V* 15 fruſta *V* 19 ali *V* 20 funditoris *Valesius:* fundoriſ *V* exeoſſo agmine *V* 21 doctorum *V* Valenti *Valesius:* ualentiſ *V* 22 quaesiti *uulgo:* quæſti *V*, quaesita *coniecit Gruterus* cupiditatiſ *V* 23 aliquid *V* 25 ſcaliſ *V* in muros *uulgo:* in numeros *V et Accursius* 26 contruſi *V* 28 quicquam *V* 30 diuerſi *V*

uidentes eminus laetabantur. ita sine requie ulla uel modo pro moenibus et contra moenia ingentibus animis pugnabatur.
15 et quia nullo ordine iam sed per procursus pugnabatur et globos, quod desperationis erat signum extremae, flexo in uesperam die digressi omnes rediere ad tentoria tristes, inconsideratae dementiae alter alterum arguentes, quod non, ut suaserat antea Fritigernus, obsidionales aerumnas ubique declinarunt.

16 Conuersi post haec per omne tempus noctis, ut aestiuae non longum, ad uulnerum curas artesque medendi gentiles, reddita luce in uarias consiliorum uias deducebantur, quorsum tenderent ambigentes, multisque dictatis et controuersis occupare statuunt Perinthum, exinde quaeque diuitiarum referta, docentibus omnia perfugis, etiam domorum nedum urbium interna noscentes. hanc secuti sententiam, quam utilem existimarunt, itineribus lentis, miscentes cuncta populationibus et incendiis, nullo renitente pergebant.

2 Obsessi uero apud Hadrianopolim, post ferorum abitum perduellium, cum uacare hoste loca proxima conpertae fidei nuntiassent exploratores: egressi media nocte, uitatis aggeribus publicis per nemorosa et deuia, pars Philippopolim, exindeque Serdicam, alii ad Macedoniam cum intemeratis opibus, quas habebant, omni studio *ad* properandum excogitato currebant, uelut in regionibus illis repperiendo Valente: quem inter medios certaminum turbines oppetisse, uel certe ad tugurium confugisse, ubi aestimatus est ui periisse flammarum, penitus ignorabant.

3 At Gothi Hunnis Halanisque permixti nimium bellicosis et fortibus, rerumque asperarum difficultatibus induratis, quos miris praemiorum inlecebris sibi sociarat sollertia Fritigerni,

---

1 re quiei *V* 3 ſedere procurſuſ *V* 5 at *V* inconſilueratae *V* 11 uariuſ *V* 12 controuerſiſ *V* 13 quæuitiarum refertaſ *V* 14 uſbium *V* 15 utile *V* 18 ferorum abitum perduellium *scripsi:* eorum habitum perdito *V*, eorum abitum *uulgo* 19 uoca | re *V* 20 explorator eſt | egreſſime die ac nocte *V* 21 praſ filippopolim *V* 22 alii ad *Valesius:* alia *V* mocedoniam *V* 23 habebant *Accursius:* hebant *V* ad *om. V, add. Valesius* 25 ſupp&iſſe *V* fugur(ium) (*pro* i *fuerat* a) *V* 26 eſt uiper inſe flammarum pæ | nituſ *V* 28 huni *V* permixtiſ nimiuſ *V*

fixis iuxta Perinthum castris, ipsam quidem urbem cladium
memores pristinarum nec adire nec temptare sunt ausi, agros
uero fertiles late distentos et longe ad extremam uastauere
penuriam, cultoribus caesis aut captis. unde Constantinopo- 4
lim, copiarum cumulis inhiantes amplissimis, formas quadrato-
rum agminum insidiarum metu seruantes, ire ocius festinabant,
multa in exitium urbis inclitae molituri. quos inferentes sese
inmodice obicesque portarum paene pulsantes, hoc casu cae-
leste repulit numen. Saracenorum cuneus — super quorum 5
origine moribusque diuersis in locis rettulimus plura — ad
furta magis expeditionalium rerum quam ad concursatorias
habilis pugnas, recens illuc accersitus, congressurus barbarum
globo repente conspecto a ciuitate fidenter erupit, diuque ex-
tento certamine pertinaci, aequis partes discessere momentis.
sed orientalis turma nouo neque ante uiso superauit euentu. 6
ex ea enim crinitus quidam, nudus omnia praeter pubem,
subraucum et lugubre strepens, educto pugione agmini se
medio Gothorum inseruit et interfecti hostis iugulo labra ad-
mouit effusumque cruorem exuxit. quo monstruoso miraculo
barbari territi, postea non ferocientes *ex* more, cum agendum
adpeterent aliquid, sed ambiguis gressibus incedebant. pro- 7
cessu dein audacia fracta, cum murorum ambitum insularumque
spatiis inmensis oblongum, et inaccessas pulchritudines urbis et
incolentium plebem considerarent inmensam, iuxtaque fretum,
quod Pontum disterminat et Aegaeum, disiectis bellorum offi-
cinis, quas parabant, post accepta maiora funera quam inlata,
exinde digressi sunt effusorie per arctoas prouincias, quas per-
agrauere licenter ad usque radices Alpium Iuliarum, quas
Venetas appellabat antiquitas.
His diebus efficacia Iulii magistri militiae trans Taurum 8

---

1 cladem *V* 2 temptarı *V* 3 deſtentoſ & longa *V* 4 paenuriam *V* 6 otiuſ *V* 10 rectulımuſ *V* 11 furta *Valesius:* fortem *V* 12 habileſ *V* 13 erupı *V* 14 pertınacıæ quıb; parteſ *V* 16 nudoſ *V* 17 lucubreſ repenſe ducto *V* 18 mendıo *V* ınterfectıſ *V* ıugug (*prior* g *emend. ex* ı) *V* 19 effuſoque *V* exuſıt *V* 20 ferocıenteſ ... | more *V* (ex *add. uulgo*) 21 Proceſſo *V* 22 audacia fracta *Valesius:* audacıam fracto *V* murmurorum *V* ınſulorum *V* 23 pulchrıtudınıſ *V* 25 æegeum *V* 27 agrauere *V* 29 benetaſ (*emend. man. sec.*) *V* 30 efficıa *V*

enituit salutaris et uelox. conperta enim fatorum sorte per Thracias, Gothos antea susceptos, dispersosque per uarias ciuitates et castra, datis tectioribus litteris ad eorum rectores Romanos omnes, quod his temporibus raro contingit, uniuersos tamquam uexillo erecto uno eodemque die mandauit occidi, exspectatione promissi stipendii securos ad suburbana productos. quo consilio prudenti sine strepitu uel mora completo, orientales prouinciae discriminibus ereptae sunt magnis.

9 Haec ut miles quondam et Graecus, a principatu Caesaris Neruae exorsus ad usque Valentis interitum pro uirium explicaui mensura: opus ueritatem professum numquam, ut arbitror, sciens silentio ausus corrumpere uel mendacio. scribant reliqua potiores, aetate doctrinisque florentes. quos id, si libuerit, adgressuros, procudere linguas ad maiores moneo stilos.

---

2 thracia gotho cantea *V* 5 ciexillo (u *above*) erecte (*emend. man. sec.*) *V* occidi .... | Ex ſpectatione promiſſiſ *V* 9 grecuſ *V* 12 mendatio *V* 13 doctrinisque *Valesius:* doctrinıſ *V* 14 AMIANI MARCELLINI RERVM GESTARVM · ||EXPLICIT LIBER XXXI FELICITER *subscriptum in V*

DE CONSTANTIO CHLORO CONSTANTINO MAGNO

ET ALIIS IMPERATORIBVS

EXCERPTA AVCTORIS IGNOTI

Diocletianus cum Herculio Maximiano imperauit ann. XX. 1
Constantius, diui Claudii optimi principis nepos ex fratre,
protector primum, exin tribunus, postea praeses Dalmatiarum
fuit. iste cum Galerio a Diocletiano Caesar factus est. relicta
enim Helena priore uxore, filiam Maximiani Theodoram duxit
uxorem, ex qua postea sex liberos Constantini fratres habuit.
sed de priore uxore Helena filium iam Constantinum habuit,
qui postea princeps potentissimus fuit.

Hic igitur Constantinus, natus Helena matre uilissima in 2
oppido Naiso atque eductus, quod oppidum postea magnifice
ornauit, litteris minus instructus, obses apud Diocletianum et
Galerium, sub iisdem fortiter in Asia militauit: quem post
depositum imperium Diocletiani et Herculii, Constantius a
Galerio repetiit: sed hunc Galerius obiecit ante pluribus peri-
culis. nam et in Sarmatas iuuenis equestris militans ferocem 3
barbarum capillis tentis raptum, ante pedes supplicem Galerii
imperatoris adduxerat. deinde Galerio mittente per paludem
equo ingressus suo, uiam ceteris fecit ad Sarmatas, ex quibus
plurimis stratis, Galerio uictoriam reportauit. tunc eum Gale- 4
rius patri remisit. qui ut Seuerum per Italiam transiens uitaret,
summa festinatione ueredis post se truncatis Alpes transgressus
ad patrem Constantium uenit apud Bononiam, quam Galli
prius Gesoriacum uocabant. post uictoriam autem Pictorum
Constantius pater Eboraci mortuus est, et Constantinus omnium
militum consensu Caesar creatus.

---

1 *'excerpta de gestis Constantini huic editioni nostrae subiungere placuit. eorum autem mihi copiam fecit R. P. Iacobus Sirmondus' Henricus Valesius*
8 Theodoram *add. Hadrianus Valesius, om. Henricus Valesius*

5 Interea Caesares duo facti, Seuerus et Maximinus: Maxi-
mino datum est orientis imperium: Galerius sibi Illyricum
Thracias et Bithyniam tenuit. Seuerus suscepit Italiam et
6 quicquid Herculius obtinebat. postquam uero Constantius in
Brittania mortuus est et Constantinus filius successit, subito
in urbe Roma praetoriani milites Maxentium filium Herculii
imperatorem crearunt. sed aduersum Maxentium iussu Galerii
Seuerus duxit exercitum. qui repente ab omnibus suis deser-
tus est et Rauennam fugit, dehinc Galerius cum ingentibus
copiis Romam uenit, minatus ciuitatis interitum et castra Inter-
7 amnae ad Tiberim posuit. tunc legatos ad urbem misit Lici-
nium et Probum, per conloquium petens, ut gener apud soce-
rum id est Maxentius apud Galerium precibus magis quam
armis optata mercaretur. qui contemptus agnouit promissis
uirorum Maxentii partes suas deseruisse, quibus perturbatus
retro uersus est, et ut militi suo praedam quamcunque con-
8 ferret, †flamminia iussit auferri. ille ad Constantinum refugit.
tunc Galerius in Illyrico Licinium Caesarem fecit. deinde illo
in Pannonia relicto, ipse ad Serdicam regressus, morbo ingenti
occupatus sic distabuit, ut aperto et putrescente uiscere more-
retur, in supplicium persecutionis iniquissimae ad auctorem scele-
rati praecepti iustissima poena redeunte. imperauit ann. XVIIII.
9 Seuerus Caesar ignobilis et moribus et natalibus, ebriosus
et hoc Galerio amicus. hunc ergo et Maximinum Galerius
Caesares fecit, Constantino nihil tale noscente. huic Seuero
Pannoniae et Italiae urbes et Africae contigerunt. quo Caesar
Maxentius factus est imperator. nam desertus Seuerus a suis,
10 fugit Rauennam. pro Maxentio filio euocatus illuc uenit Her-
culius, qui per periurium Seuerum deceptum custodiae tradidit
et captiui habitu in urbem perduxit et in uilla publica Appiae
uiae tricesimo miliario custodiri fecit. postea cum Galerius
Italiam peteret, ille iugulatus est et deinde relatus ad octauum
11 miliarium conditusque in Gallieni monumento. igitur Galerius

---

14 *an scribendum* promissis Maxentii uiros partes suas deseruisse? 17 *ante* * flamminia (*sic Henricus V.*) *excidisse quaedam ad Maximianum Herculium spectantia censet Valesius. mihi post* 16 militi suo *lacuna esse uidetur: deinde omnia bene procedunt* praedam quamcunque conferret, Flaminia iussit auferri 31 milliario *Henricus V.* 33 milliarium *Henricus V.* galieni *Henricus V.*

sic ebriosus fuit, ut cum iuberet temulentus ea, quae facienda
non essent, a praefecto admonitus constituerit, ne iussa eius
aliquis post prandium faceret.

Interea Constantinus apud Veronam uictis ducibus tyranni, 12
Romam petiit. cum autem ad urbem Constantinus uenisset,
egressus ex urbe Maxentius campum supra Tiberim, in quo
dimicaret, elegit. ubi uictus, fugatis omnibus suis, inter an-
gustias arcentis populi periit, equo praecipitatus in fluuium.
postera die corpus ipsius leuatum flumine, et caput eius in-
cisum in urbem perlatum est. de cuius origine mater eius
cum quaesitum esset, Syro quodam genitum esse confessa
respondit. imperauit ann. . .

Licinius itaque ex noua Dacia uilioris originis, a Galerio 13
factus imperator uelut aduersum Maxentium pugnaturus. sed
oppresso Maxentio cum recepisset Italiam Constantinus, hoc
Licinium foedere sibi fecit adiungi, ut Licinius Constantiam
sororem Constantini apud Mediolanum duxisset uxorem. nuptiis
celebratis Gallias repetit Constantinus, Licinio ad Illyricum
reuerso. post aliquantum deinde temporis Constantium Con- 14
stantinus ad Licinium misit, persuadens ut Bassianus Caesar
fieret, qui habebat alteram Constantini sororem Anastasiam, ut
exemplo Diocletiani et Maximiani inter Constantinum et Lici-
nium Bassianus Italiam medius obtineret. et Licinio talia 15
tractante, per Senicionem Bassiani fratrem, qui Licinio fidus
erat, in Constantinum Bassianus armatur. qui tamen in conatu
deprehensus, Constantino iubente conuictus et stratus est. cum
Senicius auctor insidiarum posceretur ad poenam, negante
Licinio, fracta concordia est: additis etiam causis quod apud
Aemonam Constantini imagines statuasque deiecerat. bellum
deinde apertum conuenit ambobus. utriusque ad Cibalensem 16
campum ductus exercitus. Licinio XXXV *milia* peditum et
equitum fuere. Constantinus XX *milia* peditum *et* equitum
duxit. caesis post dubium certamen Licinianis uiginti peditum

---

12 '*scribendum est* ann. VI' *Henricus V.* 24 tractante *Henricus:* frustante *Hadrianus V.* Senitionem *Henricus V.* 27 Sinicius *Henricus V.* 31. 32 XXXV *et* XX *Henricus V.* (*supra utrumque numerum lineam numeri miliarii indicem in codice fuisse probabile est*), milia *add. bis uulgo* et *addidi, omittunt Valesii* 33 Licinianis *Hadrianus V.:* Liciniani *Henricus V.*

milibus et equitum ferratorum, idem Licinius cum magna parte
17 equitatus noctis auxilio peruolauit ad Sirmium. sublata inde
uxore ac filio et thesauris tetendit ad Daciam. Valentem
ducem limitis Caesarem fecit. inde apud Hadrianopolim Thra-
ciae ciuitatem per Valentem collecta ingenti multitudine, lega-
tos ad Constantinum de pace misit apud Philippos constitutum.
quibus frustra remissis, iterum reparato bello, in campo Mar-
diense ab utroque concurritur et post dubium ac diuturnum
proelium, Licinii partibus inclinatis profuit noctis auxilium.
18 Licinius et Valens credentes Constantinum, quod et uerum
erat, ad persequendum longius a Byzantio processurum, flexi
in partem Beroeam concesserunt. ita Constantinus uehementer
in ulteriora festinans deprehendit Licinium remansisse post
tergum, fatigatis bello et itinere militibus. missus deinde
Mestrianus legatus pacem petiit, Licinio postulante et polli-
cente se imperata facturum. denuo, sicut ante, mandatum est
Valens priuatus fieret: quo facto pax ab ambobus firmata est
ut Licinius orientem Asiam Thraciam Moesiam, minorem Scy-
19 thiam possideret. deinde reuersus Serdicam Constantinus hoc
cum Licinio absente constituit, ut filii Constantini Crispus et
Constantinus, filius etiam Licinii Licinius Caesares fierent et
sic ab utroque concorditer regnaretur. itaque Constantinus et
20 Licinius simul consules facti. in orientis partibus Licinio Con-
stantino *consulibus*, repentina rabie suscitatus Licinius omnes
Christianos a palatio iussit expelli.

Mox bellum inter ipsum Licinium et Constantinum effer-
21 buit. item cum Constantinus Thessalonica esset, Gothi per
neglectos limites eruperunt et uastata Thracia et Moesia prae-
das agere coeperunt. tunc Constantini terrore et impetu repressi
captiuos illi impetrata pace reddiderunt. sed hoc Licinius
contra fidem factum questus est, quod partes suae ab alio fue-
22 rint uindicatae. deinde cum uariasset inter supplicantia et
superba mandata, iram Constantini merito excitauit. per tem-
pora, quibus nondum gerebatur bellum ciuile, sed item para-

1 idem *Wagnerus:* item *Valesius* 4 limitis *Hadrianus V.:* militis *Henricus V.* 9 praelium *Henricus V.* 24 L. C.] '*supple Consulibus*' *Henricus V.* 28 et uastata Thracia et Moesia praedas agere coeperunt *add. Hadrianus, om. Henricus V.* 34 interim *coniecit Henricus V.*, iam *Gronouius*

batur, Licinius scelere auaritia crudelitate libidine saeuiebat,
occisis ob diuitias pluribus, uxoribus eorum corruptis. rupta 23
iam pace utriusque exercitus Constantinus Caesarem Crispum
cum grandi classe ad occupandam Asiam miserat, cui de parte
Licinii similiter cum naualibus copiis Amandus obstabat. Lici- 24
nius uero circa Hadrianopolim maximo exercitu latera ardui
montis impleuerat. illuc toto agmine Constantinus inflexit.
cum bellum terra marique traheretur, quamuis per arduum suis
nitentibus, at tamen disciplina militari et felicitate Constan-
tinus Licinii confusum et sine ordine agentem uicit exercitum,
leuiter femore sauciatus. dehinc fugiens Licinius Byzantium 25
petit: quo dum multitudo dissipata contenderet, clauso Byzantio
Licinius obsidionem terrenam maris securus agitabat: sed Con-
stantinus classem collegit ex Thracia. dehinc solita uanitate
Licinius Martinianum sibi Caesarem *fecit*. Crispus uero cum 26
classe Constantini Callipolim peruenit, ubi bello maritimo sic
Amandum uicit, ut uix per eos, qui in littore remanserant,
uiuus Amandus effugeret. classis uero Licinii uel oppressa uel
capta est. Licinius desperata maris spe, per quod se uiderat 27
obsidendum, Chalcedonam cum thesauris refugit. Byzantium
Constantinus inuasit, uictoriam maritimam Crispo conueniente
cognoscens. deinde apud Chrysopolim Licinius *pugnauit* ma-
xime auxiliantibus Gothis, quos Aliquaea regalis deduxerat:
cum Constantini pars uincens XXV *milia* armatorum fudit
partis aduersae, ceteris fugientibus. postea cum legiones Con- 28
stantini per Liburniam uenire uidissent, proiectis armis se de-
diderunt. sequenti autem die Constantia soror Constantini,
uxor Licinii, uenit ad castra fratris et marito uitam poposcit
et impetrauit. ita Licinius priuatus factus est et conuiuio
Constantini adhibitus, et Martiniano uita concessa est. sed 29
Herculii Maximiani soceri sui motus exemplo, ne iterum depo-
sitam purpuram in perniciem rei publicae sumeret, tumultu
militari exigentibus in Thessalonica iussit occidi, Martinianum
in Cappadocia. qui regnauit ann. XVIIII filio et uxore super-
stite. quamuis omnibus iam ministris nefariae persecutionis

---

15 fecit *ut uid. add. Henricus V.* 22 pugnauit *om. Henricus V., add. Hadrianus V.* 23 Aliquaea *Valesius:* Aliquaca *uulgo* 24 XXV *Valesius,* M. *add. Hadrianus V.* (*uid. ad. p.* 531, 31. 32) 26 Liburniam *Valesius:* Liburnam *uulgo*

extinctis, hunc quoque in quantum exercere *potuit* persecutorem digna punitio flagitaret.

30 Constantinus autem ex Byzantio Constantinopolim nun-
cupauit ob insigne uictoriae, quam uelut patriam cultu deco-
rauit ingenti et Romae desiderauit aequari, deinde quaesitis ei
undique ciuibus diuitias multas largitus est, ut prope in ea
omnes thesauros, regias facultates exhauriret. ibi etiam sena-
31 tum constituit secundi ordinis, claros uocauit. deinde aduer-
sum Gothos bellum suscepit et implorantibus Sarmatis auxilium
tulit. ita per Constantinum Caesarem centum prope milia fame
et frigore exstincta sunt. tunc et obsides accepit, inter quos
32 et Ariarici regis filium. sic cum his pace firmata in Sarmatas
uersus est, qui dubiae fidei probantur. sed serui Sarmatarum
aduersum omnes dominos rebellarunt, quos pulsos Constan-
tinus libenter accepit et amplius trecenta milia hominum mixtae
aetatis et sexus per Thraciam Scythiam Macedoniam Italiamque
diuisit.

33 Item Constantinus imperator primus Christianus, excepto
Philippo qui Christianus admodum ad hoc tantum constitutus
fuisse mihi uisus est, ut millesimus Romae annus Christo
potius quam idolis dicaretur. a Constantino autem omnes
semper Christiani imperatores usque hodiernum diem creati
sunt, excepto Iuliano, quem impia ut aiunt machinantem exi-
34 tialis uita deseruit. item Constantinus iusto ordine et pio
uicem uertit. edicto si quidem statuit citra ullam caedem
hominum paganorum templa claudi. Gothorum fortissimas et
copiosissimas gentes in ipso barbarico solo hoc est in Sarma-
tarum regione deleuit.

35 Calocaerum quendam in Cypro aspirantem nouis rebus oppressit. Dalmatium, filium fratris sui Dalmatii Caesarem fecit. eius fratrem Annibalianum data ei Constantina filia sua, regem regum et Ponticarum gentium constituit. ita ut Gallias Constantinus minor regebat, orientem Constantius, Africam Illyricum et Italiam Constans, ripam Gothicam Dalmatius tuebatur. item Constantinus cum bellum pararet in Persas, in suburbano Constantinopolitano uilla publica iuxta Nicomediam

---

1 potuit *ex Orosio add. Henricus V.* 10 *et* 15 millia *Henricus V.*
30 Caesarem fecit *legitur apud Valesios, om. uulgo*

dispositam bene rem publicam filiis tradens *obiit.* regnauit
ann. XXXI. sepultus est Constantinopoli.

Igitur imperante Zenone Augusto Constantinopoli, super- 36
ueniens Nepos patricius ad portum urbis Romae, deposuit de
imperio Glycerium et factus est episcopus et Nepos factus im-
perator Romae. mox ueniens Rauennam: quem persequens
Orestes patricius cum exercitu, metuens Nepos aduentum
Orestis, ascendens nauim fugam petit ad Salonam et ibi man-
sit per annos quinque: postea uero a suis occiditur. mox eo
egresso factus imperator Augustulus.
Augustulus, qui ante regnum Romulus a parentibus uoca- 37
batur, a patre Oreste patricio factus est imperator. super-
ueniente Odoacre cum gente Scyrorum occidit Orestem patri-
cium in Placentia et fratrem eius Paulum ad Pineta foris
classem Rauennae. ingrediens autem Rauennam deposuit 38
Augustulum de regno, cuius infantiae misertus concessit ei
sanguinem, et quia pulcher erat, tamen donauit ei reditum sex
milia solidos et misit eum intra Campaniam cum parentibus
suis libere uiuere. et enim pater eius Orestes Pannonius qui
eo tempore, quando Attila ad Italiam uenit, se illi iunxit, et
eius notarius factus fuerat. unde profecit et usque ad patri-
ciatus dignitatem peruenit.
Ergo postquam factus est imperator Zeno a filio suo Leone, 39
qui natus fuerat de filia Leonis Ariadne nomine, regnat cum
filio suo anno uno, et merito Leonis regnum remansit apud
Zenonem. Zeno uero cum filio iam regnans anno uno, im-
perauit annos XIV, Isauriae nobilissimus, qui dignus esset
filiam imperatoris accipere, exercitus in arma. perhibent de 40
eo, quia patellas in genucula non habuisset, sed mobiles fuis-
sent, ut etiam cursu uelocissimo ultra modum hominum habe-

1 obiit *om. Henricus V., add. Hadrianus V.* 2 *post* Constantinopoli *add.* et post multa quae nihil scitu dignum continebant, sequebantur haec in ms. *Henricus V.*, item ex libris Chronicorum inter caetera *uulgo* 14 *an* ad Pineta fossatorum Rauennae *scribendum?* (*cf. p.* 538, 13) 18 millia *Henricus V.* 19 Pannonius *Henricus V.:* Pannotos *codex* 27 XIV *Henricus V.:* XVI *uulgo* 30 *an* laberetur?

retur. in re publica omnino prouidentissimus, fauens genti
41 suae. huic insidiabatur Basiliscus, ipse primus senator: quo
cognito Zeno aliquantis diuitiis petiit Isauriam. at ubi ille
egressus est, mox Basiliscus, qui ei, ut dictum est, insidiaba-
42 tur, arripuit imperium. Basiliscus imperauit annos II. Zeno
confortans Isauros intra prouinciam, deinde misit ad ciuitatem
Nouam, in qua erat Theodericus dux Gothorum, filius Wala-
meris, et eum inuitauit in solacium sibi aduersus Basiliscum,
obiectans militem, post biennium ueniens, obsidens ciuitatem
43 Constantinopolim. sed quia senatus et populus Zenonem
metuentes, nequid mali pateretur ciuitas, relicto Basilisco se
illi omnes dederunt aperta ciuitate. Basiliscus fugiens ad
ecclesiam, intra baptisterium cum uxore et filiis ingreditur.
cui Zeno dato sacramento securum esse de sanguine, exiens,
inclausus cum uxore et filiis intra cisterna sicca, ibidem frigore
44 defecerunt. Zeno recordatus est amore senatus et populi,
munificus omnibus se ostendit, ita ut omnes ei gratias agerent.
senatu Romano et populo tuitus est, ut etiam ei imagines per
diuersa loca in urbe Roma leuarentur. cuius tempora pacifica
fuerunt.

45 Odoacer uero, cuius supra fecimus mentionem, mox depo-
sito Augustulo de imperio, factus est rex: mansitque in regno
annos XIII. cuius pater Aedico dictus, de quo ita inuenitur
in libris uitae beati Seuerini monachi intra Pannoniam, qui
eum admonuit, et praedixit regnum eius futurum. ita reperis
46 ad locum 'quidam barbari cum ad Italiam pergerent, prome-
rendae benedictionis ad eum intuitu diuerterunt, inter quos et
Odoacer, qui postea regnauit Italiae, uilissimo habitu iuuenis
statura procerus aduenerat: qui dum humillimum tectum cel-
lulae eius suo uertice contingeret, inclinans se, a uiro dei
gloriosum se fore cognouit. cui etiam uale dicenti 'uade' in-
quit 'ad Italiam, uade uilissimis nunc pellibus coopertus, sed
47 multis cito plurima largiturus'. interim ut dei famulus ei
praedixerat, mox in Italia ingressus est, regnum accepit. eodem
tempore Odoachar rex memor factus, quod a uiro sancto prae-
dictum audierat, statim familiariter litteras ad eum dirigens,

8 inuitauit *om. Henricus, add. Hadrianus V* solatium *Henricus V.* 18 ut *om. Henricus, add. Hadrianus V.* 29 humillimum tectum *Hadrianus V.*: humillimo tecto *Henricus V.*

siqua speranda duceret, dabat suppliciter optionem. ergo uir
dei tantis itaque eius alloquiis per litteras inuitatus, Ambro-
sium quendam exulantem rogat absolui: cuius Odoachar gra-
tulabundus paruit imperatis'. igitur Odoachar rex bellum gessit 48
aduersus Rugos, quos in secundo uicit, et funditus deleuit.
nam dum ipse esset bonae uoluntatis et Arrianae sectae fauo-
rem praeberet, quodam tempore dum memoratum regem multi
nobiles coram sancto uiro humana, ut fieri solet, adulatione
laudarent, interrogat quem regem tantis praeconiis praetulis-
sent. respondentibus 'Odoacrem' [inquit qui] dixit eis 'inter
tredecim et quatuordecim' annos uidelicet integri eius regni
significans.

Zeno itaque recompensans beneficiis Theodericum, quem 49
fecit patricium et consulem, donans ei multum, et mittens
eum ad Italiam. cui Theodericus pactuatus est, ut, si uictus
fuisset Odoachar, pro merito laborum suorum loco eius, dum
adueniret, tantum praeregnaret. ergo superueniente Theoderico
patricio de ciuitate Noua cum gente Gothica, missus ab im-
peratore Zenone de partibus orientis ad defendendam sibi
Italiam. cui occurrit uenienti Odoachar ad fluuium Sontium, 50
et ibi pugnans cum eodem, uictus fugit. at uero Odoacer
abiit in Veronam, et fixit fossatum in campo minore Veronense
V Kalendas Octobris. ibique persequutus est eum Theodericus,
et pugna facta, ceciderunt populi ab utraque parte; tamen su-
peratus Odoachar fugit Rauennam pridie Kalendas Octobris. et 51
perambulauit Theodericus patricius Mediolanum, et tradiderunt
se illi maxima pars exercitus Odoacris, nec non et Tufa ma-
gister militum, quem ordinauerat Odoachar cum optimatibus
suis Kal. Aprilis. eo anno missus est Tufa magister militum
a Theoderico contra Odoacrem Rauennam. ueniens Fauentiam 52
Tufa, obsedit Odoacrem cum exercitu, cum quo directus fuerat;
et exiit Odoachar de Rauenna, et uenit Fauentiam, et Tufa
tradidit Odoacri comites patricii Theoderici, et missi sunt in
ferro, et adducti Rauennam.

---

10 inquit qui *corrupta* 15 cui Theodericus *om. Henricus, add. Hadrianus V.* 23 ibique *Hadrianus V.*: itaque *Henricus V.* 26 patricius *om. Henricus V., add. Hadrianus V.* 33 comites *Hadrianus V.*: comitem *Henricus V.*

53 Fausto et Longino. his consulibus Odoachar rex exiit
de Cremona et ambulauit Mediolanum. tunc uenerunt Wisi-
gothae in adiutorium Theoderici, et facta est pugna super
fluuium Adduam, et ceciderunt populi ab utraque parte: et
occisus est Pierius comes domesticorum III Idus Augustas, et
fugit Odoachar Rauennam, et mox subsecutus est eum patri-
cius Theodericus ueniens in Pineta, et fixit fossatum, obsidens
Odoacrem clausum per triennium Rauenna, et factum est usque
ad sex solidos modius tritici. et mittens legationem Theode-
ricus Faustum, caput senati, ad Zenonem imperatorem, et ab
eodem sperans uestem se induere regiam.
54 Olybrio V. C. hoc consule exiit Odoachar rex de Ra-
uenna nocte, cum Herulis ingressus in Pineta, in fossato
patricii Theoderici, et ceciderunt ab utraque parte exercitus,
et fugiens Leuila magister militum Odoacris, occisus est in
fluuio Veiente: et uictus Odoacer fugit Rauenna Idibus Iuliis.
igitur coactus Odoachar dedit filium suum Thelane obsidem
55 Theoderico, accepta fide, securum se esse de sanguine. sic
ingressus est Theodericus: et post aliquot dies, dum ei Odoa-
char insidiaretur, detectus caute ab eo praeuentus in palatio,
manu sua Theodericus eum in Lauretum praeueniente gladio
56 interemit. cuius exercitus in eadem die iussu Theoderici omnes
interfecti sunt, ubi quis potuit reperire, cum omni stirpe sua:
et moritur Constantinopoli Zeno imperator, et factus est im-
perator Anastasius.
57 Theodericus enim, qui in legationem direxerat Faustum
Nigrum ad Zenonem. at ubi cognita morte eius antequam
legatio reuerteretur, ut ingressus est Rauenna, et occidit Odo-
acrem, Gothi sibi confirmauerunt Theodericum regem, non ex-
58 spectantes iussionem noui principis. uir enim bellicosissimus,
fortis, cuius pater Walamir dictus rex Gothorum, naturalis
tamen eius fuit: mater Erereliua dicta Gothica, catholica qui-
59 dem erat, quae in baptismo Eusebia dicta. ergo praeclarus et
bonae uoluntatis in omnibus, qui regnauit annos XXXIII.
cuius temporibus felicitas est secuta Italiam per annos XXX
60 ita ut etiam pax pergentibus esset. nihil enim perpere gessit.

---

5 Augustus *Henricus V.* 12 cos. *ante* hoc *add. Hadrianus V., om. Henricus V.* 20 caute *Hadrianus V.*: conte *Henricus V.* 23 ubi quis *scripsi:* quis ubi *Valesii* 32 Erereliua *Henricus V.*: Ererilina *Hadrianus V.*

sic gubernauit duas gentes in uno Romanorum et Gothorum, dum ipse quidem Arrianae sectae esset, tamen militia Romanis sicut sub principes esse praecepit. dona et annonas largitus quamquam aerarium publicum ex toto faeneum inuenisset, suo labore recuperauit et opulentum fecit: nihil contra religionem catholicam tentans: exhibens ludos circensium et amphitheatrum, ut etiam a Romanis Traianus uel Valentinianus, quorum tempora sectatus est, appellaretur, et a Gothis secundum edictum suum, quem eis constituit, rex fortissimus in omnibus iudicaretur.

Hic dum inliteratus esset, tantae sapientiae fuit, ut aliqua, 61
quae locutus est, in uulgo usque nunc pro sententia habeantur, unde nos non piget aliqua de multis eius in commemoratione posuisse.

Dixit 'aurum aut daemonem qui habet, non eum potest abscondere'.

Item 'Romanus miser imitatur Gothum, et uilis Gothus imitatur Romanum'.

Quidam defunctus est et reliquit uxorem et paruulum 62
filium nescientem matrem. ab aliquo sublatus est filius eius paruulus et ductus in aliam prouinciam et educatus. factus iuuenis quoquo modo reuertitur ad matrem, mater enim iam desponderat uirum. cum uidisset mater, amplectitur filium, benedicens deum, se filium reuidisse, et fecit cum eo dies XXX et ecce ueniens sponsus matris, uidens iuuenem, interrogauit quis esset. quae respondit esse suum filium. at ubi comperit esse filium eius, coepit repetere arras et dicere 'aut nega filium tuum esse aut uero abscede hinc'. mulier compellitur ab sponso, et coepit negare filium, quem ipsa ante confessa est et dicere 'uade iuuenis de domo mea, quia peregrinum te suscepi'. ille enim dicebat regressum se ad matrem in domum patris sui. quid multa? dum haec aguntur, filius rogauit regem aduersus matrem, quam rex iussit in conspectu suo sisti. cui et dixit 'mulier, filius tuus aduersus te rogat, quid dicis? est filius tuus an non?' quae dixit 'non est meus filius

---

13 in commemoratione *om. Henricus V., add. Hadrianus V.* 17 uilis *Henricus V.:* utilis *Hadrianus V.* 21 ductus *Hadrianus V.:* datus *Henricus V.* 23 desponderat *Henricus V.:* sponderat *Hadrianus V.* 28 abscede sine *Henricus V.*, abscedo hinc *Hadrianus V.*

sed peregrinum suscepi'. et dum per ordinem omnia filius
mulieris intimasset in auribus regis, dicit mulieri denuo 'est
filius tuus an non?' quae dixit 'non est filius meus'. dicit
ei rex 'et quae est facultas tua, mulier?' quae respondit
'usque ad mille solidos'. et tum aliud se rex non esse factu-
rum sub iusiurando pollicitus est, nisi ipsum, non alium acci-
peret maritum. tunc confusa est mulier et confessa est suum
esse filium. sunt eius et multa alia.
63 Postea uero accepit uxorem de Francis nomine Augofledam.
nam uxorem habuit ante regnum, de qua susceperat filias:
unam dedit nomine Areuagni Alarico regi Wisigotharum in
Gallia; et aliam filiam suam Theodegotham Sigismundo filio
64 Gundebai regis. facta pace cum Anastasio imperatore per
Festum de praesumptione regni, et omnia ornamenta palatii,
quae Odoachar Constantinopolim transmiserat, remittit.
65 Eodem tempore intentio orta est in urbe Roma inter Sym-
machum et Laurentium. consecrati enim fuerant ambo. ordi-
nante deo, qui eo dignus fuit, superauit Symmachus. post
facta pace in urbe ecclesiae, ambulauit rex Theodericus Ro-
mam, et occurrit b. Petro deuotissimus ac si catholicus. cui
papa Symmachus et cunctus senatus, uel populus Rom. cum
66 omni gaudio extra urbem occurrentes. deinde ueniens ingres-
sus urbem, uenit ad senatum, et ad palmam populo adlocutus,
se omnia deo iuuante, quod retro principes Romani ordina-
67 uerunt, inuiolabiliter seruaturum promittit. per tricennalem
triumphans populo ingressus palatium, exhibens Romanis ludos
circensium. donauitque populo Rom. et pauperibus annonas
singulis annis, centum uiginti milia modios, et ad restaura-
tionem palatii, seu [uel] recuperationem moeniae ciuitatis sin-
68 gulis annis libras ducentas de arca uinaria dari praecepit. item
Amalafrigda germana sua in matrimonium tradens regi Wan-
dalorum Transimundo. Liberium praefectum praetorii, quem
fecerat in initio regni sui, fecit patricium, et dedit ei succes-
sorem in administratione praefecturae. itaque Theodorus filius
69 Basilii, Odoin comes eius insidiabatur ei. dum haec cogno-

---

5 tum *Valesius:* dum *codex* 6 iusiurando *Henricus V.:* iusiurandum *Hadrianus V.* 9 Angofledam *Henricus V.* 25 decennalem *coniecit Henricus V.* 28 millia *Henricus V.* 29 uel *deleuit Henricus V.*, ad *Hadrianus V.*

uisset, in palatio, quod appellatur Sessorium, caput eius am-
putari praecepit. uerba enim promissionis eius, quae populo
fuerat adlocutus, rogante populo in tabula aenea iussit scribi
et in publico poni.

Deinde sexto mense reuertens Rauennam, filiam germanae 70
suae tradens in matrimonio Herminifrido regi Toringorum: et
sic ibi per circuitum placuit omnibus gentibus. erat enim
amator fabricarum et restaurator ciuitatum. hic aquae ductum 71
Rauennae restaurauit, quem princeps Traianus fecerat, et post
multa tempora aquam introduxit. palatium usque ad perfectum
fecit, quem non dedicauit. portica circa palatium perfecit.
item Veronae thermas et palatium fecit et a porta usque pala-
tium porticum reddidit. aquae ductum, quod multa tempora
destructum fuerat, renouauit et aquam intromisit. muros alios
nouos circuit ciuitatem. item Ticinum palatium thermas am-
phitheatrum et alios muros ciuitatis fecit. sed et per alias 72
ciuitates multa beneficia praestitit. sic enim oblectauit uicinas
gentes, ut se illi sub foedus darent, sibi eum regem sperantes.
negotiantes uero de diuersis prouinciis ad ipsum concurrebant.
tantae enim disciplinae fuit, ut, siquis uoluit in agro suo
argentum uel aurum dimittere, ac si intra muros ciuitatis esset,
ita existimaretur. et hoc per totam Italiam augurium habebat, 73
ut nulli ciuitati portas faceret: nec in ciuitate portae claude-
bantur: quis quod opus uolebat faciebat, qua hora uellet ac
si in die. sexaginta modios tritici in solidum ipsius tempore
fuerunt, et uinum triginta amphoras in solidum.

Eodem itaque tempore habebat Anastasius imp. tres nepo- 74
tes, id est Pompeium Probum et Hypatium: cogitans, quem
de ipsis faceret post se imperatorem, quadam die iussit eos
secum prandere, et intra palatium post prandium meridiari, et
singula lecta eis sterni. et in uno lecto iussit ad capite regnum
poni, et quis de ipsis in eodem lecto elegisset dormire, in hoc
se debere cognoscere, cui regnum postea traderet. unus qui-
dem in uno lecto se iactauit, duo enim in alio amore fraterno
se conlocauerunt. et ita contigit, ut in illo lecto, ubi regnum

---

5 filiam germanae suae *Henricus V.:* alia germana sua *codex* 6 Amalabirga *ante* tradens *add. Hadrianus V., om. Henricus V.* 7 ibi *Hadrianus V.:* sibi *Henricus V.* 12 ad *post* usque *add. Hadrianus V., om. Henricus V* 22 auguirum *Henricus V.*

75 positum erat, nullus eorum dormiret. dum haec uidisset, coe-
pit cogitare intra se et dicere, eo quod nullus eorum regnaret:
coepit orare deum, ut illi reuelatio fieret, ut scire possit, dum
aduiueret, qui post occasum eius regnum susciperet. haec
eodem cogitante et orante cum ieiunio, quadam noctu uidit
hominem, qui ita eum admonuit 'crastino qui tibi primus
intra cubiculum nuntiatus fuerit, ipse accipiet post te regnum
76 tuum'. ita factum est, ut Iustinus, qui comes erat excubito-
rum, dum aduenisset, ubi directus fuerat ab imperatore, renun-
tiaret: ipse ei nuntiatus est primus per praepositum cubiculi.
cumque haec cognouisset, coepit gratias deo referre, qui ei
77 dignatus est reuelare successorem. cumque haec apud se tacite
habuisset, quodam die procedens imperator, dum Iustinus uellet
a latere imperatoris transire, obsequium ordinare uellens, cal-
78 cauit chlamydem imperatoris. cui imperator hoc tantum dixit
'quid festinas?' nam ultima uita regni sui temptans eum dia-
bolus, uolens sectam Eunomianam sequi: quem populus fidelis
repressit, ita ut ei in ecclesia clamaretur: 'in trinitate lan-
ceola non mittis'. non post multum temporis in lecto suo intra
urbem Constantinopolim morbo tentus extremam clausit diem.
79 Igitur rex Theodericus inliteratus erat et sic obruto sensu,
ut in decem annos regni sui quatuor litteras subscriptionis
edicti sui discere nullatenus potuisset. de qua re laminam
auream iussit interrasilem fieri, quatuor litteras regis habentem;
Theod, ut si subscribere uoluisset, posita lamina super
chartam, per eam penna duceret, et subscriptio eius tantum
uideretur.
80 Ergo Theodericus, dato consolatu Eutharico, Romae et
Rauennae triumphauit, qui Eutharicus nimis asper fuit et con-
81 tra fidem catholicam inimicus. post haec Theoderico Veronae
consistente propter metum gentium, facta est lis inter Christia-
nos et Iudaeos Rauennae. quare Iudaei baptizatos nolentes,
dum liuident frequenter oblatam in aqua fluminis iactauerunt.
dehinc accensus est populus non reseruantes neque regi neque
Eutharico aut Petro, qui tunc episcopus erat, consurgentes ad

---

10 nunciatus *Henricus V.* 13 Iustinus *Wagnerus:* festinus *Henricus V.* 15 cui *Valesii:* cum *uulgo* 21 bruto *coniecit Henricus V.* 25 Theod. *add. Hadrianus V., om. Henricus V.* 26 *an* tamen?

synagogas, mox eas incenderunt. quod et in cena eadem si-
militer contigit. mox Iudaei currentes Veronam, ubi rex erat, 82
agente Triwaue praeposito cubiculi, et ipse haereticus fauens
Iudaeis, insinuans regi factum aduersus Christianos, qui mox
iussit propter praesumptionem incendii, ut omnis populus Ro-
manus Rauennates synagogas, quas incendio concremauerunt,
data pecunia restaurarent: qui uero non habuisset unde dare,
fustati per publicum sub uoce praeconis ducerentur. data
praecepta ad Euthericum Cilligam, et Petrum episcopum se-
cundum hoc tenore praecepit, et ita adimpletum est.

Ex eo enim inuenit diabolus locum, quem ad modum ho- 83
minem bene rem publicam sine querela gubernantem, subri-
peret. nam mox iussit ad fonticlos in proastio ciuitatis Vero-
nensis oratorium s. Stephani, idem situm altarium subuerti.
item ut nullus Romanus arma usque ad cultellum uteretur
uetuit. item mulier pauper de gente Gothica, iacens sub por- 84
ticu non longe a palatio Rauennae, quatuor generauit dracones:
duo de occidente in orientem ferri in nubibus a populo uisi
sunt, et in mari praecipitari, duo portati sunt unum caput
habentes. stella cum facula adparuit, quae dicitur cometes,
splendens per dies XV et terrae motus frequenter fuerunt.
post haec coepit aduersus Romanos rex subinde fremere in- 85
uenta occasione. Cyprianus, qui tunc referendarius erat, po-
stea comes sacrarum et magister, actus cupiditate insinuans
de Albino patricio, eo quod litteras aduersus regnum eius im-
peratori Iustino misisset: quod factum dum reuocitus negaret,
tunc Boetius patricius, qui magister officiorum erat, in con-
spectu regis dixit 'falsa est insinuatio Cypriani sed si Albinus
fecit, et ego et cunctus senatus uno consilio fecimus; falsum
est, domine rex'. tunc Cyprianus haesitans, non solum ad- 86
uersus Albinum sed et aduersus Boetium eius defensorem, de-
ducit falsos testes. [aduersus Albinum] sed rex dolum Romanis
tendebat et quaerebat quem ad modum eos interficeret: plus

---

1 quod et in Roma scena eadem similiter *coniecit Wagnerus* 3 Trivvaue *Henricus V.:* Triwane *Hadrianus V.* 8 fustati *Henricus V.:* frustati *codex* 14 *pro* idem situm *coniecit* destrui *Henricus V.* subuerti *Hadrianus V.:* S. Siluestri *Henricus V.* 21 splendens *Hadrianus V.:* pendens *Henricus V.* 22 caepit *Henricus V.* 32 a. A. *seclusi* 33 tendebat *Hadrianus V.:* tenebat *Henricus V.*

87 credidit falsis testibus quam senatoribus. tunc Albinus et
Boetius ducti in custodia ad baptisterium ecclesiae. rex uero
uocauit Eusebium praefectum urbis Ticini et inaudito Boetio
protulit in eum sententiam. qui mox in agro Caluentiano, ubi
in custodia habebatur, misit rex, et fecit occidi. qui accepta
chorda in fronte diutissime tortus, ita ut oculi eius creparent,
sic sub tormenta ad ultimum cum fuste occiditur.
88 Rediens igitur rex Rauennam, tractans non ut dei amicus
sed legi eius inimicus, immemor factus omnis eius beneficii et
gratiae, quam ei dederat, confidens in brachio suo, item cre-
dens quod eum pertimesceret Iustinus imp. mittens et euocans
Rauennam Ioannem sedis apostolicae praesulem et dicit ad eum
'ambula Constantinopolim ad Iustinum imp., et dic ei inter
alia, ut reconciliatos haereticos in catholica restituat religione'.
89 cui papa Ioannes ita respondit 'quod facturus es, rex, facito
citius. ecce in conspectu tuo adsto. hoc tibi ego non promitto
me facturum, nec illi dicturus sum. nam in aliis causis, qui-
bus mihi iniunxeris, obtinere ab eodem, annuente deo, potero'.
90 iubet ergo rex iratus nauem praeparari et superimpositum eum
cum aliis episcopis id est Ecclesium Rauennatem et Eusebium
Fanestrem, Sabinum Campanum et alios duos simul et sena-
tores Theodoro Importuno Agapito et alio Agapito. sed deus,
qui fideles cultores suos non deserit, cum prosperitate per-
91 duxit. cui Iustinus imp. uenienti ita occurrit ac si b. Petro:
cui data legatione, omnia repromisit facturum praeter reconci-
liatos, qui se fidei catholicae dederunt, Arrianis restitui nulla-
92 tenus posse. sed dum haec aguntur, Symmachus caput senati,
cuius Boetius filiam habuit uxorem, deducitur de Roma Ra-
uennam. metuens uero rex ne dolore generi aliquid aduersus
93 regnum eius tractaret, obiecto crimine iussit interfici. reuer-
tens igitur Ioannes papa a Iustino, quem Theodericus cum dolo
suscepit, et in offensa sua eum esse iubet. qui post paucos
dies defunctus est. ergo euntes populi ante corpusculum eius,
subito unus de turba abreptus daemonio cecidit, et dum per-
uenisset cum lectulo ubi lectus erat usque ad hominem, subito
sanus surrexit et praecedebat in exsequias. quod uidentes
populi et senatores, coeperunt reliquias de ueste eius tollere.

---

8 rex *Hadrianus V.*: ex *Henricus V.* 34 abreptus *Hadrianus V.*: adestus *Henricus V.*

sic cum summo gaudio populi deductus est corpus eius foris ciuitatem.

Igitur Symmachus scholasticus Iudaeus iubente non rege 94
sed tyranno dictauit praecepta die, quarta feria, septimo Kalend.
Septembr. indictione IV, Olybrio consule, ut die dominico
adueniente Arriani basilicas catholicas inuaderent. sed qui non 95
patitur fideles cultores suos ab alienigenis opprimi, mox intulit
in eum sententiam Arrii, auctoris religionis eius: fluxum uen-
tris incurrit, et, dum intra triduo euacuatus fuisset, eodem
die, quo se gaudebat ecclesias inuadere, simul regnum et ani-
mam amisit. ergo antequam exhalaret, nepotem suum Atha- 96
laricum in regnum constituit. se autem uiuo fecit sibi moni-
mentum ex lapide quadrato, mirae magnitudinis opus, et saxum
ingentem, quem superponeret, inquisiuit.

INDEX CAPITVLORVM

LIBER XIIII

LIBER XV

LIBER XVI

LIBER XVII

LIBER XVIII

LIBER XVIIII

LIBER XX.

LIBER XXI

LIBER XXII

LIBER XXIII

LIBER XXIIII

LIBER XXV

LIBER XXVI

LIBER XXVII

LIBER XXVIII

LIBER XXVIIII

LIBER XXX

LIBER XXXI

INDEX RERVM

Indices ex Wagneri editione paucis mutatis repetiti sunt.

Lege 89, 7 necessitatis. 123, 11 regem. 161, 29 consummando. 206, 12 tuebatur. 302, 5 inchoatas. 309, 5 pabuli oportuna. 380, 20 tolerantia rerum. 420, 24 ab. 472, 5 et. — 239, 11 *Valesius emendauit* Sthenelus.

Breitkopf et Härtel Lipsienses typis presserunt.
F. Vahlen Berolinensis sumptus fecit.